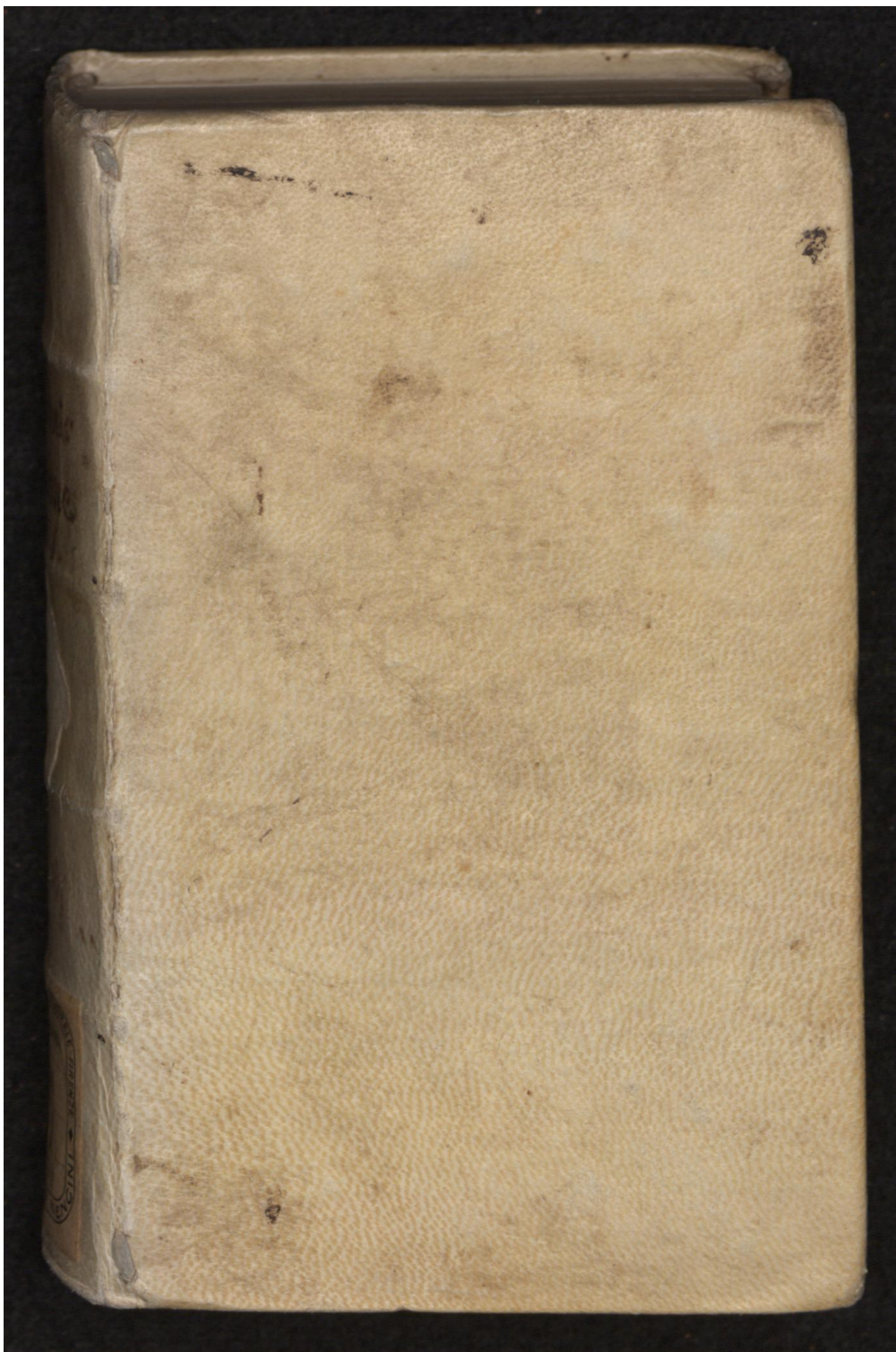
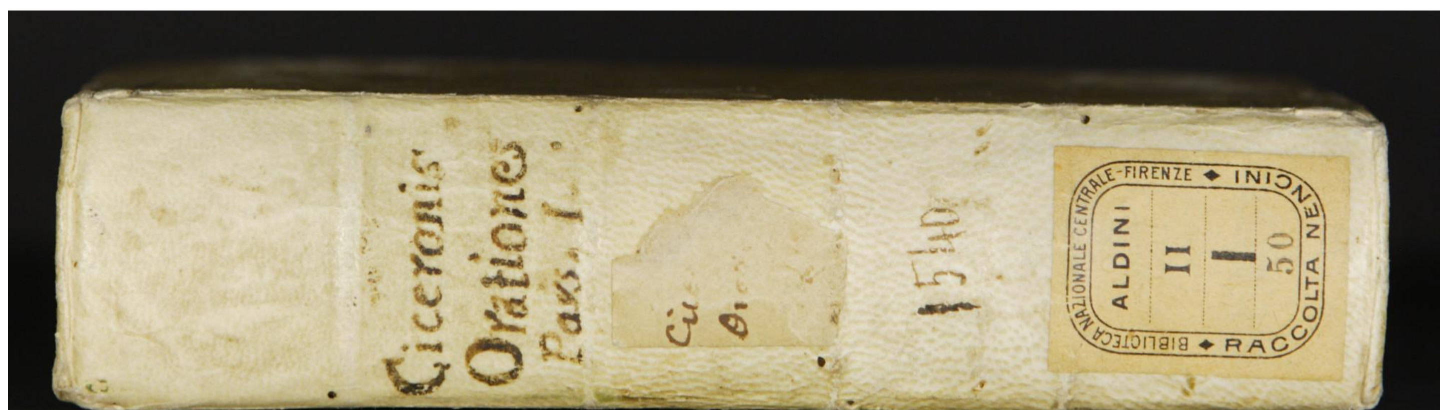
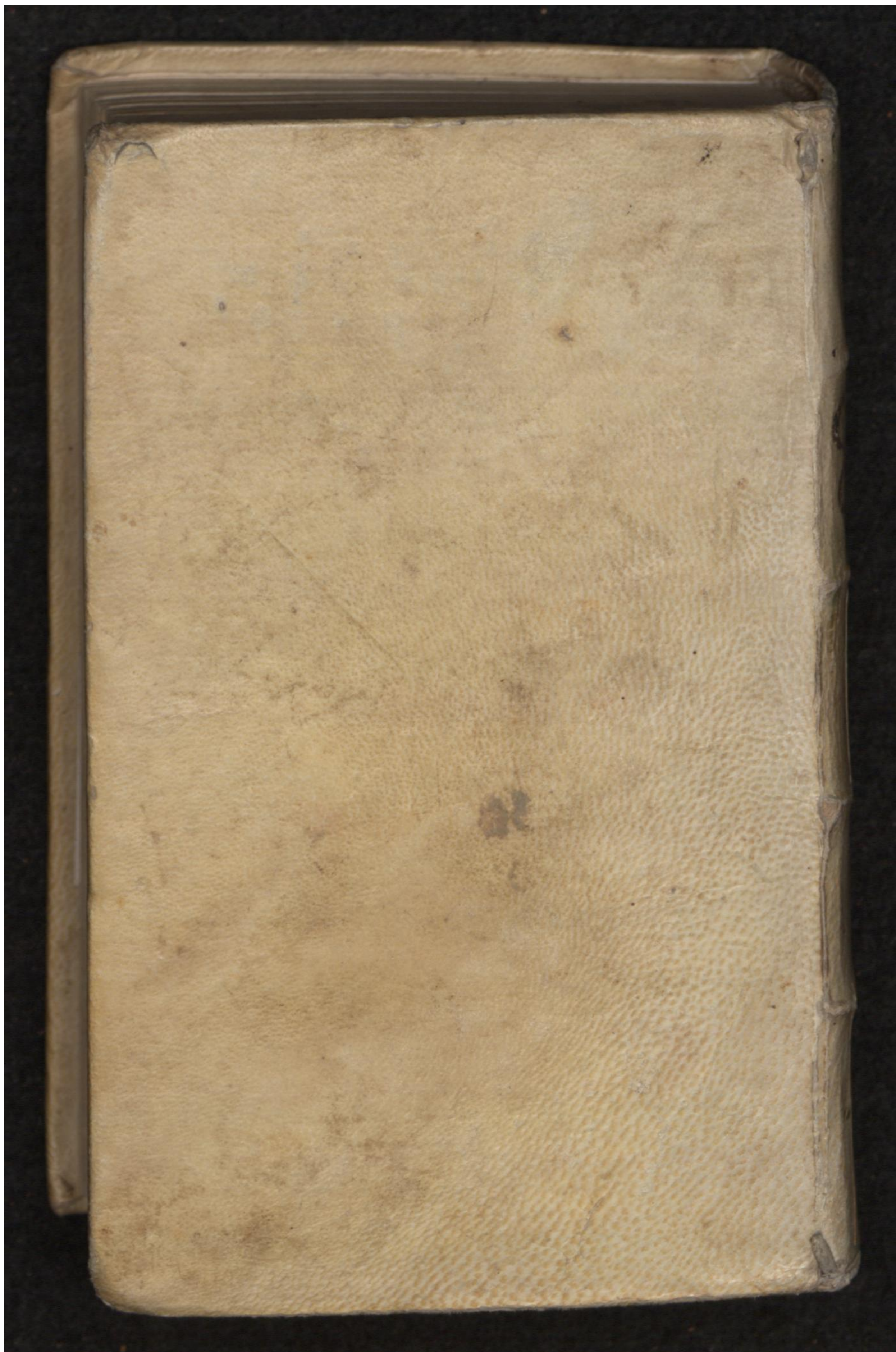

Ciceronis
Orationes
Pars. I
1540
BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE-FIRENZE ◆ RACCOLTA NENCINI
ALDINI
II
I
50

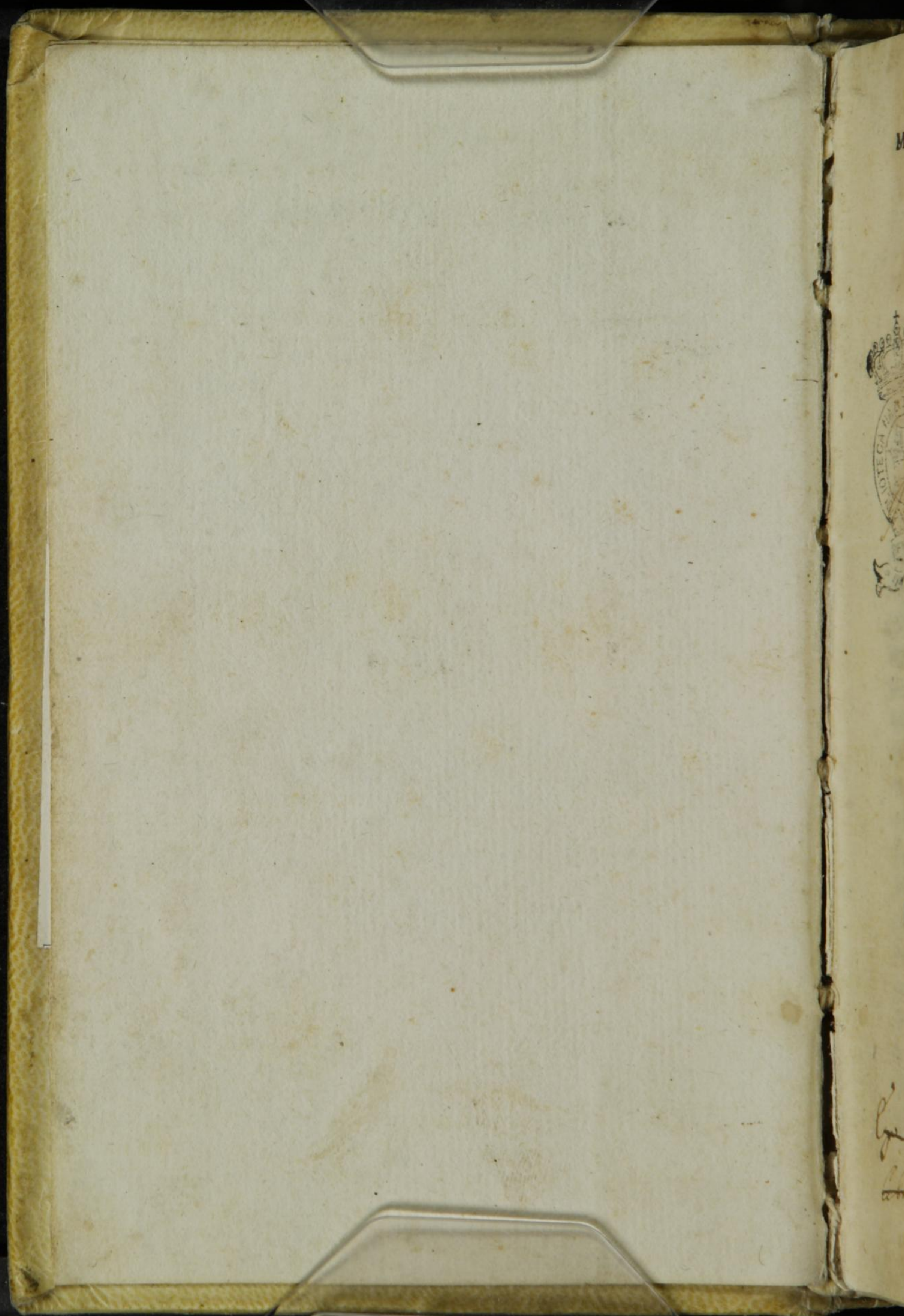
Ald. 2/1
Dalla libreria
Rezzoni 13...

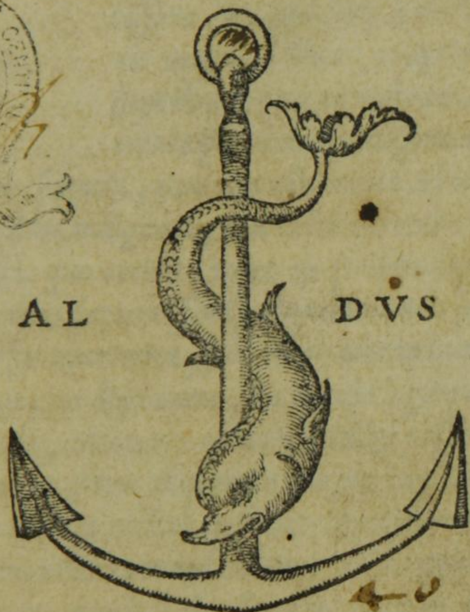
Ex Libris Ioannis Nencini
1872

M. TVLLII CICERONIS ORA-
tionum uolumen primum, in quo multa, quæ in aliarum editionum libris cor=rupte legebantur, ex diligenti uetustorum exemplariũ collatione ſunt emendata.

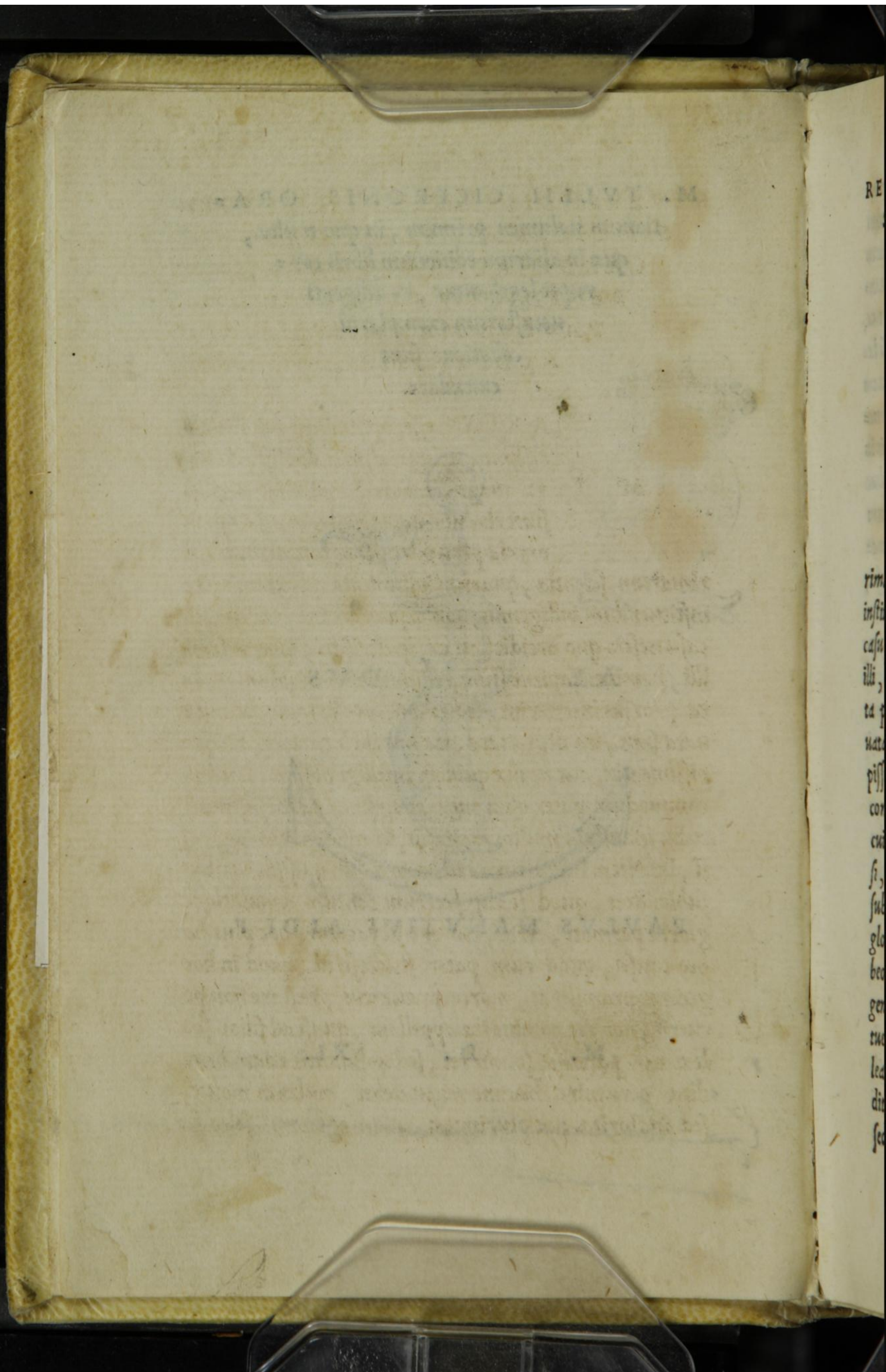

AL DVS

PAVLVS MANVTIVS ALDI F.

M. D. XL.

REVERENDISSIMO, ET ILLVSTRISSIMO S. R. E. PRESBITERO, CARDINALI RAVENNAE, BENEDICTO ACCOLTO PAVLVS MANVTIVS ALDI F. S. D.

MAXIME esset optandum Accolte clarissime, ut, quæ olim à doctissimis uiris magno labore, magnisq; uigilijs sunt elucubrata, ea nostram ad ætatem omnia peruenire potuissent. artium plurimarum scientia, quarum adiumento ad uitam recte instituendam indigemus, non desideraretur. uerum ita casu nescio quo accidit, ut ex ijs scriptis, quæ ueteres illi, homines sapientissimi, reliquerunt, non solum multa prorsus interierint, sed etiam, quæ in hunc diem seruata sunt, ita deprauata, ita mutila legantur, ut sæpissime uix, aut ne uix quidem intelligi possint. hoc incommodum pater olim meus magna ex parte sustulit. cuius industria multos excitauit, ut eandem rem aggressi, iacentem literarum laudem pro suis quisque uiribus subleuaret. quod si alij fecerunt tantum æmulatione gloriæ permoti, certe, cur ego id faciam, hoc plus habeo causæ, quòd cum pater studiosis id, quod in hoc genere promiserat, morte præuentus præstare non potuerit, hoc me nomine ita appellant, quasi ad filios soleat non paternæ solum rei, sed uoluntatis etiam hæreditas peruenire. hæc me res, ut debet, multum mouet, sed auctoritas tua plurimum, quam ego tanti soleo fa

cere, ut quamcunque tu probas rationem, ea demum & utilis mihi, & honesta uideatur esse. tu igitur cum nos ad hoc posteritatis adiuuandæ studium & uehementer, & sæpe sis cohortatus, effecisti, ut in eam rem tanto alacrius incumbamus, quanto pluris apud me tua, quàm reliquorum omnium, consilia sunt. quòd si labore, studio, diligentia profici in hoc genere quicquam potest, ut certe potest: magnopere spero fore, ut neque officij tui in me admonendo, neque liberalitatis in adiuuando pœniteat. cuius rei quasi specimen erit hæc prima Ciceronis orationum pars, quam ex ueterum exemplarium collatione diligenter emendatam, in manus hominum sub tuo nomine emittimus. nā cum usu, & consuetudine ita comparatum sit, ut, quibus rebus principes uiri delectentur, in ijs rebus multi suum studium probare uelint, ex quo fit, ut ab alijs canes, ab alijs equos, aut aues nobiles dono dari uideamus: commode me facturum existimaui, siquid ego eius generis ad te mitterem, quod omnibus te præferre uoluptatibus intellexissem: soles enim quotidie ferè à grauissimarum artium tractatione, in hæc studia, quæ sibi ab humanitate nomen asciuerunt, quasi in hortum amœnissimum diuertere: ubi te modo oratorum & poetarum flores, modo dulcium amicorum colloquia mirifice delectant: ut præter id temporis, quod ualetudini dare soles, quod sanè pusillum est, hora nulla sit, quam non in literis, & cum uirtute traducas. quam tuæ uitæ rationem qui ignorant, mirantur scilicet, unde illa tibi in aduersis rebus fortitudo tanta, unde animi robur illud inuicti, quod ne illa quidem ipsa, quæ in

rebus humanis Fortuna dominatur, ullo pacto poterit
infringere, contra cuius uim duplici te præsidio muni=
ueris, artium maximarum cognitione, & mentis opti
mæ conscientia. hæc est aliarum uirtutum, quæ in te
sunt multæ, quasi princeps & regina quædam, ut in
alijs neminem tibi anteponere, in hac ne conferre qui=
dem possim. nam de prudentia, de pietate, de iustitia,
ne uidear assentari, nihil dicam: ne de liberalitate qui=
dem; quæ tamen ita nota est, ut nō, qui eam laudet, assen
tator, sed, qui non laudet, maleuolus existimetur. cum e=
nim hæc dandi beneficij ratio eiusmodi sit, ut nulla cer
tior ad laudem, nulla item magis lubrica uideatur uia,
propterea ꝙ in beneficijs collocandis plerique fortunam
hominum spectare solent, ut eandem gratiam, aut
etiam cum fœnore recipiant: non est, quòd in hoc te
labi quisquam arbitretur, cum & rarissime contingat,
cuiusquam opera ut egere uidearis, & tu tamen quam=
plurimis ob eximiam naturæ tuæ liberalitatem, atque
amplitudinem benigne facere & soleas, & possis. &
cum de omnibus ad bene merendum natura es maxime
propensus, tum uero ipsa te ratio atque doctrina ita
conformauit, ut ad eos honestandos, qui se ijs artibus,
in quibus ipse excellis, dedidere, tuum soleas studium
libentissime conferre. quæ quidem humanitas & bene=
ficentia tua non sanè uideo qui possit in ullo maior esse,
quàm in me tuendo fuit. quæ est enim à te res, quæ ad
meum commodum attineret, prætermissa? quis dili=
gentius est adhortatus, ut hanc restituendæ antiquitatis
laudem, qua pater meus olim excelluit, penè afflictam
excitarem? quis eam ipsam ad rem perficiendam plura

contulit? cum etiam magnis Principibus, tui simillimis, ita me commendaris, ut iudicij tui testimonio permoti nō minimis ad se præmijs euocarint. quæ cum recordor, etsi me ipsum probe noui, tamen interdum mihi assentor, & mihi aliquid uideor esse, quòd à te sim ornatus. hæc me inanis ambitio ita delectat, ut illum dolorem, quem ex difficultate capio remunerandi, si non tollat, minuat quidem certe. quanquam tu is es, qui te satis superq; remuneratum existimas, si modo id, quod dedisti, ab eo, qui accepit, intelligis memoria teneri. quo in officio præstando noli credere quenquam esse qui me uincat. & huius quidem rei confido fore ut aliquādo eiusmodi à me signa dentur, quæ nullum cuiquam de mea in te uoluntate dubitandi locum relinquant. nunc earum rerum, quas ipsi quidem hoc tempore possumus, maxima, primum, ut dixi, Ciceronis orationum uolumen in tuo nomine apparebit. omnino neque amplitudine tua, neque ijs officijs, quæ in me contulisti, digna res uidetur, sed, ut spero, muneris nostri tenuitatem humanitatis tuæ magnitudo subleuabit. Vale.

·W· frannia · et fran·co·

M. TVLLII CICERONIS ORATIONVM, QVAE PRIMO VOLVMINE CONTINENTVR,

INDEX.

M. TVLLII CICERONIS PRO P. QVINTIO, ORATIO I.

q VAE RES In ciuitate duæ plurimũ possunt, eæ contra nos ambæ faciunt in hoc tempore, summa gratia, & eloquentia. quarum alteram C. Aquili uereor, alteram metuo. eloquentia Q. Hortensij ne me dicendo impediat, non nihil commoueor. gratia Sex. Neuij ne P. Quintio noceat, id uero non mediocriter pertimesco. neq; hoc tantopere querendũ uideretur, hæc summa in illis esse, si in nobis essent saltem mediocria. uerum ita se res habet, ut ego, qui neq; usu satis, & ingenio parum possum, cum patrono disertissimo comparer; P. Quintius, cui tenues opes, nullæ facultates, exiguæ amicorum copiæ sunt, cum aduersario gratiosissimo contendat. illud quoq; nobis accedit incõmodum, ꝙ M. Iunius, qui hanc causam Aquili aliquoties apud te egit, homo et in alijs causis exercitatus, & in hac multum & sæpe uersatus, hoc tempore abest, noua legatione impeditus: et ad me uentum est, qui ut summa haberem cætera, temporis quidem certe uix satis habui, ut rem tantam, tot controuersijs implicatam, possem cognoscere. ita, quod mihi consueuit in cæteris causis esse adiumẽto, id quoq; in hac causa deficit: nam quo minus ingenio possum, subsidio mihi diligentiam comparaui. quæ quanta sit, nisi tempus, et spatium datum sit, intelligi non potest. Quæ quo plura sunt C. Aquili, eo te, & hos, qui tibi in consilio adsunt, meliori mente nostra uerba audire oportebit, ut multis

incommodis ueritas debilitata, tandem æquitate talium uirorum recreetur. quòd si tu iudex nullo præsidio fuisse uidebere contra uim, & gratiam solitudini, atq; inopiæ; si apud hoc consilium ex opibus, nõ ex ueritate causa pendetur: profecto nihil est iam sanctum, atq; sincerum in ciuitate; nihil, quod humilitatem cuiusquam grauitas & uirtus iudicis consoletur. certe aut apud te, & eos, qui tibi adsunt, ueritas ualebit: aut ex hoc loco repulsa ui, & gratia, locum, ubi consistat, reperire non poterit. non eo dico C. Aquili, quo mihi ueniat in dubium tua fides & constantia: aut quo non in ijs, quos tibi aduocasti, uiris electissimis ciuitatis spem summam habere P. Quintius debeat. quid ergo est? primum magnitudo periculi summo timore hominem afficit, ꝙ uno iudicio de fortunis omnibus decernit. idq́; dum cogitat, non minus sæpe ei uenit in mentem potestatis, quàm æquitatis tuæ: propterea ꝙ omnes, quorum in alterius manu uita posita est, sæpius illud cogitant, quid possit is, cuius in ditione ac potestate sunt, quàm quid debeat facere. deinde habet aduersarium P. Quintius uerbo Sex. Neuium, re uera huiusce ætatis homines disertissimos, fortissimos, ornatissimos nostræ ciuitatis, qui cõmuni studio summis opibus Sex. Neuium defendunt, si id est defendere, cupiditati alterius obtemperare, quo is facilius, quẽ uelit, iniquo iudicio opprimere possit: nam quid hoc iniquius, aut indignius C. Aquili dici aut commemorari potest, quàm me, qui caput alterius, famam, fortunasq́; defendam, priore loco causam dicere? cum præsertim Q. Hortensius, qui hoc iudicio partes accusatoris obtinet, contra me sit dicturus, cui summam copiam facultatemq́; dicendi

natura largita eſt. ita fit, ut ego, qui tela depellere, et uulneribus mederi debeam, tum id facere cogar, cum etiam telum aduerſarius nullum iecerit: illis autem id tempus impugnandi detur, cum & uitandi illorum impetus poteſtas adempta nobis erit, &, ſiqua in re, id quod parati ſunt facere, falſum crimē, quaſi uenenatum aliquod telum, iecerint, medicinæ faciendæ locus non erit. id accidit Prætoris iniquitate, & iniuria: primum quòd contra omnium cōſuetudinem iudicium prius de probro, quàm de re maluit fieri: deinde ꝙ ita conſtituit id ipſum iudicium, ut reus, ante quàm uerbū accuſatoris audiſſet, cauſam dicere cogeretur. quod eorum gratia, & potētia factum eſt, qui, quaſi ſua res, aut honos agatur, ita diligenter Sex. Neuij ſtudio & cupiditati morem gerunt, & in eiuſmodi rebus opes ſuas experiuntur, in quibus quo plus propter uirtutē nobilitatemq; poſſunt, eo minus, quantū poſſint, debent oſtendere. cum tot tantiſq; difficultatibus affectus atq; afflictus, in tuam C. Aquili fidem, ueritatem, miſericordiam P. Quintius confugerit; cum adhuc ei propter uim aduerſariorum non ius par, non agendi poteſtas eadem, non magiſtratus æquus reperiri potuerit; cum ei ſummam per iniuriam omnia inimica, atq; infeſta fuerint: te C. Aquili, uoſq;, qui in conſilio adeſtis, orat, atq; obſecrat, ut multis iniurijs iactatam atq; agitatam æquitatem, in hoc tandem loco conſiſtere, & confirmari patiamini. id quo facilius facere poſſitis, dabo operam, ut, à principio res quemadmodum geſta & cōtracta ſit, cognoſcatis. C. Quintius fuit P. Quintij huius frater, ſanè cæterarum rerum paterfamilias & prudens & attentus, una in re paulo minus conſideratus,

qui societatem cum Sex. Neuio fecerit, uiro bono, uerun-
tamen non ita instituto, ut iura societatis, & officia certi
patrisfamilias nosse posset: non quo ei deesset ingenium:
(nam neq; parum facetus scurra Sex. Neuius, neq; inhu
manus præco est unquam existimatus:) quid ergo est?
cum ei natura nihil melius, quàm uocem, dedisset, pater
nihil præter libertatem reliquisset: uocem in quæstũ con
tulit, libertate usus est, quo impunius dicax esset. quare,
ꝙ socium tibi eum uelles adiungere, nihil erat, nisi ut in
tua pecunia condisceret, qui pecuniæ fructus esset. tamen
inductus consuetudine, ac familiaritate Quintius fecit,
ut dixi, societatem earum rerum, quæ in Gallia compa-
rabantur. erat ei pecuaria res ampla, & rustica sanè be
ne culta, & fructuosa. tollitur ab atrijs Licinijs atq; à
præconum consessu in Galliam Neuius, & trans alpes
usq; transfertur. fit magna mutatio loci, non ingenij: nã
qui ab adolescentulo quæstum sibi instituisset sine impen
dio; posteaquam nescio quid impendit, & in commune
contulit, mediocri quæstu contentus esse non poterat: nec
mirum, si is, qui uocem uenalem habuerat, ea, quæ uoce
quæsiuerat, magno sibi quæstui fore putabat. itaq; hercu
le haud mediocriter de communi, quicquid poterat, ad se
in priuatam domum seuocabat. qua in re ita diligens
erat, quasi ij, qui magna fide societatem gererent, arbitriũ
pro socio condemnari solerent. uerum his de rebus nõ ne
cesse habeo dicere ea, quæ me P. Quintius cupit comme-
morare. tametsi causa postulat, tamen, quia postulat, non
flagitat, præteribo. cum annos iam complures societas es-
set, & cum sæpe suspectus Quintio Neuius fuisset, neq;
ita commode posset rationem reddere earũ rerum, quas

libidine, non ratione gesserat: moritur in Gallia Quintius, cum adesset Neuius, & moritur repentino. hæredem testamento reliquit hunc P. Quintium, ut ad quem summus mœror morte sua ueniebat, ad eundem summus honos quoq; perueniret. quo mortuo, nec ita multo post, in Galliam proficiscitur Quintius. ibi cum isto Neuio familiariter uiuit: annum ferè unà sunt, cum & de societate inter se multa communicarent, & de tota illa ratione atq; re Gallicana: neque interea uerbum ullum interposuit Neuius, aut societatem sibi quippiam debere, aut priuatim Quintium debuisse. cum æris alieni aliquantulum esset relictum, quibus nominibus pecuniam Romæ curari oporteret: auctionem in Gallia P. hic Quintius Narbone se facturum esse proscribit earum rerum, quæ ipsius erant priuatæ. ibi tum uir optimus Sex. Neuius hominem multis uerbis deterret ne auctionetur: eum non ita commode posse eo tempore, quæ proscripsisset, uendere: Romæ sibi nummorum facultatem esse, quam, si saperet, communem existimaret pro fraterna illa necessitudine, & pro ipsius affinitate: nam P. Quintij consobrinam habet in matrimonio Neuius, & ex ea liberos. quia, quod uirum bonum facere oportebat, id loquebatur Neuius, credidit Quintius, eum, qui orationem bonorum imitaretur, facta quoq; imitaturum. auctionem uelle facere desistit: Romam proficiscitur: decedit ex Gallia Romam simul Neuius. cum pecuniam C. Quintius P. Scapulæ debuisset: per te C. Aquili decidit P. Quintius, quod liberis eius dissolueret. hoc eo per te agebatur, quòd propter ærariam rationem non satis erat in tabulis inspexisse quan-

tum deberetur, nisi à Quæstoribus quæsisset quantum sol ueretur. decidis, statuisq; tu propter necessitudinem, quæ tibi cum Scapulis est, quid ijs ad denarium solueretur. hæc omnia Quintius agebat auctore, & consuasore Neuio: nec mirum, si eius utebatur cõsilio, cuius auxilium sibi paratum putabat: non modo enim pollicitus erat in Gallia, sed Romæ quotidie, simul atq; sibi hic annuisset, numeraturum se dicebat. Quintius porrò istum posse facere uidebat: debere, intelligebat: mentiri, quia causa, cur mentiretur, non erat, non putabat. quasi domi nummos haberet, ita constituit Scapulis se daturum: Neuium certiorem facit: rogat, ut curet, quod dixisset. tum iste uir optimus (uereor ne se derideri putet, quòd iterum iam dico optimus) qui hunc in summas angustias adductum putaret; ut eum suis conditionibus in ipso articulo temporis astringeret, assem sese negat daturum, nisi prius de rebus rationibusq; societatis omnibus decidisset, & scisset sibi cum Quintio controuersiæ nihil futurum. posterius, inquit, ista uidebimus, Quintius: nunc hoc uelim cures (si tibi uidetur) quod dixisti. negat se alia ratione facturum: quod promisisset, non plus sua referre, quàm si, cum auctionem uẽderet, domini iussu quippiam promisisset. destitutione illa perculsus Quintius, à Scapulis paucos dies aufert, in Galliam mittit, ut ea, quæ proscripserat, uenirent. deteriore tempore absens auctionatur: Scapulis difficiliore conditione dissoluit. tunc appellat ultro Neuium, ut, quoniam suspicaretur aliqua de re fore controuersiam, uideret, ut quamprimum, & quam minima cum molestia tota res transigeretur. dat iste amicum M. Trebellium: nos cõmunem necessarium, qui istius

domi erat educatus, et quo utebatur iste plurimum, propinquum nostrum Sex. Alphenum. res conuenire nullo modo poterat: propterea q hic mediocrem iacturam facere cupiebat, iste mediocri præda cõtentus non erat. itaq; ex eo tempore res esse in uadimonium cœpit. cum uadimonia sæpe dilata essent, & cum aliquantum temporis in ea re esset consumptum, neq; quicquam perfectum esset: uenit ad uadimoniũ Neuius. obsecro C. Aquili, uosq;, qui adestis in consilio, ut diligenter attendatis, ut singulare genus fraudis, & nouam rationem insidiarum cognoscere possitis. ait se auctionatum esse in Gallia: quod sibi uideretur, se uendidisse: curasse, ne quid sibi societas deberet: se iam neq; uadari amplius, neq; uadimonium promittere: si quid agere secum uelit Quintius, non recusare. hic, cum rem Gallicanam cuperet reuisere, hominem in præsentia non uadatur. ita sine uadimonio disceditur. deinde Romæ dies XXX ferè Quintius commoratur: cum cæteris, quæ habebat, uadimonia differt, ut expeditus in Galliam proficisci posset. proficiscitur: Roma egreditur ante diem IIII. Cal. Februarij Scipione & Norbano Coss. quæso, ut eum diem memoriæ mandetis. L. Albius Sex. filius Quirina, uir bonus & cumprimis honestus, unà profectus est. cum uenissent ad Vada Volaterrana quæ nominantur, uident perfamiliarem Neuij, qui ex Gallia pueros uenales isti adducebat, L. Publicium. qui ut Romam uenit, narrat Neuio, quo in loco uiderit Quintium. quod nisi ex Publicio narratum Neuio esset, non tam cito res in contentionem uenisset. tum Neuius ipse pueros circum amicos dimittit: ipse suos necessarios ab atrijs Licinijs, & à

faucibus macelli corrogat, ut ad tabulam Sestiam sibi adsint hora secunda postridie. ueniunt frequentes: testificantur isti P. Quintium non stetisse, & se stetisse. tabulæ maximæ signis hominum nobilium consignantur. disceditur. postulat à Burrieno Prætore Neuius, ut ex edicto bona possidere liceat. iussit bona proscribi eius, quicum familiaritas fuerat, societas erat, affinitas liberis istius uiuis diuelli nullo modo poterat. qua ex re intelligi facile potuit, nullum esse officium tam sanctum, atq; solenne, quod non auaritia comminuere, atq; uiolare soleat. etenim si ueritate amicitia, fide societas, pietate propinquitas colitur: necesse est, iste, qui amicum, socium, affinem fama ac fortunis spoliare conatus est, uanum se, & perfidiosum, & impium esse fateatur. libellos Sex. Alphenus procurator P. Quintij, familiaris & propinquus Sex. Neuij, deijcit: seruulum unum, quem iste prehenderat, abducit: denuntiat, sese procuratorem esse, istum æquum esse famæ fortunisq; P. Quintij consulere, et ad-
* uentum eius expectare. quod si facere nolit, atq; inhibuerit eiusmodi rationibus illum ad suas conditiones perducere: sese nihil precari, &, si quid agere uelit, iudicio defendere. hæc dum Romæ geruntur, Quintius interea contra ius et consuetudinem edicto Prætoris de saltu agroq; communi à seruis communibus ui detruditur. existima C. Aquili id, modo, & ratione omnia Romæ Neuium fecisse, si hoc, quod per literas istius in Gallia gestum est, recte, atq; ordine factum uidetur. expulsus atq; eiectus è prædio Quintius, accepta insigni iniuria, confugit ad C. Flaccum imperatorem, qui tum erat in prouincia: quem, ut ipsius dignitas poscit, honoris gratia nomino. is eam

rem

rem quàm uehementer uindicandam putarit, ex decre=tis eius poteritis cognoscere. Alphenus interea Romæ cum isto gladiatore uetulo quotidie pugnabat: utebatur populo sanè suo, propterea quòd iste caput petere non desinebat. iste postulat, ut procurator iudicatum solui satisdaret. negat Alphenus æquum esse procuratorem satisdare, quod reus satisdare non deberet, si ipse adesset. appellantur Tribuni: à quibus cum esset certum auxilium petitum, ita tamen disceditur, ut Idibus Sept. P. Quintium sisti Sex. Alphenus promitteret. uenit Romam Quintius, uadimonium sistit: iste, homo acerrimus, bonorum poßessor, expulsor, ereptor, annum et sex menses nihil petit, quiescit, conditionibus hunc, quoad potest, producit. à Cn. Dolabella deniq; Prætore postulat, ut sibi Quintius iudicatum solui satisdet, ex formula, quòd ab eo petat, cuius ex edicto Prætoris Romani bona dies XXX possessa sint. non recusabat Quintius, quin ita satisdare iuberet, si bona possessa essent ex edicto. decernit: quàm æquum, nihil dico: unum hoc dico, nouum: & hoc ipsum tacuisse mallem, quoniã utrunque quiuis intelligere potuisset. iubet P. Quintium sponsionem cum Sex. Neuio facere, si bona sua ex edicto P. Burrieni Prætoris dies XXX possessa essent. recusabant qui aderant tum Quintio: demonstrabant, de re iudicium fieri oportere, ut aut uterq; inter se, aut neuter satisdaret: non necesse esse famam alterius in iudicium uenire. clamabat porrò ipse Quintius, sese idcirco nolle satisdare, ne uideretur iudicasse, bona sua ex edicto possessa esse: sponsionem porrò si istiusmodi faceret, se (id quod nunc euenit) de capite suo priore lo=

co causam esse dicturum. Dolabella (quẽadmodum so=
lent homines nobiles: seu recte seu perperã facere cœpe=
runt, ita in utroque excellunt, ut nemo nostro loco natus
assequi posset) iniuriã facere fortissime perseuerat; aut
satisdare, aut sponsionem iubet facere, & interea recu=
santes nostros aduocatos acerrime submoueri. conturba
tus sanè discedit Quintius: neq; mirum, cui hæc optio
tã misera tamq́; iniqua daretur, ut aut ipse se capitis dã
naret, si satisdedisset: aut causam capitis, si sponsionẽ fe=
cisset, priore loco diceret. cũ in altera re causæ nihil es=
set, quin secus iudicaret ipse de se, quod iudicium grauis
simũ est: in altera spes esset ad talem tamen uirum iudi
cem ueniendi, unde eo plus opis auferret, quo minus at=
tulisset gratiæ: sponsionẽ facere maluit, fecit, te iudicẽ
C. Aquili sumpsit, ex sponso egit. in hoc summa iudicij,
causaq; tota consistit. iudiciũ esse C. Aquili nõ de re pe=
cuniaria, sed de fama fortunisq́; P. Quintij uides. cum
maiores ita constituerint, ut, qui pro capite diceret, is po
steriore loco diceret: nos, inaudita criminatione accusa=
torũ, priore loco causam dicere intelligis: eos porrò, qui
defendere consuerunt, uides accusare, & ea ingenia con
uerti ad perniciẽ, quæ antea uersabantur in salute atq;
auxilio ferendo. illud etiã restiterat, quod hesterno die
fecerunt, ut te in ius adducerẽt, ut nobis tẽpus, q̃ diu di
ceremus, præstitueres: quã rem facile à Prætore impe=
trassent, nisi tu, quod esset tuũ ius, & officium, partesq́;,
docuisses. neq; nobis adhuc præter te quisquam fuit, ubi
nostrum ius contra illos obtineremus: neq; illis unq̃ sa=
tis fuit illud obtinere, quod probari omnibus posset: ita
sine iniuria potentiã leuem, atq; inopem esse arbitrãtur.

uerum quoniam tibi instat Hortensius, ut eas in consi=
lium; à me postulat, ne dicendo tempus absumam; queri
tur, priore patrono causam defendente, nunquam pero=
rari potuisse: non patiar istam manere suspicionem, nos
rem iudicari nolle . nec illud mihi arrogabo , me posse
causam commodius demonstrare, q̃ antea demonstrata
sit : neq; tamen tam multa uerba faciam: propterea ꝙ
& ab illo, qui ante dixit, informata iam causa est; & à
me, qui neq; excogitare , neque pronunciare multa pos=
sum, breuitas postulatur , quæ mihimet ipsi amicissima
est . faciam, quod te sæpe animaduerti facere Hortensi:
totam causæ meæ dictionem certas in partes diuidam .
tu id semper facis, quia semper potes : ego in hac causa
faciam, propterea ꝙ in hac uideor posse facere. quod ti
bi natura dat ut semper possis, id mihi causa dat ut ho=
die possim . certos mihi fines, terminosq; constituã, extra
quos egredi non possim, si maxime uelim: ut & mihi sit
propositum de quo dicã; & Hortensius habeat exposita,
ad quæ respondeat; & tu C. Aquili iam ante animo pro·
spicere possis, quibus de rebus auditurus sis. Negamus,
te bona P. Quintij Sexte Neui possedisse ex edicto Præto
ris. in eo sponsio facta est. ostendam, primũ causam non
fuisse, cur à Prætore postulares, ut bona P. Quintij possi
deres: deinde, ex edicto te possidere non potuisse: postre=
mo, nõ possedisse. quæso C. Aquili, uosq; qui estis in consi=
lio, ut, quid pollicitus sim, diligẽter memoriæ mãdetis: et=
enim rẽ facilius totã accipietis, si hæc memineritis: et me
facile uestra existimatione reuocabitis. si extra hos cãcel
los egredi conabor, quos mihi ipse circũdedi. nego fuisse
causã, cur postularet: nego ex edicto possidere potuisse:

nego, possedisse. hæc tria cũ docuero, perorabo. non fuit cã, cur postulares. qui hoc intelligi potest? qa Sex. Neuio neq; ex societatis rõne, neq; priuatim quicq̃ debuit Quintius. quis huic rei testis est? idem, qui acerrimus aduersarius. in hac re te, te inquam testem Neui citabo. annum, & eo diutius post mortem C. Quintij fuit in Gallia tecum simul Quintius. doce, te petysse ab eo istam nescio quam innumerabilẽ pecuniam. doce, aliquando mentionem fecisse, dixisse deberi: debuisse concedam. moritur C. Quintius, qui tibi, ut ais, certis nominibus grandem pecuniam debuit: hæres eius P. Quintius in Galliã ad te ipsum uenit, in agrum communem, eò deniq;, ubi non modo res erat, sed ratio quoq; omnis, & omnes literæ. quis tam dissolutus in re familiari fuisset, quis tã negligens, quis tam tui Sexte dissimilis, qui, cum res ab eo, qui contraxisset, recessisset, & ad hæredem peruenisset, non hæredem, cum primum uidisset, certiorem faceret? appellaret? rationem afferret? si quid in controuersiam ueniret, aut intra parietes, aut summo iure experiretur? ita ne est? quod uiri optimi faciunt, si qui suos propinquos ac necessarios caros & honestos esse atq; haberi uolunt, id Sex. Neuius non faceret? qui usq; eò feruet, ferturq; auaritia, ut de suis commodis nolit aliquã partem amittere, ne quam partem huic propinquo suo ullius ornamenti relinquat. & is pecuniam, siqua deberetur, nõ peteret, qui, quia, quod debitum nunquam est, id datum non est, non pecuniam modo, uerum etiam hominis propinqui sanguinem, uitamq; eripere conatur. huic tu molestus esse uidelicet noluisti, quẽ nunc respirare libere non sinis. quem nunc interficere nefarie cupis,

eum tum pudenter appellare nolebas. ita credo, hominem propinquum, tui obſeruantem, uirum bonum, pudẽtem, maiorem natu, nolebas, aut non audebas appellare. ſæpe, ut fit, cum ipſe te confirmaſſes, cum ſtatuiſſes de pecunia mentionem facere, cũ paratus meditatusq; ueniſſes, homo timidus, uirginali uerecundia, ſubito ipſe te retinebas, excidebat repente oratio; cũ cuperes appellare, nõ audebas, ne inuitus audiret. id erat profecto. credamus hoc, Sex. Neuiũ, cuius caput oppugnet, eius auribus peperciſſe. ſi debuiſſet Sexte, petiſſes ſtatim: ſi nõ ſtatim, paulo quidem poſt: ſi non paulo, at aliquando, ſex quidem illis menſibus profecto, anno uertente ſine controuerſia. anno & ſex menſibus uero, cum tibi quotidie poteſtas hominis fuiſſet admonendi, uerbum nullum facis: biennio iam confecto ferè, appellas. quis tam perditus ac profuſus nepos, non adeſa iã, ſed abundanti pecunia ſic diſſolutus fuiſſet, ut fuit Sex. Neuius? cũ hominẽ nomino, ſatis mihi uideor dicere. debuit tibi C. Quintius: nunquam petiſti. mortuus eſt ille, res ad hæredẽ uenit: cum eum quotidie uideres, poſt bienniũ deniq; appellas. dubitabitur, utrũ ſit probabilius, Sex. Neuium ſtatim, ſi quid deberetur, petiturũ fuiſſe, an ne appellaturum quidem biennio? appellandi tẽpus non erat? at tecum anno plus uixit. in Gallia agi non potuit? at & in prouincia ius dicebatur, et Romæ iudicia fiebãt. reſtat, ut aut ſumma negligentia tibi obſtiterit, aut unica liberalitas. ſi negligentiam dices, mirabimur: ſi bonitatem, ridebimus: neque, præterea quid poſſis dicere, inuenio. Satis eſt argumẽti, nihil eſſe debitũ Neuio, ꝙ tã diu nihil petiuit. quid, ſi hoc ipſum, quod nũc facit, oſtẽdo teſtimonio eſſe, nihil

deberi?quid enim nunc agit Sex.Neuius?qua de re controuersia est?quod est hoc iudicium,in quo iam bienniũ uersamur?quid negotij geritur,in quo ille tot et tales uiros defatigat?pecuniam petit:nunc deniq;? ueruntamen petit:audiamus.de rationibus & controuersijs societatis uult dijudicari,sero, uerum aliquando tamen:concedamus . non,inquit,id ago C. Aquili,neq; in eo nunc laboro.pecunia mea tot annos utitur P.Quintius. utatur sanè,nõ peto.quid igitur pugnas?an,quod sæpe multis in locis dixisti,ne in ciuitate sit?ne locũ suum , quem adhuc honestissime defendit,obtineat ? ne numeretur inter uiuos?decernat de uita,& ornamentis suis omnibus?apud iudicem causam priore loco dicat? &,eam cum orarit, tum deniq; uocem accusatoris audiat?quid?hoc quò pertinet?ut ocyus ad tuum peruenias?at,si id uelles,iam pridem actum esse poterat.ut honestiore iudicio conflictere?at sine summo scelere P.Quintium propinquum tuũ iugulare non potes . ut facilius iudicium sit? at neq; C. Aquilius de capite alterius libenter iudicat,& Q. Hortensius contra caput non didicit dicere. quid à nobis autem C.Aquili refertur?pecuniam petit:negamus deberi. iudicium fiat statim:non recusamus. nũ quid præterea? si ueretur ut res iudicio facto parata sit, iudicatum solui satis accipiat.quibus à me uerbis satis accipiet,iysdem ipse,quod peto,satisdet.actum iam potest esse C. Aquili: iam tu potes discedere liberatus molestia propè dicam non minore,q̃ Quintius.quid agimus Hortensi?quid de hac conditione dicimus?possumus aliquando depositis armis,sine periculo fortunarum,de re pecuniaria disceptare?possumus ita rẽ nostram persequi,ut hominis propin=

qui caput incolume esse patiamur? possumus petitoris personã capere, accusatoris deponere? immo, inquit, abs te satis accipiam, ego autẽ tibi non satisdabo. quis tandem nobis ista iura tam æqua describit? quis hoc statuit, quod æquum sit in Quintium, id iniquũ esse in Neuiũ? Quintij bona, inquit, ex edicto Prætoris possessa sunt. ergo, id ut confitear, postulas: ut, quod nunq̃ factum esse iudicio defendimus, id, perinde quasi factum sit, nostro iudicio cõfirmemus. inueniri ratio C. Aquili non potest, ut ad suũ quisq; q̃primum sine cuiusq̃ dedecore, infamia, perniciéq; perueniat? profecto, si quid deberetur, peteret: non omnia iudicia fieri mallet, q̃ unũ illud, unde hæc omnia nascũtur. qui inter tot annos ne appellarit quidẽ Quintium, cum potestas esset agendi quotidie; qui, quo tempore primum male agere cœpit, in uadimonijs differendis tempus omne consumpserit; qui postea quoq; uadimoniũ missum fecerit, hunc per insidias ui de agro cõmuni deiecerit; qui, cũ de re agendi nullo recusante potestas fuisset, sponsionẽ de probro facere maluerit; qui, cum reuocetur ad id iudicium, unde hæc nata sunt omnia, conditionem æquissimam repudiet; fateatur, se nõ pecuniam, sed uitam & sanguinem petere: is non hoc palàm dicit? mihi si quid deberetur, peterẽ, atq; adeo iam pridem abstulissem: nihil hoc tanto negotio, nihil tam inuidioso iudicio, nihil tã copiosa aduocatione uterer, si petendũ esset: extorquendum est inuito atq; ingratis, quod non debet; eripiẽdum, atq; exprimendum est: de fortunis omnibus P. Quintius deturbandus est: potentes, diserti, nobiles omnes aduocãdi sunt: adhibẽda uis est ueritati: minæ iactentur: pericula intẽdãtur: formidines opponãtur, ut

his rebus aliquando uictus, & perterritus ipse cedat. quæ me hercule omnia, cum, qui contra pugnent, uideo, & cum illũ consessum considero, adesse atq; impendere uidentur, neq; uitari ullo modo posse. cum autem ad te C. Aquili oculos animumq́; retuli; quo maiore conatu studioq́; aguntur, eo leuiora infirmioraq; existimo. nihil igitur debuit, ut tu ipse prædicas. quid, si debuisset? cõtinuo ne causa fuisset, cur à Prætore postulares, ut bona possideres? non opinor id quidẽ neq; ius esse, neq; cuiquã expedire. quid igitur demonstrat? uadimonium sibi ait esse desertum. antequã doceo id factũ non esse, libet mihi C. Aquili ex officij ratione, atq; ex omnium cõsuetudine rem ipsam, & factũ simul Sex. Neuij considerare. ad uadimonium non uenerat, ut ais, is, quicum tibi affinitas, societas, omnes deniq; causæ, & necessitudines ueteres intercedebant: ilico ne ad Prætorem ire conuenit? continuo ne uerũ fuit postulare, ut ex edicto bona possidere liceret? ad hæc extrema & inimicissima iura tam cupide decurrebas, ut tibi nihil in posterum, quod grauius atq; crudelius facere posses, reseruares? nã quid homini potest turpius, quid uiro miserius, aut acerbius usu uenire? quod tantum euenire dedecus? quæ tanta calamitas inueniri potest? pecuniã si cupiã fortuna ademit, aut si alicuius eripuit iniuria, tamẽ, dum existimatio est integra, facile consolatur honestas egestatem. at non nemo aut ignominia affectus, aut iudicio turpi conuictus, bonis quidem suis utitur, alterius opes, id quod miserrimum est, non expectat: hoc tamẽ in miserijs adiumento & solatio subleuatur. cuius uero bona uenierunt, cuius non modo illæ amplissimæ fortunæ, sed

etiam uictus uestitusq; necessarius sub præcone cum dedecore subiectus est; is non modo ex numero uiuorum exturbatur, sed, si fieri potest, infra etiã mortuos amandatur: etenim mors honesta sæpe uitam quoque turpem exornat, uita turpis ne morti quidem honestæ locũ relinquit. ergo hercule cuius bona ex edicto possidentur, huius omnis fama & existimatio cum bonis simul possidetur: de quo libelli in celeberrimis locis proponuntur, huic ne perire quidem certe tacite obscureq; conceditur. cui magistri fiunt, & domini constituuntur, qui, qua lege & qua conditione pereat, pronuncient, de quo homine præconis uox prædicat, & pretium conficit; huic acerbissimum uiuo uidentiq; funus ducitur; si funus id habendum sit, quò non amici conueniunt ad exequias cohonestandas, sed bonorum emptores, ut carnifices, ad reliquias uitæ lacerandas & distrahendas. itaque maiores nostri raro id accidere uoluerunt: Prætores, ut considerate fieret, comparauerunt. uiri boni cum palàm fraudantur, cum experiundi potestas non est, timide tamen & pedetentim istuc descendunt, ui ac necessitate coacti, inuiti, multis uadimonijs desertis, sæpe illusi ac destituti: considerant enim, quid & quantũ sit, alterius bona proscribere. iugulare ciuem ne iure quidem quisquam bonus uult: mauult enim commemorare, se, cum posset perdere, pepercisse, quàm, cum parcere potuerit, perdidisse. hæc in homines alienissimos, denique inimicissimos uiri boni faciunt & hominum existimationis, & communis humanitatis causa, ut, cum ipsi nihil alteri scientes incommodarint, nihil ipsis iure incõmodi cadere possit. ad uadimonium non uenit: quis? propinquus. si

res ista grauissima sua sponte uideretur, tamen eius atro citas necessitudinis nomine leuaretur. ad uadimonium non uenit: quis? socius. etiam grauius aliquid ei debe res concedere, quicum te aut uoluntas congregasset, aut fortuna coniunxisset. ad uadimonium non uenit: quis? is, qui tibi præsto semper fuit. ergo in eum, qui semel hoc commisit, ut tibi præsto non esset, omnia tela conie=cisti, quæ parata sunt in eos, qui permulta male agendi causa fraudandiq; fecerunt? si de prædijs tuis agere=tur Sex. Neui, si in paruula re captionis aliquid uerere=re, non statim ad C. Aquilium, aut ad eorum aliquem, qui consuluntur, concurrisses? cum ius amicitiæ, societa tis, affinitatis ageretur, cum officij rationem atq; existi=mationis duci conueniret, eo tempore tu non modo ad C. Aquilium, aut L. Lucullum, sed ne ipse quidem te con suluisti, sed ne ipse quidem ad te retulisti, ne hæc quidem tecum locutus es: horæ duæ fuerunt: Quintius ad ua dimonium non uenit, quid ago? si mehercule hæc tecum duo uerba fecisses, quid ago? respirasset cupiditas, atq; auaritia paululum: aliquid loci rationi & consilio de=disses: tu te collegisses: non in eam turpitudinem uenis=ses, ut hoc tibi esset apud tales uiros confitendum, qua ti bi uadimonium non sit obitum, eadem te hora cõsilium cepisse, hominis propinqui fortunas funditus euertere. ego pro te nunc hoc consulo post tempus in aliena re, quod tu in tua re, cum tempus erat, consulere oblitus es. quæro abs te C. Aquili, L. Luculle, P. Quintili, M. Marcelle, uadimonium mihi non obijt quidam socius & affinis meus, quicum mihi necessitudo uetus, con=trouersia de re pecuniaria recens intercedit. postulo ne

à Prætore, ut eius bona mihi possidere liceat? an, cum Romæ domus eius, uxor, liberi sint, domum potius denunciem? quid est, quod hac tandem de re uobis possit uideri? profecto si recte uestram bonitatem atque prudentiam cognoui, non multũ me fallit, si consulamini, quid sitis responsuri. primum, expectare: deinde, si latitare, ac diutius ludificare uideatur, amicos conuenire; quærere, quis procurator sit; domum denunciare. dici uix potest, quàm multa sint, quæ respondeatis ante fieri oportere, quàm ad hanc rationem extremam necessariam deuenire. quid ad hæc Neuius? ridet scilicet nostram amentiam, qui in uita sua rationẽ summi officij desideremus, & instituta bonorum uirorum requiramus. quid mihi, inquit, cum ista summa sanctimonia ac diligentia? uiderint ista officia uiri boni. de me autem ita considerent: non quid habeam, sed quibus rebus inuenerim, quærant, & quemadmodum natus, & quo pacto educatus sim. memini: uetus est de scurra, multo facilius diuitem, q̃ patremfamilias fieri posse. hæc ille si uerbis nõ audet, re quidem uera palàm loquitur: etenim si uult uirorum bonorum instituto uiuere, multa oportet discat atque dediscat: quorũ illi ætati utrunque difficile est. non dubitaui, inquit, cum uadimonium desertum esset, bona proscribere. improbe: uerum, quoniam tu id tibi arrogas, & concedi postulas, concedamus. quid, si nunq̃ deseruit? si ista causa abs te tota per summam fraudem et malitiam ficta est? si uadimonium omnino tibi cum P. Quintio nullum fuit, quo te nomine appellemus? improbum? at, etiam si desertum uadimonium esset, tamen in ista postulatione & proscriptione bonorum

improbissimus reperiebare: num malitiosum? negas. fraudulentum? iam id quidem arrogas tibi, & præclarum putas. audacem? cupidum? perfidiosum? uulgaria & obsoleta sunt, res autem noua & inaudita. quid ergo est? uereor mehercule, ne aut grauioribus utar uerbis, quàm natura fert, aut leuioribus, quàm causa postulat. ais esse uadimonium desertum. quæsiuit à te statim, ut Romam rediÿt, Quintius, quo die uadimonium istuc factum esse diceres. respondisti statim, Nonis Febr. discedens in memoriam rediÿt Quintius, quo die Roma in Galliam profectus sit: ad ephemeridem reuertitur: inuenitur dies profectionis, pridie Cal. Febr. Nonis Febr. si Romæ fuit, causæ nihil dicimus, quin tibi uadimonium promiserit. quid? hoc inueniri qui potest? profectus unà L. Albius homo in primis honestus. dicet testimonium. profecti sunt familiares & Albiÿ & Quintiÿ. dicent hi quoque testimonium. literæ P. Quintiÿ, testes tot. quibus omnibus causa iustissima est cur scire potuerint, nulla cur mẽtiantur: cum adstipulatore tuo comparabuntur. & in hac eiusmodi causa P. Quintius laborabit? & diutius in tanto metu miser, periculoq; uersabitur? et uehementius eum gratia aduersariÿ perterrebit, quàm fides iudicis consolabitur? uixit enim semper inculte atque horride: natura tristi ac recondita fuit: non ad solarium, non in campo, non in conuiuiÿs uersatus est: id egit, ut amicos obseruãtia, rem parsimonia retineret: antiquam officiÿ rationem dilexit, cuius splẽdor omnis his moribus obsoleuit. at si in causa pari discedere inferior uideretur, tamen esset nõ mediocriter conquerendum. nunc in causa superiore, ne ut par

quidem ſit, poſtulat: inferiorem eſſe patitur, duntaxat uſque eò, ne cum bonis, fama, fortunisq; omnibus Sex. Neuij cupiditati crudelitatiq; dedatur. Docui, quod primum pollicitus ſum, C. Aquili, cauſam omnino, cur poſtularet non fuiſſe: ꝙ neq; pecunia debebatur, &, ſi maxime deberetur, cõmiſſum nihil eſſe, quare ad iſtam rationem perueniretur. attende nunc, ex edicto Prætoris bona P. Quintij poſſidere nullo modo potuiſſe. recita edictum. QVI FRAVDATIONIS CAVSA LATITARIT. non eſt is Quintius: niſi latitant, qui ad negotium ſuum relicto procuratore proficiſcuntur. CVI HAERES NON EXTABIT. ne is quidem. QVI EXILII CAVSA SOLVM VERTERIT.

*

quo tempore exiſtimas oportuiſſe Neui abſentem Quintium defendi? aut quomodo? tum, cum poſtulabas, ut bona poſſideres? nemo affuit: neq; enim quiſquam diuinare poterat te poſtulaturum: neq; quẽquam attinebat id recuſare, quod Prætor, ſed ex edicto ſuo iubebat. qui locus igitur abſentis defendendi procuratori primus datus eſt? cum proſcribebas. ergo affuit, non paſſus eſt, libellos deiecit Sex. Alphenus: qui primus erat officij gradus, ſeruatus eſt à procuratore ſumma cum diligentia. uideamus, quæ deinde ſint conſecuta. hominem P. Quintij deprehendis in publico, conaris abducere: non patitur Alphenus, ui tibi ademit, curat ut domum reducatur ad Quintium. hic quoque ſumme conſtat procuratoris diligentis officium. debere tibi dicis Quintium, procurator negat: uadari uis, promittit: in ius uocas,

ſequitur : iudicium poſtulas, non recuſat . quid aliud ſit abſentem defendi, ego non intelligo. at quis erat procurator ? credo aliquem eiectum hominem, egentem , litigioſum, improbum, qui poſſet ſcurræ diuitis quotidianum conuicium ſuſtinere . nihil minus . eques R. locuples , ſui negotij bene gerens, denique is, quem, quoties Neuius in Galliam profectus eſt, procuratorem Romæ reliquit. & audes Sex. Neui negare abſentem defenſum eſſe Quintium, cum eum defenderit idem, qui te ſolebat ? & cum is iudicium acciperet pro Quintio, cui tu & rem & famam tuam commendare proficiſcens & concredere ſolebas : conaris hoc dicere , neminem extitiſſe, qui Quintium iudicio defenderet? poſtulabam, inquit, ut ſatiſdaret : iniuria poſtulabas, ita uidebare, recuſabat Alphenus . ita : uerum Prætor decernebat. Tribuni igitur appellabantur . hic te, inquit, teneo : non eſt iſtud iudicium pati, neque iudicio defendere, cum auxilium à Tribunis petas . hoc ego, cum attendo qua prudentia ſit Hortenſius, dicturum eſſe eum non arbitror : cum autem antea dixiſſe audio, & cauſam ipſam conſidero, quid aliud dicere poſſit, non reperio: fatetur enim libellos Alphenum deieciſſe, uadimonium promiſiſſe, iudicium quin acciperet in ea ipſa uerba, quæ Neuius edebat, non recuſaſſe, ita tamen, more & inſtituto per eum magiſtratum, qui auxilij cauſa conſtitutus eſt . aut hæc facta non ſint, neceſſe eſt ; aut C. Aquilius talis uir iuratus hoc ius in ciuitate conſtituat ; cuius procurator non omnia iudicia acceperit, quæ quiſq; in uerba poſtularit ; cuius procurator à Prætore ad Tribunos appellare auſus ſit, eum non defendi , eius bona recte poſſi=

deri poſſe; ei miſero, abſenti, ignaro fortunarum ſuarum, omnia uitæ ornamenta per ſummum dedecus & ignominiam diripi conuenire. quod ſi probari nemini poteſt, illud certe probari omnibus neceſſe eſt, defenſum eſſe iudicio abſentem Quintium. quod cum ita eſt, ex edicto bona poſſeſſa non ſunt. at enim Tribuni pl. ne audierunt quidem? fateor, ſi ita eſt, procuratorem decreto Prætoris R. oportuiſſe parere. quid, ſi M. Brutus interceſſurum ſe dixit palàm, niſi quid inter ipſum Alphenum & Neuium conueniret? uidetur ne interceſſiſſe appellatio Tribunorum non more, ſed auxilij cauſa? quid deinde fit? Alphenus, ut omnes intelligere poſſent iudicio defendi Quintium, ne qua ſubeſſe poſſet aliena aut ipſius officio, aut huius exiſtimatione ſuſpicio, uiros bonos cõplures aduocat: teſtatur iſto audiente, ſe pro communi neceſſitudine id primum petere, ne quid atrocius in P. Quintium abſentem ſine cauſa facere conetur: ſin autem inimiciſſime atq; infeſtiſſime contendere perſeueret, ſe paratum eſſe omni recta atq; honeſta ratione defendere: quod petat, nõ deberi: ſe iudicio id, quod edat, accipere. eius rei, conditioniſq; tabellas obſignauerunt uiri boni cõplures. res in dubium uenire non poteſt. fit rebus omnibus integris, neq; proſcriptis, neq; poſſeſſis bonis ut Alphenus promittat Neuio ſiſti Quintium. uenit ad uadimonium Quintius: iacet res in controuerſijs iſto calumniante bienniũ, uſq; dum inueniretur, qua ratione res ab uſitata conſuetudine recederet, & in hoc ſingulare iudicium cauſa omnis concluderetur. quod officium Aquili commemorari procuratoris poteſt, quod ab Alpheno præteritum eſſe uideatur? quid affertur, quare

P. Quintius absens negatur esse defensus? an uero id, quod Hortensiũ, quia nuper iniecit, & quia Neuius semper id clamitat, dicturum arbitror, non fuisse Neuio parem certationem cum Alpheno, illo tempore, illis dominantibus? quod si uelim confiteri, illud opinor concedēt, non procuratorem P. Quintij neminem fuisse, sed gratiosum fuisse. mihi autem ad uincendum satis est, fuisse procuratorem, quicum experiri posset. qualis is fuerit, si modo absentem defendebat per ius & magistratum, nihil ad rem arbitror pertinere. erat, inquit, illarum partium. quid ni? qui apud te esset educatus, quem tu à puero sic instituisses, ut nobili ne gladiatori quidem hæreret. sicut tu semper summe concupisti, idem uolebat Alphenus: ea re tibi cum eo par contentio erat. Bruti, inquit, erat familiaris, itaque is intercedebat. tu cõtra Burrieni, qui iniuriam decernebat; omnium deniq; illorum, qui tum & poterant per uim et scelus plurimum, &, quod poterant, id audebant. an omnes tu istos uincere uolebas, qui nunc, tu ut uincas, tantopere laborant? aude id dicere, non palàm, sed his ipsis quos aduocasti: tametsi nolo eam rem cõmemorando renouare, cuius omnino rei memoriam omnem tolli funditus ac deleri arbitror oportere. unum illud dico, si propter partium studium potens erat Alphenus, potentissimus Neuius: si fretus gratia postulabat aliquid iniquius Alphenus, multo iniquiora Neuius impetrabat: neque enim inter studium uestrum quicquã, ut opinor, interfuit: ingenio, uetustate, artificio tu facile uicisti. ut alia omittã, hoc satis est: Alphenus cum ijs, & propter eos perijt, quos diligebat: tu, postq̃, qui tibi erant amici, nõ poterant uincere; ut amici

tibi essent, qui uincebant, effecisti. quòd si tum par tibi ius cum Alpheno fuisse non putas, quia tamen aliquem contra te aduocare poterat; quia magistratus aliquis reperiebatur, apud quē Alpheni causa cōsisteret: quid hoc tempore Quintio statuendum est? cui neq; magistratus adhuc æquus inuentus est; neq; iudiciū redditum est usitatum; non conditio, non sponsio, nō deniq; ulla unq̃ intercessit postulatio, mitto æqua, uerum ante hoc tempus ne fando quidem audita. de re pecuniaria cupio contendere: non licet. at ea controuersia est: nihil ad me attinet: causam capitis dicas, oportet. accusa, ubi ita necesse est: non, inquit, nisi tu ante nouo modo priore loco dixeris: dicendum necessario est: præstituendæ horæ ad arbitrium nostrum: iudex ipse arcessetur. quid tum? tu aliquem patronum inuenies hominem antiqui officij, qui splendorem nostrum & gratiam negligat? pro me pugnabit L. Philippus, eloquentia, grauitate, honore, florentissimus ciuitatis: dicet Hortensius, excellens ingenio, nobilitate, existimatione: aderunt autem homines nobilissimi ac potentissimi, quorum frequentiam & consessum nō modo P. Quintius, qui de capite decernit, sed quiuis, qui extra periculum sit, perhorrescat. hæc est iniqua certatio, nō illa, qua tu contra Alphenum uelitabaris. huic, ne ubi consisteret quidem contra te, locū reliquisti. quare aut doceas oportet, Alphenum negasse se procuratorem esse, non deiecisse libellos, iudicium accipere noluisse: aut, cum hæc facta sint, ex edicto te bona P. Quintij nō possedisse concedas: etenim, si ex edicto possedisti, quæro, cur bona non uenierint? cur cæteri sponsores & creditores conuenerint? nemo ne fuit, cui deberet Quintius? fue-

runt, & complures fuerunt: propterea quòd Caius frater aliquantum æris alieni reliquerat. quid ergo est? homines erant ab hoc omnes alienissimi, & ijs debebatur, neq; tamen quisquam inuentus est tam insignite improbus, qui uiolare P. Quintij existimationé absentis auderet. unus fuit, affinis, socius, necessarius Sex. Neuius, qui, cum ipse ultro deberet, quasi eximio præmio sceleris exposito, cupidissime contenderet, ut per se afflictum atq; euersum propinquum suum non modo honeste partis bonis, uerum etiam cómuni luce priuaret. ubi erant cæteri creditores? denique hoc tempore ubi sunt? quis est, qui fraudationis causa latuisse dicat? quis, qui absentem defensum neget esse Quintium? nemo inuenitur. at contra omnes, quibuscum ratio huic aut est, aut fuit, adsunt, defendút; fides huius multis locis cognita ne perfidia Sex. Neuij derogetur, laborant. in huiusmodi sponsionem testes dare oportebat, ex eo numero qui hæc dicerent: uadimonium mihi deseruit: me fraudauit: à me nominis eius, quod inficiatus esset, diem petiuit: ergo experiri non potui, latitauit, procuratorem nullum reliquit. horum nihil dicitur. parantur testes, qui hæc dicant. uerum opinor uiderimus, cum dixerint. unum tamen hoc cogitent, ita se graues esse, ut, si ueritatem uolent retinere, grauitatem possint obtinere; si eam negligent, ita leues sint, ut omnes intelligant, non ad obtinendum mendaciū, sed ad uerum probandū auctoritatem adiuuare. ego hæc duo quæro: primum, qua ratione Neuius susceptum negotium nō transegerit, hoc est cur bona, quæ ex edicto possidebat, non uendiderit: deinde, cur ex tot creditoribus alijs ad istam rationem nemo accesserit: ut necessario

confiteare, neque eorum tam temerarium quenquam fuiſſe, neque te ipſum id, quod turpiſſime ſuſcepiſſes, perſeuerare & tranſigere potuiſſe. quid, ſi tu ipſe Sex. Neui ſtatuiſti bona P. Quintij ex edicto poſſeſſa non eſſe? opinor, tuum teſtimonium, quod in aliena re leue eſſet, id in tua, quoniam contra te eſt, grauiſſimum debet eſſe. emiſti bona Sex. Alpheni L. Sylla Dictatore uendente: ſocium tibi in his bonis edidiſti Quintium. plura non dico. cum eo tu uoluntariam ſocietatem coibas, qui te in hæreditaria ſocietate fraudarat: & eum iudicio tuo comprobabas, quem ſpoliatum fama fortuniſq; omnibus arbitrabare. Diffidebam mehercule C. Aquili ſatis animo certo & confirmato me poſſe in hac cauſa conſiſtere: ſic cogitabam, cum contra dicturus eſſet Hortenſius, & cum eſſet attente auditurus Philippus, fore, uti permultis in rebus timore prolaberer. dicebam huic Q. Roſcio, cuius ſoror eſt cum P. Quintio, cum à me peteret, & ſumme contenderet, ut propinquum ſuum defenderem, mihi perdiſficile eſſe contra tales oratores non modo tantam cauſam perorare, ſed omnino uerbum facere conari. cum cupidius inſtaret, homini pro amicitia familiarius dixi, mihi uideri ore duriſſimo eſſe qui præſente eo geſtum agere conaretur; qui uero cum ipſo cõtenderent, eos, etiã ſi quid antea recti aut uenuſti habere uiſi ſunt, id amittere: ne quid mihi eiuſmodi accideret, cum contra talem artificem dicturus eſſem, me uereri. tum mihi Roſcius & alia multa confirmandi mei cauſa dixit: & mehercule ſi nihil diceret, tacito ipſo officio & ſtudio, quod adhibebat erga propinquum ſuum, quemuis

commoueret. etenim cum artifex eiusmodi sit, ut solus dignus uideatur esse, qui in scena spectetur: tum uir eiusmodi est, ut solus dignus uideatur, qui eò non accedat. ueruntamen, quid si, inquit, habes eiusmodi causam, ut hoc tibi planum sit faciendum, neminem esse, qui possit biduo, ad summū triduo septingenta millia passuum ambulare? tamen ne uereris, ut possis hæc contra Hortensium contendere? minime, inquā. sed quid id ad rem? nimium, inquit, in eo causa consistit. quo modo? docet me eiusmodi rem, & factum simul Sex. Neuij: quod si solū proferretur, satis esse deberet. quod abs te C. Aquili, & à uobis, qui adestis in cōsilio, quæso, ut diligenter attendatis: profecto intelligetis, illinc ab initio cupiditatem pugnasse & audaciam; hinc ueritatem & pudorem, quoad potuerit, restitisse. Bona postulas ut ex edicto possidere liceat: quo die? te ipsum Neui uolo audire: uolo inauditum facinus ipsius, qui id commisit, uoce conuinci. dic Neui diem. ante V. Cal. intercalares. bene agis. quàm longe est hinc in saltum uestrum Gallicanum? Neui te rogo. DCC millia passuum. optime. de salto deijcitur Quintius, quo die? possumus hoc quoq; ex te audire: quid taces? dic inquam diem. pudet dicere. intelligo: uerum & sero, & nequicquam pudet. deijcitur de saltu C. Aquili pridie Cal. intercalares. biduo post, aut, ut statim de iure aliquis cucurrerit, non toto triduo DCC millia passuum conficiuntur. ò rem incredibilem: ò cupiditatem inconsideratam: ò nuntium uolucrem. administri & satellites Sex. Neuij Roma trans alpeis in Sebusianos biduo ueniunt. ò hominem fortunatum, qui eiusmodi nuntios, seu potius pegasos habeat.

hic ego, ſi Craſſi omnes cū Antonijs exiſtant, ſi tu L. Phi lippe, qui inter illos florebas, hãc cauſam uoles cum Hor tenſio dicere, tamen ſuperior ſim neceſſe eſt: non enim, quemadmodum putatis, omnia ſunt in eloquentia: eſt quædam tamen ita perſpicua ueritas, ut eam infirmare nulla res poſſit. an, anteq̃ poſtulaſti ut bona poſſideres, miſiſti, qui curarent ut dominus de ſuo fundo à ſua fa= milia ui deijceretur? utrunlibet elige. alterum incredi= bile eſt, alterum nefarium; & ante hoc tempus utrunq; inauditū. DCC millia paſſuum uis eſſe decurſa biduo? dic. negas? ante igitur miſiſti. malo: ſi.n. illud diceres, improbe mentiri uiderere: cum hoc confiteris, id te ad= miſiſſe concedis, quod ne mendacio quidem tegere poſſis. hoc conſilium Aquilio & talibus uiris tam cupidū, tam audax, tam temerarium probabitur? quid hæc amentia? quid hæc feſtinatio? quid hæc immaturitas tanta ſignifi cat? non uim? non ſcelus? non latrociniū? non deniq; omnia potius, quàm ius, quàm officium, quàm pudorē? mittis iniuſſu Prætoris: quo conſilio? iuſſurum ſciebas? quid? cum iuſſiſſet, tum mittere non ne poteras? poſtu= laturus eras: quando? poſt dies XXX: nempe ſi te ni hil impediret, ſi uoluntas eadem maneret, ſi ualeres, de= nique ſi uiueres. Prætor iuſſiſſet: opinor ſi uellet, ſi ua= leret, ſi ius diceret, ſi nemo recuſaret, qui ex ipſius decre to & ſatiſdaret, & iudiciū accipere uellet. nam per deos immortales ſi Alphenus procurator P. Quintij tibi tum ſatiſdaret, et iudicium accipere uellet, deniq; omnia, quæ poſtulares, facere uoluiſſet, quid ageres? reuocares eum, quem in Galliam miſeras? at hic quidem iam de fundo expulſus, iam à ſuis dijs penatibus præceps eiectus,

iam, quod indignissimum est, suorum seruorum manibus, nuntio atque imperio tuo uiolatus esset. corrigeres hæc scilicet tu postea. de cuiusquam uita dicere audes, qui hoc concedas necesse est, ita te cæcum cupiditate & auaritia fuisse, ut, cum, postea quid futurum esset, ignorares (accidere autem multa possent) spem maleficij præsentis in incerto reliqui temporis euentu collocares? atq; hæc perinde loquor, quasi ipso illo tempore, cum te Prætor iussisset ex edicto possidere, si in possessionem misisses, debueris aut potueris P. Quintium de possessione deturbare. omnia sunt C. Aquili eiusmodi, quiuis ut perspicere possit, in hac causa improbitatem & gratiã cum inopia & ueritate cõtendere. Prætor te quemadmodum possidere iussit? opinor, ex edicto. sponsio quæ in uerba facta est? ni ex edicto Prætoris bona P. Quintij possessa non sint. redeamus ad edictum. id quidem quemadmodum iubet possidere? nũ quid est causæ C. Aquili, quin, si lõge aliter possedit, quàm Prætor edixit, iste ex edicto non possederit, ego sponsione uicerim? nihil, opinor. cognoscamus edictum. QVI EX EDICTO MEO IN POSSESSIONEM VENERIT. de te loquitur Neui, quemadmodum tu putas: ais enim te ex edicto uenisse: tibi, quid facias, definit, te instituit, tibi præcepta dat. EOS ITA VIDETVR IN POSSESSIONE ESSE OPORTERE. quomodo? QVOD IBIDEM RECTE CVSTODIRE POTERVNT, ID IBIDEM CVSTODIANT: QVOD NON POTERVNT, ID AVFERRE ET ABDVCERE LICEBIT. quid tum? DOMINVM (inquit) INVITVM

DETRVDERE NON PLACET. *eum ipsum, qui fraudandi causa latitet; cum ipsum, quem iudicio nemo defendat; eum ipsum, qui cum omnibus creditoribus suis male agat, inuitum de prædio detrudi uetat. proficiscenti tibi in possessionem Prætor ipse Sex. Neui palàm dicit, ita possideto, ut tecum simul possideat Quintius: ita possideto, ut Quintio ius non auferatur. quid? tu id quemadmodum obseruas? mitto illud dicere, eum, qui non latitarit, cui Romæ domus, uxor, liberi, procurator esset; eum, qui tibi uadimonium non deseruisset: hæc omnia mitto, illud dico, dominum expulsum esse de prædio, domino à familia sua manus allatas esse ante suos lares familiares. hoc dico,*

*

Neuium ne appellauisse quidem Quintium, cum simul esset, experiri posset quotidie: deinde quòd omnia iudicia difficillima cum summa sua inuidia, maximoq; periculo P. Quintij fieri mallet, quàm illud pecuniarium iudicium, quod uno die transigi posset: ex quo uno hæc omnia nata, & profecta esse concedit. quo in loco conditionem tuli, si uellet pecuniam petere, P. Quintium iudicatum solui satisdaturum, dum ipse, si quid peteret, pari conditione uteretur: ostendi, quàm multa ante fieri conuenerit, quàm hominis propinqui bona possideri postularentur, præsertim cum Romæ domus eius, uxor, liberi essent, & procurator æque utriusque necessarius. docui, cum desertum esse dicat

uadimonium, omnino uadimonium nullum fuisse: quo
die hunc sibi promisisse dicat, eo die ne Romæ quidē eum
fuisse, id testibus me pollicitus sum planum facturum,
qui & scire deberent, & causam, cur mentirentur, non
haberent. ex edicto autem nō potuisse bona possideri, de=
monstraui: ꝙ neque fraudandi causa latitasset, neque
exilij causa solum uertisse diceretur. reliquū est, ut eum
nemo iudicio defenderit: quod contra copiosissime de=
fensum esse contendi, non ab homine alieno, neque ab ali
quo calumniatore atque improbo, sed ab equite R. pro=
pinquo & necessario suo, quem ipse Sex. Neuius procu
ratorem relinquere antea consuesset: neq; eum, si Tribu
nos appellarit, iccirco minus iudicio pati paratum fuisse;
neq; potentia procuratoris Neuio ius ereptum: contra
istum potentia sua tum tantummodo superiorem fuisse,
nunc nobis uix respirandi potestatem dare. quæsiui, quæ
causa fuisset, cur bona non uenissent, cum ex edicto possi
derentur. deinde illud quoq; requisiui, qua ratione ex tot
creditoribus nemo neque tum idem fecerit, neque nunc
cōtra dicat, omnesq́; pro P. Quintio pugnent, præsertim
cum in tali iudicio testimonia creditorum existimentur
ad rem maxime pertinere. postea sum usus aduersarij
testimonio, qui sibi eum nuper edidit socium, quem, quo=
modo nūc intendit, ne in uiuorum quidem numero tum
demonstrat fuisse. tum illam incredibilem celeritatem
seu potius audaciam protuli: confirmaui necesse esse aut
biduo DCC millia passuū esse decursa, aut Sex. Neuium
diebus cōpluribus ante in possessionem misisse, quàm po=
stularet, ut ei liceret bona possidere. postea recitaui edi=
ctum, quod aperte dominum de prædio detrudi uetaret:

in quo constitit Neuium ex edicto nõ possedisse, cum con fiteretur ex prædio ui detrusum esse Quintium: omnino autem bona possessa non esse constitui, quòd bonorũ possessio spectetur non in aliqua parte, sed in uniuersis, quæ teneri ac possideri possint. dixi Romæ domum fuisse, quò iste ne aspirarit quidem; seruos complures, ex quibus iste possederit neminem, ne attigerit quidem; unum fuisse quem attingere conatus sit, prohibitum fuisse, quieuisse. in ipsa Gallia cognostis in prædia priuata Quintij Sex. Neuium nõ uenisse: denique ex hoc ipso saltu, quem per uim expulso socio possedit, seruos priuatos Quintij non omnes eiectos esse. ex quo, & ex cæteris dictis, factis, cogitatisq; Sex. Neuij quiuis potest intelligere, istum nihil aliud egisse, neque nunc agere, nisi uti per uim, per iniuriam, per iniquitatem iudicij totum agrum, qui communis est, suum facere possit. Nunc, causa perorata, res ipsa & periculi magnitudo C. Aquili cogere uidetur, ut te, atq; eos, qui tibi in consilio sunt, obsecret, obtesteturq; P. Quintius per senectutem, ac solitudinem suã, nihil aliud, nisi ut uestræ naturæ bonitatiq; obsequamini: ut, cum ueritas cum hoc faciat, plus huius inopia possit ad misericordiam, quàm illius opes ad crudelitatem. quo die ad te iudicem uenimus, eodem die illorum minas, quas ante horrebamus, negligere cœpimus. si causa cum causa contenderet, nos nostram perfacile cuiuis probaturos statuebamus. quòd uitæ ratio cum ratione uitæ decerneret, iccirco nobis etiam magis te iudice opus esse arbitrati sumus: ea res enim nunc in discrimen uersatur, utrum ne possit se contra luxuriem, ac licentiam rusticana illa atque inculta parsimonia defendere; an

deformata atq; ornamentis omnibus spoliata, nuda cupiditati, petulantiæq; addicatur. non comparat se tecum gratia P. Quintius Sex. Neui, non opibus, non facultate contendit: omneis tuas artes, quibus tu magnus es, tibi concedit. fatetur se non belle dicere, non ad uoluntatem loqui posse, non ab afflicta amicitia transfugere, atque ad florentem aliam deuolare, non profusis sumptibus uiuere, non ornare magnifice splendideq; conuiuium, non habere domum clausam pudori & sanctimoniæ, patentem atq; adeo expositam cupiditati & uoluptatibus: contra, sibi officium, fidem, diligentiam, uitam omnino semper horridam atq; aridam cordi fuisse. ista superiora esse, ac plurimum posse his moribus sentit. quid ergo est? non usque eò tamen, ut in capite fortunisq; hominum honestissimorum dominetur ij, qui, relicta bonorum uirorum disciplina, & quæstum, & sumptum Gallonij sequi maluerunt, atq; etiam, quod in illo non fuit, cum audacia perfidiaq; uixerunt. si licet uiuere eum, quem Sex. Neuius non uult, si est homini honesto locus in ciuitate inuito Neuio, si fas est respirare P. Quintium contra nutum ditionemq; Neuij, si, quæ pudore ornamenta sibi peperit, ea potest contra petulantiam te defendente obtinere: spes est, & hunc miserum, atque infelicem aliquando tamen posse consistere. sin et poterit Neuius id quod libet, et ei libebit quod non licet: quid agendum est? qui deus appellandus est? cuius hominis fides imploranda est? qui denique questus, qui mœror dignus inueniri calamitate tanta potest? miserum est, exturbari fortunis omnibus: miserius est, iniuria. acerbum est, ab aliquo circunueniri: acerbius, à propinquo.

calamitoſum eſt, bonis euerti: calamitoſius, cum dedecore. funeſtum eſt, à forti atq; honeſto uiro iugulari: funeſtius, ab eo, cuius uox præconio quæſtu proſtitit. indignum eſt, à pari uinci, aut ſuperiore: indignius, ab inferiore, atq; humiliore. luctuoſum eſt, tradi alteri cum bonis: luctuoſius, inimico. horribile eſt, cauſam capitis dicere: horribilius, priore loco dicere. omnia circunſpexit Quintius, omnia periclitatus eſt C. Aquili: non Prætorem modo, à quo ius impetraret, inuenire nõ potuit, atq; adeo ne unde arbitratu quidem ſuo poſtularet: ſed ne amicos quidem Sex. Neuij, quorum ſæpe & diu ad pedes iacuit ſtratus, obſecrans per deos immortales, ut aut ſecum iure contenderent, aut iniuriam ſine ignominia ſibi imponerent. denique ipſius inimici uultum ſuperbiſſimum ſubijt: ipſius Sex. Neuij lacrymans manum apprehendit, in propinquorum bonis proſcribendis exercitatam: obſecrauit per fratris ſui mortui cinerem, per nomen propinquitatis, per ipſius coniugem & liberos, quibus propior P. Quintio nemo eſt, ut aliquando miſericordiam caperet: aliq̃, ſi non propinquitatis, at ætatis ſuæ, ſi nõ hominis, at humanitatis rationẽ haberet: ut ſecum aliquid integra ſua fama, qualibet, dũmodo tolerabili, conditione tranſigeret. ab ipſo repudiatus, ab amicis eius nõ ſubleuatus, ab omni magiſtratu agitatus atq; perterritus, quẽ præter te appellet, habet neminẽ. tibi ſe, tibi ſuas omnes opes, fortunasq; cõmendat: tibi cõmittit exiſtimationẽ ac ſpem reliquæ uitæ: multis uexatus cõtumelijs, plurimis iactatus iniurijs, nõ turpis ad te, ſed miſer cõfugit. è fundo ornatiſſimo deiectus, ignominijs omnibus appetitus, cũ illũ in ſuis paternis bonis dominari ui=

deret, ipse filiæ nubili dotē cōficere nō posset, nihil alienū tamen uita superiore cōmisit. itaq; te hoc obsecrat C. Aquili, ut quā existimationē, quā honestatē in iudiciū tuū propè acta iam ætate decursáq; attulit, eam liceat ei secum ex hoc loco efferre, ne is, de cuius officio nemo unquam dubitauit, sexagesimo denique anno dedecore, macula, turpissimáq; ignominia notetur: ne ornamentis eius omnibus Sex. Neuius pro spolijs abutatur; ne per te ferat, quo minus quæ existimatio P. Quintiū usq; ad senectutē perduxit, eadem usq; ad rogum prosequatur.

PRO SEX. ROSCIO AMERINO. ORATIO II.

CREDO EGO Vos iud. mirari, quid sit, quòd, cum tot summi oratores hominesq; nobilissimi sedeant, ego potissimum surrexerim, is, qui neque ætate, neq; ingenio, neq; auctoritate sim cum his, qui sedeant, cōparandus. omnes enim hi, quos uidetis adesse in hac causa, iniuriam nouo scelere cōflatam putát oportere defendi, defendere ipsi propter iniquitatem temporum non audent. ita fit, ut adsint, propterea ꝙ officium sequuntur: taceant autem iccirco, quia periculum metuūt. quid ergo? audacissimus ego ex omnibus? minime. at tanto officiosior, quàm cæteri? ne istius quidem laudis ita sum cupidus, ut alijs eam præreptam uelim. quæ me igitur res præter cæteros impulit, ut causam Sex. Roscij reciperem? quia, si quis istorum dixisset, quos uidetis adesse, in quibus summa auctoritas est, atq;

amplitudo, si uerbũ de Rep. fecisset, id quod in hac causa fieri necesse est, multo plura dixisse, quàm dixisset, putaretur: ego etiam si omnia, quæ dicenda sunt, libere dixero, nequaquam tamen similiter oratio mea exire, atq; in uulgus emanare poterit. deinde, quòd cæterorum neque dictum obscurum potest esse propter nobilitatem, & amplitudinem, neque temere dicto concedi propter ætatem & prudentiam: ego si quid liberius dixero; uel occultum esse propterea, quòd non dum ad Remp. accessi; uel ignosci adolescentiæ meæ poterit. tametsi non modo ignoscendi ratio, uerum etiam cognoscendi consuetudo iã de ciuitate sublata est. accedit illa quoque causa, quòd à cæteris forsitan ita petitum sit, ut dicerent, ut utrumuis saluo officio se facere posse arbitrarentur: à me autem ij contenderunt, qui apud me & amicitia, & beneficijs, & dignitate plurimum possunt: quorum ego neq; beneuolentiã erga me ignorare, nec auctoritatem aspernari, nec uolũtatem negligere debeam. his de causis ego huic causæ patronus extiti: non electus unus, qui maximo ingenio; sed relictus ex omnibus, qui minimo periculo possem dicere: neq; uti satis firmo præsidio defensus Sex. Roscius, uerũ uti ne omnino desertus esset. forsitan quæratis, qui iste terror sit, & quæ tanta formido, quæ tot ac tales uiros impediat, quo minus pro capite & fortunis alterius, quemadmodum consueuerunt, causam uelint dicere. quod adhuc uos ignorare nõ mirum est, propterea ꝙ consulto ab accusatoribus, eius rei, quæ conflauit hoc iudiciũ, mentio facta non est. quæ res ea est? bona patris huiusce Sex. Roscij, quæ sunt sexagies, quæ de uiro fortissimo & clarissimo L. Sylla, quem

honoris cauſa nomino, duobus millibus nummū ſeſe dicit emiſſe adoleſcens uel potentiſſimus hoc tēpore noſtræ ciuitatis L. Cornelius Chryſogonus. is à uobis iudices hoc poſtulat, ut, quoniam in alienam pecuniam tā plenam, atq; præclaram nullo iure inuaſerit, quoniamq; ei pecuniæ uita Sex. Roſcij obſtare, atq; officere uideatur, deleatis ex animo ſuo ſuſpicionem omnē, metumq; tollatis. ſeſe hoc incolumi nō arbitratur huius innocentis patrimoniū tam amplū, & copioſum poſſe obtinere: damnato et eiecto, ſperat ſe poſſe, quod adeptus eſt per ſcelus, id per luxuriā effundere atq; conſumere. hunc ſibi ex animo ſcrupulum, qui ſe dies noctesq; ſtimulat ac pungit, ut euellatis poſtulat: ut ad hanc ſuam prædā tam nefariam adiutores uos profiteamini. ſi uobis æqua et honeſta poſtulatio uidetur iudices: ego cōtra breuem poſtulationē affero, & (quomodo mihi perſuadeo) aliquanto æquiorē. primū à Chryſogono peto, ut pecunia fortuniſq; noſtris contentus ſit, ſanguinē et uitā ne petat: deinde à uobis iudices, ut audaciū ſceleri reſiſtatis, innocentiū calamitatem leuetis, & in cauſa Sex. Roſcij periculum, quod in omnes intenditur, propulſetis. ꝙ ſi aut cauſa criminis, aut facti ſuſpicio, aut quælibet deniq; uel minima res reperietur, quamobrē uideātur illi nō nihil tamen in deferendo nomine ſecuti; poſtremo ſi præter eam prædā, quam dixi, quicquā aliud cauſæ inueneritis: non recuſamus, quin illorū libidini Sex. Roſcij uita dedatur. ſin aliud agitur nihil, niſi ut his ne quid deſit, quibus ſatis nihil eſt; ſi hoc ſolum hoc tēpore pugnatur, ut ad illā opimā præclaramq; prædam dānatio Sex. Roſcij, uelut cumulus, accedat: nōne cum multa indigna, tum uel hoc indigniſſimum eſt,

uos idoneos habitos, per quorū sententias, iusq́; iurādū id assequantur, quod antea ipsi scelere & ferro assequi con fuerunt? qui ex ciuitate in senatū propter dignitatē, ex senatu in hoc cōsiliū delecti estis propter seueritatē: ab his hoc postulare homines sicarios atq; gladiatores, nō modo, ut supplicia uitēt, quæ à uobis pro maleficiis suis metuere atq; horrere debēt, uerū etiā ut spoliis Sex. Roscii hoc iudicio ornati auctiq; discedāt? his de rebus tātis, tamq́; atrocibus neq; satis me cōmode dicere, neq; satis grauiter cōqueri, neq; satis libere uociferari posse intelligo: nā cōmoditati ingeniū, grauitati ætas, libertati tēpora sunt impedimēto. huc accedit summus timor: quē mihi natura pudorq́; meus attribuit, et uestra dignitas, et uis aduersariorū, et Sex. Roscii pericula. quapropter uos oro atq; obsecro iudices, ut attēte, bonaq́; cū uenia uerba mea audiatis. fide sapiētiaq́; uestra fretus, plus oneris sustuli, q̄ ferre me posse intelligo. hoc onus si uos aliqua ex parte alleuabitis, feram, ut potero, studio et industria iudices. sin à uobis (id quod nō spero) deserar, tamē animo nō deficiam, et id, quod suscepi, quoad potero, perferam. ꝙ si perferre nō potero, opprimi me onere officii malo, q̄ id, quod mihi cum fide semel impositū est, aut propter perfidiā abiicere, aut propter infirmitatē animi deponere. te quoq; magnopere M. Fanni quæso, ut, qualē te iam antea populo R. præbuisti, cū huic idē quæstioni iudex præesses, talem te et nobis, et populo R. hoc tempore impertias. quanta multitudo hominum cōuenerit ad hoc iudicium, uides: quæ sit omniū mortalium expectatio, quæ cupiditas, ut acria ac seuera iudicia fiant, intelligis. longo interuallo iudicium inter sicarios hoc primum cōmittitur,

cum interea cædes indignissimæ maximæq; factæ sint. omnes hanc quæstionem te Prætore de manifestis maleficijs, quotidianoq; sanguine haud remissius sperant futuram. qua uociferatione in cæteris iudicijs accusatores uti consueuerũt, ea nos hoc tempore utimur, qui causam dicimus. petimus abs te M. Fanni, à uobisq; iud. ut quã acerrime maleficia uindicetis, ut quamfortissime hominibus audacissimis resistatis, ut hoc cogitetis, nisi in hac causa, qui uester animus sit, ostendetis, eò prorũpere hominum cupiditatem, & scelus, et audaciam, ut non modo clam, uerum etiam hic in foro, ante tribunal tuum M. Fanni, ante pedes uestros iudices, inter ipsa subsellia cædes futuræ sint: etenim quid aliud hoc iudicio tẽtatur, nisi ut id fieri liceat? accusant ij, qui in fortunas huius inuaserũt: causam dicit is, cui præter calamitatem nihil reliquerũt. accusant ij, quibus occidi patrem Sex. Roscij bono fuit: causam dicit is, cui non modo luctum mors patris attulit, uerum etiam egestatem. accusant ij, qui hunc ipsum iugulare summe cupierunt: causam dicit is, qui etiã ad hoc ipsum iudiciũ cum præsidio uenit, ne hic ibidem ante oculos uestros trucidetur. deniq; accusant ij, quos populus poscit: causam dicit is, qui unus relictus ex illorum nefaria cæde restat. atq; ut facilius intelligere possitis iudices, ea, quæ facta sunt, indigniora esse, q̃ hæc sunt, quæ dicimus: ab initio res quemadmodum gesta sit, uobis exponemus, quo facilius & huius hominis innocentissimi miserias, & illorum audaciam cognoscere possitis, & Reip. calamitatem. Sex. Roscius pater huiusce, municeps Amerinus, fuit cum genere, & nobilitate, & pecunia non modo sui municipij, uerum etiam eius uicini-

tatis

tatis facile primus, tum gratia atq; hospitiis florens hominum nobilissimorum: nam cum Metellis, Seruiliis, Scipionibus erat ei non modo hospitium, uerum etiam domesticus usus & consuetudo: quas (ut æquum est) familias honestatis amplitudinisq; gratia nomino. itaque ex suis omnibus commodis hoc solum filio reliquit: nam patrimonium domestici prædones ui ereptum possident: fama & uita innocentis ab hospitibus, amicisq; paternis defenditur. hic cum omni tempore nobilitatis fautor fuisset, tum hoc tumultu proximo, cum omnium nobiliũ dignitas, & salus in discrimen ueniret, præter cæteros in ea uicinitate eam partem, causamq; opera, studio, auctoritate defendit: etenim rectum putabat, pro eorum honestate se pugnare, propter quos ipse honestissimus inter suos numerabatur. posteaquam uictoria constituta est, ab armisq; recessimus: cum proscriberentur homines, atq; ex omni regione caperentur ii, qui aduersarii fuisse putabantur, erat ille Romæ frequens, atq; in foro, & in ore omnium quotidie uersabatur, magis ut exultare uictoria nobilitatis uideretur, q̃ timere ne quid ex ea calamitatis sibi accideret. erant ei ueteres inimicitiæ cũ duobus Rosciis Amerinis, quorum alterum sedere in accusatorum subselliis uideo, alterum tria huiusce prædia possidere audio. quas inimicitias si tam cauere potuisset, q̃ metuere solebat, uiueret: neq; enim iud. iniuria metuebat: nam duo isti sunt T. Roscii, quorum alteri Capitoni cognomen est: iste, qui adest, Magnus uocatur: homines eiusmodi, alter plurimarum palmarum uetus ac nobilis gladiator habetur: hic autem nuper se ad eum lanistã contulit, qui, cũ ante hãc pugnam tyro esset sciens

tia, facile ipsum magistrũ scelere, audaciáq; superauit. nã cum hic Sex. Roscius esset Ameriæ, T. autẽ iste Roscius Romæ; cũ hic filius assiduus in prædijs esset, cumq; se uolũtate patris rei familiari, uitæq; rusticæ dedisset, iste autẽ frequẽs Romæ esset: occiditur ad balneas Palatinas rediẽs à cœna Sex. Roscius. spero ex hoc ipso nõ esse obscurũ, ad quẽ suspicio maleficij pertineat. uerũ id, quod adhuc est suspiciosum, nisi perspicuũ res ipsa fecerit, hũc affinem culpæ iudicatote. Occiso Sex. Roscio primus Ameriã nuntiat Mãlius Glaucia quidã, homo tenuis, libertinus, cliens, & familiaris istius T. Roscij: & nuntiat domũ, nõ filij, sed T. Capitonis inimici. & cum post horam primã noctis occisus esset, primo diluculo nuntius hic Ameriã uenit. decẽ horis nocturnis sex & quinquaginta millia passuũ cisijs peruolauit: nõ modo ut exoptatum inimico nuntium primus afferret, sed etiam cruorẽ inimici quãrecẽtissimum, telumq; paulo ante è corpore extractũ ostẽderet. quatriduo, quo hæc gesta sunt, res ad Chrysogonũ in castra L. Syllæ Volaterras defertur: magnitudo pecuniæ demõstratur: bonitas prædiorum (nam fundos decem & tres reliquit, qui Tyberim ferè omnes tangũt) huius inopia & solitudo cõmemoratur. demonstrant, cũ pater huiusce Sex. Roscius, homo tã splendidus & gratiosus, nullo negotio sit occisus, perfacile hũc, hominẽ incautum, & rusticũ, et Romæ ignotum, de medio tolli posse. ad eã rem operam suã pollicentur. ne diutius uos teneã iud. societas coitur. cũ iam proscriptionis mentio nulla fieret, & cũ, etiam qui antea metuerant, redirent, ac iam defunctos sese periculis arbitrarentur: hominis studiosissimi nobilitatis manceps fit Chrysogonus:

tria prædia uel nobilissima Capitoni propria tradũtur,
quæ hodie possidet: in reliquas omnes fortunas iste T. Ro
scius nomine Chrysogoni, quemadmodũ ipse dicit, impe=
tum facit. hæc bona sexagies HS, emuntur duobus mil
libus nummũ. hæc omnia iud. imprudẽte L. Sylla facta
esse certo scio. neq;.n.mirum, cũ eodem tempore & ea,
quæ præterita sunt, & ea, quæ uidentur instare, præpa
ret; cũ & pacis cõstituendæ rationẽ, & belli gerendi po
testatẽ solus habeat; cũ omnes in unum spectent, unus o=
mnia gubernet; cũ tot tantisq; negotijs distentus sit, ut re
spirare libere non possit: si aliquid non animaduertat: cũ
præsertim tã multi occupationẽ eius obseruẽt, tempusq;
aucupẽtur; ut, simul atq; ille despexerit, aliquid huiusce=
modi moliantur. huc accedit, ꝙ quamuis ille felix sit, si
cut est, tamen in tanta felicitate nemo potest esse in ma=
gna familia, qui neminẽ neq; seruum, neq; libertum im=
probũ habeat. interea iste T. Roscius uir optimus, procu
rator Chrysogoni, Ameriã uenit, in prædia huius inua=
dit, hũc miserum, luctu perditum, qui non dũ etiam pa=
terno funeri iusta soluisset, nudum eijcit domo; atq; fo=
cis patrijs, dijsq; penatibus præcipitem iudices exturbat:
ipse amplissimæ pecuniæ fit dominus: qui in sua re fuisset
egentissimus, erat (ut fit) insolens in aliena: multa palàm
domum suã auferebat, plura clã de medio remouebat:
non pauca suis adiutoribus large effuseq; donabat, reli=
qua constituta auctione uendebat. quod Amerinis usq;
eò uisum est indignum, ut urbe tota fletus gemitusq; fie
ret: etenim multa simul ante oculos uersabantur: mors
hominis florentissimi Sex. Roscij crudelissima: filij au=
tem eius egestas indignissima, cui de tanto patrimonio

prædo iste nefarius ne iter quidem ad sepulcrum patriũ reliquisset: bonorum emptio, flagitiosa possessio, furta, rapinæ, donationes. nemo erat, qui nõ ardere omnia mallet, q̃ uidere in Sex. Roscij uiri optimi, atq; honestissimi bonis iactantem se, ac dominantẽ T. Roscium. itaq; decurionum decretum statim fit, ut decemprimi proficiscãtur ad L. Syllam; doceãtq; eum, qui uir Sex. Roscius fuerit; conquerantur de istorum scelere & iniurijs; orẽt, ut & illius mortui famam, & filij innocentis fortunas cõseruatas uelit. atque ipsum decretum quæso cognoscite. DECRETVM DECVRIONVM. Legati in castra ueniunt. intelligitur iud. id quod iam ante dixi, imprudente L. Sylla scelera hæc & flagitia fieri: nã statim Chrysogonus & ipse ad eos accedit, & homines nobiles allegat ijs, qui peterent, ne ad Syllam adirent, & omnia Chrysogonum, quæ uellent, esse facturum pollicerẽtur. usq; adeo autem ille pertimuerat, ut mori mallet, q̃ de his rebus Syllam doceri. homines antiqui, qui ex sua natura cæteros fingerent, cum ille confirmaret sese nomẽ Sex. Roscij de tabulis exẽpturum, prædia uacua filio traditurum, cumq; id ita futurũ T. Roscius Capito, qui in X. legatis erat, adpromitteret, crediderunt, Ameriam re inorata reuerterunt. ac primo rem differre quotidie ac procrastinare isti cœperunt, deinde aliquãto lentius, nihil agere atq; deludere, postremo (id quod facile intellectũ est) insidias uitæ huiusce Sex. Roscij parare, neq; sese arbitrari posse diutius alienam pecuniam domino incolumi obtinere. quod is simul atq; sensit, de amicorum cognatorumq; sententia Romam confugit, & sese ad Cæciliam Nepotis filiam, quã honoris causa nomino, cõtulit,

qua pater uſus erat plurimum. in qua muliere iud. etiã nunc, id quod omnes ſemper exiſtimauerunt, quaſi exem pli cauſa ueſtigia antiqui officij remanent. ea Sex. Roſcium inopem, eiectum domo, atq; expulſum ex ſuis bonis, fugientem latronum tela & minas, recepit domum, hoſpitiq; oppreſſo iam, deſperatoq; ab omnibus opitulata eſt. eius uirtute, fide, diligentia factum eſt, ut hic potius uiuus in reos, q̃ occiſus in proſcriptos referretur. nã poſtquam iſti intellexerunt, ſumma diligẽtia uitam Sex. Roſcij cuſtodiri, neq; ſibi ullam cædis faciundæ poteſtatẽ dari: conſilium ceperunt plenum ſceleris, & audaciæ, ut nomen huius de parricidio deferrent, ut ad eam rem aliquem accuſatorem ueterem compararent, qui de ea re poſſet dicere aliquid, in qua re nulla ſubeſſet ſuſpicio, deniq;, ut, quoniam crimine non poterant, tempore ipſo pugnarent: ita loqui homines, ꝙ iudicia tam diu facta nõ eſſent, condemnari eum oportere, qui primus in iudiciũ adductus eſſet: huic autem patronos propter Chryſogoni gratiam defuturos: de bonorum uenditione, & de iſta ſocietate uerbum eſſe facturum neminem: ipſo nomine parricidij, & atrocitate criminis, fore, ut hic nullo negotio tolleretur, cum ab nullo defenſus eſſet. hoc conſilio atq; adeo hac amentia impulſi, quem ipſi, cum cuperent, non potuerunt occidere, eum iugulãdum uobis tradiderunt. quid primum querar? aut unde potiſſimum exordiar iud? aut quod, aut à quibus auxilium petam? deorum ne immortalium? populi ne Romani? ueſtrã ne, qui ſummam poteſtatem habetis, hoc tempore fidem implorem? pater occiſus nefarie, domus obſeſſa, ab inimicis bona adépta, poſſeſſa, direpta: filij uita infeſta, ſæpe ferro

atq; inſidijs appetita. qd ab his tot maleficijs ſceleris ab-
eſſe uidetur? tamē hæc alijs nefarijs cumulāt atq; adau
gent: crimen incredibile confingunt: teſtes in hūc & ac=
cuſatores huiuſce pecunia cōparant: hanc conditionē mi
ſero ferunt, ut optet utrū malit, ceruices Roſcio dare, an
inſutus in culeū ſupplicium parricidarū, per ſummum
dedecus uitā amittere. patronos huic defuturos putaue
rūt, deſunt. qui libere dicat, qui cū fide defendat, id quod
in hac cauſa eſt ſatis, quoniā quidē ſuſcepi, nō deeſt pro=
fecto iudices. et forſitā in ſuſcipienda cauſa temere im=
pulſus adoleſcentia fecerim: quoniā quidem ſemel ſuſce
pi, licet hercules undiq; omnes terrores, minæ, periculaq;
impendeāt omnia, ſuccurram, atq; ſubibo. certū eſt, deli
beratumq́;, quæ ad cauſam pertinere arbitror, omnia nō
modo dicere, uerū etiam libenter, audacter, libereq́; dice
re. nulla res tāta exiſtat iudices, ut poſſit uim mihi ma
iorem adhibere metus, q̃ fides: etenim quis tā diſſoluto
animo eſt, qui, hæc cū uideat, tacere ac negligere poſſit?
patrem meū, cū proſcriptus nō eſſet, iugulaſtis: occiſum
in proſcriptorū numerum retuliſtis: me domo mea per
uim expuliſtis: patrimoniū meum poſſidetis. quid uultis
amplius? etiā ne ad ſubſellia cū ferro atq; telis ueniſtis,
ut hic aut iuguletis, aut condemnetis Sex. Roſciū? homi=
nem longe audaciſſimū nuper habuimus in ciuitate C.
Fimbriā, &, quod inter omnes conſtat, niſi inter eos qui
ipſi quoq; inſaniūt, inſaniſſimū. is cum curaſſet in fune=
re C. Marij, ut Q. Scæuola uulneraretur, uir ſanctiſſi=
mus atque ornatiſſimus noſtræ ciuitatis, de cuius laude
neq; hic locus eſt ut multa dicantur, neq; plura tamen
dici poſſunt, q̃ populus R. memoria retinet: diē Scæuolæ

dixit, postea͡q; comperit eũ posse uiuere. cum ab eo quære retur, quid tãdem accusaturus esset eũ, quem pro dignitate ne laudare quidem quisquã satis cõmode posset: aiũt hominem (ut erat furiosus) respondisse, q̃ nõ totũ telum corpore recepisset. quo populus R. nihil uidit indignius, nisi eiusdem uiri mortem: quæ tantũ potuit, ut omnes ciues suos perdiderit & afflixerit: quos quia seruare per cõpositionem uolebat, ipse ab ijs interẽptus est. est ne hoc illi dicto atq; facto Fimbriæ nõ simillimũ? accusatis Sex. Rosciũ: quid ita? quia de manibus uestris effugit, quia se occidi passus nõ est. illud, quia in Scæuola factũ est, magis indignũ uidetur: hoc, quia fit à Chrysogono, nõ est ferendũ. nam per deos immortales, quid est in hac causa quod defensionis indigeat? qui locus ingeniũ patroni requirit, aut oratoris eloquentiã magnopere desiderat? totã causam iud. explicemus, atq; ante oculos expositã consideremus. ita facillime, quæ res totũ iudicium cõtineat, & quibus de rebus nos dicere oporteat, & quid uos sequi cõueniat, intelligetis. Tres sunt res, quantũ ego existimare possum, quæ obstẽt hoc tempore Sex. Roscio, crimen aduersariorũ, & audacia, et potentia. criminis cõfictionem accusator Erucius suscepit. audaciæ partes Roscij sibi poposcerunt. Chrysogonus autem, is, qui plurimũ potest, potẽtia pugnat. de hisce omnibus rebus me dicere oportere intelligo. quid igitur est? non eodem modo de omnibus: ideo quòd prima illa res ad meum officium pertinet, duas autem reliquas uobis populus R. imposuit. ego crimen oportet diluam. uos & audaciæ resistere, & hominum eiusmodi perniciosam atque intolerãdam potentiã primo quoque tempore extinguere,

atq; opprimere debetis. occidisse patrem Sex. Roscius arguitur. scelestũ dij immortales ac nefariũ facinus, atq; eiusmodi, quo uno maleficio scelera omnia complexa esse uideantur. etenim si, id quod præclare à sapientibus dicitur, uultu sæpe læditur pietas: quod supplicium satis acre reperietur in eũ, qui mortem obtulerit parẽti? pro quo mori ipsum, si res postularet, iura diuina atq; humana cogebant. in hoc tanto, tam atroci, tã singulari maleficio, quod ita raro extitit, ut, siquãdo auditum sit, portenti ac prodigij simile numeretur, quibus tandem te C. Eruci argumentis accusatorem censes uti oportere? nonne & audaciam eius, qui in crimen uocetur, singularem ostendere, & mores feros, immanemq; naturam, et uitã uitijs flagitijsq; omnibus deditã, & deniq; omnia ad perniciem profligata atq; perdita? quorum tu nihil in Sex. Roscium, ne obijciendi quidem causa, contulisti. patrem occidit Sex. Roscius: qui homo? adolescentulus corruptus, & ab hominibus nequam inductus? annos natus magis quadraginta. uetus uidelicet sicarius, homo audax, & sæpe in cæde uersatus? at hoc ab accusatore ne dici quidẽ audistis. luxuries igitur hominem nimirum, et æris alieni magnitudo, & indomitæ animi cupiditates ad hoc scelus impulerunt. de luxuria purgauit Erucius, cum dixit hunc ne in conuiuio quidem ullo ferè interfuisse. nihil autem unquam debuit. cupiditates porrò quæ possunt esse in eo, qui (ut ipse accusator obiecit) ruri semper habitarit, & in agro colendo uixerit? quæ uita maxime disiuncta à cupiditate, & cum officio coniuncta. quæ res igitur tantũ istum furorẽ Sex. Roscio obiecit? patri, inquit, non placebat. patri non placebat? quam ob cau=

sam? necesse est enim eam quoq; iustam, & magnam, et
perspicuam fuisse. nam ut illud incredibile est, mortem
oblatam esse patri à filio sine plurimis & maximis cau
sis: sic hoc uerisimile non est, odio fuisse parenti filium
sine causis multis, & magnis, & necessarijs. rursus igi=
tur eodem reuertamur, & quæramus, quæ tanta uitia
fuerint in unico filio, quare is patri displiceret. at per=
spicuum est, nullum fuisse. pater igitur amens, qui odis
set eum sine causa, quem procrearat. at is quidem fuit
omnium constātissimus. ergo illud iam perspicuū pro=
fecto est, si neq; amens pater, neq; perditus filius fuerit,
neq; odij causam patri, neq; sceleris filio fuisse. nescio, in=
quit, quæ causa odij fuerit: fuisse odium intelligo, quia
antea, cum duos filios haberet, illum alterum, qui mor=
tuus est, secum omni tempore uolebat esse, hunc in præ=
dia rustica relegarat. quod Erucio accidebat in mala nu
gatoriáq; accusatione, idem mihi usu uenit in causa opti
ma. ille, quomodo crimen cōmentitium confirmaret, nō
inueniebat: ego, res tam leues qua ratione infirmem ac
diluam, reperire non possum. quid ais Eruci? tot prædia,
tam pulchra, tam fructuosa Sex. Roscius filio suo relega
tionis ac supplicij gratia colenda ac tuenda tradiderat?
quid hoc? patresfamilias, qui liberos habēt, præsertim ho
mines illius ordinis, ex municipijs rusticanis, non ne opta
tissimum sibi putant esse, filios suos rei familiari maxi=
me seruire, & in prædijs colendis operæ plurimum stu=
dijq; consumere? an amandarat hūc sic, ut esset in agro,
ac tantūmodo aleretur ad uillam? ut cōmodis omnibus
careret? quid, si constat, hunc non modo colendis prædijs
præfuisse, sed certis fundis patre uiuo frui solitum esse?

tamen ne hæc attenta uita & rusticana, relegatio atque amandatio appellabitur? uides Eruci, quantũ distet argumentatio tua ab re ipsa, atq; à ueritate. quod cõsuetudine patres faciunt, id quasi nouũ reprehẽdis: quod beneuolentia fit, id odio factũ criminaris. quod honoris causa pater filio suo concessit, id eum supplicij causa fecisse dicis. neq; hæc tu nõ intelligis, sed usq; eò, quid arguas, nõ habes, ut non modo tibi contra nos dicendũ putes, uerũ etiam contra rerũ naturam, contráq; cõsuetudinem hominũ, contráq; opiniones omniũ. at. n. cum duos filios haberet, alterũ à se non dimittebat, alterũ ruri esse patiebatur. quæso Eruci, ut hoc in bonam partem accipias: nõ. n. exprobrandi causa, sed cõmonendi gratia dicã. si tibi fortuna nõ dedit ut patre certo nascerere, ex quo intelligere posses, qui animus patrius in liberos esset: at natura certe dedit, ut humanitatis nõ parũ haberes. eò accessit studiũ doctrinæ, ut ne à literis quidẽ alienus esses. ecquid tãdẽ, tibi uidetur (ut ad fabulas ueniamus) senex ille Cæcilianus minoris facere Eutychũ filiũ rusticũ, q̃ illũ alterũ Cherestratũ? (nã, ut opinor, hoc nomine est) alterũ in urbe secũ honoris causa habere, alterũ rus supplicij causa relegasse? quid ad istas ineptias abis, inqes? quasi uero mihi difficile sit quãuis multos nominatim proferre (ne lõgius abeã) uel tribules, uel uicinos meos, qui suos liberos, quos plurimi faciũt, agricolas assiduos esse cupiũt. uerũ homines notos sumere odiosum est: cũ & illud incertũ sit, uelint ne hi sese nominari; et nemo uobis magis notus futurus sit, q̃ est hic Eutychus; & certe ad rem nihil intersit, utrũ hunc ego comicum adolescentem, an aliquem ex agro Veiente nominem: etenim hæc cõficta ar=

bitror à poetis esse, ut effictos nostros mores in alienis personis, expressamq; imaginem nostrã uitæ quotidianæ uideremus. age nunc, refer animũ, sis, ad ueritaté, et cósidera, nõ modo in Vmbria atq; in ea uicinitate, sed in his ueteribus municipijs quæ studia à patribusfamilias maxime laudentur: iã profecto te intelliges inopia criminũ summã laudé Sex. Roscio uitio etculpæ dedisse. at nõ modo hoc patrũ uolũtate liberi faciũt, sed permultos et ego noui, & (nisi me fallit animus) unusquisq; uestrũ, qui et ipsi incensi sunt studio, quod ad agrũ colendũ attinet, uitamq; hanc rusticã, quã tu probro & crimini putas esse oportere, & honestissimã et suauissimã esse arbitrãtur. quid céses hunc ipsum Sex. Rosciũ, quo studio, et qua intelligentia esse in rusticis rebus? ut ex his propinquis eius hominibus honestissimis audio, nõ tu in isto artificio accusatorio callidior es, q̃ hic in suo. uerũ, ut opinor, quoniam ita Chrysogono uidetur, qui huic nullum prædiũ reliquit, & artificium obliuiscatur, et studium deponat, licebit. quod tametsi miserum, & indignum est, feret tamen æquo animo iudices, si per uos uitam & famam potest obtinere. hoc uero est, quod ferri non potest, si et in hanc calamitatem uenit propter prædiorum bonitatẽ & multitudinem; &, ꝙ ea studiose coluit, id erit ei maxime fraudi: ut parum miseriæ sit, quòd alijs coluit, nõ sibi; nisi etiam, ꝙ omnino coluit, crimini fuerit. næ tu Eruci accusator esses ridiculus, si illis temporibus natus esses, cum ab aratro arcessebantur, qui Consules fierent: etenim, qui præesse agro colendo flagitium putes, profecto illum Atilium, quem sua manu spargentem semen, qui missi erant, cõuenerunt, hominem turpissimum, atq;

inhoneſtiſſimum iudicares. at hercule maiores noſtri longe aliter et de illo, et de cæteris talibus uiris exiſtimabát. itaq; ex minima tenuiſſimáq; Rep. maximam & florentiſſimá nobis reliquerunt: ſuos. n. agros ſtudioſe colebát, nó alienos cupide appetebant: quibus rebus, & agris, & urbibus, et nationibus Remp. atq; hoc imperiũ, & populi R. nomen auxerunt. neq; ego hæc eo profero, quo cõferenda ſint cũ hiſce, de quibus nunc quærimus: ſed ut illud intelligatur, cũ apud maiores noſtros ſummi uiri, clariſſimiq; homines, qui omni tempore ad gubernacula Reip. ſedere debebant, tamen in agris quoq; colendis aliquantũ operæ, temporiſq; conſumpſerint; ignoſci oportere ei homini, qui ſe fateatur eſſe ruſticum, cum ruri aſſiduus ſemper uixerit; cum præſertim nihil eſſet, quod aut patri gratius, aut ſibi iucũdius, aut re uera honeſtius facere poſſet. odium igitur acerrimum patris in filium ex hoc opinor oſtenditur Eruci, ꝙ hũc ruri eſſe patiebatur. nunquid eſt aliud? immo uero, inquit, eſt: nam iſtũ exhæredare in animo habebat. audio. nunc dicis aliquid, quod ad rem pertineat. nã illa opinor tu quoq; concedis leuia eſſe atq; inepta. conuiuia cum patre non inibat: quippe qui ne in oppidum quidem niſi perraro ueniret. domũ ſuam iſtum non ferè quiſquam uocabat: nec mirũ, quẽ neq; in urbe uideret, neq; rure uocaturus eſſet. uerum hæc quoq; tu intelligis eſſe nugatoria. illud, quod cœpimus, uideamus, quo certius argumentũ odij reperiri nullo modo poteſt. exhæredare pater filium cogitabat. mitto quærere, qua de cauſa: quæro, qui ſcias? tametſi te dicere atq; enumerare cauſas omneis oportebat: & id erat certi accuſatoris officium, qui tanti ſceleris argueret,

explicare omnia uitia, atq; peccata filij, quibus incensus parens potuerit animũ inducere, ut naturam ipsam uinceret, ut amorem illum penitus insitũ eijceret ex animo, ut deniq; patrem esse sese obliuisceretur. quæ sine magnis huiusce peccatis accidere potuisse nõ arbitror. uerũ concedo tibi, ut ea prætereas, quæ cum taces, nulla esse cõcedis. illũ quidem uoluisse exhæredare, certe tu planum facere debes. quid ergo affers, quare id factum putemus? uere nihil potes dicere. finge aliquid saltem cõmode, ut ne planè uidearis id facere, quod aperte facis, huius miseri fortunis, & horũ uirorum talium dignitati illudere. exhæredare filium uoluit: quam ob causam? nescio. exhæredauit ne? non. quis prohibuit? cogitabat, cogitabat. cui dixit? nemini. quid est aliud, iudicio, ac legibus, ac maiestate uestra abuti ad quæstum, atq; ad libidinẽ, nisi hoc modo accusare, atq; id obijcere, quod planũ facere non modo non possis, uerũ ne coneris quidem? nemo nostrum est Eruci, quin sciat tibi inimicitias cũ Sex. Roscio nullas esse: uident omnes, qua de causa huic inimicus uenias: sciunt huiusce pecunia te adductum esse. quid ergo est? ita tamẽ quæstus te cupidũ esse oportebat, ut horum existimationem, & legem Memmiam putares aliquid ualere oportere. accusatores multos esse in ciuitate utile est, ut metu contineatur audacia. ueruntamẽ hoc ita est utile, ut ne planè illudamur ab accusatoribus. innocens est quispiam: ueruntamen, quanq̃ abest à culpa, suspicione tamen non caret. tametsi miserum est, tamẽ ei, qui hunc accuset, possim aliquo modo ignoscere: cum enim aliquid habeat quod possit criminose ac suspiciose dicere, aperte ludificari, & calumniari sciens nõ uidea-

tur.quare facile omnes patimur eſſe q̃plurimos accuſa
tores,ꝙ innocens,ſi accuſatus ſit,abſolui poteſt ; nocens,
niſi accuſatus fuerit,condemnari nõ poteſt.utilius eſt au
tem abſolui innocentem,q̃ nocentem cauſam nõ dicere .
anſeribus cibaria publice locantur, & canes aluntur in
Capitolio,ut ſignificent ſi fures uenerint.at fures inter=
noſcere non poſſunt,ſignificãt tamen, ſi qui noctu in Ca
pitolium uenerint:& quia id eſt ſuſpicioſum, tametſi be
ſtiæ ſunt,tamen in eã partem potius peccãt, quæ eſt cau
tior.ꝙ ſi luce quoq; canes latrent,cũ deos ſalutatum ali
qui uenerint:opinor,ijs crura ſuffringãtur,ꝙ acres ſint
etiã tum,cum ſuſpicio nulla ſit.ſimillima eſt accuſatorũ
ratio.alij ueſtrum anſeres ſunt, qui tantũmodo clamãt,
nocere non poſſunt:alij canes,qui & latrare, & morde
re poſſunt.cibaria uobis præberi uidemus:uos autem ma
xime debetis in eos impetum facere, qui merentur . hoc
populo gratiſſimũ eſt.deinde ſi uoletis, etiam tum,cũ ue
riſimile erit aliquem cõmiſiſſe,in ſuſpicione latratote. id
quoq; concedi poteſt. ſin autem ſic agetis,ut arguatis ali
quem patrem occidiſſe,neq; dicere poſſitis aut quare,aut
quomodo,ac tantũmodo ſine ſuſpicione latrabitis:crura
quidem uobis nemo ſuffringet: ſed,ſi ego hos bene noui,
literam illam,cui uos uſq; eò inimici eſtis, ut etiã eas o=
mneis oderitis,ita uehementer ad caput affigent, ut po=
ſtea neminẽ aliũ niſi fortunas ueſtras accuſare poſſitis .
quid mihi ad defendendum dediſti bone accuſator?quid
hiſce autem ad ſuſpicandum?ne exhæredaretur, ueritus
eſt.audio.ſed qua de cauſa uereri debuerit, nemo dicit.
habebat pater in animo:planũ fac.nihil eſt: nõ,qui cum
deliberarit,quẽ certiorem fecerit,unde iſtud uobis ſuſpi

cari in mentem uenerit. cũ hoc modo accuſas Eruci, nõ
ne hoc palã dicis? ego, quid acceperim, ſcio: quid dicã, ne=
ſcio. unũ illud ſpectaui, ꝙ Chryſogonus aiebat, neminem
iſti patronũ futurũ: de bonorũ emptione, deque ea ſocie=
tate neminem eſſe, qui uerbũ facere hoc tẽpore auderet:
hæc te opinio falſa in iſtã fraudem impulit. nõ mehercu
le uerbũ feciſſes, ſi tibi quenq̃ reſponſurũ putaſſes. ope=
ræpretiũ erat, ſi animaduertiſtis iudices, negligentiã eius
in accuſando conſiderare. credo, cũ uidiſſet, qui homines
in hiſce ſubſellijs ſederent, quæſiſſe, nũ ille, aut ille defen=
ſurus eſſet: de me ne ſuſpicatũ quidem, ꝙ antea cauſam
publicã nullam dixerim. poſteaquã inuenit, neminẽ eo=
rum, qui poſſunt, & ſolent: ita negligens eſſe cœpit, ut,
cũ in mentem ueniret ei, reſideret, deinde ſpatiaretur, nõ
nunquã etiam puerum uocaret, credo cui cœnã impera=
ret, prorſus ut ueſtro conſeſſu, & hoc conuẽtu pro ſum=
ma ſolitudine abuteretur. perorauit aliquando, aſſedit.
ſurrexi ego. reſpirare uiſus eſt, quòd non alius potius di
ceret. cœpi dicere. uſq; eò animaduerti iudices eum ioca
ri, atq; alias res agere, antequam Chryſogonum nomina
ui. quem ſimul atq; attigi, ſtatim homo ſe erexit, mirari
uiſus eſt. intellexi, quid eũ pupugiſſet. iterũ, ac tertio no=
minaui. poſtea homines curſare ultro, & citro nõ deſti=
terũt, credo, qui Chryſogono nũtiarent, eſſe aliquẽ in ciui
tate, qui contra uolũtatem eius dicere auderet; aliter cau
ſam agi, atq; ille exiſtimaret; aperiri bonorũ emptionem;
uexari peſſime ſocietatem; gratiam, potentiamq; eius ne
gligi; iudices diligenter attendere; populo rem indignam
uideri. quæ quoniam te fefellerunt Eruci; quoniamq;
uides uerſa eſſe omnia; cauſam pro Sex. Roſcio ſi

non commode, at libere dici; quem dedi putabas, defendi
intelligis; quos tradituros sperabas, uides iudicare: resti=
tue nobis aliquando ueterem tuã illam calliditatem, atq;
prudentiã: confitere huc ea spe uenisse, ꝙ putares hic la=
trocinium, non iudiciũ futurum. de parricidio causa di
citur. ratio ab accusatore reddita non est, quam ob cau
sam patrẽ filius occiderit. quod in minimis noxis, & in
his leuioribus peccatis, quæ magis crebra, & iam propè
quotidiana sunt, maxime, & primũ quæritur, quæ cau=
sa maleficij fuerit: id Erucius in parricidio quæri nõ pu
tat oportere. in quo scelere iudices, etiam cũ multæ cau
sæ conuenisse unum in locum, atq; inter se congruere ui
dẽtur; tamen nõ temere creditur, neq; leui cõiectura res
penditur, neq; testis incertus auditur, neq; accusatoris in
genio res iudicatur; cum multa antea cõmissa maleficia
tum uita hominis perditissima, tum singularis audacia
ostẽdatur, necesse est; neq; audacia solum, sed summus fu
ror, atq; amentia. hæc cũ sint omnia, tamen extent opor
tet expressa sceleris uestigia, ubi, qua ratione, per quos,
quo tempore maleficium sit admissum. quæ nisi multa,
& manifesta sunt, profecto res tam scelesta, tam atrox,
tam nefaria credi nõ potest: magna est. n. uis humanita
tis: multum ualet cõmunio sanguinis: reclamitat istius=
modi suspicionibus ipsa natura: portẽtum atq; mõstrum
certissimum est, esse aliquem humana specie, & figura,
qui tantum immanitate bestias uicerit, ut, propter quos
hanc suauissimam lucem aspexerit, eos indignissime lu=
ce priuarit, cũ etiam feras inter sese partus, atq; educa=
tio, & natura ipsa cõciliet. nõ ita multis ante annis aiũt
T. Clœliũ quendã Terracinensem, hominẽ nõ obscurũ,
cum

cum cœnatus cubitum in idem conclaue cũ duobus ado-
leſcentibus filijs iſſet, inuentũ eſſe mane iugulatũ. cũ ne-
que ſeruus quiſquam reperiretur, neq; liber, ad quem
ea ſuſpicio pertineret; id ætatis autem duo filij propter
cubantes ne ſenſiſſe quidẽ ſe dicerent: nomina filiorum
de parricidio delata ſunt. quid poſtea? erat ſanè ſu-
ſpicioſum. neutrũ ſenſiſſe? auſum autem eſſe quenquã
ſe in id conclaue cõmittere, eo potiſſimũ tempore, cũ ibi-
dem eſſent duo adoleſcentes filij, qui & ſentire, & de-
fendere facile poſſent? erat porrò nemo, in quem ea ſu-
ſpicio conueniret. tamen cum planũ iudicibus eſſet fa-
ctum, aperto oſtio dormientes eos repertos eſſe: iudicio
abſoluti adoleſcentes, & ſuſpicione omni liberati ſunt:
nemo enim putabat quenquam eſſe, qui, cum omnia di-
uina atque humana iura ſcelere nefario polluiſſet, ſo-
mnum ſtatim capere potuiſſet: propterea quòd qui tan
tum facinus cõmiſerunt, non modo ſine cura quieſcere,
ſed ne ſpirare quidẽ ſine metu poſſunt. uidetis ne, quos
nobis poetæ tradiderũt patris ulciſcendi cauſa ſuppliciũ
de matre ſumpſiſſe, cũ præſertim deorũ immortaliũ iuſ-
ſis atq; oraculis id feciſſe dicantur; tamen ut eos agitent
furiæ, neq; cõſiſtere uſquã patiantur? ꝙ ne pij quidem
ſine ſcelere eſſe potuerunt. ſic ſe res habet iudices, ma-
gnam uim, magnã neceſſitatem, magnã poſſidet religio-
nem paternus, maternuſq; ſanguis. ex quo ſiqua macu-
la cõcepta eſt, non modo elui nõ poteſt, uerũ uſq; eò per-
manat ad animũ, ut ſummus furor, atq; amentia conſe-
quatur: nolite.n.putare, quemadmodũ in fabulis ſæpe-
numero uidetis, eos, qui aliquid impie ſcelerateq; cõmiſe-
rint, agitari, & perterreri furiarũ tedis ardentibus. ſua

quenq; fraus, et suus terror maxime uexat: suũ quenq; scelus agitat, amentiaq; afficit: suæ malæ cogitationes, cõscientiæq; animi terrent. hæ sunt impijs assiduæ domesticæq; furiæ, quæ dies noctesq; parentũ pœnas à cõscelera tissimis filijs repetant. hæc magnitudo maleficij facit, ut, nisi penè manifestum parricidiũ proferatur, credibile nõ sit; nisi turpis adolescentia, nisi omnibus flagitijs uita inquinata, nisi sumptus effusi cũ probro atq; dedecore, nisi prorupta audacia, nisi tãta temeritas, ut nõ procul abhor reat ab insania. accedat huc oportet odiũ parẽtis, animad uersionis paternæ metus, amici improbi, serui cõscij, tem pus idoneũ, locus opportune captus ad eã rem: penè dicam, respersas manus sanguine paterno iudices uideant, oportet, si tantũ facinus, tã immane, tam acerbũ creditu ri sunt. quare hoc quo minus est credibile, nisi ostẽditur; eo magis est, si cõuincitur, uindicandũ. itaq; cum multis ex rebus intelligi potest, maiores nostros nõ modo armis plus, quàm cæteras nationes, uerũ etiã cõsilio sapientiaq; potuisse: tum ex hac re uel maxime, ꝙ in impios singulare supplicium inuenerunt. qua in re quantũ prudentia præstiterint ijs, qui apud cæteros sapientissimi fuisse dicũ tur, considerate. prudẽtissima ciuitas Atheniensiũ, dum ea rerũ potita est, fuisse traditur. eius porrò ciuitatis sapientissimũ Solonẽ dicunt fuisse, eũ, qui leges, quibus hodie quoq; utuntur, scripserit. is cum interrogaretur, cur nullum suppliciũ constituisset in eum, qui parentem necasset: respondit, se id neminem facturũ putasse. sapienter fecisse dicitur, cum de eo nihil sanxerit, quod antea cõmissum non erat; ne nõ tam prohibere, quàm admonere uideretur. quãto maiores nostri sapiẽtius, qui, cum

intelligerent,nihil eſſe tam ſanctum,quod non aliquan=
do uiolaret audacia,ſupplicium in parricidas ſingulare
excogitauerunt: ut,quos natura ipſa retinere in officio
non potuiſſet,ij magnitudine pœnæ maleficio ſummoue
rentur: inſui uoluerunt in culleum uiuos,atq; ita in flu
men deijci. ò ſingularem ſapientiam iudices. non ne ui=
dentur hũc hominem ex rerum natura ſuſtuliſſe & eri
puiſſe, cui repente cœlum,ſolem,aquam,terramq́; ade
merunt? ut,qui eum necaſſet,unde ipſe natus eſſet; ca=
reret ijs rebus omnibus,ex quibus omnia nata eſſe dicun
tur.noluerunt feris corpus obijcere,ne beſtijs quoq;,quæ
tantum ſcelus attigiſſent,immanioribus uteremur: non
ſic nudos in flumen deijcere,ne, cum delati eſſent in ma
re,ipſum polluerent,quo cætera,quæ uiolata ſunt,expia=
ri putantur. denique nihil tam uile, neque tam uulga=
re eſt,cuius partem ullam reliquerint: etenim quid tam
eſt cõmune,quàm ſpiritus uiuis? terra mortuis? mare
fluctuantibus? litus eiectis? ita uiuunt dum poſſunt,
ut ducere animam de cœlo non queant: ita moriuntur,
ut eorum oſſa terra non tangat: ita iactantur flucti=
bus,ut nunquam abluantur: ita poſtremo eijciũtur,ut
ne ad ſaxa quidẽ mortui cõquieſcãt. tanti maleficij cri=
men,cui maleficio tã inſigne ſuppliciũ eſt cõſtitutũ,pro=
bare te Eruci cẽſes poſſe talibus uiris, ſi ne cauſam quidẽ
maleficij protuleris? ſi hunc apud bonorum emptores ip
ſos accuſares,eiq́; iudicio Chryſogonus præeſſet,tamen di
ligentius paratiusq́; ueniſſes. utrum,quid agatur,non ui
des; an,apud quos agatur? agitur de parricidio: quod
ſine multis cauſis ſuſcipi non poteſt. apud homines au=
tem prudentiſſimos agitur: qui intelligunt neminem ne

minimum quidem maleficiũ ſine cauſa admittere. eſto: cauſam proferre non potes. tametſi ſtatim uiciſſe debeo: tamen de meo iure decedam, & tibi, quod in alia cauſa non concederem, in hac concedam, fretus huius innocentia. non quæro abs te, quare patrem Sex. Roſcius occiderit: quæro, quomodo occiderit. ita quæro abs te C. Eruci quomodo, et ſic tecum agam, ut in eo loco uel reſpondendi, uel interpellandi tibi poteſtatem faciam, uel etiam, ſi quid uoles, interrogãdi. quomodo occidit? ipſe percuſſit, an alijs occidendum dedit? ſi ipſum arguis, Romæ non fuit. ſi per alios feciſſe dicis: quæro, ſeruos ne, an liberos? quos homines? indidem ne Ameria, an hoſce ex Vrbe ſicarios? ſi Ameria, qui ſunt hi? cur non nominantur? ſi Roma, unde eos nouerat Roſcius? qui Romã multis annis non uenit, neq; unquã plus triduo fuit. ubi eos conuenit? quicum locutus eſt? quomodo perſuaſit? pretium dedit? cui dedit? per quem dedit? unde, aut quantum dedit? nõ ne his ueſtigijs ad caput maleficij perueniri ſolet? & ſimul tibi in mentem ueniat facito, quemadmodum uitã huiuſce depinxeris: hũc hominẽ ferũ, atq; agreſtem fuiſſe: nunquã cum homine quoquã collocutũ eſſe, nũquã in oppido cõſtitiſſe. qua in re prætereo illud, quod mihi maximo argumẽto ad huius innocẽtiã poterat eſſe: in ruſticis moribus, in uictu arido, in hac horrida, incultaq; uita, iſtiuſmodi maleficia gigni non ſolere. ut non omnẽ frugẽ neq; arborẽ in omni agro reperire poſſis: ſic nõ omne facinus in omni uita naſcitur. in urbe luxuries creatur: ex luxuria exiſtat auaritia neceſſe eſt, ex auaritia erumpat audacia: inde omnia ſcelera ac maleficia gignũtur. uita autem hæc ruſtica, quã tu agreſtem uo=

cas,parſimoniæ,diligentiæ,iuſtitiæ magiſtra eſt . uerum
hæc miſſa facio : illud quæro,is ho mo,qui,ut tute dicis,
nunq̃ inter homines fuerit,per quos homines hoc tãtum
facinus,tam occultũ,abſens præſertim,cõficere potuerit.
multa ſunt falſa iudices,quæ tamẽ argui ſuſpicioſe poſ=
ſunt.in his rebus ſi ſuſpicio reperta erit,culpã ineſſe con
cedam.Romæ Sex.Roſcius occiditur,cum in agro Ame=
rino eſſet filius.literas,credo,miſit alicui ſicario,qui Ro=
mæ nouerat neminẽ.arceſſiuit aliquẽ : at quãdo ? nun=
cium miſit : quẽ ? aut ad quẽ ? pretio, gratia, ſpe,pro=
miſſis induxit aliquẽ : nihil horũ ne confingi quidẽ po=
teſt : & tamen cauſa de parricidio dicitur. reliquũ eſt,
ut per ſeruos id admiſerit.ò dij immortales,rẽ miſeram
& calamitoſam.quod in tali crimine,innocẽti ſaluti ſo=
let eſſe,ut ſeruos in quæſtionẽ polliceatur : id Sex.Roſcio
facere nõ licet : uos,qui hũc accuſatis,omnes eius ſeruos
habetis: unus puer uictus quotidiani adminiſter ex tãta
familia Sex.Roſcio relictus nõ eſt.te nũc appello P.Sci=
pio,te Metelle : uobis aduocatis,uobis agẽtibus,aliquoties
duos ſeruos paternos in quæſtionẽ ab aduerſarijs Sex.Ro
ſcius poſtulauit.meminiſtis ne T.Roſciũ recuſare? quid ?
ij ſerui ubi ſunt ? Chryſogonũ iudices ſectãtur,apud eũ
ſunt in honore,et in pretio.etiã nũc,ut ex his quæratur,
ego poſtulo,hic orat,atq; obſecrat.quid facitis? cur recu
ſatis ? dubitate etiã nũc iudices, ſi poteſtis,à quo ſit Sex.
Roſcius occiſus : ab eo ne,qui propter illius mortẽ in ege
ſtate & inſidijs uerſatur,cui ne quærẽdi quidẽ de mor=
te patris poteſtas permittitur ; an ab ijs,qui quæſtionem
fugitãt,bona poſſidẽt,in cæde,atq; ex cæde uiuũt.omnia
iudices in hac cauſa ſunt miſera,atq; indigna:tamen hoc

nihil neq; acerbius, neq; iniquius proferri potest. mortis paternæ de seruis paternis quæstionem habere filio non licet. ne tandiu quidem dominus erit in suos, dum ex ijs de patris morte quæratur. ueniam, neq; ita multo post, ad hunc locum: nam hoc totum ad Roscios pertinet: de quorum audacia tum me dicturum pollicitus sum, cum Eruci crimina diluissem. Nunc Eruci ad te uenio. conueniat mihi tecum, necesse est; si ad hunc maleficiũ istud pertinet, aut ipsum sua manu fecisse, id quod negas; aut per aliquos liberos, aut seruos. liberos ne? quos neq; ut conuenire potuerit, neq; qua ratione inducere, neq; ubi, neq; per quos, neq; qua spe, aut quo pretio, potes ostendere. ego contra ostendo, nõ modo nihil eorum fecisse Sex. Roscium, sed ne potuisse quidem facere, quòd neq; Romæ multis annis fuerit, neq; de prædijs unquam temere discesserit. restare tibi uidebatur seruorum nomen, quò, quasi in portum reiectus à cæteris suspicionibus, confugere posses: ubi scopulum offendis eiusmodi, ut non modo ab hoc crimẽ resilire uideas, uerum omnem suspicionem in uosmet ipsos recidere intelligas. quid est ergo, quò tandem accusator inopia argumentorum confugerit? eiusmodi tempus erat, inquit, ut homines uulgo impune occiderentur. quare tu hoc, propter multitudinẽ sicariorum, nullo negotio facere potuisti. interim mihi uideris Eruci una mercede duas res assequi uelle, nos iudicio perfundere, accusare autẽ eos ipsos, à quibus mercedem accepisti. quid ais? uulgo occidebãtur? per quos? et à quibus? non ne cogitas te à sectoribus huc adductum esse? quid postea? nescimus, per ista tempora eosdem ferè sectores fuisse collorum, & bonorum? ij deniq;, qui tum armati

dies noctesq; concurſabant, qui Romæ erant aſſidui, qui omni tempore in præda & ſanguine uerſabantur, Sex. Roſcio temporis illius acerbitatẽ iniquitatemq́; obijcient? & illam ſicariorum multitudinem, in qua ipſi duces ac principes erant, huic crimini putabunt fore? qui nõ modo Romæ nõ fuit, ſed omnino, quid Romæ ageretur, neſciret, propterea ꝙ ruri aſſiduus, quemadmodũ tute confiteris, fuit. uereor, ne aut moleſtus ſim uobis iudices, aut ne ingenijs ueſtris uidear diffidere, ſi de tam perſpicuis rebus diutius diſſerã. Erucij criminatio tota, ut arbitror, diſſoluta eſt: niſi forte expectatis, ut illa diluã, quæ de peculatu, ac de eiuſmodi rebus cõmentitijs, inaudita nobis ante hoc tẽpus ac noua, obiecit. quæ mihi iſte uiſus eſt ex alia oratione declamare, quam in aliũ reum cõmentaretur: ita neq; ad crimen parricidij, neq; ad eũ, qui cauſam dicit, pertinebant. de quibus quoniã uerbo arguit, uerbo ſatis eſt negare. ſiquid eſt, quod ad teſtes reſeruet; ibi nos quoq;, ut in ipſa cauſa, paratiores reperiet, q̃ putabat. Venio nunc eò, quò me nõ cupiditas ducit, ſed fides: nã ſi mihi liberet accuſare, accuſarẽ alios potius, ex quibus poſſem creſcere: quod certũ eſt non facere, dum utrumuis licebit: is.n. mihi uidetur ampliſſimus, qui ſua uirtute in altiorẽ locum peruenit, nõ qui aſcẽdit per alterius incõmodum & calamitatem. deſinamus aliquando ea ſcrutari, quæ ſunt inania: quæramus, ubi maleficium et eſt, et inueniri poteſt. iã intelliges Eruci, certum crimẽ q̃ multis ſuſpicionibus coarguatur. tametſi neq; omnia dicam, et leuiter unumquodq; tãgam: neq;.n. id facerẽ, niſi neceſſe eſſet: et id erit ſigni me inuitum facere, ꝙ non proſequar longius, q̃ ſalus huius, et mea fides poſtulabit.

causam tu nullã reperiebas in Sex. Roscio: at ego in T. Roscio reperio: tecũ.n.mihi res est T. Rosci, quoniã istic sedes, ac te palàm aduersariũ esse profiteris. de Capitone post uiderimus, si, quemadmodũ paratũ esse audio, testis prodierit. tum alias quoq; suas palmas cognoscet, de quibus me ne audisse quidẽ suspicatur. L. Cassius ille, quẽ populus R. uerissimũ et sapiẽtissimũ iudicẽ putabat, identidem in causis quærere solebat, cui bono fuisset. sic uita hominũ est, ut ad maleficiũ nemo conetur sine spe, atque emolumẽto accedere. hũc quæsitorẽ, ac iudicẽ fugiebãt, atq; horrebãt ij, quibus periculũ creabatur: ideo ꝗ, tametsi ueritatis erat amicus, tamẽ natura nõ tam propẽsus ad misericordiã, ꝙ implicatus ad seueritatẽ uidebatur. ego, quanquã præest huic quæstioni et cõtra audaciã fortissimus, & ab innocẽtia clemẽtissimus, tamen facile me paterer, uel illo ipso acerrimo iudice quærente, uel apud Cassianos iudices, quorũ etiã nunc ij, quibus causa dicenda est, nomẽ ipsum reformidãt, pro Sex. Roscio dicere: in hac.n. causa cũ uiderent illos amplissimã pecuniã possidere, hũc in summa mẽdicitate esse, illud quidẽ nõ quærerent, cui bono fuisset; sed eò perspicuũ crimen, & suspicionẽ potius ad prædã adiungerẽt, ꝙ ad egestatẽ. quid, si accedit eodẽ, ut tenuis antea fueris? quid, si, ut auarus? quid, si, ut audax? quid, si, ut illius, qui occisus est, inimicissimus? num quærẽda causa, quæ te ad tantũ facinus adduxerit? quid ergo horũ negari potest? tenuitas hominis eiusmodi est, ut dissimulari nõ queat, atq; eo magis eluceat, quo magis occultatur. auaritiã præfers, qui societatẽ coieris de municipis, cognatiq; fortunis cum alienissimo. quã sis audax (ut alia obliuiscar) hinc omnes

intelligere potuerũt, ꝙ ex tota ſocietate, hoc eſt ex tot ſi=
carijs, ſolus tu inuẽtus es, qui cum accuſatoribus ſederes,
atq; os tuũ non modo oſtenderes, ſed etiã offerres. inimi
citias tibi fuiſſe cũ Sex. Roſcio, & magnas rei familiaris
cõtrouerſias, cõcedas neceſſe eſt. reſtat iudices ut hoc du=
bitemus, uter potius Sex. Roſciũ occiderit: is, ad quẽ mor
te eius diuitiæ uenerint; an is, ad quẽ mendicitas: is, qui
antea tenuis fuerit; an is, qui poſtea factus ſit egẽtiſſi=
mus: is, qui ardẽs auaritia feratur infeſtus in ſuos; an
is, qui ſemper ita uixerit, ut quæſtũ noſſet nullũ, fructum
autem eũ ſolum, quẽ labore peperiſſet: is, qui omniũ ſe=
ctorũ audaciſſimus ſit; an is, qui propter fori iudicio=
rumq; inſolentiã nõ modo ſubſellia, uerũ etiã urbem ip=
ſam reformidat: poſtremo iudices, id quod ad rem mea
ſentẽtia maxime pertinet, utrũ inimicus potius, an filius.
hæc tu Eruci tot & tãta ſi nactus eſſes in reo, quãdiu di
ceres? quo te modo iactares? tẽpus hercule te citius, quã
oratio deficeret: etenim in ſingulis rebus eiuſmodi mate
ries eſt, ut dies ſingulos poſſis cõſumere: neq; ego nõ poſ=
ſum: nõ enim mihi tantũ derogo, tametſi nihil arrogo,
ut te copioſius, quàm me, putẽ poſſe dicere. uerũ ego for
ſitan propter multitudinẽ patronorũ in grege annume=
rer: te pugna Cannẽſis accuſatorẽ ſat bonũ facit. mul=
tos cæſos non ad Thraſimenũ lacũ, ſed ad Seruiliũ uidi=
mus. quis ibi nõ eſt uulneratus ferro Phrygio? nõ neceſ=
ſe eſt omnes cõmemorare, Curtios, Marios, denique Ma=
mercos, quos iã ætas à prælijs auocabat: poſtremo Pria=
mum ipſum, ſenem Antiſtiũ, quem non modo ætas, ſed
etiã leges pugnare prohibebãt. iam quos nemo propter
ignobilitatem nominat, ſexcenti ſunt, qui inter ſica=

rios, & de ueneficijs accusabant. qui omnes (quod ad me attinet) uellem uiuerent: nihil. n. mali est, canes ibi quàm plurimos esse, ubi permulti obseruandi, multaq; seruanda sunt. uerum (ut fit) multa sæpe imprudentibus imperatoribus uis belli, ac turba molitur. dum is in alijs rebus erat occupatus, qui summam rerum administrabat: erant interea, qui suis uulneribus mederentur, qui, tanquam si offusa Reip. sempiterna nox esset, ita ruebant in tenebris, omniaq; miscebãt. à quibus miror, ne quod iudiciorum esset uestigium, non subsellia quoq; esse combusta: nam & accusatores, & iudices sustulerunt. hoc cõmodi est, quod ita uixerunt, ut testes omnes, si cuperent, interficere non possent: nam, dum hominum genus erit, qui accuset eos, non deerit: dum ciuitas erit, iudicia fient. uerum, ut cœpi dicere, et Erucius hæc si haberet in causa, quæ cõmemoraui, posset ea quãuis diu dicere, et ego iudices possum: sed in animo est (quemadmodum ante dixi) leuiter transire, ac tantũmodo perstringere unãquanq; rem: ut omnes intelligant, me non studio accusare, sed officio defendere. Video igitur causas esse permultas, quæ istum impellerent. uideamus nunc, ecquæ facultas suscipiendi maleficij fuerit. ubi occisus est Sex. Roscius? Romæ. quid tu Rosci ubi tunc eras? Romæ. uerum quid ad rem? & alij multi. quasi nunc id agatur, quis ex tanta multitudine occiderit, ac non hoc quæratur, eum, qui Romæ sit occisus, utrum uerisimilius sit ab eo esse occisum, qui assiduus eo tempore Romæ fuerit; an ab eo, qui multis annis Romam omnino non accesserit. age nunc, cæteras facultates quoq; consideremus. erat tum multitudo sicariorum, id quod cõmemorauit Erucius: & homines im=

pune occidebantur. quid? ea multitudo quæ erat? opinor, aut eorum qui in bonis erant occupati, aut eorum qui ab ijs cõducebantur, ut aliquem occiderent. si eos putas, qui alienũ appetebant, tu es in eo numero, qui nostra pecunia diues es: sin eos, quos, qui leuiore nomine appellãt percussores uocant; quære, in cuius fide sint, & clientela: mihi crede, aliquẽ de societate tua reperies. & quicquid tu contra dixeris, id cum defensione nostra contẽdito. ita facillime causa Sex. Roscij cum tua cõferetur. dices, quid postea, si Romæ assiduus fui? respondebo: at ego omnino non fui. fateor me sectorem esse, uerum & alij multi: at ego (ut tute arguis) agricola & rusticus. non continuo, si me in gregẽ sicariorũ contuli, sum sicarius: at ego profecto, qui ne noui quidẽ quenquã sicarium, lõge absum ab eiusmodi crimine. permulta sunt, quæ dici possunt, quare intelligatur summã tibi facultatẽ fuisse maleficij suscipiendi: quæ nõ modo iccirco prætereo, quòd te ipsum nõ libenter accuso: uerum eo magis etiam, quòd, si de illis cædibus uelim cõmemorare, quæ tum factæ sunt ista eadem ratione, qua Sex. Roscius occisus est, uereor ne ad plures oratio mea pertinere uideatur. uideamus nũc strictim, sicut cætera, quæ post mortem Sex. Roscij abs te T. Rosci facta sunt: quæ ita aperta et manifesta sunt, ut mediusfidius iudices inuitus ea dicam: uereor enim cuicuimodi es Rosci, ne ita hunc uidear uoluisse seruare, ut tibi omnino nõ pepercerim. cum hoc uereor, & cupio tibi aliqua ex parte (quod salua fide possim) parcere, rursus immuto uoluntatem meam: uenit enim mihi in mentem oris tui. te'ne, cum cæteri socij tui fugerent ac se occultarent, ut hoc iudicium non de illorum præda, sed de

huius maleficio fieri uideretur; potissimum tibi partes istas depoposcisse, ut in iudicio uersarere, & sederes cum accusatore? qua in re nihil aliud assequeris, nisi ut ab omnibus mortalibus audacia tua cognoscatur, & impudentia. occiso Sex. Roscio, qui primus Ameriam nuntiat? Mallius Glaucia, quẽ iam antea nominaui, tuus cliens et familiaris. quid attinuit eum potissimũ nuntiare, quod, si nullũ iam ante consiliũ de morte, ac de bonis eius inieras, nullamq; societatẽ neq; sceleris, neq; præmij cum homine ullo coieras, ad te minime omniũ pertinebat? sua sponte Mallius nunciat? quid, quæso, eius intererat? an, cum Ameriã non huiusce rei causa uenisset, casu accidit, ut id, quod Romæ audierat, primus nũtiaret? cuius rei causa uenerat Ameriã? nõ possum, inquit, diuinare. eò rem iam adducã, ut nihil diuinatione opus sit. qua ratione Roscio Capitoni primum nunciauit? cum Ameriæ Sex. Roscij domus, uxor, liberiq; essent, cũ tot propinqui cognatiq; optime cõuenientes, qua ratione factum est, ut iste tuus cliens, sceleris tui nuntius T. Roscio Capitoni potissimum nuntiaret? occisus est à cœna rediens. nõdum lucebat, cum Ameriæ scitũ est. quid hic incredibilis cursus? quid hæc tanta celeritas, festinatioq; significat? non quæro, quis percusserit. nihil est Glaucia, quod metuas: nõ excutio te, si quid forte ferri habuisti, nõ scrutor: nihil ad me arbitror pertinere. quoniã, cuius consilio occisus sit, inuenio; cuius manu sit percussus, nõ laboro. unũ hoc sumo, quod mihi apertum tuũ scelus, resq; manifesta dat: ubi, aut unde audiuit Glaucia, qui tam cito sciuit? fac audisse statim. quæ res eum nocte una tantũ itineris cõtendere coegit? quæ necessitas cũ tãta premebat, ut, si

sua sponte iter Ameriam faceret, id tēporis Roma pro=
ficisceretur? nullam partē noctis requiesceret? etiā ne in
tam perspicuis rebus argumētatio quærenda, aut conie=
ctura capiēda sit? nō ne uobis hæc, quæ audistis, cernere
oculis uidemini iudices? nō illum miserū, ignarū casus
sui, redeūtem à cœna uidetis? nō positas insidias? nō im
petum repentinū? nō uersatur ante oculos uobis in cæde
Glaucia? nō adest iste T. Roscius? non suis manibus in
curru collocat Autumedontē illum, sui sceleris acerbissi
mi, nefariæq; uictoriæ nunciū? nō orat, ut eam noctem
peruigilet? ut honoris sui causa laboret? ut Capitoni q̄=
primum nuntiet? quid erat, quod Capitonē primū scire
uoluerit? nescio: nisi hoc uideo, Capitonē in his bonis esse
sociū: de tribus et decem fundis tres nobilissimos fundos
eū uideo possidere. audio præterea, nō hanc suspicionem
nunc primū in Capitonem cōferri, multas esse infames
palmas, hāc primā esse tamē lemniscatā, quæ Romæ de=
feratur: nullum modū esse hominis occidendi, quo ille nō
aliquot occiderit: multos ferro, multos ueneno. habeo
etiam dicere, quē, contra morem maiorū, minorem annis
LX. de pōte in Tyberim deiecerit. quæ, si prodierit, atq;
adeo cū prodierit, scio enim proditurū esse, audiet. ueniat
modo, explicet suū uolumen illud: quod ei planū facere
possum Eruciū conscripsisse: quod aiūt illum Sex. Roscio
intentasse, & minitatū esse, se omnia illa pro testimonio
esse dicturū. ò præclarū testem iudices: ò grauitatem di
gnam expectatione: ò uitā honestam, atq; eiusmodi, ut li
bentibus animis ad eius testimoniū uestrū iusiurandum
accōmodetis. profecto nō tam perspicue istorū maleficia
uideremus, nisi ipsos cæcos redderet cupiditas, & auari=

tia, et audacia. alter ex ipsa cæde uolucrem nuncium Ameriam ad socium, atq; ad magistrum suum misit, ut, si dissimulare omnes cuperet se scire ad quem maleficium pertineret, tamē ipse apertum suum scelus ante omnium oculos poneret. alter (si dijs immortalibus placet) testimonium etiam in Sex. Roscium dicturus est: quasi uero id nunc agatur, utrū id, quod dixerit, credendum, an, quod fecerit, uindicandū sit. itaq; more maiorum cōparatum est, ut in minimis rebus homines amplissimi testimonium de sua re nō dicerent. Africanus, qui suo cognomine declarat tertiam partē orbis terrarū se subegisse; tamen, si sua res ageretur, testimoniū non diceret. nam illud in talem uirum nō audeo dicere: si diceret, nō crederetur. uidete nunc, q̄ uersa et mutata in peiorē partē sint omnia. cum de bonis, & de cæde agatur, testimonium dicturus est is, qui & sector est, & sicarius, hoc est, qui et illorum ipsorum bonorū, de quibus agitur, emptor atq; possessor est, & eum hominē occidēdum curauit, de cuius morte quæritur. quid tu uir optime? ecquid habes, quod dicas? mihi ausculta, uide ne tibi desis: tua quoq; res permagna agitur. multa scelerate, multa audacter, multa improbe fecisti: unū stultissime, profecto tua spōte, nō de Erucij sententia. nihil opus fuit te isti credere: neq;. n. accusatore muto, neque teste quisquam utitur eo, qui de accusatoris subsellio surgit. huc accedit, quod paulo tamē occultior, atq; tectior uestra ista cupiditas esset. nūc quid est, quod quisquam ex uobis audire desideret? cum, quæ facitis, eiusmodi sint, ut ea dedita opera à uobis cōtra uosmet ipsos facere uideamini. Age, nūc illa uideamus iudices, quæ statim consecuta sunt. ad Volaterras in castra L. Syllæ

mors Sex. Roscij quatriduo, quo is occisus est, Chrysogono nunciatur. quæritur etiam nunc, quis eum nuntium miserit. nõ ne perspicuum est, eundẽ qui Ameriam? curat Chrysogonus, ut eius bona ueneant statim. qui nõ norat hominẽ, aut rem? atqui ei uenit in mentẽ prædia concupiscere hominis ignoti, quẽ omnino nunquã uiderat. soletis, cum aliquid huiuscemodi auditis iudices, cõtinuo dicere, necesse est aliquem dixisse municipem, aut uicinum. ij plerunq; indicant, per eos pleriq; produntur. hic nihil est, quòd suspicionem hanc putetis. non enim ego ita disputabo: uerisimile est Roscios istam rem ad Chrysogonum detulisse: erat enim eis cum Chrysogono iam antea amicitia: nam cum multos ueteres à maioribus Roscij patronos, hospitesq; haberent, omnes eos colere atq; obseruare destiterũt, ac se in Chrysogoni fidem et clientelam contulerunt. hæc possum omnia uere dicere: sed in hac causa coniectura nihil opus est: ipsos certo scio non negare, ad hæc bona Chrysogonum accessisse impulsu suo. si eum, qui indicij partem acceperit, oculis cernetis: poteritis ne dubitare iudices, qui indicarit? qui sunt igitur in istis bonis, quibus partem Chrysogonus dederit? duo Roscij. num quisnam præterea? nemo est iudices. num ergo dubium est, quin ij obtulerint hanc prædam Chrysogono, qui ab eo partem prædæ tulerunt? Age, nunc ex ipsius Chrysogoni iudicio Rosciorum factum consideremus. si nihil in ista pugna Roscij, quod operæpretium esset, fecerant, quam ob causam à Chrysogono tantis præmijs donabantur? si nihil aliud fecerunt, nisi rem detulerunt, non ne satis fuit his gratias agi? denique, ut perliberaliter ageretur,

honoris aliquid haberi ? cur tria prædia, tantæ pecuniæ ſtatim Capitoni dantur ? cur, quæ reliqua ſunt, iſte Roſcius omnia cũ Chryſogono cõmuniter poſſidet ? non ne perſpicuũ eſt iudices, has manubias Roſcijs Chryſogonũ re cognita conceſſiſſe ? uenit in decemprimis Legatus in caſtra Capito. totã uitã, naturã, moresq; hominis ex ipſa legatione cognoſcite. niſi intellexeritis iudices, nullum eſſe officiũ, nullũ ius tam ſanctũ atq; integrũ, quod non eius ſcelus, atq; perfidia uiolarit, & imminuerit : uirũ optimum eſſe eum iudicatote. impedimẽto eſt, quo minus de his rebus Sylla doceatur : cæterorũ Legatorũ conſilia, & uoluntatẽ Chryſogono enũciat : monet, ut prouideat, ne palàm res agatur : oſtẽdit, ſi ſublata ſit uẽditio bonorũ, illum pecuniã grandem amiſſurũ, ſeſe capitis periculum aditurũ : illum acuere, hos, qui ſimul e[illegible] miſſi, fallere : illum identidem monere, ut caueret ; hiſce inſidioſe ſpem falſam oſtendere : cũ illo contra hos inire cõſilia, horũ conſilia illi enũciare : cum illo partem ſuam depaciſci, hiſce, aliqua fretus hora ſemper, omneis aditus ad Syllam intercludere. poſtremo iſto hortatore, auctore, interceſſore ad Syllam Legati non adierunt : iſtius fide, ac potius perfidia decepti, id quod ex ipſis cognoſcere poteritis, ſi accuſator uoluerit teſtimoniũ eis denũciare, pro re certa ſpem falſam domũ retulerunt. in priuatis rebus ſi qui rem mandatã non modo malitioſius geſſiſſet ſui quæſtus, aut cõmodi cauſa, uerũ etiam negligentius ; eũ maiores ſummũ admiſiſſe dedecus exiſtimabãt. itaq; mandati conſtitutũ eſt iudiciũ, non minus turpe q̃ furti, credo propterea, ꝙ quibus in rebus ipſi intereſſe non poſſumus, in his operæ noſtræ uicaria fides amico=

rum ſupponitur:quam qui lædit,oppugnat omnium cō
mune præſidium,&,quantum in ipſo eſt,diſturbat uitæ
ſocietatem:non.n.poſſumus omnia per nos agere : alius
in alia eſt re magis utilis : iccirco amicitiæ cōparantur,
ut cōmune commodū mutuis officijs gubernetur . quid
recipis mandatū,ſi aut neglecturus,aut ad tuum cōmo=
dum conuerſurus es?cur mihi te offers, ac meis cōmodis
officio ſimulato officis,et obſtas?recede de medio,per aliū
tranſigam.ſuſcipis onus officij , quod te putas ſuſtinere
poſſe:quod minime uidetur graue ijs, qui minime ipſi le
ues ſunt.ergo iccirco turpis hæc culpa eſt,quòd duas res
ſanctiſſimas uiolat,amicitiam,& fidem. nā neq; mādat
quiſquā ferè,niſi amico:neq; credit,niſi ei,quem fidelem
putat.perditiſſimi eſt igitur hominis ſimul & amicitiā
diſſoluere,& fallere eū,qui læſus non eſſet,niſi credidiſ=
ſet.ita ne eſt?in minimis rebus, qui mandatū neglexerit,
turpiſſimo iudicio condēnetur neceſſe eſt:in re tanta, cū
is,cui fama mortui,fortunæ uiui cōmendatæ ſunt , atq;
concreditæ,ignominia mortuū affecerit,is inter honeſtos
homines,atq; adeo inter uiuos numerabitur? in minimis
* priuatiſq; rebus etiam negligentia in crimen mādati iu
diciumq́; infamia reuocatur,propterea quòd,ſi recte fi=
at,illum negligere oporteat qui mādarit,non illum,qui
mandatū receperit:in re tanta,quæ publice geſta,atq; cō
miſſa ſit,qui non negligentia priuatū aliquod cōmodum
læſerit;ſed perfidia,legationis ipſius cerimoniā polluerit,
maculáq; affecerit;qua is tādē pœna afficietur? aut quo
iudicio damnabitur?ſi hanc ei rem priuatim Sex.Roſci=
us mandauiſſet,ut cum Chryſogono tranſigeret, atq; de
cideret,inq; eam rem fidem ſuam,ſi quid opus eſſe puta=

ret, interponeret: ille, qui sese facturum recepisset, nõ ne, si ex eo negotio tantulum in rem suã cõuertisset, damnatus per arbitrum, & rẽ restitueret, & honestatẽ omnẽ amitteret? nunc non hanc ei rem Sex. Roscius mandauit: sed, id quod multo grauius est, ipse Sex. Roscius cum fama, uita, bonisq; omnibus à decurionibus publice Roscio mandatus est: & ex eo T. Roscius nõ paulum nescio quid in rem suam cõuertit, sed hunc funditus euertit bonis: ipse tria prædia sibi depactus est, uoluntatẽ decurionum ac municipum omniũ tantidẽ, quanti fidem suam, fecit. uidete iam porrò cætera indices, ut intelligatis fingi maleficium nullum posse, quo iste sese nõ contaminarit. in rebus minoribus socium fallere turpissimum est, æqueq; turpe, atq; illud, de quo ante dixi: neque iniuria, propterea ꝙ auxilium sibi se putat adiunxisse, qui cũ altero rem cõmunicauit. ad cuius igitur fidẽ confugiet, cũ per eius fidem læditur, cui se cõmiserit? atqui ea sunt animaduertenda peccata maxime, quæ difficillime præcauẽtur. tecti esse ad alienos possumus: intimi multa apertiora uideant necesse est: socium uero cauere qui possumus? quẽ etiam si metuimus, ius officij lædimus. recte igitur maiores eum, qui socium fefellisset, in uirorum bonorũ numero nõ putarunt haberi oportere. at uero T. Roscius nõ unum rei pecuniariæ sociũ fefellit (quod tametsi graue est, tamen aliquo modo posse ferri uidetur) uerum nouem homines honestissimos, eiusdem muneris, legationis, officij, mãdatorumq; socios induxit, decepit, destituit, aduersarijs tradidit, omni fraude & perfidia fefellit. qui de eius scelere suspicari nihil potuerunt, sociũ officij metuere nõ debuerunt: eius malitiam nõ uiderunt, oratio=

ni uanæ crediderunt. itaq; nunc illi homines honestissimi propter istius insidias parum putantur cauti, prouidiq́; fuisse. iste, qui initio proditor fuit, deinde perfuga, qui primo sociorum cõsilia aduersarijs enunciauit, deinde societaté cum ipsis aduersarijs coiit: terret etiam nos, ac minatur, tribus prædijs, hoc est præmijs sceleris, ornatus. in eiusmodi uita iudices, in his tot tãtisq; flagitijs hoc quoq; maleficium, de quo iudicium est, reperietis. etenim quære re ita debetis: ubi multa auare, multa audacter, multa improbe, multa perfidiose facta uidetis, ibi scelus quoq; latere inter illa tot flagitia putatote. tãetsi hoc quidé minime latet, q̃ ita prõptum, et propositũ est, ut non ex illis maleficijs, quæ in illo cõstat esse, hoc intelligatur; uerum ex hoc, etiam si quod illorum forte dubitabitur, cõuincatur. quid tandé quæso iudices? nũ aut ille lanista omnino iam à gladijs recessisse uidetur, aut is discipulus magistro tantulum de arte concedere? par est auaritia, similis improbitas, eadem impudentia, gemina audacia: etenim quoniam fidem magistri cognostis, cognoscite nunc discipuli æquitatem. dixi iam antea, sæpenumero postulatos esse ab istis duos seruos in quæstionem: tu semper T. Rosci recusasti. quæro abs te, ij ne, qui postulabant, indigni erant, qui impetrarent; an iste non commouebat, pro quo postulabant? an res ipsa tibi iniqua uidebatur? postulabant homines nobilissimi, atque integerrimi nostræ ciuitatis, quos iam antea nominaui: qui ita uixerunt, talesq́; à populo R. putantur, ut, quicquid dicerent, nemo esset, qui non æquum putaret. postulabant autem pro homine miserrimo, atque infelicissimo, qui uel ipse sese in cruciatum dari cuperet, dum de patris morte

quæreretur. res porrò abs te eiusmodi postulabatur, ut nihil interesset, utrum eam rem recusares, an de maleficio confiterere. quæ cum ita sint, quæro abs te, quam ob causam recusaris. cum occiditur Sex. Roscius, ibidem fuerũt. seruos ipsos, quod ad me attinet, neq; arguo, neq; purgo. ꝙ à uobis hoc pugnari uideo, ne in quæstionem dentur, suspiciosum est: ꝙ uero apud uos ipsos in honore tanto sunt, profecto necesse est, sciant aliquid, quod si dixerint, perniciosum uobis futurũ sit. in dominos quæri de seruis, iniquum est. an ne quæritur? Sex. enim Roscius reus est: neq;. n. cum de hoc quæritur, uos dominos esse dicitis. cum Chrysogono sunt. ita credo: literis eorũ, & urbanitate Chrysogonus ducitur, ut inter suos omniũ deliciarum atq; omnium artium puerulos ex tot elegantissimis familijs lectos, uelit hos uersari, homines penè operarios ex Amerina disciplina patrisfamiliæ rusticani. non est ita profecto iudices, non est uerisimile, ut Chrysogonus horum literas adamarit, aut humanitatẽ; non, ut rei familiaris negotio diligentiã cognorit eorũ & fidem. est quiddam, quod occultatur: quod quo studiosius ab ipsis opprimitur & absconditur, eo magis eminet & apparet. quid igitur? Chrysogonus sui maleficij occultãdi causa quæstionem de his haberi non uult? minime iudices. nõ in omneis arbitror omnia cõuenire. ego in Chrysogono, quod ad me attinet, nihil eiusmodi suspicor, neq; hoc mihi nũc primũ in mentem uenit dicere. meministis me ita distribuisse initio causam: in crimen, cuius tota argumẽtatio permissa Erucio est: & in audaciã, cuius partes Roscijs impositæ sunt. quicquid maleficij, sceleris, cædis erit, proprium id Rosciorum esse debebit. nimiã gratiam po=

tentiamq; Chrysogoni dicimus & nobis obstare, et perferri nullo modo posse, & à uobis, quoniã potestas data est, nõ modo infirmari, uerũ etiã uindicari oportere. ego sic existimo, qui quæri uelit ex ijs, quos constat, cũ cædes facta sit, affuisse, eũ cupere uerũ inuenire: qui recuset, eũ profecto, tametsi uerbo nõ audeat, tamen re ipsa de maleficio suo confiteri. dixi initio iudices, nolle me plura de istorũ scelere dicere, q̃ causa postularet, ac necessitas ipsa cogeret: nã & multæ res afferri possunt, et unaquæq; earum multis cũ argumentis dici potest. uerũ ego, quod inuitus ac necessario facio, neq; diu, neq; diligenter facere possum. quæ præteriri nullo modo poterant, ea leuiter iudices attigi. quæ posita sunt in suspicionibus, de quibus si cœpero dicere, pluribus uerbis sit disserẽdum: ea uestris ingenijs coniecturæq; cõmitto. Venio nũc ad illud nomen aureũ Chrysogoni: sub quo nomine tota societas statuitur: de quo iudices neq; quomodo dicã, neq; quomodo tacẽa, reperire possum: si.n. taceo, uel maximã partẽ relinquo: sin autẽ dico, uereor ne non ille solus (quid quod ad me nihil attinet) sed alij quoq; plures læsos se esse putẽt. tametsi ita res se habet, ut mihi in cõmunem causam sectorũ dicendum nihil magnopere uideatur: hæc.n. causa noua profecto & singularis est. bonorũ Sex. Roscij emptor est Chrysogonus. primum hoc uideamus, eius hominis bona qua ratione uenierunt, aut quomodo uenire potuerunt. atq; hoc non ita quærã iudices, ut id dicã, esse indignũ hominis innocentis bona ueniße: si.n. hæc audientur, ac libere dicentur, non fuit tãtus homo Sex. Roscius in ciuitate, ut de eo potissimũ conqueramur. uerum ego hoc quæro: qui potuerunt ista ipsa lege, quæ de proscri-

ptione est, siue Valeria est, siue Cornelia (non.n.noui, nec scio) uerum ista ipsa lege bona Sex. Roscij uenire qui potuerunt? scriptum.n.ita dicunt esse, ut eorum bona ueneant, qui proscripti sunt: quo in numero Sex. Roscius non est: aut eorum, qui in aduersariorũ præsidijs occisi sunt. dũ præsidia ulla fuerunt, in Syllæ præsidijs fuit. posteaquam ab armis recesserunt, in summo otio rediens à cœna Romæ occisus est. si lege, bona quoq; , lege, uenisse fateor. sin autem cõstat contra omnes non modo ueteres leges, uerũ etiam nouas occisum esse: bona quo iure, aut quomodo, aut qua lege uenierint, quæro. in quem hoc dicam, quæris Eruci? non in eum, quem uis, & putas: nam Syllam & oratio mea ab initio, & ipsius eximia uirtus omni tempore purgauit. ego hæc omnia Chrysogonum fecisse dico, ut ementiretur, ut malũ ciuem Rosciũ fuisse fingeret, ut eum apud aduersarios occisum esse diceret, ut his de rebus à legatis Amerinorum doceri L. Syllam passus nõ sit. deniq; etiam illud suspicor, omnino hæc bona non uenisse: id quod postea, si per uos iudices licitum erit, aperietur: opinor.n.esse in lege, quam ad diem proscriptiones, uenditionesq; fiant, nimirum ad Cal. Iun. aliquot post menses & homo occisus est, & bona uenisse dicuntur. profecto aut hæc bona in tabulas publicas nullas redierunt, nosq; ab isto nebulone facetius eludimur, quàm putamus: aut, si redierunt, tabulæ publicæ corruptæ aliqua ratione sunt: nam lege quidẽ bona uenire nõ potuisse cõstat. intelligo, me ante tempus iudices hæc scrutari, & propemodum errare, qui, cum capiti Sex. Roscij mederi debeam, reduuiam curem: non.n.laborat de pecunia, non ullius rationem sui cõmodi ducit: facile ege-

statem suam se laturũ putat, si hac indigna suspicione, et ficto crimine liberatus sit. uerum quæso à uobis iudices, ut hæc pauca, quæ restant, ita audiatis, ut partim me dicere pro me ipso putetis, partim pro Sex. Roscio: quæ. n. mihi ipsi indigna & intolerabilia uidentur, quæq; ad omneis, nisi prouidemus, arbitror pertinere; ea pro me ipso, ex animi mei sensu ac dolore pronuntio: quæ ad huius uitæ casum, causamq; pertineant, & quid hic pro se dici uelit, & qua cõditione cõtentus sit, iam in extrema oratione nostra iudices audietis. Ego hæc à Chrysogono mea sponte remoto Sex. Roscio quæro: primum, quare ciuis optimi bona uenierint: deinde, quare hominis eius, qui neq; apud aduersarios occisus est, bona uenierint, cũ in eos solos lex scripta sit: deinde quare aliquãto post eã diem uenierint, quæ dies in lege præfinita est: deinde cur tantulo uenierint. quæ omnia si, quemadmodum solent liberti nequam, et improbi facere, in patronũ suum uoluerit cõferre, nihil egerit: nemo est. n. qui nesciat, propter magnitudinẽ rerum multa multos partim cõniuẽte, partim imprudente L. Sylla cõmisisse. placet igitur in his rebus aliquid imprudentia præteriri? nõ placet iudices, sed necesse est: etenim si Iupiter Optimus Maximus, cuius nutu & arbitrio cœlum, terra, mariaq; regũtur, sæpe uẽtis uehemẽtioribus, aut immoderatis tẽpestatibus, aut nimio calore, aut intolerabili frigore hominibus nocuit, urbes deleuit, fruges perdidit, quorũ nihil pernicie causa diuino cõsilio, sed ui ipsa, & magnitudine rerum factum putamus; at contra, cõmoda, quibus utimur; lucemq;, qua fruimur; spiritumq;, quẽ ducimus, ab eo nobis dari, atq; impertiri uidemus: quid miramur, L. Syllã,

cum solus Remp. regeret, orbemq; terrarũ gubernaret, imperiiq; maiestatem, quam armis receperat, legibus cõfirmaret, aliqua animaduertere non potuisse? nisi hoc mirum est, quod uis diuina assequi non possit, si id mens humana adepta non sit. uerum ut hæc missa faciam, quæ iam facta sunt: ex iis, quæ nunc maxime fiunt, non nequiuis potest intelligere, omnium architectum, & machinatorem unum esse Chrysogonum, qui Sex. Roscii nomẽ deferendum curauit? hoc iudicium, cuius honoris causa accusare se dixit Erucius.

desunt non pauca.

aptam, & ratione dispositam se habere existimãt, qui in Salentinis aut in Brutiis habẽt, unde uix ter in anno audire nuntium possunt. alter tibi descendit de Palatio, & ædibus suis: habet animi relaxandi causa rus amœnum & suburbanum, plura præterea prædia, neq; tamen ullum nisi præclarum & propinquum: domus referta uasis Corinthiis & Deliacis, in quibus est authepsa illa, quã tanto pretio nuper mercatus est, ut, qui prætereuntes pretiũ enumerari audiebãt, fundum uenire arbitrarentur. quid præterea cælati argenti? quid stragulæ uestis? quid pictarũ tabularũ? quid signorũ? quid marmoris apud illum putatis esse? tantũ scilicet, quantũ è multis splendidisq; familiis, in turba et rapinis coaceruari una in do=

mo potuit. familiam uero quãtam, & q̃ uarijs cum artificijs habeat, quid ego dicam? mitto hasce arteis uulgareis, coquos, pistores, lecticarios: animi & aurium causa tot homines habet, ut quotidiano cantu uocũ, & neruorũ, & tibiarum, nocturnisq; cõuiuijs tota uicinitas personet. in hac uita iudices quos sumptus quotidianos, quas effusiones fieri putatis? quæ uero cõuiuia? honesta, credo, in eiusmodi domo: si domus hæc habẽda est potius, q̃ officina nequitiæ, & diuersoriũ flagitiorum omnium. ipse uero quẽadmodum composito et delibuto capillo passim per forum uolitet cum magna caterua togatorũ, uidetis iudices; ut omnes despiciat, ut hominẽ præ se neminẽ putet, ut se solum beatũ, solum potentem putet. quæ uero efficiat, & quæ conetur, si uelim cõmemorare, uereor iudices, ne quis imperitior existimet me causam nobilitatis uictoriamq; uoluisse lædere. tametsi meo iure possum, si quid in hac parte mihi non placeat, uituperare: non. n. uereor, ne quis alienum me animũ habuisse à causa nobilitatis existimet. sciunt ij, qui me norunt, me pro illa tenui infirmaq; parte, posteaq̃ id, quod maxime uolui, fieri non potuit, ut cõponeretur; id maxime defendisse, ut ij uincerent, qui uicerunt: quis. n. erat, qui non uideret humilitatem cũ dignitate de amplitudine contendere? quo in certamine perditi ciuis erat nõ se ad eos iungere, quibus incolumibus, et domi dignitas, et foris auctoritas retineretur. quæ perfecta esse, & suum cuiq; honorẽ, & gradum redditum, gaudeo iudices, uehementerq; lætor: eaq; omnia deorum uoluntate, studio populi R. consilio, & imperio, et felicitate L. Syllæ gesta esse intelligo. ꝙ animaduersum est in eos, qui contra omni ratione pugna=

runt:non debeo reprehendere. ꝙ uiris fortibus, quorum opera eximia in rebus gerendis extitit, honos habitus est: laudo. quæ ut fierent, iccirco pugnatũ esse arbitror, meq́; in eo studio partium fuisse cõfiteor. sin autem id actum est, et iccirco arma sumpta sunt, ut homines postremi pecunijs alienis locupletarentur, & in fortunas uniuscuiusq; impetum facerent, & id nõ modo re prohibere nõ licet, sed ne uerbis quidem uituperare: tum uero in isto bello nõ recreatus, neq; restitutus, sed subactus oppressusq́; populus R. est. uerũ longe aliter est: nihil horum est iudices: nõ modo nõ læditur causa nobilitatis, si istis hominibus resistetis, uerũ etiam ornabitur: etenim qui hæc uituperare uolunt, Chrysogonũ tantum posse querũtur: qui laudare uolunt, concessum ei non esse cõmemorant. ac iam nihil est, quod quisquã aut tam stultus, aut tam improbus sit, qui dicat: uellem quidem liceret, hoc dixissem: dicas licet. hoc fecissem: facias licet, nemo prohibet. hoc decreuissem: decerne, modo recte: oĩs approbabunt. hoc iudicassem: laudabunt omnes, si recte & ordine iudicaris. dũ necesse erat, resq́; ipsa cogebat, unus omnia poterat. qui posteaq̃ magistratus creauit, legesq́; constituit: sua cuiq; procuratio auctoritasq; est restituta. quã si retinere uolunt ij, qui receperunt: in perpetuum poterunt obtinere. sin has cædes, & rapinas, & hos tantos, tamq́; profusos sumptus aut facient, aut approbabunt: nolo in eos grauius quicq̃ ne ominis quidem causa dicere: unum hoc dico, nostri isti nobiles, nisi uigilãtes, et boni, & fortes, & misericordes erunt, ijs hominibus, in quibus hæc erunt, ornamenta sua concedant necesse est. quapropter desinant aliquando dicere, male aliquem locutum esse, si

quis uere ac libere locutus ſit: deſinãt ſuam cauſam cum Chryſogono cõmunicare: deſinant, ſi ille læſus ſit, de ſe ali quid detractum arbitrari: uideant, ne turpe miſerumq́; ſit, eos, qui equeſtrem ſplendorẽ pati non potuerunt, ſer= ui nequiſſimi dominationẽ ferre poſſe. quæ quidẽ domi= natio iudices in alijs rebus antea uerſabatur: nunc uero quã uiam muniet, quò iter affectet, uidetis: ad fidem, ad iuſiurãdum, ad iudicia ueſtra, ad id, quod ſolum propè in ciuitate ſincerum, ſanctumq́; reſtat. hic ne etiam ſeſe putat aliquid poſſe Chryſogonus? hic etiã potẽs eſſe uult? ò rem miſeram, atq; acerbam. neq; mehercules hoc indi gne fero, quòd uerear, ne quid poſſit: uerum, quòd auſus eſt, quòd ſperauit ſeſe apud tales uiros aliquid ad perni ciem poſſe innocentis, id ipſum queror. iccirco ne experre cta nobilitas, armis, atq; ferro Remp. recuperauit, ut ad libidinem ſuam liberti ſeruuliq; nobiliũ, bona, fortunas ueſtras, noſtraſq; uexare poſſent? ſi id actũ eſt, fateor me erraſſe, qui hoc maluerim: fateor inſaniſſe, qui cum illis ſenſerim: tametſi inermis iudices ſenſi. ſin autem uicto= ria nobiliũ ornamento, atq; emolumento Reip. populoq́; R. debet eſſe: tum uero optimo, & nobiliſſimo cuiq; meã orationem gratiſſimam eſſe oportet. quòd ſi quis eſt, qui & ſe, & cauſam lædi putet, cum Chryſogonus uitupe= retur: is cauſam ignorat, ſe ipſum propè non nouit: cauſa enim ſplendidior fiet, ſi nequiſſimo cuique reſiſte tur: ille improbiſſimus Chryſogoni fautor, qui ſibi cum illo rationem communicatam putat, læditur, cum ab hoc ſplendore cauſæ ſeparatur. uerum hæc omnis ora tio (ut iam ante dixi) mea eſt: qua me uti Reſp. & do= lor meus, & iſtorum iniuria coegit. ſed Roſcius ho=

rum nihil indignum putat: neminem accusat: nihil de suo patrimonio queritur: putat homo imperitus morũ, agricola, & rusticus, ista omnia, quæ uos per Syllam gesta esse dicitis, more, lege, iure gentiũ facta: culpa liberatus, & crimine nefario solutus, cupit à uobis discedere: si hac indigna suspicione careat, animo æquo se carere suis omnibus cõmodis dicit: rogat, oratq; te Chrysogone, si nihil de patris fortunis amplissimis in suam rem conuertit, si nulla in re te fraudauit, si tibi optima fide sua omnia concessit, adnumerauit, appendit, si uestitum, quo ipse tectus erat, annulumq; dedit, os suum tibi tradidit, si ex omnibus rebus se ipsum nudũ, neq; præterea quicq̃, excepit; ut sibi per te liceat innocenti amicorũ opibus uitam in egestate degere. prædia mea tu possides: ego aliena misericordia uiuo. cõcedo: et quòd animus æquus est, et quia necesse est. mea domus tibi patet, mihi clausa est. fero. familia mea maxima uteris: ego seruũ habeo nullũ. patior, & ferendũ puto. quid uis amplius? quid insequeris? quid oppugnas? qua in re tuã uoluntatem lædi à me putas? ubi tuis cõmodis officio? quid tibi obsto? si spoliorum causa uis hominem occidere, spoliasti. quid quæris amplius? si inimicitiarum, quæ sunt tibi inimicitiæ cũ eo, cuius antea prædia possedisti, q̃ ipsum cognosti? sin me tuis: ab eo ne aliquid metuis, quẽ uides ipsum ab sese tam atrocem iniuriam propulsare nõ posse? sin, ꝙ bona, quæ Roscij fuerunt, tua facta sunt, iccirco hunc illius filium studes perdere: non ne ostendis id te uereri, quod præter cæteros tu metuere non debeas, ne quando liberis proscriptorum bona patria reddantur? facis iniuriam Chrysogone, si maiorem spem emptionis tuæ in huius exitio po=

nis, q̃ in iis rebus, quas L. Sylla gessit. ꝙ si tibi causa nulla est, cur hunc miserũ tanta calamitate affici uelis; si tibi omnia sua præter animam tradidit, nec sibi quicq̃ paternum, ne monumenti quidẽ causa, reseruauit: per deos immortales, quæ ista tanta crudelitas est? quæ tam fera immanisq; natura? quis unquam prædo fuit tã nefarius, quis pirata tam barbarus, ut, cum integram prædã sine sanguine habere posset, cruenta spolia detrahere mallet? scis hunc nihil habere, nihil audere, nihil posse, nihil unq̃ cõtra rem tuam cogitasse: & tamen oppugnas eũ: quem neq; metuere potes, neq; odisse debes, nec quicq̃ habere iã reliqui uides, quod ei detrahere possis: nisi hoc indignum putas, ꝙ uestitũ sedere in iudicio uides, quem tu è patrimonio tanquã è naufragio nudũ expulisti. quasi uero nescias hunc & ali & uestiri à Cæcilia Balearici filia, Nepotis sorore, spectatissima fœmina: quæ cũ patrẽ clarissimũ, amplissimos patruos, ornatissimum fratrẽ haberet, tamen, cũ esset mulier, uirtute perfecit, ut, quãto honore ipsa ex illorũ dignitate afficeretur, non minora illis ornamenta ex sua laude redderet. an ꝙ diligenter defenditur, id tibi indignũ facinus uidetur? mihi crede, si pro patris eius hospitiis, & gratia uellent oẽs huius hospites adesse, & auderent libere defendere, satis copiose defenderetur: sin autem pro magnitudine iniuriæ, proq; eo, ꝙ summa Reip. in huius periculo tentatur, hæc omnes uindicarent, consistere mehercule uobis isto in loco non liceret. nunc ita defenditur, non sanè ut moleste ferre aduersarii debeant, neque ut se potentia superari putent. quæ domi gerenda sunt, ea per Cæciliam transiguntur. fori iudiciiq; rationem Messala, ut uidetis iudices, susce=

pit. qui si iam satis ætatis atq; roboris haberet, ipse pro Sex. Roscio diceret: quoniam ad dicendum impedimento est ætas, & pudor, qui ornat ætatem: causam mihi tradidit, quē sua causa cupere ac debere intelligebat. ipse assiduitate, consilio, auctoritate, diligentia perfecit, ut Sex. Roscij uita erepta de manibus sectorum, sententijs iudicum permitteretur. nimirum iudices pro hac nobilitate pars maxima ciuitatis in armis fuit: hæc acta res est, uti nobiles restituerentur in ciuitatē, qui hoc facerent, quod facere Messalam uidetis, qui caput innocētis defenderēt, qui iniuriæ resisterent, qui, quantum possent, in salute alterius, quàm in exitio mallent ostendere. quod si omnes, qui eodem loco nati sunt, facerent: et Resp. ex illis, & ipsi ex inuidia minus laborarent. uerum si à Chrysogono iudices non impetramus, ut pecunia nostra contentus sit; uitam ne petat; si ille adduci non potest, ut, cum ademerit nobis omnia, quæ nostra erant propria, ne lucē quoq; hanc, quæ cōmunis est, eripere cupiat; si nō satis habet auaritiam suam pecunia explere, nisi etiā crudelitate sanguinis perlitus sit: unum perfugium iudices, una spes reliqua est Sex. Roscio, eadē quæ Reip. uestra pristina bonitas, & misericordia. quæ si manet, salui etiam nunc esse possumus. sin ea crudelitas, quæ hoc tempore in Rep. uersata est, uestros quoq; animos (id ꝙ fieri profecto non potest) duriores acerbioresq; reddidit: actū est iudices: inter feras satius est ætatem degere, q̄ in hac tanta immanitate uersari. ad eam ne rem uos reseruati estis, ad eam ne rem delecti, ut eos cōdemnaretis, quos sectores, ac sicarij iugulare non potuissent? solent hoc boni imperatores facere: cum prælium cōmittunt, ut in eo loco, quo fugam

hostium fore arbitrentur, milites collocent, in quos, si qui ex acie fugerint, de improuiso incidant. nimirum similiter arbitrantur isti bonorum emptores, uos hic tales uiros sedere, qui excipiatis eos, qui de suis manibus effugerint. dij prohibeāt iudices, ut hoc, quod maiores consiliū publicum uocari uoluerunt, præsidium sectorum existimetur. an uero iudices uos nō intelligitis, nihil aliud agi, nisi ut proscriptorum liberi quauis ratione tollantur? & eius rei initium in uestro iureiurando, atq; in Sex. Roscij periculo quæri? dubium est, ad quem maleficium pertineat, cum uideatis ex altera parte sectorem, inimicum, sicarium, eundemq; accusatorem hoc tempore; ex altera egentem, probatum suis filium, in quo non modo culpa nulla, sed ne suspicio quidem potuit consistere? nun quid hic aliud uidetis obstare Roscio, nisi quod patris bona uenierunt? quòd si id uos suscipitis, & eadem in re operam uestram profitemini; si iccirco sedetis, ut ad uos adducantur eorum liberi, quorum bona uenierunt: cauete per deos immortales iudices, ne noua, & multo crudelior per uos proscriptio instaurata esse uideatur. illam priorem, quæ facta est in eos, qui arma capere potuerunt, tamen senatus suscipere noluit, ne quid acrius, quàm more maiorum comparatum est, publico consilio factum uideretur. hanc uero, quæ ad eorum liberos, atque infantium puerorum incunabula pertinet, nisi hoc iudicio à uobis reijcitis, & aspernamini: uidete per deos immortales, quem in locum Remp. peruenturam putetis. homines sapientes, & ista auctoritate, & potestate præditos, qua uos estis, ex quibus rebus maxime Resp. laborat, ijs maxime mederi conuenit.

uestrum nemo est, quin intelligat populum R. qui quondam in hostes lenissimus existimabatur, hoc tempore domestica crudelitate laborare. hanc tollite ex ciuitate iudices: hanc pati nolite diutius in hac Rep. uersari: quæ non modo id habet in se mali, quòd tot ciues atrocissime sustulit; uerum etiam hominibus lenissimis ademit misericordiam consuetudine incommodorum: nam cum omnibus horis aliquid atrociter fieri uidemus, aut audimus, etiam qui natura mitissimi sumus, assiduitate molestiarum sensum omnem humanitatis ex animis amittimus.

Desit fortasse quippiam.

PRO Q. ROSCIO COMOEDO. ORATIO III.

Multa, quæ desunt, quærenda.

malitiam naturæ, crederetur. is scilicet uir optimus, & singulari fide præditus, qui suo iudicio tabulis suis testibus uti conatur. solent ferè dicere qui per tabulas hominis honesti pecuniam expensam tulerunt: ego ne talem uirum corrumpere potui, ut mea causa falsum in codicem referret? expecto, quàm mox Cherea hac oratio ne utatur. ego ne hanc manum plenam perfidiæ, & hos digitos meos impellere potui, ut falsum perscriberent nomẽ? quòd si ille suas proferet tabulas, proferet suas quoque Roscius. erit in illius tabulis hoc nomen: at in huius non erit. cur potius illius, quàm huius credetur? scripsisset ille, si nõ iussu huius expensum tulisset? non scripsisset hic, quod sibi expensum ferri iussisset? nam quemadmodum turpe est scribere, quod non debeatur: sic improbũ est non referre, quod debeas: æque enim tabulæ condemnantur eius, qui uerum non retulit; & eius, qui falsum perscripsit. sed ego copia & facultate causæ confisus, uide, quò progrediar. si tabulas C. Fannius accepti & expensi profert suas, in suam rem, suo arbitratu scriptas: quo minus secundum illum iudicetis, non recuso. quis hoc frater fratri, quis parens filio tribuit, ut, quodcunq;

retulisset,id ratum haberet?ratum habebit Roscius, pro fer. quod tibi fuerit persuasum, huic erit persuasum: quod tibi fuerit probatum, huic erit probatum. paulo ante à M.Perpenna P.Saturi tabulas poscebamus,nunc tuas C.Fanni Cherea solius flagitamus:& quo minus secundum eas lis detur,non recusamus. quid ita non profers?non conficit tabulas?immo diligentissime.nõ refert parua nomina in codices?immo omneis summas.leue,et tenue hoc nomen HS CCCIↃↃↃ sunt?quomodo tibi tãta pecunia extraordinaria iacet?quomõ HS CCCIↃↃↃ in codice accepti & expensi non sunt? prò dij immortales,esse ne quenquam tãta audacia præditum, qui,quod nomen referre in tabulas timeat,id petere audeat?quod in codicẽ iniuratus referre noluit, id iurare in litem nõ dubitet?quod sibi probare non possit,id persuadere alteri conetur?nimium cito ait me indignari de tabulis:non habere se hoc nomen in codice accepti & expensi relatũ confitetur,sed in aduersarijs patere contendit.usq; eò ne te diligis,& magnifice circunspicis,ut pecuniam non ex tuis tabulis,sed aduersarijs petas?suum codicem testis loco recitare,arrogantiæ est:suarum perscriptionum, & liturarum aduersaria proferre, non amentia est? ꝙ si eandem uim,diligentiam, auctoritatemq; habent aduersaria,quam tabulæ:quid attinet codicem instituere, conscribere?ordinem conseruare?memoriæ tradere literarũ uetustatem? sed si,ꝙ aduersarijs nihil credimus, iccirco codicem scribere instituimus:quod etiam apud omneis leue & infirmum est,id apud iudicem graue et sanctum esse ducetur?quid est,quòd negligenter scribamus aduersaria? quid est,quòd diligenter conficiamus tabulas?qua

de cauſa? quia hæc ſunt menſtrua, illæ ſunt æternæ: hæc delentur ſtatim, illæ ſeruantur ſancte: hæc parui temporis memoriam, illæ perpetuæ exiſtimationis fidem & religionem amplectūtur: hæc ſunt deiecta, illæ in ordinem confectæ. itaque aduerſaria in iudicium protulit nemo: codicem protulit, tabulas recitauit. tu C. Piſo tali fide, uirtute, grauitate, auctoritate ornatus, ex aduerſarijs pecuniam petere non auderes. ego, quæ clara ſunt cōſuetudine, diutius dicere non debeo: illud uero, quod ad rem uehementer pertinet, quæro: quàm pridem hoc nomen Fanni in aduerſaria retuliſti? erubeſcit: quid reſpondeat, neſcit: quid fingat extēplo, non habet. ſunt duo menſes iam, dices: tamen in codicem acceptum & expenſum referri debuit. amplius ſunt ſex menſes: cur tandiu iacet hoc nomen in aduerſarijs? quid, ſi tandem amplius triennium eſt? quomodo, cum omnes, qui tabulas conficiant, menſtruas penè rationes in tabulas transferant, tu hoc nomen triennium amplius in aduerſarijs iacere pateris? utrum cætera nomina in codicem accepti & expenſi digeſta habes, an non? ſi non, quomodo tabulas conficis? ſi etiam: quamobrem, cum cætera nomina in ordinem referebas, hoc nomen triennio amplius, quod erat in primis magnum, in aduerſarijs relinquebas? nolebas ſciri, debere tibi Roſcium: cur ſcribebas? rogatus eras, ne referres: cur in aduerſarijs ſcriptum habebas? ſed hæc quanquam firma eſſe uideo: tamen ipſe mihi ſatisfacere non poſſum, niſi à C. Fannio ipſo teſtimonium ſumo, hanc pecuniam ei non deberi. magnum eſt, quod conor: difficile eſt, quod polliceor: niſi eundem & aduerſariū,

& testem habuerit Roscius, nolo uincat. pecunia tibi debebatur certa, quæ nunc petitur per iudicem, in qua legitimæ partis sponsio facta est. hic tu si amplius HS nũmo petisti, q̃ tibi debitum est: causam perdidisti: propterea quòd aliud est iudiciũ, aliud est arbitrium. iudicium est pecuniæ certæ, arbitriũ incertæ. ad iudicium hoc modo uenimus, ut totam litem aut obtineamus, aut amittamus. ad arbitrium hoc animo adimus, ut neq; nihil, neq; tantum, quantum postulauimus, consequamur. eius rei ipsa uerba formulæ testimonio sunt. quid est in iudicio? directum, asperum, simplex. si peteret HS IↃↃↃ dari: hic, nisi planum facit HS IↃↃↃ ad libellam sibi deberi, causam perdit. quid est in arbitrio? mite, moderatũ, quãtũ æquius & melius sit dari. ille tamen confitetur plus se petere, quàm debeatur: sed satis superq; habere dicit, quod sibi ab arbitro tribuatur. itaq; alter causæ cõfidit, alter diffidit. quæ cum ita sint, quæro abs te, quid ita de hac pecunia, de his ipsis HS IↃↃↃ, de tuarum tabularũ fide cõpromissum feceris, arbitrum sumpseris, quantum æquius, et melius sit dari repromitti ue, si pateret. quis in hanc rem fuit arbiter? utinam is quidem Romæ esset: Romæ est. iam utinam adesset in iudicio: adest. utinam sederet in consilio C. Pisonis: ipse C. Piso est. eundem ne tu arbitrum, & iudicẽ sumebas? eidem & infinitam largitionem remittebas, & eũdem in angustissimam formulam sponsionis concludebas? quis unquam ad arbitrum, quãtum petijt, tantum abstulit? nemo: quãtum. n. æquius esset sibi dari, petijt. de quo nomine ad arbitrum adisti, de eo ad iudicẽ uenisti. cæteri cum ad iudicem causam labefactari animaduertunt, ad arbitrum confugiunt: hic ab

arbitro ad iudicem uenire eſt auſus:qui cum de hac pecu
nia,de tabularũ fide arbitrũ ſumpſit,indicauit ſibi pecu
niã nõ deberi.iã duæ partes cauſæ ſunt confectæ:adnu=
meraſſe ſeſe negat:expenſum tuliſſe non dicit,cũ tabulas
nõ recitat.reliquũ eſt,ut ſtipulatũ ſe eſſe dicat: præterea
.n.quemadmodum certam pecuniã petere poſſit, nõ re=
perio.ſtipulatus es?ubi?quo die?quo tẽpore? quo præſen=
te?quis ſpopondiſſe me dicit?nemo.hic ego ſi finem faciã
dicendi,ſatis fidei & diligentiæ meæ, ſatis cauſæ & con
trouerſiæ,ſatis formulæ & ſponſioni, ſatis etiã iudici ſe
ciſſe uidear,cur ſecundũ Roſciũ iudicari debeat. pecunia
petita eſt certa,cũ tertia parte ſponſio facta eſt. hæc pe=
cunia,neceſſe eſt,aut data,aut expenſa lata,aut ſtipula=
ta ſit.datam nõ eſſe,Fãnius cõfitetur:expenſam latã non
eſſe,codices Fãnij confirmant: ſtipulatã non eſſe, tacitur
nitas teſtiũ concedit.quid ergo eſt?quòd et reus is eſt,cui
& pecunia leuiſſima,et exiſtimatio ſanctiſſima fuit ſem
per:& iudex eſt is,quẽ nos non minus bene de nobis exi
ſtimare,quàm ſecundũ nos iudicare uelimus:& aduoca
tio ea eſt,quã propter eximium ſplendorem, ut iudicem
unum,uereri debeamus:perinde ac ſi in hãc formulã o=
mnia iudicia legitĩma,omnia arbitria honoraria,omnia
officia domeſtica,concluſa,& comprehenſa ſint,perinde
dicemus.illa ſuperior fuit oratio neceſſaria,hæc erit uo=
luntaria : illa ad iudicem,hæc ad C.Piſonẽ: illa pro reo,
hæc pro Roſcio:illa uictoriæ,hæc bonæ exiſtimatiõis cau
ſa comparata.pecuniam petis Fanni à Roſcio,quam?dic
audacter & aperte:utrum,quæ tibi ex ſocietate debea=
tur,an,quæ ex liberalitate huius promiſſa ſit & oſten=
tata?quorum alterum eſt grauius,& odioſius: alterum

leuius et facilius. quæ ex societate debeatur? quid ais? hoc iam non leuiter ferendum est, neq; negligenter defendendum: siqua. n. sunt priuata iudicia summæ existimationis, & penè dicam capitis, tria hæc sunt, fiduciæ, tutelæ, societatis: æque. n. perfidiosum & nefariū est, fidem frāgere, quæ continet uitam; & pupillum fraudare, qui in tutelam peruenit; & socium fallere, qui se in negotio cōiunxit. quæ cum ita sint: qui sit qui socium fraudarit, et fefellerit, consideremus: dabit. n. nobis iā tacite uita acta in alterutram partem firmum & graue testimonium. Q. Roscius? quid ais? non ne ut ignis in aquam cōiectus continuo restinguitur, & refrigeratur: sic referuēs falsum crimen in purissimam & castissimam uitam collatum statim concidit, et extinguitur? Roscius socium fraudauit? potest hoc homini huic hærere peccatum? qui medius fidius (audacter dico) plus fidei, q̄ artis; plus ueritatis, q̄ disciplinæ possidet in se: quem populus R. meliorem uirum, q̄ histrionem esse arbitratur: qui ita dignissimus est scena propter artificium, ut dignissimus sit curia propter abstinentiam. sed quid ego ineptus de Roscio apud Pisonem dico? ignotum hominem scilicet pluribus uerbis commendo. est ne quisquam omnium mortalium, de quo melius existimes tu? est ne quisquā, qui tibi purior, pudentior, humanior, officiosior, liberalior uideatur? quid tu Saturi, qui cōtra hunc uenis, existimas aliter? nōne, quotiescunq; in causa in nomen huius incidisti, toties hunc & uirum bonum esse dixisti, & honoris causa appellasti? quod nemo nisi aut honestissimo, aut amicissimo facere consueuit. qua in re mihi ridicule es uisus esse inconstans, qui eundem & læderes, et laudares; & uirum

optimum, & hominẽ improbiſſimũ eſſe diceres. eundem tu & honoris cauſa appellabas, & uirum primariũ eſſe dicebas; & sociũ fraudaſſe arguebas. ſed, ut opinor, laudem ueritati tribuebas: crimẽ gratiæ cõcedebas: de hoc, ut exiſtimabas, prædicabas: Chereæ arbitratu cauſam agebas. fraudauit Roſcius. eſt hoc quidem auribus, animiſq; hominũ abſurdũ. quid, ſi tãdem aliquẽ timidũ, dementẽ, diuitẽ, inertẽ nactus eſſet, qui experiri nõ poſſet? tamẽ incredibile eſſet. uerũtamen, quẽ fraudarit, uideamus. C. Fanniũ Chereã Roſcius fraudauit. oro, atq; obſecro, uos, qui noſtis, uitã inter ſe utriuſq; cõferte: qui non noſtis, faciẽ utriuſq; cõſiderate. nõ ne ipſum caput, & ſupercilia illa penitus abraſa olere malitiã, & clamitare calliditatẽ uidẽtur? nõ ne ab imis unguibus uſq; ad uerticem ſummũ, ſi quã coniecturam affert hominibus tacita corporis figura; ex fraude, fallacijs, mendacijs conſtare totus uidetur? qui iccirco capite & ſupercilijs ſemper eſt raſis, ne ullum pilum uiri boni habere dicatur. cuius perſonam præclare Roſcius in ſcena tractare conſueuit. neq; tamen pro beneficio ei par gratia refertur: nam Ballionem illum improbiſſimũ, & periuriſſimum lenonem cum agit, agit Cheream. perſona illa, lutulenta, impura, inuiſa, in huius moribus, natura, uitaq; eſt expreſſa. qui quamobrem Roſcium ſimilem ſui in fraude & malitia exiſtimarit, nihil uidetur: niſi forte, quòd præclare hunc imitari ſe in perſona lenonis animaduertit. quamobrem etiam atque etiam conſidera C. Piſo, quis quem fraudaſſe dicatur. Roſcius Fannium? quid eſt hoc? probus improbum, pudens impudentem, periurum caſtus, callidum imperitus, liberalis

auidum.incredibile eſt.quēadmodum,ſi Fānius Roſcium fraudaſſe diceretur,utrunq; ex utriuſq; perſona uériſimile uideretur,& Fanniū per malitiā feciſſe,& Roſciū per imprudentiā deceptū eſſe:ſic,cū Roſcius Fāniū fraudaſſe arguatur,utrūq; incredibile eſt,et Roſciū quicquā per auaritiā appetiſſe,& Fānium quicquā per ſe bonitate amiſiſſe.principia ſunt huiuſmodi:ſpectemus reliqua. HS IↃↃↃ Q.Roſcius fraudauit Fānium,qua de cauſa?ſubridet Saturius ueterator,ut ſibi uidetur. ait,propter ipſa HS IↃↃↃ. uideo:ſed tamē,cur ipſa HS IↃↃↃ tā uehementer concupierit,quæro.nā tibi M. Perpenna, C.Piſo certe tanti non fuiſſet,ut ſocium fraudaretis.Roſcio cur tanti fuerit,cauſam requiro.egebat?immo locuples erat.debebat?immo in ſuis nummis uerſabatur.auarus erat?immo etiam ante,quàm locuples,ſemper liberaliſſimus munificentiſſimusq; fuit.prò deum hominumq; fidē,qui HS CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ quæſtus facere noluit(nā certe HS CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ merere & potuit,& debuit,ſi poteſt Dionyſia HS CCCIↃↃↃ. CCCIↃↃↃ merere) is per ſummā fraudem,& malitiā,& perfidiam HS IↃↃↃ appetyt? & illa fuit pecunia immanis,hæc paruula: illa honeſta, hæc ſordida:illa iucunda,hæc acerba:illa propria,hæc in cauſa,& in iudicio collocata. decem his annis proximis HS ſexagies honeſtiſſime conſequi potuit,noluit:laborē quæſtus recepit,quæſtū laboris reiecit: populo R. adhuc ſeruire non deſtitit,ſibi ſeruire iam pridem deſtitit. hoc tu unquam Fāni faceres?ſed ſi hos quæſtus recipere poſſes,non eodem tempore & geſtum, & animam ageres? dic nunc te ab Roſcio HS IↃↃↃ circunſcriptum eſſe:

qui tantas, & tam infinitas pecunias non propter inertiam laboris, sed propter magnificentiam liberalitatis repudiarit. quid ego nunc illa dicã, quæ uobis in mentem uenire certo scio? fraudabat te in societate Roscius. sunt iura, sunt formulæ de omnibus rebus cõstitutæ, ne quis aut in genere iniuriæ, aut ratione actionis errare possit: expressæ sunt. n. ex uniuscuiusq; damno, dolore, incõmodo, calamitate, iniuria publicæ à Prætore formulæ, ad quas priuata lis accõmodatur. quæ cum ita sint: cur non arbitrium pro socio adegeris Q. Roscium, quæro. formulã non noras? notissima erat. iudicio graui experiri nolebas? quid ita? propter familiaritatem ueterem? cur ergo lædis, propter integritatem hominis? cur igitur insimulas? propter magnitudinẽ criminis? ita ne uero, quẽ per arbitrũ circumuenire non posses, cuius de ea re propriũ erat iudiciũ, hunc per iudicem condemnabis, cuius de ea re nullũ est arbitriũ? quin tu hoc crimen aut obijce, ubi licet agere: aut iacere noli, ubi non oportet. tametsi iam hoc tuo testimonio crimen sublatũ est: nam quo tu tẽpore illa formula uti noluisti, nihil hũc in societatem fraudis fecisse ostendisti. fecit pactionem: num tabulas habet, an non? si non habet, quẽadmodũ pactio est? si habet, cur non nominas? dic nunc, Rosciũ abs te petisse, ut familiarẽ suũ sumeres arbitrũ: non petijt. dic pactionem fecisse, ut absolueretur: nõ pepigit. quære, quare sit absolutus: quòd erat summa innocentia, & integritate: quid. n. factũ est? uenisti domũ ultro Roscij: satisfecisti: quòd temere commisisses in iudiciũ ut denuntiaret, rogasti ut ignosceret: te affuturum negasti: deberi tibi ex societate nihil, clamitasti. iudici hic denuntiauit: absolutus est. tamen frau=

dis ac furti mentionem facere audes? perstat in impudentia: pactionem enim, inquit, mecum fecerat. iccirco uidelicet ne cōdemnaretur? quid erat causæ, cur metueret ne cōdemnaretur? res erat manifesta: furtum erat apertum. cuius rei furtum factum erat? exorditur magna cū expectatione ueteris histrionis exponere societatem. Panurgus, inquit, fuit Fannij. is fuit ei cum Roscio cōmunis. hic primū questus est nō leuiter Saturius, communé factum esse gratis cū Roscio, qui pretio proprius fuisset Fannij. largitus est scilicet homo liberalis, & dissolutus, et bonitate affluēs Fannius Roscio. sic puto. quoniam ille hic cōstitit paulisper, mihi quoq; necesse est paulum cōmorari. Panurgum tu Saturi propriū Fannij dicis fuisse: at ego totum Roscij fuisse cōtendo: quid erat enim Fannij? corpus: quid Roscij? disciplina. facies non erat, ars erat pretiosa. ex qua parte erat Fannij, nō erat HS IↃↃↃ: ex qua parte erat Roscij, amplius erat HS CCCIↃↃↃ. nemo enim illum ex trunco corporis spectabat, sed ex artificio comico æstimabat. nam illa membra merere per se nō amplius poterant duodecim æris: disciplina, quæ erat ab hoc tradita, locabat se non minus HS CCCIↃↃↃ. ò societatem captiosam & indignam. ubi alter HS IↃↃↃ, alter, CCCIↃↃↃ quod sit, in societatem affert. nisi iccirco moleste pateris, ꝙ HS IↃↃↃ tu ex arca proferebas, HS CCCIↃↃↃ ex disciplina & artificio Roscius promebat: quam enim rem, & expectationé, quod studium, & quem fauorem secum in scenam attulit Panurgus? quòd Roscij fuit discipulus. qui diligebant hūc, illi fauebant: qui admirabantur hunc, illum probabant: qui deniq; huius nomen audierant, illum eruditum &

perfectum existimabant. sic est uulgus, ex ueritate pauca, ex opinione multa æstimat. quid sciret ille, perpauci animaduertebant: ubi didicisset, omnes quærebant: nihil ab hoc prauum & peruersum produci posse arbitrabantur. si ueniret ab Statilio, tametsi artificio Roscium superaret, aspicere nemo posset: nemo enim, sicut ex improbo patre probum filium nasci, sic ex pessimo histrione bonum comœdum fieri posse existimaret. quia ueniebat à Roscio, plus etiam scire, quàm sciebat, uidebatur. quod itẽ nuper in Erote comœdo usu uenit: qui postea quàm è scena non modo sibilis, sed etiam cõuicio explodebatur, sicut in aram confugit in huius domum, disciplinam, patrocinium, nomen. itaq; perbreui tempore, qui ne in nouissimis quidẽ erat histrionibus, ad primos peruenit comœdos. quæ res extulit eum? una cõmendatio huius: qui tamen Panurgum illum nõ solum, ut Roscij discipulus fuisse diceretur, domum recepit, sed etiã summo cum labore, stomacho, miseriaq; erudijt: nam quo quisq; est solertior, & ingeniosior, hoc docet iracundius & laboriosius: quod enim ipse celeriter arripuit, id cum tarde percipi uidet, discruciatur. paulo longius oratio mea prouecta est hac de causa, ut cõditionẽ societatis diligenter cognosceretis. quæ deinde consecuta? Panurgum, inquit, hunc seruum communem Q. Flauius Tarquiniensis quidam interfecit. in hanc rem, inquit, me cognitorem dedisti: lite contestata, iudicio damni iniuria constituto, tu sine me cum Flauio decidisti: utrum pro dimidia parte, an pro tota societate? planius dicam, utrum pro me, an pro me & pro te? pro me? potui. exemplo multorum licitum

est: iure fecerunt multi: nihil in ea re tibi iniuriæ feci: pete tu tuum: exige, & aufer quod debetur: suam quisq; partem iuris possideat, et persequatur. at enim tu tuum negotium gessisti bene: gere & tu tuum bene. magno tuam dimidiã partem decidisti: magno & tu tuam partem decide. HS CCCIↃↃↃ tu abstulisti: si fit hoc uero, HS CCCIↃↃↃ tu quoq; aufer. sed hanc decisionem Roscij, oratione, & opinione augere licet: re & ueritate mediocrem & tenuem esse inuenietis: accepit enim agrum temporibus ijs, cum iacerent pretia prædiorum: qui ager neq; uillam habuit, neq; ex ulla parte fuit cultus: qui nunc multo pluris est, quàm tunc fuit: neq; id est mirum: tum enim propter Reip. calamitates omnium possessiones erant incertæ, nunc deum immortalium benignitate, omnium fortunæ sunt certæ: tum erat ager incultus sine tecto, nunc est cultissimus cum optima uilla. ueruntamen, quoniam natura tam maleuolus es, nunquã ista te molestia et cura liberabo. præclare suum negotiũ gessit Roscius, fundum fructuosissimum abstulit: quid ad te? tuam partem dimidiã, quemadmodum uis, decide. uertit hic rationem, & id, quod probare non potest, fingere conatur. de tota re, inquit, decidisti. ergo huc uniuersa causa deducitur, utrum Roscius cum Flauio de sua parte, an de tota societate fecerit pactionem. nam ego Roscium, siquid cõmuni nomine tetigit, confiteor præstare debere societati. societatis, non suas lites redemit, cum fundum à Flauio accepit. quid, ita satis non dedit, amplius à se neminem petiturum? qui de sua parte decidit, reliquis integram relinquit actionem. qui pro socijs transigit, satisdat neminem eorũ postea petiturũ.

quid ita Flauio ſibi cauere non uenit in mentem? neſcie-bat uidelicet Panurgum fuiſſe in ſocietate: ſciebat. neſciebat Fanniū Roſcio eſſe ſociū: præclare: nam iſte cum eo litem cōteſtatam habebat. cur igitur decidit, et nō reſtipulatur, nemině amplius petiturū? cur de fundo decidit, & iudicio nō abſoluitur? cur tam imperite facit, ut nec Roſcium ſtipulatione alliget, neq; à Fannio iudicio ſe abſoluat? eſt hoc primum & ex conditione iuris, & ex cōſuetudine cautionis grauiſſimum, & firmiſſimū argumentum: quod ego pluribus uerbis amplecterer, ſi non alia certiora et clariora teſtimonia in cauſa haberē. et ne forte me hoc fruſtra pollicitū eſſe prædices, te, te inquā Fanni ab tuis ſubſellijs cōtra te teſtem ſuſcitabo. criminatio tua quæ eſt? Roſciū cum Flauio pro ſocietate deciſſe: quo tēpore? abhinc annis XV. defenſio mea quæ eſt? Roſciū pro ſua parte cum Flauio trāſegiſſe. repromittis tu ab hinc triēnium Roſcio. quid? recita iſtā reſtipulationē clarius. attende quæſo Piſo: Fanniū inuitū, & huc, atq; illuc tergiuerſantem, teſtimoniū contra ſe dicere cogo. quid enim reſtipulatio clamat? QVOD A FLAVIO ABSTVLERO, PARTEM DIMIDIAM INDE ROSCIO ME SOLVTVRVM SPONDEO. tua uox eſt Fāni. quid tu auferre potes à Flauio, ſi Flauius nihil debet? quid hic porrò nunc reſtipulatur, quod iampridem ipſe exegit? quid uero Flauius tibi daturus eſt, qui Roſcio omne, quod debuit, diſſoluit? cur in re tā ueteri, in negotio tā cōfecto, in ſocietate diſſoluta, noua hæc reſtipulatio interponitur? quis eſt huius reſtipulationis ſcriptor? teſtis? arbiter? quis? tu Piſo: tu. n. Q. Roſciū pro opera, pro la-

bore, quod cognitor fuisset, quod uadimonia obisset, rogasti ut Fannio daret HS CCCIↃↃↃ hac conditione, ut, si quid il le exegisset à Flauio, partem eius dimidiam Roscio dissol ueret. satis ne ista restipulatio dicere tibi uidetur aperte, Rosciũ pro se decidisse? at enim forsitan hoc tibi ueniat in mẽtẽ, repromisisse Fanniũ Roscio, si quid à Flauio exe gisset, eius partem dimidiam: sed omnino exegisse nihil. quid? tu nõ exitum exactionis, sed initium repromissio= nis spectare debes: neq; si ille persequi noluit, non, quod in se fuit, iudicauit Roscium suas, nõ societatis lites rede= misse. quid, si tandem planum facio, post decisionem ue terem Roscij, post repromissionem recẽtem hanc Fannij, HS CCCIↃↃↃ Fannium à Q. Flauio Panurgi nomine abstulisse? tamen diutius illudere uiri optimi existima= tioni Q. Roscij audebit? paulo ante quærebam, id quod uehemẽter ad rem pertinebat, qua de causa Flauius, cum de tota lite faceret pactionem, neq; satis acciperet à Ro= scio, neq; iudicio absolueretur à Fannio. nunc uero (id quod mirũ et incredibile est) requiro, quamobrẽ, cum de tota re decidisset cũ Roscio, HS CCCIↃↃↃ separatim Fã nio dissoluit. hoc loco Saturi quid pares respõdere, scire cupio: utrũ, omnino Fanniũ à Flauio HS CCCIↃↃↃ nõ abstulisse? an alio nomine, & alia de causa abstulisse? si alia de causa, quæ ratio tibi cum eo intercesserat? nulla. addictus erat tibi? non. frustra tempus cõtero: omnino, inquit, HS CCCIↃↃↃ à Flauio nõ abstulit neq; Panurgi nomine, neq; cuiusquam. si planum facio post hanc recen tem stipulationẽ Roscij HS CCCIↃↃↃ à Flauio te abstu= lisse: nũquid causæ est, quin ab iudicio abeas turpissime uictus? quo teste igitur hoc planum faciam? uenerat,

ut opinor, hæc res in iudicium? certe. quis erat petitor? Fannius. quis reus? Flauius. quis iudex? Cluuius. ex his unus mihi testis est producēdus, qui pecuniam datam dicat. quis est ex his grauissimus? sine controuersia, qui omnium iudicio cōprobatus est, iudex. quem igitur ex his tribus à me testem spectabis? petitorem? Fānius est. contra se nunquam testimonium dicet. reum? Flauius est. is iampridem est mortuus: si uiueret, uerba eius audiretis. iudicem? Cluuius est. quid is dicit? HS CCCIↃↃↃ Panurgi nomine Flauium Fannio dissoluisse. quem tu si ex censu spectas, eques R. est: si ex uita, homo clarissimus est: si ex te, iudicem sumpsisti: si ex ueritate, id, quod scire potuit & debuit, dixit. nega, nega nunc, equiti R. homini honesto, iudici tuo, credi oportere. circūspicit, æstuat negat nos Cluuij testimonium recitaturos. recitabimus. erras: inani, & tenui spe te cōsolaris. recita testimonium T. Manilij, et C. Luscij Ocreæ, duorum senatorum, hominum ornatissimorum, qui ex Cluuio audierunt. utrum dicis, Luscio & Manilio, an & Cluuio non esse credendum? planius atq; apertius dicam. utrū Luscius & Manilius nihil de HS CCCIↃↃↃ ex Cluuio audierunt? an Cluuius falsum Luscio & Manilio dixit? hoc ego loco, soluto & quieto sum animo: &, quorsum recidat responsum tuum, non magnopere laboro: firmissimis enim, & sanctissimis testimonijs uirorum optimorum causa Roscij communita est. si iam tibi deliberatum est, quibus abroges fidem iurisiurandi: responde. Manilio & Luscio negas esse credendum? dic, aude, est tuæ contumaciæ, arrogantiæ, uitæq; uniuersæ uox. quid expectas, quàm mox ego Luscium & Manilium di-

cam ordine esse senatores, ætate grandes natu, natura sanctos & religiosos, copijs rei familiaris locupletes, & pecuniosos? nõ faciã: nihil mihi detrahã, cũ illis exactæ ætatis seuerissime fructũ, quẽ meruerũt, retribuã. magis mea adolescẽtia indiget illorũ bona existimatione, quã illorum seuerissima senectus desiderat meã laudẽ. tibi uero Piso diu deliberãdũ, & cõcoquendũ est, utrũ potius Chereæ iniurato in sua lite, an Manilio & Luscio iuratis in alieno iudicio credas. Reliquũ est, ut Cluuiũ falsum dixisse Luscio & Manilio cõtẽdat. quod si facit, qua impudẽtia est? eum ne testem improbabit, quẽ iudicẽ probarit? ei negabit credi oportere, cui ipse crediderit? eius testis ad iudicẽ fidẽ infirmabit, cuius propter fidẽ & religionẽ iudicis testes cõparabat? quẽ ego si ferrẽ iudicẽ, refugere nõ deberet: cũ testẽ producã, reprehẽdere audebit? dixit. n. inquit, iniuratus Luscio & Manilio. si diceret iuratus, crederes? at quid interest inter periurũ, & mendacẽ? qui mẽtiri solet, peierare cõsueuit. quẽ ego, ut mẽtiatur, inducere possum; ut peieret, exorare facile potero: nã qui semel à ueritate deflexit, hic nõ maiore religione ad periuriũ, quã ad mẽdaciũ perduci cõsueuit: quis enim deprecatione deorũ, nõ cõscientiæ fide cõmouetur? propterea, quæ pœna ab dijs immortalibus periuro, hæc eadem mẽdaci cõstituta est: nõ. n. ex pactione uerborũ, quibus iusiurandũ cõprehẽditur, sed ex perfidia & malitia, per quã insidiæ tẽduntur alicui, dij immortales hominibus irasci, & succẽsere cõsuerunt. at ego hoc ex contrario cõtendo. leuior esset auctoritas Cluuij, si diceret iuratus, quàm nunc est, cũ dicit iniuratus: tum enim forsitan improbis nimis cupidus uideretur, qui, qua de re

iudex fuisset, testis esset: nũc omnibus inimicis necesse est castissimus, & constantissimus esse uideatur, qui id, quod scit, familiaribus suis dicit. dic nunc, si potes, si res, si causa patitur, Cluuium esse mentitum. mentitus est Cluuius? ipsa mihi ueritas manum iniecit, & paulisper consistere, & commorari cogit. unde hoc totum ductum, et conflatum mendacium est? Roscius est uidelicet homo callidus & uersutus: hoc initio cogitare cœpit: quoniã Fannius à me petit HS IↃↃↃ, petam à C. Cluuio equite R. ornatissimo homine, ut mea causa mentiatur: dicat decisionem factã esse, quæ facta non est: HS CCCIↃↃↃ à Flauio data esse Fannio, quæ data non sunt. est hoc principium improbi animi, miseri ingenij, nullius cõsilij. quid deinde? posteaquam se præclare confirmauit, uenit ad Cluuium, quem hominem? leuem? immo grauissimum: mobilem? immo constantissimum: familiarem? immo alienissimum. hunc posteaquam salutauit, rogare cœpit, blande & concinne scilicet: mentire mea causa, uiris optimis tuis familiaribus præsentibus dic Flauium cum Fannio de Panurgo decidisse, qui nihil transegit: dic HS CCCIↃↃↃ dedisse, qui assem nullum dedit. quid ille? ego uero cupide & libenter mentiar tua causa: &, siquando me uis peierare, ut paululum tu compendij facias, paratum fore scito. non fuit causa, cur tantũ laborem caperes, & ad me uenires. per nuntium hoc, quod erat tam leue, transigere potuisti. prò deum hominumq; fidem: hoc aut Roscius unquã à Cluuio petijsset, si HS millies in iudicium haberet: aut Cluuius Roscio petenti concessisset, si uniuersæ prædæ particeps esset? uix mediusfidius tu Fanni à Ballione, aut aliquo eius simili

hoc postulare auderes, et impetrare posses: quod cum est ueritate falsum, tum ratione quoq; est incredibile: obliuiscor. n. Rosciũ & Cluuium uiros esse primarios: improbos, temporis causa esse fingo. falsum subornauit testem Roscius Cluuium: cur tam sero? cur, cum altera pensio soluenda esset; non tum, cum prima? nam iam antea HS IϽϽϽ dissoluerat. deinde, si iam persuasum erat Cluuio ut mentiretur: cur potius HS CCCIϽϽϽ, q̃ CCCIϽϽϽ CCCIϽϽϽ CCCIϽϽϽ data dixit Fannio à Flauio, cum ex restipulatione pars eius dimidia Roscij esset? iam intelligis C. Piso, sibi soli, societati nihil Roscium petisse. hoc cum sentit Saturius esse apertum, resistere, & repugnare contra ueritatem nõ audet: aliud fraudis & insidiarum in eodem uestigio diuerticulum reperit. petisse, inquit, suam partem Roscium à Flauio cõfiteor: uacuã, & integram reliquisse Fãnij, concedo: sed quod sibi exegit, id cõmune societatis factum esse cõtendo. quo nihil captiosius, neq; indignius potest dici: quæro. n. potuerit ne Roscius ex societate suam partem petere, nec ne? si nõ potuit: quẽadmodum abstulit? si potuit: quemadmodum nõ sibi exegit? nam quod sibi petitur, certe alteri nõ exigitur. an ita est? si, quod uniuersæ societatis fuisset, petisset: quod tum exactum esset, æqualiter omnes partirentur. nunc cum petierit quod suæ partis esset: nõ quod abstulit, soli sibi exegit? quid interest inter eum qui per se litigat, & qui cognitor est datus? qui per se litem contestatur, sibi soli petit. alteri nemo potest, nisi qui cognitor est factus. ita ne uero? cognitor si fuisset tuus; quod uicisset iudicio, ferres tuum. suo nomine petijt: quod abstulit, sibi, non tibi exegit. quod si quisquam petere potest alte=

ri, qui cognitor non est factus: quæro, quid ita, cum Panurgus esset interfectus, & lis contestata cum Flauio damni iniuria esset, tu in eam litem cognitor Roscij sis factus? cum præsertim ex tua oratione, quodcunque tibi peteres, huic peteres: quodcunque tibi exigeres, id in societatem recideret. quòd si ad Roscium nihil perueniret, quod tu à Flauio abstulisses, nisi te in suam litem dedisset cognitorem: ad te peruenire nihil debet, quod Roscius pro sua parte exegit, quoniam tuus cognitor non est factus. quid enim huic rei respondere poteris Fāni? cum de sua parte Roscius transegit cum Flauio, actionem tibi tuam reliquit, an non? si non reliquit, quemadmodum HS CCCIↃↃↃ ab eo postea exegisti? si reliquit, quid ab hoc petis, quod per te persequi & petere debes? simillima enim, & maxime gemina societas hæreditatis est. quemadmodum socius in societate habet partem: sic hæres in hæreditate habet partem. ut hæres sibi soli, non cohæredibus petit: sic socius sibi soli, non socijs petit: & quemadmodum uterque pro sua parte petit, sic pro sua parte dissoluit, hæres ex sua parte, qua hæreditatē adijt; socius ex ea, qua societatem coijt. quemadmodum suam partem Roscius suo nomine condonare potuit Flauio, ut eam tu non peteres: sic cum exegit suam partem, & tibi integram petitionem reliquit, tecum partiri non debet. nisi forte tu peruerso more, quod huius est, ab alio extorquere non potes, huic eripere potes. perstat in sententia Saturius; quodcunque sibi petat socius, id societatis fieri. quod si ita est: quæ (malum) stultitia fuit? Roscius qui ex iuris peritorum consilio & auctoritate restipularetur à Fannio diligenter, ut, quod

is exegiſſet à Flauio, dimidiam partem ſibi diſſolueret, ſiquidem ſine cautione, & repromiſſione nihilo minus id Fannius ſocietati, hoc eſt Roſcio, debebat?

deſiderantur non pauca.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER PRIMVS, QVI DIVI- NATIO DICITVR. ORATIO IIII.

S I QVIS uestrum iudices, aut eorũ, qui adsunt, forte miratur, me, qui tot annos in causis iudicijsq; publicis ita sim uersatus, ut defenderim multos, læserim neminem, subito nũc mutata uoluntate ad accusandum descendere: is, si mei consilij causam rationemq; cognouerit, unà & id, quod facio, probabit, & in hac causa profecto neminem mihi esse præponendum actorem putabit. Cum Quæstor in Sicilia fuissem iudices, itaq; ex ea prouincia decessissem, ut Siculis omnibus iucundam diuturnamq; memoriam Quæsturæ nominisq; mei relinquerem: factũ est, uti cũ summum in ueteribus patronis multis, tum nonnullum etiã in me præsidium suis fortunis constitutum esse arbitrarentur. qui nunc populati, atq; uexati, cuncti ad me publice sæpe uenerunt, ut suarum fortunarum omnium causam defensionemq; susciperem. me sæpe esse pollicitũ, sæpe ostendisse dicebant, si quod tempus accidisset, quo tẽpore aliquid à me requirerent, commodis eorum me nõ defuturum. uenisse tempus aiebant, non iam ut cõmoda sua, sed ut uitam salutemq; totius prouinciæ defenderẽt: sese iam ne deos quidem in suis urbibus, ad quos confugerẽt, habere, quòd eorum simulacra sanctissima C. Verres ex delubris religiosissimis sustulisset: quas res luxuries in flagitijs, crudelitas in supplicijs, auaritia in ra-

pinis, superbia in contumelijs efficere potuisset, eas omnes sese hoc uno Prætore per triennium pertulisse: rogare, et orare, ne illos supplices aspernarer, quos me incolumi nemini supplices esse oporteret. tuli grauiter, & acerbe iudices, in eum me locum adductum, ut aut eos homines spes falleret, qui opem à me, atq; auxilium expectassent; aut ego, qui me ad defendendos homines ab ineunte adolescentia dedissem, tempore atq; officio coactus ad accusandum traducerer. dicebam, habere eos actorem Q. Cæcilium, qui præsertim Quæstor in eadem prouincia post me Quæstorem fuisset. quo ego adiumento sperabam hanc à me molestiam posse dimoueri, id mihi erat aduersarium maxime: nam illi multo mihi hoc facilius remisissent, si istum non nossent, aut si iste apud eos Quæstor non fuisset. adductus sum iudices officio, fide, misericordia, multorum bonorum exemplo, ueteri consuetudine, institutoq; maiorum, ut onus hoc laboris, atq; officij non ex meo, sed ex meorum necessariorum tempore mihi suscipiendum putarem. quo in negotio tamen illa me res iudices consolatur, quòd hæc, quæ uidetur esse, accusatio mea, non potius accusatio, quàm defensio est existimanda: defendo enim multos mortales, multas ciuitates, prouinciam Siciliam totam. quam ob rem si mihi unus est accusandus, propemodum manere in instituto meo uideor, & non omnino à defendendis hominibus subleuandisq; discedere. quòd si hanc causam tam idoneam, tam illustrem, tam grauem non haberem; si aut hoc à me Siculi non petissent, aut mihi cum Siculis causa tantæ necessitudinis non intercederet, & hoc, quod facio, me Reip. causa fa=

cere profiterer, ut homo singulari cupiditate, audacia, scelere præditus, cuius furta atq; flagitia non in Sicilia solum, sed in Achaia, Asia, Cilicia, Pamphylia, Romæ denique ante oculos omnium maxima turpissimaq; nossemus, me agente in iudicium uocaretur: quis tandē esset, qui meum factum aut consilium posset reprehendere? quid est, prò deū hominumq; fidem, in quo ego Reip. plus hoc tempore prodesse possim? quid est, quod aut populo R. gratius esse debeat, aut socijs exterisq; nationibus optatius esse possit, aut saluti fortunisq; omnium magis accommodatum sit? populatæ, uexatæ, funditus euersæ prouinciæ: socij, stipendiarijq; populi R. afflicti, miseri, iam non salutis spem, sed exitij solatium quærunt. qui iudicia manere apud ordinem senatorium uolunt, queruntur accusatores se idoneos non habere. qui accusare possunt, iudiciorum seueritatem desiderant. populus R. interea, tametsi multis incommodis difficultatibusq; affectus est, tamen nihil æque in Rep. atque illam ueterem iudiciorum uim grauitatemq; requirit. iudiciorum desiderio tribunitia potestas efflagitata est. iudiciorum leuitate ordo quoque alius ad res iudicandas postulatur. iudicium culpa atque dedecore etiam censorium nomen, quod asperius antea populo uideri solebat, id nunc poscitur, id iam populare, atque plausibile factum est. in hac libidine hominum nocentissimorum, in populi R. quotidiana querimonia, iudiciorum infamia, totius ordinis offensione, cum hoc unum his tot incommodis remedium eße arbitrarer, ut homines idonei, atque integri causam Reip. legumq; susciperent: fateor me salutis omnium causa ad eam partem

accessisse Reip. subleuandæ, quæ maxime laboraret. nūc, quoniam, quibus rebus adductus ad causam accesserim, demonstraui, dicendum necessario est de contentione nostra, ut in constituendo accusatore, quod sequi possitis, habeatis. Ego sic intelligo iudices: cum de pecunijs repetundis nomen cuiuspiam deferatur, si certamen inter aliquos sit, cui potissimum delatio detur, hæc duo in primis spectari oportere: quem maxime uelint actorem esse ij, quibus factæ esse dicantur iniuriæ: & quem minime uelit is, qui eas iniurias fecisse arguatur. in hac causa iudices, tametsi utrunq; esse arbitror perspicuum, tamen de utroq; dicam, et de eo prius, quod apud uos plurimū debet ualere, hoc est de uoluntate eorum, quibus iniuriæ factæ sunt: quorum causa iudicium de pecunijs repetundis est constitutum. Siciliam prouinciam C. Verres per triénium depopulatus esse, Siculorum ciuitates uastasse, domos exinanisse, fana spoliasse dicitur. adsunt, queruntur Siculi uniuersi: ad meam fidem, quam habent spectatam iam, & diu cognitam, confugiūt: auxilium sibi per me à uobis atq; à populo R. legibus petunt: me defensorem calamitatū suarū, me ultorem iniuriarū, me cognitoré iuris sui, me actorem causæ totius esse uoluerunt. utrū Q. Cæcili hoc dices, me nō Siculorum rogatu ad causam accedere, an optimorū fidelissimorumq; sociorū uoluntaté apud hos grauē esse nō oportere? si id audebis dicere, quod C. Verres, cui te inimicū esse simulas, maxime existimari uult, Siculos hoc à me nō petisse: primum causam inimici tui subleuabis: de quo non præiudicium, sed planè iudicium iam factum putatur, ꝙ ita percrebruit, Siculos omnes actorem suæ causæ contra illius in=

iurias quæsisse. hoc si tu, inimicus eius, factum negabis, quod ipse, cui maxime hæc res obstat, negare non audet: uideto, ne nimiũ familiariter inimicitias exercere uidea=re. deinde sunt testes uiri clarissimi nostræ ciuitatis: quos omnes à me nominari nõ est necesse. eos, qui adsunt, appel labo: quos, si mentirer, testes esse impudentiæ meæ mini=me uellẽ. scit is, qui est in consilio, C. Marcellus: scit is, quẽ adesse uideo, Cn. Lentulus Marcellinus: quorum fide atq; præsidio Siculi maxime nituntur, ꝙ omnino Marcellorũ nomini tota illa prouincia adiuncta est. hi sciũt, hoc non modo à me petitũ esse, sed ita sæpe, & ita uehemẽter esse petitũ, ut aut causa mihi suscipiẽda fuerit, aut officiũ ne cessitudinis repudiandum. sed quid ego his testibus utor? quasi res dubia aut obscura sit. adsunt homines ex tota prouincia nobilissimi, qui præsentes uos orãt atq; obsecrãt iudices, ut in actore causæ suæ deligendo uestrũ iudiciũ à suo iudicio ne discrepet. omniũ ciuitatũ totius Siciliæ le gationes adsunt, præter duas ciuitates: quarum duarũ si adessent, duo crimina uel maxima minuerẽtur, quæ cũ his ciuitatibus C. Verri cõmunicata sunt. at enim cur à me potissimũ hoc præsidiũ petiuerũt? si esset dubiũ, petis=sent à me præsidiũ, nec ne: dicerẽ, cur petissent. nũc uero, cũ id ita perspicuũ sit, ut oculis iudicare possitis: nescio, cur hoc mihi detrimẽto esse debeat, si id mihi obijciatur, me potissimum esse delectum. uerum id mihi non sumo iudices, & hoc non modo in oratione mea non pono, sed ne in opinione quidem cuiusquam relinquo, me omnibus patronis esse præpositum. non ita est: sed uniuscuiusq;, temporis, ualetudinis, facultatis ad agendum, ducta ra=tio est. mea fuit semper hæc in hac re uoluntas, & sen=

tentia, quemuis ut hoc mallent, de his qui eſſent idonei, ſu
ſcipere, quàm me; me ut mallent, quàm neminem. Reli=
quum eſt iam, ut illud quæramus, cum hoc conſtet, Sicu
los à me petiſſe: ecquid hanc rem apud uos, animosq; ue
ſtros ualere oporteat, ecquid auctoritatis apud uos in
ſuo iure repetundo ſocij populi R. ſupplices ueſtri habere
debeant. de quo quid ego plura cõmemorem? quaſi ue=
ro dubium ſit, quin tota lex de pecunijs repetũdis ſocio=
rum cauſa conſtituta ſit. nam ciuibus cum ſunt ereptæ
pecuniæ, ciuili ferè actione, & priuato iure repetuntur.
hæc lex ſocialis eſt: hoc ius nationum exterarum eſt, hác
habent arcem, minus aliquanto nunc quidem munitam
quàm antea: uerũtamen, ſiqua reliqua ſpes eſt, quæ ſo=
ciorum animos conſolari poſſit, ea tota in hac lege poſita
eſt. cuius legis non modo à populo R. ſed etiam ab ulti=
mis nationibus iampridem ſeueri cuſtodes requiruntur.
quis igitur eſt, qui neget oportere eorum arbitratu lege
agi, quorum cauſa lex ſit conſtituta? Sicilia tota, ſi una
uoce loqueretur, hoc diceret: quod auri, quod argenti,
quod ornamentorum in meis urbibus, ſedibus, delubris
fuit, quod in unaquaq; re beneficio ſenatus populiq; R. iu
ris habui, id mihi tu C. Verres eripuiſti, atq; abſtuliſti.
quo nomine abs te ſeſtertiũ millies ex lege repeto. ſi uni=
uerſa, ut dixi, prouincia loqui poſſet, hac uoce uteretur.
quoniam id nõ poterat, harum rerũ actorem quem ido=
neum eſſe arbitrata eſt, ipſa delegit. in huiuſmodi re
quiſquam tam impudens reperietur, qui ad alienam cau
ſam inuitis ijs, quorum negotium eſt, accedere, aut aſpi=
rare audeat? ſi tibi Q. Cæcili hoc Siculi dicerent; te
non nouimus; neſcimus, qui ſis; nunquam te antea uidi=

mus; sine nos per eum nostras fortunas defendere, cuius fides est nobis cognita: non ne id dicerent, quod cuiuis probare deberent? nunc hoc dicunt, utrunq; se nosse, alterum se cupere defensorem esse fortunarum suarum, alterum planè nolle. cur nolint, etiam si tacent, satis dicunt. uerum nō tacent. tamen his inuitissimis te offeres? tamen in aliena causa loquere? tamen eos defendes, qui se ab omnibus desertos potius, quàm abs te defensos esse malunt? tamen his operam tuam pollicebere, qui te neq; uelle sua causa, nec, si cupias, posse arbitrantur? cur eorum spem exiguam reliquarum fortunarum, quā habent in legis & iudicij seueritate positam, ui extorquere conaris? cur te interponis inuitissimis ijs, quibus maxime lex consultum esse uult? cur, de quibus in prouincia non optime es meritus, eos nunc planè fortunis omnibus conaris euertere? cur ijs non modo persequendi iuris sui, sed etiam deplorandæ calamitatis adimis potestatem? nam te actore quem eorum affuturum putas, quos intelligis, non ut per te alium, sed ut per aliquem te ipsum ulciscantur, laborare? At enim solum id est, ut me Siculi maxime uelint: alterum illud credo obscurum est, à quo Verres minime se accusari uelit. ecquis unquam tam palàm de honore, tam uehementer de salute sua contendit, quàm ille atq; illius amici, ut ne hæc mihi delatio detur? sunt multa, quæ Verres in me esse arbitratur, quæ scit in te Q. Cæcili nō esse: quæ cuiusmodi in utroq; nostrū sunt, paulo post cōmemorabo. nūc tantum id dicam, quod tacitus tu mihi assentiare: nullam rem in me esse, quā ille contēnat; nullā in te, quā pertimescat. itaq; magnus ille defensor,

et amicus eius tibi Hortẽsius suffragatur, me oppugnat: aperte ab iudicibus petit, ut tu mihi anteponare: & ait, hoc se honeste, sine ulla inuidia, ac sine ulla offensione contendere: nõ enim, inquit, illud peto, quod soleo, cum uehementius cõtendi, impetrare; reus ut absoluatur; non peto: sed ut ab hoc potius, q̃ ab illo accusetur, id peto. da mihi hoc: concede, quod facile est, quod honestum, quod non inuidiosum: quod cum dederis, sine ullo tuo periculo, sine infamia illud dederis, ut is absoluatur, cuius ego causa laboro. & ait idem, ut aliquis metus adiunctus sit ad gratiam; certos esse in cõsilio, quibus ostendi tabellas uelit: id esse perfacile: nõ enim singulos ferre sentẽtias, sed uniuersos cõstituere: ceratam unicuiq; tabellam dari cera legitima, non illa infami ac nefaria. atq; is non tam propter Verrem laborat, q̃ ꝙ eum minime res tota delectat: uidet enim, si à pueris nobilibus, quos adhuc elusit, si à quadruplatoribus, quos non sine causa cõtempsit semper, ac pro nihilo putauit, accusandi uoluntas ad uiros fortes, spectatosq; homines translata sit, se in iudicijs dominari nõ posse. huic ego homini iam ante denuncio: si à me causam hanc uos agi uolueritis, rationem illi defendendi totam esse mutandam, & ita tamen mutãdam, ut meliore & honestiore cõditione sit, q̃ qua ipse esse uult; ut imitetur homines eos, quos ipse uidit, amplissimos, L. Crassum, & M. Antonium, qui nihil se arbitrabãtur ad iudicia causasq; amicorũ præter fidem, et ingenium afferre oportere. nihil erit, ꝙ me agente arbitretur iudicium sine magno multorum periculo posse corrũpi. ego in hoc iudicio mihi Siculorum causam receptam, populi R. susceptam esse arbitror: ut mihi non unus homo im=

probus opprimendus ſit, id quod Siculi petiuerunt, ſed omnino omnis improbitas, id quod populus R. iādiu flagitat, extinguenda atq; delenda ſit. in quo ego quid eniti, aut quid efficere poſſim, malo in aliorum ſpe relinquere, quā in oratione mea ponere. Tu uero Cæcili quid potes? quo tēpore, aut qua in re non modo ſpecimen cæteris aliquod dediſti, ſed tute tui periculum feciſti? in mētem tibi nō uenit, quid negotij ſit, cauſam publicam ſuſtinere? uitā alterius totā explicare? atq; eā non modo in animis iudicum, ſed etiam in oculis, conſpectuq; omnium exponere? ſociorum ſalutem, cōmoda prouinciarum, uim legum, grauitatem iudiciorū defendere? cognoſce ex me, quoniā hoc primū tempus diſcendi nactus es, q̄ multa eſſe oporteat in eo, qui alterū accuſet: ex quibus ſi unum aliquod in te cognoueris, ego iam tibi ipſe iſtuc, quod expetis, mea uoluntate concedam. primū integritatem atq; innocētiam ſingularem: nihil eſt enim, quod minus ferendum ſit, q̄ rationem ab altero uitæ repoſcere eū, qui nō poſſit ſuæ reddere. hic ego de te plura nō dicam: unū illud credo omnes animaduertere, te adhuc ab nullis niſi à Siculis potuiſſe cognoſci: Siculos hoc dicere, cum eidem ſint irati, cui tu te inimicum eſſe dicis, ſeſe tamen te actore ad iudicium non affuturos. quare negent, ex me non audies: hos patere id ſuſpicari, quod neceſſe eſt. illi quidem, ut eſt hominum genus nimis acutum & ſuſpicioſum, nō te ex Sicilia literas in Verrem deportare uelle arbitrantur, ſed, cum iiſdem literis illius Prætura, & tua Quæſtura conſignata ſit, aſportare te uelle ex Sicilia literas ſuſpicantur. deinde accuſatorem firmū, uerumq; eſſe oportet. eum ego ſi te putem cupere eſſe, facile intel-

ligo esse non posse. nec ea dico, quæ, si dicam, tamen infirmare non possis: te, antequã de Sicilia decesseris, in gratiam redisse cum Verre: Potamonem scribam, & familiarem tuum retẽtum esse à Verre in prouincia, cum tu decederes: M. Cæcilium fratrem tuum, lectissimum, atq; ornatissimũ adolescentem, non modo non adesse, neq; tecum tuas iniurias persequi, sed esse cum Verre, cum illo familiarissime atq; amicissime uiuere. sunt hæc, et alia in te falsi accusatoris signa permulta: quibus ego nunc nõ utor. hoc dico, te, si maxime cupias, tamen uerum accusatorem esse non posse: uideo enim permulta esse crimina, quorum tibi societas cum Verre eiusmodi est, ut ea in accusando attingere non audeas. Queritur Sicilia tota C. Verrem ab aratoribus, cum frumẽtum sibi in cellam imperauisset, & cum esset tritici modius HS II, pro frumento in modios singulos duodenos sestertios exegisse. magnum crimen, ingens pecuuia, furtum impudens, iniuria nõ ferenda. ego hoc uno crimine illum cõdemnem necesse est. tu Cæcili quid facies? utrum hoc tantum crimen prætermittes, an obijcies? si obijcies: id ne alteri crimini dabis, quod eodem tempore in eadem prouincia tu ipse fecisti? audebis ita accusare alterum, ut, quo minus tute cõdemnere, recusare nõ possis? si prætermittes, qualis erit ista tua accusatio? quæ domestici periculi metu, certissimi & maximi criminis nõ modo suspicionem, uerum etiã mentionem ipsam pertimescat. emptum est ex S. C. frumentum ab Siculis Prætore Verre, pro quo frumento pecunia omnis soluta nõ est. graue est hoc crimen in Verrem, graue me agente, te accusante nullum: eras enim tu Quæstor, pecuniã publicã tu tractabas: ex qua,

etiam si cuperet Prætor, tamé, nequa deductio fieret, ma gna ex parte tua potestas erat. huius quoq; igitur crimi nis te accusante mětio nulla fiet. silebitur toto iudicio de maximis, & notissimis illius furtis, & iniurÿs. mihi cre= de Cæcili, non potest in accusando, socios uere defendere is, qui cum reo criminum societate cõiunctus est. manci pes à ciuitatibus pro frumento pecuniã exegerunt. quid? hoc Verre Prætore factum est solum? non, sed etiam Quæstore Cæcilio. quid igitur? daturus es huic crimini, quod & potuisti prohibere ne fieret, & debuisti? an to= tum id relinques? ergo id omnino Verres in iudicio suo nõ audiet, quod cum faciebat, quemadmodũ defensurus esset, nõ reperiebat. atq; ego hæc, quæ in medio posita sũt, cõmemoro. sunt alia magis occulta furta: quæ ille, ut istius credo animos, atq; impetus retardaret, cũ Quæsto= re suo benignissime cõmunicauit. hæc tu scis ad me esse delata: quæ si uelim proferre, facile omnes intelligent, uobis inter uos nõ modo uoluntatem fuisse cõiunctam, sed ne prædam quidem adhuc esse diuisam. quapropter si tibi iudicium postulas dari, ꝙ tecum unà fecerit: con= cedo, si id lege permittitur. sin autem de accusatione di= cimus: cõcedas oportet ÿs, qui nullo suo peccato impediũ tur, quo minus alterius peccata demonstrare possint. ac uide, quantũ interfuturũ sit inter meã, atq; tuã accusatio nem. ego, etiã quæ tu sine Verre cõmisisti, Verri crimini daturus sum, ꝙ te nõ prohibuerit, cũ summã ipse habe= ret potestatẽ. tu cõtra, ne quæ ille quidẽ fecit, obÿcies, ne= qua ex parte cõiunctus cum eo reperiare. quid illa Cæci= li? contemnenda ne tibi uidentur esse? sine quibus cau= sa sustineri, præsertim tanta, nullo modo potest. aliqua

facultas agendi, aliqua dicendi consuetudo; aliqua in foro, iudicijs, legibus aut ratio, aut exercitatio. intelligo, quàm scopuloso, difficiliq; in loco uerser: nam cum omnis arrogantia odiosa est, tum illa ingenij, atq; eloquentiæ multo molestissima. quamobrem nihil dico de meo ingenio; neq; est, quod possim dicere; neq;, si esset, dicerem: aut enim id mihi satis est, quod est de me opinionis, quicquid est: aut, si id parum est, ego maius id commemorando facere non possum. de te Cæcili iam mehercule hoc extra hanc contentionem certamenq; nostrum familiariter tecum loquar. tu ipse quemadmodum existimes, uide etiam, atq; etiam: & tu te collige: &, qui sis, & quid facere possis, considera. putas ne te posse de maximis, acerbissimisq; rebus, cum causam sociorum, fortunasq; prouinciæ, ius populi R. grauitatem iudicij, legumq; susceperis, tot res, tam uarias, uoce, memoria, consilio, ingenio sustinere? putas ne te posse, quæ C. Verres in Quæstura, quæ in Legatione, quæ in Prætura, quæ Romæ, quæ in Italia, quæ in Achaia Asia, Pamphyliaq; patrarit, ea, quemadmodum locis, temporibusq; diuisa sint, sic criminibus & oratione distinguere? putas ne posse, id quod in eiusmodi reo maxime necessarium est, facere, ut, quæ ille libidinose, quæ crudeliter fecerit, ea æque acerba & indigna uideantur esse ijs, qui audient, atq; illis uisa sunt, qui senserunt? magna sunt ea, quæ dico. mihi, mihi crede, noli hæc contemnere. dicenda, demonstranda, explicanda sunt omnia: causa non solum exponenda, sed etiam grauiter copioseq; agenda est: perficiendum est, si quid agere aut perficere uis, ut homines te non solum audiant, uerum etiam libenter studioseq; audiant. in quo si te multum natura adiuuaret, si optimis à

mis à pueritia disciplinis atq; artibus studuisses, & in his elaborasses, si literas græcas Athenis, nō Lilybæi, latinas Romæ, non in Sicilia didicisses: tamen esset magnum, tan tam causam, tam expectatā & diligentia consequi, & memoria complecti, & oratione exponere, & uoce, & uiribus sustinere. fortasse dices, quid? ergo hæc in te sunt omnia? utinam quidem essent: uerūtamen, ut esse possent, magno studio mihi à pueritia est elaboratum. q si ego hæc propter magnitudinem rerū, ac difficultatē assequi non potui, qui in omni uita nihil aliud egi: q̄ longe tu te ab his rebus abesse arbitrare, quas non modo antea nun quā cogitasti, sed ne nunc quidem, cū in eas ingrederis, quæ & quantæ sint, suspicari potes? ego, qui, sicut omnes sciunt, in foro iudicijsq; ita uerser, ut eiusdem ætatis aut nemo, aut pauci plures causas defenderint, & qui omne tempus, quod mihi ab amicorū negotijs datur, in his stu dijs, laboribusq; consumā, quo paratior ad usum foren= sem, promptiorq; esse possim: tamen ita deos mihi uelim propitios, ut, cū illius diei mihi uenit in mentem, quo die citato reo mihi dicendum sit, non solū cōmoueor animo, sed etiam toto corpore perhorresco. iam nunc mente, & cogitatione prospicio, quæ tum studia hominum, qui cō cursus futuri sint, quantā expectationem magnitudo iu dicij sit allatura, quantā auditorū multitudinē C. Verris infamia concitatura, quantā deniq; audientiam orationi meæ improbitas illius factura sit. quæ cū cogito, iā nunc timeo, quidnā pro offensione hominū, qui illi inimici, in= fensiq; sunt, & expectatione omnium, & magnitudine rerum dignū eloqui possim. tu horum nihil metuis, nihil cogitas, nihil laboras: &, si quid ex uetere aliqua oratio=

ne;IOVEM ego Optimũ Maximũ;aut,VELLEM,
ſi fieri potuiſſet iudices; aut aliquid eiuſmodi ediſcere po
tueris;præclare te paratũ in iudicium uenturũ arbitra=
ris. ac ſi nemo tibi reſpõſurus eſſet,tamẽ ipſam cauſam,
ut ego arbitror,demonſtrare nõ poſſes.nunc ne illud qui
dem cogitas,tibi cũ homine diſertiſſimo, & ad dicendũ
paratiſſimo futurũ eſſe certamen? quicum modo diſſerẽ
dũ,modo omni ratione pugnandũ,certandumq́; ſit. cu=
ius ego ingeniũ ita laudo,ut nõ pertimeſcam:ita probo,
ut me ab eo delectari facilius,q̃ decipi putem poſſe.nun
quam ille me opprimet conſilio:nunq̃ ullo artificio per=
uertet:nunq̃ ingenio me ſuo labefactare atq; infirmare
conabitur:noui omnes hominis petitiones,rationesq́; dicẽ
di:ſæpe in iiſdem,ſæpe in cõtrariis cauſis uerſati ſumus.
ita contra me ille dicet,quãuis ſit ingenioſus,ut nonnul=
lũ etiam de ſuo ingenio iudiciũ fieri arbitretur. te uero
Cæcili quemadmodum ſit eluſurus, quàm omni ratione
iactaturus,uidere iam uideor : quoties ille tibi poteſtatẽ
optionemq́; facturus ſit,ut eligas utrũ uelis; factũ eſſe,
nec ne;uerũ eſſe,an falſum:utrũ dixeris,id cõtra te futu
rum. qui tibi æſtus,qui error,quæ tenebræ dii immor=
tales erunt,homini minime malo?quid,cum accuſationis
tuæ membra diuidere cœperit, & in digitis ſuis ſingu=
las partes cauſæ conſtituere?quid, cum unũquodq; trãſi
gere,expedire,abſoluere? ipſe profecto metuere incipies,
ne innocenti periculum faceſſeris.quid,cum commiſera=
ri,conqueri,& ex illius inuidia deonerare aliquid,& in
te traiicere cœperit?commemorare Quæſtoris cum Præ
tore neceſſitudinem conſtitutam?morem maiorum?ſor=
tis religionem?poteris ne eius orationis ſubire inuidiam?

uide modo, etiam atq; etiam considera: mihi.n.uidetur periculũ fore, ne ille non modo uerbis te obruat, sed gestu ipso ac motu corporis præstringat aciẽ ingenij tui, teq; ab institutis tuis, cogitationibusq; abducat. atq; huiusce rei iudiciũ iam continuo uideo futurũ. si.n.mihi hodie respondere ad hæc, quæ dico, potueris; si ab isto libro, quem tibi magister ludi nescio quis ex alienis orationibus compositũ dedit, uerbo uno discesseris: posse te et illi quoq; iudicio non deesse, & causæ atq; officio tuo satisfacere arbitrabor. sin mecum in hac prolusione nihil fueris, quem te in ipsa pugna cum acerrimo aduersario fore putemus? esto: ipse nihil est, nihil potest: at uenit paratus cũ subscriptoribus exercitatis & disertis. est tamẽ hoc aliquid, tametsi non est satis: omnibus.n.rebus is, qui princeps in agendo est, ornatissimus et paratissimus esse debet. uerũtamen L. Apuleium esse uideo proximũ subscriptorem, hominem nõ ætate, sed usu forensi atq; exercitatione tyronem. deinde, ut opinor, habet Allienũ, hunc tamen à subsellijs: qui quid in dicendo possit, nunquam satis attendi: in clamando quidem uideo eum esse bene robustum atq; exercitatum. in hoc spes tuæ sunt omnes. hic, si tu eris actor constitutus, totum iudicium sustinebit. ac ne is quidem tantum contendet in dicendo, quantum potest; sed consulet laudi & existimationi tuæ, et ex eo, quod ipse potest in dicendo, aliquantum remittet, ut tu tamen aliquid esse uideare. ut in actoribus Græcis fieri uidemus; sæpe illum, qui est secundarum, aut tertiarum partiũ, cum possit aliquanto clarius dicere, quàm ipse primarum, multum summittere, ut ille princeps quãmaxime excellat: sic faciet Allienus, tibi seruiet, tibi

lenocinabitur : minus aliquanto contendet, q̃ potest. iam hoc considerate, cuiusmodi accusatores in tanto iudicio simus habituri, cum et ipse Allienus ex ea facultate, si quã habet, aliquantum detracturus sit, & Cæcilius tum denique se aliquid futurum putet, si Allienus minus uehemens fuerit, & sibi primas in dicẽdo partes concesserit. quartum quem sit habiturus, non uideo, nisi quem forte ex illo grege oratorũ, qui subscriptionẽ sibi postularunt, cuicunq; uos delationem dedissetis. ex quibus alienissimis hominibus ita paratus uenis, ut tibi hospes aliquis sit recipiendus. quibus ego non sum tantum honorem habiturus, ut ad ea, quæ dixerint, certo loco, aut singulatim unicuiq; respondeã. sic breuiter, quoniã non consulto, sed casu in eorum mentionem incidi, quasi præteriens satisfaciam uniuersis. tanta ne uobis inopia uideor esse amicorum, ut mihi non ex his, quos mecum adduxerim, sed de populo subscriptor addatur? uobis autem tanta inopia reorum est, ut mihi causam præripere conemini potius, q̃ aliquos à columna Menia uestri ordinis reos reperiatis? custodẽ, inquit, Tullio me apponite. quid? mihi q̃ multis custodibus opus erit, si te semel ad meas capsas admisero? qui, non solum ne quid enunties, sed etiam ne quid auferas, custodiendus sis. sed de isto custode toto sic uobis breuissime respondebo: non esse hos tales uiros cõmissuros, ut ad causam tantam à me susceptam, mihi creditam quisquam subscriptor me inuito aspirare possit: etenim fides mea custodem repudiat, diligentia speculatorem reformidat. uerum ut ad te Cæcili redeam, quàm multa te deficiant, uides: quàm multa sint in te, quæ reus nocens in accusatore suo cupiat esse, profecto iam in-

telligis. quid ad hæc dici poteſt? non enim quæro, quid tu dicturus ſis. uideo, mihi non te, ſed hunc librum eſſe reſponſurum, quem monitor tuus hic tenet. qui ſi recte monere uolet, ſuadebit tibi, ut hinc diſcedas, neque mihi uerbum ullum reſpondeas: quid enim dices? an id, quod dictitas, iniuriam tibi feciſſe Verrem? arbitror: neq; enim eſſet uериſimile, cum omnibus Siculis faceret iniurias, te illi unum eximium, cui conſuleret, fuiſſe. ſed cæteri Siculi ultorem ſuarum iniuriarum inuenerunt: tu, dũ tuas iniurias per te, id quod non poteſt, perſequi conaris, id agis, ut cæterorum quoq; iniuriæ ſint impunitæ atq; inultæ. & hoc te præterit, non id ſolum ſpectari ſolere, qui debeat; ſed etiam illud, qui poſſit ulciſci: in quo utrunq; ſit, eum ſuperiorem eſſe: in quo alterum, in eo, non quid is uelit, ſed quid facere poſſit, quæri ſolere. ꝙ ſi ei potiſſimum cenſes permitti oportere accuſandi poteſtatem, cui maximam C. Verres iniuriam fecerit: utrum tandem cenſes hos iudices grauius ferre oportere; te ab illo eſſe læſum, an prouinciam Siciliam eſſe uexatam ac perditam? opinor, concedis, multo hoc eſſe grauius, & ab omnibus ferri grauius oportere. concede igitur, ut tibi anteponatur in accuſando prouincia: nam prouincia accuſat, cũ is agit cauſam, quem ſibi illa defenſorem ſui iuris, ultorem iniuriarum, actorem totius cauſæ adoptauit. at eã tibi C. Verres fecit iniuriam, quæ cæterorum quoq; animos poſſet alieno incommodo commouere. minime: nam id quoq; ad rem pertinere arbitror, qualis iniuria dicatur, quæ cauſa inimicitiarum proferatur. cognoſcite ex me: nam iſte eam profecto, niſi planè nihil ſapit, nunquã proferet. Agonis eſt quædam Lilybætana, liberta Ve-

neris Erycinæ, quæ mulier ante hunc Quæstorem copio
sa planè & locuples fuit. ab hac præfectus Antonij qui
dam symphoniacos seruos abducebat per iniuriam, qui=
bus se in classe uti uelle dicebat. tum illa, ut mos in Sici=
lia est omnium Venereorum, & eorum qui à Venere se
liberauerunt: ut præfecto illi religionem Veneris, no=
menq; obijceret, dixit & se, & omnia sua Veneris esse.
ut hoc Quæstori Cæcilio uiro optimo, & homini æquissi
mo nuntiatum est: uocari ad se Agonidem iubet: iudici=
um dat statim, si pateret eam se, & sua Veneris esse di=
xisse. iudicant Recuperatores id, quod necesse erat: neque
enim erat cuiquam dubium, quin illa dixisset. iste in pos
sessionem bonorum mulieris mittit: ipsam Veneri in ser
uitutem adiudicat: deinde bona uendit: pecuniam redi=
git. ita dum pauca mancipia Veneris nomine Agonis ac
religione retinere uult, fortunas omnes libertatemq; su=
am istius iniuria perdidit. Lilybæū Verres uenit postea:
rem cognoscit: factum improbat: cogit Quæstorem su=
um pecuniam, quam ex Agonidis bonis redegisset, eam
mulieri omnem adnumerare & reddere. est adhuc, id
quod uos omnes admirari uideo, nō Verres, sed Q. Mu
tius: quid enim facere potuit elegātius ad hominum exi
stimationem? æquius ad leuādam mulieris calamitatem?
uehementius ad Quæstoris libidinem coercendam? sum=
me hæc omnia mihi uidentur esse laudanda. sed repente
è uestigio ex homine, tanquam aliquo Circæo poculo, fa
ctus est Verres: redit ad se, atq; ad mores suos: nam ex il
la pecunia magnam partem ad se auertit: mulieri reddi
dit, quantulum uisum est. hic tu si læsum te à Verre esse
dices, patiar, & concedam: si iniuriam tibi factam que=

reris, defendam, et negabo. deinde de iniuria, quæ tibi facta sit, neminem nostrũ grauiorem uindicem esse oportet, quàm te ipsum, cui facta dicitur. si tu cũ illo postea in gratiam redisti, si domi illius aliquoties fuisti, si ille apud te postea cœnauit: utrũ, te perfidiosum, an præuaricatorem existimari mauis? uideo esse necesse alterutrum. sed ego tecum in eo non pugnabo, quo minus, utrum uelis, eligas. quid, si ne iniuriæ quidem, quæ tibi ab illo facta sit, causa remanet? quid habes, quod possis dicere, quam ob rem non modo mihi, sed cuiquam anteponare? nisi forte illud, quod dicturum te esse audio: Quæstoré illius fuisse. quæ causa grauis esset, si certares mecum, uter nostrum illi amicior esse deberet. in contentione suscipiendarum inimicitiarum ridiculum est putare, causam necessitudinis ad inferendum periculum iustam uideri oportere: etenim si plurimas à tuo Prætore iniurias accepisses, tamen eas ferendo maiorem laudem, quàm ulciscendo mererere: cum uero nullum illius in uita rectius factum sit, quàm id quod tu iniuriam appellas; hi statuent, hanc causam, quam ne in alio quidem probarent, in te iustam ad necessitudinem uiolandam uideri? qui si summam iniuriam ab illo accepisti: tamen, quoniam Quæstor eius fuisti, non potes eum sine ulla uituperatione accusare. si uero nulla tibi facta est iniuria: sine scelere eum accusare non potes. quare cum incertum sit de iniuria: quenquam esse horũ putas, qui non malit te sine uituperatione, quàm cũ scelere discedere? at uide, quid differat inter meã opinionẽ, ac tuã. tu cũ omnibus rebus inferior sis, hac una in re te mihi anteferri putas oportere, ꝙ Quæstor illius fueris. ego, si superior cæteris

rebus eſſes, te hāc unā ob cauſam accuſatorē repudiari putarē oportere: ſic.n.à maioribus noſtris accepimus, Prætorem Quæſtori ſuo parentis loco eſſe oportere, nullam neq; iuſtiorem, neq; grauiorem cauſam neceſſitudinis poſſe reperiri, q̃ coniunctionem ſortis, q̃ prouinciæ, q̃ officij, q̃ publicam muneris ſocietatem. quam ob rem ſi iure eum poſſis accuſare, tamen, cum is tibi parentis numero fuiſſet, id pie facere non poſſes. cum uero neq; iniuriam acceperis, & Prætori tuo periculum crees: fatearis, neceſſe eſt, te illi iniuſtum impiumq; bellum inferre conari. etenim iſta Quæſtura ad eam rem ualet, ut elaborandum tibi in ratione reddenda ſit, quamobrem, qui Quæſtor eius fueris, accuſes: non ut ob eam ipſam cauſam poſtulãdum ſit, ut tibi potiſſimum accuſatio detur. neq; ferè unquam uenit in contentionem de accuſando qui Quæſtor fuiſſet, quin repudiaretur. itaq; neque L. Philoni in C. Seruilium nominis deferẽdi poteſtas eſt data, neq; M. Aurelio Scauro in L. Flaccum, neq; Cn. Pompeio in T. Albutium: quorum nemo propter indignitatem repudiatus eſt, ſed ne libido uiolandæ neceſſitudinis auctoritate iudicum comprobaretur. atq; ille Cn. Pompeius ita cum C. Iulio contendit, ut tu mecum: Quæſtor enim Albutij fuerat, ut tu Verris. Iulius hoc ſecum auctoritatis ad accuſandum afferebat, quòd ut hoc tempore nos ab Siculis, ſic tum ille ab Sardis rogatus ad cauſam acceſſerat. ſemper hæc cauſa plurimum ualuit: ſemper hæc ratio accuſandi fuit honeſtiſſima, pro ſocijs, pro ſalute prouinciæ, pro exterarum nationum commodis inimicitias ſuſcipere, ad periculum accedere, operam, ſtudiū, laborem interponere. etenim ſi probabilis eſt eorū

causa, qui iniurias suas persequi uolunt, qua in re dolori suo, non Reip. commodis seruiunt: quanto illa causa honestior, quæ nõ solum probabilis uideri, sed etiam grata esse debet; nulla priuatim accepta iniuria, sociorum atq; amicorum populi R. dolore atq; iniurijs cõmoueri? nuper cum in P. Gabinium uir fortissimus & innocentissimus L. Piso delationem nominis postularet, & contra Q. Cæcilius peteret, isq; se ueteres inimicitias iãdiu susceptas persequi diceret: cum auctoritas & dignitas Pisonis ualebat plurimum, tum illa erat causa iustissima, quòd eum sibi Achæi patronum adoptarant: etenim cum lex ipsa de pecunijs repetundis sociorum, atq; amicorum populi R. causa comparata sit; iniquum est, non eum legis iudicijq; actorem idoneum maxime putari, quem actorem causæ suæ socij, defensoremq; fortunarũ suarum potissimum esse uoluerunt. an quod ad cõmemorandum est honestius, id ad probandum non multo uideri debet æquius? utra igitur est splẽdidior, utra illustrior commemoratio? accusaui eum, quicum Quæstor fueram, quicum me sors cõsuetudoq; maiorum, quicum me deorum hominumq; iudicium coniunxerat: an, accusaui rogatu sociorum atq; amicorum? delectus sum ab uniuersa prouincia, qui eius iura fortunasq; defenderẽ. dubitare quisquam potest, quin honestius sit, eorum causa, apud quos Quæstor fueris, quàm eum, cuius Quæstor fueris, accusare? clarissimi uiri nostræ ciuitatis, temporibus optimis, hoc sibi amplissimum pulcherrimumq; ducebant, ab hospitibus clientibusq; suis, ab exteris nationibus, quæ in amicitiam populi R. ditionemq; essent, iniurias propulsare, eorumq; fortunas defendere. M. Cato=

nem illum ſapientem, clariſſimũ uirũ, & prudentiſſimũ, cum multis graues inimicitias geſſiſſe accepimus propter Hiſpanorũ, apud quos Cõſul fuerat, iniurias. nuper Cn. Domitium ſcimus Decimo Syllano diem dixiſſe propter unius hominis Egritomari paterni amici, atque hoſpitis iniurias: neq;.n. magis animos hominũ nocentiũ res unquam ulla cõmouit, quàm hæc maiorũ conſuetudo longo interuallo repetita, atq; relata. ſociorũ querimoniæ delatæ ad hominẽ non inertiſſimũ: ſuſceptæ ab eo, qui uidebatur eorũ fortunas fide, diligentiaq; ſua poſſe defendere. hoc timent homines: hoc laborant: hoc inſtitui, atque adeo inſtitutũ referri, ac renouari moleſte ferũt. putant fore, uti, ſi paulatim hæc conſuetudo ſerpere, ac prodire cœperit, per homines honeſtiſſimos uiroſq; fortiſſimos, nõ imperitos adoleſcẽtulos, aut illiuſmodi quadruplatores leges iudiciaq; adminiſtrentur. cuius conſuetudinis, atq; inſtituti patres maioreſq; noſtros nõ pœnitebat, tũ, cũ P. Lẽtulus, is, qui princeps ſenatus fuit, accuſabat M. Aquiliũ ſubſcriptore C. Rutilio Rufo; aut cũ P. Africanus, homo uirtute, fortuna, gloria, rebus geſtis ampliſſimus, poſteaq̃ bis Conſul & Cenſor fuerat, L. Cottam in iudiciũ uocabat. iure tum florebat populi R. nomẽ: iure auctoritas huius imperij, ciuitatiſq; maieſtas grauis habebatur. nemo mirabatur in Africano illo, quod in me nũc homine paruis opibus, ac facultatibus prædito ſimulant ſeſe mirari: cũ moleſte ferant: quid ſibi iſte uult? accuſatorẽ ne ſe exiſtimari, qui antea defendere cõſueuerat? nũc præſertim, ea iam ætate, cũ Aedilitatem petat. ego uero ætatis non modo meæ, ſed multo etiã ſuperioris, & honoris ampliſſimi puto eſſe, & accuſare impro=

bos, & miseros calamitososq; defendere. & profecto aut hoc remediũ est ægrotæ, ac propè desperatæ Reip. iudicijsq; corruptis, ac cõtaminatis paucorũ uitio ac turpitudine, homines ad legũ defensionẽ iudiciorumq; auctoritatem quã honestissimos, & integerrimos, diligentissimosq; accedere: aut, si ne hoc quidẽ prodesse poterit, profecto nulla unquã medicina his tot incõmodis reperietur. nulla salus Reip. maior est, q̃ eos, qui alterũ accusant, nõ minus de laude, de honore, de fama sua, q̃ illos, qui accusantur, de capite, ac fortunis suis pertimescere. itaq; semper ij diligẽtissime, laboriosissimeq; accusarũt, qui se ipsos in discrimen existimationis uenire arbitrati sunt. quãobrem hoc statuere indices debetis, Q. Cæciliũ, de quo nulla unquã opinio fuerit, nullaq; in hoc ipso iudicio expectatio futura sit, qui neq;, ut ante collectam famã cõseruet, neq;, uti reliqui tẽporis spem cõfirmet, laborat; nõ nimis hãc causam seuere, nõ nimis accurate, nõ nimis diligenter acturum: habet enim nihil, quod in offensione deperdat, ut turpissime flagitiosissimeq; discedat: nihil de suis ueteribus ornamẽtis requiret. à nobis multos obsides habet populus R. quos ut incolumes cõseruare, tueri, confirmare, ac recuperare possimus, omni ratione erit dimicandum. habet honorẽ, quem petimus: habet spem, quã propositam nobis habemus: habet existimationẽ multo sudore, labore, uigilijsq; collectam: ut, si in hac causa nostrũ officiũ, ac diligentiam probauerimus, hæc, quæ dixi, retinere per populum R. incolumia, ac salua possimus: si tantulum offensum titubatumq; sit, ut ea, quæ singulatim ac diu collecta sunt, uno tempore uniuersa perdamus. quapropter iudices uestrum est, deligere quem

existimetis facillime posse magnitudinem causæ, ac iudicij sustinere fide, diligentia, cõsilio, auctoritate. uos si mihi Q. Cæcilium antepofueritis, ego me dignitate superatum non arbitrabor: populus R. ne tam honestã, tam seueram, diligentemq; accusationem neq; uobis placuisse, neq; ordini uestro placere arbitretur, prouidete.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER II. ORATIO V.

QVOD erat optandum maxime iudices, & quod unum ad inuidiam uestri ordinis, infamiamq; iudiciorum sedandam maxime pertinebat: id non humano consilio, sed propè diuinitus datum, atq; oblatum uobis summo Reip. tempore uidetur: inueterauit enim iam opinio perniciosa Reip. uobisq; periculosa, quæ non modo Romæ, sed & apud exteras nationes omnium sermone percrebruit, his iudicijs, quæ nũc sint, pecuniosum hominem, quamuis sit nocẽs, neminem posse damnari. nunc in ipso discrimine ordinis iudiciorumq; uestrorum, cum sint parati qui concionibus & legibus hanc inuidiam senatus inflammare conentur: reus in iudicium adductus est C. Verres; homo uita atq; factis, omnium iam opinione damnatus; pecuniæ magnitudine, sua spe, ac prædicatione absolutus. huic ego causæ iudices cum summa uoluntate, & expectatione populi R. actor accessi: non ut augerem inuidiam ordinis, sed ut infamiæ cõmuni succurrerem: adduxi enim hominem,

in quo recõciliare existimationem iudiciorum amissam, redire in gratiam cum populo R. satisfacere exteris nationibus possetis: depeculatorem ærarij, uexatorẽ Asiæ, atq; Pamphyliæ, prædonem iuris urbani, labem atq; perniciem prouinciæ Siciliæ. de quo si uos seuere, religioseq; iudicaueritis: auctoritas ea, quæ in uobis remanere debet, hærebit. sin istius ingẽtes diuitiæ iudiciorum religionem, ueritatemq; perfregerint: ego hoc tamen assequar, ut iudicium potius Reip. quã aut reus iudicibus, aut accusator reo defuisse uideatur. equidem, ut de me cõfitear iudices, cum multæ mihi à C. Verre insidiæ terra mariq; factæ sint, quas partim mea diligẽtia deuitarim, partim amicorũ studio, officioq; repulerim: nũquam tamẽ neq; tantũ periculũ mihi adire uisus sum, neq; tantopere pertimui, ut nũc in ipso iudicio. neq; tantũ me expectationis meæ, cõcursusq; tantæ multitudinis, quibus ego rebus uehementissime perturbor, cõmouet; quantũ istius insidiæ nefariæ, quas uno tempore mihi, uobis, M. Glabrioni Prætori, socijs, exteris nationibus, ordini, nomini deniq; senatorio facere conatur. qui ita dictitat, ijs esse metuẽdum, qui, quod ipsis solis satis esset, surripuissent: se tantum rapuisse, ut id multis satis esse possit: nihil esse tam sanctũ, quod non uiolari; nihil tam munitũ, quod nõ expugnari pecunia possit. ꝙ si, quàm audax est ad conandũ, tam esset obscurus in agendo: fortasse aliqua in re nos aliquando fefellisset. uerũ hoc adhuc percommode cadit, quòd cũ incredibili eius audacia singularis stultitia coniuncta est: nam ut apertus in corripiendis pecunijs fuit, sic in spe corrumpendi iudicij perspicua sua consilia, conatusq; omnibus fecit. semel ait se in uita pertimuisse,

tum, cum primum reus à me factus sit: quòd, cũ è pro=
uincia recens esset, inuidiáq; & infamia non recenti, sed
uetere ac diuturna flagraret, tum ad iudiciũ corrũpen=
dum tempus alienũ offenderet. itaq; cũ ego diem in Sici=
liam inquirendi perexiguam postulauissem, inuenit iste
qui sibi in Achaiam biduo breuiorem diem postularet:
non ut idem conficeret diligentia, & industria sua, quod
ego meo labore, & uigilijs consecutus sum: etenim ille
Achaicus inquisitor ne Brũdusium quidem peruenit: ego
Siciliam totam quinquaginta diebus sic obij, ut omnium
populorũ, priuatorumq; literas, iniuriasq; cognoscerem:
ut perspicuũ cuiuis esse possit, hominem ab isto quæsitũ
esse, non qui reũ suũ adduceret, sed qui meũ tempus obsi
deret. nũc homo audacissimus, atq; amentissimus hoc co=
gitat. intelligit me ita paratũ, atq; instructum in iudiciũ
uenire, ut non modo in auribus uestris, sed in oculis o=
mniũ sua furta, atq; flagitia defixurus sim: uidet sena=
tores multos esse testes audaciæ suæ: uidet multos equi=
tes R. frequẽtes, præterea ciues atq; socios, quibus ipse insi
gnes iniurias fecerit: uidet etiam tot graues ab amicissi
mis ciuitatibus legationes cũ publicis auctoritatibus, ac
testimonijs conuenisse. quæ cũ ita sint: usq; eò de omni=
bus bonis male existimat, usq; eò senatoria iudicia perdi
ta profligataque esse arbitratur, ut hoc palàm dictitet,
non sine causa se cupidum pecuniæ fuisse, quoniam tan
tum in pecunia præsidiũ experiatur esse: sese (id quod
difficillimũ fuerit) tẽpus ipsum emisse iudicij sui, quo cæ
tera facilius emere posset, ut, quoniã criminũ uim subter
fugere nullo modo poterat, procellam tẽporis deuitaret.
quòd si nõ modo in causa, uerũ in aliquo honesto præsi=

dio, aut in alicuius eloquentia aut gratia spem aliquam collocasset: profecto non hæc omnia colligeret, atque aucuparetur, non usque eò despiceret, contemneretq́; ordinem senatorium, ut arbitratu eius deligeretur ex senatu qui reus fieret, qui, dum hic, quæ opus essent, cōpararet, causam interea ante eum diceret. quibus ego rebus quid iste speret, & quò animum intendat, facile perspicio. quamobrem uero se confidat aliquid perficere posse hoc Prætore, & hoc consilio, intelligere non possum. unum illud intelligo, quod populus R. in reiectione iudicum iudicauit: ea spe istū fuisse præditū, ut omnē rationē salutis in pecunia poneret; hoc erepto præsidio, ut nullā sibi rem adiumento fore arbitraretur: etenim quod est ingenium tantum, quæ tanta facultas dicendi, & copia, quæ istius uitam tot uitijs flagitijsq́; conuictam, iampridem omnium uoluntate, iudicioq́; damnatam, aliqua ex parte possit defendere? cuius ut adolescentiæ maculas ignominiasq́; prætercam, Quæstura primus gradus honoris quid aliud habet in se, nisi Cn. Carbonem spoliatum à Quæstore suo pecunia publica? nudatum & proditum Consulem? desertum exercitum? relictam prouinciam? sortis necessitudinem, religionemq́; uiolatam? cuius Legatio exitium fuit Asiæ totius, & Pamphyliæ. quibus in prouincijs multas domos, plurimas urbes, omnia fana depeculatus est, cum in Cn. Dolabellam scelus suum illud pristinum renouauit, & instaurauit quæstorium, cum eum, cui Legatus, & Proquæstore fuisset, & in inuidiam suis maleficijs adduxit, & in ipsis periculis non solum deseruit, sed etiam oppugnauit, ac prodidit. cuius

Prætura urbana ædium sacrarũ fuit, publicorumq́; operum depopulatio : simul in iure dicendo bonorũ possessionumq́; contra omnium instituta addictio, & condonatio. iam uero omnium uitiorũ suorum plurima & maxima constituit monimẽta, & indicia in prouincia Sicilia: quã iste per trienniũ ita uexauit, ac perdidit, ut ea restitui in antiquũ statum nullo modo possit, uix autem per multos annos, innocentesq́; Prætores aliqua ex parte recreari aliquando posse uideatur. hoc Prætore Siculi neq; suas leges, neq; nostra S. C. neq; cómunia iura tenuerũt. tantum quisq; habet in Sicilia, quantũ hominis auarissimi, & libidinosissimi aut imprudẽtiam subterfugit, aut satietati superfuit. nulla res per triẽnium, nisi ad nutum istius, iudicata est : nulla res cuiusquam tam patria, atq; auita fuit, quæ non ab eo, imperio istius abiudicaretur. innumerabiles pecuniæ ex aratorũ bonis nouo nefarioq́; instituto coactæ: socij fidelissimi in hostium numero existimati : ciues Romani seruilem in modũ cruciati, et necati : homines nocentissimi propter pecuniam iudicio liberati, honestissimi, atq; integerrimi absentes rei facti, indicta causa damnati, et eiecti : portus munitissimi, maximæ tutissimæq́; urbes piratis, prædonibusq́; patefactæ: nautæ, militesq́; Siculorum, socij nostri, atq; amici fame necati : classes optimæ, atq; opportunissimæ cum magna ignominia populi R. amissæ & perditæ. idem iste Prætor monumenta antiquissima partim Regum locupletissimorum, quæ illi ornamento urbibus esse uoluerunt, partim etiam nostrorum imperatorum, quæ uictores ciuitatibus Siculis aut dederunt, aut reddiderunt, spoliauit, nudauitq́; omnia, neque hoc solum in statuis pu-

blicis,ornamētisq; fecit : ſed etiam delubra omnia ſanctiſſimis religionibus conſecrata depeculatus eſt : deum deniq; nullũ Siculis,qui ei paulo magis affabre,atq; antiquo artificio factus uideretur,reliquit.in ſtupris uero, & flagitÿs nefarias eius libidines cōmemorare, pudore deterreor : ſimul illorũ calamitatem cōmemorando augere nolo,quibus liberos coniugesq; ſuas integras ab iſtius petulantia conſeruare non licitũ eſt . at enim hæc ita cōmiſſa ſunt ab iſto,ut non cognita ſint ab omnibus.hominem eſſe arbitror neminem,qui nomē iſtius audierit, quin facta quoq; eius nefaria cōmemorare poſſit:ut mihi magis timendum ſit, ne multa crimina prætermittere,q̃ nequa in iſtũ fingere exiſtimer:neq;.n.mihi uidetur hæc multitudo,quæ ad audiendũ cōuenit, cognoſcere ex me cauſam uoluiſſe,ſed ea,quæ ſcit,mecum recognoſcere.quæ cum ita ſint:iſte homo amēs ac perditus alia mecum ratione pugnat : non id agit, ut alicuius eloquentiam mihi opponat:nō gratia,non auctoritate cuiuſquā, non potentia nititur:ſimulat, his ſe rebus confidere . ſed uideo,quid agat:neq;.n.agit occultiſſime: proponit inania mihi nobilitatis, hoc eſt hominum arrogantium nomina:qui non tam me impediunt,ꝙ nobiles ſunt; quàm adiuuant,ꝙ noti ſunt:ſimulat ſe eorum præſidio confidere,cũ interea aliud quiddam iandiu machinetur. quam ſpē nunc habeat in manibus,& quid moliatur,breuiter iam iudices exponam:ſed prius, ut ab initio res ab eo cōſtituta ſit,quæſo cognoſcite. Vt primum è prouincia redÿt,redemptio eſt huius iudicÿ facta grādi pecunia : manſit in conditione atq; pacto uſq; ad eum finem,dum iudices reiecti ſunt. poſteaquam reiectio iudicum facta

est: q & in sortitione, istius spem fortuna populi R. & in reiyciendis iudicibus, mea diligentia istorum impuden tiam uicerat; renuntiata est tota conductio. præclare se res habebat: libelli nominum uestrorum consilyq; huius in manibus erant omnium: nulla nota, nullus color, nullæ sordes uidebantur his sententijs allini posse: cum iste repēte ex alacri, atq; læto sic erat humilis, atq; demissus ut non modo populo R. sed etiam sibi ipse condemnatus uideretur. ecce autem repente, his diebus paucis, comitijs consularibus factis, eadem illa uetera consilia pecunia maiore repetuntur, eædemq; uestræ famæ, fortunisq; omnium insidiæ per eosdem homines comparantur. quæ res primo iudices pertenui nobis argumēto, indicioq; pa tefacta est: post aperto suspicionis introitu ad omnia intima istorum consilia sine ullo errore peruenimus: nam ut Hortensius Cos. designatus domum reducebatur è cā po, cum maxima frequentia, à multitudine; fit obuiam casu ei multitudini C. Curio: quem ego hominem honoris potius, quàm contumeliæ causa nominatum uolo: etenim ea dicam, quæ ille si commemorari noluisset, non tanto in conuentu, tam aperte, palàmq; dixisset: quæ tamen à me pedetentim cautéq; dicentur, ut amicitiæ nostræ, & dignitatis illius habita ratio esse intelligatur. uidet ad ipsum fornicem Fabianum in turba Verrem: appellat hominem, & ei uoce maxima uictoriam gratulatur: ipsi Hortensio, qui Consul erat factus, propinquis necessariysq; eius, qui tum aderant, uerbum nullum facit: cum hoc consistit, hunc amplexatur, hunc iubet sine cura esse. renuntio, inquit, tibi, te hodiernis comitiys esse absolutum. quod cum tam multi homines honestissimi au-

dissent, statim ad me defertur, immo uero, ut quisq; me uiderat, narrabat. alijs illud indignum, alys ridiculum uidebatur: ridiculum ijs, qui istius causam in testium fide, in criminum ratione, in iudicum potestate, non in comitijs consularibus positam arbitrabantur: indignum ijs, qui altius perspiciebant, & hanc gratulationem ad iudicium corrumpendum spectare arbitrabãtur: etenim sic ratiocinabantur, sic honestissimi homines inter se, & mecum loquebantur, aperte iam & perspicue nulla esse iudicia; qui reus pridie iam ipse se condemnatum putabat, is, posteaquam defensor eius Consul est factus, absoluitur. quid igitur? ꝙ tota Sicilia, ꝙ omnes Siculi, omnes negotiatores, omnes publicæ priuatæq; literæ Romæ sũt, nihil ne id ualebit? nihil, inuito Consule designato. quid iudices? non crimina, non testes, non existimationem populi R. sequentur? non: omnia in unius potestate, ac moderatione uertentur. uere loquar iudices, uehementer me hæc res cõmouebat: optimus enim quisq; ita loquebatur: iste quidem tibi eripietur, sed nos non tenebimus iudicia diutius: etenim quis poterit Verre absoluto de transferẽdis iudicijs recusare? erat omnibus molestum: neque eos tam istius perditi subita lætitia, quàm hominis amplissimi noua gratulatio commouebat. cupiebam dissimulare, me id moleste ferre: cupiebam animi dolorem uultu tegere, & taciturnitate cælare. ecce autem illis ipsis diebus, cum Prætores designati sortirentur, & M. Metello obtigisset, ut is de pecunijs repetundis quæreret: nuntiatur mihi, tantam isti gratulationem esse factam, ut is quoque domum mitteret, qui uxori suæ nuntiarent. sanè ne hæc quidem res mihi pla-

cebat : neque tamen, quid tantopere in hac sorte metuendum mihi esset, intelligebam : unum illud ex hominibus certis, ex quibus omnia comperi, reperiebam, fiscos complures cũ pecunia Siciliensi à quodam senatore ad equitem Romanũ esse translatos: ex his quasi X fiscos ad senatorẽ illum relictos esse comitiorũ meorũ nomine: diuisores omniũ tribuũ noctu ad istũ uocatos. ex quibus quidã, qui se omnia mea causa debere arbitrabatur, eadem illa nocte ad me uenit, demõstrat qua iste oratione usus esset: commemorasse istũ, quàm liberaliter eos tractasset iam antea, cum ipse Praeturam petisset, & proximis cõsularibus, praetorijsq; comitijs: deinde esse pollicitum, quantum uellent, pecuniae, si me Aedilitate deiecissent: hoc alios negasse audere; alios respondisse, non putare perfici posse: inuentũ tamen esse fortem amicum, ex eadem familia Q. Verrem Romilia, ex optima diuisorũ disciplina, patris istius discipulum, atq; amicũ, qui, HS quingentis millibus depositis, id se perfecturum pollicere tur: & fuisse tamen nonnullos, qui se unà facturos esse dicerent. quae cum ita essent: sanè beneuolo animo me, ut magnopere cauerem, praemonebat. sollicitabar rebus maximis uno, atq; eo perexiguo tempore. urgebãt comitia: & his ipsis oppugnabar grandi pecunia. instabat iudiciũ: ei quoq; negotio fisci Sicilienses minabantur : agere, quae ad iudiciũ pertinebant, libere, comitiorũ metu deterrebar: petitioni toto animo seruire, propter iudiciũ nõ licebat. minari deniq; diuisoribus, ratio nõ erat, propterea ꝙ eos intelligere uidebam, me hoc iudicio districtum, atque obligatum futurum. atq; hoc ipso tempore Siculis denuntiatum esse audio, primum ab Hortensio, domum

ad illum ut uenirẽt: Siculos ſanè in eo liberos fuiſſe, qui, quam ob rem accerſerentur, cum intelligerent, nõ ueniſſent. interea comitia noſtra, quorũ iſte ſe, ut cæterorum hoc anno comitiorũ, dominum eſſe arbitrabatur, haberi cœpta ſunt. curſare iſte homo potens cũ filio blando & gratioſo circũ tribus: paternos amicos, hoc eſt diuiſores, appellare omnes, & cõuenire. quod cum eſſet intellectũ, & animaduerſum: fecit animo libentiſſimo populus R. ut cuius diuitiæ me de fide deducere non potuiſſent, ne eiuſdem pecuniјs de honore deјcerer. poſteaquam illa petitionis magna cura liberatus ſum, animo cœpi multo magis uacuo, ac ſoluto nihil aliud niſi de iudicio agere, & cogitare. reperio iudices hæc ab iſtis conſilia inita, & conſtituta, ut, quacunq; opus eſſet ratione, res ita duceretur, ut apud M. Metellũ Prætorem cauſa diceretur: in eo eſſe hæc commoda, primũ M. Metellũ amiciſſimum, deinde Hortenſiũ Conſulem, non ſolũ, ſed etiam Q. Metellũ: qui quàm iſti ſit amicus, attendite: dedit enim prærogatiuam ſuæ uoluntatis eiuſmodi, ut iſti pro prærogatiuis iã reddidiſſe uideatur. an me taciturũ tantis de rebus exiſtimauiſtis? & in tanto Reip. exiſtimationiſq; meæ periculo cuiquã conſulturum potius, quàm officio & dignitati meæ? accerſit alter Conſul deſignatus Siculos: ueniunt nõnulli, propterea ꝙ L. Metellus eſſet Prætor in Sicilia: cum јs ita loquitur, ſe Conſulem eſſe; fratrem ſuũ, alterũ Siciliam prouinciam obtinere, alterum eſſe quæſiturũ de pecunјs repetundis: Verri ne noceri poſſit, multis rationibus eſſe prouiſum. quid eſt quæſo Metelle iudicium corrumpere, ſi hoc non eſt? teſtes, præſertim Siculos, timidos homines, & afflictos, non ſolum auctoritate deter=

rere, sed etiam consulari metu, & duorum Prætorum potestate? quid faceres pro homine innocente, & propinquo, cum propter hominem perditissimum, atq; alienissimum de officio, ac dignitate decedis, et cómittis, ut, quod ille dictitat, alicui, qui te ignorat, uerum esse uideatur? nam hoc Verrem dicere aiebant: te non fato, ut cæteros ex uestra familia, sed opera sua Consulem factum. duo igitur Consules, & Quæsitor erunt ex illius uoluntate. non solum effugiemus, inquit, hominem in quærendo nimium diligentem, nimium seruientem populi existimationi, M. Glabrionem: accedet nobis etiam illud: iudex est M. Cæsonius collega nostri accusatoris, homo in rebus iudicandis spectatus, & cognitus: quem minime expediat esse in eo consilio, quod conemur aliqua ratione corrumpere: propterea ꝙ iam antea, cum iudex in Iuniano consilio fuisset, turpissimum illud facinus non solum grauiter tulit, sed etiam in medium protulit. hunc iudicem ex Cal. Ian. non habebimus. Q. Manlium, & Q. Cornificium, duos seuerissimos, atq; integerrimos iudices, ꝙ Tribuni pl. tum erunt, iudices non habebimus. P. Sulpitius, iudex tristis & integer, magistratum ineat necesse est Nonis Dec. M. Crepereius ex acerrima illa equestri familia, & disciplina; L. Cassius ex familia tum ad cæteras res, tum ad iudicandum seuerissima; Cn. Tremellius, homo summa religione, & diligentia; tres hi homines ueteres Tribuni militares sunt designati, ex Cal. Ian. non iudicabunt. subsortiemur etiam in M. Metelli locum, quoniam is huic ipsi quæstioni præfuturus est. ita secundum Cal. Ian. & Prætore, & propè toto consilio commutato, magnas accusatoris minas, magnamq; iudicij expectatio=

nem ad nostrum arbitrium, libidinemq; eludemus. Nonæ sunt hodie Sextiles : hora nona conuenire cœpistis. hunc diem iam ne numerant quidem. decem dies sunt ante ludos uotiuos, quos Cn. Pompeius facturus est. hi ludi dies quindecim auferent : deinde continuo Romani consequentur. ita propè XL diebus interpositis, tum denique se ad ea, quæ à nobis dicta erunt, responsuros esse arbitrantur : deinde se ducturos & dicendo, & excusando facile ad ludos Victoriæ : cum his plebeios esse coniunctos, secundum quos aut nulli, aut pauci dies ad agendum futuri sunt : ita defessa, ac refrigerata accusatione rem integram ad M. Metellum Prætorem esse uenturam. quem ego hominem, si eius fidei diffisus essem, iudicem non retinuissem. nunc tamen eo animo sum, ut eo iudice, quàm Prætore, hanc rem transigi malim, & iurato suam, quàm iniurato aliorum tabellas committere. nunc ego iudices iam uos consulo, quid mihi faciendum putetis : id enim consilij mihi profecto taciti dabitis, quod egomet mihi necessario capiendum intelligo. si utar ad dicendum meo legitimo tempore : mei laboris, industriæ, diligentiæq; capiam fructum, & ex accusatione perficiam, ut nemo unquam post hominum memoriam paratior, uigilãtior, compositior ad iudiciũ uenisse uideatur. sed in hac laude industriæ meæ reus ne elabatur, summum periculum est. quid est igitur, quod fieri possit? non obscurum, opinor, neq; absconditum. fructum istum laudis, qui ex perpetua oratione percipi potuit, in alia tẽpora reseruemus. nũc hominẽ tabulis, testibus, priuatis, publicisq; literis, auctoritatibusq; accusemus. res omnis mihi tecũ erit Hortẽsi. dicã aperte.

ſi te mecũ dicendo, ac diluendis criminibus in hac cauſa cõtendere putarẽ, ego quoq; in accuſando, atq; in explicã dis criminibus operam conſumerem. nunc quoniam pu= gnare contra me inſtituiſti, non tã ex tua natura, quàm ex iſtius tempore, & cauſa, malitioſe: neceſſe eſt iſtiuſmo di rationi aliquo conſilio obſiſtere. tua ratio eſt, ut ſecun dũ binos ludos mihi reſpondere incipias: mea, ut ante pri mos ludos cõperendinem. ita fiet, ut tua iſta ratio exiſti= metur aſtuta, meũ hoc conſiliũ neceſſariũ. uerum illud, quod inſtitueram dicere, mihi rem tecũ eſſe, huiuſmodi eſt. ego cũ hanc cauſam Siculorũ rogatu recepiſſem, idq; mihi amplũ, & præclarũ exiſtimaſſem, eos uelle meæ fi= dei diligentiæq; periculum facere, qui innocentiæ, abſtinẽ tiæq; feciſſent: tũ ſuſcepto negotio maius mihi quiddam propoſui, in quo meam in Remp. uoluntatẽ populus R. perſpicere poſſet. nam illud mihi nequaquam dignũ in= duſtria, conatuq; meo uidebatur, iſtũ à me in iudiciũ iã omniũ iudicio condemnatũ uocari, niſi iſta tua intolera bilis potentia, & ea cupiditas, qua per hoſce annos in qui buſdam iudicijs uſus es, etiam in iſtius hominis deſperati cauſa interponeretur. nunc uero, quoniam hæc te omnis dominatio, regnumq; iudiciorũ tantopere delectat; & ſunt homines, quos libidinis, infamiæq; ſuæ neq; pudeat, neq; tædeat, qui quaſi de induſtria in odiũ offenſionemq; populi R. irruere uideantur: hoc me profiteor ſuſcepiſſe, magnum fortaſſe onus, & mihi periculoſum, uerunta= men dignũ in quo omnes neruos ætatis, induſtriæq; meæ contenderem. quoniam totus ordo paucorum improbi tate, et audacia premitur, et urgetur infamia iudiciorũ: profiteor, huic generi hominũ me inimicũ, accuſatorem,

odioſum, aſſiduum, acerbum aduerſarium. hoc mihi ſumo : hoc mihi depoſco : quod agam in magiſtratu, quod agam ex eo loco, ex quo me populus R. ex Cal. Ian. ſecū agere de Rep. de hominibus improbis uoluit. hoc munus Aedilitatis meæ populo R. ampliſſimum, pulcherrimumq́; polliceor. moneo, prædico, ante denuntio: qui aut deponere, aut accipere, aut recipere, aut polliceri, aut ſequeſtres, aut interpretes corrumpendi iudicij ſolent eſſe, quiq́; ad hanc rem aut potentiā, aut impudētiam ſuam profeſſi ſunt, abſtineant in hoc iudicio manus, animosq́; ab hoc ſcelere nefario. erit tum Conſul Hortenſius cum ſummo imperio, & poteſtate: ego autem Aedilis, hoc eſt paulo amplius, quàm priuatus. tamen hæc huiuſmodi res eſt, quā me acturum eſſe polliceor, ita populo R. grata, atq; iucunda, ut ipſe Conſul in hac cauſa præ me minus etiam, ſi fieri poſſit, quàm priuatus eſſe uideatur. omnia non modo cōmemorabuntur, ſed etiā expoſitis certis rebus agētur, quæ intra decem annos, poſteaquam iudicia ad ſenatum translata ſunt, in rebus iudicandis nefarie, flagitioſeq́; facta ſunt. cognoſcet ex me populus R. quid ſit, quamobrem, cum equeſter ordo iudicaret, annos prope quinquaginta cōtinuos nullo iudice equite R. iudicante ne tenuiſſima quidem ſuſpicio acceptæ pecuniæ ob rem iudicandam conſtituta ſit : quid ſit, quòd iudicijs ad ſenatoriū ordinem translatis, ſublataq́; populi R. in unum quenq; noſtrum poteſtate, Q. Calidius damnatus dixerit, minoris HS XXX M prætorium hominem honeſte non poſſe damnari : quid ſit, quòd P. Septimio ſenatore damnato, Q. Hortenſio Prætore, de pecunijs repetundis, lis æſtimata ſit in eo nomine, quòd ille ob rem iudi=

candam pecuniam accepisset: ꝙ in C.Herennio, quòd in C.Popilio senatoribus, qui ambo peculatus dãnati sunt; ꝙ in M.Attilio, qui de maiestate damnatus est, hoc planum factum est, eos pecuniam ob rem iudicandam accepisse: ꝙ inuenti sunt senatores, qui C.Verre Præt. urbano sortiente, exirent in eum reũ, quem incognita causa condemnarent: ꝙ inuentus est senator, qui cum iudex esset, in eodem iudicio ab reo pecuniam acciperet, quã iudic bus diuideret, & ab accusatore, ut reum damnaret. iam uero quomodo illam labem, ignominiam, calamitatemq; totius ordinis conquerar? hoc factum esse in hac ciuitate, cum senatorius ordo iudicaret, ut discoloribus signis, iuratorum hominum sententiæ notarẽtur. hæc omnia me diligenter, seuereq; acturũ esse polliceor. quo me tandem animo fore putetis, si quid in hoc ipso iudicio intellexero simili aliqua ratione esse uiolatum, atque cõmissum? cum præsertim planum facere multis testibus possim, C.Verrem in Sicilia multis audientibus sæpe dixisse, se habere hominem potentem, cuius fiducia prouinciam spoliaret: neq; sibi soli pecuniã quærere, sed ita trienniũ illud Præturæ Siciliensis distributum habere, ut secũ præclare agi diceret, si unius anni quæstum in rem suam cõuerteret, alterũ patronis, et defensoribus sui traderet, tertiũ illum uberrimũ quæstuosissimumq; annũ totum iudicibus reseruaret. ex quo mihi uenit in mentẽ illud dicere, quod apud M.Glabrionem nuper cũ in reijciendis iudicibus cõmemorassem, intellexi uehemẽter populum R.cõmoueri: me arbitrari fore, uti nationes exteræ legatos ad populum R. mitterent, ut lex de pecunijs repetũdis iudiciumq; tolleretur. si enim iudicia nulla sint:

tantum unumquenq; ablaturum putant, quãtum sibi ac liberis suis satis esse arbitretur. nunc quòd eiusmodi iudicia sint: tantum unumquenq; auferre, q̃tum sibi, patronis, aduocatis, Prætoribus, iudicibus satis futurũ sit: hoc profecto infinitum esse: se auarissimi hominis cupiditati satisfacere posse, nocentissimæ uictoriæ nõ posse. ò cõmemoranda iudicia, præclaramq; existimationem nostri ordinis, cum socij populi R. iudicia de pecunijs repetundis fieri nolunt, quæ à maioribus nostris sociorũ causa comparata sunt. an iste unq̃ de se bonam spem habuisset, nisi de uobis malam opinionem animo imbibisset? quo maiore etiam, si fieri potest, apud uos odio esse debet, quàm est apud populum R. cum in auaritia, scelere, periurio uos sui similes esse arbitretur. cui loco per deos immortales iudices cõsulite, ac prouidete. moneo, prædicoq; id, quod intelligo, tempus opportunissimũ uobis hoc diuinitus datum esse, ut odio, inuidia, infamia, turpitudine totum ordinem liberetis. nulla in iudicijs seueritas, nulla religio, nulla deniq; iam existimãtur esse iudicia. itaq; à populo R. contemnimur, despicimur, graui, diuturnáq; iam flagramus infamia: neq; enim ullam aliam ob causam populus R. tribunitiam potestatem tanto studio requisiuit: quam cum poscebat, uerbo illam poscere uidebatur, re uera iudicia poscebat. neq; hoc Q. Catulum hominem sapientissimum, atq; amplissimum fugit: qui, Cn. Pompeio uiro fortissimo, & clarissimo de tribunitia potestate referente, cum esset sententiam rogatus, hoc initio est summa cum auctoritate usus: patres cõscriptos iudicia male & flagitiose tueri: q̃ si in rebus iudicandis populi R. existimationi satisfacere uoluissent, non tantopere

homines fuisse tribunitiam potestatem desideraturos. ipse denique Cn. Pompeius, cum primum concionem ad Vrbem Consul designatus habuit: ubi (id quod maxime expectari uidebatur) ostendit se tribunitiam potestatem restituturũ, factus est in eo strepitus, & grata concionis admurmuratio. idem in eadem concione cum dixisset, populatas, uexatasq; esse prouincias, iudicia autem turpia, & flagitiosa fieri, ei rei se prouidere, ac consulere uelle: tum uero nõ strepitu, sed maximo clamore suam populus R. significauit uoluntatem. nũc autem homines in speculis sunt: obseruant, quemadmodum se unusquisq; uestrum gerat in retinenda religione, conseruandisq; legibus. uident, adhuc post legem tribunitiã unum senatorem uel tenuissimũ esse damnatum. quod tametsi non reprehendunt, tamen magnopere, quod laudent, non habent: nulla est enim laus, ibi esse integrum, ubi nemo est, qui aut possit, aut conetur corrũpere. hoc est iudiciũ, in quo uos de reo, populus R. de uobis iudicabit. in hoc homine statuetur, possit ne senatoribus iudicantibus homo nocentissimus, pecuniosissimusq; damnari. deinde est huiusmodi reus, in quo homine nihil sit, præter summa peccata, maximamq; pecuniam: ut, si liberatus sit, nulla alia suspicio, nisi ea, quæ turpissima est, residere possit. nõ gratia, non cognatione, non alijs recte factis, non deniq; aliquo mediocri uitio tot tantaque eius uitia subleuata esse existimabuntur. postremo ego causam sic agam iudices: eiusmodi res, ita notas, ita testatas, ita magnas, ita manifestas proferam, ut nemo à uobis, ut istum absoluatis, per gratiam conetur cõtendere. habeo autem certam uiam, atque rationem, qua omnes illorũ conatus inuesti=

gare, & consequi possim. ita res à me agetur, ut in eorum consilijs omnibus non modo aures hominum, sed etiam oculi populi R. interesse uideātur. uos aliquot iam per annos conceptam huic ordini turpitudinem, atq; infamiā delere, ac tollere potestis. constat inter omnes, post hæc cōstituta iudicia, quibus nūc utimur, nullū hoc splē dore, atque hac dignitate consilium fuisse. hic si quid erit offensum; omnes homines nō iam ex eodem ordine alios magis idoneos, quod fieri non potest; sed alium omnino ordinem ad res iudicandas quærendum arbitrabuntur. quapropter primum ab dijs immortalibus, quod sperare mihi uideor, hoc idem iudices peto, ut in hoc iudicio nemo improbus præter eum, qui iampridem inuentus est, reperiatur. deinde, si plures improbi fuerint, hoc uobis, hoc populo R. iudices confirmo, uitam mehercule mihi prius, quàm uim perseuerantiamq; ad illorum improbitatem persequendam defuturam. uerum quod ego laboribus, periculis, inimicitijsq; meis tum, cū admissum erit, dedecus seuere me persecuturum esse polliceor; id ne accidat, tu tua sapientia, auctoritate, diligentia M. Glabrio potes prouidere. suscipe causam iudiciorum: suscipe causam seueritatis, integritatis, fidei, religionis: suscipe causam senatus, ut is hoc iudicio probatus, cum populo R. et in laude, & in gratia esse possit. cogita, qui sis, quo loco, quid dare populo R. quid reddere maioribus tuis debeas. fac tibi paternæ legis Aciliæ ueniat in mentem: qua lege populus R. de pecunijs repetundis, optimis iudicijs, seuerissimisq; iudicibus usus est. circunstant te summæ auctoritates, quæ te obliuisci laudis domesticæ non sinant, quæ te dies noctesq; cōmoneant, fortissimū tibi patrem,

ſapientiſſimum auum, grauiſſimum ſocerum fuiſſe. quare ſi Glabrionis patris uim, & acrimoniam ceperis ad reſiſtendum hominibus audaciſſimis; ſi aui Scæuolæ prudentiam ad proſpiciendas inſidias, quæ tuæ, atq; horum famæ cōparantur; ſi ſoceri Scauri conſtantiam, ut ne quis te de uera, & certa poſſit ſententia dimouere: intelliget populus R. integerrimo, atque honeſtiſſimo Prætore, delectoq; conſilio, nocenti reo magnitudinem pecuniæ plus habuiſſe momenti ad ſuſpicionem criminis, quàm ad rationem ſalutis: mihi certum eſt non cōmittere, ut in hac cauſa Prætor nobis, conſiliumq; mutetur. non patiar rem in id tempus adduci, ut Siculi, quos adhuc ſerui deſignatorum Conſulum non mouerunt, cum eos nouo exemplo uniuerſos arceſſerent, eos tum lictores Conſulum uocent, ut homines miſeri, antea ſocij, atque amici populi R. nūc ſerui ac ſupplices, non modo ius ſuū fortunasq; omnes eorum imperio amittant, uerū etiam deplorandi iuris ſui poteſtatem non habeant. non ſinam profecto, cauſa à me perorata, XL diebus interpoſitis, tum nobis denique reſpondeant, cum accuſatio noſtra in obliuionem diuturnitate adducta ſit. non cōmittam, ut tum res iudicetur, cum hæc frequentia totius Italiæ Roma diſceſſerit, quæ conuenit uno tempore undique, comitiorum, ludorum, cenſendiq; cauſa. huius iudicij & laudis fructum, & offenſionis periculum, ueſtrum; laborem, ſolicitudinemq;, noſtram; ſcientiam quid agatur, memoriamq; quid à quoq; dictum ſit, omnium puto eſſe oportere. faciam hoc non nouū, ſed ab ijs, qui nunc principes noſtræ ciuitatis ſunt, ante factum, ut teſtibus utar ſtatim. illud à me nouum iudices cognoſcetis, ꝙ ita teſtes

constituam, ut crimen totum explicem: ubi id interrogando, argumentis atq; oratione firmauero, tum testes ad crimen accõmodem, ut nihil inter illam usitatam accusationem, atque hanc nouam intersit, nisi quòd in illa tunc, cum omnia dicta sunt, testes dantur, hic in singulas res dabuntur, ut illis quoque eadem interrogandi facultas, argumentandi, dicendiq; sit. si quis erit, qui perpetuam orationẽ, accusationemq; desideret: altera actione audiet. nunc id, quod facimus, ea ratione facimus, ut
* malitiæ illorum consilio nostro occurramus, necessario fieri intelligat. hæc primæ actionis erit accusatio. Dicimus C. Verrem, cum multa libidinose, multa crudeliter in ciues R. atque in socios, multa in deos, hominesq; nefarie fecerit, tum præterea quadringenties sestertium ex Sicilia contra leges abstulisse. hoc testibus, hoc tabulis, priuatis publicisq; auctoritatibus ita uobis planum faciemus, ut hoc statuatis, etiam si spatium ad dicẽdum nostro commodo, uacuosq; dies habuissemus, tamen oratione longa nihil opus fuisse. Dixi.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER III.
ORATIO VI.

NEMINEM uestrum ignorare arbitror iudices, hunc per hosce dies sermonem uulgi, atq; hanc opinionem populi R. fuisse, C. Verrem altera actione responsurum nó fuisse, neq; ad iudicium affuturum. quæ fama non iccirco solum emanarat, ꝙ iste certe statuerat, ac deliberauerat, non adesse: uerum etiam, quòd nemo quenquam tam audacem, tam amentem, tam impudentem fore arbitrabatur, qui tam nefarijs criminibus, tam multis testibus euictus, ora iudicum aspicere, aut os suũ populo R. ostẽdere auderet. est idem Verres, qui fuit semper, ut ad audendum proiectus, sic paratus ad audiendũ: præsto est, respondet, defenditur: ne hoc quidem sibi reliqui fecit, ut in rebus turpissimis, cum manifesto teneatur; si reticeat, & absit, tamen impudentiæ suæ pudẽtem exitum quæsisse uideatur. patior iudices, & non moleste fero, me laboris mei, uos uirtutis uestræ fructum esse laturos: nam si iste id fecisset, quod primo statuerat, ut non adesset; minus aliquanto, quàm mihi opus esset, cognosceretur, quid ego in hac accusatione cõparanda, constituendáq; elaborassem: uestra uero laus tenuis planè, atq; obscura iudices esset: neq;.n. hoc à uobis populus R. expectat, neque eo potest esse contentus, si condemnatus sit is, qui adesse noluerit, & si fortes fueritis in eo, quem nemo sit ausus defendere. immo uero adsit, respondeat, summis opibus, summo studio

potentissimorum

potentissimorum hominum defendatur: certet mea diligentia cum illorum omnium cupiditate, uestra integritas cum istius pecunia, testium constantia cum illius patronorum minis, atq; potentia. tum demum illa uicta uidebuntur, cum in contétionem certamenq; uenerint. absens si iste esset damnatus, non tam ipse sibi consuluisse, q̃ inuidisse uestræ laudi uideretur: neq; enim salus ulla maior Reip. hoc tempore reperiri potest, quàm populum R. intelligere, diligenter reiectis ab accusatore iudicibus, socios, leges, Remp. senatorio consilio maxime posse defendi. neq; tanta fortunis omnium pernicies potest accidere, quàm opinione populi R. rationem ueritatis, integritatis, fidei, religionis ab hoc ordine abiudicari. itaq; mihi uideor magnam, & maxime ægram, & propè depositam Reip. partem suscepisse, neq; in eo magis meæ, quàm uestræ laudi existimationiq; seruisse: accessi enim ad inuidiam iudiciorum leuandam, uituperationemq; tollendã, ut, cum hæc res pro uoluntate populi R. esset iudicata, aliqua ex parte mea diligentia constituta auctoritas iudiciorum uideretur: postremo, ut esset hoc iudicatum, ut finis aliquando iudiciariæ controuersiæ constitueretur: etenim sine dubio iudices in hac causa ea res in discrimẽ adducitur: reus est enim nocentissimus: qui si condemnatur, desinent homines dicere, his iudicijs pecuniam plurimum posse: sin absoluitur, desinemus nos de iudicijs transferendis recusare. tametsi de absolutione istius neq; ipse iam sperat, nec populus R. metuit. de impudétia singulari, quòd adest, quòd respõdet, sunt qui mirentur: mihi pro cætera eius audacia atq; amentia ne hoc quidẽ mirandũ uidetur: multa. n. & in deos, & in homines impie

nefarieq; cōmisit. quorum scelerum pœnis agitatur, & à mente consilioq; deducitur. agūt eum præcipitem pœnæ ciuiū R. quos partim securi percussit, partim in uinculis necauit, partim implorantes iura libertatis & ciuitatis in crucem sustulit. rapiunt eum ad supplicium dij patrij: ꝗ iste inuentus est, qui è complexu parentum abreptos filios ad necem duceret, & parentes pretium pro sepultura liberū posceret. religiones uero, cerimoniæq; omnium sacrorum, fanorumq; uiolatæ, simulacraq; deorum, quæ non modo ex suis templis ablata sunt, sed etiā iacent in tenebris ab isto retrusa, atq; abdita, consistere eius animum sine furore atq; amentia non sinunt. neq; iste mihi uidetur se ad damnationem offerre solum, neque hoc auaritiæ supplicio communi, qui tot sceleribus se obstrinxerit, contentus esse: singularem quandam pœnā istius immanis, atq; importuna natura desiderat. non id solum quæritur, ut isto damnato bona restituantur ijs, quibus erepta sunt: sed & religiones deorum immortalium expiandæ, & ciuium R. cruciatus, multorumq; innocentium sanguis istius supplicio luendus est: non enim furem, sed ereptorem; non adulterum, sed expugnatorē pudicitiæ; non sacrilegum, sed hostem sacrorum religionumq;; non sicarium, sed crudelissimum carnificem ciuium, sociorumq; in uestrum iudicium adduximus: ut ego hunc unum eiusmodi reum post hominum memoriam fuisse arbitrer, cui damnari expediret: nam quis hoc non intelligit? istum absolutum dijs hominibusq; inuitis, tamē ex manibus populi R. eripi nullo modo posse? quis hoc non perspicit, præclare nobiscū actum iri, si populus R. istius unius supplicio contentus erit? ac non sic statuerit,

non istum maius in sese scelus concepisse, cum fana spo- liarit, cũ tot homines innocẽtes necarit, cum ciues R. mor te, cruciatu, cruce affecerit, cum prædonũ duces accepta pecunia dimiserit; q̃ eos, si qui istum tot, tantis, tam nefa rijs sceleribus coopertum iurati sententia sua liberarent? non est, nõ est in hoc homine cuiquam peccandi locus iu dices: non is est reus, nõ id tempus, non id consilium (me- tuo, ne quid arrogãtius apud tales uiros uidear dicere) ne actor quidem est is, cui reus tam nocẽs, tam perditus, tam uictus aut occulte surripi, aut impune eripi possit. his ego iudicibus non probabo C. Verrem cõtra leges pe cunias cepisse? sustinebunt tales uiri, se tot senatoribus, tot equitibus R. tot ciuitatibus, tot hominibus honestissimis ex tam illustri prouincia, tot populorũ, priuatorumq; li teris non credidisse? tantæ populi R. uolũtati restitisse? su stineant. reperiemus, si istum uiuum ad aliud iudicium perducere potuerimus, quibus probemus, istum in Quæ stura pecuniã publicam Cn. Carboni Cos. datam auer- tisse: quibus persuadeamus, istum alieno nomine à Quæ storibus urbanis, quod priore actione didicistis, pecuniã abstulisse. erunt, qui & in eo quoq; audaciã eius reprehẽ dant, ꝙ aliquot nominibus de capite, quantum commo- dũ fuerit, frumenti decumani detraxerit. erunt etiã for tasse iudices, qui illum eius peculatum uel acerrime uin dicandum putent, ꝙ iste M. Marcelli, & P. Africani mo nimenta, quæ nomine, illorũ; re uera, populi R. & erant, & habebantur, ex fanis religiosissimis, ex urbibus so- ciorum, atq; amicorum non dubitauerit auferre. emer serit ex peculatus etiam iudicio: meditetur de ducibus hostium, quos accepta pecunia liberauit: uideat, quid

de illis respondeat, quos in eorum locum subditos domi suæ reseruauit. quærat, non solum quemadmodũ nostro crimini, uerũ etiam quo pacto suæ confessioni possit mederi. meminerit, se priore actione clamore populi R. infesto, atq; inimico excitatum, confessum esse, duces à se prædonũ securi non esse percussos: se iam tum esse ueritũ, ne sibi crimini daretur, eos ab se pecunia liberatos. fateatur id, quod negari non potest, se priuatũ hominem prædonũ duces uiuos, atq; incolumes domi suæ, posteaquam Romã redierit, usq; dũ per me licuerit, tenuisse. hoc in illo maiestatis iudicio si licuisse sibi ostẽderit, ego oportuisse cõcedam. ex hoc quoq; euaserit. proficiscar eò, quò me iampridem uocat populus R. de iure. n. libertatis, & ciuitatis suum putat esse iudicium, et recte putat. confringat iste sanè ui sua consilia senatoria, quæstiones omniũ perrumpat, euolet ex uestra seueritate. mihi credite, arctioribus apud populum R. laqueis tenebitur. credet ijs equitibus R. populus R. qui ad uos antea producti testes, ipsis inspectantibus ab isto ciuem R. qui cognitores homines honestos daret, sublatũ esse in crucem dixerunt. credent omnes V & XXX tribus homini grauissimo, atq; ornatissimo M. Annio, qui se præsente ciuem R. securi percussum esse dixit. audietur à populo R. uir primarius eques R. L. Flauius, qui suum familiarem Herenniũ negotiatorem ex Africa, cum eum Syracusis amplius cẽtũ ciues R. cognoscerent, lacrymantesq; defenderent, pro testimonio dixit, securi esse percussum. probabit fidem, et auctoritatem, & religionem suã L. Suetius homo omnibus ornamẽtis præditus, qui iuratus apud uos dixit, multos ciues R. in Latumijs istius imperio crudelissime per

uim morte esse mulctatos. hanc ego causam cum agam
beneficio populi R. de loco superiore: non uereor, ne aut
istum uis ulla ex populi R. suffragijs eripere, aut à me
ullũ munus Aedilitatis amplius, aut gratius populo R.
esse possit. quapropter omnes in hoc iudicio conentur o=
mnia: nihil est iã, quod in hac causa peccare iudices quis
quam, nisi uestro periculo, possit. mea quidem ratio cũ
in præteritis est rebus cognita, tum in reliquis explora=
ta, atq; prouisa est. ego meum studium in Remp. iam il=
lo tempore ostendi, cum longo interuallo ueterem con=
suetudinem retuli, & rogatu sociorum, atq; amicorum
populi R. meorum autem necessariorũ, nomẽ hominis au
dacissimi detuli. quod meum factum lectissimi uiri, atq;
ornatissimi, quo in numero è uobis complures fuere, ita
probarunt, ut ei, qui istius Quæstor fuißet, & ab isto læ
sus inimicitias iustas persequeretur, non modo deferendi
nominis, sed ne subscribendi quidem, cum id postularet,
facerent potestatem. in Siciliam sum inquirendi causa
profectus: quo in negotio industriam meam celeritas re
ditionis, diligentiam multitudo literarum, & testium de
clarauit: pudorem uero, ac religionem, quòd cum uenis=
sem senator ad socios populi R. qui in ea prouincia Quæ
stor fuissem, ad hospites meos, ac necessarios causæ com=
munis defensor diuerti potius, quàm ad eos, qui à me
auxilium petiuissent. nemini meus aduentus labori aut
sumptui neq; publice, neq; priuatim fuit. uim in inquirẽ
do tantam habui, quantam mihi lex dabat, non quantã
habere poteram istorum studio, quos iste uexarat. Romã
ut ex Sicilia redij, cum iste, atque istius amici homines
lauti, & urbani, sermones huiuscemodi dissipassent, quo

animos teſtium retardarent;me magna pecunia à uera accuſatione eſſe deductum:tametſi probabatur nemini, ꝙ & ex Sicilia teſtes erant ij,qui Quæſtoré me in pro=uincia cognouerant, & hinc homines maxime illuſtres, qui ut ipſi noti ſunt,ſic noſtrum unumquenq; optime norunt;tamen uſq; eò timui,ne quis de mea fide, atq; integritate dubitaret,donec ad reijciendos iudices uenimus. ſciebam,in reijciendis iudicibus nonnullos memoria no=ſtra pactionis ſuſpicionem non uitaſſe, cum in ipſa accuſatione eorum induſtria,ac diligentia probaretur.ita reieci iudices,ut hoc cõſtet,poſt hunc ſtatum Reip.quo nũc utimur,ſimili ſplendore,& dignitate conſilium nullum fuiſſe.quam iſte laudem cõmunem ait ſibi eſſe mecum : qui cum P.Galbam iudicem reieciſſet,M.Lucretium re=tinuit:& cum eius patronus ex eo quæreret, cur ſuos familiariſſimos Sex.Peduceum,Q. Conſidium,Q.Iuni=um reijci paſſus eſſet,reſpondit,ꝙ eos in iudicando nimium ſui iuris,ſententiæq; cognoſceret.itaq; iudicibus reie=ctis ſperabam iam onus meum uobiſcum eſſe cõmune : putabam,nõ ſolũ notis,ſed etiam ignotis probatam meã fidem eſſe,& diligentiam.quod me non fefellit:nam co=mitijs meis,cum iſte infinita largitione contra me utere=tur,populus R.iudicauit iſtius pecuniam,quæ apud me contra fidem meam nihil potuiſſet, apud ſe contra honorem meum nihil poſſe debere . quo quidem die primum iudices citati in hunc reum conſediſtis,quis tam inimicus huic ordini fuit,quis tam nouarum rerum,iudiciorum, iudicumq; cupidus,qui non conſpectu,conſeſſuq; ueſtro commoueretur?cum in eo ueſtra mihi dignitas fructũ diligentiæ referret,id ſum aſſecutus , ut una hora , qua

cœpi dicere, reo audaci, pecunioso, profuso, perdito spem iudicij corrumpendi præciderem: ut primo die testium tanto numero citato populus R. iudicaret, ipso absoluto Remp. stare non posse: ut alter dies amicis istius, et defensoribus non modo spem uictoriæ, sed etiam uoluntatem defensionis auferret: ut tertius dies sic hominem prosterneret, ut morbo simulato, non quid responderet, sed quẽadmodum non responderet, deliberaret. deinde reliquis diebus, his criminibus, his testibus, & urbanis, & prouincialibus, sic obrutus, atq; oppressus est, ut his ludorũ diebus interpositis, nemo istum comperendinatum, sed condemnatum iudicaret. quapropter ego, quod ad me attinet iudices, uici: non enim spolia C. Verris, sed existimationem populi R. concupiui. meum fuit, cum causa accedere ad accusandum: quæ causa fuit iustior, quàm à tã illustri prouincia defensorem constitui & deligi? Reip. consulere: quid iam Reip. honestius, quàm in tanta inuidia iudiciorum adducere hominem, cuius damnatione totus ordo cum populo R. & in laude, & in gratia possit esse? ostendere, ac persuadere hominem nocentem adductum esse: quis est in populo R. qui hoc non ex priore actione abstulerit, omnium ante damnatorum scelera, furta, flagitia, si in unum locum conferantur, uix cum huius parua parte æquari, cõferriq; posse? uos, quod ad uestram famam, existimationem, salutemq; communem pertinet iudices, prospicite, atque consulite. splendor uester facit, ut peccare sine summo Reip. detrimento, ac periculo non possitis: non enim potest sperare populus R. esse alios in senatu, qui recte possint iudicare, uos si non potueritis. necesse est, cum de toto

ordine desperarit, aliud genus hominũ, atq; aliam rationem iudiciorum requirat. hoc si uobis ideo leuius uidetur, ꝙ putatis onus esse graue, & incõmodum, iudicare: intelligere debetis, primum interesse, utrum id onus uosmet ipsi reieceritis, an, quòd probare populo R. fidem uestram, & religionem non potueritis, eo uobis iudicandi potestas erepta sit. deinde etiam illud cogitate, quanto periculo uenturi simus ad eos indices, quos propter odium uestri populus R. de uobis uoluerit iudicare. uerum uobis dicam id, quod intellexi iudices. homines scitote esse quosdam, quos tantum odium uestri ordinis teneat, ut hoc palàm iam dictitent, se istum, quem sciant esse hominem improbissimũ, hoc uno nomine absolui uelle, ut ab senatu iudicia per ignominiã, turpitudinemq; auferãtur. hæc me iudices pluribus uerbis uobiscum agere coegit nõ timor meus de uestra fide, sed spes illorum noua: quæ cum Verrem à porta subito ad iudicium retraxisset, nonnulli suspicati sunt nõ sine causa illius consilium tam repente esse mutatum. nũc ne nouo querimoniæ genere uti possit Hortensius, et ea dicere, opprimi reum, de quo nihil dicat accusator; nihil esse tam periculosum fortunis innocentium, q̃ tacere aduersarios; & ne aliter, q̃ ego uelim, meum laudet ingenium; cum dicat, me, si multa dixissem, subleuaturum fuisse eum, quem contra dicerem; quia nõ dixerim, perdidisse: morem illi geram: utar oratione perpetua: nõ quoniam hoc sit necesse: uerum ut experiar, utrum ille ferat molestius, me tunc tacuisse, an nunc dicere. hic tu fortasse eris diligens, ne quam ego horam de meis legitimis horis remittam: nisi omni tẽpore, quod mihi lege cõcessum est, abusus ero, querere, deũ at=

que hominum fidem implorabis: circũueniri C. Verrẽ, ꝙ
accuſator nolit tãdiu, ꝗ̃diu liceat, dicere . quod mihi lex
mea cauſa det, eo mihi nõ uti nõ licebit? nã accuſandi mi
hi tẽpus mea cauſa datũ eſt, ut poſſem oratione mea cri=
mina cauſamq; explicare. hoc ſi non utor, non tibi iniu=
riam facio, ſed de meo iure aliquid, & cõmodo detraho.
cauſam enim, inquit, cognoſci oportet. ea re quidẽ, ꝙ ali=
ter cõdemnari reus, quãuis ſit nocens, non poteſt . id igi=
tur tu moleſte tuliſti, à me aliquid factum eſſe, quo mi=
nus iſte condemnari poſſet ? nam cauſa cognita poſſunt
multi abſolui : incognita quidem cõdemnari nemo po=
teſt. adimo enim cõperendinatum : quod habet lex in ſe
moleſtiſſimũ : bis ut cauſa dicatur. quod aut mea cauſa
potius eſt cõſtitutum, quàm tua : aut nihilo tua potius,
quàm mea. nã ſi, bis dicere, eſt cõmodum : certe utriuſq;
cõmune eſt. ſi eum, qui poſterius dixit, opus eſt redargui:
accuſatoris cauſa, ut bis ageretur, cõſtitutum eſt. uerum,
ut opinor, Glaucia primus tulit, ut comperendinaretur
reus: antea uel iudicari primo poterat, uel, amplius, pro=
nuntiari. utrã igitur putas legem molliorem? opinor, il=
lam ueterem : qua uel cito abſolui, uel tarde cõdemnari
licebat. ego tibi illam Aciliam legem reſtituo : qua lege
multi ſemel accuſati, ſemel dicta cauſa, ſemel auditis te=
ſtibus, cõdemnati ſunt, nequaquã tam manifeſtis, neq; tã=
tis criminibus, quantis tu cõuinceris. puta te nõ hac tam
atroci, ſed illa lege mitiſſima cauſam dicere. accuſabo :
reſpondebis. teſtibus editis, ita mittã in conſiliũ, ut, etiam
ſi lex ampliandi faciat poteſtatẽ, tamen iſti turpe ſibi exi
ſtiment, nõ primo iudicare. uerũ ſi cauſam cognoſci opus
eſt, parum'ne cognita eſt ? diſſimulamus Hortenſi : quod

ſæpe in dicendo experti ſumus. quis nos magnopere atten dit unquam, in hoc quidem genere cauſarũ, ubi aliquid ereptum aut ablatum à quopiam dicitur? non ne aut in tabulis, aut in teſtibus omnis expectatio iudicum eſt? dixi prima actione, me planũ eſſe facturum, C. Verrem HS quadringenties cõtra legem abſtuliſſe. quid? hoc pla nius egiſſem, ſi ita narraſſem. Dio quidã fuit Haleſinus: qui, cum eius filio Prætore Sacerdote hæreditas à propin quo permagna ueniſſet, nihil habuit neq; negotij, neq; cõ trouerſiæ. Verres ſimul ac tetigit prouinciam; ſtatim Meſſanam literas dedit, Dionem euocauit, calumniato= res ex ſinu ſuo appoſuit, qui illam hæreditatem Veneri Erycinæ cõmiſſam eſſe dicerent. hac de re oſtendit ſe ip= ſum cogniturum. poſſum deinceps totam rem explicare, deinde ad extremũ id, quod accidit, dicere: Dionem HS decies centena millia numeraſſe, ut cauſam certiſſimam obtineret: præterea greges equarũ eius iſtum abigendos curaſſe: argẽti ueſtiſq; ſtragulæ quod fuerit, curaſſe au ferendũ. hæc neq; cum ego dicerem, neq; cũ tu negares, magni momenti noſtra eſſet oratio. quo tempore igitur aures iudex erigeret, animumq; attenderet? cum Dio ipſe prodiret, cũ cæteri, qui tum in Sicilia negotijs Dio= nis interfuiſſent: cum per eos ipſos dies, per quos cauſam Dio diceret, reperiretur, pecunias ſumpſiſſe mutuas, no= mina ſua exegiſſe, prædia uendidiſſe: cum tabulæ uiro= rum bonorũ proferrentur: cũ, qui pecuniam Dioni de= derunt, dicerent ſe iam tum audiſſe, eo nummos ſumi, ut Verri darentur: cum amici, hoſpites, patroni Dionis, ho mines honeſtiſſimi, hæc eadem ſe audiſſe dicerent. opinor, cum hæc fierent, tum uos audiretis, ſicut audiſtis; tum

cauſa agi uideretur . ſic à me ſunt acta omnia priore
actione,ut in criminibus omnibus nullum eſſet , in quo
quiſquã ueſtrũ perpetuam accuſationem requirat. nego
eſſe quicquã à teſtibus dictum,quod aut ueſtrũ cuipiam
eſſet obſcurũ,aut cuiuſquã oratoris eloquentiã quæreret:
etenim ſic meipſum egiſſe memoria tenetis,ut in teſtibus
interrogandis omnia crimina proponerẽ,et explicarem;
ut,cũ rem totã in medio propoſuiſſem,tum deniq; teſtem
interrogarem. itaq; nõ modo uos,quibus eſt iudicãdum,
noſtra crimina tenetis : ſed etiã populus R.totã accuſa=
tionẽ cauſamq; cognouit.tãetſi ita de meo facto loquor,
quaſi ego illud mea uolũtate potius,q̃ ueſtra iniuria ad=
ductus fecerim.interpoſuiſtis accuſatorẽ,qui,cũ ego mihi
C et X dies ſolos in Siciliã poſtulaſsẽ,C & VIII ſibi in
Achaiã poſtularet: mẽſes mihi tres cũ eripuiſſetis ad agẽ
dum maxime appoſitos, reliquũ omne tẽpus huius anni
me uobis remiſſurũ putaſtis: ut,cũ horis noſtris nos eſſe=
mus uſi,tu,binis ludis interpoſitis,quadrageſimo poſt die
reſpõderes: deinde ita tẽpus duceretur,ut à M.Glabrio=
ne Præt.& à magna parte horum iudicũ ad Prætorem
aliũ,iudiceſq; alios ueniremus.hæc ſi ego nõ uidiſſem ; ſi
me nõ omnes noti ignotiq; monuiſſent,id agi, id cogita=
ri,in eo laborari,ut res in illud tẽpus reijceretur: credo,
ſi meis horis in accuſando uti uoluiſſem,uererer,ne mihi
crimina nõ ſuppeterent,ne oratio deeſſet, ne uox uireſq;
deficerẽt,ne,quem nemo prima actione defendere auſus
eſſet,eũ ego bis accuſare nõ poſſem.ego meũ conſiliũ tum
iudicibus,tum populo R.probaui. nemo eſt,qui alia ra=
tione iſtorum iniuriæ,atq; impudentiæ potuiſſe obſiſti ar
bitretur:etenim qua ſtultitia fuiſſem, ſi,quam diem qui

istum eripiendum redemerunt, in cautione uiderũt, cum ita cauerent, si post Cal. Ian. in consilium iretur; in eam diem ego, cum potuissem uitare, incidissem? nunc mihi temporis eius, quod mihi ad dicendum datur, quoniam in animo est causam omnem exponere, habenda ratio est diligenter. itaque primum illum actum istius uitæ turpissimum, & flagitiosissimum prætermittam: nihil à me de pueritiæ suæ flagitijs, peccatisq; audiet: nihil ex illa impura adolescentia sua: quæ qualis fuerit, aut meministis, aut ex eo, quem sui simillimũ produxit, recognoscere potestis. omnia præteribo, quæ mihi turpia dictu uidebuntur: neq; solum, quid istum audire, uerum etiam quid me deceat dicere, considerabo. uos quæso date hoc, & concedite pudori meo, ut aliquã partem de istius impudẽtia reticere possim. omne illud tẽpus, quod fuit antequam iste ad magistratus, remq; publicam accessit, habeat per me solutũ, ac liberũ. sileatur de nocturnis eius bacchationibus, ac uigilijs: lenonum, aleatorũ, perductorum nulla mentio fiat: damna, dedecora, quæ res patris eius, ætas ipsius pertulit, prætereãtur: lucretur indicia ueteris infamiæ: patiatur eius uita reliqua me hãc tantam iacturam criminũ facere. Quæstor Cn. Papirio Cos. fuisti abhinc annos quatuordecim: ex ea die ad hãc diẽ quæ fecisti, in iudiciũ uoco. hora nulla uacua à furto, à scelere, crudelitate, flagitio reperietur. hi sunt anni cõsumpti in Quæstura, & Legatione Asiatica, et Prætura urbana, & Prætura Siciliensi. quare hæc eadẽ erit quadripartita distributio totius accusationis meæ. Quæstor ex S. C. prouinciã sortitus es: obtigit tibi consularis: ut cum Cos. Cn. Carbone esses, eamq; prouinciã obtineres.

erat tum dissensio ciuium : de qua nihil sum dicturus, quid sentire debueris : unum hoc dico, in eiusmodi tempore ac sorte statuere te debuisse, utrum malles sentire, atq; defendere. Carbo grauiter ferebat, sibi Quæstorem obtigisse hominem singulari luxuria, atq; inertia: uerun tamen ornabat eum beneficijs officijsq; omnibus. ne diutius teneam, pecunia attributa numerata est : profectus est Quæstor in prouinciã : uenit in Galliam expectatus ad exercitum cõsularem cũ pecunia : simul ac primum ei occasio uisa est (cognoscite hominis principiũ magistratuum gerendorũ, & Reip. administrandæ) auersa pecunia publica Quæstor Consulem, exercitũ, prouinciamq; deseruit. uideo, quid egerim: erigit se: sperat sibi auram posse aliquã afflari in hoc crimine uoluntatis, assensionisq; eorum, quibus Cn. Carbonis mortui nomen odio sit: quibus illam relictionem, proditionemq; Cõsulis sui gratam sperat fore. quasi uero id cupiditate defendendæ nobilitatis, aut studio partiũ fecerit, ac nõ apertissime Consulem, exercitũ, prouinciamq; cõpilarit, & propter impudentissimũ furtum aufugerit : est. n. obscurum, & eiusmodi factum eius, ut possit aliquis suspicari, C. Verrem, quòd ferre nouos homines nõ potuerit, ad nobilitatẽ, hoc est ad suos, transisse, nihil fecisse propter pecuniã. uideamus, rationes quemadmodũ retulerit : iam ipse ostendet, quamobrem Cn. Carbonem reliquerit : iam se ipse indicabit. primũ breuitatem cognoscite. ACCEPI, inquit, VICIES DVCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: DEDI STIPENDIO, FRVMENTO, LEGATIS, PROQVAE=

STORIBVS, COHORTI PRAETORIAE HS MILLE SEXCENTA TRIGINTA QVINQVE MILLIA, QVADRINGENTOS XVII NVMMOS: RELIQVI ARIMINI HS SEXCENTA MILLIA. hoc est rationes referre? hoc modo aut ego, aut tu Hortẽsi, aut quisquam hominũ retulit? quid hoc est? quæ impudentia? quæ audacia? quod exemplũ ex tot hominũ rationibus relatis huiusmodi est? illa tamen HS sexcenta millia, quæ ne falso quidẽ potuit, quibus data essent, describere, quæ se Arimini scribit reliquisse, quæ ipsa HS sexcẽta millia reliqua facta sunt; neq; Carbo attigit, neq; Sylla uidit; neq; in ærariũ relata sunt. oppidũ sibi elegit Ariminũ, quod tum, cum iste rationes referebat, oppressum direptumq; erat. nõ suspicabatur id, quod nũc sentiet, satis multos ex illa calamitate Ariminẽsium testes nobis in hanc rem reliquos esse. recita denuo. P. LENTVLO, L. TRIARIO QVAESTORIBVS VRBANIS, RATIONVM RES RELATARVM. recita. EX S. C. ut hoc pacto ratiõnẽ referre liceret, eo Syllanus repente factus est, nõ ut honos, & dignitas nobilitati restitueretur. quòd si illinc inanis profugisses; tamẽ ista tua fuga, nefaria; proditio Cõsulis tui, scelerata iudicaretur. malus ciuis, improbus Consul, seditiosus homo Cn. Carbo fuit. fuerit alijs: tibi quãdo esse cœpit? posteaquã tibi pecuniã, rem frumentariã, rationes omnes suas, exercitumq; cõmisit: nam si tibi antea displicuisset, idem fecisses, quod anno post M. Piso Quæstor, cum L. Scipioni Cõsuli obtigisset: non attigit pecuniã: nõ ad exercitum profectus est: quod de Rep. sensit, ita sensit, ut nec fidem

ſuam, nec morem maiorũ, nec neceſſitudinem ſortis læderet. etenim ſi hæc perturbare omnia, & permiſcere uolumus: totã uitã periculoſam, infeſtamq́; reddemus, ſi nullam religionẽ ſors habebit, nullam ſocietatẽ coniũctio ſecundæ, dubiæq́; fortunæ, nullam auctoritatẽ mores, atq; instituta maiorum. omniũ eſt cõmunis inimicus, qui fuit hoſtis ſuorũ. nemo unquã ſapiens proditori credendũ putauit. ipſe Sylla, cui aduentus iſtius gratiſſimus eſſe debuit, ab ſe hominem, atq; ab exercitu ſuo remouit, Beneuenti eſſe iuſſit apud eos, quos ſuis partibus amiciſſimos eſſe intelligebat, ubi iſte ſummæ rei, cauſæq́; nocere nihil poſſet. ei poſtea præmia tamen liberaliter tribuit: bona quædã proſcriptorũ in agro Beneuẽtano diripienda conceſſit: habuit honorẽ ut proditori, nõ ut amico fidẽ. nũc, quãuis ſint homines, qui mortuũ Cn. Carbonem oderint: tamen hi debent, nõ quid illi accidere uoluerint, ſed quid ipſis in tali re metuendũ ſit, cogitare. cõmune eſt hoc malum, cõmunis metus, cõmune periculum. nullæ ſunt occultiores inſidiæ, quàm eæ, quæ latent in ſimulatione officij, aut in aliquo neceſſitudinis nomine: nam eum, qui palàm eſt aduerſarius, facile cauendo uitare poſſis: hoc uero occultum, inteſtinũ, ac domeſticum malum nõ modo non exiſtit, uerũ etiam opprimit, antequã perſpicere, atq; explorare potueris. ita ne uero? tu, cũ Quæſtor ad exercitũ miſſus ſis, cuſtos nõ ſolum pecuniæ, ſed etiã Conſulis, particeps omniũ rerum, conſiliorumq́; fueris, habitus ſis in liberũ loco, ſicut mos maiorum ferebat: repente relinquas? deſeras? ad aduerſarios tranſeas? ò ſcelus: ò portentũ in ultimas terras exportandũ: nõ enim poteſt ea natura, quæ tantum facinus cõmiſerit, hoc uno

scelere esse contenta : necesse est, semper aliquid eiusmodi
moliatur : necesse est, in simili audacia, perfidiáq; uerse=
tur. itaq; idẽ iste, quem Cn. Dolabella postea C. Malleolo
occiso pro Quæstore habuit (haud scio, an maior etiam
hæc necessitudo fuerit, q̃ illa Carbonis, ac plus iudiciũ uo
luntatis ualere, q̃ sortis debeat) idem in Cn. Dolabellam,
qui in Cn. Carbonẽ, fuit : nã, quæ in istũ ualebant crimi
na, contulit in illum, causámq; illius omnem ad inimicos
accusatorésq; detulit: ipse in eũ, cui Legatus, cui Proquæ
store fuerat, inimicissimũ, atq; improbissimũ testimoniũ
dixit. ille miser cum esset ; tum proditione istius nefaria,
tum improbo, & falso eiusdẽ testimonio, tum multo ex
maxima parte istius furtorũ, ac flagitiorũ inuidia con=
flagrauit. quid hoc homine faciatis ? aut ad quam spem
tam perfidiosum, tam importunũ animal reseruetis? qui
in Cn. Carbone sortem, in Cn. Dolabella uoluntatẽ negle
xerit, ac uiolarit, eósq; ambos non solum deseruerit, sed
etiam prodiderit, atq; oppugnarit. nolite, quæso iudices,
breuitate orationis meæ potius, q̃ rerũ ipsarũ magnitudi
ne crimina põderare : mihi. n. properandũ necessario est,
ut omnia uobis, quæ mihi cõstituta sunt, possim expone=
re. quãobrem Quæstura istius demõstrata, primiq; ma=
gistratus & furto, & scelere perspecto, reliqua attendi
te. in quibus illud tempus Syllanarũ proscriptionũ ac ra
pinarũ prætermittam : neq; ego istum sibi ullam ex cõ=
muni calamitate defensionem sinã sumere : suis eum cer
tis proprijsq; criminibus accusabo . quãobrem hoc omni
tempore Syllano ex accusatione circunscripto , legatio=
nem eius præclaram cognoscite. Posteaquam Cn. Do=
labellæ prouincia Cilicia constituta est, ò dij immortales,

quãta iste cupiditate, quibus allegationibus illam sibi Legationem expugnauit? id quod Cn. Dolabellæ principiũ maximæ calamitatis fuit: nã ut iste profectus est, quacunq; iter fecit, eiusmodi fuit, non ut Legatus populi R. sed ut quædam calamitas peruadere uideretur. in Achaia (prætermittam minora omnia, quorum simile forsitã alius quoque aliquid aliquando fecerit: nihil dicam, nisi singulare, nisi quod, si in alium reum diceretur, incredibile uideretur) magistratum Sicyonium nummos poposcit. ne sit hoc crimen in Verrem: fecerunt alij. cum ille non daret, animaduertit. improbum, sed nõ inauditum. genus animaduersionis uidete: quæretis, ex quo genere hominem istum iudicetis. ignem ex lignis uiridibus, atq; humidis in loco angusto fieri iussit: ibi hominem ingenuum, domi nobilem, populi R. socium, atq; amicum, fumo excruciatum semiuiuũ reliquit. iam quæ iste signa, quas tabulas pictas ex Achaia sustulerit, non dicam hoc loco, est alius mihi locus ad hanc cupiditatem demonstrandã seruatus. Athenis audistis ex æde Mineruæ grande auri pondus ablatum. dictum hoc est in Cn. Dolabellæ iudicio: dictum? etiam æstimatum. huius consilij non modo participem C. Verrem, sed principem fuisse reperietis. Delum uenit: ibi ex fano Apollinis religiosissimo noctu clam sustulit signa pulcherrima, atq; antiquissima, eaq; in onerariam nauem suam conijcienda curauit. postridie cum spoliatum fanum uiderent ij, qui Delum incolebant, grauiter ferebant: est enim tanta apud eos eius fani religio, atq; antiquitas, ut in eo loco ipsum Apollinem natum esse arbitrentur. uerbum tamen facere non audebant, ne forte ea res ad Dolabellam ipsum pertineret. tũ

ſubito tempeſtates coortæ ſunt maximæ iudices, ut non modo proficiſci, cum cuperet, Dolabella non poſſet, ſed uix in oppido conſiſteret: ita magni fluctus eyciebantur. hic nauis illa prædonis iſtius, onuſta ſignis religioſis, expulſa, atque eiecta fluctu, frangitur: in litore ſigna illa Apollinis reperiuntur: iuſſu Dolabellæ reponuntur: tempeſtas ſedatur: Dolabella Delo proficiſcitur. non dubito, quin, tametſi nullus in te ſenſus humanitatis, nulla ratio unquam fuit religionis, nunc tamen in metu periculóq; tuo tuorum tibi ſcelerum ueniat in mentem. poteſt ne tibi ulla ſpes ſalutis commoda oſtendi, cum recordaris, in deos immortales q̃ impius, quàm ſceleratus, quàm nefarius fueris? Apollinem ne tu Delium ſpoliare auſus es? illi ne tu templo, tam antiquo, tam ſancto, tam religioſo manus impias, ac ſacrilegas afferre conatus es? ſi in pueritia non ys artibus, & diſciplinis inſtitutus eras, ut ea, quæ literis mandata ſunt, diſceres, atq; cognoſceres: ne poſtea quidem, cum in ea ipſa loca ueniſti, potuiſti accipere id, quod eſt proditum memoriæ, ac literis? Latonã ex longo errore, et fuga grauidam, & iam ad pariendum uicinam, temporibus exactis fugiſſe Delum, atq; ibi Apollinem Dianamq; peperiſſe. qua ex opinione hominum illa inſula eorum deorum ſacra putatur: tantaq; eius auctoritas religionis et eſt, & ſemper fuit, ut ne Perſæ quidẽ, cum bellum toti Græciæ, dyſ, hominibuſq; indixiſſent, & mille numero nauium claſſem ad Delũ appuliſſent, quicquam conarentur aut uiolare, aut attingere. hoc tu fanum depopulari homo improbiſſime, atque amentiſſime audebas? fuit illa cupiditas tanta, quæ tantam extingueret religionem? & ſi tũ hæc non cogitabas, ne nunc qui=

dem recordaris, nullum esse tantum malum, quod non tibi pro sceleribus tuis iandiu debeatur? in Asiam uero postquam uenit, quid ego aduentus istius prãdia, cœnas, equos, muneraq; commemorem? nihil cum Verre de quotidianis criminibus acturus sum. Chio per uim signa pulcherrima dico abstulisse: item Erythris, & Halicarnasso. Tenedo (prætereo pecuniam, quam eripuit) Tenẽ ipsum, qui apud Tenedios sanctissimus deus habetur, qui urbẽ illam dicitur condidisse, cuius ex nomine Tenedus nominatur: hũc ipsum inquam Tenem, pulcherrime factum, quem quondam in comitio uidistis, abstulit magno cum gemitu ciuitatis. illa uero expugnatio fani antiquissimi, & nobilissimi Iunonis Samiæ q̃ luctuosa Samijs fuit? q̃ acerba toti Asiæ? quàm clara apud omnes? quàm nemini uestrum inaudita? de qua expugnatione cum Legati ad C. Neronem in Asiã Samo uenissent, responsum tulerũt, eiusmodi querimonias, quæ ad Legatum populi R. pertinerent; non ad Prætorem, sed Romam deferri oportere. quas iste tabulas illinc, quæ signa sustulit? quæ cognoui egomet apud istum in ædibus nuper, cum obsignandi gratia uenissem. quæ signa nunc Verres ubi sunt? illa quæro, quæ apud te nuper ad omnes columnas, omnibus etiam intercolumnijs, in sylua denique disposita sub diuo uidimus. cur ea, quandiu alium Prætorem cum ijs iudicibus, quos in horum locum subsortitus es, de te in consilium iturum putasti, tandiu domi fuerunt: posteaquam nostris testibus nos, quàm horis tuis, uti malle uidisti, nullum signum domi reliquisti, præter duo, quæ in medijs ædibus sunt, quæ ipsa Samo sublata sunt? non putasti me tuis familiarissimis in hanc

rem testimonia denuntiaturum? qui tuæ domi sæpe fuissent, ex quibus quærerem, signa scirent ne fuisse quæ non essent. quid tum hos de te iudicaturos arbitratus es, cum uiderent, te iam non contra accusatorem tuum, sed contra Quæstorem, sectoremq; pugnare? qua de re Caridemum Chium testimoniũ priore actione dicere audistis: sese, cum esset Trierarchus, & Verrem ex Asia decedentem prosequeretur, iussu Dolabellæ fuisse unà cum isto Sami, seseq; tum scire spoliatum esse fanum Iunonis, & oppidum Samum, posteaq; se causam apud Chios ciues suos Samijs accusantibus publice dixisse, eoq; se esse absolutum, ꝙ planum fecisset, ea, quæ legati Samiorum dicerent, ad Verrem, non ad se pertinere. Aspẽdum uetus oppidum, & nobile in Pamphylia scitis esse, plenissimum signorum optimorum. non dicam illinc hoc signum ablatum esse, & illud: hoc dico, nullum te Aspendi signũ Verres reliquisse, omnia ex fanis, ex locis publicis, palàm, spectantibus omnibus, plostris euecta, asportataq; esse. atq; etiam illum Aspẽdium citharistam, de quo sæpe audistis id, quod est Græcis hominibus in prouerbio, quem omnia intus canere dicebant, sustulit, & in intimis suis ædibus posuit, ut etiam illũ ipsum artificio suo superasse uideatur. Pergæ fanum antiquissimum, & sanctissimum Dianæ scimus esse. id quoq; à te nudatum, & spoliatum esse, ex ipsa Diana, quod habebat auri, detractum, atque ablatum esse dico. quæ (malũ) est ista tanta audacia, atq; amentia? quas enim sociorum, atq; amicorum urbes adisti Legationis iure, & nomine; si in eas ui cum exercitu, imperioq; inuasisses, tamen opinor quæ signa, atq; ornamenta ex his urbibus sustulisses, hæc non in tuam domũ,

neq; in suburbana amicorum, sed Romam in publicum deportasses. quid ego de M. Marcello loquar? qui Syracusas urbem ornatissimã cepit. quid de L. Scipione? qui bellum in Asia gessit, Antiochumq; Regem potentissimum uicit. quid de Flaminio? qui Regem Philippum, & Macedoniã subegit. quid de L. Paulo? qui Regem Persen ui, ac uirtute superauit. quid de L. Mũmio? qui urbem pulcherrimã, atq; ornatissimam Corinthum, plenissimam rerũ omniũ sustulit, urbesq; Achaiæ, Bœotiæq; multas sub imperium populi R. ditionemq; subiunxit. quorum domus cum honore, & uirtute florerent, signis & tabulis pictis erant uacuæ. at uero urbem totã, templa deorũ, omnesq; Italiæ partes illorum donis, ac monimentis exornatas uidemus. uereor, ne hæc forte cuiquam nimis antiqua, & iam obsoleta uideantur: ita enim tum æquabiliter omnes erant huiusmodi, ut hæc laus eximiæ uirtutis, & innocétiæ non solum hominum, uerum etiam temporum illorũ esse uideatur. P. Seruilius uir clarissimus, maximis rebus gestis, adest, de te sententiam laturus est: Olympũ ui, copÿs, consilio, uirtute cepit, urbem antiquam, & omnibus rebus auctam, & ornatam. recens exemplum fortissimi uiri profero: nam postea Seruilius imperator populi R. Olympum urbem hostium cepit, q̃ tu in ÿsdem illis locis Legatus quæstorius oppida pacata sociorũ, atq; amicorum diripienda, ac uexanda curasti. tu quæ ex fanis religiosissimis per scelus, & per latrocinium abstulisti, ea nos uidere, nisi in tuis, amicorumq; tuorum tectis, non possumus. P. Seruilius quæ signa atq; ornamenta ex urbe hostium, & uirtute capta, belli lege, atq; imperatorio iure sustulit, ea populo R. apportauit, per triumphũ

uexit, in tabulas publicas ad ærarium perſcribenda curauit. cognoſcite ex literis publicis hominis ampliſſimi diligentiam. recita. RATIONES RELATAE P. SERVILII. nõ ſolum numerum ſignorum, ſed etiam uniuſcuiuſq; magnitudinem, figuram, ſtatum literis definiri uides. certe maior eſt uirtutis, uictoriæq; iucũditas, quàm iſta uoluptas, quæ percipitur ex libidine, & cupiditate. multo diligentius habere dico Seruilium prædam populi R. quàm te tua furta notata, atq; deſcripta. dices, tua quoq; ſigna, & tabulas pictas ornamento urbi, foróq; populi R. fuiſſe. memini: uidi ſimul cum populo R. forum, comitiumq; adornatum ad ſpeciem magnifico ornatu, ad ſenſum, cogitationemq; acerbo, & lugubri: uidi collucere omnia furtis tuis, præda prouinciarũ, ſpolijs ſociorum, atq; amicorum. quo quidem tempore iudices iſte ſpem maximam reliquorum quoq; peccatorum nactus eſt: uidit enim eos, qui iudiciorum dominos ſe dici uolebant, harum cupiditatum eſſe ſeruos. ſocij uero, nationesq; exteræ, ſpem omnium tum primum abiecere rerum, ac fortunarum ſuarum: propterea φ caſu legati ex Aſia, atq; Achaia plurimi Romæ tunc fuerunt, qui deorum ſimulacra ex ſuis fanis ſublata in foro uenerabantur: itemq; cætera ſigna, & ornamenta cum cognoſcerent, alia alio in loco lacrymantes intuebantur. quorum omnium hunc ſermonem tum eſſe audiebamus, nihil eſſe, quod quiſquam dubitaret de exitio ſociorum, atque amicorum, cum quidem uiderent in foro populi R. quo in loco antea qui ſocijs iniurias fecerant, accuſari, & cõdemnari ſolebant, ibi eſſe palàm poſita ea, quæ ab ſocijs per ſcelus ablata, ereptaq; eſſent. hic ego nõ ar=

bitror illum negaturum, signa sese plurima, tabulas pictas innumerabiles habere. sed, ut opinor, solet hæc, quæ rapuit, & furatus est, non nunquã dicere se emisse, quoniam quidem in Achaiam, Asiam, Pamphyliam sumptu publico, & legationis nomine, cum imperio, et securibus mercator signorum tabularumq; pictarum missus est. habeo & istius & patris eius accepti tabulas omnes, quas diligentissime legi, atq; digessi: patris, quoad uixit: tuas, quoad ais te confecisse. nam in isto iudices hoc nouũ reperietis. audimus aliquem tabulas nunquam confecisse: quæ est opinio hominum de Antonio, falsa: nam fecit diligentissime. uerum sit hoc genus aliquod minime probandum. audimus alium non ab initio fecisse, sed ex tempore aliquo cõfecisse. est aliqua etiam huiusce rei ratio. hoc uero nouum, & ridiculum est, quid hic nobis respõdit, cum ab eo tabulas postularemus: usq; ad M. Terentium, & C. Cassium Cõsules confecisse, postea destitisse. alio loco, hoc cuiusmodi sit, considerabimus. nũc nihil ad me attinet: horum enim temporum, in quibus nunc uersor, habeo tabulas & tuas, & patris. plurima signa pulcherrima, plurimas tabulas deportasse te, negare non potes: atq; utinam neges. unum, ostende in tabulis aut tuis, aut patris tui, emptum esse: uicisti. ne hæc quidem duo signa pulcherrima, quæ nunc ad impluuium tuum stant, quæ multos annos ad ualuas Iunonis Samiæ steterunt, habes quomodo emeris: hæc inquam duo, quæ in ædibus tuis sola iam sunt: quæ sectorem expectant, relicta, ac destituta à cæteris signis. At credo in hisce solis rebus indomitas cupiditates, atque effrenatas habebat: cæteræ libidines eius ratione aliqua, aut modo continebantur.

quàm multis istum ingenuis, q̃ multis matribusfamiliæ in illa tetra, atq; impura Legatione uim attulisse existimatis? ecquo in oppido pedem posuit, ubi nõ plura stuprorum, flagitiorumq; suorum, q̃ aduentus sui uestigia reliquerit? sed ego omnia, quæ negari poterunt, prætermittam. etiã hæc, quæ certissima sunt, & clarissima, relinquam. unum aliquod de nefarijs istius factis eligã, quo facilius ad Siciliam possim aliquando, quæ mihi hoc oneris, negotijq; imposuit, peruenire. Oppidum est in Hellesponto Lampsacum iud. in primis Asiæ prouinciæ clarum, & nobile: homines autem ipsi Lampsaceni tum summe in omnes ciues Romanos officiosi, tum præterea maxime sedati, & quieti, propè præter cæteros ad summum Græcorum otium potius, q̃ ad ullam uim, aut tumultum accommodati. accidit, cum iste à Cn. Dolabella efflagitasset, ut se ad Regem Nicomedem, Regemq; Sadalam mitteret, cumq; iter hoc sibi magis ad quæstum suum, q̃ ad Reip. tempus accommodatum depoposcisset; ut illo itinere ueniret Lampsacum, cum magna calamitate, & propè pernicie ciuitatis. deducitur iste ad Ianitorem quendam hospitem: comitesq; eius item apud cæteros hospites collocantur. ut mos erat istius, atq; ut eum suæ libidines flagitiosæ facere admonuerant, statim negotium dat illis suis comitibus, nequissimis, turpissimisq; hominibus, ut uideant, & inuestigent, ecquæ uirgo sit, aut mulier, digna, quamobrem iste Lampsaci diutius commoraretur. erat comes eius Rubrius quidam, homo factus ad istius libidines: qui miro artificio, quocunq; uenerat, hæc inuestigare omnia solebat. is ad eũ rem istam defert: Philodamũ esse quẽdã genere, honore, copijs, existimatio=

ne facile principem Lampſacenorum : eius eſſe filiam, quæ cum patre habitaret, propterea quòd uirũ non haberet, mulierem eximia pulchritudine, ſed eam ſumma integritate pudicitiaq; exiſtimari. homo ut hæc audiuit, ſic exarſit ad id, quod nõ modo ipſe nunquã uiderat, ſed ne audierat quidem ab eo, qui ipſe uidiſſet; ut ſtatim ad Philodamum migrare ſe diceret uelle. hoſpes Ianitor, qui nihil ſuſpicaretur, ueritus ne quid in ipſo ſe offenderit, hominem ſumma ui retinere cœpit. iſte, qui hoſpitis relinquendi cauſam reperire nõ poſſet, alia ſibi ratione uiam munire ad ſtuprũ cœpit: Rubriũ, delicias ſuas, in omnibus eiuſmodi rebus adiutorem ſuũ, & conſcium, parum laute diuerſari dicit, ad Philodamum deduci iubet. quod ubi eſt Philodamo nuntiatũ : tametſi non erat ignarus, quantũ ſibi ac liberis ſuis iam tum mali cõſtitueretur, tamen ad iſtum uenit, oſtẽdit munus illud ſuũ non eſſe: ſe, cum ſuæ partes eſſent hoſpitum recipiendorũ, tum ipſos tantum Prætores & Conſules, non Legatorum aſſeclas, recipere ſolere. iſte, qui una cupiditate raperetur, totum illius poſtulatũ cauſamq; neglexit : per uim ad eum, qui recipere non debebat, Rubriũ deduci imperauit. hic Philodamus, poſteaquam ius ſuũ obtinere non potuit ; ut humanitatem conſuetudinemq; ſuam retineret, laborabat. homo, qui ſemper hoſpitaliſſimus amiciſſimusq; noſtrorũ hominũ exiſtimatus eſſet, noluit uideri ipſum illũ Rubriũ inuitus in domũ ſuam recepiſſe : magnifice & ornate, ut erat in primis inter ſuos copioſus, conuiuium comparat : rogat Rubrium, ut, quos ei cõmodum ſit, inuitet: locum ſibi ſoli, ſi uideatur, relinquat: ut etiam filium ſuũ, lectiſſimũ adoleſcentem, foras ad propinquum

ſuum quendam mitteret ad cœnam. tum Rubrius iſtius comites inuitat. eos omnes Verres certiores facit, quid opus eſſet. mature ueniunt: diſcumbitur: fit ſermo inter eos, & inuitatio, ut græco more biberetur: hoſpes hortatur: poſcũt maioribus poculis: celebratur omniũ ſermone lætitiaq; cõuiuiũ. poſteaquã ſatis calere res Rubrio uiſa eſt: quæſo, inquit, Philodame, cur ad nos filiã tuã non intro uocari iubes? homo, qui & ſumma grauitate, & iam id ætatis, & parẽs eſſet, obſtupuit hominis improbi dicto. inſtare Rubrius. tum ille, ut aliquid reſpõderet, negauit moris eſſe Græcorũ, ut in conuiuio uirorũ accumberent mulieres. hic tum alius ex alia parte: enimuero ferendũ hoc non eſt: uocetur mulier. & ſimul ſeruis ſuis Rubrius, ut ianuã clauderent, & ipſi ad fores aſſiſterẽt, imperat. quod ubi ille intellexit, id agi, atq; id parari, ut filiæ ſuæ uis afferretur, ſeruos ſuos ad ſe uocat, his imperat, ut ſe ipſum negligant, filiã defendant, excurrat aliquis, qui hoc tantũ domeſtici mali filio ſuo nũtiet. clamor interea fit tota domo inter ſeruos Rubrij, atq; hoſpitis: iactatur domi ſuæ uir optimus, et homo honeſtiſſimus. pro ſe quiſq; manus affert: aqua deniq; feruenti à Rubrio ipſo Philodamus perfunditur. hæc ubi filio nũtiata ſunt: ſtatim exanimatus ad ædes cõtendit, ut & uitæ patris, et pudicitiæ ſororis ſuccurreret. omnes eodẽ animo Lampſaceni, ſimul ut hoc audiuerũt, ꝙ eos tum Philodami dignitas, tum iniuriæ magnitudo mouebat, ad ædes noctu conuenerunt. hic lictor iſtius Cornelius, qui cum eius ſeruis erat à Rubrio, quaſi in præſidio, ad auferendã mulierem collocatus, occiditur: ſerui nõnulli uulnerantur: ipſe Rubrius in turba ſauciatur. iſte, qui ſua cupiditate tantos

tumultus cõcitatos uideret, cupere aliquã euolare, si posset. postridie mane homines in cõcionem ueniũt: quærũt, quid optimũ factu sit: pro se quisq;, ut in quoq; erat auctoritatis plurimũ, ad populũ loquebatur: inuẽtus est nemo, cuius nõ hæc & sentẽtia esset, & oratio: nõ esse metuendũ, si istius nefariũ scelus Lampsaceni ulti ui, manuq; essent, ne senatus populusq; R. in eam ciuitatẽ animaduertendũ putaret: q si hoc iure Legati populi R. in socios, nationesq; exteras uterentur, ut pudicitiã liberorũ seruare ab eorũ libidine tutam non liceret; quiduis esse perpeti satius, quã in tanta ui, atq; acerbitate uersari. hæc cũ omnes sentirẽt, & cũ in eam rationem pro suo quisq; sensu, ac dolore loqueretur: omnes ad eam domũ, in qua iste diuersabatur, profecti sunt. cædere ianuã saxis, instare ferro, ligna & sarmẽta circundare, ignẽ subycere cœperũt. tum ciues R. qui Lampsaci negotiabãtur, cõcurrũt, orãt Lampsacenos, ut grauius apud eos nomẽ Legationis, q̃ iniuria Legati putaretur: sese intelligere, hominẽ illum esse impurũ, ac nefariũ: sed quoniã nec perfecisset, quod conatus esset, neq; futurus esset Lampsaci postea, leuius eorum peccatum fore, si homini scelerato pepercissent, quàm si Legato non pepercissent. sic iste multo sceleratior, & nequior, quàm ille Adrianus, aliquanto etiam felicior fuit. ille, quòd eius auaritiam ciues R. ferre non potuerant, Vticæ domi suæ uiuus exustus est: idq; ita illi merito accidisse existimatum est, ut lætarentur omnes, neque ulla animaduersio constitueretur. hic sociorum ambustus incendio, tamen ex illa flamma, periculoq; euolauit: neque adhuc causam ullam excogitare potuit, quamobrem commiserit, aut quid euene-

rit, ut in tantum periculum ueniret: non enim potest dicere, cum seditionem sedare uellem, cum frumentum imperarem, cum stipendiũ cogerem, cũ aliquid deni que Reip. causa gererẽ, quòd acrius imperaui, quòd animaduerti, quòd minatus sum. quæ si diceret: tamẽ igno sci non oporteret, si nimis atrociter imperando socijs, in tantũ adductus periculum uideretur. nũc, cum ipse causam illius tumultus neq; ueram dicere, neq; falsam confingere audeat; homo autem ordinis sui frugalissimus, qui tum accensus C. Neroni fuit, P. Tettius hæc eadẽ se Lampsaci cognosse dixerit; uir omnibus rebus ornatissimus C. Varro, qui tum in Asia Tribunus militũ fuit, hæc eadem ipsa se ex Philodamo audisse dicat: potestis dubitare, quin istum fortuna nõ tam ex illo periculo eripere uoluerit, quàm ad uestrum iudiciũ reseruare? nisi uero illud dicet, quod & in testimonio Tettij priore actione interpellauit Hortensius: quo tempore quidem signi satis dedit, si quid esset, quod posset dicere, se tacere non posse: ut, quàm diu in cæteris rebus tacuerit, scire omnes possemus, nihil habuisse quod diceret. hoc tum dixit, Philodamum & eius filiũ à Cn. Nerone esse damnatos. de quo ne multa disseram, tantũ dico, secutũ id esse Neroné, et eius cõsilium, ꝙ Corneliũ lictorem occisum esse cõstaret, putasse nõ oportere esse, ne in ulciscenda quidẽ iniuria, cuiquam hominis occidendi potestatẽ. in quo uideo Neronis iudicio nõ te absolutum esse improbitatis, sed illos dãnatos esse cædis. uerũ ista damnatio tamen cuiusmodi fuit? audite quæso iudices, & aliquãdo miseremini sociorũ, et ostendite aliquid his in uestra fide præsidij esse oportere. quòd toti Asiæ iure occisus uidebatur istius ille uerbo li-

ctor, re uera minister improbissimæ cupiditatis: perti= muit iste, ne Philodamus Neronis iudicio liberaretur. ro gat & orat Dolabellam, ut de sua prouincia decedat, ad Neronẽ proficiscatur: se demõstrat incolumem esse non posse, si Philodamo uiuere, atq; aliquando Romam ueni= re licuisset. cõmotus est Dolabella: fecit id, quod multi reprehenderũt, ut exercitum, prouinciã, bellum relinque ret, & in Asiã hominis nequissimi causa, in alienã pro= uinciã proficisceretur. posteaquã ad Neronem uenit, con tendit ab eo, ut Philodami causam cognosceret. uenerat ipse, qui esset in cõsilio, & primus sententiã diceret: ad= duxerat etiam præfectos, & Tribunos militares suos, quos Nero omnes in cõsiliũ uocauit: erat in cõsilio etiã, æquissimus iudex, ipse Verres: erant nõnulli togati cre= ditores Græcorũ: quibus ad exigendas pecunias impro= bissimi cuiusq; Legati plurimũ prodest gratia. ille miser defensorem reperire neminem poterat: quis.n.esset aut togatus, qui Dolabellæ gratia, aut Græcus, qui eiusdẽ ui, & imperio nõ moueretur? accusator autem apponitur ciuis Romanus de creditoribus Lampsacenorũ: qui, si di xisset quod iste iussisset, per eiusdem istius lictores à popu lo pecuniã posset exigere. cũ hæc omnia tanta cõtentione tantis copijs agerẽtur, cum illum miserum multi accusa rent, nemo defenderet; cumq; Dolabella cum suis præfe ctis pugnaret in cõsilio; Verres fortunas agi suas dice= ret; idem testimoniũ diceret; idem esset in cõsilio; idem accusatorem parasset; hæc cũ omnia fierent; & cũ ho= minem cõstaret occisum: tamen tanta uis istius iniuriæ, tanta in isto improbitas putabatur, ut de Philodamo, am plius, pronũtiaretur. quid ego nũc in altera actione Cn.

Dolabellæ ſpiritus? quid huius lacrymas, & concurſiones proferam? quid C. Neronis, uiri optimi, atq; innocentiſſimi, nõnulli in rebus animũ nimis timidum, atq; demiſſum? qui, in illa re quid facere potuerit, nõ habebat: niſi forte id, quod omnes tum deſiderabãt, ut ageret eam rem ſine Verre, et Dolabella. quicquid eſſet ſine his actũ, omnes probarent. tum uero quod pronuntiatum eſt, non per Neronem iudicatũ, ſed per Dolabellam ereptum exiſtimabatur: cõdemnatur enim perpaucis ſententijs Philodamus, & eius filius. adeſt, inſtat, urget Dolabella, ut quamprimum ſecuri feriãtur, quo quãminime multi ex illis de iſtius nefario ſcelere audire poſſent. cõſtituitur in foro Laodiceæ ſpectaculum acerbum, & miſerum, & graue toti Aſiæ prouinciæ, grandis natu parens adductus ad ſupplicium, ex altera parte filius; ille quòd pudicitiam liberorũ, hic quòd uitam patris, famamq; ſororis defenderet. flebat uterq;, non de ſuo ſupplicio, ſed pater de filij morte, de patris filius. quid lacrymarum ipſum Neronem putatis profudiſſe? quem fletum totius Aſiæ fuiſſe? quem luctum, & gemitũ Lampſacenorum? ſecuri eſſe percuſſos homines innocẽtes, nobiles, ſocios populi R. atq; amicos, propter hominis flagitioſiſſimi ſingularem nequitiam, atq; improbiſſimã cupiditatem. nemo iam Dolabella neq; tui, neq; tuorum liberũ, quos tu miſeros in egeſtate, atq; in ſolitudine reliquiſti, miſereri poteſt. Verres ne tibi tanti fuit, ut eius libidinem hominum innocentũ ſanguine lui uelles? iccirco ne exercitũ, atque hoſtem relinquebas, ut tua ui, & crudelitate iſtius hominis improbiſſimi pericula ſubleuares? ꝙ. n. eũ tibi Quæſtoris in locũ conſtitueras, iccirco tibi amicũ in perpetuũ

fore putasti? nesciebas, ab eo Cn. Carbonem Cos. cuius re uera Quæstor fuit, non modo relictum, sed etiam spoliatum auxilijs, nefarie oppugnatum, & proditum? expertus igitur es istius perfidiam tum, cum se ad inimicos tuos cõtulit, cum in te homo ipse nocẽs acerrimũ testimonium dixit, cum rationes ad ærariũ nisi damnato te referre noluit. tantæ ne tuæ Verres libidines erunt, ut eas capere, ac sustinere nõ prouinciæ populi R. non nationes exteræ possint? tu ne quod uideris, quod audieris, quod concupieris, quod cogitaris, nisi id ad nutum tuũ præsto fuerit, nisi libidini tuæ cupiditatiq; paruerit, immittentur homines? expugnabuntur domus? ciuitates non modo pacatæ, uerum etiam sociorum, atque amicorum ad uim, atque ad arma confugient, ut ab se, atque ab liberis suis Legati populi R. scelus, atque libidinem propulsare possint? nam quæro abs te, circunsessus ne sis Lampsaci? cœperit ne domum, in qua diuersabare, illa multitudo incendere? uoluerint ne Legatum populi R. comburere uiuum Lampsaceni? negare non potes: habeo enim testimonium tuum, quod apud Neronem dixisti: habeo quas ad eundem literas misisti. recita hunc ipsum locum de testimonio. TESTIMONIVM C. VERRIS IN ARTEMIDORVM. NON MVLTO POST IN DOMVM. bellum ne populo R. Lampsaceni ciues facere conabantur? deficere ab imperio ac nomine nostro uolebant? uideo enim, & ex ijs, quæ legi, & audiui, intelligo; in qua ciuitate non modo Legatus populi R. circunsessus, non modo igni, ferro, manu, copijs oppugnatus, sed aliqua ex parte uiolatus sit, nisi publice satisfactum sit, ei

ciuitati bellum indici, atq; inferri solere. quæ fuit igitur causa, cur cuncta ciuitas Lampsacenorum de concione, quemadmodũ tute scribis, domũ tuam cõcurreret? tu. n. neq; in literis, quas Neroni mittis; neq; in testimonio causam tanti tumultus ostẽdis ullã. obsessum te dicis: ignem allatũ, sarmenta circũdata, lictorem tuũ occisum esse dicis: prodeũdi tibi in publicum potestatem factã negas: causam huius tãti terroris occultas. nã si quam Rubrius iniuriam suo nomine, ac nõ impulsu tuo, & tua cupiditate fecisset: de tui comitis iniuria questum ad te potius, quàm te oppugnatũ uenirent. cum igitur, quæ causa illius tumultus fuerit, testes à nobis producti dixerint, ipse celarit: non ne causam hanc, quã nos proposuimus, tum illorũ testimonia, tum istius taciturnitas perpetua confirmat? huic homini parcetis igitur iudices? cuius tanta peccata sunt, ut ij, quibus iniurias fecerit, neq; legitimũ tempus expectare ad ulciscendum, neq; uim tantam doloris in posterũ differre potuerint. circunsessus es. à quibus? à Lampsacenis: barbaris hominibus credo, aut ijs, qui populi R. nomen cõtemnerent: immo uero ab hominibus & natura, & cõsuetudine, et disciplina lenissimis: porrò autem populi R. conditione socijs, fortuna seruis, uoluntate supplicibus: ut perspicuum sit omnibus, nisi tanta acerbitas iniuriæ, tanta uis sceleris fuisset, ut Lampsaceni moriendum sibi potius, quàm perpetiendum putarent, nunquã illos in eum locum progressuros fuisse, ut uehementius odio libidinis tuæ, quàm metu Legationis mouerentur. nolite per deos immortales cogere socios, atque exteras nationes hoc uti perfugio: quo, nisi uos uindicatis, utentur necessario, Lampsacenos in istum nunquam

quam ulla res mitigasset, nisi eum pœnas Romæ daturũ credidissent. & si talem acceperant iniuriam, quam nulla lege satis digne persequi poterant: tamen incommoda sua uestris committere legibus, & iudicijs, quàm dolori suo permittere maluerunt. tu mihi, cum circunsessus à tam illustri ciuitate sis propter tuum scelus, atque flagitium; cum coegeris homines miseros, et calamitosos, qua si desperatis nostris legibus, & iudicijs, ad uim, ad manus, ad arma confugere; cũ te in oppidis, & ciuitatibus amicorum non Legatum populi R. sed tyrannum libidinosum, crudelemq; præbueris; cum apud exteras nationes imperij, nominisq; nostri famam tuis probris, flagitijsq; uiolaris; cum te ex ferro amicorum populi R. eripueris, atq; è flamma sociorum euolaris: hic tibi perfugium speras futurũ? erras. ut huc incideres, non ut hic conquiesceres, illi te uiuum exire passi sunt. & ais, iudicium esse factum, te iniuria circunsessum esse Lampsaci, quòd Philodamus cum filio condemnatus sit. quid, si doceo, si planum facio, teste homine nequam, uerũ ad hanc rem tamen idoneo (te ipso inquam teste docebo) te huius circũsessionis tuæ causam, & culpam in alios transtulisse, neq; in eos, quos tu insimularis, esse animaduersum? iam nihil te iudiciũ Neronis adiuuat. recita quas ad Neronẽ literas misit. EPISTOLA C. VERRIS AD NERONEM. THEMISTAGORAS ET THESSALVS. Themistagoram, & Thessalũ scribit populum concitasse: quem populum? qui te circũsedit, qui te uiuum comburere conatus est. ubi hos persequeris? ubi accusas? ubi defendis ius, nomenq; Legati? in Philodami iudicio dices id actum. cedo mihi ipsius Ver=

ris testimonium. uideamus, quid idem iste iuratus dixerit. recita. AB ACCVSATORE ROGATVS, RESPONDIT: IN HOC IVDICIO NON PERSEQVI: SIB IN ANIMO ESSE ALIO TEMPORE PERSEQVI. quid igitur te iuuat Neronis iudicium? quid Philodami damnatio? Legatus cum esses circũsessus; cumq́;, quéadmodum tute ad Neronem scripsisti, populo R. cõmuniq; causæ Legatorũ facta esset iniuria insignis: non es persecutus: dicis tibi in animo esse alio tempore persequi. quod fuit id tempus? quando es persecutus? cur imminuisti ius Legationis? cur causam populi R. deseruisti, ac prodidisti? cur iniurias tuas coniunctas cum publicis reliquisti? nõ ne te ad senatũ causam deferre, non de tã atrocibus iniurijs conqueri, non eos homines, qui populũ concitarant, Consulum literis euocãdos curare oportuit? nuper M. Aurelio Scauro postulante, quòd is Ephesi se Quæstorem ui prohibitum esse dicebat, quo minus è fano Dianæ seruum suum, qui in illud asylum confugisset, abduceret: Pericles Ephesius homo nobilissimus Romam euocatus est, ꝙ auctor iniuriæ illius fuisse argueretur. tu, si te Legatum ita Lampsaci tractatum esse senatum docuisses, ut tui comites uulnerarentur, lictor occideretur, ipse circunsessus penè incenderere, eius autẽ rei duces, & auctores, & principes fuisse, quos scribis, Themistagoram & Thessalum: quis non cõmoueretur? quis nõ ex iniuria, quæ tibi esset facta, sibi prouideret? quis nõ in ea re causam tuam, periculum cõmune agi arbitraretur? etenim nomen Legati eiusmodi esse debet, quod non modo inter sociorum iura, sed etiam inter hostium tela

incolume uersetur. magnum hoc Lampsacenum crimen est libidinis, atq; improbissimæ cupiditatis. accipite nunc auaritiæ propemodũ in suo genere non leuius. Milesios nauem poposcit, quæ eum præsidij causa Myndũ prosequeretur. illi statim myoparonem egregiũ de sua classe, ornatum, atq; armatũ dederunt. hoc præsidio Myndũ profectus est. nam quid Milesijs lanæ publicæ abstulerit, item de sumptu in aduentum, de cõtumelijs, & iniurijs in magistratum Milesium, tametsi dici tum uere, tũ grauiter, & uehementer potest, tamẽ dicere prætermittam, eaq; omnia testibus integra reseruabo. illud, quod neq; taceri ullo modo potest, neq; dici pro dignitate, cognoscite. milites remigesq; Miletũ Myndo pedibus reuerti iubet: ipse myoparonem pulcherrimum de decem Milesiorũ nauibus electũ, L. Magio, et L. Rabio, qui Myndi habitabãt, uendidit. hi sunt homines, quos nuper senatus in hostium numero censuit habendos. hoc illi nauigio ad omnes populi R. hostes usq; ab Dianio, quod in Hispania est, ad Sinopem, quæ in Ponto est, nauigauerunt. o dij immortales, incredibilem auaritiam, singularemq; audaciam. nauem tu de classe populi R. quã tibi Milesia ciuitas, ut te prosequeretur, dedisset, ausus es uendere? si te magnitudo maleficij, si te hominũ existimatio non mouebat, ne illud quidem cogitabas, huius improbissimi furti, huius adeo nefariæ prædæ tã illustrẽ, ac tã nobilẽ ciuitatẽ testem futuram? an, quia tũ Cn. Dolabella in eũ, qui ei myoparoni præfuerat, Milesijsq; rẽ gestã renũtiarat, animaduertere tuo rogatu conatus est, renũtiationemq; eius, quæ erat in publicas literas relata illorũ legibus, tolli iusserat: iccirco te ex hoc crimine elapsum esse arbitrabare? multũ te ista

fefellit opinio, & quidẽ multis in locis: semper enim exi stimasti, et maxime in Sicilia, satis cautum tibi ad defen sionem fore, si aut referri aliquid in literas publicas ue= tuisses, aut, quod relatum esset, tolli coegisses. hoc quàm nihil sit, tametsi ex multis Siciliæ ciuitatibus priore actio ne didicisti, tamen etiam in hac ipsa ciuitate cognosce. sunt illi quidem dicto audientes, quandiu adsunt ij, qui imperant. simul ac discesserunt, non solum illud perscri bunt, quod tum prohibiti sunt, sed etiam causam adscri bunt, cur non tum in literas relatum sit. manent istæ li= teræ Mileti: manent, &, dum erit illa ciuitas, manebunt: decem enim naues iussu L. Murenæ populus Milesius ex pecunia uectigali populi R. fecerat, sicut pro sua quæq; parte Asiæ cæteræ ciuitates. quam ob rem unam ex decẽ non prædonum repentino aductu, sed Legati latrocinio, non ui tempestatis, sed hac horribili tempestate sociorum amissam, in literas publicas retulerunt. sunt Romæ Le= gati Milesij, homines nobilissimi, ac principes ciuitatis: qui tametsi mensem Februarium & Consulum designa torum nomen expectant, tamen hoc tantum facinus nõ modo negare interrogati, sed ne producti quidem retice re poterunt. dicent inquam & religione adducti, & le= gum domesticarum metu, quid illo myoparone factum sit. ostendent, C. Verrem in ea classe, quæ contra piratas ædificata sit, piratã ipsum cõsceleratum fuisse. C. Mal leolo Quæstore Cn. Dolabellæ occiso, duas sibi hæredita= tes uenisse arbitratus est, unam quæstoriæ procurationis (nam à Dolabella statim Proquæstore iussus est esse) al= teram tutelæ: nam cum pupilli Malleoli tutor esset, in bo na eius impetum fecit: nam Malleolus in prouinciam sic

copiose profectus erat, ut domi prorsus nihil relinqueret. præterea pecunias occuparat apud populos, & singraphas fecerat: argenti optimi cælati grande pondus secũ tulerat (nam ille quoq; sodalis istius erat in hoc morbo, & cupiditate) grande pondus argenti, familiam magnã, multos artifices, multos formosos homines reliquit. iste, quod argenti placuit, inuasit: quæ mancipia uoluit, abduxit: uina, cæteraq;, quæ in Asia facillime comparantur, quæ ille reliquerat, asportauit: reliqua uendidit, pecuniam exegit. cũ ad HS XX quinquies redegisse constaret: ut Romam rediit, nullam literam pupillo, nullam matri eius, nullam tutoribus reddidit: seruos artifices pupilli cũ haberet domi, circũpedes autem homines formosos, & literatos, suos esse dicebat, se emisse. cũ sæpius mater, & auia pueri postularent, uti, si non redderet pecuniam, nec rationem daret, diceret saltẽ, quantũ pecuniæ Malleoli deportasset: multis efflagitatus aliquando dixit, HS decies: deinde in codicis extrema cera nomen infimũ in flagitiosa litura fecit: expensa Chrysogono seruo HS sexcenta millia, accepta pupillo Malleolo retulit. quomodo ex decies HS sexcenta sint facta, quomodo DC eodem modo quadrarint (ut illa de Cn. Carbonis pecunia reliqua HS sexcenta facta) quomodo Chrysogono expẽsa lata sint, cur id nomen infimũ, in lituráq; sit, uos existimabitis. tamen HS sexcenta millia cũ accepta retulisset, HS quinq; millia soluta non sunt. homines, posteaq̃ reus factus est, alij redditi, alij etiam nũc retinentur: peculia omniũ, uicaryq; retinentur. hæc est istius præclara tutela. en cui tuos liberos committas, en memoria mortui sodalis, en metus uiuorum existimationis. cum tibi se

tota Asia spoliandam ac uexandam tradidisset; cum tibi exposita esset omnis ad prædandum Pamphylia: contentus his tam opimis rebus non fuisti? manus à tutela, manus à pupillo, manus à sodalis filio abstinere non potuisti? iam te non Siculi, non aratores (ut dictitas) circũueniunt, non ij, qui decretis, edictisq; tuis in te concitati, infestiq; sunt: Malleolus à me productus, & mater eius atq; auia: quæ miseræ, flentes, euersum à te puerũ patrijs bonis esse dixerunt. quid expectas? an, dum ab inferis ille Malleolus existat, atq; abs te officia tutelæ, sodalitatis, familiaritatisq; flagitet? ipsum putato adesse. homo auarissime & spurcissime, redde bona sodalis filio, si non, quæ abstulisti; at, quæ confessus es. cur cogis sodalis filiũ hanc primam in foro uocem cum dolore et querimonia emittere? cur sodalis uxorem, sodalis socrum, domum deniq; totam sodalis mortui contra te testimonium dicere? cur pudentissimas, lectissimasq; fœminas in tantum uirorũ conuentum insolitas, inuitasq; prodire cogis? recita omnium testimonia. TESTIMONIVM MATRIS ET AVIAE. Pro quæstore uero quomodo iste cõmune Miliadum uexarit, quomodo Lyciam, Pamphyliã, Pisidiam, Phrygiamq; totam frumento imperando, æstimando hac sua, quã tum primum excogitauit, Siciliensi æstimatione, afflixerit, non est necesse demonstrare uerbis. hoc scitote, his nominibus, quæ res per eũ gestæ sunt, cum iste ciuitatibus frumentum, coria, cilicia, saccos imperaret, neque ea sumeret, pro his rebus pecuniam exigeret, his nominibus solis Cn. Dolabellæ HS ad tricies litem esse æstimatam. quæ omnia, etiam si uoluntate Dolabellæ fiebant, per istum omnia tamen gerebantur. consi=

ſtam in uno nomine: multa ſunt ex eodem genere. recita.
DE LITIBVS AESTIMATIS CN. DO
LABELLAE PR. POPVLO R. PECV=
NIAE REDACTAE. QVOD À COM=
MVNI MILIADVM. te hæc coegiſſe, te æſtimaſ
ſe, tibi pecuniã numeratam eſſe dico: eademq́; ui, & in=
iuria cum pecunias maximas cogeres, per omnes partes
prouinciæ te, tanquam aliquam calamitoſam tempeſta=
tem, peſtemq́; peruaſiſſe demonſtro. itaq; M. Scaurus, qui
Cn. Dolabellam accuſauit, iſtum in ſua poteſtate ac ditio
ne tenuit. homo adoleſcens, cum iſtius in inquirendo mul
ta furta, ac flagitia cognoſceret, fecit perite, & callide,
uolumen eius rerum geſtarum maximum iſti oſtendit,
ab homine, quæ uoluit, in Dolabellam abſtulit, iſtum te=
ſtem produxit: dixit iſte, quæ uelle accuſatorem putauit.
quo ex genere mihi teſtium, qui cum iſto furati ſunt, ſi
uti uoluiſſem, magna copia fuiſſet, qui, ut ſe periculo li=
tium, coniunctione criminum liberarent, quò ego uellẽ,
deſcenſuros pollicebantur. eorum ego uoluntatem omni
um repudiaui: non modo proditori, ſed ne perfugæ qui=
dem locus in meis caſtris cuiquam fuit. forſitan melio=
res illi accuſatores habẽdi ſunt, qui hæc omnia fecerunt.
ſed ego defenſorem in mea perſona, non accuſatorẽ ma
xime laudari uolo. rationes ad ærariũ, antequã Dolabel
la condemnatus eſt, non audet referre. impetrat à ſena=
tu, ut dies ſibi prorogaretur, ꝙ tabulas ſuas ab accuſato
ribus Dolabellæ obſignatas diceret: perinde quaſi exſcri=
bendi poteſtatẽ non haberet. ſolus eſt hic, qui nunquam
rationes ad ærariũ referat. audiſtis quæſtoriã rõnem tri
bus uerſiculis relatam: Legationis, non niſi condemnato,

& eiecto eo, qui posset reprehendere: nunc deniq; Praetu rae: quam ex S.C. statim referre debuit, usq; ad hoc tem pus nõ retulit, Quaestorem se in senatu expectare dixit. perinde quasi non, ut Quaestor sine Praetore posset refer re, ut tu Hortensi, ut omnes, eodem modo sine Quaestore Praetor. dixit, idem Dolabellam impetrasse. omen magis patribus conscriptis, quàm causa placuit. probauerũt. ue rũ Quaestores quoq; iam pridem uenerunt: cur non retu listi? illarum rationum ex ea fece legationis, quaestoriaeq; tuae procurationis illa sunt nomina, quae Dolabellae neces sario sunt aestimata. EX LITIBVS AESTI= MATIS DOLABELLAE PR. ET PRO= PR. q minus Dolabella Verri acceptum retulit, quàm Verres illi expensum tulerit, HS quingenta triginta quinq; millia: & quòd plus fecit Dolabella Verrem acce pisse, quàm iste in suis tabulis habuit, HS ducenta tri= ginta duo millia: & q plus frumenti fecit accepisse istũ HS decies & octingenta millia, quod tu homo castissi= mus aliud in tabulis habebas. hinc illae extraordinariae pecuniae, quas nullo duce, tamen aliqua ex particula inue stigamus, redundarunt. hinc ratio cũ Q. & Cn. Posthu mijs, Curtijs, multis nominibus, quorũ in tabulis iste ha= bet nullum. hinc HS quater decies P. Tadio numerata Athenis, testibus planum faciam. hinc empta apertissime Praetura: nisi forte id etiam dubiũ est, quomodo iste Prae tor factus sit. homo scilicet aut industria, aut opera pro bata, aut frugalitatis existimatione praeclara, aut deni= que, id quod leuissimũ est, assiduitate, qui ante Quaestu= ram cum meretricibus lenonibusq; uixisset, Quaesturam ita gessisset, quemadmodũ cognouistis, Romae post Quae=

sturam illam nefariam uix triduum constitisset, absens non in obliuione iacuisset, sed in assidua cōmemoratione omnibus omnium flagitiorum fuisset: is repente, ut Romam uenit, gratis Prætor factus est. alia porrò pecunia, ne accusaretur, data. cui sit data, nihil ad me, nihil ad rem pertinere arbitror: datam quidem esse, tum inter omnes recenti negotio facile constabat. homo stultissime & amentissime, tabulas cum conficeres, & cum extraordinaria pecunia crimē subterfugere uelles: satis te elapsurum omni suspicione arbitrabare, si, quibus pecuniā credebas, ijs expensum nō ferres, neq; in tuas tabulas ullum nomen referres, cum tot tibi nominibus acceptum Curtij referrent? quid proderat tibi te expensum illis non tulisse? an tuis solis tabulis te causam dicturum existimasti? Verum ad illam iam ueniamus præclaram Praturam, criminaq; ea, quæ notiora sunt his, qui adsunt, q̄ nobis, qui meditati ad dicendū paratiq; uenimus. in quibus, non dubito, quin offensionem negligentiæ uitare, atq; effugere non possim. multi. n. ita dicent: de illo nihil dixit, in quo ego interfui: illam iniuriam non attigit, quæ mihi, aut quæ amico meo facta est: quibus ego in rebus interfui. his omnibus, qui istius iniurias norunt, hoc est populo R. uniuerso, me uehementer excusatum uolo, non negligentia mea fore, ut multa prætercam, sed ꝙ alia testibus integra reseruari uelim, multa autē propter rationem breuitatis, ac tēporis prætermittenda existimem. fatebor etiā illud inuitus, me prorsus, cum iste punctum tēporis nullū uacuū peccato præterire passus sit, omnia, quæ ab isto cōmissa sunt, nō potuisse cognoscere. quapropter ita me de Præturæ criminibus auditote, ut ex utro-

que genere, & iuris dicendi, & sartorum tectorum exigendorum, ea postuletis, quæ maxime digna sunt eo reo, cui paruũ ac mediocre obyci nihil oporteat. nam ut Prætor factus est, qui auspicato à Chelidone surrexisset, sortem nactus est urbanæ prouinciæ, magis ex sua & Chelidonis, quàm ex populi R. uoluntate. qui principio qualis in edicto cõstituẽdo fuerit, cognoscite. P. Annius Asellus mortuus est C. Sacerdote Prætore. is cũ haberet unicam filiam, neq; census esset: quod eum natura hortabatur, lex nulla prohibebat, fecit, ut filiam bonis suis hæredem institueret. hæres erat filia: faciebant omnia cũ pupilla, legis æquitas, uoluntas patris, edicta Prætorũ, consuetudo iuris eius, quod erat tum, cum Asellus est mortuus. iste Prætor designatus (utrum admonitus, an tentatus, an, qua est iste sagacitate in his rebus, sine duce ullo, sine iudice peruenerit ad hanc improbitatem, nescio: uos tantũ hominis audaciam, amentiamq; cognoscite) appellat hæredem L. Annium, qui erat institutus secundum filiam: nõ enim mihi persuadetur, istum ab illo prius appellatũ. dicit, se posse ei cõdonare edicto hæreditatem: docet hominem, quid possit fieri. illi bona res, huic uendibilis uidebatur. iste tametsi singulari est audacia, tamẽ ad pupillæ matrem summittebat, malebat pecuniã accipere, ne quid noui ediceret, quàm ut hoc edictum tam improbum, & inhumanũ interponeret. tutores, pecuniam Prætori si pupillæ nomine dedissent, grandem præsertim, quemadmodũ in rationem inducerent, quemadmodum sine periculo suo dare possent, non uidebant: simul & istum fore tam improbum non arbitrabantur. sæpe appellati, pernegauerunt. iste, ad arbitrium eius, cui condo=

narat hæreditatem ereptam liberis, quàm æquum edi=
ctum ſcripſerit, quæſo cognoſcite. CVM INTELLI
GAM, LEGEM VOCONIAM. quis unquam
crederet Verrem mulierũ aduerſariũ futurum? an ideo
aliquid cõtra mulieres fecit, ne totũ edictum ad Chelido
nis arbitriũ ſcriptũ uideretur? cupiditati hominũ ait ſe
obuiã ire. quid potius nõ modo his temporibus, ſed etiam
apud maiores noſtros? quis tam remotus fuit à cupidi=
tate? dic quæſo cætera: delectat. n. me hominis grauitas,
ſcientia iuris, auctoritas. QVI AB A. POSTHV=
MIO, Q. FVLVIO CENSORIBVS PO=
STVE EA, FECIT, FECERIT. fecit, fecerit?
quis unquã edixit iſto modo? quis unquã eius rei frau=
dem, aut periculum propoſuit edicto, quæ neq; poſt edi=
ctum, neq; ante edictum prouideri potuit? iure, legibus,
auctoritate omniũ, qui cõſulebantur, teſtamentũ P. An=
nius fecerat nõ improbum, nõ inofficioſum, nõ inhuma=
num. quod ſi ita feciſſet, tamen poſt illius mortem nihil
de teſtamẽto illius noui iuris cõſtitui oporteret. Voconia
lex te uidelicet delectabat: imitatus eſſes illum ipſum C.
Voconium, qui lege ſua hæreditatem ademit nulli neq;
uirgini, neq; mulieri: ſanxit in poſterũ: qui poſt eos Cen
ſores cenſus eſſet, ne quis hæredem uirginem, ne ue mulie
rem faceret. in lege Voconia non eſt, fecit, fecerit: neque
in ulla præteritum tempus reprehenditur, niſi eius rei,
quæ ſua ſponte ſcelerata ac nefaria eſt, ut, etiam ſi lex
non eſſet, magnopere uitanda fuerit. atque in his rebus
multa uidemus ita ſancta eſſe legibus, ut ante facta in
iudicium non uocentur. Cornelia, teſtamentaria, numma
ria, cæteræ complures, in quibus non ius aliquod nouum

populo cõstituitur, sed sancitur, ut quod semper malum facinus fuerit, eius quæstio ad populum pertineat ex certo tempore. de iure uero ciuili si quis noui quid instituit, omnia, quæ ante acta sunt, rata esse patitur. cedo mihi leges Atinias, Furias, Fuffias, ipsam, ut dixi, Voconiam, omnes præterea de iure ciuili: hoc reperies in omnibus statui ius, quo post eam legem populus utatur. qui plurimũ tribuunt edicto, Prætoris edictum legem annuã dicunt esse. tu edicto plus cõplecteris, q̃ lege. si finem edicto Prætoris afferunt Calendæ Ianuarij, cur non initium quoq; edicti nascitur à Calendis Ianuarij? an in eum annum progredi nemo poterit edicto, quo Prætor alius futurus est: in illũ, quo alius Prætor fuit, regredietur? ac si hoc iuris nõ unius causa hominis edixisses, cautius cõposuisses. scribis, si quis hæredem fecit, fecerit. quid, si plus legarit, q̃ ad hæredem, hæredes'ue perueniat, quod per legem Voconiã ei, qui census sit, licet? cur hoc, cũ in eodem genere sit, nõ caues? quia non generis, sed hominis causam uerbis amplecteris: ut facile appareat, te pretio esse cõmotum. atq; hoc si in posterum edixisses, minus esset nefarium, tamen esset improbum. sed tum uituperari posset, in dubiũ uenire non posset: nemo enim cõmitteret. nunc est eiusmodi edictum, ut quiuis intelligat, nõ populo esse scriptum, sed P. Annij secundis hæredibus. itaq; cum à te caput illud tam multis uerbis mercenario procœmio esset ornatum: ecquis est inuentus postea Prætor, qui illud idem ediceret? nõ modo nemo edixit, sed ne metuit quidem quisquã, ne quis ediceret: nam post te Prætorem multi testamenta eodem modo fecerũt, in his nuper Annia ea de multorum propinquorum sententia, pecuniosa

mulier, ꝙ censa non erat, testamento fecit hæredem filiã. itaq; hoc magnum iudiciũ hominum de istius singulari improbitate, quod Verres sua sponte instituisset, id neminem metuisse, ne quis reperiretur, qui istius institutũ sequi uellet: solus enim tu inuentus es, cui non satis fuerit corrigere uoluntates uiuorũ, nisi etiam rescinderes mortuorum. tu ipse ex Siciliensi edicto hoc sustulisti: uoluisti, ex improuiso si quæ res natæ essent, ex urbano edicto decernere. quã postea tu tibi defensionem relinquebas, in ea maxime offendisti, cum tuam auctoritatem tute ipse edicto prouinciali repudiabas. atq; ego non dubito, quin ut mihi, cui filia maxime cordi est, res hæc acerba uideatur, atq; indigna, sic unicuiq; uestrum, qui simili sensu, atq; indulgentia filiarum cõmouemini: quid enim natura nobis iucundius, quid charius esse uoluit? quid est dignius, in quo omnis nostra diligentia, indulgentiaq; cõsumatur? homo importunissime cur tantã iniuriam P. Annio mortuo fecisti? cur hũc dolorem cineri eius, atq; ossibus inussisti, ut liberis eius bona patria, uolũtate patris, iure, legibus tradita, eriperes, &, cui tibi esset cõmodum, condonares? quibuscum uiui bona nostra partimur, ijs Prætor adimere nobis mortuis bona, fortunasq; poterit? nec petitionem, inquit, nec possessionẽ dabo. eripies igitur pupillæ togam prætextam? detrahes ornamẽta non solum fortunæ, sed etiã ingenuitatis? miramur ad arma contra istũ hominem Lampsacenos isse? miramur istum de prouincia decedentẽ clam Syracusis profugisse? nos si alienã uicẽ pro nostra iniuria doleremus, uestigiũ istius in foro esset relictum? pater dat filiæ: prohibes. leges sinunt: tamẽ te interponis. de suis bonis ita dat, ut ab iure

non abeat: quid habes, quod reprehendas? nihil opinor. at ego concedo: prohibe, si potes, si habes qui te audiat, si potest tibi dicto audiens esse quisquam. eripias tu uoluntatem mortuis? bona uiuis? ius omnibus? hoc populus R. non manu uindicasset, nisi te huic tẽpori, atq; huic iudicio reseruasset? posteaquam ius prætorium constitutum est, semper hoc iure usi sumus, si tabulæ testamenti nõ proferrentur, tum uti proximum quẽq; potissimum hæredem esse oporteret: si is intestato mortuus esset, ita secũdum eum possessio daretur. quare hoc sit æquissimũ, facile est docere: sed in re tam usitata, satis est ostẽdere, omnes antea ius ita dixisse, et hoc uetus edictum, translatitiumq; esse. cognoscite aliud hominis in re uetere edictũ nouũ: et simul, dum est unde ius ciuile discatur, adolescentes ei in disciplinã tradite. mirum est hominis ingenium, mira prudẽtia. Minutius quidã mortuus est ante istum Prætorem. eius testamẽtum erat nullum: lege hæreditas ad gentem Minutiam ueniebat. si habuisset iste edictum, quod ante istum, & postea omnes habuerunt: possessio Minutiæ genti esset data. si quis testamento se hæredem esse arbitraretur, quod tum nõ extaret, lege ageret in hæreditatem, aut, pro præde litis uindiciarũ cum satis accepisset, sponsionem faceret, ita de hæreditate certaret. hoc opinor iure et maiores nostri, et nos semper usi sumus. uidete, ut hoc iste correxerit. cõponit edictum ijs uerbis, ut quiuis intelligere possit, unius hominis causa cõscriptum esse: tantũ ꝙ hominem nõ nominat: causam quidem totã perscribit: ius, consuetudinẽ, æquitatẽ, edicta omniũ neglegit. EX EDICTO VRBANO. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR: SI POSSES-

SOR SPONSIONEM NON FACIET. iā quid id ad Prætorē, uter possessor sit? nō ne id quæri oportet, utrū possessorē esse oporteat? ergo quia possessor est, nō moues possessione: si possessor nō esset, nō dares: nusquā .n. scribis, neq; tu aliud quicquā edicto amplecteris, nisi eā causam, pro qua pecuniā acceperas. iā hoc ridiculum est. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR; ET TABVLAE TESTAMENTI OBSIGNATAE NON MINVS MVLTIS SIGNIS, QVÀM È LEGE OPORTEAT, AD ME PROFERENTVR: SECVNDVM TABVLAS TESTAMENTI POTISSIMVM HAEREDITATEM DABO. hoc translatitium est. sequi illud oportet: si tabulæ testamenti non proferentur. quid ait? se ei daturum qui se dicat hæredem esse. quid ergo interest, proferātur, nec ne? si protulerit, uno signo ut sit minus, quàm ex lege oportet: non des possessionem: si omnino tabulas non proferet, dabis. quid nūc dicam? neminem unquam postea alium edixisse? ualde sit mirum, neminem fuisse, qui istius se similem dici uellet. ipse in Siciliensi edicto hoc non habet: exegerat enim iam mercedē. item, ut illo edicto, de quo ante dixi in Sicilia de hæreditatum possessionibus dandis, edixit idem, quod omnes Romæ præter istū. EX EDICTO SICILIENSI. SI DE HAEREDITATE AMBIGITVR. at per deos immortales quid est, quod de hoc dici possit? iterum enim iam quæro abs te, sicut modo in illo capite Anniano de mulierum hæreditatibus, nunc in hoc de hæreditatum possessionibus, cur ea capita in edictum prouinciale transferre

nolueris. utrum, digniores homines exiſtimaſti eos, qui ha
bitabant in prouincia, q̃ nos, qui æquo iure uteremur: an
aliud Romæ æquum eſt, aliud in Sicilia? nõ enim hoc po
teſt hoc loco dici, multa eſſe in prouincijs aliter edicen=
da, non de hæreditatum quidem poſſeſſionibus, nõ de mu
lierum hæreditatibus: nam utroq; genere uideo non mo
do cæteros, ſed te ipſum totidem uerbis edixiſſe, quot uer
bis edici Romæ ſolet. quæ Romæ magna cũ infamia, pre=
tio accepto edixeras, ea ſola te, ne gratis in prouincia ma
le audires, ex edicto Sicilienſi ſuſtuliſſe uideo. & cum edi
ctum totum eorum arbitratu, quandiu fuit deſignatus,
componeret, qui ab iſto ius ad utilitatem ſuam nundi=
narentur: tum uero in magiſtratu contra illud edictum
ſuum ſine ulla religione decernebat. itaq; L. Piſo multos
codices impleuit earum rerum, in quibus ita interceſſit,
quòd iſte aliter, atque ut edixerat, decreuiſſet. quod uos
oblitos eſſe non arbitror, quæ multitudo, qui ordo ad Pi
ſonis ſellam iſto Prætore ſolitus ſit conuenire. quem iſte
collegam niſi habuiſſet, lapidibus coopertus eſſet in foro.
ſed eo leuiores iſtius iniuriæ uidebantur, quòd erat in
æquitate, prudentiáq; Piſonis paratiſſimum perfugium,
quo ſine labore, ſine moleſtia, ſine impenſa, etiam ſine
patrono homines uterentur. nam quæſo redite in memo
riam iudices, quæ libido iſtius in iure dicendo fuerit, quæ
uarietas decretorum, quæ nundinatio, quàm inanes
domus eorum omnium, qui de iure ciuili conſuli ſo=
lent, quàm plena, atque referta Chelidonis: à qua mu=
liere, cum erat ad eum uentum, et in aurem eius inſuſur
ratũ, aliàs reuocabat eos, inter quos iam decreuerat, de=
cretumq; mutabat; aliàs inter alios contrarium ſine ulla

religione

religione decernebat, ac proximis paulo ante decreuerat. hinc illi homines erant, qui etiam ridiculi inueniebantur ex dolore. quorum alij, ut audistis, negabant mirandum esse, ius tam nequam esse Verrinũ: alij etiam frigidiores erant: sed quia stomachabantur, ridiculi uidebãtur esse, cum Sacerdotem execrabantur, qui Verrem tam nequã reliquisset. quæ ego non cõmemorarem (neq;.n. perfacete dicta, neq; porro hac seueritate digna sunt) nisi uos illud uellem recordari, istius nequitiam, & iniquitatem tum in ore uulgi, atq; in cõmunibus prouerbijs esse uersatam. In plebem uero Romanam utrum superbiam prius memorem, an crudelitatem? sine dubio crudelitas grauior est, atque atrocior. oblitos ne igitur hos putatis esse, quemadmodum sit iste solitus uirgis plebem Romanam concidere? quam rem etiam Tribunus pl. in concione egit, cũ eum, quem uirgis iste ciderat, in prospectũ populi R. produxit. cuius rei cognoscendæ faciam uobis suo tempore potestatem. superbia uero qua fuerit, quis ignorat? quemadmodum is tenuissimũ quenq; contempserit, despexerit, liberum esse nunquam duxerit. P. Trebonius uiros bonos, & honestos complures fecit hæredes: in his fecit suum libertum. is A. Treboniũ fratrem habuerat proscriptum. ei cum cautũ uellet, scripsit, ut hæredes iurarent, se curaturos, ut ex sua cuiusq; parte ne minus dimidium ad A. Trebonium fratrem illum proscriptũ perueniret. libertus iurat: cæteri hæredes adeũt ad Verrem: docent, nõ oportere se iurare facturos esse quod cõtra legẽ Corneliã esset, quæ proscriptũ iuuari uetat: impetrant, ut ne iurent. dat his possessionẽ. id ego nõ reprehendo: etenim erat iniquum, homini proscripto, egenti,

de fraternis bonis quicquam dari: & ille libertus, nisi ex testamento patroni iurasset, scelus se facturum arbitrabatur. itaq; ei Verres possessionẽ hæreditatis negat se daturum, ne posset patronum suum proscriptum iuuare: simul ut esset pœna, ꝙ alterius patroni testamento obtemperasset. das possessionẽ ei, qui non iurauit. concedo: prætoriũ est. adimis tu ei, qui iurauit? quo exemplo? proscriptum iuuat: lex est: pœna est. quid ad eum, qui ius dicit? utrum reprehendis, quòd patronum iuuabat eum, qui tũ in miserijs erat: an, ꝙ alterius patroni mortui uoluntatem conseruabat, à quo summum beneficium acceperat? utrum horum reprehendis? & hoc tum de sella uir optimus dixit, equiti R. tam locupleti libertinus sit homo hæres? modestum ordinem, ꝙ illinc uiuus surrexit. possum sexcenta decreta proferre, in quibus, ut ego pecuniam nõ dicam intercessisse, ipsa decretorum nouitas iniquitasq; declarat. uerũ ut ex uno de cæteris coniecturam facere possitis, id quod priore actione cognostis, audite. C. Sulpitius Olympius fuit. is mortuus est C. Sacerdote Prætore, nescio an ante, q̃ Verres Præturam petere cœperit. fecit hæredem M. Octauium Ligurem. Ligur hæreditatẽ adijt, possedit Sacerdote Prætore sine ulla controuersia. posteaquam Verres magistratum inijt: ex edicto istius, quod edictum Sacerdos non habuerat, Sulpitij patroni filia sextam partem hæreditatis ab Ligure petere cœpit. Ligur non aderat. L. frater eius causam agebat: aderant amici, propinqui. dicebat iste, nisi cum muliere decideretur, in possessionem se ire iussurũ. L. Gellius causam Liguris defendebat: docebat, edictum eius non oportere ad eas hæreditates ualere, quæ ante eum Prætorem ue=

nissent: si hoc tum fuisset edictum, fortasse Ligurem hæreditatem aditurum non fuisse. æqua postulatio, summa hominum auctoritas pretio superabatur. uenit Romam Ligur: non dubitabat, quin, si ipse Verrem conuenisset, æquitate causæ, & auctoritate sua cõmouere hominem posset: domum ad eum uenit: rem demonstrat: quàm pridẽ sibi hæreditas uenisset, docet: quod facile in causa æquissima homini ingenioso fuit: multa, quæ quemuis mouere possent, dixit: ad extremum petere cœpit, ne usq; eò suam auctoritatem despiceret, gratiamq; contemneret, ut se tanta iniuria afficeret. homo Igurẽ accusare cœpit, qui in re aduentitia, atq; hæreditaria tam diligens, tam attentus esset: debere eum aiebat suam quoq; rationẽ ducere: multa sibi opus esse, multa canibus suis, quos circa se haberet. non possum illa planius commemorare, quàm ipsum Ligurẽ pro testimonio dicere audistis. quid enim Verres? utrum ne his quidem testibus credetur, an hæc ad rem non pertinent? non M. Octauio? non L. Liguri? quis nobis credet? cui nos? quid est Verres, quod planũ fieri testibus possit, si hoc non fit? an id, quod dicunt, leue est? nihil leuius, quàm Prætorem urbis hoc iuris in suo magistratu constituere, omnibus ijs, quibus hæreditas uenerit, cohæredem Prætorem esse oportere. an uero dubitamus, quo ore iste cæteros homines inferiore loco, auctoritate, ordine, quo ore homines rusticanos ex municipijs, quo denique ore, quos nunquam liberos putauit, libertinos homines solitus sit appellare, qui ob ius dicendum M. Octauium Ligurem, hominem ornatissimum loco, ordine, nomine, uirtute, ingenio, copijs, poscere pecuniam non dubitarit? In sartis tectis uero

quemadmodũ ſeſe geſſerit, quid ego dicam? dixerũt, qui ſenſerũt. ſunt alij, qui dicant. notæ res, ac manifeſtæ prolatæ ſunt, & proferuntur. dixit C. Fannius eques R. frater germanus Q. Titinij iudicis tui, tibi ſe pecuniam de diſſe. recita teſtimonium C. Fannij. nolite C. Fannio dicẽti credere: noli inquam tu Q. Titini C. Fãnio fratri tuo credere: dicit enim rem incredibilem, C. Verrem inſimulat auaritiæ, & audaciæ: quæ uitia uidentur in quẽuis potius, q̃ in iſtum conuenire. dixit Q. Tadius, homo familiariſſimus patris iſtius, non alienus à matris eius genere, & nomine: tabulas protulit, quibus pecuniam ſe de diſſe oſtendit. recita nomina Q. Tadij. recita teſtimoniũ Q. Tadij. ne tabulis quidem Q. Tadij, nec teſtimonio credetur. quid igitur in iudicijs ſequemur? quid ẽ aliud, omnibus omnia peccata, & maleficia cõcedere, niſi hoc, hominum honeſtiſſimorum teſtimonijs, & uirorum bonorum tabulis non credere? nam quid ego de quotidiano ſermone, querimoniaq; populi R. loquar? de iſtius impudentiſſimo furto, ſeu potius nouo, ac ſingulari latrocinio? auſum eſſe in æde Caſtoris, celeberrimo, clariſſimoq; monumento, quod templum in oculis, quotidianoq; aſpectu populi R. eſt poſitum, quò ſæpenumero ſenatus conuocatur, quò maximarum rerum frequentiſſimæ quotidie aduocationes fiunt, in eo loco, in ſermone hominum audaciæ ſuæ monimentum æternum relinquere. Aedem Caſtoris iudices P. Iunius habuit tuendam, L. Sylla, Q. Metello Conſulibus. is mortuus eſt: reliquit pupillũ paruum filium. cum L. Octauius, C. Aurelius Coss. ædes ſacras locauiſſent, neq; potuiſſent omnia ſarta tecta exigere, neq; ij Prætores, quibus erat negotium datum, C.

Sacerdos,& M.Cesius: factum est S.C. quibus de sartis tectis cognitum & iudicatum non esset,uti C.Verres,P. Celius Prætores cognoscerent,& iudicarēt. qua potestate iste permissa,ut ex C.Fannio,& ex Q. Tadio cognouistis,ueruntamen,cum esset omnibus in rebus apertissime impudentissimeq; prædatus,hoc uoluit clarissimum relinquere indicium latrociniorum suorum,de quo non audire aliquādo,sed uidere quotidie possemus.quæsiuit, quis ædem Castoris sartam tectam deberet tradere.Iunium ipsum mortuū esse sciebat:scire uolebat,ad quem illa res pertineret.audit pupillū esse filium.homo, qui semper ita palàm dictitasset,pupillos,& pupillas certissimā prædam esse Prætoribus, optatum negotium sibi in sinū delatum esse dicebat.monimentum illa amplitudine, illo opere quamuis sartum tectum,integrumq; esset, tamen aliquid se inuenturū in quo moliri,prædariq; posset,arbitrabatur.L.Rabonio ædem Castoris tradi oportebat. is casu pupilli Iunij tutor erat testamento patris. cū eo sine ullo intertrimento conuenerat iam,quemadmodum traderetur.iste ad se Rabonium uocat,quærit,ecquid sit, quòd à pupillo traditum non sit,quod exigi debeat.cum ille id,quod erat,diceret,facilem pupillo traditionem esse,signa,& dona comparere omnia,ipsum templum omni opere esse integrum:indignum isti uideri cœpit, ex tanta æde,tantoq; opere se non opimum præda,præsertim à pupillo,discedere.uenit ipse in ædem Castoris:considerat templum:uidet undique tectum,pulcherrime laqueatum:prætereà cætera noua,atque integra:uersat se: quærit,quid agat.dicit ei quidam ex illis canibus, quos iste Liguri dixerat esse circa se multos: tu Verres, hic

quod moliare, nihil habes: nisi forte uis ad perpendiculũ columnas exigere. homo omnium rerum imperitus quæ rit, quid sit, ad perpendiculum. dicunt ei, fere nullam esse columnam, quæ ad perpendiculum esse possit. iam mehercule, inquit, sic agamus: columnæ ad perpendiculum exigantur. Rabonius, qui legem nosset, qua in lege nume rus tantum columnarum traditur, perpendiculi mentio fit nulla; & qui non putaret sibi expedire, ita accipere, ne eodem modo reddendum esset: negat, id sibi deberi: ne gat, oportere exigi. iste Rabonium quiescere iubet: & simul ei nonnullam spem societatis ostendit. hominem mo destum, & minime pertinacem facile coercet: columnas ita se exacturum esse cõfirmat. noua res, atq; improuisa, pupilli calamitas nuntiatur statim C. Mustio uitrico pu pilli, qui nuper est mortuus; M. Iunio patruo, P. Potitio tutori, homini frugalissimo. hi rem ad uirum primariũ summo officio, ac uirtute præditum M. Marcellum, qui erat pupilli tutor, deferunt. uenit ad Verrem M. Marcel lus: petit ab eo pro sua fide, ac dilig&etilde;tia pluribus uerbis, ne per summam iniuriam pupillũ Iunium fortunis patrijs conetur euertere. iste, qui iam spe, & opinione prædam illam deuorasset, neq; ulla æquitate orationis, neq; auctoritate M. Marcelli commotus est: itaq;, quemadmo dum ostendisset, se id exacturum esse respondit. cum sibi omnes ad istum allegationes difficiles, omnes aditus arduos, ac potius interclusos uiderent, apud quem non ius, non æquitas, non misericordia, non propinqui oratio, nõ amici uoluntas, non cuiusquam auctoritas pro pretio, non gratia ualeret: statuunt id sibi optimum esse factu, quod cuiuis uenisset in mentem; petere auxilium à Che=

lidone: quæ isto Prætore non modo in iure ciuili, priuatorumq; omnium controuersijs populo R. præfuit, uerum etiam in his sartis tectis dominata est. uenit ad Chelidonem C. Mustius eques R. publicanus, homo cum primis honestus: uenit M. Iunius patruus pueri, frugalissimus homo, & castissimus: uenit homo summo honore, pudore, & summo officio, spectatissimus ordinis sui P. Potitius tutor. o multis acerbam, o miseram, atq; indignam Præturam tuam. ut mittam cætera, quo tandem pudore tales uiros, quo dolore meretricis domum uenisse arbitramini? qui nulla conditione istam turpitudinem subissent, nisi officij, necessitudinisq; ratio coegisset. ueniunt, ut dico, ad Chelidonem. domus erat plena: noua iura, noua decreta, noua iudicia petebantur: mihi det possessionem, mihi ne adimat: in me iudicium ne det: mihi bona addicat. alij nummos numerabant: alij tabulas obsignabant. domus erat non meretricio conuentu, sed prætoria turba referta. simul ac potestas primum data est, adeũt hi, quos dixi: loquitur Mustius: rem demonstrat: petit auxilium: pecuniam pollicetur. respondit illa, ut meretrix, nõ inhumane: libenter ait se esse facturam, & se cũ isto diligenter sermocinaturã: reuerti iubet. tum discedunt. postridie reuertũtur. negat illa posse hominẽ exorari. permagnã eũ dicere ex illa re pecuniã confici posse. uereor, ne quis forte de populo, qui priori actione nõ affuit, hæc, quia propter insignẽ turpitudinẽ sunt incredibilia, fingi à me arbitretur. ea uos antea iudices cognouistis. dixit iuratus P. Potitius tutor pupilli Iunij, dixit M. Iunius tutor, & patruus. Mustius dixisset, si uiueret: sed pro Mustio, recẽti re de Mustio auditũ dixit L. Domitius: qui cũ

sciret me ex Mustio uiuo audisse, q eo sum usus plurimũ (etenim id iudiciũ, quod propè omnium fortunarũ suarum C. Mustius habuit, me uno defendente uicit) cũ hoc, ut dico, sciret L. Domitius me scire, ad eũ res omnes Mustium solitum esse deferre; tamen de Chelidone reticuit, quoad potuit; aliò responsionem suam deriuauit. tãtus in adolescente clarissimo, ac principe iuuentutis pudor fuit, ut aliquandiu, cum à me premeretur, omnia potius responderet, quàm Chelidonem nominaret. primo necessarios istius ad eum allegatos esse dicebat: deinde aliquando coactus Chelidonẽ nominauit. non te pudet Verres, eius mulieris arbitratu gessisse Præturam, quam L. Domitius ab se nominari uix sibi honestum esse arbitrabatur? reiecti à Chelidone, capiunt consilium necessariũ, ut suscipiant ipsi negotium. cum Rabonio tutore, quod erat uix HS quadraginta millium, transigunt HS ducentis millibus. refert ad istum rem Rabonius; ut sibi uidebatur, satis grandem pecuniam, & satis impudentem esse. iste, qui aliquanto plus cogitasset, male accipit uerbis Rabonium, negat eum sibi illa decisione satisfacere posse. ne multa, locaturũ se esse confirmat. tutores hæc nesciunt: quod actum erat cum Rabonio, putant id esse certissimum: nullam maiorem pupillo metuunt calamitatem. iste uero non procrastinat: locare incipit nõ proscripta, neq; edicta die, alienissimo tẽpore, ludis ipsis Romanis, foro ornato. itaq; renuntiat Rabonius illã decisionẽ tutoribus: accurrũt tamen ad tẽpus tutores: digitũ tollit Iunius patruus. isti color immutatus est: uultus, oratio, mens deniq; excidit: quid ageret, cœpit cogitare. si opus pupillo redimeretur, si res abiret ab eo mãcipe, quem ipse appo=

ſuiſſet, ſibi nullam prædam eſſe. itaq; excogitat: quid? nihil ingenioſe, nihil quod quiſquam poſſit dicere improbe, uel callide: nihil ab iſto tectum, nihil ueteratorium expectaueritis: omnia aperta, omnia perſpicua reperientur, impudentia, amentia, audacia. ſi pupillo opus redimitur, mihi præda de manibus eripitur. quod eſt igitur remedium? quod? ne liceat pupillo redimere. ubi illa conſuetudo in bonis, prædibus, prædiisq; uēdendis omnium Conſulum, Cenſorum, Prætorum, Quæſtorum denique? ut optima conditione ſit is, cuia res ſit, cuiū periculum? excludit eum ſolum, cui propè dicam ſoli poteſtatem factam eſſe oportebat: quid enim quiſquam ad meam pecuniam me inuito aſpirat? quid accedit? locatur opus id, quod ex mea pecunia reficiatur. ego me refecturum eſſe dico. probatio futura eſt tua, qui locas: prædibus & prædiis populo cautum eſt. & ſi non putas cautum: ſcilicet tu Prætor in mea bona, quos uoles, immittes? me ad meas fortunas defendendas accedere non ſinas? operæpretium eſt ipſam legem cognoſcere. dicetis eundem conſcripſiſſe, qui illud edictum de hæreditate. EX OPERE FACIVNDO. QVAE PVPILLI IVNII. dic, dic quæſo clarius. C. VERRES PRAET. VRBIS ADDIDIT. corriguntur leges cenſoriæ: quod enim uideo in multis ueteribus legibus, Cn. Domitius, L. Metellus, L. Caſſius, Cn. Seruilius Cenſores addiderunt, uult aliquid eiuſmodi C. Verres. dic quid addidit. QVI DE L. MARTIO, M. PERPENNA CENSORIBVS REDEMERIT, SOCIVM NE ADMITTITO, NEVE EI PARTEM DATO, NEVE EI REDIMITO. quid ita? ne

uitiosum opus fieret? at erat probatio tua. ne parum locuples esset? at erat, & esset amplius, si uelles, populo cautum prædibus, et prædijs. hic te si res ipsa, si indignitas iniuriæ tuæ non cómouebat, si pupilli calamitas, propinquorum lacrymæ, D. Bruti, cuius prædia subierant periculum, M. Marcelli tutoris auctoritas apud te ponderis nihil habebat: ne illud quidem animaduertebas, eiusmodi fore hoc peccatum tuũ, quod tu neq; negare posses (in tabulas enim retulisti) nec cum defensione aliqua confiteri. addicitur id opus HS D L X millibus, cum tutores HS L X X X millibus id opus ad illius hominis iniquissimi arbitrium se effecturos esse clamarent. etenim quid erat operis? id, quod uos uidistis. omnes illæ columnæ, quas dealbatas uidetis, machina apposita, nulla impensa deiectæ, eisdemq; lapidibus repositæ sunt. hoc tu HS D L X millibus locauisti. atqui in illis columnis dico esse quæ à tuo redemptore cómotæ non sint, dico esse ex qua tantum tectorium uetus delitum sit, & nouum inductum. quòd si tanta pecunia columnas dealbari putassem, certe nunquam Aedilitatem petiuissem. at ut uideatur tamen res agi, & non eripi pupillo: SI QVID OPERIS CAVSA RESCIDERIS, REFICITO. quid erat, quod rescinderet, cnm suo quenq; loco lapidem reponeret? QVI REDEMERIT, SATISDET DAMNI INFECTI EI, QVI À VETERE REDEMPTORE ACCEPERIT. deridet, cum sibi ipsum iubet satisdare Rabonium. PECVNIA PRAESENS SOLVATVR. quibus de bonis? eius, qui, quod tu HS D L X millibus locasti, HS L X X X millibus effecturum esse clamauit.

quibus de bonis? pupilli. cuius ætatem, & solitudinem, etiam si tutores non essent, defendere Prætor debuit: tutoribus defendentibus, nō modo patrias eius fortunas, sed etiam bona tutorum ademisti. HOC OPVS BONO SVO QVOQVE FACITO. lapis aliquis cædendus, & apportandus fuit machina sua? an illò non saxum, nō materies aduecta est: tātum operis in ista locatione fuit, quātum paucæ operæ fabrorum mercedis tulerunt, & manupretij machinæ? utrū existimatis, minus operis esse, unā columnam efficere ab integro nouam, nullo lapide rediuiuo; an quatuor illas reponere? nemo dubitat, quin multo maius sit nouam facere. ostendam, in ædibus priuatis, longa difficiliq; uectura, colūnas singulas ad impluuium HS XL millibus non minus magnas locata.. sed ineptum est de tam perspicua istius impudentia pluribus uerbis disputare, præsertim cum iste aperte tota lege omnium sermonem, atque existimationem contempserit, qui etiam ad extremum conscripserit, REDIVIVA SIBI HABETO. quasi quicquam rediuiui ex opere illo tolleretur, ac nō totum opus ex rediuiuis constitueretur. at enim pupillo redimi non licebat, non necesse erat rem ad ipsum peruenire, poterat aliquis ad id negotium de populo accedere. omnes exclusi sunt non minus aperte, quàm pupillus. diem præstituit operi faciundo Cal. Dec. locat circiter Idus Sept. angustijs temporis excluduntur omnes. quid ergo? Rabonius istā diē quomodo assequitur? nemo Rabonio molestus est, neq; Cal. Dec. neq; Nonis, neq; Idibus. deniq; aliquanto in prouinciam iste proficiscitur prius, quā opus effectum est. posteaquam reus factus est, primo negabat opus in

acceptum referre posse. cũ instaret Rabonius, in me causam conferebat, ꝙ tum codicem obsignassem. petit à me Rabonius, & amicos allegat: facile impetrat. iste, quid ageret, nesciebat. si in acceptum non retulisset, putabat se aliquid defensionum habiturum: Rabonium porrò intelligebat rem totam esse patefacturũ: tametsi quid poterat esse apertius, quàm nunc est, ut uno minus teste haberet Rabonio? opus in acceptum retulit quadriennio post, q̃ diem operi dixerat. hac conditione, si quis de populo redemptor accessisset, cum die cæteros redẽptores exclusisset, tum in eius arbitrium ac potestatem uenire nolebat, qui sibi ereptam prædam arbitraretur. nã quid argumentamur, quò ista pecunia peruenerit? fecit iste indicium. primũ cum uehementius cum eo D. Brutus contenderet, qui de sua pecunia HS D X L millia numerauit: quod iam iste ferre nõ poterat: opere addicto, prædibus acceptis, de HS D L X millibus remisit D. Bruto HS C X millia. hoc, si aliena res esset, certe facere nõ potuisset. deinde nũmi numerati sunt Cornificio: quem scribam suum fuisse, negare non potest. postremo ipsius Rabonij tabulæ prædam illam istius fuisse clamant. recita nomina Rabonij. hic etiã priore actione Q. Hortensius pupillum Iunium uenisse prætextatum in uestrum conspectum, & testes secum, patruo testimoniũ dicente, questus est: & me populariter agere, atq; inuidiam cõmouere, ꝙ puerum producerem, clamitauit. quid erat Hortensi tandem in illo puero populare? quid inuidiosum? Gracchi credo, aut Saturnini, aut alicuius hominis eiusmodi produxeram filiũ, ut nomine ipso, & memoria patris animos imperitæ multitudinis concitarem. P. Iunij

erat, hominis de plebe Romana, filius: quem pater moriens tum tutoribus, et propinquis, tum legibus, tũ æquitati magistratuũ, tum iudicijs uestris commendandũ putauit. hic istius scelerata locatione, nefarioq; latrocinio, bonis patrijs fortunisq; omnibus spoliatus, uenit in iudicium; si nihil aliud, saltem ut eũ, cuius opera ipse multos annos est in sordibus, paulo tamẽ obsoletius uestitum uideret. itaq; tibi Hortensi non illius ætas, sed causa; non uestitus, sed fortuna popularis uidebatur. neque te tam cõmouebat, quòd ille cum toga prætexta, quã quòd sine bulla uenerat: uestitus enim neminem cõmouebat is, quẽ illi mos, & ius ingenuitatis dabat: quod ornamentum pueritiæ pater dederat, indicium, atq; insigne fortunæ, hoc ab isto prædone ereptum esse, grauiter & acerbe homines ferebant. neq; erant hæ lacrymæ populares magis, q̃ nostræ, q̃ tuæ Q. Hortensi, quàm horum, qui sententiam laturi sunt: ideo q; cõmunis est causa, cõmune periculum: cõmuni præsidio talis improbitas, tanquam aliquod incendiũ, restinguenda est: habemus enim liberos paruos: incertum est, quàm longa nostrum cuiusq; uita futura sit: cõsulere uiui ac prospicere debemus, ut illorũ solitudo, et pueritia quãfirmissimo præsidio munita sit: quis est enim, qui tueri possit liberum nostrorum pueritiam contra improbitatem magistratuũ? mater credo. scilicet magno præsidio fuit Anniæ pupillæ mater fœmina primaria: minus, illa deos hominesq; implorante, iste infanti pupillæ fortunas patrias ademit. tutores ne defenderent? perfacile uero apud istiusmodi Prætorem, à quo M. Marcelli tutoris in causa pupilli Iunij & oratio, & uoluntas, & auctoritas repudiata est. quæremus etiam,

quid iste in ultima Phrygia, quid in extremis Pamphyliæ partibus fecerit? qualis in bello prædonum prædo ipse fuerit? qui in foro populi R. pirata nefarius reperiatur? dubitamus, quid iste in hostium præda molitus sit, qui manubias sibi tantas ex L. Metelli manubijs fecerit, qui maiore pecunia quatuor columnas dealbãdas, quàm ille omnes ædificandas locauerit? expectemus, quid dicant ex Sicilia testes? quis unquam templum illud aspexit, quin auaritiæ tuæ, quin iniuriæ, quin audaciæ testis esset? quis à signo Vertumni in circum maximum uenit, quin is in unoquoq; gradu de auaritia tua cõmoneretur? quam tu uiam thensarum, atque pompæ eiusmodi exegisti, ut tu ipse illà ire nõ audeas. te putet quisquã, cum ab Italia freto disiunctus esses, socijs temperasse, qui ædem Castoris testem furtorum tuorum esse uolueris, quam populus R. quotidie, iudices etiam tum, cum de te sententiam ferrent, uiderent? atque etiam iudicium in Prætura publicum exercuit: non enim prætereundum est ne id quidẽ. petita mulcta est apud istum Prætorem à Q. Opimio, qui adductus est in iudicium uerbo, ꝙ, cum esset Tribunus pl. intercessisset contra legem Corneliam, quòd in Tribunatu dixisset contra alicuius hominis nobilis uoluntatem. de quo iudicio si uelim dicere omnia, multi appellandi lædendiq; sunt: quod mihi non est necesse. tantum dicam, paucos homines arrogãtes hoc adiutore Q. Opimiũ per ludum, & iocum fortunis omnibus euertisse. is mihi etiam queritur, quòd à nobis IX solis diebus prima actio sui iudicij transacta sit, cum apud ipsum tribus horis Q. Opimius senator populi R. bona, fortunas, ornamenta omnia amiserit. cuius propter

indignitatem iudicij, sæpissime est actum in senatu, ut genus hoc totum mulctarum, ac iudiciorum eiusmodi tolleretur. iam uero in bonis Q. Opimij uendendis quas iste prædas, quàm aperte, quàm improbe fecerit, longum est dicere. hoc dico: nisi uobis id hominum honestissimorum tabulis planum fecero, fingi à me hoc totum temporis causa putatote. iam qui ex calamitate senatoris populi R. cum Prætor iudicio eius præfuisset, spolia domum suam referre, & manubias detrahere conatus sit: is ullam ab sese calamitatem poterit deprecari? nam de subsortitione illa Iuniana iudicum nihil dico. quid enim? contra tabulas, quas tu protulisti, audeam dicere? difficile est: non enim me tua solum & iudicum auctoritas, sed etiam annulus aureus scribæ tui deterret. non dicam id, quod probare difficile est. hoc dicam, quod ostendam: multos ex te uiros primarios audisse, cum diceres, ignosci tibi oportere, quòd falsum codicem protuleris: nam qua inuidia C. Iunius conflagrarat, ea, nisi prouidisses, tibi ipsi tum pereundum fuisse. hoc modo iste sibi, & saluti suæ prospicere didicit, referendo in tabulas & priuatas & publicas quod gestum non esset, tollendo quod esset, & semper aliquid demendo, mutando, curando ne litura appareat, interpolando: eò enim usque progreditur, ut ne defensionem quidem maleficiorum suorum sine alijs maleficijs reperire posset. eiusdem modi sortitionem homo amentissimus suorum quoque iudicum fore putauit per sodalem suum Q. Curtium iudicem quæstionis: cui nisi ego ui populi, & hominum clamore, atque conuitio restitissem, ex hac decuria nostra,

cuius mihi copiam quamlargissime factam oportebat, erepta esset facultas bonorũ, cum is annuerat : in suum consilium sine causa subsortiebatur. *

Desideratur quippiam.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER IIII. ORATIO VII.

M VLTA mihi necessario iudices prætermittenda sunt, ut possim aliquo modo de ijs rebus, quæ meæ fidei cōmissæ sunt, dicere: recepi. n. causam Siciliæ: ea me ad hoc negotium prouincia attraxit. ego tamen hoc onere suscepto, & recepta causa Siciliensi, amplexus animo sum aliquanto amplius: suscepi enim causam totius ordinis: suscepi causam populi R. ꝙ putabam tum denique recte iudicari posse, si non modo reus improbus adduceretur, sed etiā diligens, & firmus accusator ad iudicium ueniret. quo mihi maturius ad Siciliæ causam ueniendum est, relictis cæteris eius furtis, ac flagitijs, ut & uiribus quamintegerrimis agere, et ad dicendum temporis satis habere possim. atq; adeo antequam de incommodis Siciliæ dico, pauca mihi uidentur esse de prouinciæ dignitate, uetustate, utilitate dicenda: nam cum omnium sociorum prouinciarumq; rationem diligenter habere debetis, tum præcipue Siciliæ iudices, plurimis iustissimisq; de causis: primum ꝙ omnium nationum exterarum princeps Sicilia se ad amicitiam fidemq; populi R. applicuit: prima omnium, id quod ornamentum imperij est, prouincia est appellata: prima docuit maiores nostros, quàm præclarum esset exteris gentibus imperare: sola fuit ea fide beneuolentiaq; erga populum R. ut ciuitates eius insulæ, quæ semel in amicitiā nostram uenissent, nunquam postea deficerent, pleræque

autem, & maxime illustres in amicitia perpetuo mane= rent. itaq; maioribus in Africam ex hac prouincia gra= dus imperij factus est: neq; enim tam facile opes Cartha ginis tantæ concidissent, nisi illud et rei frumẽtariæ sub= sidium, & receptaculum classibus nostris pateret. quare P. Africanus Carthagine deleta, Siculorum urbes signis, monimentisq; pulcherrimis exornauit, ut, quos uictoria populi R. maxime lætari arbitrabatur, apud eos moni= menta uictoriæ plurima collocaret. denique ille ipse M. Marcellus, cuius in Sicilia uirtutem hostes, misericordiã uicti, fidem cæteri Siculi perspexerunt, non solum socijs in eo bello consuluit, uerum etiam superatis hostibus tẽ perauit, urbem pulcherrimam Syracusas, quæ cum ma= nu munitissima esset, tũ loci natura terra, ac mari clau= debatur, cum ui, consilioq; cepisset, non solum incolumẽ passus est esse, sed ita reliquit ornatam, ut esset idem mo nimentum uictoriæ, mansuetudinis, continentiæ, cum ho mines uiderent, & quid expugnasset, & quibus peper= cisset, & quæ reliquisset. tantum ille honorem Siciliæ ha= bendum putauit, ut ne hostium quidem urbem ex socio rum insula tollendam arbitraretur. itaq; ad omnes res Sicilia prouincia semper usi sumus: ut, quicquid ex sese posset efferre, id non apud eos nasci, sed domi nostræ con ditum putaremus. quando illa frumẽtum, quod deberet, non ad diem dedit? quando id, quod opus esse putaret, nõ ultro pollicita est? quando id, quod imperaretur, recusa uit? itaq; ille M. Cato sapiens cellam penariam Reip. no= stræ, nutricem plebis Romanæ Siciliam nominauit. nos uero experti sumus Italico maximo difficillimoq; bello, Siciliam nobis non pro penaria cella, sed pro ærario illo

maiorum uetere ac referto fuisse: nam sine ullo sumptu nostro corijs, tunicis, frumentoq; suppeditato, maximos exercitus nostros uestiuit, aluit, armauit. quid, illa, quæ forsitan ne sentimus quidem iudices, quanta sunt? quòd multis locupletioribus ciuibus utimur: quòd habent propinquam, fidelem, fructuosamq; prouinciam, quò facile excurrant, ubi libenter negotium gerant: quos illa partim mercibus suppeditandis cum quæstu, compendioq; dimittit, partim retinet, ut arare, ut pascere, ut negotiari libeat, ut denique sedes, ac domicilium collocare. quod cōmodum non mediocre populi R. est: tantum ciuium R. numerum, tam propè ab domo, tam bonis fructuosisq; rebus detineri. & quoniam quasi quædam prædia populi R. sunt uectigalia nostra, atque prouinciæ: quemadmodum propinquis uos uestris prædijs maxime delectamini, sic populo R. iucūda suburbanitas est huiusce prouinciæ. iam uero hominum ipsorum iudices ea patientia, uirtus, frugalitasq; est, ut proxime ad nostram disciplinam illam ueterem, non hanc, quæ nunc increbruit, uideantur accedere. nihil cæterorum simile Græcorum, nulla desidia, nulla luxuria: contra summus labor in publicis, priuatisq; rebus, summa parsimonia, summa diligentia. sic porrò nostros homines diligunt, ut his solis neque publicanus, neque negotiator odio sit. magistratuum autem nostrorum iniurias ita multorum tulerunt, ut nunquam ante hoc tempus ad aram legum præsidiumq; uestrum publico consilio confugerent. tametsi & illum annum pertulerant, qui sic eos afflixerat, ut salui esse non possent, nisi C. Marcellus quasi aliquo fato uenisset, ut bis ex eadem familia salus

Siciliæ constitueretur, postquam M. Antonij infinitum il lud imperium senserant. sic à maioribus suis acceperãt, tãta populi R. in Siculos esse beneficia, ut etiam iniurias nostrorum hominum perferendas putarẽt. in neminem ciuitates ante hunc testimonium publice dixerunt. hunc deniq; ipsum pertulissent, si humano modo, si usitato mo re, si deniq; uno aliquo in genere peccasset. sed cum per= ferre non possent luxuriem, crudelitatem, auaritiam, su perbiã; cum omnia sua cõmoda, iura, beneficia senatus, populiq; R. unius scelere, ac libidine perdidissent: hoc sta tuerunt, aut istius iniurias per uos ulcisci, & persequi, aut, si uobis indigni essent uisi, quibus opem auxiliumq; ferretis, urbes, ac sedes suas relinquere, quandoquidem iam ante istius iniurijs exagitati reliquissent. hoc consilio à L. Metello legationes uniuersæ petiuerunt, ut quampri mum isti succederet: hoc animo toties apud patronos de suis miserijs deplorarunt: hoc commoti dolore postulata Consulibus, quæ non postulata, sed in istum crimina ui= derentur esse, ediderunt: fecerunt etiam, ut me, cuius fi= dem, continentiamq; cognouerãt, propè de uitæ meæ sta tu dolore, ac lacrymis suis deducerẽt, ut ego istum accu sarem, à quo mea longissime ratio uoluntasq; abhorre= bat. quanq̃ in hac causa multo plureis partes mihi de= fensionis, quàm accusationis suscepisse uideor. postremo homines ex tota prouincia nobilissimi, primiq;, publice priuatimq; uenerũt. grauissima, atq; honestissima quæq; ciuitas uehemẽtissime suas iniurias persecuta ẽ. at quẽ= admodum iudices uenerunt? uideor enim mihi liberius apud uos iam pro Siculis loqui debere, quàm forsitã ip= si uelint: saluti enim eorum potius consulam, quàm uo=

luntati. ecquem existimatis unquam ulla in prouincia reum absentem, contra inquisitionem accusatoris, tantis opibus, tanta cupiditate esse defensum? Quæstores utriusq; prouinciæ, qui isto Prætore fuerant, cum fascibus mihi præsto fuerunt. hi porrò, qui successerunt, uehementer istius cupidi, liberaliter ex istius cibarijs tractati, nõ minus acres contra me fuerũt. uidete, quid potuerit, qui quatuor in prouincia Quæstores studiosissimos defensores, propugnatoresq; habuerit, Prætorẽ uero cohortemq; totam sic studiosam, ut facile appareret, non tam illis Siciliam, quam inanem offenderant, q̃ Verrem ipsum, qui plenus decesserat, prouinciam fuisse. minari Siculis, si decressent Legationem, quæ cõtra istum diceret: minari, si qui essent profecti: alijs, si laudarẽt, benignissime promittere: grauissimos priuatarum rerũ testes, quibus nos præsentibus denuntiauimus, eos ui custodijsq; retinere. quæ cum omnia facta sint, tamen unam solam scitote esse ciuitatem Mamertinam, quæ publice Legatos, qui istũ laudarẽt, miserit. eius autem Legationis principem ciuitatis nobilissimum C. Heium iuratum dicere audistis, isti nauem onerariam maximam Messanæ esse publice coactis operis ædificatam. idemq; Mamertinorũ Legatus, istius laudator, non solum istum bona sua, uerum etiã sacra, deosq; penates à maioribus traditos ex ædibus suis eripuisse dixit. præclara laudatio, cum duabus in rebus Legatorum una opera consumitur, in laudando, atq; repetendo. atq; ea ipsa ciuitas qua ratione illi amica sit, dicetur certo loco: reperietis .n. quæ causæ beneuolentiæ sint Mamertinis erga istum, eas ipsas causas satis iustas esse dãnationis. alia ciuitas nulla iudices publico consilio lau

dat. uis illa summi imperij tantum potuit apud perpaucos homines, non ciuitates, ut aut leuissimi quidã ex miserrimis, desertissimisq́; oppidis inuenirentur, qui iniussu populi, ac senatus proficiscerentur, aut ij, qui contra istũ Legatos decreuerant, & testimonium publicum, mandataq; acceperant, ui ac metu retinerẽtur. quod ego in paucis tamen usu uenisse non moleste fero, quo reliquæ tot, & tãtæ, & tam graues ciuitates, tota deniq; Sicilia plus auctoritatis apud uos haberet, cum uideretis nulla ui retineri, nullo periculo prohiberi posse, quo minus experirentur, ecquid apud uos querimoniæ ualerent antiquissimorum, fidelissimorumq́; sociorum. nam quod fortasse non nemo uestrum audierit, istum à Syracusanis publice laudari: id tametsi priore actione ex Heraclij Syracusani testimonio, cuiusmodi esset, cognouistis; tamen uobis alio loco, ut se tota res habeat, quod ad eã ciuitatem attinet, demonstrabitur: intelligetis. n. nullis hominibus quẽquam tanto odio, quanto istum Syracusanis, esse, & fuisse. at enim istum soli Siculi persequuntur, ciues R. qui in Sicilia negotiantur, defendunt, diligunt, saluum esse cupiunt. primũ, si ita esset, tamen uos in quæstione de pecunijs repetundis, quæ sociorum causa cõstituta est, lege iudicioq́; sociali, sociorum querimonias audire oporteret. sed intelligere potuistis priore actione ciues R. ex Sicilia plurimos, honestissimos, maximis de rebus, & quas ipsi accepißent iniurias, & quas scirent alijs esse factas, pro testimonio dicere. ego hoc, quod intelligo iudices, sic confirmo. uideor mihi gratum fecisse Siculis, ꝙ eorum iniurias meo labore, inimicitias periculo sim persecutus. non minus hoc gratũ me nostris ciuibus intelligo fecisse: qui

hoc existimãt, iuris, libertatis, rerum, fortunarumq́; sua rum salutem in istius damnatione consistere. quapropter de istius Prætura Siciliensi, nõ recuso, quin ita me audia tis, ut si cuiquam generi hominum, siue Siculorum, siue nostrorum ciuium, siue cuiquam ordini, siue aratorum, siue pecuariorum, siue mercatorum probatus sit, si non horum omnium communis hostis, prædoq́; fuerit, si cuiquam deniq; ulla in re unquam temperauerit, ut uos quoq; temperetis. Qui, simul atq; ei sorte prouincia Si cilia obuenit, statim Romæ, & ad Vrbem, antequã pro= ficisceretur, quærere ipse secum, et cogitare cum suis cœ pit, quibusnam rebus in ea prouincia maximam uno an no pecuniam facere posset. nolebat in agẽdo discere (tã= etsi nõ prouinciæ rudis erat, & tyro) sed in Siciliam pa ratus ad prædam, meditatusq́; uenire cupiebat. ò præcla re coniectum à uulgo in illam prouinciam omen cõmu nis famæ, atq; sermonis, cũ ex nomine istius, quid in pro uincia facturus esset, perridiculi homines augurabãtur. etenim quis dubitare posset, cum istius in Quæstura fu= gam, & furtum recognosceret, cum in Legatione, oppi= dorum, fanorumq́; spoliationes cogitaret, cum uideret in foro latrocinia Præturæ, qualis iste in quarto actu im= probitatis futurus esset? atq; ut intelligatis eum Romæ quæsisse non modo genera furãdi, sed etiam nomina: cer tissimum accipite argumentum, quo facilius de singu= lari eius impudentia existimare possitis. quo die Siciliã tetigit (uidete, satis ne paratus ex illo omine urbano ad euerrendam prouinciam uenerit) statim Messana lite= ras Halesam mittit, quas ego istum in Italia scripsisse arbitror: nam simul atque è naui egressus est, dedit

operam, ut Halesinus ad se Dio cõtinuo ueniret, se de hæreditate uelle cognoscere, quæ eius filio à propinquo homine Apollodoro Laphirone uenisset. ea erat iudices per grãdis pecunia. hic est Dio iudices nũc beneficio Q. Metelli ciuis R. factus: de quo multis uiris primarijs testibus, multorumq; tabulis uobis priore actione satisfactũ est, HS undecies numeratũ esse, ut eam causam, in qua ne tenuissima quidem dubitatio posset esse, isto cognoscẽte obtineret: præterea greges nobilissimarum equarum abactos: argenti, uestisq; stragulæ, domi quod fuerit, esse direptum: ita HS undecies Q. Dionem, ꝙ hæreditas ei obuenisset, nullam aliam ob causam, perdidisse. quid? hæc hæreditas quo Prætore Dionis filio uenerat? eodem, quo P. Annij senatoris filiæ; eodem, quo M. Liguri senatori C. Sacerdote Prætore. quid? tũ nemo molestus Dioni fuerat? non plus, quàm Liguri Sacerdote Prætore. quid? ad Verrem quis detulit? nemo: nisi forte existimatis ei quadruplatores ad fretum præsto fuisse. ad urbem cum esset, audiuit, Dioni cuidã Siculo permagnam uenisse hæreditatem, hæredem statuas iussum esse in foro ponere; nisi posuisset, Veneri Erycinæ esse mulctatum. tametsi positæ essent ex testamento: putabat tamen, quoniam Veneris nomen esset, causam pecuniæ se reperturũ. itaq; apponit qui petat Veneri Erycinæ illam hæreditatem: non. n. Quæstor petit (ut est consuetudo) is, qui Erycum mõtem obtinebat. petit Neuius Turpio, quidam istius excursor & emissarius, homo omnium ex illo cõuentu quadruplatorum deterrimus, C. Sacerdote Prætore condẽnatus iniuriarum. etenim erat eiusmodi causa, ut ipse Prætor cũ quæreret calumniatorem, paulo tamen consideratiorem

reperire non posset.hunc hominem Veneri absoluit, sibi cõdemnat.maluit uidelicet homines peccare,quàm deos: se potius à Dione,quod nõ licebat,quàm Venerem, quod non debebatur,auferre. quid ego nunc hic Sex.Pompeij Clori testimonium recitem? qui causam egit Dionis: qui omnibus rebus interfuit: hominis honestissimi; tametsi ciuis R.uirtutis causa iandiu est, tamen omniũ Siculorum primi,ac nobilissimi.quid ipsius Q. Cæcilij Dionis, hominis probatissimi,ac prudentissimi? quid L.Vetecilij Liguris,T.Manlij,L.Caleni? quorũ omnium testimonijs de hac Dionis pecunia cõfirmatum est.dixit hoc idem M. Lucullus, se de his Dionis incommodis pro hospitio,quod sibi cũ eo esset,iam ante cognosse.quid?Lucullus,qui tum in Macedonia fuit,melius hæc cognouit, q̃ tu Hortensi, qui Romæ fuisti? ad quem Dio confugit: qui de Dionis iniurijs grauissime per literas cum Verre questus es. noua tibi hæc sunt,& inopinata? nunc primum hoc aures tuæ crimen accipiũt? nihil de Dione, nihil de socru tua, fœmina primaria,Seruilia,uetere Dionis hospita audisti? nõ ne multa mei testes,quæ tu scis,nesciũt? nõ ne te mihi testem in hoc crimine eripuit nõ istius innocẽtia,sed legis exceptio?TESTIMONIA M.LVCVLLI, CHLORI,DIONIS.satis ne uobis magnam pecuniam Venerius homo,qui è Chelidonis sinu in prouinciã profectus esset,Veneris nomine quæsisse uidetur? accipite aliam in minore pecunia nõ minus impudẽtem calũniam. Sosippus & Epicrates fratres sunt Agyrinenses.horũ pater ab hinc duos & XX annos est mortuus. in cuius testamento quodam loco,si cõmissum quid esset, mulcta erat Veneri. ipsos XX annos,cum tot interea

Prætores,tot Quæstores,tot calumniatores in prouincia fuissent,hæreditas ab his Veneris nomine petita non est. causam Verres cognoscit: per Volcatium pecuniam accepit,ferè ad HS CCCC millia ab duobus fratribus. multorũ testimonium audistis antea: uicerũt Agyrinenses fratres, ita,ut egentes inanesq; discederẽt. at enim ad Verrem pecunia ista non peruenit. quæ est ista defensio? utrum,asseueratur in hoc,an tentatur? mihi enim noua res est. Verres calumniatores apponebat: Verres adesse iubebat: Verres cognoscebat: Verres iudicabat: pecuniæ maximæ dabãtur: qui dabant, causas obtinebant: tu mihi ita defendas? nõ est ista Verri numerata pecunia. adiuuo te: mei quoq; testes idem dicunt: Volcatio dicunt sese dedisse. quæ uis erat Volcatio tanta, ut HS CCCC millia duobus hominibus auferret? ecquis Volcatio, si sua sponte uenisset,unam libellam dedisset? ueniat nũc,experiatur: tecto recipiet nemo. at ego amplius dico. HS quadringenties accepisse te arguo contra leges: nego,tibi ipsi ullum nũmum esse numeratũ: sed cum ob tua decreta,ob imperata, ob iudicata pecuniæ dabãtur, non erat quærendum,cuius manu numerarẽtur, sed cuius iniuria cogerẽtur. comites illi tui delecti,manus erãt tuæ: præfecti,scribæ,medici,accensi,aruspices,præcones, manus erant tuæ: quo quisq; te maxime cognatione,affinitate,necessitudine aliqua attingebat,ita maxime manus tua putabatur: cohors tota illa tua,quæ plus mali Siciliæ dedit,quàm si centum cohortes fugitiuorũ fuissent,tua manus sine controuersia fuit. quicquid ab horũ quopiam captum est,id nõ modo tibi datum,sed tua manu numeratum iudicari necesse est. nam si hanc defen=

ſionem probabitis: non accepit ipſe: licet omnia de pe=cunijs repetundis iudicia tollatis: nemo unquã tam reus, tam nocens adducetur, qui iſta defenſione non poſſit uti. etenim cum Verres utatur: quis erit unquam poſthac reus tam perditus, qui nõ ad Q. Mutij innocẽtiam re=feratur, ſi cum iſto conferatur? neq; nunc tam mihi iſti Verrem defendere uidentur, quàm in Verre defenſionis tentare rationẽ. qua de re iudices uobis magnopere pro=uidendum eſt. pertinet hoc ad ſummam Reip. & ad exi=ſtimationem ordinis, ſalutemq; ſociorum. ſi enim inno=centes exiſtimari uolumus, nõ ſolum nos abſtinentes, ſed etiam noſtros comites præſtare debemus. primũ omnium opera tanta danda eſt, ut eos nobiſcum ducamus, qui no ſtræ famæ, capitiq; conſulant. deinde ſi in hominibus eli gendis nos ſpes amicitiæ fefellerit, ut uindicemus, miſſos faciamus, ſemper ita uiuamus, ut rationem reddendam nobis arbitremur. Africani eſt hoc, hominis liberaliſſimi. ueruntamen ea liberalitas eſt probanda, quæ ſine pericu lo exiſtimationis eſt, ut in illo fuit. cum ab eo quidam ue tus aſſectator ex numero amicorũ non impetraret, ut ſe præfectum in Africã duceret, & id ferret moleſte: no=li, inquit, mirari, ſi tu à me hoc nõ impetras: ego iam=pridem ab eo, cui meam exiſtimationem caram fore ar=bitror, peto, ut mecum præfectus proficiſcatur, et adhuc impetrare nõ poſſum. etenim re uera multo magis eſt pe tendum ab hominibus, ſi ſalui eſſe uolumus, ut eant no=biſcũ in prouinciam, q̃ hoc illis in beneficij loco deferen=dum. ſed tu, cũ et tuos amicos in prouinciã quaſi in præ dam inuitabas, ac cum illis, ac per eos prædabare, & eos in cõcione annulis aureis donabas: nõ ſtatuebas, tibi non

ſolum de te, ſed etiã de illorum factis rationem eſſe red dendam ? cum hos ſibi quæſtus conſtituiſſet magnos, atq; uberes ex iis cauſis, quas ipſe inſtituerat in cõſilio, hoc eſt cum ſua cohorte, cognoſcere: tum infinitum genus inuenerat ad innumerabilem pecuniã corripiendam. dubium nemini eſt, quin omnes omniũ pecuniæ poſitæ ſint in eorum poteſtate, qui iudicia dant, & eorum, qui iudicant: quin nemo noſtrum poſſit ædes ſuas, nemo fundum, nemo bona patria obtinere, ſi, cum hæc à quopiã ueſtrum petita ſunt, Prætor improbus, cui nemo interdicere poſſit, det quem uelit iudicem, iudex nequam & leuis, quod Prætor iuſſerit, iudicet. ſi uero illud quoque accedet, ut Prætor in ea uerba iudicium det, ut uel Octauius Balbus iudex, homo & iuris & officij peritiſſimus, nõ poſſit aliter iudicare : ſit eiuſmodi L. Octauius iudex. eſto. ſi apparet fundũ Capenatem, quo de agitur, ex iure eum P. Seruilij eſſe, neq; is fundus Q. Catulo reſtituetur: nõ neceſſe erit L. Octauio iudici cogere P. Seruilium Q. Catulo fundũ reſtituere, aut cõdemnare eum, quem non oporteat ? eiuſdemmodi totum ius prætorium, eiuſdemmodi omnis res iudiciaria fuit in Sicilia per triennium Verre Prætore. decreta eiuſmodi. SI NON ACCIPIT QVOD TE DEBERE DICIS, ACCVSES. SI PETIT, DVCAS. C. Fuſicium duci iuſſit petitorem, L. Suetium, L. Racilium. iudicia huiuſmodi. QVI CIVES R. ERANT, SICVLI ESSENT, TVM SI EORVM LEGIBVS DARI OPORTERET. QVI SICVLI, SI CIVES R. ESSENT. uerum ut totum genus amplectamini iudiciorũ, prius iura Siculorum, deinde iſtius

instituta cognoscite. Siculi hoc iure sunt, ut, quod ciuis cum ciue agat, domi certet suis legibus: quod Siculus cum Siculo, non eiusdem ciuitatis, ut de eo Prætor iudices ex P. Rupilij decreto, quod is de decem Legatorũ sententia statuit, quam legem Siculi Rupiliam uocant; sortiatur. quod priuatus à populo petit, aut populus à priuato, senatus ex aliqua ciuitate, qui iudicet, datur, cum alternæ ciuitates reiectæ sunt. quod ciuis Romanus à Siculo petit, Siculus iudex datur. quod Siculus à ciue R. ciuis R. datur. cæterarum rerum selecti iudices ex ciuium R. conuentu proponi solent. inter aratores & decumanos lege frumentaria, quam Hieronicam appellant, iudicia fiunt. hæc omnia isto Prætore nõ modo perturbata, sed planè & Siculis, & ciuibus R. erepta sunt. primum suæ leges, quod ciuis cum ciue ageret, aut eum iudicem, quem cõmodum erat, præconem, aruspicẽ, medicum suum dabat, aut, si legibus erat iudicium constitutum, et ad ciuem suum iudicem uenerant, libere ciui iudicare nõ licebat: edictum. n. hominis cognoscite: quo edicto omnia iudicia redegerat in suam potestatem: Si quis perperã iudicasset, se cogniturũ: cum cognosset, animaduersurum. idq; cum faciebat, nemo dubitat, quin cum iudex aliũ de suo iudicio putet iudicaturũ, seq; in eo capitis periculum aditurũ, uoluntatem spectet eius, quem statim de capite suo putet iudicaturũ. selecti è conuẽtu, aut propositi ex negotiatoribus iudices, nulli. hæc copia, quã dico, iudicum, cohors non Q. Scæuolæ, qui tamen de cohorte sua dare nõ solebat, sed C. Verris. cuiusmodi cohortem putatis hoc principe fuisse? sicuti uidetis edictũ. SI QVID PERPERAM IVDICARIT SE-

NATVS. eum quoq; ostendam, siquando sit datus, coactu istius, quod nõ senserit, iudicasse. ex lege Rupilia sortitio nulla, nisi cũ nihil intererat istius. lege Hieronica iudicia plurimarum cõtrouersiarum sublata uno nomine omnia. de cõuentu, ac negotiatoribus nulli iudices. quantam potestatem habuerit, uidetis: quas res gesserit, cognoscite. Heraclius est Hieronis filius Syracusanus, homo in primis domi suæ nobilis, & ante hũc Prætorem uel pecuniosissimus Syracusanorũ, nunc nulla alia calamitate, nisi istius auaritia, atq; iniuria pauperrimus. huic hæreditas facile ad HS tricies uenit testamento propinqui sui Heraclij: plena domus cælati argẽti optimi, multaq; stragulæ uestis, pretiosissimorumq; mãcipiorũ. quibus in rebus istius cupiditates, et insaniã quis ignorat? erat in sermone res, magnã Heraclio pecuniam uenisse, non solum Heracliũ diuitem, sed etiam ornatũ suppellectili, argẽto, ueste, mancipijs futurũ. audit hæc etiam Verres: & primo, illo suo leuiore artificio Heracliũ aggredi conatur, ut eum roget inspicienda, quæ nõ reddat: deinde à quibusdam Syracusanis admonetur. hi autem quidam erãt affines istius, quorũ uxores iste nunquã alienas existimauit, Cleomenes, & Aescrio: qui quantũ apud istum, & q̃ turpi de causa potuerint, ex reliquis criminibus intelligetis. hi, ut dico, hominem admonẽt, rem esse præclarã, refertam omnibus rebus: ipsum autẽ Heracliũ hominem esse maiorem natu, nõ promptissimũ: & eũ, præter Marcellos, patronũ, quem iure suo adire, aut appellare posset, habere neminem: esse in eo testamẽto, quo ille hæres esset, scriptũ, ut statuas in palæstra deberet ponere. faciemus, ut palæstritæ negent ex testamẽto esse positas: petãt hæ=

reditatem, quod eam palæstræ commisisse dicant. placuit ratio Verri: nã hoc animo prouidebat; cũ tanta hæreditas in cõtrouersiam uenisset, iudicioq; peteretur, fieri nõ posse, ut sine præda ipse discederet. approbat cõsiliũ: auctor est, ut quamprimũ agere incipiant, hominemq; id ætatis minime litigiosum quãtumultuosissime adoriãtur. scribitur Heraclio dica. primo mirãtur omnes improbitatem calumniæ. deinde, qui istum nossent, partim suspicabantur, partim planè uidebãt adiectum esse oculum hæreditati. interea dies aduenit, quo die sese ex instituto, ac lege Rupilia dicas sortiturũ Syracusis iste edixerat: paratus ad hanc dicam sortiendã uenerat. tum eum docet Heraclius nõ posse eo die sortiri, quod lex Rupilia uetaret diebus XXX sortiri dicã, quibus scripta esset. dies XXX non dum fuerant. sperabat Heraclius, si illum diem effugisset, ante alteram sortitionẽ Q. Arriũ, quem prouinciã tum maxime expectabat, successurũ. iste omnibus iudicijs diem distulit, & eam diem cõstituit, ut hanc Heraclij dicam sortiri post dies XXX ex lege posset. posteaquam ea dies uenit, iste incipit simulare se uelle sortiri, Heraclius cum aduocatis adit, & postulat, ut sibi cũ palæstritis, hoc est cũ populo Syracusano, æquo iure disceptare liceat. aduersarij postulant, ut in eam rem iudices dentur ex ijs ciuitatibus, quæ in id forum cõuenirent, electi qui Verri uiderentur. Heraclius cõtra, ut iudices è lege Rupilia dentur, ut ab institutis superiorum, ab auctoritate senatus, ab iure omnium Siculorum ne recedatur. quid ego istius in iure dicendo libidinem demonstrem? quis uestrum non ex urbana iurisdictione cognouit? quis unquam isto Prætore Chelidone inuita lege agere

potuit? non istum, ut non neminem, prouincia corrupit: idem fuit, qui Romæ. cum id, quod omnes intelligebãt, diceret Heraclius, ius esse certum Siculis, inter se quo iure certarent; legem esse Rupiliam, quã Prætor Rupilius ex S.C. de decem Legatorum sententia dedisset; hoc omnes semper in Sicilia Consules Prætoresq; seruasse: negauit se iudices è lege Rupilia sortiturum: quinq; iudices, quos cõmodum ipsi fuit, dedit. quid huic homini facias? quod supplicium dignum libidini eius inuenies? præscriptum tibi cum esset homo deterrime, & impudẽtissime, quemadmodum inter Siculos iudices dares; cum imperatoris populi R. auctoritas, Legatorũ decem summorum hominum dignitas, S.C. intercederet, cuius cõsulto P. Rupilius Prætor ex Legatorũ sententia leges in Sicilia cõstituerat; cum omnes ante te Prætores Rupilias leges in cæteris rebus, & in iudicijs maxime obseruassent: tu ausus es pro nihilo præ tua præda tot res sãctissimas ducere? tibi nulla lex fuit? nulla religio? nullus existimationis pudor? nullus iudicij metus? nullius apud te grauis auctoritas? nullum exemplum, quod sequi uelles? uerũ, ut institui dicere, quinq; iudicibus nulla lege, nullo instituto, nulla religione, nulla sorte, ex libidine istius datis, non qui causam cognoscerent, sed qui, quod imperatũ esset, iudicarent: eo die nihil actum est: adesse iubentur postridie. Heraclius interea cum omnes insidias à Prætore fortunis suis fieri uideret, capit consilium de amicorum, et propinquorum sententia, non adesse ad iudiciũ: itaq; Syracusis illa nocte profugit. iste postero die mane, cum multo maturius, q̃ unquam antea, surrexisset, iudices citari iubet: ubi cõperit Heracliũ non adesse, cogere incipit eos, ut absentem

Heraclium

Heraclium condemnarent. illi eum cōmonefaciunt, ut, si ei uideatur, utatur instituto suo, nec cogat ante horam decimam de absente secundum præsentem iudicare. impetrant. interea sanè perturbatus & ipse, & eius amici, & consiliarij, moleste ferre cœperunt, Heraclium profugisse: putabant absentis damnationem, præsertim tantæ pecuniæ, multo inuidiosiorem fore, q̄ si præsens damnatus esset. eò accedebat, ꝙ iudices è lege Rupilia dati non erant, multo etiam rem turpiorem, & iniquiorem uisum iri intelligebant. itaq; hoc dum corrigere uult, apertior eius cupiditas, improbitasq; facta est: nam illis quinq; iudicibus uti sese negat: iubet id, quod initio è lege Rupilia fieri oportuerat, citari Heraclium, & eos, qui dicam scripserant: aitq; iudices è lege Rupilia uelle sortiri. quod ab eo pridie, cum multis lacrymis eum oraret, atq; obsecraret Heraclius, impetrare non potuerat: id ei postera die uenit in mentem, è lege Rupilia sortiri dicas oportere. educit ex urna tres. ijs, ut absentem Heraclium condemnent, imperat: itaq; condēnant. quæ (malum) ista fuit amētia? ecquando te rationem factorū tuorum red diturū putasti? ecquando his de rebus tales uiros audituros existimasti? petatur hæreditas ea, quæ nulla debetur, in prædam Prætoris? interponatur nomen ciuitatis? imponatur honestæ ciuitati turpissima persona calūniæ? neq; hoc solum, sed ita res agatur, ut ne simulatio quidem æquitatis ulla adhibeatur? nam per deos immortales, quid interest, utrū Prætor imperet, ui q; cogat aliquem de suis bonis omnibus decedere; an huiusmodi iudicium det, quo iudicio indicta causa fortunis omnibus euerti necesse sit? profecto enim negare non potes, te ex lege Rupilia sor=

tiri iudicium debuisse, cum præsertim Heraclius id postularet. sin illud dices, te Heraclij uoluntate ab lege recessisse: ipse te impedies, ipse tu tua defensione implicabere: quare enim primum ille ipse adesse noluit, cum ex eo numero iudices haberet, quos postularat? deinde tu cur post illius fugam iudices alios sortitus es, si eos, qui erant antea dati, utriusq; dederas uoluntate? deinde cæteras dicas omnes illo foro M. Posthumius Quæstor sortitus est: hanc solam tu illo conuentu reperiere sortitus. ergo, inquiet aliquis, donauit populo Syracusano illam hæreditatem. primum, si id confiteri uelim, tamen istum condẽnetis necesse est: neq; enim permissum est, ut impune nobis liceat, quod alicui eripuerimus, id alteri tradere. uerum ex ista reperietis hæreditate ita istum prædatum, ut perpauca occulte fecerit; populum quidem Syracusanum in maximam inuidiã sua infamia, alieno præmio peruenisse; paucos Syracusanos, eos qui se nunc publice laudationis causa uenisse dicunt, & tunc participes prædæ fuisse, & nunc non ad istius laudationem, sed ad cõmunem litium æstimationem uenisse. posteaquam damnatus est absens: non solum illius hæreditatis, de qua ambigebatur, quæ erat HS tricies, sed omnium bonorũ paternorum ipsius Heraclij, quæ non minor erat pecunia, palæstræ Syracusanorum, hoc est Syracusanis, possessio traditur. quæ est ista Prætura? eripis hæreditatem, quæ uenerat à propinquo, uenerat testamento, uenerat legibus: quæ bona is, qui testamẽtum fecit, huic Heraclio ante aliquãto, q̃ est mortuus, omnia utenda ac possidenda tradiderat: cuius hæreditatis, cum ille aliquanto ante te Prætorem esset mortuus, cõtrouersia fuerat nulla, men=

tionem fecerat nemo. uerũ esto, eripe hæreditatẽ propin quis, da palæstritis: prædare in bonis alienis nomine ciuitatis: euerte leges, testamẽta, uoluntates mortuorum, iura uiuorum: num etiam patriis Heraclium bonis exturbare oportuit? qui simul ac profugit: quàm impudenter, quàm palàm, quàm acerbe, dii immortales, illa bona direpta sunt: quàm illa res calamitosa Heraclio, quæstuosa Verri, turpis Syracusanis, miserãda omnibus uidebatur: nam illud quidem statim curatur, ut, quicquid cælati argenti fuit in illis bonis, ad istum deferatur; quicquid Corinthiorum uasorum, stragulæ uestis. hæc, nemo dubitabat, quin non modo ex illa domo capta & oppressa, uerum ex tota prouincia ad istum cõportari necesse esset. mancipia, quæ uoluit, abduxit: alia diuisit: auctio facta est: in qua cohors istius inuicta dominata est. uerũ illud est præclarum. Syracusani, qui præfuerant his Heraclii bonis uerbo redigendis, re dispertiendis, reddebant eorum negotiorum rationem in senatu: dicebant, scyphorum paria complura, hydrias argenteas, pretiosam uestẽ stragulam, multa mancipia pretiosa Verri data esse: dicebant, quantum cuique eius iussu nummorum esset datum. gemebant Syracusani, sed tamen patiebantur. repente recitatur, uno nomine HS CCL millia iussu Prætoris data. fit maximus clamor omnium, nõ modo optimi cuiusque, neque eorum, quibus indignum semper uisum erat, bona priuati, populi nomine, per summam iniuriam erepta: uerum etiam ipsi illi auctores iniuriæ, & ex aliqua particula socii prædæ, ac rapinarum clamare cœperunt, sibi ut haberet hæreditatem. tãtus in curia clamor factus est, ut populus cõcurreret.

res ab omni conuentu cognita celeriter domum nuntiatur. homo inimicus iis, qui recitassent; hostis omnibus, qui acclamassent; exarsit iracũdia, ac stomacho; uerũtamen fuit tum sui dissimilis. nostis os hominis: nostis audaciã: tamen tum rumore populi, & clamore, & furto manifesto grandis pecuniæ perturbatus est. ubi se collegit: uocat ad se Syracusanos: quia non posset negare, ab illis pecuniam datam; non quæsiuit procul alicunde (neq; enim probaret) sed proximum penè alterum filium, quem illam pecuniam diceret abstulisse, ostendit se reddere coactorum. qui posteaquam id audiuit: habuit dignitatis, et ætatis, & nobilitatis suæ rationem: uerba apud senatum fecit: docuit, ad se nihil pertinere: de isto id, quod omnes uidebãt: neq; ille quidem obscure locutus est. itaq; illi Syracusani statuam postea statuerunt: & is ubi primũ potuit, istum reliquit, de prouinciaq; decessit. et tamen aiũt eum queri solere nonnunquam, se miserum, q non suis, sed suorum comitum peccatis, & criminibus prematur. triennium prouinciam obtinuisti: gener electus adolescẽs unum annum tecum fuit: sodales uiri fortes Legati tui primo anno te reliquerunt: unus Legatus P. Tadius, qui erat reliquus, non ita multum tecum fuit: qui si semper unà fuisset, tamen summa cura tũ tuæ, tum multo etiã magis suæ famæ pepercisset. quid est, quod tu alios accuses? quid est, quamobrem putes te tuam culpam non modo deriuare in aliquem, sed cõmunicare cum aliquo posse? numerantur illa HS ducenta quinquaginta Syracusanis. ea quemadmodum ad istum postea per pseudotyron reuertatur, tabulis uobis & testibus iudices planum faciam. ex hac iniquitate istius, & improbitate iudices,

q praeda ex illis bonis ad multos Syracusanos inuito po
pulo senatuq; Syracusano uenerat, & illa scelera quoq;
per Theomnastum, & Aeschrionem, & Dionysodorum,
& Cleomenem inuitissima ciuitate facta sunt: primum
ut urbs tota spoliaretur: qua de re alius mihi locus ad di
cendum est constitutus: ut omnia signa iste per eos homi
nes, quos nominaui, omne ebur ex aedibus sacris, omnes
undiq; tabulas pictas, deorum deniq; simulacra, quae uel
let, auferret: deinde ut in curia Syracusis, quem locũ illi
Buleuterium uocant, honestissimo loco, & apud illos cla
rissimo, sub illius ipsius M. Marcelli, qui cum Syracusa=
nis locum eum eripere belli ac uictoriae lege posset, con=
seruauit et reddidit, statua ex aere facta, ibi inauratam
isti, & alteram filio statuam posuerint: ut, dum istius ho
minis memoria maneret, senatus Syracusanus sine lacry
mis & gemitu in curia esse non posset. per eosdem istius
iniuriarum, furtorum, uxorumq; socios istius imperio
Syracusis Marcellea tolluntur maximo gemitu, luctuq;
ciuitatis: quem illi diem festum cum recentibus beneficijs
M. Marcelli debitum reddebant, tum generi, nomini, fa=
miliae Marcellorum maxima uoluntate tribuebant. Mi=
thridates in Asia, cum eam prouinciam totam occupas=
set, Mutia non sustulit. hostis, et hostis in caeteris rebus ni
mis ferus & immanis, tamen honorem hominis deorum
religione consecratũ uiolare noluit. tu Syracusanis unũ
diem festum Marcellis impertiri uetuisti, per quos illi a=
depti sunt, ut caeteros dies festos agere possent. at uero
praeclarum diem reposuisti, Verrea ut agerent, & ut ad
eum diem, quae sacris epulisq; opus essent, in complures
annos locarentur. iam in tanta istius impudentia remit=

tendũ aliquid uidetur, ne omnia contendamus, ne omnia cum dolore agere uideamur: nã me dies, uox, latera deficiant, si hoc nunc uociferare uelim, q̃ miserum indignumq; sit, istius nomine apud eos diem festum esse, qui sese istius opera funditus extinctos esse arbitrentur. ò Verrea præclara, quoquam si accessisti, quò non attuleris tecum istum diem: etenim quam tu domum, quã urbem adiisti, quod fanum deniq;, quod non euersum, atq; extersum reliqueris? quare appellẽtur sanè ista Verrea, quæ non ex nomine, sed ex manibus, naturáq; tua constituta esse uideantur. q̃ facile serpat iniuria, & peccandi consuetudo, q̃ non facile reprimatur, uidete iudices. Bidis oppidum est tenue sanè, non longe à Syracusis. huius longe primus ciuitatis est Epicrates quidam. huic hæreditas HS quingentorum millium uenerat à muliere quadam propinqua, atq; ita propinqua, ut, ea etiam si intestata esset mortua, Epicratem Bidinorum legibus hæredem esse oporteret. recens Syracusana erat illa res, quã ante demonstraui, de Heraclio Syracusano, qui bona nõ perdidisset, nisi ei uenisset hæreditas. huic quoq; Epicrati uenerat, ut dixi, hæreditas. cogitare cœperunt eius inimici, nihilo minus eodem Prætore hunc euerti bonis posse, quo Heraclius esset euersus. rẽ occulte instituunt, ad Verrem per eius interpretes deferũt: ita causa componitur, ut item palæstritæ Bidenses peterent ab Epicrate hæreditatem, quemadmodum palæstritæ Syracusani ab Heraclio petissent. nunquam uos Prætorem tam palestricum uidistis. uerum ita palæstritas defendebat, ut ab illis ipse unctior discederet. qui statim cum præsensisset, iubet cuidam suorum amicorum numerari HS LXXX. res

occultari satis non posse. per quendam eorum, qui interfuerat, fit Epicrates certior. primo negligere & contēnere cœpit, ꝙ causa prorsus, quod dubitari posset, nihil habebat. deinde cū de Heraclio cogitaret, & istius libidinē nosset: cōmodissimum putauit esse, de prouincia clā abire: itaq; fecit: profectus est Rhegium. quod ubi auditum est: æstuare illi, qui dederant pecuniam: putare nihil agi posse absente Epicrate: nam Heraclius tamē affuerat, cū primum dati sunt iudices. de hoc, qui, anteq̄ in ius aditū esset, anteq̄ deniq; mentio controuersiæ facta esset, discessisset, putabant nihil agi posse. homines Rhegium proficiscuntur: Epicratem conueniunt: demonstrant id, quod ille sciebat, se HS LXXX dedisse: rogāt eū, ut id, quod ab ipsis abisset pecuniæ, curet: ab sese caueat, quemadmodum uelit: de illa hæreditate cum Epicrate neminem esse acturum. Epicrates homines multis uerbis male a se acceptos dimisit. redeunt illi Rhegio Syracusas: queri cum multis, ita ut fit, incipiunt: sese HS LXXX nummū frustra dedisse. res percrebruit: in ore, atque sermone omnium cœpit esse. Verres refert illam suam Syracusanā: ait sese uelle de illis HS LXXX cognoscere: aduocat multos: dicunt Bidini Volcatio se dedisse: illud nō addunt, iussu istius. Volcatium uocat: pecuniam referri imperat. Volcatius animo æquissimo nummos affert, qui nihil amitteret. reddit inspectantibus multis: Bidini nummos auferunt. dicet aliquis: quid ergo in hoc Verrem reprehendis? qui non modo ipse fur non est, sed ne alium quidem passus est esse. attendite: iam intelligetis hanc pecuniam, qua uia modo uisa est exire ab isto, eadem semita reuertisse: quid enim debuit Prætor? cum

consilio re cognita, cum comperisset suum comitem, iuris, decreti, iudicij corrūpendi causa, qua in re ipsius Prætoris caput, existimatioq; ageretur, pecuniam accepisse; Bidinos autem contra Prætoris famam, ac fortunas dedisse: non & in eum, qui accepisset, animaduertisse, & in eos, qui dedissent? tu, qui institueras in eos animaduertere, qui perperam iudicassent: quod sæpe per imprudentiā fit: hos pateris impune discedere, qui ob tuum decretum, ob tuum iudiciū pecuniam aut dandam, aut accipiendā putarāt? Volcatius idē apud te postea fuit, eques R. tāta accepta ignominia. nā quid est turpius ingenuo, quid minus libero dignum, q̄ in cōuentu maximo cogi à magistratu furtum reddere? qui si eo animo esset, quo non modo eques R. sed quiuis liber debet esse: aspicere te postea non potuisset: inimicus, hostis esset tanta contumelia accepta, nisi tecum collusisset, & tuæ potius existimationi seruisset, q̄ suæ. qui q̄ tibi amicus non modo tum fuerit, quandiu tecum in prouincia fuit; uerum etiam nūc sit, cum iam à cæteris amicis sis relictus: & tu intelligis, & nos existimare possumus. an hoc solum argumentum est, nihil isto imprudente factum, quòd Volcatius ei non succensuit? quòd iste nec in Volcatiū, nec in Bidinos animaduertit? est magnum argumentum, uerum illud maximum, quòd illis ipsis Bidinis, quibus iratus esse debuit, ut à quibus comperit, quòd iure agere cum Epicrate nihil possent, etiam si adesset, iccirco suum decretum pecunia esse tentatum: his inquam ipsis non modo illam hæreditatem, quæ Epicrati uenerat, sed, ut in Heraclio Syracusano, item in hoc, paulo etiam atrocius, quòd Epicrates appellatus omnino non erat, bona patria, fortunasq;

eius Bidinis tradidit: ostēdit enim nouo modo, si quis quid ab absente peteret, se auditurum. adeunt Bidini: petunt hæreditatem: procuratores postulant, ut se ad leges suas reijciat, aut ex lege Rupilia dicā scribi iubeat. aduersarij non audebant contradicere: exitus nullus reperiebatur. insimulant hominem fraudādi causa discessisse: postulant, ut bona possidere liceat. debebat Epicrates ullum nūmum nemini. amici, si quis quid peteret, iudicio secum agi passuros, iudicatum solui satisdaturos esse dicebant. cum omnia consilia frigerent, admonitu istius insimulare cœperūt, Epicratem literas publicas corrupisse: à qua suspicione ille aberat plurimum. actionem eius rei postulant. amici recusare, ne quod nouū iudiciū, ne qua ipsius cognitio illo absente de existimatione eius constitueretur: & simul idem illud postulare nō desistebant, ut se ad leges suas reijceret. iste amplam occasionem calumniæ nactus, ubi uidet esse aliquid, ꝙ amici absentem Epicratem nollent defendere: asseuerat se eius rei in primis actionem esse daturum. cum omnes perspicerent ad istum nō modo illos nummos, qui per simulationem ab isto exierant, reuertisse, sed multo etiam plures eum postea nūmos abstulisse: amici Epicratem defendere destiterunt. iste Epicratis bona Bidinos omnia possidere, & sibi habere iussit. ad illa HS D millia hæreditaria accessit ipsius antiqua HS quindecies pecunia. utrum res ab initio ita ducta est, an ad extremum ita perducta est? an ita parua est pecunia? an is homo Verres, ut hæc, quæ dixi, gratis facta esse uideantur? hic nūc de miseria Siculorū iudices audite. & Heraclius ille Syracusanus, & hic Bidinus Epicrates expulsi bonis omnibus Romā uenerūt: for-

didati maxima barba, & capillo Romæ biennium propè fuerũt. cũ L. Metellus in prouinciã profectus est, tum isti bene cõmẽdati cũ Metello unà proficiscũtur. Metellus simul ac uenit Syracusas, utrũq; rescindit, et de Epicrate, & de Heraclio. in utriusq; bonis nihil erat, quod restitui posset, nisi quod moueri loco nõ poterat. fecerat hæc egregie primo aduẽtu Metellus, ut omnes istius iniurias, quas modo posset, rescinderet, & irritas faceret. Heracliũ restitui iusserat: nõ restituebatur: quisquis erat ductus senator Syracusanus ab Heraclio, duci iubebat: itaq; permulti ducti sunt. Epicrates quidẽ cõtinuo restitutus est. alia iudicia Lilybæi, alia Agrigenti, alia Panormi restituta sunt. cẽsus, qui isto Prætore sunt habiti, nõ seruaturũ se Metellus ostẽderat: decumas, quas iste cõtra legem Hieronicam uẽdiderat, sese uenditurũ Hieronica lege dixerat. omnia erant Metelli eiusmodi, ut nõ tam suã Præturam gerere, q̃ istius Præturam retexere uideretur. simul atq; ego in Siciliã ueni, mutatus est. uenerat ad eum illo biduo Letilius quidã, homo non alienus à literis: itaq; eo iste tabellario semper usus est. is epistolas cõplures attulerat, in his unã domo, quæ totũ immutarat hominem. repente cœpit dicere, se omnia Verris causa uelle, sibi cum eo amicitiam, cognationemq; esse. mirabãtur omnes, hoc ei tum deniq; in mẽtem uenisse, posteaq̃ tam multis eum factis, decretisq; iugulasset. erãt, qui putarent Letiliũ legatum à Verre uenisse, qui gratiã, amicitiam, cognationemq; cõmemoraret. ex illo tempore à ciuitatibus laudationẽ petere, testes nõ solum deterrere uerbis, sed etiã ui retinere cœpit. quòd ego nisi meo aduẽtu illius conatus aliquãtulum repressissem, & apud Siculos non Metelli,

sed Glabrionis literis, ac lege pugnassem: tã multos huc euocare nõ potuissem. uerũ, quod institui dicere, miserias cognoscite Siculorũ. Heraclius ille, & Epicrates longe mihi obuiã cum suis omnibus processerũt: uenienti Syracusas egerunt gratias flentes: Romã decedere mecum cupierunt. quod erant mihi oppida cõplura etiam reliqua, quæ adire uellem: cõstitui cum hominibus, quo die mihi Messanæ præsto essent. eò mihi nuntium miserunt, se à Prætore retineri. quibus ego testimonium denuntiaui, quorum nomina edidi Metello, cupidissimi ueniendi, maximis iniuriis affecti, adhuc non uenerunt. hoc iure sunt socii, ut iis ne deplorare quidem de suis incõmodis liceat. iam Heraclii Centuripini, optimi, nobilissimiq; adolescẽtis, testimonium audistis: à quo HS C millia per calumniam malitiamq; petita sunt. iste pœnis, cõpromissisq; interpositis, HS CCC extorquẽda curauit: quodq; iudicium secundum Heraclium de cõpromissis factum erat, quòd ciuis Centuripinus inter duos ciues iudicasset, id irritum iussit esse, eumq; iudicem falsum iudicasse iudicauit: in senatu ne esset: locis, cõmodisq; publicis uti uetuit: si quis eum pulsasset, edixit sese iudicium iniuriarum non daturum: quicquid ab eo peteretur, iudicem de sua cohorte daturum, ipsi autẽ nullius actionem rei sese daturum. quæ istius auctoritas tãtum ualuit, ut neque illum pulsaret quisquam, cum Prætor in prouincia sua uerbo permitteret, re hortaretur: neq; quisquã ab eo quicquã peteret, cũ iste calũniæ licentiã sua auctoritate præbuisset. ignominia autem illa grauis tãdiu in illo homine fuit, quandiu iste in prouincia mansit. hoc iniecto metu iudicibus, nouo more, nullo exemplo, ecquam rem

putatis esse in Sicilia nisi ad nutum istius iudicatũ? utrũ id solum uidetur esse actum, quod est tamen actum, ut Heraclio pecunia eriperetur: an etiã illud, in quo præda erat maxima, ut nomine iudiciorum, omnium bona, atq; fortunæ in istius unius essent potestate? iam uero in rerum capitaliũ quæstionibus quid ego unãquanq; rẽ colligam, & causam? ex multis similibus ea sumam, quæ maxime improbitate excellere uidebuntur. Sopater quidam fuit Haliciensis, homo domi suæ cum primis locuples, atq; honestus. is ab inimicis suis apud C. Sacerdotem Prætorem rei capitalis cum accusatus esset, facile eo iudicio est liberatus. huic eidem Sopatro ijdem inimici ad C. Verrem, cum is Sacerdoti successisset, eiusdẽ rei nomen detulerunt. res Sopatro facilis uidebatur, et ꝙ erat innocens, & ꝙ Sacerdotis iudicium improbare istum ausurum nõ arbitrabatur. citatur reus: causa agitur Syracusis: crimina tractantur ab accusatore, ea, quæ erãt antea nõ solum defensione, uerũ etiam iudicio dissoluta. causã Sopatri defendebat Q. Minutius eques R. in primis splendidus, atq; honestus, uobisq; iudices nõ ignotus. nihil erat in causa, quod metuendum, aut omnino quod dubitandũ uideretur. interea istius libertus, & accensus idem Timarchides, qui est, id quod ex plurimis testibus priore actione didicistis, rerum huiusmodi omnium transactor, & administer, ad Sopatrum uenit: monet hominem, ne nimis iudicio Sacerdotis, & causæ confidat: accusatores, inimicosq; eius habere in animo pecuniam Prætori dare: Prætorem tamen ob salutem malle accipere: & simul malle, si fieri posset, rẽ iudicatam nõ rescindere. Sopater, cũ hoc illi improuisum, atq; inopinatũ accidis-

ſet, cõmotus eſt ſanè, neq; in præſentia, Timarchidi quid reſponderet, habuit, niſi, ſe cõſideraturum, quid ſibi de ea re eſſet faciendũ: & ſimul oſtendit, ſe in ſumma difficultate eſſe nũmaria. poſt ad amicos retulit. qui cũ ei fuiſſent auctores redimendæ ſalutis, ad Timarchidem uenit: expoſitis ſuis difficultatibus, hominem ad HS LXXX perducit, eamq; ei pecuniã numerat. poſteaquam ad cauſam dicendam uentũ eſt: tum uero ſine metu, ſine cura omnes erant, qui Sopatrũ defendebant: crimen nullum erat: res iudicata: Verres nũmos acceperat. quis poſſet dubitare, quidnam eſſet futurũ? res illo die non peroratur: dimittitur iudiciũ. iterum ad Sopatrum Timarchides uenit: ait accuſatores eius multo maiorem pecuniam Prætori polliceri, q̃ quantam hic dediſſet: proinde, ſi ſaperet, uideret quid ſibi eſſet faciendum. homo, quãquam erat & Siculus, & reus, hoc eſt & iure iniquo, & tempore aduerſo: ferre tamen, atq; audire diutius Timarchidem nõ potuit. facite, inquit, quod uobis libet: daturus nõ ſum amplius. idemq; hoc amicis eius, & defenſoribus uidebatur, atq; eo etiam magis, ꝙ iſte quoquo modo ſe in ea quæſtione præbebat, tamen in cõſilio habebat homines honeſtos è cõuentu Syracuſano, qui Sacerdotis quoq; in conſilio fuerant, tum, cum eſſet idem hic Sopater abſolutus. hoc rationis habebant, facere eos nullo modo poſſe, ut eodem crimine, yſdem teſtibus Sopatrum condemnarẽt ijdem homines, qui antea abſoluiſſent. itaq; hac una ſpe ad iudiciũ uenitur. quò poſteaq̃ uentum eſt; cum in cõſilium frequentes cõueniſſent ijdem, qui ſolebant, & hac una ſpe tota defenſio Sopatri niteretur, conſilij frequentia, et dignitate, & ꝙ erant, ut dixi, ijdem, qui antea So=

patrum eodem illo crimine liberarant: cognoſcite homi nis apertam, ac non modo non ratione, ſed ne diſſimulatione quidem tectam improbitatem, & audaciam. M. Petilium equitem R. quem habet in conſilio, iubet operã dare, quòd rei priuatæ iudex eſſet. Petilius recuſabat, quòd ſuos amicos, quos ſibi in cõſilio eſſe uellet, ipſe Verres retineret. iſte, homo liberalis, negat ſe quenquam retinere eorum, qui Petilio uellent adeſſe: itaq; diſcedunt omnes: nam cæteri quoq; impetrant, ne retineantur: qui ſe uelle dicebant alterutri eorum, qui tum illud iudicium habebant, adeſſe. itaq; iſte ſolus cum ſua cohorte nequiſſima relinquitur. non dubitabat Minutius, qui Sopatrũ defendebat, quin iſte, quoniam cõſilium dimiſiſſet, illo die rem illam quæſiturus non eſſet, cum repente iubetur dicere. reſpondet, ad quos? ad me, inquit, ſi tibi idoneus uideor, qui de homine Siculo, ac Græculo iudicem. idoneus es, inquit: ſed peruellem adeſſent ij, qui affuerant antea, cauſamq; cognorant. dic, inquit: illi adeſſe non poſſunt. nam hercule, inquit Q. Minutius, me quoq; Petilius, ut ſibi in conſilio adeſſem, rogauit: & ſimul à ſubſellijs abire cœpit. iſte iratus hominem uerbis uehementioribus proſequitur, atq; ei grauius etiam minari cœpit, quòd in ſe tantum crimen inuidiamq; conflarit. Minutius, qui Syracuſis ſic negotiaretur, ut ſui iuris dignitatiſq; meminiſſet; & qui ſciret, ſe ita in prouincia rem augere oportere, ut ne quid de libertate deperderet: homini, quæ uiſa ſunt, & quæ tẽpus illud tulit, & cauſa, reſpondit: cauſam ſeſe dimiſſo, atq; ablegato cõſilio defenſurum negauit: itaq; à ſubſellijs diſceſſit: idemq; hoc præter Siculos cæteri Sopatri amici, aduocatiq; fecerunt. iſte quãquam

eſt incredibili importunitate, et audacia, tamen ſubito ſo lus deſtitutus pertimuit, & cõturbatus eſt. quid ageret, quò ſe uerteret, neſciebat. ſi dimiſiſſet eo tempore quæſtionem: poſt illis adhibitis, quos ablegarat, abſolutũ iri Sopatrũ uidebat. ſin autem hominem miſerũ, atq; innocentem cõdemnaſſet, cum ipſe Prætor ſine conſilio, reus autẽ ſine patrono, atq; aduocatis fuiſſet; iudiciumq́; C. Sacerdotis reſcidiſſet: inuidiam ſe ſuſtinere non poſſe tantam arbitrabatur. itaq; æſtuabat dubitatione: uerſabat ſe in utranq; partem nõ ſolum mente, uerum etiam corpore: ut omnes, qui aderant, intelligere poſſent, in animo eius metum, cupiditatemq́; pugnare. erat hominum conuentus maximus, ſummũ ſilentium, ſumma expectatio, quonam eſſet eius cupiditas eruptura. crebro dimittebat ſe accenſus ad aurẽ Timarchides. tum iſte aliquando, age dic, inquit. Sopatrus implorare hominũ, atq; deũ fidem, ut cum conſilio cognoſceret. tum repente iſte teſtes citari iubet. dicit unus, & alter breuiter: nihil interrogatur. præco, dixiſſe, pronuntiat. iſte, quaſi metueret, ne Petilius priuato illo iudicio tranſacto, aut dilato, cum cæteris in conſiliũ reuerteretur, ita properans de ſella exiluit, hominem innocentem, à Sacerdote abſolutũ, indicta cauſa, de ſentẽtia ſcribæ, medici, aruſpiciſq́; cõdemnauit. retinete, retinete hominem in ciuitate iudices: parcite, & conſeruate, ut ſit qui uobiſcum res iudicet, qui in ſenatu ſine ulla cupiditate de bello, & pace ſententiam ferat. tametſi minus id quidem nobis, minus populo R. laborandũ eſt, qualis iſtius in ſenatu ſentẽtia futura ſit: quæ enim eius auctoritas erit? quando iſte ſententiã dicere audebit, aut poterit? quãdo autem homo tanta luxuria, atq; deſidia,

nisi Februario mense, aspirabit in curiam? uerum ueniat sanè, decernat bellum Cretensibus: liberet Byzantios: Regem appellet Ptolemæũ: quæ uult Hortensius, omnia dicat, et sentiat. minus hæc ad nos, minus ad uitæ nostræ discrimẽ, minus ad fortunarũ nostrarũ periculum pertinent. illud, illud est capitale, illud est formidolosum, illud optimo cuiq; metuendũ, ꝙ iste, ex hoc iudicio si aliqua ui se eripuerit, in iudicibus sit necesse est, sentẽtiã de capite ciuis R. ferat, sit in eius exercitu signifer, qui imperiũ iudiciorũ tenere uult. hoc populus R. recusat, hoc ferre non potest, clamat, permittitq; uobis, ut, si istis hominibus delectemini, si ex hoc genere splendorem ordini, atq; ornamentum curiæ cõstituere uelitis, habeatis sanè uobiscum istum senatorem, istum de uobis iudicem, si uultis, habeatis. de se homines, siqui extra istum ordinem sunt, quibus ne reyciundi quidem amplius quàm trium iudicũ præclaræ leges Corneliæ faciunt potestatem, hunc hominem tam crudelem, tam sceleratum, tam nefariũ nolunt iudicare. etenim si illud est tã flagitiosum (quod mihi omniũ rerum turpissimũ, maximeq; nefarium uidetur) ob rem iudicandam pecuniã accipere, pretio habere addictam fidem, & religionem: quanto illud flagitiosius, improbius, indignius, eum, à quo pecuniam ob absoluendum acceperis, cõdemnare, ut ne prædonum quidem Prætor in fide retinenda consuetudinem conseruaret? scelus est, accipere ab reo: quanto magis, ab accusatore? quanto etiam sceleratius, ab utroq;? fidem cum proposuisses uenalem in prouincia, ualuit apud te plus is, qui pecuniam maiorem dedit. concedo, forsitan aliquis aliquando eiusmodi quippiam fecerit. cum uero fidem, ac religionem

tuam

tuam alteri addictā pecunia accepta habueris, post eandem aduersarijs tradideris maiore pecunia: utrunq; falles? & trades, cui uoles? & ei, quem fefelleris, ne pecuniā quidem reddes? quem mihi tu Bulbum? quem Stalenum? quod unquam huiusmodi monstrum, aut prodigium audiuimus, aut uidimus, qui cum reo transigat, post cū accusatore decidat; honestos homines, qui causam norint, ableget, consilioq; dimittat, ipse solus reum absolutum, à quo pecuniam acceperit, condénet, pecuniamq; non reddat. hunc hominem iudicum numero habebimus? hic alteram decuriam senatoriam iudex obtinebit? hic de capite libero iudicabit? huic iudicialis tabella cōmittetur? quam iste nō modo cera, uerum etiam sanguine, si uisum erit, notabit: quid enim horum se negat fecisse? illud uidelicet unum, quod necesse est, pecuniam accepisse. quid ni iste neget? at eques R. qui Sopatrum defendit, qui omnibus eius consilijs, rebusq; interfuit, Q. Minutius iuratus dicit pecuniam datam, iuratus dicit Timarchidem dixisse, maiorem ab accusatoribus pecuniam dari. dicent hoc Siculi omnes, dicent omnes Halicienses, dicet etiam prætextatus Sopatri filius: qui ab isto homine crudelissimo, patre innocentissimo, pecuniaq; patria priuatus est. uerū si de pecunia testibus planum facere non possem, illud negare posses, aut nunc negabis, te consilio tuo dimisso, uiris primarijs, qui in consilio C. Sacerdotis fuerant, tibiq; esse solebant, remotis, de re iudicata iudicasse? teq; eum, quem C. Sacerdos adhibito consilio, causa cognita absoluisset, eundem remoto consilio, causa incognita condemnasse? cum hæc cōfessus eris, quæ in foro palā Syracusis, in ore, atq; oculis prouinciæ gesta sunt: negato sanè si uoles, pe-

cuniã accepisse: reperies, credo, aliquem, qui, cũ hæc, quæ palàm gesta sunt, uideat, quærat quid tu occulte egeris, aut qui dubitet, utrum malit meis testibus, an tuis defensoribus credere. dixi iam antea, me non omnia istius, quæ in hoc genere essent, enumeraturum, sed electurum ea, quæ maxime excellerent. accipite nũc aliud eius facinus nobile, & multis locis sæpe cõmemoratum, & eiusmodi, ut in uno omnia maleficia inesse uideantur: attendite. n. diligenter: inuenietis id facinus natum à cupiditate, auctum per stuprum, crudelitate perfectum, atq; conclusum. Sthenius est, is qui nobis assidet, Thermitanus, antea multis propter summam uirtutem, summamq́; nobilitatem, nunc propter summam calamitatem, atq; istius insignem iniuriam omnibus notus. huius hospitio Verres cum esset usus, & cum apud eum nõ modo Thermis sæpenumero fuisset, sed etiã habitasset: domo eius omnia abstulit, quæ paulo magis animũ cuiuspiã, aut oculos possent cõmouere: etenim Sthenius ab adolescẽtia paulo studiosius hæc cõparabat, suppellectilem ex ære elegantiorẽ & Deliacã, & Corinthiã, tabulas pictas, etiã argenti bene facti, prout Thermitani hominis facultates ferebãt, satis. quæ, cum esset in Asia adolescẽs, studiose, ut dixi, cõparabat, non tam suæ delectationis causa, quàm ad inuitationes aduentusq́; nostrorum hominum, suorum amicorum, atq; hospitũ. quæ posteaquã iste omnia abstulit, alia rogando, alia poscendo, alia sumendo, ferebat Sthenius ut poterat, tangebatur tamen animi dolore necessario, ꝙ domum eius exornatam, atq; instructam ferè iã iste reddiderat nudam, atq; inanem. ueruntamen dolorẽ suum nemini impartiebat: Prætoris iniurias tacite, hospi

tis placide ferendas arbitrabatur. interea cupiditate iste illa sua nota, atq; apud omnes peruulgata, cũ signa quædam pulcherrima, atq; antiquissima Thermis in publico posita uidisset, adamauit: à Sthenio petere cœpit, ut ad ea tollenda operam suam profiteretur, seq; adiuuaret. Sthenius uero non solum negauit, sed etiam ostendit id fieri nullo modo posse, ut signa antiquissima, monimenta P. Africani, ex oppido Thermitanorum incolumi illa ciuitate, imperioq; populi R. tollerentur. etenim, ut simul P. Africani quoq; humanitatem cognoscatis, oppidũ Himeram Carthaginenses quondam ceperãt, quod fuerat in primis Siciliæ clarum & ornatum. Scipio, qui hoc dignum populo R. arbitraretur, bello confecto socios sua per nostrã uictoriam recuperare: Siculis omnibus Carthagine capta, quæ potuit, restituenda curauit. Himera deleta, quos ciues belli calamitas reliquos fecerat, ij sese Thermis collocarant in eiusdem agri finibus, neq; longe ab oppido antiquo. hi se patrum fortunã ac dignitatem recuperare arbitrabãtur, cum illa maiorum ornamenta in eorum oppido collocabantur. erãt signa ex ære complura, in his mira pulchritudine ipsa Himera in muliebrem figurã, habitumq; formata, ex oppidi nomine, & fluminis. erat etiam Stesichori poetæ statua, senilis, incurua, cum libro, summo, ut putant, artificio facta ab eo, qui fuit Himeræ, sed est, & fuit tota in Græcia summo propter ingenium honore & nomine. hæc iste ad insaniã cõcupierat. etiã, quod pene præterij, capella quædã, ea quidẽ mire, ut etiã nos, qui rudes harũ rerũ sumus, intelligere possumus, scite facta & uenuste. hæc & alia Scipio non negligenter abiecerat, ut homo intelligens

Verres auferre posset: sed Thermitanis restituerat: non quo ipse hortos, aut suburbanum, aut locũ omnino, ubi ea poneret, nullum haberet: sed si domum abstulisset, non diu Scipionis appellarentur, sed eorum, ad quoscunq; ipsius morte uenissent: nũc ijs locis posita sunt, ut mihi semper Scipionis fore uideantur, itáq; dicãtur. hæc cum iste posceret, agereturq; ea res in senatu, Sthenius uehementissime restitit, multaq;, ut in primis Siculorum in dicendo copiosus est, cõmemorauit: urbem relinquere Thermitanos esse honestius, q̃ pati tolli ex urbe monimenta maiorum, spolia hostium, beneficia clarissimi uiri, indicia societatis populi R. atq; amicitiæ. cõmoti animi sunt omnium. repertus est nemo, quin mori diceret satius esse. itaq; hoc adhuc oppidum Verres inuenit propè solum in orbe terrarum, unde nihil eiusmodi rerum de publico per uim, nihil occulte, nihil imperio, nihil gratia, nihil pretio posset auferre. ueruntamen hasce eius cupiditates exponam alio loco: nunc ad Sthenium reuertar. itaq; iste uehementer Sthenio infensus, hospitium ei renuntiat, domo eius emigrat, atq; adeo exit: nam iam ante migrarat. eũ autem inimicissimi Sthenij domum suã statim inuitant, ut animum eius in Sthenium inflammarent, ementiendo aliquid, & criminando. hi autem erant inimici, Agathinus homo nobilis, et Dorotheus, qui habebat in matrimonio Callidamam Agathini eius filiam, de qua iste audierat: itaq; ad generũ Agathini migrare maluit. una nox intercesserat, cum iste Dorotheum sic diligebat, ut diceres omnia inter eos esse communia: Agathinum ita obseruabat, ut aliquem affinem ac propinquum. contemnere etiam signum illud Himeræ iam uidebatur, quòd eum

multo magis figura & liniamenta hospitæ delectabant. itaq; hortari homines cœpit, ut aliquid Sthenio periculi crearent, criminisq; confingerēt. dicebāt se illi nihil habere, quod dicerent. tum iste his aperte ostendit, & confirmauit, eos, in Sthenium quicquid uellent dicerent, simul atq; ad se detulissent, probaturos. ita illi nō procrastināt: Sthenium statim educunt: aiūt ab eo literas publicas esse corruptas. Sthenius postulat, ut secum sui ciues agant de literis publicis corruptis, eiusq; rei legibus Thermitanorum actio sit: cum senatus populusq; R. Thermitanis, ꝙ semper in amicitia, fideq; mansissent, urbes, agros, legesq; suas reddidisset: Publiusq; Rupilius postea leges ita Siculis ex S.C. de decem Legatorum sententia dedisset, ut ciues inter se legibus suis agerent: idemq; hoc habuerit Verres ipse in edicto, ut de his omnibus causis se ad leges reijceret. iste, homo omniū æquissimus, atq; à cupiditate omnium remotissimus, se cogniturum esse confirmat: paratum ad causam dicendam uenire hora octaua iubet. non erat obscurum, quid homo improbus, ac nefarius cogitaret: neq; enim ipse satis occultarat, nec mulier tacere poterat. intellectum est id ipsum agere, ut, cum Stheniū sine ullo argumēto, ac sine teste damnasset, tum homo nefarius de homine nobili, atq; id ætatis, suoq; hospite uirgis supplicium crudelissime sumeret. quod cum esset perspicuum: de amicorum hospitumq; suorū sententia Thermis Sthenius Romam profugit: hiemi fluctibusq; sese cōmittere maluit, quàm non istam cōmunem Siculorum tempestatem, calamitatemq; uitare. iste homo certus, & diligens ad horam octauam præsto est: Sthenium citari iubet: quem posteaquā uidet nō adesse, dolore ardere, atq;

iracundia furere cœpit: Venerios in domũ Sthenij mittere: equites circũ agros eius, uillasq́; dimittere. itaq; cũ expectat quidnã sibi certi afferatur, ante horã tertiam noctis de foro non discessit. postridie mane descendit: Agathinũ ad sese uocat: iubet eũ de literis publicis in absentem Stheniũ dicere. erat eiusmodi causa, ut ille ne sine aduersario quidẽ apud inimicũ iudicẽ reperire posset, quid diceret. itaq; tantũ uerbo posuit: Sacerdote Prætore Stheniũ literas publicas corrupisse. uix ille hoc dixerat, cum iste pronuntiat, Stheniũ literas publicas corrupisse uideri: & hæc præterea addidit homo Venerius nouo modo, nullo exẽplo, ob eã rem HS quingenties Veneri Erycinæ de Stheny bonis exacturũ: bonaq; eius statim cœpit uendere: & uendidisset, si tantulũ moræ fuisset, quo minus ei pecunia illa numeraretur. ea posteaquã numerata est: cõtentus hac iniquitate non fuit: palàm de sella, ac tribunali pronuntiat: si quis absentem Stheniũ rei capitalis reũ facere uellet, sese eius nomen recepturũ: & simul, ut ad causam accederet, nomenq́; deferret, Agathinum nouũ affinem, atq; hospitẽ cœpit hortari. tũ ille clare, omnibus audientibus, sese id non esse facturũ, neq; se usq; eò Sthenio esse inimicũ, ut eum rei capitalis affinem esse diceret. hic tũ repente Pacilius quidã, homo egens, & leuis, accedit: ait, si liceret, nomẽ absentis deferre se uelle. iste uero, & licere, & fieri solere, & se recepturũ. itaq; defertur. edicit statim, ut Cal. Dec. adsit Sthenius Syracusis. hic, qui Romã uenisset, satisq́; feliciter anni iã aduerso tempore nauigasset, omniaq; habuisset æquiora, & placabiliora, quàm animum Prætoris, atque hospitis: rem ad amicos suos detulit. quæ ut erant acerba, atque indigna, sic ui-

debantur omnibus.itaque in ſenatu continuo Cn. Lentulus, & Lucullus Coss. faciunt mentionem, placere ſtatui, ſi patribus conſcriptis uideretur, ne abſentes homines in prouincijs rei fierent rerum capitalium: cauſam Stheni totam, & iſtius crudelitatem, & iniquitatem ſenatum docent. aderat in ſenatu Verres pater iſtius, & flẽs unũquenq; ſenatorem rogabat, ut filio ſuo parceret: neq; tamen multum proficiebat: erat enim ſumma uoluntas ſenatus. itaq; ſententiæ dicebantur: cũ Sthenius abſens reus factus eſſet, de abſente iudicium nullum fieri placere; & ſi quod eſſet factum, id ratum eſſe non placere. eo die trãſigi nihil potuit, quòd & id temporis erat, & ille pater iſtius inuenerat homines, qui dicẽdo tẽpus conſumerent. poſtea ſenex Verres defenſores, atq; hoſpites omnes Sthenij conuenit: rogat eos, atque orat, ne oppugnent filium ſuum, de Sthenio ne laborent: confirmat his, curaturum ſe eſſe, ne quid ei per filium ſuum noceretur, ſe homines certos eius rei cauſa in Siciliam & terra, & mari miſſurum. & erat ſpatium dierum ferè triginta ante Cal. Dec. quo iſte, ut Syracuſis Sthenius adeſſet, edixerat. commouentur amici Stheni: ſperant fore, ut patris literis, nuntijsq; filius ab incœpto furore reuocetur. in ſenatu poſtea cauſa non agitur. ueniunt ad iſtum domeſtici nuntij, literasq; à patre afferũt ante Cal. Dec. cum iſti etiam tum de Sthenio integra tota res eſſet: eodemq; ei tempore de eadem re literæ complures à multis eius amicis, ac neceſſarijs afferuntur. hic iſte, qui præ cupiditate neque officij ſui, neque periculi, neque pietatis, neque humanitatis rationem habuiſſet unquam, neque in eo, quod monebatur,

auctoritatem patris, nec in eo, quod rogabatur, uoluntatem anteponendam putauit libidini suæ. mane Cal. Dec. ut edixerat, Sthenium citari iubet. si abs te istam rem parens tuus alicuius amici rogatu, benignitate, aut ambitione inductus petisset: grauissima tamen apud te uoluntas patris esse debuisset. cum uero abs te tui capitis causa peteret, hominesq; certos domo misisset, hiq; eo tempore ad te uenissent, cum tibi in integro tota res esset: ne tũ quidem te potuit si non pietatis, at salutis tuæ ratio ad officium, sanitatemq; reducere? citat reum: non respondet. citat accusatorem (attẽdite quæso: uidete, quãtopere istius amẽtiæ fortuna ipsa aduersata sit: & simul uidete, quis Stheniј causam casus adiuuerit) citatus accusator M. Pacilius nescio quo casu non respondit, non affuit. si præsens Sthenius reus esset factus, si manifesto in maleficio teneretur: tamen, cum accusator non adesset, Sthenium condẽnari non oporteret: etenim, si posset reus absente accusatore damnari, non ego à Vibone Veliam paruulo nauigio inter fugitiuorum, ac prædonum, ac tua tela uenissem: quo tempore omnis illa mea festinatio fuit, cum periculo capitis, ob eam causam, ne tu ex reis eximerere, si ego nõ affuissem ad diem. quod igitur erat in tuo iudicio optatissimum, me, cum citatus essem, non adesse: cur Sthenio non putasti prodesse oportere, cũ eius accusator non affuisset? itaq; fecit ut exitus principio simillimus reperiretur. quem absentem reum fecerat, eum absente accusatore condẽnat. nũtiabatur illi primis illis tẽporibus id, quod pater quoq; ad eũ pluribus uerbis scripserat, agitatã rẽ esse in senatu, etiã in cõcione Tribunũ pl. de causa Stheniј M. Palicanũ esse questũ, postremo me

ipſum apud collegium hoc Tribunorum pl. cum eorum omnium edicto non liceret quenquam Romæ eſſe, qui rei capitalis cōdemnatus eſſet, egiſſe cauſam Stheny, cũ rem ita expoſuiſſem, quemadmodum nunc apud uos, docuiſſemq; hác damnationem duci nō oportere: Tribunos pl. hoc ſtatuiſſe, idq; omniũ ſententia pronũtiatum eſſe, non uideri Sthenium impediri edicto, quo minus ei liceret Romæ eſſe. cum hæc ad iſtum afferrentur: timuit aliquando, & cō notus eſt: uertit ſtilum in tabulis ſuis: quo facto cauſam omnem euertit ſuam: nihil enim ſibi reliqui fecit, quod defendi aliqua ratione poſſet. nam ſi ita defenderet, recipi nomē abſentis licet, hoc fieri in prouincia nulla lex uetat: mala, & improba defenſione, uerum aliqua tamen uti uideretur. poſtremo illo deſperatiſſimo perfugio uti poſſet, ſe imprudētem feciſſe, exiſtimaſſe id licere. quãquam hæc perditiſſima defenſio eſt: tamen aliquid dici uideretur. tollit ex tabulis id quod erat, & facit corãm delatũ eſſe. hic uidete, in quot laqueos ſe induerit, quorũ ex nullo ſe unquam expediret. primũ ipſe in Sicilia ſæpe, & palãm de loco ſuperiore dixerat, & in ſermone multis demonſtrarat, licerē nomen recipere abſentis, ſe exemplo feciſſe id, quod feciſſet. hæc eum dictitaſſe priore actione, & Sex. Pompeius Chlorus dixit, de cuius uirtute antea cōmemoraui; & Cn. Pōpeius Theodorus, homo Cn. Pompeij clariſſimi uiri iudicio plurimis maximisq; in rebus probatiſſimus, & omniũ exiſtimatione ornatiſſimus; & Poſſides Matro Solentinus, homo ſumma nobilitate, exiſtimatione, uirtute; & hac actione q̃ uoletis multi dicẽt; et qui ex iſto ipſo audierint, uiri primarij noſtri ordinis; & alij qui interfuerint, cum abſentis

nomen reciperetur. deinde Romæ cum res esset acta in senatu, omnes istius amici, in his etiam pater eius, hoc defendebat licere fieri: sæpe esse factum: istum, quod fecisset, aliorum exemplo, institutoq; fecisse. dicit præterea testimonium tota Sicilia: quæ in communibus postulatis ciuitatum omniũ Cõsulibus edidit, rogare, atq; orare patres conscriptos, ut statuerent, ne absentium nomina reciperentur. qua de re Cn. Lentulum patronum Siciliæ, clarissimum adolescentem, dicere audistis: Siculos, cum se causam, quæ pro his sibi in senatu agenda esset, docerent, de Stheny calamitate questos esse, propterq; hãc iniuriã, quæ Sthenio facta esset, eos statuisse, ut, quod dico, postularetur. quæ cum ita essent: tanta ne amentia præditus, atq; audacia fuisti, ut in re tam clara, tam testata, tam abs te ipso peruulgata tabulas publicas corrumpere auderes? at quemadmodũ corrupisti? non ne ita, ut omnibus nobis tacentibus ipsæ te tuæ tabulæ cõdemnare possent? quæso, codicem circunfer, ostẽde. uidetis ne totum hoc nomen, coràm ubi facit delatum, esse in litura? quid fuit istic antea scriptum? quod mẽdum ista litura correxit? quid à nobis iudices expectatis argumẽta huius criminis? nihil dicimus: tabulæ sunt in medio: quæ se corruptas, atq; interlitas esse clamãt. ex istis etiam tu rebus effugere te posse cõfidis? cum te nos nõ opinione dubia, sed tuis uestigiys persequamur, quæ tu in tabulis publicis expressa, ac recentia reliquisti. is mihi etiã Stheniũ literas publicas corrupisse causa incognita iudicauit, qui defendere nõ potuerit se non ex ipsius Stheny nomine literas publicas corrupisse. uidete porrò aliã dementiã: uidete, ut, dum expedire sese uult, induat. cognitorem ascribit

Sthenio: quem? cognatum aliquem, aut propinquum? non: Thermitanũ aliquem honestũ hominem, ac nobilem? ne id quidẽ: at Siculum, in quo aliquis splendor dignitasq; esset? minime: quid igitur? ciuem Romanum. cui hoc probari potest? cum esset Sthenius ciuitatis suæ nobilissimus, amplissima cognatione, plurimis amicitijs, cũ præterea tota Sicilia multũ auctoritate, & gratia posset: inuenire neminẽ Siculum potuit, qui pro se cognitor fieret? hoc probabitis? an ipse ciuem Romanũ maluit? cedo, cui Siculo, cũ is reus fieret, ciuis Romanus cognitor factus unquã sit. omniũ Prætorum literas, qui ante fuerunt, profer, explica: si unũ inueneris, ego hoc tibi, quemadmodum in tabulis scriptũ habes, ita gestum esse concedam. at credo Sthenius hoc sibi amplum esse putauit, eligere è ciuium R. numero, ex amicorũ, atq; hospitũ suorum copia quem cognitorem daret. quẽ delegit? quis in tabulis scriptus est? C. Claudius C. filius Palatina. non quæro, quis hic sit Claudius, q̃ splendidus, q̃ honestus, quã idoneus, propter cuius auctoritatẽ & dignitatem Sthenius ab omniũ Siculorum consuetudine discederet, & ciuem Romanũ cognitorem daret. nihil horũ quæro: fortasse. n. Sthenius nõ splẽdorem hominis, sed familiaritatem secutus est. quid, si omniũ mortaliũ Sthenio nemo inimicior, quàm hic C. Claudius tum semper, tum in his ipsis rebus, & temporibus fuit? si de literis corruptis contrauenit? si contra omni ratione pugnauit? utrũ potius, pro Sthenio inimicũ cognitorem esse factũ, an te in Sthenij periculũ inimici eius nomine abusum esse credemus? ac ne quis forte dubitet, cuiusmodi totũ sit negotiũ: tametsi iãdudum omnibus istius improbitatẽ perspicuam esse

confido, tamen paululum etiam attendite. uidetis illum ſubcriſpo capillo, nigrum? qui eo uultu nos intuetur, ut ſibi ipſe peracutus eſſe uideatur? qui tabulas tenet? qui ſcribit? qui monet? qui proximus eſt? is eſt C. Clodius, qui in Sicilia ſequeſter iſtius, interpres, confector nego= tiorum, prope collega Timarchidi numerabatur: nunc obtinebat eum locũ, ut uix Apronio illi de familiaritate cõcedere uideatur, & qui ſe non Timarchidis, ſed ipſius Verris collegam, & ſociũ eſſe dicebat. dubitare etiãnum poteſtis, quin eum iſte potiſſimũ ex omni numero dele= gerit, cui improbam perſonã imponeret, quem et huic ini miciſſimũ, & ſibi amicum eſſe arbitraretur? hic uos du bitatis iudices tãtam iſtius audaciam, tantam crudelita= tem, tãtam iniuriam uindicare? dubitatis exemplum iu dicum illorũ ſequi, qui damnato Cn. Dolabella dãnatio= nem Philodami Opuntij reſciderunt, ꝙ is nõ abſens reus factus eſſet, quæ res iniquiſſima & acerbiſſima eſt; ſed cum ei legatio Romã à ſuis ciuibus eſſet data? quod illi iudices multo in leuiore cauſa ſtatuerũt, æquitatem ſecu ti: uos id ſtatuere in grauiſſima cauſa, præſertim alio= rum auctoritate iam cõfirmatum, dubitabitis? at quem hominem C. Verres tanta, tam inſigni iniuria affeciſti? cuius abſentis nomen recepiſti? quem abſentem non mo do ſine crimine, & ſine teſte, uerum etiam ſine accuſato= re damnaſti? quem hominem dij immortales: nõ dicam amicum tuum, quod apud homines chariſſimum eſt: non hoſpitem, quod ſanctiſſimum eſt: nihil enim minus liben ter de Sthenio cõmemoro: nihil aliud in eo, quod repre= hendi poſſit, inuenio, niſi quòd homo frugaliſſimus, atq; integerrimus te hominem plenum ſtupri, flagitij, ſcele=

ris domum ſuam inuitauit: niſi ꝙ qui C. Marij, & Cn. Pompeij, C. Marcelli, L. Siſennæ, tui defenſoris, cæterorumq́; fortiſſimorum hoſpes fuiſſet, atque eſſet, ad eum numerum clariſſimorum hominum tuum quoque nomen aſcripſerit. quare de hoſpitio uiolato, & de iſto tuo nefario ſcelere nihil queror. hoc dico, non his, qui Sthenium norunt, hoc eſt nemini eorum qui in Sicilia fuerunt: nemo enim ignorat, quo hic in ciuitate ſua ſplendore, qua apud omnes Siculos dignitate, atque exiſtimatione ſit. ſed ut illi quoq;, qui in ea prouincia nō fuerūt, intelligere poſſint, in quo homine tu ſtatueris exemplum eiuſmodi, quod tum propter iniquitatem rei, tum etiam propter hominis dignitatem acerbum omnibus, atq; intolerandum uideretur: eſt ne Sthenius is, qui omnes honores domi ſuæ facillime cum adeptus eſſet, ampliſſime ac magnificentiſſime geſſit? qui oppidum non maximum maximis ex pecunia ſua locis cōmunibus, monimentiſq́; decorauit? cuius de meritis in Remp. Thermitanorum, Siculoſq́; uniuerſos fuit ænea tabula fixa Thermis in curia? in qua publice erat de huius beneficijs ſcriptum, & inciſum. quæ tabula tum imperio tuo reuulſa, nūc à me tamen reportata eſt, ut omnes huius honores inter ſuos, et amplitudinem poſſent cognoſcere. eſt ne hic, qui, apud Cn. Pompeiū clariſſimum uirum cum accuſatus eſſet, ꝙ propter C. Marij familiaritatem, & hoſpitium contra Remp. ſenſiſſe eum inimici & accuſatores eius dicerent, quòd tum magis inuidioſo crimine, q̃ uero accerſeretur: ita à Cn. Pompeio abſolutus eſt, ut in eo ipſo iudicio Pōpeius hūc hoſpitio ſuo digniſſimū ſtatuerit? ita porrò laudatus defenſuſq́; ab omnibus Siculis, ut idem Pompeius

non ab homine solum, sed etiam à prouincia tota se huius absolutione inire gratiã arbitraretur? postremo estne hic, qui & animũ in Remp. habuit eiusmodi, & tantum auctoritate apud suos ciues potuit, ut perficeret in Sicilia solus te Prætore, quod nõ modo Siculus nemo, sed ne Sicilia quidẽ tota potuisset, ut ex oppido Thermis nullum signũ, nullum ornamentũ, nihil ex sacro, nihil de publico attingeres? cũ præsertim essent multa præclara, & tu omnia cõcupisses. deniq; nunc uide, quid inter te, cuius nomine apud Siculos dies festi agitãtur, & præclara illa Verrea celebrãtur, cui statuæ Romæ stant inauratæ, à cõmuni Sicilia, quemadmodum inscriptũ uidemus, datæ: uide inquam, quid inter te, & hunc Siculum, qui abs te est patrono Siciliæ cõdemnatus, intersit. hunc ciuitates ex Sicilia permultæ testimonio suo, legationibusq; ad eam rem missis publice laudant: te omniũ Siculorum patronum una Mamertina ciuitas socia furtorũ, ac flagitiorũ tuorũ publice laudat, ita tamen nouo more, ut Legati lædant, Legatio laudet. cæteræ quidem ciuitates publice literis, legationibus, testimonijs accusant, queruntur, arguunt: si tu absolutus sis, funditus euersas se esse arbitrantur. hoc de homine, ac de huius bonis etiã in Eryco monte monimentũ tuorum flagitiorũ, crudelitatisq; posuisti: in quo Sthenij Thermitani nomen ascriptũ est. uidi argenteum Cupidinẽ cum lãpade. quid tãdem habuit argumẽti, aut rationis res, quamobrẽ in eo potissimũ Sthenianũ præmiũ poneretur? utrum hoc signũ cupiditatis tuæ, an tropheum necessitudinis, atq; hospitij, an amoris indiciũ esse uoluisti? faciũt hoc homines, quos in summa nequitia nõ solum libido, & uoluptas, uerum etiam ipsius ne-

quitiæ fama delectat, ut multis in locis notas, ac uestigia scelerũ suorum relinqui uelint. ardebat amore illius hospitæ, propter quã hospitij iura uiolarat. hoc nõ solũ sciri tum, uerũ etiam cõmemorari semper uolebat. itaq; ex illa ipsa re, quã accusante Agathino gesserat, Veneri potissimũ deberi præmium statuit, quæ illam totam accusationem, iudiciumq́; conflarat. putarem te gratũ in deos, si hoc donum Veneri non de Sthenij bonis dedisses, sed de tuis: quod facere debuisti, præsertim cum tibi illo ipso anno à Chelidone uenisset hæreditas. hic ego si hanc causam nõ omnium Siculorũ rogatu recepissem, si hoc à me muneris nõ uniuersa prouincia poposcisset, si me animus, atq; amor in Remp. existimatioq́;, offensa nostri ordinis, ac iudiciorũ non hoc facere coegisset, atq; hæc una causa fuisset, ꝙ amicum, atq; hospitem meũ Sthenium, quẽ ego in Quæstura mea singulariter dilexissem, de quo optime existimassem, quẽ in prouincia existimationis meæ studiosissimũ, cupidissimumq́; cognossem, tam crudeliter, scelerate, nefarieq́; tractasses: tamẽ digna causa esset, cur inimicitias hominis improbissimi susciperem, ut hospitis salutem, fortunasq́; defenderẽ. fecerũt hoc multi apud maiores nostros: fecit etiã nuper homo clarissimus Cn. Domitius, qui M. Syllanũ consularem uirum accusauit propter Egritomari transalpini hospitis iniurias. putarẽ me idoneũ, qui exemplum sequerer humanitatis, atq; officij, proponeremq́; spem meis hospitibus, ac necessarijs, quo tutiorem uitam sese meo præsidio uicturos esse arbitrarẽtur. cum uero in cõmunibus iniurijs totius prouinciæ Sthenij quoq; causa contineatur, multiq́; uno tempore à me hospites, atq; amici publice, priuatimq́; defendantur:

profecto uereri non debeo, ne quis hoc, quod facio, non existimet summi officij ratione impulsum, coactumq; suscepisse. Atq; ut aliquãdo de rebus ab isto cognitis, iudicatisq;, & de iudicijs datis dicere desistamus, & quoniam facta istius in his generibus infinita sunt: nos modum aliquem, et finẽ orationi nostræ, criminibusq; faciamus: pauca ex alijs generibus sumemus. Audistis, ob ius dicendũ, Q. Variũ dicere, procuratores suos isti centum & triginta millia nummũ dedisse: meministis Q. Varij testimoniũ, remq; hãc totam C. Sacerdotis hominis ornatissimi testimonio cõprobari: scitis Cn. Sertiũ, M. Modium equites R. sexcẽtos præterea ciues R. multosq; Siculos dixisse, isti pecuniã ob ius dicundũ dedisse. de quo crimine quid ego disputem, cum totũ positũ sit in testibus? quid porrò arguméter, qua de re dubitare nemo possit? an hoc dubitabit quisquam omniũ, quin is uenalem in Sicilia iurisdictionem habuerit, qui Romæ totum edictũ, atq; omnia decreta uendiderit? et quin ab Siculis ob decreta interponenda pecuniã acceperit, qui M. Octauium Ligurem ob ius dicundũ poposcerit? quod enim est præterea genus pecuniæ cogendæ, quod præterijt? quod non, ab omnibus alijs præteritũ, excogitauit? ecquæ res apud ciuitates Siculas expetitur, in qua aut honos aliquis sit, aut potestas, aut procuratio, quin eam rẽ tu ad tuũ quæstum, nũdinationemq; hominum traduxeris? dicta sunt priore actione & priuatim, & publice testimonia: Legati Centuripini, Halesini, Catinenses, Panormitaniq; dixerunt, multarũ præterea ciuitatũ, iam uero priuatim plurimi: quorũ ex testimonijs cognoscere potuistis, tota Sicilia per triennium neminem ulla in ciuitate senatorem

factum

factum esse gratis;neminem,ut leges eorum sunt,suffragijs;neminem nisi istius imperio,aut literis:atq; in his omnibus senatoribus cooptandis nō modo suffragia nulla fuisse,sed ne genera quidem spectata esse,ex quibus in eum ordinē cooptari liceret;neq; census,neq; ætatis, neq; cætera Siculorum iura ualuisse: quicunq; senator uoluerit fieri,quamuis puer,quamuis indignus,quamuis ex eo loco,ex quo non liceret;si is pretio apud istum fieret idoneus ut uinceret,factum esse semper:non modo Siculorum nihil in hac re ualuisse leges,sed ne ab senatu quidē populoq; R.datas:quas enim leges socijs amicisq; dat is, qui habet imperium à populo R. auctoritatem legum dandarum à senatu,hæ debent & populi R.& senatus existimari. Halesini pro multis & magnis suis maiorūq; suorum in Remp.nostram meritis, atq; beneficijs suo iure nuper L.Licinio Q. Mutio Coss. cum haberent inter se controuersias de senatu cooptando, leges ab senatu nostro petiuerūt.decreuit senatus honorifico S.C.ut his C. Claudius Appij filius Pulcher Prætor de senatu cooptando leges cōscriberet.C. Claudius adhibitis omnibus Marcellis,qui tum erant,de eorum sententia leges Halesinis dedit:in quibus multa sanxit;de ætate hominum,ne quis minor triginta annis natu;de quæstu,quem qui fecisset, ne legeretur;de censu,de cæteris rebus. quæ omnia ante istum Prætorem,& nostrorum magistratuum auctoritate,& Halesinorum summa uoluntate ualuerunt. ab isto et præco,qui uoluit,istum ordinem pretio mercatus est:et pueri annorum senū, septenumq; denū senatoriū nomen nundinati sunt:& quod Halesini antiquissimi et fidelissimi socij,atq; amici Romæ impetrarant, ut apud

se ne suffragijs quidem fieri liceret, id pretio ut fieri posset, effecit. Agrigentini de senatu cooptando Scipionis leges antiquas habét: in quibus & eadem illa sancta sunt, & hoc amplius. cum Agrigentinorum duo genera sint, unum ueterum, alterũ colonorum, quos T. Manlius Praetor ex S. C. de oppidis Siculorum deduxit Agrigentum: cautum est in Scipionis legibus, ne plures essent ex colonorum numero, quàm ex uetere Agrigentinorum. iste, qui omnia iura pretio exaequasset, omniumq; rerum delectum, atq; discrimen pecunia sustulisset: non modo illa, quae erat aetatis, ordinis, quaestusq;, permiscuit, sed etiam in his duobus generibus, ciuium nouorum, ueterumq; delectum, ordinemq; turbauit. nam cum esset ex ueterum numero quidam senator demortuus, & cum ex utroq; genere par numerus reliquus esset: ueterem cooptari necesse erat legibus, ut his amplius numerus esset. quae cum ita se res haberet, tamen ad istum uenerunt emptum locum illum senatorium non solum ueteres, sed etiam noui. fit, ut pretio nouus uincat, literasq; à Praetore auferat. Agrigentini ad istum Legatos mittunt, qui eum leges doceant, consuetudinemq; omnium annorum demonstrent, ut iste intelligeret, ei se illum locum uendidisse, cui ne commercium quidem esse oporteret. quorum oratione iste, cum pretium iam accepisset, ne tantulum quidem commotus est. idem fecit Heracleae: nam eò quoq; colonos P. Rupilius deduxit, legesq; similes de cooptando senatu, ac de numero ueterum, ac nouorum dedit. ibi non solum iste, ut apud caeteros, pecuniam accepit, sed etiam genera ueterum, ac nouorum, numerumq; permiscuit. nolite expectare, dum omnes obeam oratione mea ciuita

tes: hoc uno complector crimine omnia, neminẽ isto Prætore senatorem fieri potuisse, nisi qui isti pecuniam dedisset. hoc idem transfero in magistratus, curationes, sacerdotia: quibus in rebus nõ solum hominum iura, sed etiã deorum religiones immortalium omnes repudiauit. Syracusis lex est de religione, quæ in annos singulos Iouis sacerdotẽ sortito capi iubeat: quod apud illos amplissimum sacerdotium putatur. cum suffragijs tres ex tribus generibus creati sunt, res reuocatur ad sortem. perfecerat iste imperio, ut pro suffragio Theomnastus familiaris suus in tribus illis renuntiaretur. in sorte, cui imperare non poterat, expectabãt homines, quidnam acturus esset. homo, id quod erat facillimum, primo uetat sortiri: iubet extra sortem Theomnastum renuntiari. negant id Syracusani per religionẽ sacrorũ ullo modo fieri posse, fas deniq; negant esse. iubet ille sibi legem legi. recitatur: in qua scriptum erat: ut, quot essent renuntiati, tot in hydriam sortes conijcerentur: cuius nomen exisset, ut is haberet sacerdotium. homo ingeniosus, & peracutus, optime, inquit. nempe scriptum ita est, quot renuntiati erũt: quot ergo sunt renuntiati? responsum, tres. nunquid igitur oportet nisi tres sortes conijci, unã educi? nihil. conijci iubet tres, in quibus omnibus scriptum esset nomen Theomnasti. fit clamor maximus, cum id uniuersis indignum, atque nefarium uideretur. ita Iouis illud sacerdotium amplissimum per hanc rationem Theomnasto datur. Cephaledi mensis est certus, quo mense sacerdotẽ maximum creari oporteat. erat eius honoris cupidus Arthenio quidam, Climachias cognomine, homo sanè locuples, & domi nobilis: sed is fieri nullo modo poterat,

ſi Herodotus quidam adeſſet. ei locus ille, atq; honos in illum annum ita deberi putabatur, ut ne Climachias quidem contradiceret. res ad iſtum defertur, & iſtius more deciditur. toreumata ſanè nota ac pretioſa auferuntur. Herodotus Romæ erat: ſatis putabat ſe ad comitia tẽpore uenturum, ſi pridie ueniſſet. iſte, ne aut alio menſe, ac fas erat, comitia haberentur, aut Herodoto præſenti honos adimeretur, id quod iſte nõ laborabat, Climachias minime uolebat, excogitat (dixi iãdudum: non eſt homo acutior quiſquam, nec fuit) excogitat inquam, quemadmodum menſe illo legitimo comitia haberentur, nec tamen Herodotus adeſſe poſſet. eſt conſuetudo Siculorum, cæterorumq; Græcorum, ꝙ ſuos dies menſeſq; congruere uolunt cum ſolis lunæq; ratione, ut nonnunquam, ſi quid diſcrepet, eximant unum aliquem diem, aut, ſummum, biduum ex menſe: quos illi ἐξαιρεσίμους dies nominant. item nonnunquam uno die longiorem menſem faciunt, aut biduo. quæ iſte cum cognouiſſet, nouus aſtrologus, qui non tam cœli rationem, q̃ cœlati argenti duceret, eximi iubet nõ diem ex menſe, ſed ex anno unum dimidiatumq; menſem, hoc modo, ut, quo die, uerbi cauſa, eſſe oporteret Idus Ianuarias, eo die Calendas Martias proſcriberet: itaq; fit omnibus recuſantibus, & implorãtibus. dies is erat legitimus comitijs habendis. eo modo ſacerdos Climachias renũtiatus eſt. Herodotus cum Roma reuertitur, dies, ut ipſe putabat, quindecim ante comitia, offendit eum menſem comitialem, comitijs iam ab hinc triginta diebus habitis. tunc Cephaleditani decreuerunt intercalarium XLV dies longum, ut reliqui menſes in ſuã rationem reuerterẽtur. hoc ſi Romæ fieri poſſet, cer=

te aliqua ratione expugnasset iste, ut dies XLV inter binos ludos tollerentur, per quos solos iudicium fieri posset. Iam uero Censores quẽadmodũ in Sicilia isto Praetore creati sunt, operaepretiũ est cognoscere: ille enim est magistratus apud Siculos, qui diligentissime mandatur à populo propter hanc causam, ꝙ omnes Siculi ex censu quotannis tributa conferunt, in censu habendo potestas omnis aestimationis habendae, summaeq; faciundae Cẽsori permittitur. itaq; eum populus, cui maximam fidem suarũ rerum habeat, maxima cura deligit, & propter magnitudinem potestatis hic magistratus à populo summa ambitione contenditur. in ea re nihil obscure facere uoluit, non in sortitione fallere, neq; dies de fastis eximere: nihil sanè uafre, nec malitiose facere conatus est: sed, ut studia cupiditatesq; honorũ, atq; ambitiones ex omnibus ciuitatibus tolleret, quae res euertendae Reip. causa solent esse, ostendit sese in omnibus ciuitatibus Censores esse facturũ. tanto mercatu Praetoris indicto, cõcurritur undiq; ad istum Syracusas: flagrabat domus tota praetoria studio hominum, & cupiditate: nec mirum, omnibus comitijs tot ciuitatum unam in domum reuocatis, tantáq; ambitione prouinciae totius in uno cubiculo inclusa. exquisitis palàm pretijs, et licitationibus factis, describebat Censores binos in singulas ciuitates Timarchides. is suo labore, suisq; accessionibus, huius negotij, atq; operis molestiã consequebatur, ut ad istũ sine ulla solicitudine summa pecunia referretur. iam hic Timarchides quantam pecuniã fecerit, planè adhuc cognoscere nõ potuistis: ueruntamen priore actione, q̃ uarie, q̃ improbe praedatus esset, multorũ ex testimonijs cognouistis. sed, ne miremini

qua ratione hic tantum apud istum libertus potuerit: exponā uobis breuiter, quid hominis sit: ut & istius nequitiā, qui illum secum habuerit, eo præsertim numero, ac loco, & calamitatem prouinciæ cognoscatis. in mulierū corruptelis, & in omni eiusmodi luxuria, atq; nequitia mirādum in modū reperiebā hunc Timarchidem ad istius flagitiosas libidines, singularemq; nequitiā natum, atq; aptum fuisse: inuestigare, adire, appellare, corrūpere, quiduis facere in eiusmodi rebus, quāuis callide, quāuis audacter, quāuis impudenter: eundem mira quædā excogitare genera furādi: nā ipsum Verrem tantū semper auaritia hiante, atq; imminenti fuisse, ingenio, & cogitatione nulla, ut, quicquid sua sponte faciebat, item ut uos Romæ cognouistis, eripere potius, q̄ fallere uideretur. hæc uero eius erat ars, & malitia miranda, q acutissime tota prouincia, quid cuiq; esset necesse, indagare, & odorari solebat, omnium inimicos diligenter cognoscere, colloqui, attentare, ex utraq; parte causas, uoluntates perspicere, facultates, & copias; quibus opus esset, metum afferre; quibus expediret, spem ostendere: accusatorum, & quadruplatorum quicquid erat, habebat in potestate: quod cuiq; negotij conflari uolebat, nullo labore faciebat: istius omnia decreta, imperia, literas, peritissime & callidissime uenditabat: ac non solū erat administer istius cupiditatū, uerum etiam ipse sui meminerat æque: non solū nummos, si qui isti exciderāt, tollere solebat, ex quibus pecuniā maximā fecit, sed etiā uoluptatum, flagitiorumq; istius ipse reliquias colligebat. itaque in Sicilia non Athenionem, qui nullum oppidum cepit, sed Timarchidem fugitiuū omnibus oppidis per triennium scitote

regnasse, in Timarchidis potestate sociorum populi R. antiquissimorum, atq; amicissimorum liberos, matresfamilias, bona, fortunasq; omnes fuisse. is igitur, ut dico, Timarchides in omnes ciuitates accepto pretio Censores dimisit. comitia isto Prætore Censorum ne simulandi quidē causa fuerunt. iam hoc impudentissime. palàm (licebat enim uidelicet legibus) singulis Censoribus denarij treçenti ad statuā Prætoris imperati sunt. Cēsores CXXX facti sunt. pecuniā illam ob Censurā contra leges clam dederunt, ac denariū XXXIX M palàm saluis legibus contulerunt in statuā. primum quò tantam pecuniam? deinde quāobrem Censores ad statuam tibi conferebāt? ordo aliquis Censorum est collegiū? genus aliquod hominum? nā aut publice ciuitates istos honores habent, aut generatim homines, ut aratores, ut mercatores, ut nauicularij. Censores quidem qui magis, q̄ Aediles? ob beneficium? ergo hoc fatebere, abs te hæc petita esse: nā crepta non audebis dicere. te eos magistratus hominibus beneficij, nō Reip. causa permisisse? hoc autem cum tute fatebere, quisquam dubitabit, quin tu istam apud populos prouinciæ istius inuidiam, atque offensionem non ambitionis, neq; beneficiorum collocandorum, sed pecuniæ conciliandæ causa susceperis? itaq; Censores fecerunt idem, quod in nostra Rep. solent ij, qui per largitionem magistratus adepti sunt: dederunt operam, ut ita potestatem gererent, ut illam lacunam rei familiaris explerent. sic census habitus est te Prætore, ut eo censu nullius ciuitatis Resp. posset administrari: nam locupletissimi cuiusq; censu extenuarant, tenuissimi auxerant: itaque in tributis imperandis tantum oneris plebi imponebatur, ut, etiam

si homines tacerent, res ipsa illum censum repudiaret. id quod intelligi facillime re ipsa potest: nã L. Metellus, qui, posteaq̃ ego inquirendi causa in Siciliã ueni, repente Letilÿ aduentu istius non modo amicus, uerũ etiam cognatus factus est, is, ꝙ uidebat istius censum stare nullo modo posse, eũ censum obseruari iussit, qui uiro fortissimo, atq; innocentissimo Sex. Peduceo Prætore habitus esset. erant enim tũ Censores legibus facti, delecti à suis ciuitatibus: quibus, si quid commisissent, pœnæ legibus erant constitutæ. te autem Prætore qui Cẽsor aut legem metuerit, qua non tenebatur, quoniã creatus lege non erat: aut animaduersionem tuã, cum id, quod abs te emerat, uendidisset? teneat iam sanè meos testes Metellus: cogat alios laudare, sicut in multis conatus ẽ: modo hæc faciat, quæ fecit: quis enim unquã tanta à quoquã contumelia, quis tanta ignominia affectus est? quinto quoq; anno Sicilia tota cẽsetur. erat censa Prætore Peduceo. quintus annus cum te Prætore incidisset, censa denuo est. postero anno L. Metellus mentionẽ tui census fieri uetat: Censores dicit de integro sibi creari placere: interea Peduceanũ censum obseruari iubet. hoc si tuus inimicus tibi fecisset, tamen, si animo æquo prouincia tulisset, inimici iudiciũ graue uideretur. fecit amicus recens, & cognatus uoluntarius: aliter enim, si prouinciam retinere, si saluus ipse in prouincia uellet esse, facere non potuit. expectas etiam, quid hi iudicent? si tibi magistratũ abrogasset, minore ignominia te affecisset q̃ cum ea, quæ in magistratu gessisti, sustulit, atq; irrita iussit esse. neq; in hac re sola fuit eiusmodi, sed, anteq̃ ego in Siciliam ueni, in maximis rebus, ac plurimis: nam & Heraclio Syracusano tuos illos palæ=

ſtritas bona reſtituere iuſſit, & Epicrati Bidinos, & pupillo Drepanitano A. Claudium; &, niſi mature Letilius in Siciliam ueniſſet cum literis, minus XXX diebus Metellus totam trienniꝫ Præturam reſcidiſſet. Et quoniam de ea pecunia, quam tibi ad ſtatuam Cenſores contulerunt, dixi: non mihi prætermittẽdum uidetur ne illud quidem genus pecuniæ conciliatæ, quã tu à ciuitatibus ſtatuarum nomine coegiſti: uideo enim eius pecuniæ ſummã eſſe pergrandem, ad HS CXX millia. tantum conficitur ex teſtimoniꝫs, ac literis ciuitatum: et iſte hoc concedit, nec poteſt aliter dicere. quare cuiuſmodi putamus eſſe illa, quæ negat, cũ hæc tam improba ſunt, quæ fatetur? quid enim uis cõſtitui? conſumptã eſſe omnem iſtam pecuniam in ſtatuis? fac ita eſſe: tamen hoc ferendum nullo modo eſt, tantam ab ſociꝫs pecuniam auferri, ut omnibus in angiportis prædonis improbiſſimi ſtatuæ ponantur, quà uix tuto tranſire poſſe uideamur. uerum ubi tandem, aut in quibus ſtatuis iſta tanta pecunia conſumpta eſt? conſumetur, inquies: ſcilicet expectemus legitimum illud quinquenniũ: ſi hoc interuallo non conſumpſerit, tum denique nomen eius de repetundis pecuniꝫs ſtatuarum nomine deferemus. reus eſt maximis plurimisq; criminibus in iudicium uocatus: HS CXX millia ex hoc uno genere capta uidemus. ſi condẽnatus eris, non opinor id ages, ut iſta pecunia in quinquennio conſumatur in ſtatuis. ſin abſolutus eris, quis erit tam amens, qui te ex tot tantisq; criminibus elapſum, poſt quinquennium ſtatuarum nomine accerſat? ita ſi neq; adhuc conſumpta iſta pecunia eſt, & eſt perſpicuum non conſumptum iri: licet iam intelligamus inuentam eſſe rationem,

quare & iſte HS CXX millia uno genere conciliarit,
& ceperit, & cæteri, ſi à uobis hoc erit cõprobatum, quã
uolent magnas hoc nomine pecunias capere poſſint, ut
iam uideamur non à pecunijs capiendis homines abſter=
rere, ſed, cum genera quædam pecuniarum capiẽdarum
comprobaremus, honeſta nomina turpiſſimis rebus impo
nere. etenim ſi C. Verres HS CXX millia populum, uer
bi gratia, Cẽturipinũ popoſciſſet, eamq; ab his pecuniam
abſtuliſſet: nõ, opinor, eſſet dubium, quin eum, ſi tum id
planum fieret, cõdemnari neceſſe eſſet. quid, ſi eundem po
pulum HS CCC millia popoſcit, eaq; coegit, atq; abſtu
lit, num iccirco abſoluetur, quòd aſcriptum eſt, eam pecu
niam datam ſtatuarum nomine? non, opinor: niſi forte
id agimus, non ut magiſtratibus noſtris morã accipien=
di, ſed ut ſocijs cauſam dandi auferre uideamur. quòd
ſi quem ſtatuæ magnopere delectant, & ſi quis earũ ho
nore & gloria ducitur: is hæc tamen conſtituat, neceſſe
eſt: primum auerti pecuniam domũ non placere: dein=
de ipſarum ſtatuarum modum quendam eſſe oportere:
deinde illud certe, ab inuitis exigi nõ oportere. ac de auer
tenda pecunia, quæro abs te, utrum ipſæ ciuitates ſolitæ
ſint ſtatuas tibi faciundas locare ei, cui poſſent optima
conditione locare, an aliquem curatorem præficere, qui
ſtatuis faciundis præeſſet, an tibi, an cui tu imperaſſes,
adnumerare pecuniam? nam ſi per eos ſtatuæ fiebant,
à quibus tibi iſte honos habebatur: audio. ſin Timarchi=
di pecunia numerabatur: deſine, quæſo, ſimulare, te, cum
in manifeſto furto teneare, gloriæ ſtudioſum, ac moni=
mentorum fuiſſe. quid uero modum ſtatuarum haberi
nullum placet? atqui habeatur neceſſe eſt: etenim ſic

considerate. Syracusana ciuitas (ut eam potissimum nominem) dedit ipsi statuam: est honos. & patri: bella hæc pietatis, & quæstuosa simulatio. & filio: ferri hoc potest: hunc enim puerum non oderant. uerum quoties, & quot nominibus à Syracusanis statuas auferes? ut in foro statuerent, abstulisti: ut in curia, coegisti: ut pecuniã conferrent in eas statuas, quæ Romæ ponerẽtur, imperasti: ut ijdem darẽt homines aratorũ nomine, dederunt: ut ijdem pro parte in cõmune Siciliæ cõferrẽt, etiam id cõtulerunt. una ciuitas cum tot nominibus pecuniam cõtulerit, idemq; hoc ciuitates cæteræ fecerint: nõ res ipsa uos admonet, ut putetis, modũ aliquem huic cupiditati cõstitui oportere? q si hoc uoluntate sua nulla ciuitas fecit; si omnes imperio, metu, ui, malo adductæ tibi pecuniam statuarũ nomine contulerunt: per deos immortales, num cui dubiũ esse poterit, quin, etiã si quis statuerit accipere ad statuas licere, idẽ tamen statuat eripere certe nõ licere? primũ igitur in hanc rem testem totam Siciliam citabo: quæ mihi una uoce statuarũ nomine magnã pecuniam coactam esse demõstrat: nã Legationes omniũ ciuitatum in postulatis cõmunibus, quæ ferè omnia ex tuis iniurijs nata sunt, etiam hoc ediderunt, ut statuas ne cui, nisi cum is de prouincia decessisset, pollicerentur. tot Prætores in Sicilia fuerũt: toties apud maiores nostros Siculi senatum adierunt, toties hac memoria: tamen huiusce noui postulati genus, atq; principium tua Prætura attulit: quid enim tam nouum nõ solum re, sed genere ipso postulandi? nam cætera, quæ sunt in ijsdem postulatis, de iniurijs tuis, sunt noua, sed tamen nõ nouo modo postulantur, rogãt. & orãt Siculi

patres conscriptos, ut nostri magistratus posthac decumas lege Hieronica uendant. tu primus contra uendideras: audio. ne, in cellam quod imperatur, æstiment: hoc quoq; propter tuos ternos denarios nũc primum postulatur: sed genus istud postulandi non est nouum. ne absentis nomen recipiatur: ex Sthenij calamitate, & tua natum est iniuria. cætera non colligam. sunt omnia Siculorum postulata eiusmodi, ut crimina collecta in unum te reum esse uideatur. quæ tamen omnia nouas iniurias habent, sed postulationũ formulas usitatas. hoc postulatum de statuis ridiculũ esse uideatur ei, qui rem, sentẽtiamq; non perspiciat: postulant. n. non, ut ne cogantur statuere: quid igitur? ut ipsis ne liceat. quid est hoc? petis à me, quod in tua potestate est, ut id tibi facere ne liceat? pete potius, ne quis te inuitũ polliceri, aut facere cogat. nihil ergo, inquit: negabũt enim omnes se coegisse. si me saluum esse uis, mihi impone istam uim, ut omnino mihi ne liceat polliceri. ex tua Prætura primũ nata est hæc postulatio. qua cum utuntur, hoc significant, atq; adeo aperte ostendũt, sese pecuniã metu, ac malo coactos, inuitissimos cõtulisse. quid, si hoc nõ dicant? tibi non necesse sit ipsi id confiteri? uide, & perspice, qua defensione sis usurus: iam intelliges, hoc tibi de statuis confitendum esse: mihi enim renũtiatur, ita constitui à tuis patronis hominibus ingeniosis causam tuã, & ita eos abs te institui, & doceri, ut quisq; ex prouincia Sicilia grauior homo, atq; honestior testimonium uehemẽtius dixerit, sicuti Siculi multi primarij multa dixerunt, te statim hoc istis tuis defensoribus dicere: inimicus est propterea, ꝙ arator est. itaq; uno genere opinor circũscribere habetis in animo genus

hoc aratorum, quod eos infenso animo, atq; inimico uenisse dicatis, quia fuerit in decumis iste uehementior. ergo aratores inimici, omnes aduersarij: nemo eorũ est, quin perisse te cupiat. omnino præclare te habes, cũ is ordo, atq; id genus hominũ, quod optimum, atq; honestissimum est, à quo uno et summa Reip. et illa prouincia maxime continetur, tibi est inimicissimũ. uerum esto, alio loco de aratorum animo, & iniurijs uidero: nũc, quod mihi abs te datur, id accipio, eos tibi esse inimicissimos. nempe ita dicis: propter decumas. concedo: non quæro, iure, an iniuria sint inimici. quid ergo illæ sibi statuæ equestres inauratæ uolunt, quæ populi R. oculos, animosq; maxime offendũt, propter ædem Vulcani? nam scriptũ esse uideo, quandam ex his statuã aratores dedisse. si honoris causa statuam dederunt, inimici non sunt. credamus testibus: tum enim honori tuo, nunc iam religioni suæ consulunt. sin autem metu coacti dederunt, confiteare necesse est, te in prouincia pecuniã statuarũ nomine per uim, ac metum coegisse. utrum tibi cõmodum est, elige. equidem libenter hoc iam crimen de statuis relinquam, ut mihi tu illud concedas, quod tibi honestissimum est, aratores tibi ad statuam honoris tui causa uoluntate sua cõtulisse. da mihi hoc: iam tibi maximam partem defensionis præcideris: nõ enim poteris aratores tibi iratos esse, atq; inimicos dicere. ò causam singularem: ò defensionẽ miseram, ac perditã: nolle hoc accipere reũ ab accusatore, & eum reum, qui Prætor in Sicilia fuerit: aratores ei statuam sua uoluntate statuisse, aratores de eo bene existimare, amicos esse, saluũ esse cupere. metuit, ne hoc uos existimetis: obruitur enim aratorũ testimonijs. utar eo, quod da=

tur. certe ita uobis hoc iudicandum est : eos, qui isti inimicissimi sunt, ut ipse existimari uult, ad istius honores, atq; monimẽta pecuniam nõ uoluntate sua contulisse. atq; ut hoc tamen facillime intelligi possit: quẽ uoles eorum testiũ, quos produxero, qui in Sicilia testes sint, siue ciuem R. uelis, siue Siculum, rogato, et eũ, qui tibi inimicissimus esse uidebitur, qui se spoliatũ à te dicet, ecquid suo nomine in tuã statuã contulerit? neminẽ reperies, qui neget: etenim omnes dederũt. quenquam igitur putas dubitaturum, quin is, quem inimicissimũ tibi esse oporteat, qui abs te grauissimas iniurias acceperit, pecuniã statuæ nomine dederit ui, atq; imperio adductus, nõ officio, ac uoluntate? et huius ego pecuniæ iudices, quæ permagna est, impudentissimeq; coacta ab inuitis, nõ habui rationẽ, neq; habere potui, quantũ ab aratoribus, quãtũ ab negotiatoribus, qui Syracusis, qui Agrigenti, qui Panormi, qui Lilybæi negotiãtur, esset coactũ, quoniã intelligitis ipsius quoque cõfessione ab inuitissimis coactã esse. Venio nũc ad ciuitates Siciliæ: de quibus facillime iudiciũ fieri uoluntatis potest. an etiã Siculi inuiti cõtulerunt? nõ est probabile: etenim sic C. Verrem Præturã in Sicilia gessisse cõstat, ut, cũ utrisq; satisfacere nõ posset, & Siculis, & togatis, officij potius in socios, q̃ ambitionis in ciues rationem duxerit. itaq; eum nõ solũ patronũ istius insulæ, sed etiã sothera inscriptũ uidi Syracusis. hoc quantũ est? ita magnũ, ut latino uno uerbo exprimi non possit. is est nimirũ sother, qui salutẽ dedit. huius nomine etiã dies festi agitãtur, pulchra illa Verrea, nõ quasi Marcellea, sed pro Marcelleis, quæ illi istius iussu sustulerũt. huius fornix in foro Syracusis est, in quo nudus filius stat : ipse autẽ ex

equo nudatam ab se prouinciam prospicit. huius statuæ omnibus locis erectæ sunt, quæ hoc demonstrare uidentur, propemodum non minus multas statuas istum posuisse Syracusis, quàm abstulisse. huic etiam Romæ uidemus in basi statuarum maximis literis incisum, à cõmuni Sicilia datas. quamobrem qui hoc probari potest cuiquam, tantos honores habitos esse ab inuitis? hic tibi etiã multo magis, quàm ante in aratoribus, uidẽdum, & considerandum est, quid uelis. magna res est. utrum tibi Siculos publice priuatimq; amicos, an inimicos existimari uis? si inimicos, quid te futurum est? quò confugies? ubi nitere? modo aratorum honestissimorum hominum, & locupletissimorum maximum numerum abs te abalienasti. nunc de Siculis ciuitatibus quid ages? dices, tibi Siculos esse amicos? qui poteris? qui, quod nullo in homine antea fecerunt, ut in eũ publice testimonium dicerent, cum præsertim ex ea prouincia condemnati sint complures, qui ibi Prætores fuerunt, duo soli absoluti; huc conueniunt cum literis, ueniunt cum mandatis, ueniunt cum testimonijs publicis. qui si te publice laudarent, tamen id more potius suo, quàm merito tuo facere uiderentur: hi cum de tuis factis publice conquerun tur, non ne hoc indicant, tantas esse iniurias, ut multo maluerint de suo more decedere, quàm de tuis moribus non dicere? confitendum est igitur tibi necessario, Siculos inimicos esse, qui quidem & in te grauissima postulata Consulibus ediderunt, & me, ut hanc causam, salutisq; suæ defensionem susciperem, obsecrarunt. qui cum à Prætore prohiberentur, à quatuor Quæstoribus impedirentur: omnium minas, atq; omnia pericula præ

ſalute ſua leuia duxerũt: qui priore actione ita teſtimo= nia grauiter, uehementerq́; dixerũt, ut Artemonem Cen turipinum Legatum, & publice teſtem Q. Hortenſius accuſatorem, nõ teſtem eſſe diceret: etenim cum propter uirtutem, & fidem cum Androne homine honeſtiſſimo, & certiſſimo, tum etiam propter eloquentiam Legatus à ſuis ciuibus electus eſt, ut poſſet multas iſtius, & ua= rias iniurias quamapertiſſime uobis, planiſſimeq́; expli= care. dixerunt Haleſini, Catinenſes, Tyndaritani, Ennen= ſes, Herbitenſes, Agyrinenſes, Netinenſes, Segeſtani. nume rare omnes non eſt neceſſe. ſcitis, quàm multi, & quàm multa priore actione dixerunt. nunc & illi, & reliqui dicent. omnes denique hoc in hac cauſa intelligent, hoc animo eſſe Siculos, ut, ſi in iſtum animaduerſum non ſit, ſibi relinquendas domos, ac ſedes ſuas, & ex Sicilia dece dendum, atq; adeo fugiendum eſſe arbitrentur. hos homi nes, tu perſuadebis, ad honores, atq; amplitudinem tuam pecunias maximas uoluntate ſua contuliſſe? credo, qui te in tua ciuitate incolumẽ eſſe nollent, ij monimenta tuæ formæ, ac nominis in ſuis ciuitatibus eſſe cupiebant. res declarauit, ut cupierint. iandudũ enim mihi nimium te= nuiter Siculorum erga te uoluntatis argumenta collige= re uideor, utrũ ſtatuas uoluerint tibi ſtatuere, an coacti ſint. de quo homine auditum eſt unquam, quod tibi ac= cidit, ut eius in prouincia ſtatuæ in locis publicis poſi= tæ, partim etiam in ædibus ſacris, per uim, per uniuer= ſam multitudinem deijcerentur? tot homines in Aſia no centes, tot in Africa, tot in Hiſpania, Gallia, Sardinia, tot in ipſa Sicilia fuerunt: ecquo de homine hoc unquam audiuimus? nouum eſt iudices: in Siculis quidem, & in

omnibus

omnibus Græcis monſtri ſimile. non crederem hoc de ſta tuis, niſi iacentes, reuulſasq; uidiſſem: propterea ꝙ apud omnes Græcos hic mos eſt, ut honorem hominibus habitū in monimentis huiuſmodi, nonnulla religione deorū, con ſecrari arbitrentur. itaq; cum Rhodij bellum illud pro= pè ſoli ſuperius cum Mithridate rege geſſerint, omnesq; eius copias, acerrimumq; eius impetum à mœnibus, lito ribus, claſſibusq; ſuis exceperint, cum & regis inimici præter cæteros eſſent: ſtatuam eius, quæ erat apud ipſos in celeberrimo urbis loco, ne tum quidē in ipſis urbis pe= riculis attigerunt. forſitan uix conuenire uideretur; quē ipſum hominem cuperent euertere, eius effigiem, ſimula= crumq; ſeruare. ſed tamē uidebam, apud eos cum eſſem, & religionem eſſe quandā in his rebus à maioribus tra ditam, & hoc diſputare; cum ſtatua ſe eius habuiſſe tem poris rationem, quo poſita eſſet; cū homine uero, quo ge= reret bellum, atq; hoſtis eſſet. uidetis igitur conſuetudinē, religionemq; Græcorum, quæ monimenta hoſtium in bel lo ipſo soleat defendere, eam ſumma in pace Prætoris po puli R. ſtatuis præſidio non fuiſſe. Taurominitani, quorū eſt ciuitas fœderata, homines quietiſſimi, qui maxime ab iniurijs noſtrorum magiſtratuum remotiſſimi conſue= uerant eſſe præſidio fœderis, hi tamen iſtius euertere ſta tuam non dubitarunt. qua ablata, baſim tamen in foro manere uoluerunt, quòd grauius in iſtum fore putabāt, ſi ſcirent homines ſtatuam eius à Taurominitanis eſſe deiectam, quàm ſi nullam unquam poſitam arbitraren tur. Tyndaritani deiecerunt in foro, & eadem de cauſa equum inanem reliquerunt. Leontini miſera in ciuitate, atque inani, tamen iſtius in gymnaſio ſtatua deiecta eſt.

nam quid ego de Syracuſanis loquar, quod non eſt proprium Syracuſanorum, ſed & illorum commune, & cõuentus illius, ac propè totius prouinciæ? quãta illuc multitudo, quanta uis hominum conueniſſe dicebatur, tum, cum ſtatuæ ſunt illius deiectæ, atq; euerſæ: at quo loco? celeberrimo, ac religioſiſſimo, ante ipſum Iouem, in primo aditu, ueſtibuloq́; templi. quòd niſi Metellus hoc tam grauiter egiſſet, atq; illam imperio, edictoq́; prohibuiſſet: ueſtigium ſtatuarum iſtius in tota Sicilia nullum eſſet relictum. atq; ego hoc non uereor, ne quid horum non modo impulſu, uerum omnino aduentu meo factum eſſe uideatur. omnia iſta ante facta ſunt, non modo quã ego Siciliam, uerum etiam quã iſte Italiam attigit. dum ego in Sicilia ſum, nulla ſtatua deiecta eſt. poſteaquam illinc diſceſſi, quæ ſunt geſta, cognoſcite. Centuripinorum ſenatus decreuit, populusq; iuſſit, ut quæ ſtatuæ C. Verris ipſius & patris, & filij eſſent, eas Quæſtores demoliendas locarent; dumq; ea demolitio fieret, ſenatores triginta nõ minus adeſſent. uidete grauitatem ciuitatis, & dignitatem. neq; eas in urbe ſua ſtatuas eſſe uoluerunt, quas inuiti per uim, atq; imperium dediſſent: neq; eius hominis, in quem ipſi cum grauiſſimo teſtimonio, quod nunquã antea, Romam mandata legatosq́; miſiſſent. & id grauius eſſe putauerunt, ſi publico cõſilio, quã ſi per uim multitudinis factum uideretur. cum hoc conſilio ſtatuas Cẽturipini publice ſuſtuliſſét, audit Metellus, grauiter fert, euocat ad ſe Centuripinum magiſtratum, & decem primos: niſi reſtituiſſent ſtatuas, uehementer ijs minatur. illi ad ſenatum renũtiãt: ſtatuæ, quæ iſtius cauſæ nihil prodeſſent, reponuntur. hic ego aliud alij concedo: Metello

hominí ſapienti prorſus nō poſſum ignoſcere, ſi quid ſtulte facit. quid? ille hoc putabat Verri criminoſum fore, ſi eius ſtatuæ eſſent deiectæ? quod ſæpe uento, aut aliquo caſu fieri ſolet. non erat in hoc neque crimē ullum, neque reprehenſio. ex quo igitur crimen, atque accuſatio naſcitur? ex hominum iudicio, & uoluntate. ego, ſi Metellus ſtatuas reponere Centuripinos nō coegiſſet, hæc dicerem. uidete iudices, quantum, & quàm acerbum dolorem ſociorum, atque amicorum animis inuſſerint iſtius iniuriæ, cum Centuripinorum amiciſſima, & fidelissima ciuitas, quæ tantis officijs cum populo R. coniuncta eſt, ut non ſolum Remp. noſtram, ſed etiam in quouis homine priuato nomen ipſum Romanorum ſemper dilexerit, ea publico conſilio, atque auctoritate iudicarit, C. Verris ſtatuas eſſe in urbe ſua non oportere. recitarem decreta Centuripinorum: laudarem illam ciuitatem: id quod uerissime poſſem: commemorarem decem millia ciuium Centuripinorum fortiſſimorum, fideliſſimorumq; ſociorum, eos omnes ſtatuiſſe monimentū iſtius in ſua ciuitate nullum eſſe oportere. hæc tum dicerem, ſi ſtatuas Metellus non repoſuiſſet. uelim quærere nunc ex ipſo Metello, quidnam ſua ui, & auctoritate mihi ex hac oratione præciderit. eadem opinor omnia conuenire: neque enim, ſi maxime ſtatuæ deiectæ eſſent, eas ego uobis poſſem iacentes oſtendere: hoc uno uterer, ciuitatem tam grauem ſtatuas iudicaſſe C. Verris demoliendas. hoc mihi Metellus non eripuit: hoc etiam addidit, ut quererer, ſi mihi uideretur, tam iniquo iure ſocijs, atque amicis imperari, ut ijs ne in ſuis quidem beneficijs libero iudicio uti liceret: ut uos rogarem, ut coniecturam

faceretis, qualem in ijs rebus in me L. Metellū fuisse putaretis, in quibus rebus obesse mihi posset, cum in hac re tam aperta cupiditate fuerit, in qua nihil obfuit. sed ego Metello non irascor: neq; ei suā purgationem eripio, qua ille apud omnes utitur, ut nihil malitiose, neq; cōsulto fecisse uideatur. iam igitur est ita perspicuum, ut negare non possis, nullam tibi statuam uoluntate cuiusquā datam, nullam pecuniam statuarum nomine nisi ui expressam, & coactam. quo quidem in crimine non illud solū intelligi uolo, te ad statuas HS CXX millia coegisse; sed multo etiam illud magis, quod simul demonstrandū est, quantum odium in te aratorum, quantum omnium Siculorū sit, & fuerit. in quo quæ uestra defensio futura sit, coniectura assequi non queo. Oderunt Siculi: togatorū enim causa multa feci. at hi quidem acerrimi, inimicissimiq; sunt. inimicos habeo ciues R. ꝙ sociorum cōmoda, ac iura defendi. at socij in hostium numero se abs te habitos queruntur. aratores inimici sunt propter decumas. quid? qui agros immunes liberosq; arant, cur oderunt? cur Halesini? cur Cēturipini? cur Segestani? cur Halicyenses? quod genus hominū, quem numerum, quem ordiné proferre possis, qui te non oderit, siue ciuiū R. siue Siculorū? ut etiam si causam, cur te oderint, non possim dicere, tamen illud dicendū putem, qué omnes mortales oderint, eum quoq; uobis odio esse oportere. an hoc dicere audebis: utrum de te aratores, utrū deniq; Siculi uniuersi bene existiment, ad rem id non pertinere? neque tu hoc dicere audebis, neq;, si cupies, licebit. eripiunt tibi istam orationem contemnendorū Siculorum, atq; aratorum statuæ illæ equestres, quas tu paulo ante, quàm ad

Vrbem uenires, poni inscribiq; iussisti, ut omnium inimicorum animos, accusatorumq; tardares: quis enim tibi molestus esset, aut quis appellare auderet, cũ uideret statuas ab negotiatoribus, ab aratoribus, à communi Siciliæ? quod est aliud in illa prouincia genus humanũ? nullum. ergo ab uniuersa prouincia, generatimq; à singulis eius partibus non solum diligitur, sed etiam ornatur. quis hunc attingere audeat? potes igitur dicere, nihil tibi obesse oportere aratorum, negotiatorum, Siculorumq; omnium testimonia, cum eorum nominibus in statuarum inscriptione positis omnem te sperabas inuidiã, atque infamiam tuam extinguere posse? an quorum auctoritate tu statuas cohonestare tuas conatus es, eorum ego dignitate accusationem meam comprobare non potero? nisi forte, quòd apud publicanos gratiosus fuisti, in ea re spes te aliqua consolatur. quæ gratia ne quid tibi prodesse posset, ego mea diligentia perfeci: ut etiam obesse deberet, tu tua sapientia curasti: etenim rem totam iudices breuiter cognoscite. in scriptura Siciliæ pro magistro est quidam L. Carpinatius: qui & sui quæstus causa, & fortasse ꝙ sociorum interesse arbitrabatur, bene penitus in istius familiaritatem sese dedit. is cum Prætorem circum omnia fora sectaretur, neq; ab eo unquam discederet: in eam iam uenerat familiaritatem, consuetudinemq; in uendendis istius decretis, & iudicijs, trasigendisq; negotijs, ut propè alter Timarchides numeraretur. hoc erat etiam capitalior, quòd idem pecuniam ijs, qui ab isto aliquid mercabãtur, fœnori dabat. ea autem fœneratio erat huiusmodi iudices, ut etiã hic quæstus huic cederet: nam quas pecunias ijs ferebat expensas, quibus=

cũ cõtrahebat, aut scribæ istius, aut Timarchidi, aut etiã isti ipsi referebat acceptas. idem præterea pecunias istius extraordinarias grandes suo nomine fœnerabatur. hic primo Carpinatius, ante quam in istius tantam familiaritaté peruenisset, aliquoties ad socios literas de istius iniurijs miserat. Canuleius uero, qui in portu Syracus͛s operas dabat, furta quoq; istius permulta nominatim ad socios perscripserat ea, quæ sine portorio Syracusis erant exportata: portum autem, & scripturas eadem societas habebat. ita factum est, ut essent permulta, quæ ex societatis literis dicere in istũ, ac proferre possemus. uerũ accidit, ut Carpinatius, qui iam cũ isto summa cõsuetudine, præterea ratione coniunctus esset, crebras postea literas ad socios de istius summis officijs in rem cómunem, beneficijsq; mitteret: etenim tum iste omnia, quæcunq; Carpinatius postulabat, facere, ac decernere solebat: tũ ille etiã plura scribebat ad socios, ut, si posset, quæ antea scripserat, ea planè extingueret. ad extremum uero, cũ iste iam decedebat, eiusmodi literas ad eos misit, ut huic frequentes obuiam prodirent, gratiasq; agerent; facturos esse, si quid imperasset, studiose pollicerétur: itaq; socij fecerũt: uetere instituto publicanorum, nõ quo istum ullo honore dignum arbitrarentur, sed ꝙ sua interesse putabant, se memores, gratosq; existimari, gratias isti egerunt: Carpinatiũ sæpe ad se de eius officijs literas misisse dixerunt. iste cum respondisset, ea se libenter fecisse, operasq; Carpinatij magnopere laudasset: dat amico suo cuidam negotium, qui tum magister erat eius societatis, ut diligenter caueret, atque prospiceret, ne quid esset in literis sociorum, quod contra suum caput, atq; existimationem ua=

lere possset.itaq; ille multitudine sociorum remota, Decu manos conuocat:rem defert.statuunt illi, atq; decernũt, ut eæ literæ,quibus existimatio C. Verris læderetur, remouerentur,operaq; daretur,ne ea res C. Verri fraudi esse posset.si ostendo,hoc decreuisse Decumanos; si planũ facio,hoc decreto remotas esse literas:quid expectatis am plius?possum ne rem magis iudicatã afferre? magis reũ cõdemnatum in iudicium adducere? at quorum iudicio condemnatum?nempe eorũ,quos ij,qui seueriora iudicia desiderant,arbitrentur reos iudicare oportere:publicano rum iudicio:quos uidelicet nunc populus iudices poscit: de quibus,ut eos iudices habeamus,legem ab homine non nostri generis,non ex equestri loco profecto,sed nobilissi mo promulgatã uidemus. Decumani, hoc est principes, & quasi senatores publicanorum, remouendas de medio literas censuerunt. habeo ex ijs,qui affuerunt, quos producam,homines honestissimos,ac locupletissimos,istos principes equestris ordinis,quorum splendore uel maxi me istius,qui legem promulgauit,oratio, & causa nita tur. uenient in medium:dicent,quid statuerint: profecto si recte homines noui,non mentientur : literas enim communes de medio remouere potuerunt,fidem suam et religionem remouere non possunt. ergo equites R.te suo iudicio condemnari noluerunt.uos nunc,utrum illorum iudicium,an uoluntatem sequi malitis,considerate.at ui de,quid te amicorum tuorum studium,quid tuum consilium,quid sociorũ uolũtas adiuuet.dicã paulo amplius: neq;.n.iam uereor, ne quis hoc me magis accusatorie, q̃ libere dixisse arbitretur. si istas literas nõ decreto Decumanorũ magistri remouissent,tantũ possem in te dicere,

quantum in literis inuenissem. nunc decreto isto facto, literisq; remotis, tantum mihi licet dicere, quantum possum; tantum iudici suspicari, quantum uelit. dico te maximum pondus auri, argenti, eboris, purpuræ, plurimã uestem Melitẽsem, plurimam stragulam, multam Deliacã suppellectilem, plurima uasa Corinthia, magnũ numerum frumenti, uim mellis maximam Syracusis exportasse: his pro rebus, ꝙ portorium non esset datum, literas ad socios misisse L. Canuleiũ, qui in portu operas daret. satis ne magnum hoc crimen uidetur? nullum, opinor, maius. quid defendet Hortensius? postulabit, ut literas Canuley proferam? crimen huiusmodi, nisi literis confirmetur, inane esse dicet? clamabo, literas remotas esse de medio, decreto sociorum erepta mihi esse istius indicia, ac monimenta furtorum. aut hoc contendat nunquam esse factum: aut omnia tela excipiat, necesse est. negas esse factum? placet mihi ista defensio: descendo: æqua enim conditio, æquumq; certamen proponitur. producam testes, et producam plures eodem tempore. quoniam tum, cum actum est, unà fuerũt, nunc quoq; unà sunt. cum interrogabuntur, obligentur non solũ iurisiurandi, atq; existimationis periculo, sed etiam cõmuni inter se conscientia. si planum fit, hoc ita, quẽadmodum dico, esse factũ: non poteris dicere Hortẽsi, nihil in istis fuisse literis, quod Verrem læderet. non modo id non dices, sed ne illud quidem tibi dicere licebit, tantum, quantum ego dicam, non fuisse. ergo hoc uestro consilio, & gratia perfecistis, ut, quemadmodũ paulo ante dixi, & mihi summa facultas ad accusandũ daretur, et iudicibus libera potestas ad credẽdũ. quod cũ ita sit, nihil fingã tamẽ, meminero me nõ

sumpsisse, quem accusarem; sed recepisse, quos defenderem; uos ex me causam non à me prolatam, sed ad me delatam audire oportere; me Siculis satis esse facturũ, si, quæ cognoui in Sicilia, quæ accepi ab ipsis, diligenter exposuero; populo R. si nullius uim, nullius potentiã pertimuero; uobis, si facultatem uere, atq; honeste iudicandi fide & diligentia mea fecero; mihi in eo, si ne minimum quidẽ de eo curriculo uitæ, quod mihi semper propositũ fuit, decessero. quapropter nihil est, quod metuas, ne quid mecum fingam: etiam, quod lætere, habes: multa enim, quæ scio abs te esse cõmissa, quòd aut nimiũ turpia, aut parum credibilia sunt, prætermittam: tantum agam de hoc toto nomine societatis, ut uerũ scire possitis. quæram, decretum ne sit. cum id inuenero, quæram remotæ ne sint literæ. cum id quoq; cõstabit, uos iam me tacito intelligetis, si illi, qui hoc istius causa decreuerũt, equites R. nunc ijdem in eum iudices essent, istum sine dubio cõdemnarent, de quo literas eas, quæ istius furta indicarent, & ad se missas, & suo decreto remotas scirent esse. quem igitur ab ijs equitibus R. qui istius causa cupiunt omnia, qui ab eo benignissime tractati sunt, condemnari necesse esset: is à uobis iudices nulla ui, aut ratione absolui potest. ac ne forte ea, quæ remota de medio, atq; erepta uobis sunt, omnia ita cõdita fuisse, atq; ita abdite latuisse uideantur, ut hac diligentia, quam ego à me expectari maxime puto, nihil horum inuestigari, nihil assequi potuerit: quæ cõsilio aliquo, aut ratione inueniri potuerunt, inuẽta sunt iudices: manifestis in rebus hominem iam teneri uidebitis. nam ꝙ in publicanorum causis uel plurimũ ætatis meæ uersor, uehementerq; illum ordinem

obſeruo : ſatis cōmode mihi uideor eorum cōſuetudinem uſu, tractandoq; cognouiſſe. itaq;, ut hoc cōperi, remotas eſſe literas ſocietatis: habui rationem annorum, per quos iſte in Sicilia fuiſſet : deinde quæſiui, quod erat inuentu facillimum, qui per eoſdem annos magiſtri iſtius ſocietatis fuiſſent : ſciebam enim hanc magiſtrorum, qui tabulas haberent, cōſuetudinem eſſe, ut, cum tabulas nouo magiſtro traderent, exempla literarum ipſi habere non nollent . itaq; ad L. Vibium equitem R. uirum primarium, quem reperiebam magiſtrum fuiſſe eo ipſo anno, qui mihi maxime quærendus erat, primum ueni. ſanè homini præter opinionem improuiſo incidi. ſcrutatus ſum quæ potui, & quæſiui omnia : inueni duos ſolos libellos ab L. Canuleio miſſos ſocijs ex portu Syracuſis, in quibus erat ratio ſcripta menſium cōplurium, rerum exportatarum iſtius nomine ſine portorio : itaq; obſignaui ſtatim. erāt hæc ex genere, quod ego maxime genus ex ſociorū literis reperire cupiebam . uerum tantum inueni iudices, quod apud uos quaſi exempli cauſa proferre poſſem. ſed tamē quicquid erit in his libellis, quantulūcunq; uidebitur eſſe, hoc quidem certe manifeſtum erit. de cæteris ex hoc coniecturam facere debebitis. recita mihi quæſo hunc primū libellum, deinde illum alterū libellum Canuleij. iam non quæro, unde C C C C amphoras mellis habueris, unde tātam Melitēſem ueſtem, unde quinquaginta tricliniorum lectos, unde tot candelabra, non inquam iam quæro unde hæc habueris, ſed quò tibi tantū opus fuerit, id quæro . mitto de melle : ſed tantum ne Melitenſium , quaſi etiam amicorū uxores : tantum lectorum , quaſi etiam omnium iſtorum uillas ornaturus eſſes? cum hæc pauco-

rum mensium ratio in his libellis sit, facite ut uobis trien nij totius ueniat in mẽtem. sic contendo, ex his paruis libellis apud unum magistrum societatis repertis uos iam cõiectura assequi posse, cuiusmodi prædo iste in illa prouincia fuerit, quàm multas cupiditates, quàm uarias, quàm infinitas habuerit, quantã pecuniam nõ solum numeratam, uerũ etiam huiuscemodi in rebus positam confecerit. quæ nobis alio loco planius explicabuntur. nunc hoc attendite. his exportationibus, quæ recitatæ sunt, scribit HS L X socios perdidisse ex uicesima portorij Syracusis. pauculis igitur mẽsibus, ut hi pusilli & contempti libelli indicant, furta Prætoris, quæ essent HS duodecies, ex uno oppido solo exportata sunt. cogitate nunc, cum illa sit hæc insula, quæ undique exitus maritimos habeat, quid ex cæteris locis exportatum putetis, quid Agrigẽto, quid Lilybæo, quid Panormo, quid Thermis, quid Halesa, quid Catina, quid ex cæteris oppidis, quid uero Messana, quem iste sibi locum maxime tutũ arbitrabatur, ubi animo semper soluto, liberoq; erat, ꝙ sibi iste Mamertinos delegerat, ad quos omnia, quæ aut diligentius seruanda, aut occultius exportanda erant, deportaret. his inuentis libellis, cæteri remoti, & diligentius sunt recõditi. nos tamen, ut omnes intelligãt hoc nos sine cupiditate agere, his ipsis libellis contenti sumus. nunc ad sociorum tabulas accepti & expensi, quas remouere honeste nullo modo potuerunt, & ad amicum tuum Carpinatium reuertemur. inspiciebamus Syracusis à Carpinatio confectas tabulas societatis, quæ significabant, multis nominibus eos homines uersuram à Carpinatio fecisse, qui pecuniam Verri dedissent. erit uobis luce clarius

iudices, cum eos ipsos produxero, qui dederunt: intelligetis enim, illa tempora, per quæ, cum essent in periculo, pretio sese redemerunt, cum societatis tabulis non solum Consulibus, uerum etiam mensibus conuenire. cum hæc maxime cognosceremus, & iam in manibus tabulas haberemus: repente aspicimus lituras eiusmodi, quasi quædam uulnera tabularum recentia. statim suspicione offensi, ad ea ipsa nomina oculos, animumq; transtulimus. erant acceptæ pecuniæ à C. Verrutio, sic tamen, ut usq; alterum, r, literæ constarent integræ, reliquæ omnes essent in litura. alterum, tertium, quartum, permulta erãt eiusmodi nomina. cum manifesta res, tum flagitiosa tabularum, atq; insignis turpitudo teneretur, quærere incœpimus de Carpinatio, quisnam esset is Verrutius, quicum tantæ pecuniæ rationem haberet. hærere homo, auersari, rubere. quòd lege excipiuntur tabulæ publicanorũ, quo minus Romam deportentur, ut res quãmaxime clara, ac testata esse posset: in ius ad Metellum Carpinatiũ uoco, tabulasq; societatis in forum defero. fit maximus concursus hominum, &, quòd erat Carpinatij nota cum isto Prætore societas, ac fœneratio, summe expectabant omnes, quid in tabulis cõtineretur. rem ad Metellum defero: me tabulas perspexisse sociorum: in his tabulis magnam rationem C. Verrutij permultis nominibus esse: meq; hoc perspicere ex Consulũ mensiumq; ratione, hunc Verrutium neq; ante aduentum C. Verris, neq; post decessionem quicquam cum Carpinatio rationis habuisse. postulo, mihi respõdeat, qui sit iste Verrutius, mercator, an arator, an pecuarius? in Sicilia sit, an decesserit? clamare omnes ex conuentu, neminem unquam ex Sicilia

fuiſſe Verrutium. ego inſtare, ut mihi reſponderet, ubi eſſet? quis eſſet? unde eſſet? cur ſeruus ſocietatis, qui tabulas confecerit, ſemper in Verrutij nomine certo ex loco mendoſus eſſet? atq; hæc poſtulabam: non quo illum cogi putarem oportere, ut ea mihi reſponderet inuitus: ſed ut omnibus iſtius furta, illius flagitium, utriuſq; audacia perſpicua eſſe poſſet. itaq; illum iniuriæ metu, conſcientiáq; peccati mutum, atq; exanimatum, ac uix uiuũ relinquo: tabulas in foro ſumma hominum frequentia exſcribo: adhibentur in exſcribendo de conuentu uiri primarij: literæ, lituræq; omnes aſſimulatæ, expreſſæ, de tabulis in libros transferuntur. hæc omnia ſumma cura, & diligentia recognita, & collata, & ab hominibus honeſtiſſimis obſignata ſunt. ſi Carpinatius tum mihi reſpõdere noluit: reſponde mihi nunc tu Verres, quẽ eſſe hunc tuum penè gentilem Verrutium putes. fieri non poteſt, ut, quem uideo te Prætore in Sicilia fuiſſe, & quem ex ipſa ratione intelligo locupletem fuiſſe, eũ tu in tua prouincia non cognoris. atq; adeo, hoc ne longius, aut obſcurius eſſe poſſit, procedite in medium, explicate deſcriptionem, imaginemq; tabularum, ut omnes mortales iſtius auaritiæ non iam ueſtigia, ſed ipſa cubilia uidere poſſint. Videtis Verrutium? uidetis primas literas integras? uidetis extremam partem nominis, caudam illam Verris, tanquam in luto, demerſam eſſe in litura? ſic habent ſe tabulæ iudices, ut uidetis. quid expectatis? quid quæritis amplius? tu ipſe Verres quid ſedes? quid moraris? nam aut exhibeas nobis Verrutium neceſſe eſt, aut te eſſe Verrutium fateare. laudantur oratores ueteres Craſſi illi, & Antonij, quòd crimina diluere dilucide, ꝙ

copiose reorum causas defendere solebant. nimirum illi non ingenio solum his patronis, sed fortuna etiam præstiterunt: nemo enim tunc ita peccabat, ut defensioni locum non relinqueret: nemo ita uiuebat, ut nulla eius uitæ pars summæ turpitudinis esset expers: nemo ita in manifesto peccato tenebatur, ut, cum impudens fuisset in facto, tum impudentior uideretur, si negaret. nunc uero quid faciat Hortensius? auaritiæ ne crimina frugalitatis laudibus deprecetur? at hominem flagitiosissimum, libidinosissimum, nequissimumq; defendit. an ab hac eius infamia nequitiæ uestros animos in aliam partem fortitudinis cómemoratione traducat? at homo inertior, ignauior, magis uir inter mulieres nequam, impura inter uiros muliercula, proferri non potest. at mores commodi. quis contumacior? quis inhumanior? quis superbior? at hæc sine cuiusquam malo. quis acerbior? quis insidiosior? quis crudelior unquam fuit? in hoc homine, atque in eiusmodi causa quid facerent omnes Crassi, & Antonij? tantum, opinor, Hortensi ad hanc causam non accederent, ne in alterius impudentia sui pudoris existimationem amitterent: liberi enim ad causas, solutiq; ueniebant: neq; cómittebant, ut, si impudentes in defendendo esse noluissent, ingrati in deserendo existimarentur.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER V. ORATIO VIII.

OMNES, qui alterũ iudices, nullis impulsi inimicitijs, nulla priuatim læsi iniuria, nullo præmio adducti, in iudiciũ Reip. causa uocant, prouidere debent, non solum quid oneris in præsentia tollant, sed etiam quantum in omnem uitam negotij susci pere conentur: legem enim sib ipsi indicunt innocẽtiæ, continentiæ, uirtutumq; omnium, qui ab altero rationem uitæ reposcunt, atq; eo magis, si id, ut ante dixi, faciunt nulla re cõmoti alia, nisi utilitate communi. nam qui sibi hoc sumpsit, ut corrigat mores aliorum, ac peccata reprehẽdat: quis huic ignoscat, siqua in re ipse ab religione officij declinarit? quapropter hoc etiam magis ab omnibus eiusmodi ciuis laudandus, ac diligendus est, qui non solum Reip. ciuem improbum remouet, uerũ etiam se ipsum eiusmodi fore profitetur, ac præstat, ut sibi non modo cõmuni uoluntate uirtutis, atq; officij: sed etiam ut quadam magis necessaria ratione recte sit, honesteq; uiuendum. ita hoc iudices ex homine clarissimo, atque eloquẽtissimo L. Crasso sæpe auditum est, cum se nullius rei tam pœnitere diceret, quàm quòd C. Carbonem unquã in iudicium uocauisset: minus enim liberas omnium uoluntates rerum habebat, & uitam suam pluribus, quàm uellet, obseruari oculis arbitrabatur. atq; ille ijs præsidijs ingenij, fortunæq; munitus, tamen hac cura cõtinebatur, quam sibi nõ dum confirmato consilio, sed ineunte ætate

ſuſceperat. quo minus etiam perſpicitur eorum uirtus & integritas, qui ad hanc rem adoleſcentuli, quàm qui iam firmata ætate deſcendunt: illi enim, antequam potuerunt exiſtimare, quanto liberior uita ſit eorũ, qui neminem accuſarint, gloriæ cauſa, atque oſtentationis accuſant: nos, qui iam, & quid facere, & quantulum iudicare poſſemus, oſtẽdimus; niſi facile cupiditates noſtras teneremus, nunquam ipſimet nobis præcideremus iſtam licentiam, libertatemq́; uiuendi. atq; hoc ego plus oneris habeo, q̃ qui cæteros accuſarunt (ſi onus eſt id appellandum, quod cum lætitia feras, ac uoluptate) ueruntamen hoc ego amplius ſuſcepi, q̃ cæteri, quòd ita poſtulatur ab omnibus, ut ab iis ſe abſtineant maxime uitiis, in quibus alterum reprehenderunt. furem aliquem, aut rapacem accuſaris: uitanda tibi ſemper erit omnis auaritiæ ſuſpicio. maleficum quempiam adduxeris, aut crudelem: cauendum erit ſemper, ne qua in re aſperior, aut inhumanior fuiſſe uideare. corruptorem, adulterũ: prouidendũ diligenter, ne quod in uita ueſtigium libidinis appareat. omnia poſtremo, quæ uindicaris in altero, tibi ipſi uehementer fugiẽda ſunt: etenim nõ modo accuſator, ſed ne obiurgator quidem ferẽdus eſt is, qui, quod in altero uitium reprehendit, in eo ipſe deprehẽditur. ego in uno homine omnia uitia, quæ poſſunt in homine perdito, nefarioq́; eſſe, reprehẽdo: nullum eſſe indiciũ libidinis, ſceleris, audaciæ, quod nõ in unius iſtius uita perſpicere poſſitis. ego in iſto reo legem hãc iudices mihi ſtatuo, uiuendũ ita eſſe, ut iſti non modo factis, dictisq; omnibus, ſed etiam oris, oculorumq́; illa contumacia, ac ſuperbia, quã uidetis, diſſimillimus eſſe, ac ſemper fuiſſe uidear. patior non

moleſte

moleste iudices, eam uitam, quæ mihi sua sponte antea iu
cunda fuerit, nunc iam mea lege, & conditione necessa=
riam quoq; futuram. & in hoc homine sæpe à me quæ
ris Hortẽsi, quibus inimicitijs, aut qua iniuria adductus,
ad accusandum descenderim? mitto iam rationem officij
mei, necessitudinisq; Siculorum: de ipsis tibi inimicitijs re
spondeo. an tu maiores ullas inimicitias putas esse, q̃ con
trarias hominum sentẽtias, ac dissimilitudines studiorũ,
& uoluntatum? fidem sanctissimam in uita qui putat,
potest ei non inimicus esse, qui Quæstor Consulem suũ,
consilijs cõmissis, pecunia tradita, rebus omnibus creditis,
spoliare, relinquere, prodere, oppugnare ausus sit? pudo=
rem & pudicitiã qui colit, potest animo æquo istius quo
tidiana adulteria, meretriciam disciplinam, domesticum
lenocinium uidere? qui religiones deorum immortalium
retinere uult, ei, qui fana spoliarit omnia, qui ex thẽsa=
rũ orbitis prædari sit ausus, inimicus nõ esse qui potest?
qui iure æquo omnes putat esse oportere, is tibi non infe
stissimus sit, cum cogitet uarietatem, libidinemq; decreto
rum tuorũ? qui sociorum iniurijs, prouinciarumq; in=
commodis doleat, is in te non expilatione Asiæ, uexatione
Pamphyliæ, squalore & lacrymis Siciliæ concitetur? qui
ciuium R. iura, ac libertatem sanctam apud omnes ha=
beri uult, is non tibi plus etiam, q̃ inimicus, esse debeat, cũ
tua uerbera, cum secures, cum cruces ad ciuium R. sup=
plicia fixas recordetur? an, si qua in re contra rem meam
decresset aliquid iniuria, iure me ei inimicum esse arbi=
trarer: cum omnia contra omnium bonorum rem, cau=
sam, rationem, utilitatẽ, uoluntatemq; fecerit, quæris cur
ei sim inimicus, cui populus R. infestus sit? qui præsertim

plus etiam, quam pars uirilis postulat, pro uoluntate populi R. oneris, ac muneris suscipere debeam. quid illa, quae leniora uidentur esse, non cuiusuis animum possunt moueret? quod ad tuam ipsius amicitiam, caeterorumque omnium maiorum, atque nobilium faciliorem aditum istius habet nequitia, & audacia, quam cuiusquam nostrum uirtus, & integritas. odistis hominum nouorum industrias: despicitis eorum frugalitatem: pudorem contemnitis: ingenium uero, & uirtutem depressam, extinctamque cupitis: Verrem amatis. ita credo, si non uirtute, non industria, non innocentia, non pudore, non pudicitia, at sermone, at literis, at humanitate eius delectamini. nihil horum est: contraque sunt omnia, cum summo dedecore, ac turpitudine, tum singulari stultitia, atque inhumanitate oblita. huic homini si cuius domus patet, utrum ea patere, an hiare, ac poscere aliquid uidetur? hunc uestri ianitores, hunc cubicularii diligunt: hunc liberti uestri, hunc serui, ancillaeque amant: hic cum uenit, extra ordinem uocatur, hic solus introducitur, caeteri saepe frugalissimi homines excluduntur. ex quo intelligi potest, eos uobis esse carissimos, qui ita uixerunt, ut sine uestro praesidio salui esse non possint. quid? hoc cuiquam ferendum putas esse, nos ita uiuere in pecunia tenui, ut prorsus nihil acquirere uelimus, ut dignitatem nostram, populique R. beneficia non copiis, sed uirtute tueamur. istum rebus omnibus undique ereptis impune eludentem circunfluere, atque abundare? huius argento domos uestras, huius signis, & tabulis forum, comitiumque ornari? praesertim cum uos uestro marte his rebus omnibus abundetis. Verrem esse, qui uestras uillas suis manubiis ornet? Verrem esse, qui cum L. Mummio certet? ut plures hic

ſociorum urbes, quàm ille hoſtium ſpoliaſſe uideatur, plures hic ſolus uillas ornamentis fanorum, quàm ille fana ſpolijs hoſtium ornaſſe? & is erit ob eam rē uobis charior, ut cæteri libentius ſuo periculo ueſtris cupiditatibus ſeruiant? uerum hæc dicentur alio loco, & dicta ſunt. nūc proficiſcemur ad reliqua, ſi pauca ante erimus à uobis iudices deprecati. ſuperiore omni oratione perattētos ueſtros animos habuimus. id fuit nobis gratum admodū, ſed multo erit gratius, ſi reliqua uoletis attendere: propterea quòd in his omnibus, quæ antea dicta ſunt, erat quædam ex ipſa uarietate, ac nouitate rerum, ac criminum delectatio: nunc tractare cauſam inſtituimus frumentariam, quæ magnitudine iniuriæ ferè criminibus cæteris antecellit, iucunditatis in agēdo, & uarietatis minus habebit. ueſtra autem auctoritate, & prudentia digniſſimum eſt iudices, in audiendo diligentiam non minus religioni tribuere, quàm uoluptati. In hac cauſa frumentaria cognoſcenda, hæc uobis proponite iudices, uos de rebus fortuniſq; Siculorum omnium, de ciuium R. qui arant in Sicilia, bonis, de uectigalibus à maioribus traditis, de uita uictuq; populi R. cognituros. quæ ſi magna, atque adeo maxima uobis uidentur, quàm uarie, & quàm copioſe dicantur, expectare nolite. neminem ueſtrum præterit iudices, omnem utilitatem, opportunitatemq; prouinciæ Siciliæ, quæ ad commoda populi R. adiuncta ſit, conſiſtere in re frumentaria maxime: in cæteris rebus adiuuamur ex illa prouincia, hac uero alimur, ac ſuſtinemur. ea cauſa tripartita iudices erit in accuſatione: primum enim de decumano, deinde de empto dicemus frumento, poſtremo de æſtimato. inter

Siciliam, cæterasq; prouincias iudices in agrorum uecti=
galium rationibus hoc interest, q cæteris aut impositum
uectigal est certum, quod stipendiarium dicitur, ut Hi=
spanis, & plerisq; Pœnorum, quasi uictoriæ præmium,
ac pœna belli; aut censoria locatio cõstituta est, ut Asia
lege Sempronia. Siciliæ ciuitates sic in amicitiã, fidemq;
recepimus, ut eodem iure essent, quo fuissent: eadem con=
ditione populo R. parerent, qua suis antea paruissent. per
paucæ Siciliæ ciuitates sunt bello à maioribus nostris
subactæ: quarũ ager cũ esset publicus populi R. factus,
tamen illis est redditus. is ager à Censoribus locari solet.
fœderatæ ciuitates duæ sunt, quarum decumæ uenire
non soleãt: Mamertina, & Taurominitana. quinq; præ=
terea sine fœdere immunes ciuitates, ac liberæ: Centuri=
pina, Halesina, Segestana, Halicyensis, Panormitana. præ
terea, omnis ager Siciliæ ciuitatũ decumanus est, itemq;
ante imperium populi R. ipsorum Siculorum uolũtate,
& institutis fuit. uidete nunc maiorum sapientiam: qui,
cum Siciliã tam opportunum subsidium belli, atq; pacis
ad Remp. adiunxissent, tanta cura Siculos tueri, & reti=
nere uoluerunt, ut non modo eorum agris uectigal no=
uum nullum imponerent, sed ne legem quidem uenditio
nis decumarum, né ue uendundis aut tempus aut locum
cõmutarent, ut certo tempore anni, ut ibidem in Sicilia,
deniq; ut lege Hieronica uenderent. uoluerunt eos in suis
rebus ipsos interesse, eorum animos nõ modo lege noua,
sed ne nomine quidem legis nouo cõmoueri. ita decumas
lege Hieronica semper uendendas censuerunt, ut ijs iucũ
dior esset muneris illius functio, si eius regis, qui Siculis
carissimus fuit, non solum instituta cõmutato imperio,

uerum etiam nomé maneret. hoc iure ante Verrem Prætorem Siculi semper usi sunt. hic primus instituta omnium, consuetudinem à maioribus traditam, conditionem amicitiæ, ius societatis cóuellere, & cómutare ausus est. qua in re primum illud reprehendo, & accuso, cur in re tam ueteri, tam usitata quicquam noui feceris? ingenio aliquid assecutus es? tot homines sapientissimos, qui illam prouinciam ante te tenuerunt, prudentia, consilioq; uicisti? est tuum, est ingenij prudentiæq; tuæ. do hoc tibi, & concedo: scio te Romæ, cum Prætor esses, edicto tuo possessiones hæreditatum ad alienos, à primis hæredibus ad secundos, à legibus ad libidinem tuam transtulisse: scio te edicta superiorum omnium correxisse, et possessiones hæreditatum non secundum eos, qui proferrent, sed secundum eos, qui dicerent testamentum factum, dedisse: easq; res nouas abs te prolatas, & inuentas magno tibi quæstui fuisse scio: eundemq; te memini censorias quoq; leges in sartis tectis exigendis tollere, & commutare, ne is redimeret, cuia res esset; ne pupillo tutores, propinquiq; consulerent, quo minus fortunis omnibus euerteretur; exiguam diem præfiniri operi, qua cæteros ab negotio excluderes, ipse in tuo redemptore nullam certam diem obseruares. quamobrem nouam legé te in decumis statuisse non miror, hominem in edictis prætorijs, in censorijs legibus tam prudentem, tam exercitatum. nó inquá miror, te aliquid excogitasse: sed quòd tua spóte, iniussu populi, sine senatus auctoritate iura prouinciæ Siciliæ mutaris, id reprehendo, id accuso. L. Octauio & C. Cottæ Coss. senatus permisit, ut uini, et olei decumas, & frugum minutarum, quas ante te Quæstores in Sicilia uen

dere consueßent, Romæ uenderẽt, legemq; his rebus, quã ipsis uideretur, edicerent. cum locatio fieret, publicani postularunt, quasdam res ut ad legem adderent, neq; tamen à censorijs cæteris legibus recederent. contradixit is, qui casu tũ Romæ fuit, tuus hospes Verres, hospes inquam, & familiaris tuus Sthenius hic Thermitanus. Cõsules causam cognouerunt: cum uiros primarios, atque amplißimos ciuitatis multos in consilium aduocaßent, de consilij sententia pronuntiarunt, se lege Hieronica uẽdituros. ita ne uero? prudentißimi uiri, summa auctoritate præditi, quibus senatus legum dicendarum in locandis uectigalibus omnem potestatẽ permiserat, populusq; R. idem iusserat, Siculo uno recusante, cum amplificatione uectigalium nomẽ Hieronicæ legis mutare noluerũt. tu homo minimi consilij, nullius auctoritatis, iniussu populi, ac senatus, tota Sicilia recusante, cũ maximo detrimẽto, atq; adeo exitio uectigalium totam Hieronicam legem sustulisti. at quam legem corrigit iudices, atq; adeo totam tollit? acutißime, ac diligentißime scriptam: quæ omnibus custodijs subiectum aratorem Decumano tradit, ut neque in segetibus, neque in areis, neq; in horreis, neque in amouendo, neque in asportando frumento grano uno poßet arator sine maxima pœna fraudare Decumanum. scripta lex ita diligenter est, ut eum scripsiße appareat, qui alia uectigalia non haberet: ita acute, ut Siculum: ita seuere, ut tyrannum. qua lege Siculis tamen arare expediret: nam ita diligenter constituta sunt iura Decumani, ut tamen ab inuito aratore plus decuma nõ poßit auferri. cum hæc eßent ita constituta: Verres tot annis, atque adeo seculis inuentus est, qui hæc non com=

mutarit, ſed euerterit, eaque, quæ iam diu ad ſalutem ſociorum, utilitatemq; Reip. compoſita, comparataq; eſſent, ad ſuos improbiſſimos quæſtus conuerteret: qui primum certos inſtituerit, nomine Decumanos, re uera miniſtros, ac ſatellites cupiditatum ſuarum: per quos oſtendam ſic prouinciam per triennium uexatam, atque uaſtatam iudices, ut eam multis annis multorum innocentia, ſapientiaq; recreare nequeamus. eorum omnium, qui Decumani uocabantur, princeps erat Q. ille Apronius, quem uidetis: de cuius improbitate ſingulari grauiſſimarum Legationum querimonias audiſtis. aſpicite iudices uultum hominis, & aſpectum, & ex ea contumacia, quam hic in perditis rebus retinet, illos eius ſpiritus Siciliēſes quos fuiſſe putetis, cogitate, ac recordamini. hic eſt Apronius, quem in prouincia tota Verres, cum undique nequiſſimos homines conquiſiſſet, & cum ipſe ſecum ſui ſimiles duxiſſet non parum multos, nequitia, luxuria, audacia ſui ſimillimū iudicauit. itaq; iſtos inter ſe perbreui tempore non res, non ratio, non commendatio aliqua, ſed ſtudiorum turpitudo, ſimilitudoq; cōiunxit. Verris mores improbos, impurosq; noſtis: fingite uobis, ſi poteſtis, aliquē, qui in omnibus iſti rebus par ad omnium flagitiorum nefarias libidines eſſe poſſit: is erat Apronius ille: qui, ut ipſe non ſolum uita, ſed etiam corpore, atque ore ſignificat, immēſa aliqua uorago eſt, aut gurges uitiorū, turpitudinumq; omniū. hūc in omnibus ſtupris, hunc in fanorū expilationibus, hunc in impuris cōuiuijs principē adhibebat: tātamq; habebat morū ſimilitudo cōiūctionē, atq; cōcordiā, ut Apronius, qui alijs inhumanus ac barbarus, iſti uni cōmodus, ac diſertus uideretur; ut,

quẽ omnes odissent, neq; uidere uellẽt, sine eo iste esse non posset; ut, cũ alij ne cõuiuijs quidem ijsdem, quibus Apronius, hic ijsdem etiã poculis uteretur; postremo ut odor Apronij teterrimus oris, & corporis, quem (ut aiunt) ne bestiæ quidem ferre possent, uni isti suauis, & iucundus uideretur. ille erat in tribunali proximus, in cubiculo solus, in conuiuio dominus, ac tum maxime, cum, accubante prætextato Prætoris filio, in conuiuio saltare nudus cœperat. hunc, uti dicere institui, principem Verres ad euertendas fortunas aratorum, uexandas, diripiendasq; esse uoluit: huius audaciæ, nequitiæ, crudelitati fidelissimos socios, optimosq; ciues scitote hoc Prætore traditos iudices, atq; addictos fuisse, nouis institutis, & edictis, tota Hieronica lege (quemadmodum antea dixi) reiecta et repudiata. primum edictum iudices audite præclarum: quãtum Decumanus edidisset aratorem sibi decumæ dare oportere, ut tãtum arator decumano dare cogeretur. quomodo? quantum poposcerit Apronius, dato. quid est hoc? utrum, Prætoris institutum in socios, an in hostes uictos insani edictum, atq; imperium tyranni? ego tantundem, quantum ille poposcerit? poscet omne, quantum exarauero. quid omne? immo plus etiam, inquit, si uolet. quid tum? quid cẽses? aut dabis, aut cõtra edictũ fecisse dãnabere. per deos immortales, quid est hoc? uerisimile. n. non est. sic mihi persuadeo iudices: tametsi omnia in istũ hominem cõuenire putetis, tamẽ hoc uobis falsum uideri: ego enim, cũ hoc tota Sicilia diceret, tamẽ affirmare nõ auderem, si hæc edicta nõ ex ipsius tabulis totidem uerbis recitare possẽ, sicuti faciã. da, quæso, scribæ. recitet ex codice. Recita edictũ de professione. negat me recitare totũ:

nam id nutu significare uidetur. quid prætereo? an illud, ubi caues tamen Siculis, et miseros respicis aratores? dicis enim te in Decumanum, si plura sustulerit quàm debitum sit, in octuplum iudicium daturum esse. nihil mihi placet prætermitti. recita hoc quoque, quod postulat, totum. Recita edictum de iudicio in octuplum. iudicio ut arator Decumanum persequatur? miserum, atque iniquum ex agro homines traduci in forum, ab aratro ad subsellia, ab usu rerum rusticarum ad insolitam litem, atq; iudicium. cum omnibus in alijs uectigalibus, Asiæ, Macedoniæ, Hispaniæ, Galliæ, Africæ, Sardiniæ, ipsius Italiæ, quæ uectigalia sunt; cum in his inquam rebus omnibus publicanus petitor, ac pignerator, non ereptor, neq; possessor soleat esse: tu de optimo, de iustissimo, de honestissimo genere hominum, hoc est de aratoribus, ea iura constituebas, quæ omnibus alijs essent contraria. utrum est æquius, Decumanum petere, an aratorem repetere? iudicium integra re, an perdita fieri? eum, qui manu quæsierit, an eum, qui digito licitus sit, possidere? quid, qui in singulis iugis arant, qui ab opere ipsi nõ recedunt, quo in numero magnus ante te Prætorem numerus, magna multitudo Siculorũ fuit: quid facient? cum dederint Apronio, quod poposcerit, relinquent arationes? relinquent larem familiarem suum? uenient Syracusas? ut te Prætore uidelicet æquo iure Apronium, delicias, ac uitam tuam, iudicio recuperatorio persequantur. uerum esto: reperietur aliquis fortis, experiẽs arator: qui cum tantum dederit Decumano, quantum ille deberi dixerit, iudicio repetat, & pœnam octupli persequatur. expecto nim edicti, seueritatem Prætoris: faueo aratori, cupio

octupli damnari Apronium. quid tandem postulat ara tor? nihil, nisi ex edicto iudiciũ in octuplum. quid Apronius? nõ recusat. quid Prætor? iubet Recuperatorũ reijcere decurias. scribamus, quas decurias. de cohorte mea reijcies, inquit. quid? ista cohors quorum hominum est? Volusij aruspicis, & Cornelij medici, & horum canum, quos tribunal meum uides lambere. nam de cõuentu nullum unquam iudicem, nec Recuperatorem dedit: iniquos Decumanis omnes dicebat esse, qui unã agri glebam possiderent. ueniendũ erat ad eos cõtra Apronium, qui nondum etiam Aproniani cõuiuij crapulam exhalassent. ò præclarum, & cõmemorandum iudicium: ò seuerũ edictum: ò tutum perfugiũ aratorum. atq; ut intelligatis, cuiusmodi ista iudicia in octuplum, cuiusmodi istius de cohorte Recuperatores existimati sint: sic attendite. ecquem putatis Decumanũ hac licentia permissa, ut tãtum ab aratore, quantum poposcisset, auferret, plus, q̃ deberetur, poposcisse? considerate cũ uestris animis uosmet ipsi, ecquem putetis: præsertim cum id nõ solum sine auaritia, sed etiam impudentia accipere potuerit. multos, necesse est. at ego omnes dico, plus, quã decumas, abstulisse. cedo mihi unum ex triennio Præturæ tuæ, qui octupli damnatus sit. damnatus? immo uero in quem iudicium ex edicto tuo postulatum sit. nemo erat uidelicet aratorum, qui iniuriam sibi factam queri posset: nemo Decumanorum, qui grano amplius, sibi quàm deberetur, deberi professus esset. immo uero cõtra, rapiebat, & asportabat quantum à quoq; uolebat, Apronius: omnibus autem locis aratores spoliati, ac uexati querebantur: neq; tamẽ ullum iudicium reperietur. quid est hoc? uiri for-

tes, honesti, gratiosi, tot Siculi, tot equites R. ab homine nequissimo, ac turpissimo læsi, pœnam octupli sine ulla dubitatione cõmissam non persequebãtur? quæ causa? quæ ratio est? una illa iudices, quam uidetis: quod ultro etiã illusos se, & irritos ab iudicio discessuros uidebãt: etenim quod esset iudiciũ, cum è Verris turpissimo, flagitiosissimoq; comitatu tres Recuperatorum nomine assedissent, assectæ istius, nõ à patre ei traditi, sed à meretricula cõmendati? ageret uidelicet causam arator: nihil sibi frumenti ab Apronio relictum, bona sua etiã direpta, se pulsatum, uerberatumq; diceret. cõferrent uiri boni capita: de comessatione loquerẽtur inter se, ac de mulierculis, si quas à Prætore abeuntes possent deprehendere: res agi uideretur. surrexisset Apronius, noua dignitas publicani, non, ut Decumanus, squaloris plenus, ac pulueris, sed unguẽtis oblitus, uino uigilijsq; languidus: omnia primo motu, ac spiritu suo, uini, unguẽti, corporis odore cõplesset: dixisset hæc, quæ uulgo dicere solebat, nõ se decumas emisse, sed bona fortunasq; aratorũ; nõ se Decumanum esse Aproniũ, sed Verrem alterum, dominũ illorũ, ac tyrannũ. quæ cum dixisset: illi uiri optimi de cohorte istius Recuperatores nõ de absoluendo Apronio deliberarent, sed quærerent, quomodo petitorem ipsum Apronio permisissent, ut, quãtum uellet, posceret; quãtum poposcisset, auferret. hoc tibi defensionis ad iudicium tuum comparabas? habuisse te edictum, Recuperatores daturum in octuplum? si mehercule ex omni copia conuentus Syracusani splendidissimorum hominum, honestissimorumq; faceres potestatem aratori, non modo reyciendi, sed etiam sumendi Recuperatores: tamen hoc nouum

genus iniuriæ ferre nemo posset: te, cum tuos omnes fru
ctus publicano tradidisses, & rem de manibus amisisses,
tum bona tua repetere, ac persequi lite, atq; iudicio? cum
uero uerbo iudiciũ sit in edicto, re quidem uera tuorum
comitum, hominum nequissimorũ, collusio cum Decuma
nis socijs tuis, atq; adeo procuratoribus: tamen audes il-
lius iudicij mentionem facere? præsertim cum id nõ mo
do oratione mea, sed etiã re ipsa refellatur: cum in tan
tis incõmodis aratorum, iniurijsq; Decumanorum nul-
lum ex isto præclaro edicto nõ modo factum, sed ne po
stulatum quidem iudiciũ inueniatur. erit tamen in ara-
tores lenior, q̃ uidetur. nã qui in Decumanos octupli iu-
dicium se daturum edixit, idem habuit in edicto, se in
aratorem in quadruplum daturum. quis hunc audet di
cere aratoribus infestum, aut inimicũ fuisse? quanto le-
nior est, q̃ in publicanum. edixit, ut, quod Decumanus edi
disset sibi dari oportere, id ab aratore magistratus Sicu
lus exigeret. quid dereliquit iudicij, quod in aratorem da
ri posset? nõ malum est, inquit, esse istam formidinem, ut
cum exactum sit ab aratore, tamen ne se cõmoueat, reli-
quus metus iudicij sit? si iudicio à me uis exigere, remo
ue Siculum magistratum. si hãc uim adhibes, quid opus
est iudicio? quis porrò erit, qui non malit Decumanis
tuis dare quod poscerent, q̃ ab asseclis tuis quadrupli con
demnari? illa uero præclara est clausula edicti, quod omniũ
controuersiarũ, quæ essent inter aratorem, & Decuma-
num, si uter uelit, edicit se Recuperatores daturũ. primũ
quæ potest esse controuersia, cum is, qui petere debet, au-
fert? & cum is, nõ quantum debetur, sed quantum cõ-
modum est, auferat? ille autem, unde ablatum est, iudi-

cio suum recuperare nullo modo potest? deinde in hoc homo lynceus, etiam callidus, ac ueterator esse uult, ꝙ ita scribit: si uter uolet, Recuperatores dabo. ꝗ lepide se furari putat? utriq; facit potestatem. sed utrum ita scripserit: si uter uolet, an, si Decumanus uolet: nihil interest: arator enim tuos istos Recuperatores nũquid uolet? quid? illa cuiusmodi sunt, quæ ex tempore ab Apronio admonitus edixit? Q. Septitio honestissimo homine, equiteq; R. resistẽte Apronio, & affirmãte se plus decuma nõ daturum: exoritur peculiare edictum repentinũ: ne quis frumentũ de area tolleret, antequã cum Decumano pactus esset. ferebat hác quoq; iniquitatem Septitius, & imbri frumẽtum corrumpi in area patiebatur: cum illud edictum repente uberrimũ, & quæstuosissimũ nascitur: ut ante Cal. Sext. omnes decumas ad aquam deportatas haberent. hoc edicto nõ Siculi (nam eos quidem iam superioribus edictis satis perdiderat, atq; afflixerat) sed illi ipsi equites R. qui suũ ius retinere se cõtra Aproniũ posse erant arbitrati, splendidi homines, & alijs Prætoribus gratiosi, uincti Apronio traditi sunt: attẽdite enim, cuiusmodi edicta sunt. ne tollat, inquit, ex area, nisi erit pactus. satis hæc magna uis est ad inique paciscendũ: malo enim plus dare, quã nõ mature ex area tollere. at ista ui Septitiũ, & nõnullos Septitij similes non coercet: qui ita dicũt: ne tollam potius, quã paciscar. his hoc apponitur. deportatũ habeas ante Cal. Sext. deportabo igitur. nisi pactus eris, non cõmouebis. sic deportandi dies præstituta tollere cogebat ex area: cohibitio tollendi, nisi pactus esset, uim adhibebat pactioni nõ uoluntatem. iam uero illud non solum contra legem Hieronicam, nec solum con

tra consuetudinem superiorum, sed etiam contra omnia iura Siculorũ, quæ habent à senatu, populoq; R. ne extra suum forum uadimonium promittere cogantur. statuit iste, ut arator Decumano, quod uellet Decumanus, uadimoniũ promitteret: ut hic quoq; Apronio, cum ex Leontino usq; Lilybæum aliquem uadaretur, ex miseris aratoribus calumniandi quæstus accederet. quãquam illa fuit ad calumniam singulari consilio reperta ratio, ꝙ edixerat, ut aratores iugera sationum suarum profiterentur. quæ res cum ad pactiones iniquissimas magnam uim habuit, sicut ostẽdemus, nec ad ullam utilitatem Reip. pertinuit: tum uero ad calumnias, in quas omnes inciderẽt, quos uellet Apronius: ut enim quisq; contra uoluntatem eius dixerat, ita in eum iudiciũ de professione iugerum postulabatur. cuius iudicij metu magnus à multis frumenti numerus ablatus, magnæq; pecuniæ coactæ sunt: nõ quo iugerum numerũ uere profiteri esset difficile, aut amplius etiã profiteri (quid enim in eo periculi esse posset?) sed causa erat iudicij postulandi, ꝙ ex edicto professus nõ esset. iudicium autem quod fuerit isto Prætore, si, quæ cohors, & qui comitatus fuerit, meministis, scire debetis. quid igitur est, quod ex hac iniquitate nouorum edictorũ intelligi uelim iudices? iniuriam ne factam socys? at uidetis. auctoritatem superiorũ repudiatã? non audebit negare. tantum Aproniũ isto Prætore potuisse? cõfiteatur, necesse est. sed uos fortasse, quod uos lex cõmonet, id in hoc loco quæretis, num quas ex hisce rebus pecunias ceperit. docebo, cepisse maximas, omnesq; eas iniquitates, de quibus antea dixi, sui quæstus causa irrupisse conuincam, si prius illud propugnaculum, quo contra

omnes meos impetus usurum se putat, ex defensione eius deiecero. magno, inquit, decumas uẽdidi. quid ais? an tu decumas homo audacissime, atq; amẽtissime uẽdidisti? tu partes eas, quas te senatus populusq; R. uoluit, an fructus integros, atq; adeo bona, fortunasq; aratorũ omnes uẽdidisti? si palàm præco iussu tuo prædicasset, nõ decumas frumẽti, sed dimidias uenire partes; & ita emptores accessissent, ut ad dimidias partes emendas; si pluris uẽdidisses tu dimidias, q̃ cæteri decumas: cuinã mirũ uideretur? quid uero? si præco decumas pronũtiauit: re uera, hoc est lege, edicto, cõditione plus etiã quã dimidiæ uenierũt? tamẽ hoc tibi præclarũ putabis, te pluris, quod nõ licebat, quàm cæteros, quod oportebat, uẽdidisse? pluris uẽdidi decumas, quàm cæteri. quibus rebus id assecutus es? innocentia? aspice ædem Castoris: deinde, si audes, fac mẽtionẽ innocẽtiæ, diligẽtiæq;. codicis lituras tui contẽplare in Stheny Thermitani nomine: deinde aude te dicere diligẽtem. ingenio? quĩ testes interrogari priore actione nolueris, & ijs tacitum os tuũ præbere malueris: quãuis, et te & patronos tuos ingeniosos esse dicito. qua re igitur id, quod ais, assecutus es? magna est enim laus, si superiores cõsilio uicisti, posterioribus exẽplũ atq; auctoritatẽ reliquisti. tibi fortasse idoneus fuit nemo, quẽ imitarere. at te uidelicet inuẽtorẽ rerũ optimarũ, ac principem imitabũtur omnes. quis aratorũ te Prætore decumam dedit? quis duas? quis nõ maximo se affectũ beneficio putauit, cũ tribus decumis pro una defungeretur? præter paucos, qui propter societatem furtorũ tuorum nihil omnino dederũt. uide, inter importunitatem tuam, senatusq; bonitatem quid intersit. senatus, cum tempori-

bus Reip. cogitur, ut decernat, ut alteræ decumæ exigantur: ita decernit, ut pecunia pro his decumis soluatur aratoribus, ut, quod plus sumitur quã debetur, id nõ auferri putetur. tu, cum tot decumas nõ S. C. sed nouis edictis tuis, nefariisq; institutis exigeres, & eriperes, magnũ te fecisse arbitrabere, si pluris uẽdideris, quàm L. Hortensius pater istius Q. Hortensii, quàm Cn. Põpeius, quàm M. Marcellus: qui ab æquitate, ab lege, ab institutis non recesserunt. an tibi unius anni, aut biẽnii ratio habenda fuit, salus prouinciæ, commoda rei frumentariæ, ratio Reip. in posterũ fuit negligenda? cum ita rem cõstitutã accepisses, ut & populo R. satis frumẽti ex Sicilia suppeditaretur, & aratoribus tamen arare, atq; agros colere expediret. quid effecisti? quid assecutus es? ut Prætore te nescio quid ad decumas accederet, deserendas arationes, relinquẽdasq; curasti. successit tibi L. Metellus. tu innocẽtior, q̃ Metellus? tu laudis, et honoris cupidior? tibi enim Cõsulatus quærebatur, Metello paternus honor, & auitus negligebatur. multo minoris uẽdidit, nõ modo q̃ tu, sed etiã q̃ qui ante te uẽdiderũt. quæro, si ipse excogitare non poterat, quemadmodũ quàplurimo uẽderet: ne tua quidẽ recẽtia proximi Prætoris uestigia persequi poterat, ut tuis præclaris, abs te principe inuentis, & excogitatis edictis, atq; institutis uteretur? ille uero tum se Metellũ minime fore putasset, si te ulla in re imitatus esset. qui ab urbe Roma, quod nemo unquã post hominũ memoriã fecit, cũ sibi in prouinciã proficiscendũ putaret, literas ad Siciliæ ciuitates misit, per quas hortatur, & rogat, ut arẽt, ut serãt in beneficio populi R. hoc petit aliquãto ante aduentũ suũ: et simul ostẽdit se lege Hieronica uẽdi-

turum,

turum,hoc est in omni ratione decumarum nihil isti simile facturũ.atq; hæc non cupiditate aliqua scribit adductus,ut in alienam prouinciam mittat litteras ante tẽpus:sed consilio,ne,si tempus sationis præterijsset, granũ in prouincia Sicilia nullum haberemus.cognoscite Metelli literas. Recita epistolã L.Metelli. hæ literæ iudices L.Metelli,quas audistis,hoc, quantum est,ex Sicilia frumenti hornotini exarauerunt.glebam cõmosset in agro decumano Siciliæ nemo, si Metellus hanc epistolam non misisset.quid,Metello diuinitus hoc uenit in mentem, an ab Siculis,qui Romam frequentissimi cõuenerant, negotiatoribusq; Siciliæ doctus est?quorum quanti cõuentus ad Marcellos antiquissimos Siciliæ patronos, quanti ad Cn.Pompeium Cos. designatum,cæterosq; illius prouinciæ necessarios fieri soliti sint,quis ignorat? quod quidem iudicium nullo unquam de homine factũ est, ut absens accusaretur ab ijs palàm,quorũ in bona, liberosq; summum imperium,potestatemq; haberet.tanta uis erat iniuriarum,ut homines quiduis perpeti,q̃ nõ de istius prauitate,& iniurijs deplorare,& conqueri mallent. quas literas cum ad omnes ciuitates propè suppliciter misisset Metellus,tamen antiquum modum sationis nulla ex parte exequi potuit:diffugerãt enim permulti, id quod ostẽdam:nõ solum arationes, sed etiã sedes suas patrias istius iniurijs exagitati reliquerant.non mehercule criminis augẽdi causa dicam iudices: sed quem accepi ipse oculis, animoq; sensum,hunc uere apud uos,& ut potero planissime exponam.nam cum quadriẽnio post in Siciliam uenissem:sic mihi affecta uisa est, ut eæ terræ solent, in quibus bellum acerbum,diuturnumq; uersatũ est. quos

ego campos antea, collesq́; nitidissimos, uiridissimosq́; uidissem, hos ita uastatos nūc, ac desertos uidebā, ut ager ipse cultorem desiderare, ac lugere dominū uideretur. Herbitensis ager, Ennensis, Murgentinus, Assorinus, Macharensis, Agyrinensis ita relictus erat ex maxima parte, ut non solum iugerum, sed etiam dominorum multitudinem quæreremus. Aetnensis uero ager, qui solebat esse cultissimus, & quod caput est rei frumentariæ, campus Leontinus, cuius antea species hæc erat, ut, cum obsitum uidisses, annonæ caritatem nō uererere: sic erat deformis, atq; horridus, ut in uberrima Siciliæ parte Siciliam quæreremus: labefactarat enim uehementer aratores iam superior annus, proximus uero funditus euerterat. tu mihi etiam audes mētionem facere decumarum? tu in tanta acerbitate, in tot, & tantis iniurijs, cū in arationibus, & in earum rerum iure prouincia Sicilia consistat; euersis funditus aratoribus, relictis agris, cum in prouincia tam locuplete, ac referta non modo rem, sed ne spem quidem ullam reliquam cuiquā feceris, aliquid te populare putabis habere, cum dices te pluris, q̃ cæteros, decumas uēdidisse? quasi uero aut populus R. hoc uoluerit, aut senatus hoc tibi mandauerit, ut, cum omnes aratorum fortunas decumarum nomine eriperes, in posterum fructu illo, commodoq́; rei frumentariæ populū R. priuares: deinde si quam partem tuæ prædæ ad summam decumarum addidisses, bene de populo R. meritus uiderere. atq; hæc perinde loquor, quasi in eo sit iniquitas eius reprehendenda, ꝙ propter gloriæ cupiditatem, ut aliquos summa decumarum uinceret, acerbiorem legem, duriora edicta interposuerit, omnium superiorum

auctoritatem repudiarit. magno tu decumas uendidisti. quid, si doceo te non minus domum tuam auertisse, quam Romam misisse decumarum nomine? quid habet populare ratio tua, cum ex prouincia populi R. æquam partem tu tibi sumpseris, atque populo R. miseris? quid, si, duabus partibus, doceo, te amplius frumenti abstulisse, quàm populo R. misisse? tamen ne putamus patronum tuum in hoc crimine ceruiculam iactaturum, & populo se ad coronam daturum? hæc uos antea iudices audistis: uerum fortasse ita audistis, ut auctorem rumorem haberetis, sermonemque omnium. cognoscite nunc innumerabilem pecuniam frumentario nomine ereptam, ut simul illam quoque eius uocem improbam agnoscatis: qui se uno quæstu decumarum omnia sua pericula redempturum esse dicebat. Audiuimus hoc iandiu iudices: nego quenquam esse uestrum, quin sæpe audierit, socios istius fuisse Decumanos. nihil aliud arbitror in istum falsò esse dictum ab ijs, qui male de isto existimarint, nisi hoc. nam socij putandi sunt, quos inter res communicata est. ego rem totam, fortunasque aratorum omnes istius fuisse dico: Aproniũ, Veneriosque seruos, quod isto Prætore fuit nouum genus publicanorum, cæterosque Decumanos, procuratores istius quæstus, & ministros rapinarum dico fuisse. quomodo hoc doces? quomodo ex locatione illa columnarum docui istum esse prædatum? opinor ex eo maxime, quòd iniquã legem, nouamque dixisset: quis enim unquam conatus est iura omnia, & consuetudinem omnium commutare cũ uituperatione, sine quæstu? pergam, atque insequar longius. iniqua lege uendebas, quo pluris uenderes. cur, iam addictis, & uenditis decumis, cum iam ad

summam decumarum nihil, ad tuum quæstum multum posset accedere, subito atq; ex tempore noua nascebantur edicta? nam ut uadimonium Decumano, quocunque is uellet, promitteretur; ut ex area, nisi pactus esset, arator ne tolleret; Cal. Sext. decumas deportatas haberent: hæc omnia, uenditis decumis, anno tertio te edixiſse dico. quæ si Reip. causa faceres: in uendundo essent pronuntiata: quia tua causa faciebas, quod erat imprudentia prætermissum, id quæstu, ac tempore admonitus reprehendisti. illud uero cui probari potest, te sine tuo quæstu, ac maximo quæstu, tantam tuam infamiam, tantum capitis tui, fortunarumq; periculum neglexiſſe? ut, cum totius Siciliæ quotidie gemitus, querimoniasq; audires; cum, ut ipse dixisti, reum te fore putares; cum huiusce iudicij discrimen ab opinione tua nõ abhorreret: paterere tamen aratores indignissimis iniurijs uexari, ac diripi. profecto, quanq̃ es singulari crudelitate, & audacia: tamẽ abs te totã alienari prouinciã, tot honestissimos tibi inimicissimos fieri nolles, nisi hãc rationẽ, & cogitationẽ salutis tuæ, pecuniæ cupiditas, ac præsens illa præda superaret. etenim quoniã summã, & numerũ iniuriarum iudices uobis non possum exponere, sigillatim autem de uniuscuiusq; incõmodo dicere infinitum est: genera ipsa iniuriarũ, quæso, cognoscite. Nympho est Cẽturipinus, homo nauus, & industrius, experientissimus, ac diligentissimus arator. is cum arationes magnas conductas haberet, quod homines etiam locupletes, sicut ille est, in Sicilia facere consueuerunt; easq; magna impẽsa, magno instrumento tueretur: tãta ab isto iniquitate oppressus est, ut non modo arationes relinqueret, sed etiam ex Sicilia

profugeret, Romamq́; cum multis unà ab isto eiectis ueniret. fecit, ut Decumanus Nymphonem uocaret ex edicto illo præclaro: quod nullam ad aliam rem, nisi ad huiusmodi quæstus, pertinebat: numerum iugerum professum non esse. Nympho cum se uellet æquo iudicio defendere: iste uiros optimos Recuperatores dat, eũdem illum medicum Cornelium (is est Artemidorus Pergamenus, qui in sua patria dux isti quondam, & magister ad despoliandum Dianæ templum fuit) & aruspicem Volusianum, & Valerium præconem. Nympho, antequã planè constitit, condemnatur. quanti, fortasse quæritis. nulla erat edicti pœna certa. frumenti eius omnis, quod in areis esset. sic Apronius Decumanus non decumam debitam, non frumentum remotum, atq; celatum, sed tritici septem millia medimnũ ex Nymphonis arationibus edicta pœna, non redemptionis aliquo iure tollit. Xenonis Meneni, nobilissimi hominis, uxoris fundus erat colono locatus: colonus, ꝙ Decumanorum iniurias ferre nõ poterat, ex agro profugerat. Verres in Xenonem iudicium dabat illud suum damnatorium de iugerum professione. Xenon ad se pertinere negabat, fundum eum locatum esse dicebat. dabat iste iudiciũ, si pateret iugera eius modi fundi esse plura, q̃ colonus esset professus, tum Xeno damnaretur. dicebat ille, non modo non arasse se id, quod in satis erat, sed nec dominum eius esse fundi, nec locatorem; uxorem esse, eam ipsam suum negotium gerere, ipsam locauisse. defendebat Xenonem homo summo splendore, & summa auctoritate præditus M. Cossetius. iste nihilo minus iudiciũ HS LXXX dabat. ille tametsi Recuperatores de cohorte latronũ sibi parari uide-

bat:tamen iudicium accepturum se esse dicebat.tum iste magna uoce Venerijs imperat,ut Xenonem adirent; dũ res iudicaretur,hominem ut asseruarent; cum iudicatũ sit,ad se adducant.& illud simul dixit,se non putare illum,si propter diuitias pœnas damnationis cõtemneret, etiam uirgas contemnere.hac ille ui, & hoc metu adductus tantum Decumanis,quantũ iste imperauit,exoluit.

Polemarchus est Murgentinus,uir bonus, atque honestus. is,cum pro iugeribus quinquaginta, medimna DCC decumæ imperarentur,quòd recusabat,domum ad istum in ius deductus est:&,cum iste etiam cubaret, in cubiculum introductus est:quod,nisi mulieri,& Decumano,patebat alij nemini.ibi cum pugnis & calcibus concisus esset, qui DCC medimnis decidere noluisset, mille promisit. Eubulides est Grosphus Centuripinus, homo cum uirtute,et nobilitate domi suæ,tum etiam pecunia princeps.huic homini iudices honestissimæ ciuitatis honestissimo,non modo frumenti scitote,sed uitæ, & sanguinis tantum relictum esse, quantum Apronij libido tulit:nam ui,malo,plagis adductus est, ut frumenti daret,non quantum haberet,sed quantum cogeretur.Sostratus,& Numenius, & Nymphodorus eiusdem ciuitatis,cum ex agris tres fratres cõsortes profugissent, q̃ ijs plus frumenti imperabatur, quàm quantum exararãt: hominibus coactis,in eorum arationes Apronius uenit, omne instrumentum diripuit,familiam abduxit, pecus abegit.postea,cum ad eum Nymphodorus uenisset Aetnam,& oraret,ut sibi sua restituerentur: hominem corripi,ac suspẽdi iussit in oleastro quadam, quæ est arbor iudices in foro.tandiu pepẽdit in arbore socius,amicusq;

populi R. in sociorum urbe, ac foro colonus, aratorq; ue ster, quandiu uoluntas Aprony tulit. Genera iandudum innumerabilium iniuriarum iudices singulis nominibus profero: infinitam multitudinem iniuriarum prætermitto. uos ante oculos, animosq; uestros tota Sicilia Decumanorum hos impetus, aratorum direptiones, huius importunitatem, Aprony regnũ proponite. contẽpsit Siculos: nõ duxit homines: nec ipsos ad persequẽdum uehementes fore, & uos eorum iniurias leuiter laturos existimauit. esto: falsam de illis habuit opinionẽ, malam de uobis. uerũtamen cum de Siculis male mereretur, ciues R. coluit, his indulsit, eorũ uoluntati & gratiæ deditus fuit. iste ciues R.? at nullus inimicior, aut infestior fuit. mitto uincla, mitto carcerem, mitto uerbera, mitto secures, crucem denique illam prætermitto, quam iste ciuibus R. testem humanitatis in eos, ac beneuolentiæ suæ uoluit esse: mitto inquam hæc omnia, atque in aliud dicendi tẽpus reycio: de decumis, de ciuium R. conditione in arationibus disputo. qui quemadmodum essent accepti iudices, audistis ex ipsis: bona sibi erepta esse dixere. uerum hæc huiusmodi casus affuit, ferenda sunt: nihil ualuisse æquitatem, nihil consuetudinem: damna denique iudices nulla tanta sunt, quæ non uiri fortes magno, & libero animo affecti ferenda arbitrentur. quid, si equitibus R. non obscuris, neque ignotis, sed honestis, & illustribus manus ab Apronio, isto Prætore, sine ulla dubitatione afferebantur? quid expectatis? quid à me amplius dicendum putatis? an id agendum, ut eo celerius de isto transigamus, quo maturius ad Apronium possimus, id quod ego illi iam in Sicilia pollicitus sum,

uenire? qui C. Matrinium iudices, summa uirtute hominem, summa industria, summa gratia, Leontinis in publico biduum tenuit, atq; ab Apronio iudices, homine in dedecore nato, ad turpitudinem educato, ad Verris flagigitia, libidinesq; accommodato, equitem R. scitote biduũ cibo, tectoq; prohibitum, biduum Leontinis in foro custodijs Aproni retentum, atq; seruatũ, neq; ante dimissum, quàm ad conditiones eius depactus est. Nam quid ego de Q. Lollio iudices dicam, equite R. spectato, atq; honesto? clara res est, quam dicturus sum, tota Sicilia celeberrima, atq; notissima: qui cum araret in Aetnensi, cum is ager in Apronio cum cæteris agris esset traditus, equestri uetere illa & auctoritate, & gratia fretus affirmauit, se Decumanis plus, quàm deberet, non daturũ. refertur eius sermo Apronio. enimuero iste ridere, ac mirari Lollium nihil de Matrinio, nihil de cæteris rebus audisse. mittit ad hominem Venerios (hoc quoq; attendite, apparitores à Prætore assignatos habuisse Decumanũ: si mediocre argumentũ uideri potest, istum Decumanorũ nomine ad suos quæstus esse abusum) adducitur à Venerijs, atq; adeo attrahitur Lollius cõmode, cũ Apronius è palæstra redisset, & in triclinio, quod in foro Aetnæ strauerat, decubuisset. statuitur Lollius in illo tempestiuo gladiatorũ conuiuio. nõ mehercule, quæ loquor, crederẽ iudices, tametsi uulgo audieram, nisi mecũ ipse senex, cum mihi, atq; huic uolũtati accusationis meæ lacrymans gratias ageret, summa cũ auctoritate esset locutus. statuitur, ut dico, eques R. propè annos LXXXX natus in Aproni cõuiuio, cũ interea Apronius caput, atq; os suũ unguento perfricaret. quid est Lolli, inquit? tu, nisi malo

coactus, recte facere nescis? homo, quid ageret; taceret, responderet; quid faceret deniq; illa auctoritate, & aetate praeditus nesciebat. Apronius interea coenam, ac pocula poscebat. serui autem eius, qui & moribus iisdem essent, quibus dominus, & eodem genere, ac loco nati, praeter oculos Lollij haec omnia ferebant. ridere conuiuae, cachinnari ipse Apronius: nisi forte existimatis, eum in uino, ac luxu non risisse, qui nunc in periculo, ac exitio suo risum tenere non possit. ne multa iudices: his contumelijs scitote Q. Lollium coactum ad Apronij leges, conditionesq; uenisse. Lollius aetate, & morbo impeditus, ad testimonium dicendum uenire non potuit. quid opus est Lollio? nemo hoc nescit: nemo tuorum amicorum, nemo abs te interrogatus, nunc se primum hoc dicet audire. M. Lollius filius eius, adolescens lectissimus, praesto est: huius uerba auditis. nam Q. Lollius eius filius, qui Calidium accusauit, adolescens & bonus, & fortis, & in primis disertus, cum his iniurijs cõtumelijsq; cõmotus in Siciliam esset profectus, in itinere occisus est. cuius mortis causam fugitiui sustinent: re quidẽ uera nemo in Sicilia dubitat, quin eo sit occisus, quod habere clausa nõ potuerit sua cõsilia de Verre. iste porrò nõ dubitabat, quin is, qui antea aliũ studio adductus accusasset, sibi aduenienti praesto esset futurus, cum esset parẽtis iniurijs, & domestico dolore cõmotus. iam ne intelligitis iudices, quae pestis, quae immanitas in uestra antiquissima, fidelissima, proximaq; prouincia uersata sit? iam uidetis, quam ob causam Sicilia tot hominũ antea furta, rapinas, iniquitates, ignominiasq; perpessa, non potuerit nouum, ac singulare, atque incredibile genus iniuriarum, contumelia=

rumq; ferre? iam omnes intelligunt, cur uniuersa prouincia defensorem suæ salutis eum quæsiuit, cuius iste fidei, diligentiæ, perseuerãtiæ nulla ratione eripi possit. tot iudicijs interfuistis: tot homines nocẽtes et improbos accusatos & uestra & superiorũ memoria scitis esse: ecquem uidistis, ecquẽ audistis in tantis furtis, in tam apertis, in tanta audacia, tanta impudentia esse uersatum? Apronius stipatorios Venerios secum habebat: ducebat eos circum ciuitates: publice sibi conuiuia parari, sterni triclinia etiam in foro iubebat, eò uocari homines honestissimos, nõ solum Siculos, sed etiã equites R. ut, quocum inire cõuiuium nemo unquam, nisi turpis, impurusq; uoluisset, ad eius cõuiuium spectatissimi, atque honestissimi uiri tenerentur. hæc tu omnium mortalium profligatissime, ac perditissime cũ scires, cum audires quotidie, cum uideres; si sine tuo maximo quæstu fierent, cum tanto periculo tuo fieri paterere, atq; concederes? & tantũ apud te quæstus Apronij, tantum eius sermo inquinatissimus, & blanditiæ flagitiosæ ualuerunt, ut nũquam animum tuum cura tuarum fortunarum, cogitatioq; tangeret? cernitis iudices, quod, & quantum incendium Decumanorum impetu non solum per agros, sed etiam per reliquas fortunas aratorum, non solum per bona, sed etiam per iura libertatis, & ciuitatis isto Prætore peruaserit. uidetis pendere alios ex arbore, pulsari autem alios, & uerberari, porrò alios in publico custodiri, destitui alios in conuiuio, cõdemnari alios à medico, & præcone Prætoris, bona tamen interea nihilo minus eorum omnium ex agris auferri, ac diripi. quid? est hoc populi R. imperium? populi R. leges? iudicia? socij fideles? prouin=

cia ſuburbana? non ne omnia potius eiuſmodi ſunt, quæ, ſi Athenio uiciſſet, in Sicilia non feciſſet? non inquã iudices eſſet ullam partem iſtius nequitiæ fugitiuorum inſolentia conſecuta. priuatim hoc modo. quid publice? ciuitates quemadmodum tractatæ ſunt? audiſtis permulta indicia, & teſtimonia ciuitatum, & reliquarum audietis. ac primum de Agyrinenſi populo fideli, & illuſtri breuiter cognoſcite. Agyrinenſis eſt in primis honeſta ciuitas Siciliæ, hominũ ante hũc Prætorem locupletium, ſummorumq; aratorum. eius agri decumas cum emiſſet idem Apronius, Agyriũ uenit. qui cum eò cum apparitoribus, ideſt cum minis, ac ui ueniſſet, poſcere pecuniam grãdem cœpit, ut accepto lucro diſcederet. nolle ſe negotij quicquam habere dicebat, ſed accepta pecunia quamprimum aliam ciuitatem occurrere. ſunt homines Siculi nõ contemnẽdi, ſi per noſtros magiſtratus liceat; ſed homines & ſatis fortes, & ſatis planè frugi, ac ſobrij; & in primis hæc ciuitas, de qua loquor iudices. itaq; homini in primis improbiſſimo reſpõdent Agyrinenſes, ſeſe decumas ei, quemadmodũ deberent, daturos, lucrum, cum ille magno præſertim emiſſet, nõ addituros. Apronius certiorem facit iſtum, cuia res erat, quid rei eſſet. ſtatim, tanquam cõiuratio aliqua Agyrij contra Remp. facta, aut Legatus Prætoris pulſatus eſſet, ita Agyrio magiſtratus, & quinqueprimi accitu iſtius euocantur. ueniũt Syracuſas: præſto eſt Apronius: ait eos ipſos, qui ueniſſent, cõtra edictum Prætoris feciſſe. quærebant, quid? reſpondebat, ſe ad Recuperatores eſſe dicturum. iſte, æquiſſimus homo, formidinem illam ſuam miſeris Agyrinenſibus inijciebat, Recuperatores ſe de cohorte ſua daturũ minabatur.

Agyrinēſes uiri fortiſſimi iudicium ſe paſſuros eſſe dicebant. ingerebat iſte Artemidorũ medicum Cornelium, pictorem Tlepolemũ, & eiuſmodi Recuperatores: quorum ciuis R. nemo erat, ſed Græci ſacrilegi, iampridem īmprobi, repēte Cornelij. uidebāt Agyrinenſes, quicquid ad eos Recuperatores Apronius attuliſſet, illum perfacile probaturum: condemnari cum iſtius inuidia, infamiáq; malebant, quàm ad eius conditiones, pactionesq; accedere. quærebāt, quæ in uerba Recuperatores daret: reſpondebat, ſi pateret aduerſus edictum feciſſe, quæ in iudicio dicturum eſſe dicebat. iniquiſſimis uerbis, improbiſſimis Recuperatoribus, conflictari malebant, quàm quicquam cum iſto ſua uoluntate decidere. ſummittebat iſte Timarchidem, qui moneret eos, ſi ſaperent, ut tranſigerent. pernegabant. quid ergo? in ſingulos HS quinquagenis millibus damnari mauultis? malle dicebant. tum iſte clare omnibus audiētibus, qui damnatus erit, inquit, uirgis ad necem cædetur. hic illi flentes rogare, atque orare cœperunt, ut ſibi ſuas ſegetes, fructusq; omnes, arationesq; uacuas Apronio tradere liceret, ut ipſi ſine ignominia, moleſtiáq; diſcederēt. hac lege iudices decumas uēdidit Verres. dicat licet Hortenſius, ſi audet, magno Verrem uendidiſſe. hæc conditio fuit iſto Prætore aratorũ, ut ſecum præclare agi arbitrarētur, ſi uacuos agros Apronio tradere liceret: multas enim cruces propoſitas effugere cupiebant. quantum Apronius edidiſſet deberi, tantum ex edicto dandum erat. etiã ne ſi plus edidiſſet, quàm quantum natum eſſet? etiam. quomodo? magiſtratus ex ipſius edicto exigere debebant. at arator repetere poterat. uerum Artemidoro Recuperatore. quid, ſi minus arator

dedisset, quàm poposcisset Apronius? iudicium in aratorem in quadruplum. ex quo iudicum numero? ex cohorte Prætoris, præclara, honestissimorũ. quid amplius? minus te iugerum professum esse dico: Recuperatores reijce, q; aduersum edictum feceris. ex quo numero? ex eadem cohorte. quid erit extremum? si dãnatus eris (nam dubitatio damnationis illis Recuperatoribus quæ poterat esse?) uirgis te ad necem cædi necesse erit. his legibus, his conditionibus, erit quisquã tam stultus, qui decumas uenisse arbitretur? qui aratori nouem partes reliquas factas esse existimet? qui non intelligat istum sibi quæstui, prædæq; habuisse bona, possessiones, fortunas aratorum? uirgarum metu Agyrinenses, quod imperatum esset, facturos se esse dixerunt. accipite nunc, quid imperarit: et dissimulate uos, si potestis, uos intelligere, ipsum Prætorem, quod tota Sicilia perspexerit, redemptorẽ decumarum, atq; adeo aratorum dominum, ac regem fuisse. imperat Agyrinensibus, ut decumas ipsi publice accipiant, Apronio lucrum dent. si magno emerant: quoniã tu es, qui diligentissime pretium exquisisti, qui, ut ais, magno uendidisti, quare putabas emptori lucrum addi oportere? esto: putabas. quamobrem imperabas, ut adderet? quid est aliud capere, & cõciliare pecunias, in quo te lex tenet; si hoc non est, ui, atque imperio cogere inuitos lucrum dare alteri, hoc est pecuniã dare? age, quid tum? si Apronio, delicijs Prætoris, lucelli aliquid iussi sunt dare, putate Apronio datum, si Apronianum lucellum, ac non Prætoria præda uobis uidebitur. imperas, ut decumas accipiant, Apronio dent lucrum, tritici medimna XXXIIII. quid est hoc? una ciuitas ex uno agro ple=

bi Romanæ propè mẽstrua cibaria Prætoris imperio donare Apronio cogitur. tu magno decumas uendidisti? cũ tantum lucri Decumano sit datum: profecto si pretium exquisisses diligenter, tum, cum uendebas, X medimna potius addidissent, quàm HS D C postea. magna præda uidetur. audite reliqua, & diligenter attendite, quo minus miremini Siculos re necessaria coactos auxiliũ à patronis, à Cõsulibus, ab senatu, ab legibus, à iudicijs petiuisse. ut probaret Apronius hoc triticum, imperat Agyrinẽsibus Verres, uti in medimna singula dentur Apronio HS III. quid est hoc? tanto numero frumẽti in lucri nomen imperato, expresso, nummi præterea exigẽtur, ut probetur frumẽtum? an poterat nõ modo Apronius, sed quiuis, exercitui si metiũdum esset, improbare Siculum frumentum, quod illi ex area, si uellet, admetiri licebat? frumenti tantus numerus imperio tuo datur, & cogitur. nõ est satis. nũmi præterea imperãtur. dantur. parũ est. pro decumis hordei, alia pecunia cogitur. iubes HS XXX lucri dari. ita ab una ciuitate ui, minis, imperio, iniuriáq; Prætoris eripiũtur tritici medimna XXXIII, et præterea HS L X. an hæc obscura sunt? aut, si omnes homines uelint, obscura esse possunt? quæ tu palàm egisti: in cõuentu imperasti: omnibus inspectantibus coegisti: qua de re Agyrinenses magistratus, & quinqueprimi, quos tui quæstus causa euocasti, acta, & imperia tua domum ad senatum suũ renuntiauerunt: quorũ renuntiatio legibus illorũ, literis publicis mandata est: quorũ Legati homines nobilissimi Romæ sunt, qui hoc idẽ pro testimonio dixerũt. cognoscite Agyrinẽsium publicas literas, deinde testimoniũ publicum ciuitatis. Recita literas pu=

blicas. TESTIMONIVM PVBLICVM. animaduertiſtis in hoc teſtimonio iudices, Apollodorum, cui Pyragri cognomen eſt, principem ſuæ ciuitatis lacryman tem teſtari, ac dicere, nūquā, poſt populi R. nomē ab Siculis auditū, et cognitum, Agyrinenſes cōtra quenquam infimum ciuem R. dixiſſe, aut feciſſe quippiā: qui nunc cōtra Prætorem populi R. magnis iniurijs, et magno dolore publice teſtimoniū dicere cogerentur? uni mehercule huic ciuitati Verres obſiſtere tua defenſione non potes. tanta auctoritas eſt in eorum hominū fidelitate, tantus dolor iniuriæ, tanta religio in teſtimonio. uerū non una te, ſed uniuerſæ ſimilibus afflictæ incōmodis, legationibus, ac teſtimonijs publicis perſequentur. etenim deinceps uideamus, Herbitenſis ciuitas honeſta, & antea copioſa, quemadmodū ſpoliata ab iſto, ac uexata ſit. at quorum hominū? ſummorū aratorū, remotiſſimorū à foro, iudicijs, & cōtrouerſijs: quibus parcere, & conſulere homo impuriſſime, & quod genus hominū ſtudioſiſſime cōſeruare debuiſti. primo anno uenierūt eius agri decumæ tritici medimna XVIII. accenſus iſtius, itē miniſter in decumis, cum emiſſet, & præfecti nomine cū ueniſſet Herbitam cum Venerijs, locusq; ei publice, quò diuerteretur, datus eſſet: cogūtur Herbitenſes ei lucri dare tritici modiū XXXVII millia, cū decumæ ueniſſent tritici modiū XVIII. atq; hoc triticum lucri cogūtur dare publice, cū iam priuatim aratores ex agris ſpoliati, atq; exagitati Decumanorū iniurijs profugiſſent. anno ſecūdo cū emiſſet Apronius decumas tritici modiū XXV millibus, & ipſe Herbitam cum illa prædonis copia, manuq; ueniſſet: populus publice coactus eſt ei cōferre lucri tritici

modium XXVI,& accessionem HS MM.de acceſſio=
ne dubito an Apronio ipſi data ſit merces operæ, pre=
tiumq; impudentiæ. de tritici quidem numero tãto, quis
poteſt dubitare, quin ad iſtum prædonem frumentariũ,
ſicut Agyrinẽſe frumentũ, peruenerit? anno uero tertio
in hoc agro cõſuetudine uſus eſt regia. ſolere aiunt bar=
baros reges Perſarũ, ac Syrorũ plures uxores habere, his
autẽ uxoribus ciuitates attribuere, hoc modo: hæc ciui=
tas mulieri redimiculum præbeat, hæc in collum, hæc in
crines. ita populos habẽt uniuerſos nõ ſolum cõſcios libi=
dinis ſuæ, uerũ etiã adminiſtros. eandẽ iſtius, qui ſe Regẽ
Siculorũ eſſe dicebat, licẽtiã, libidinemq; fuiſſe cognoſci=
te. Aeſchrionis Syracuſani uxor eſt Pippa, cuius nomen
iſtius nequitia tota Sicilia peruulgatũ eſt. de qua mulie=
re uerſus plurimi ſupra tribunal, & ſupra Prætoris ca
put ſcribebãtur. hic Aeſchrio Pippæ uir adumbratus, in
Herbitẽſibus decumis nouus inſtituitur publicanus. Her
bitenſes cũ uiderent, ſi ad Aeſchrionem pretium rediſſet,
ſe ad arbitrium libidinoſiſſimæ mulieris ſpoliatum iri: li
citi ſunt uſque eò, quoad ſe efficere poſſe arbitrabãtur. ſu
pra adiecit Aeſchrio: neque enim metuebat, ne Prætore
Verre decumana mulier dãno affici poſſet. addicitur me
dimnis MM, dimidio ferè pluris, quàm ſuperiore anno.
aratores funditus euertebãtur, & eo magis, ꝙ iam ſupe
rioribus annis exhauſti erant, ac penè perditi. intellexit
iſte ita magno ueniſſe, ut amplius ab Herbitenſibus ex=
primi nõ poſſet. demit de capite medimna DC: iubet in
tabulas pro medimnis MMMVIII, referri DMMD
& IIII. hordei decumas eiuſdem agri Docimus eme=
rat. hic eſt Docimus, qui ad iſtum deduxerat Tertiam

Iſidori

Isidori mimi filiam, ui abductam ab Rhodio tibicine. huius Tertiæ plus etiam, quàm Pippæ, plus quàm cæterarũ, ac propè dicam tantum apud istum in Siciliensi Prætura auctoritas ualuit, quantum in urbana Chelidonis. ueniũt Herbitam duo Prætoris æmuli nõ molesti, mulierecularum deterrimarum improbissimi cognitores: incipiunt postulare, poscere, minari: non poterant tamen, cum cuperent, Apronium imitari: Siculi Siculos nõ tam pertimescebant. cum omni ratione tamen illi calumniarentur: promittunt Herbitenses uadimonium Syracusas. eò posteaquam uentum est: cogũtur Aescrioni, id est Pippæ, dare tantum, quantum erat de capite demptum, tritici modios MMMDC. mulierculæ publicanæ noluit ex decumis nimium lucri dare, ne forte ab nocturno suo quæstu animum ad uectigalia redimenda transferret. transactum putabant Herbitenses, cum iste, quid de hordeo, inquit, & Docimo amiculo meo? qd cogitatis? at hoc agebat in cubiculo iudices, atq; in lectulo suo. negabãt illi sibi quicquam esse mandatũ. non audio: numerate HS XV. quid facerent miseri? aut quid recusarent? præsertim cum in lectulo decumanæ mulieris uestigia uiderét recentia, quibus illum inflãmari ad perseuerandũ intelligebant. ita ciuitas una sociorum, atq; amicorũ, duabus deterrimis mulierculis Verre Prætore uectigalis fuit. atq; ego nunc, eum frumenti numerũ, et eas publice pecunias Decumanis ab Herbitẽsibus datas esse dico. quo illi frumento, & quibus pecunijs tamen à Decumanorũ iniurijs ciues suos non redemerunt: perditis enim, & direptis aratorũ bonis, hæc Decumanis merces dabatur, ut aliquando ex eorũ agris, atq; ex urbibus abirent. itaq; cũ

Philinus Herbitensis, homo disertus, & prudens, & domi nobilis, de calamitate aratorum, et de fuga, & de reliquorum paucitate publice diceret: animaduertistis iudices gemitum populi R. cuius frequentia huic causæ nunquam defuit. qua de paucitate aratorum alio loco dicã. nunc illud, quod penè præterij, non omnino relinquendũ uidetur. nam per deos immortales, quod de capite ipsi dempsit, quo tandem modo ferendum, uerum etiam animaduertendum uidetur? unus adhuc fuit post Romam conditam (dij immortales faxint, ne sit alter) cui Resp. totam se tradidit, temporibus coacta, & malis domesticis, L. Sylla. hic tantum potuit, ut nemo illo inuito nec bona, nec patriam, nec uitam retinere posset: tantum animi habuit ad audaciam, ut dicere in concione nõ dubitaret, bona ciuium R. cum uẽderet, se prædam suam uendere. eius omnes res gestas nõ solum obtinemus, uerum etiam propter malorum, incommodorũ, & calamitatum metum publica auctoritate defendimus: unum hoc illius S. C. reprehensum, decretumq́; est, ut quibus ille de capite dempsisset, ij pecunias in ærarium referrent. statuit senatus hoc, ne illi quidem esse licitum, cui concesserat omnia, à populo factarum, quæsitarumq́; rerum summas imminuere. illum uiris fortissimis iudicarunt patres cõscripti dimittere de summa non potuisse. te mulieri deterrimæ recte remisisse senatores iudicabunt? ille, de quo lege populus R. iusserat, ut ipsius uoluntas populo R. esset pro lege, tamen in hoc uno genere ueterum religione legum reprehenditur. tu, qui omnibus legibus implicatus tenebare, libidinem tibi tuam pro lege esse uoluisti? in illo reprehenditur, ꝙ ex ea pecunia remiserit, quam ipse quæsie-

rat. tibi concedetur, qui de capite uectigalium populi R. remisisti? atq; in hoc genere audaciæ multo etiam impudentius in decumis Segestensium uersatus est. quas cum addixisset eidem illi Docimo, hoc est tritici modiũ quinq; millia, & accessionem ascripsisset HS MD: coegit Segestenses à Docimo tantidem publice accipere. id quod ex Segestensium publico testimonio cognoscite. Recita testimonium publicum. audistis, quanti decumas acceperit à Docimo ciuitas, tritici modium quinq; millia, & accessionem. cognoscite nunc, quanti se uendidisse retulerit. LEX DECVMIS VENDVNDIS C. VERRE PR. hoc nomine uidistis tritici modiũ, MMM de capite esse dempta. quæ cũ de populi R. uictu, de uectigalium neruis, de sanguine detraxisset ærarij: Tertiæ mimæ condonauit. utrum, impudentius à socijs abstulit, an turpius meretrici dedit? an improbius populo R. ademit? an audacius tabulas publicas commutauit? ex horum seueritate te ulla uis, aut ulla largitio eripiet? sed si eripuerit, non intelligit hæc, quæ iandudum loquor, ad aliam quæstionem, atq; ad peculatus iudicium pertinere. itaque hoc mihi reseruabo genus integrum totum: ad illam, quam institui, causam frumenti, ac decumarum reuertar. qui cum agros maximos, ac feracissimos per se ipsum, hoc est per Aproniũ Verrem alterũ, depopularetur, ad minores ciuitates habebat alios, quos, tãquã canes, immitteret, neq̃ homines, et improbos, quibus aut frumẽtũ, aut pecuniã publice cogebat dari.

A. Valẽtinus ẽ in Sicilia interpres, quo iste interprete nõ ad linguã græcã, sed ad furta, et flagitia uti solebat. fit interpres hic, homo leuis, atq; egẽs, repẽte Decumanus:

emit agri Liparensis miseri, atque ieiuni decumas tritici medimnis D C. Liparenses uocantur: ipsi accipere decumas, & numerare Valentio coguntur lucri HS XXX millia. per deos immortales, utrum tibi sumes ad defensionem? tanto ne minoris tibi decumas uendidisse, ut ad medimna D C, HS XXX millia lucri statim sua uoluntate ciuitas adderet, hoc est tritici medimna II millia: an, cum magno decumas uendidisset, te expressisse ab inuitis Liparensibus hãc pecuniã? sed quid ego ex te quæro, quid defensurus sis potius, quàm cognoscam ex ipsa ciuitate quid gestum sit? Recita testimonium publicũ Liparensiũ: deinde, quẽadmodum Valẽtio nũmi sint dati.
TESTIMONIVM PVBLICVM, QVOMODO SOLVTVM SIT LITERIS PVBLICIS. etiam ne hæc tam parua ciuitas, tã procul à manibus tuis, atq; à conspectu remota, seiuncta à Sicilia, in insula inculta tenuiq; posita, cumulata alijs tuis maioribus iniurijs, in hoc quoq; frumẽtario genere prædæ tibi, & quæstui fuit? quam tu totam insulam cuidã tuorum sodalium, sicut aliquod munusculum, condonaras, ab hac etiam hæc frumentaria lucra tãquam à mediterraneis exigebantur? itaq; qui tot annis agellos suos ante te Prætorem redimere à piratis solebant, ijdẽ se ipsos à te pretio imposito redemerunt. quid ergo? à Tissensibus, perparua & tenui ciuitate, & aratoribus laboriosissimis, frugalissimisq; hominibus, non ne plus lucri nomine eripitur, quàm quantum frumenti omnino exararãt? ad quos tu Decumanum Diognetum Veneriũ misisti, nouum genus publicani. cur hoc auctore non Romæ serui publici ad uectigalia accedant? anno secundo Tis=

senses HS XXI lucri dare coguntur inuiti: tertio anno HS MM modiũ tritici lucri Diogneto Venerio dare coacti sunt. hic Diognetus, qui ex publicis uectigalibus tanta lucra facit, uicarium nullũ habet, nihil omnino peculij. uos etiam nunc dubitate, si potestis, utrũ tantum numerũ tritici Venerius apparitor istius sibi acceperit, an huic exegerit. atq; hæc ex publico Tissensium testimonio cognoscite. TESTIMONIVM PVBLICVM TISSENSIVM. obscure iudices Prætor ipse Decumanus est? cum eius apparitores frumentum à ciuitatibus exigant, pecunias imperent, aliquãto plus ipsi auferant, quàm quantum populo R. decumarum nomine daturi sunt. hæc æquitas in tuo imperio fuit, hæc Prætoris dignitas, ut seruos Venerios Siculorũ dominos esse uelles. hic delectus, hoc discrimen te Prætore fuit, ut aratores in seruorũ numero essent, serui in publicanorũ.

Quid Amestratini miseri, impositis ita magnis decumis, ut ipsis reliqui nihil fieret: non ne tamen numerare pecunias coacti sunt? addicuntur decumæ M. Cæsio, cum adessent legati Amestratini. statim cogitur Heraclius Legatus numerare HS XXII. quid hoc est? quæ est ista præda? quæ uis? quæ direptio sociorum? si erat Heraclio ab senatu mandatum, ut emeret: emisset. si non erat: qui poterat sua sponte pecuniam numerare? Cæsio renuntiat se dedisse. cognoscite renuntiationem ex literis. Recita ex literis publicis. quo. S.C. erat hoc Legato permissum? nullo. cur fecit? coactus est. quis hoc dicit? tota ciuitas. Recita testimonium publicum. ab hac eadem ciuitate anno secundo simili ratione extortam esse pecuniam, & Sex. Vennonio datam, ex eodem testimonio co=

gnouistis. at Amestratinos homines tenues, cũ eorum decumas med. DCCC uendidisses: Banobali Venerio (cognoscite nomina publicanorum) cogis eos plus lucri addere, q̃ quanti uenierant, cum magno uenissent. dant Banobali med. DCCC, HS, MD. profecto nunquã iste tam amens fuisset, ut ex agro populi R. plus frumenti seruo Venerio, quàm Prætori tribui pateretur, nisi omnis ea præda serui nomine ad istũ ipsum perueniret. Petrini, cum eorum decumæ magno addictæ essent, tamẽ inuitissimi P. Neuio Turpioni improbissimo homini, qui iniuriarum Sacerdote Prætore damnatus est, HS VII dare coacti sunt. ita ne dissolute decumas uendidisti, ut, cum medimnũ XV millibus uenissent, hoc est HS XXXXV, ut lucri Decumano HS MMM darẽtur? at permagno decumas eius agri uẽdidi. uidelicet gloriatur nõ Turpioni lucrũ datum, sed Petrinis pecuniæ ereptæ. Quid Halicyenses, quorũ incolæ decumas dãt, ipsi agros immunes habent: non ne huic eidem Turpioni, cũ decumæ C med. uenissent, HS XV dare coacti sunt? si id, quod maxime uis, posses probare, hæc ad Decumanos lucra uenisse, nihil te attigisse: tamẽ hæ pecuniæ per uim atq; iniuriam tuam captæ, & conciliatæ, tibi fraudi, & damnationi esse deberent. cum uero hoc nemini persuadere possis, te tam amentem fuisse, ut Apronium, ac Turpionem seruos homines, tuo, liberorumq; tuorum periculo diuites fieri uelles: dubitaturum quenq̃ existimas, quin illis emissarÿs hæc tibi omnis pecunia quæsita sit? Segestã item ad immunem ciuitatem Venerius Symmachus Decumanus immititur. is ab isto literas affert, ut sibi cõtra iura omnia, contráq; legem Rupiliam, extra forum ua=

dimonium promittant aratores. audite literas, quas ad Segestanos miserit. LITERAE C. VERRIS. hic Venerius quemadmodum aratores eluserit, ex una pactione hominis honesti, gratiosiq; cognoscite: in eodem enim genere sunt cætera. Diocles est Panormitanus, Phimes cognomine, homo illustris, ac nobilis arator. is agrum in Segestano (nam commercium in eo agro Panormitanis est) conductum habebat HS sex millibus. pro decuma cum pulsatus à Venerio esset, dedit HS sexdecim millia, & DCLIIII. id ex tabulis ipsius cognoscite. NOMEN DIOCLIS PANORMITANI. huic eidem Symmacho Anneius Brochus senator, homo eo splendore, ea uirtute, qua omnes existimatis, nummos præter frumentum coactus est dare. Venerio ne seruo te Prætore talis uir, senator populi R. quæstui fuit? hunc ordiné, si dignitate antecellere non existimabas, ne hoc quidem sciebas, iudicare? antea, cum equester ordo iudicaret, improbi & rapaces magistratus in prouincijs inseruiebant publicanis, ornabant eos, quicũque in operis erant: quemcunque equitem R. in prouincia uiderant, beneficijs, ac liberalitate prosequebantur: neque tantum illa res nocentibus proderat, quantum obfuit multis, cum aliquid contra utilitatem eius ordinis, uoluntatemq; fecissent. retinebatur hoc tum nescio quo modo quasi communi consilio ab illis diligenter, ut, qui unum equitem R. contumelia dignum putasset, ab uniuerso ordine malo dignus iudicaretur. tu sic ordinem senatorium despexisti, sic ad iniurias libidinesq; tuas omnia coæquasti, sic habuisti statutum cum animo, ac deliberatũ,

omnes, qui habitarent in Sicilia, aut qui Siciliam te Prætore attigissent, iudices reijcere: ut illud non cogitares, tamen ad eiusdem ordinis homines te iudices esse uenturũ? in quibus, si ex ipsorum domestico incommodo nullus dolor insideret, tamen esset illa cogitatio, in alterius iniuria sese despectos, dignitatemq; ordinis contemptam, & abiectam. quod mehercule iudices mihi non mediocriter ferendum uidetur: habet enim quendam aculeum contumelia, quem pati prudentes, ac uiri boni difficillime possunt. spoliasti Siculos: solent. n. inulti esse in iniurijs suis prouinciales. uexasti negotiatores: inuiti enim Romã raróq; decedunt. equitem R. ad Apronij iniurias dedisti: quid enim iam nocere possunt, quibus non licet iudicare? quid, cum senatores summis iniurijs afficis? quid aliud dicis, nisi hoc? cedo mihi etiam istum senatorem: ut hoc amplissimum nomen senatorum nõ modo ad inuidiam imperitorũ, sed etiam ad contumeliam improborum natũ esse uideatur. neq; hoc in uno fecit Anneio, sed in omnibus senatoribus, ut ordinis nomen non tantum ad honorem, quantum ad ignominiam ualeret. in C. Cassio, uiro clarissimo, & fortissimo, cum is eo ipso tempore, primo istius anno Cos. esset, tanta improbitate usus est, ut, cum eius uxor fœmina primaria paternas haberet arationes in Leontino, frumentum omne in decumas auferre iusserit. hũc tu in hac causa testem Verres habebis, quoniam, iudicem ne haberes, prouidisti. uos autem iudices putare debetis, esse quiddam nobis inter nos commune, atq; coniunctum. multa sunt imposita huic ordini munera, multi labores, multa pericula, non solum legum, ac iudiciorum, sed etiam rumorum, ac temporum. sic est hic ordo

quasi propositus, atque editus in altum, ut ab omnibus uentis inuidiæ circunflari posse uideatur. in hac misera, & indigna conditione uitæ ne hoc quidem retinebimus iudices, ut magistratibus nostris, in obtinẽdo iure nostro, ne contemptissimi, ac despectissimi esse uideamur? Thermitani miserunt, qui decumas emerent agri sui. magni sua putabant interesse, publice potius quamuis magno emi, quàm in aliquem istius emissarium incidere. appositus erat Venuleius quidam, qui emeret. is liceri non destitit. illi, quoad uidebatur ferri aliquo modo posse, contenderunt: postremo liceri destiterunt. addicitur Venuleio tritici mod. V I I C. Legatus Possidorus renuntiat. cum omnibus hoc intolerandum uideretur, tamen Venuleio dãtur, ne accedat, tritici mod. V I. præterea HS M M millia. ex quo facile apparet, quæ merces Decumani, quæ Prætoris præda esse uideatur. cedo Thermitanorum mihi literas, et testimonium. TABVLAE THERMITANORVM, ET TESTIMONIVM. Imacharenses iam omni frumento ablato, iam omnibus iniurijs tuis exinanitos, tributum ferre miseros, ac perditos coegisti, ut Apronio darẽt HS X X millia. recita decretum de tributis, & publicum testimonium. S. C. DE TRIBVTO CONFERENDO. TESTIMONIVM IMACHARENSIVM. Ennenses, cum decumæ uenissent agri Ennensis medimnũ M M M C C, Apronio coacti sunt dare tritici mod. L X X M M M M, & HS I I I millia. quæso attendite quantus numerus frumenti cogatur ex omni agro decumano. nam per omnes ciuitates, quæ decumas debent, percurrit oratio mea: & in hoc genere nũc iudices uer-

ſor, in quo non ſigillatim aratores euerſi bonis omnibus ſunt, ſed quæ publice Decumanis lucra data ſunt, ut aliquando ex eorum agris, atque urbibus expleti, atq; ſaturati cum hoc cumulo quæſtus decederent. Calatinis quamobrem imperaſti anno tertio, ut decumas agri ſui, quas Calatæ dare conſueuerant, Ameſtrati M. Cæſio Decumano darent? quod neq; ante te Prætorẽ illi fecerunt, neq; tu ipſe hoc ita ſtatueras antea per biennium. Theomnaſtus Syracuſanus in agrum Muticenſem cur abs te immiſſus eſt? qui aratores ita uexauit, ut illi in alteras decumas, id quod in alijs quoq; ciuitatibus oſtendam, triticum emere neceſſario propter inopiam cogerentur. Iam uero ex Hyblenſium pactionibus intelligetis, quæ pactæ ſint cum Decumano Cn. Sergio, ſexies tantum, quàm quantum ſatum ſit, ablatum eſſe ab aratoribus. Recita ſationes & pactiones ex literis publicis. recita ex literis publicis. Cognoſcite pactiones Menenorũ cum Venerio ſeruo. Recita ex literis publicis. cognoſcite itẽ profeſſiones ſationum, & pactiones Menenorum. Recita ex literis publicis. Patiemini iudices, à ſocijs, ab aratoribus populi R. ab ijs, qui uobis laborãt, uobis ſeruiunt, qui ita plebem Romanam ab ſeſe ali uolunt, ut ſibi, ac liberis ſuis tantum ſuperſit, quo ipſi ali poſſint; ab his per ſummam iniuriam, per ſummas contumelias plus aliquanto ablatum eſſe, quàm natum ſit? ſentio iudices moderandum mihi eſſe iam orationi meæ, fugiendamq́; ueſtram ſatietatem: non uerſabor in uno genere diutius, & ita cætera de oratione mea tollam, ut in cauſa relinquam. audietis Agrigentinorum fortiſſimorum uirorum, diligentiſſimorumq́; querimonias: cognoſcetis iudices En=

tellinorum summi laboris, summæq; industriæ, dolorem & iniurias: Heracliensium, Iciliensium, Aetnensium, Solentinorum incōmoda proferentur: Catinensium locupletissimorum hominum, amicissimorumq; agros uexatos ab Apronio cognoscetis. Tyndaritanam nobilissimam ciuitatem, Cephaleditanam, Halentinam, Apolloniensem, Eggynam, Capitinā perditas esse hac iniquitate Decumanorum intelligetis: Murgentinis, Assorinis, Elorinis, Ennensibus, Letinis nihil omnino relictum: Ciratarinos, Acherinos, paruarum ciuitatum homines omnino abiectos esse, ac perditos: omnes denique agros decumanos per triennium populo R. ex parte decuma, C. Verri ex omni reliquo uectigales fuisse: & plerisq; aratoribus nihil omnino superfuisse: quibus quod tum aut remissum, aut relictum sit, id fuisse tantum, quantū ex eo, quo istius auaritia cōtenta fuit, redundarit. duarum mihi ciuitatum reliquos feci agros iudices ferè optimos, ac nobilissimos, Aetnensiū, & Leontinorū. horum agrorum ego missos faciam quæstus triennij: unum annum eligam, quo facilius id, quod institui, explicare possim. sumam annum tertium, ꝙ & recentissimus est, & ab isto ita administratus, ut, cum se certe decessurū uideret, non laboraret, si aratorē nullum in Sicilia omnino esset relicturus. agri Aetnensis, & Leontini decumas agemus. attendite iudices diligēter. agri sunt feraces, annus tertius, Decumanus Apronius. de Aetnensibus perpauca dicam: dixerunt enim ipsi priore actione publice: memoria tenetis, Artemidorum Aetnensem, Legationis eius principem, publice dicere, Apronium uenisse Aetnam cum Venerys, uocasse ad se magistratum, imperasse, ut

in foro sibi medio lecti sternerentur: quotidie solitũ esse non modo in publico, sed etiã de publico conuiuari: cum in eis cõuiuijs symphonia caneret, maximisq; poculis ministraretur, retinere solitum esse aratores, atq; ab ijs non modo per iniuriam, sed etiam per cõtumeliam tantum exprimi frumenti, quantum Apronius imperasset. audistis hæc iudices: quæ nunc ego omnia prætereo, ac relinquo. nihil de luxuria Aproný loquor, nihil de insolentia, nihil de singulari nequitia, ac turpitudine: tantum de quæstu, ac lucro dicam unius agri, et unius anni, quo facilius uos coniecturam de triennio, & de tota Sicilia facere possitis. sed mihi Aetnensium breuis est oratio: ipsi enim uenerũt: ipsi publicas literas deportarunt: docuerunt uos, quid lucelli fecerit homo nõ malus, familiaris Prætoris, Apronius. id quæso ex ipsorũ testimonio cognoscite. Recita testimoniũ Aetnensium. quid ais? dic, dic quæso clarius, ut populus R. de suis uectigalibus, de suis aratoribus, de suis socijs, atque amicis audiat. L. MEDIMNA. per deos immortales. unus ager uno anno CCC millia mod. tritici, & præterea L. millia lucri dat Apronio? tanto ne minoris decumæ uenierunt, q̃ fuerunt: an, cum satis magno uenissent, hic tantus tamen frumẽti, pecuniæq; numerus ab aratoribus per uim ablatus est? utrum enim horum dixeris, in eo culpa, & crimen hærebit. nam illud quidem nõ dices: quod utinam dicas: ad Aproniũ non peruenisse tantum. ita te nõ modo publicis tenebo, sed etiã priuatis aratorũ pactionibus, ac literis: ut intelligas nõ te diligentiorem in faciẽdis furtis fuisse, quàm me in deprehendendis. hoc tu feres? hoc quisquam defendet? hoc hi, si aliter de te statuere uoluerint, susti=

nebunt? uno aduentu, ex uno agro Q. Apronium, præter eam, quam dixi, pecuniam numeratam, C C C millia mod. tritici lucri nomine sustulisse? quid? hoc Aetnēses soli dicunt? immo etiam Centuripini, qui agri Aetnensis multo maximā partem possident. quorum Legatis, hominibus nobilissimis, Androni, et Arthemoni senatus ea mā data dedit, quæ publice ad ciuitatem ipsorū pertinebant. de ijs iniurijs, quas ciues Centuripini non in suis, sed in aliorū finibus acceperunt, senatus & populus Cēturipinus Legatos noluit mittere: ipsi aratores Cēturipini, qui numerus est in Sicilia maximus, honestissimorum, & locupletissimorū, tres Legatos ciues suos delegerunt, ut eorum testimonio non unius agri, sed propè totius Siciliæ calamitates cognosceretis: arant enim tota Sicilia ferè Cēturipini: et hoc in te grauiores, certioresq; testes sunt, ꝙ cæteræ ciuitates suis solum incōmodis cōmouētur, Centuripini, quòd in omnibus ferè finibus habent possessiones, etiam cæterarū ciuitatum damna, ac detrimenta senserunt. uerū, ut dixi, ratio certa est Aetnensium, & publicis, & priuatis literis consignata mea diligentia. pensum magis in Leontino agro est exigendū, propter hanc causam, quòd ipsi Leontini publice nō sanè me multum adiuuerunt: neq; enim eos isto Prætore hæ Decumanorū iniuriæ læserunt, potius etiam adiuuerunt. mirum fortasse hoc uobis, aut incredibile uideatur, in tantis aratorū incommodis Leontinos, qui principes rei frumentariæ fuerunt, expertes incōmodorum, atq; iniuriarum fuisse. hoc causæ est iudices, quòd in agro Leontino, præter unam Mnasistrati familiam, glebam Leontinorum possidet nemo. itaque Mnasistrati hominis honestissimi, atque opti=

mi uiri testimonium iudices audietis. cæteros Leontinos, quibus non modo Apronius in agris, sed ne tẽpestas quidem ulla nocere potuit, expectare nolite: etenim nõ modo incõmodi nihil ceperunt, sed etiam in Apronianis illis rapinis, in quæstu sunt, compendioq; uersati. quapropter, quoniã me Leontina ciuitas, atq; Legatio propter eã, quã dixi, causam defecit: mihimet ineunda ratio, & uia reperienda est, qua ad Apronij quæstum, siue adeo qua ad istius ingẽtem immanemq; prædã possim peruenire. agri Leontini decumæ anno tertio uenierunt tritici medimnis XXXVI, hoc est tritici mod. CCXVI, magno iudices, magno: neq; enim hoc possum negare: itaq; necesse est, aut damnũ, aut certe non magnum lucrũ fecisse Decumanũ: hoc enim solet usu uenire ijs, qui magno redemerũt. quid, si ostẽdo in hac una emptione lucri fieri tritici modios C? quid, si CC? quid, si CCCC? dubitabitis etiam, cui ista tanta præda quæsita sit? iniquũ me esse quispiam dicet, qui ex lucri magnitudine cõiecturam faciã furti, atq; prædæ. quid, si doceo iudices, eos, qui CCCC millia mod. lucri faciũt, damnũ facturos fuisse, si, ut tua iniquitas fuit, ex cohorte Recuperatores non intercederent: num quis poterit in tanto lucro, tantaq; iniquitate dubitare, quin propter iniquitatẽ tam magnos quæstus feceris, propter magnitudinẽ quæstus improbus esse uolueris? quomodo igitur hoc assequar iudices, ut sciã, lucri quantum factum sit? nõ ex Apronij tabulis, quas ego cum cõquirerem, nõ inueni: & cũ in ius ipsum eduxi, expressi ut, cõficere tabulas se, negaret. si mẽtiebatur: quamobrem remouebat, si hæ tabulæ nihil tibi erãt obfuturæ? si omnino nullas confecerat literas: ne id qui-

dem satis significabat, illum nõ suum negotium gessisse? ea est enim ratio decumarũ, ut sine plurimis literis confici non possit: singula enim nomina aratorum, & cum singulis pactiones decumarũ, literis persequi, & cõficere necesse est. iugera professi sunt aratores omnes imperio, atq; instituto tuo. nõ opinor quenquam minus esse professum, q̃ quãtum arasset, cum tot cruces, tot iudicia, tot ex cohorte Recuperatores proponerẽtur. in iugere Leontini agri medimnum ferè tritici seritur, perpetua, atque æquabili satione: ager efficit, cum octauo bene ut agatur: uerũ, ut omnes dij adiuuẽt, cũ decimo. quod siquãdo accidit, tum fit, ut tantum decumæ sit, quãtum seueris, hoc est, ut, quot iugera sunt sata, totidẽ medimna decumæ debeantur. hoc cum ita esset: primũ illud dico, pluribus millibus medimnũ uenisse decumas agri Leontini, quàm quot millia iugerum sata erant in agro Leontino. quod si fieri nõ poterat, ut plus quàm decem medimna ex iugere ararent; medimnũ autem ex iugere Decumano dari poterat, cum ager, id quod perraro euenit, cum decumo extulisset: quæ erat ratio Decumani, siquidem decumæ, ac non bona ueniebant aratorũ, ut pluribus aliquanto medimnis decumas emeret, quàm iugera erant sata? in Leontino iugerum subscriptio, ac professio non est plus XXX, decumæ XXXVI medimnum uenierunt. errauit, an potius insaniuit Apronius? immo tum insanisset, si aratoribus, quod deberẽt, licitum esset, & non, quod Apronius imperasset, necesse fuisset dare. si ostendo minus tribus medimnis in iugerũ neminẽ dedisse decumæ: concedes opinor, ut cum decumo fructus arationis perceptus sit, neminem minus tribus decumis

dedisse. atque hoc in beneficij loco petitum est ab Apro=nio, ut iugera singula ternis medimnis decidere liceret. nã cum à multis quaterna, etiam quina exigerentur; mul=tis autem nõ solum granum ullum, sed ne paleæ quidem ex omni fructu, atq; ex annuo labore relinquerentur: tum aratores Centuripini, qui numerus in agro Leonti=no maximus est, unum in locum conuenerunt, hominem suæ ciuitatis in primis honestum, ac nobilem Andronem Centuripinum legarunt ad Apronium, eundem, quẽ hoc tempore ad hoc iudicium Legatũ et testem Centuripina ciuitas misit; ut is apud eum causam aratorum ageret, ab eoq; peteret, ut ab aratoribus Centuripinis ne amplius in iugera singula, quã terna medimna exigeret. hoc uix ab Apronio in summo beneficio, pro ijs qui etiam tum incolumes erãt, impetratum est. id cum impetrabatur, hoc uidelicet impetrabatur, ut pro singulis decumis ter=nas decumas dare liceret. quòd si tua res non ageretur, à te potius postularẽt, ne amplius quàm singulas, quàm ab Apronio, ut ne plus, quàm ternas decumas darent. nunc, ut hoc tempore ea, quæ regie, seu potius tyrannice statuit in aratores Apronius, prætermittam, neq; eos appellem, à quibus omne frumentum eripuit, & quibus nihil nõ mo do de fructu, sed ne de bonis quidem suis reliqui fecit: ex his ternis medimnis (quod beneficij, gratiæq; causa cõ cessit) quid lucri fiat, cognoscite. professio est agri Leon=tini ad iugera XXX mil. hæc sunt ad tritici medimna XC idest tritici mod. DXL millia. deductis tritici mod. CCXVI quanti decumæ uenierunt, reliqua tri=tici CCCXXIIII. adde totius summæ DXL millia mod. tres quinquagesimas, idest tritici mod. XXXII

CCCC.

CCCC. ab omnibus enim ternæ, præterea quinquagesimæ exigebantur. sunt hæc iam ad HS CCCXL mod. tritici. at ego CCCC lucri facta esse dixeram: non enim duco in hac ratione eos, quibus ternis medimnis non est licitum decidere. uerum ut hac ipsa ratione summã mei promissi cõpleam, ad singula medimna multi HS duo, multi HS quinq; accessionis cogebantur dare: qui minimũ, singulos nummos. hoc minimũ ut sequamur, quoniã X C medimnas duximus: accedant eò nouo, pessimoq; exemplo ad HS XC mil. hic mihi etiam dicere audebit, magno se decumas uendidisse, cum ex eodem agro, dimidio plus abstulerit, q̃ populo R. miserit. CCXVI decumas agri Leontini uendidisti: si ex lege, magno: si, ut lex esset libido tua, paruo: si, ut, quæ dimidiæ essent, decumæ uocarẽtur, paruo uendidisti: multo enim pluris fructus annui Siciliæ uenire potuerunt, si id te senatus, aut populus R. facere uoluisset: etenim sæpe decumæ tanti uenierunt, cum lege Hieronica uenirent, quanti nunc lege Verrea uenierunt. cedo mihi C. Norbani decumas uenditas C. NORBANI DECVMAE VENDITAE AGRI LEONTINI. atq; tum neq; iudicium de modo iugerum dabatur: neq; enim erat Artemidorus Cornelius Recuperator: neq; ab aratore magistratus Siculus tantum exigebat, quãtum Decumanus ediderat: nec beneficium petebatur à Decumano, ut in iugera singula ternis medimnis decidere liceret: nec nummorum accessionem cogebatur arator dare, nec ternas quinquagesimas frumenti addere: & tamen populo R. magnus frumenti numerus mittebatur. quid uero istæ sibi quinquagesimæ? quid porrò nummorum accessio=

nes uolunt?quo id iure,atq; adeo quo id potius ore feci=
sti?nummos dabat arator.quomodo?aut unde?qui,si lar
gissimus esse uellet,cumulatiore mensura uteretur,ut an
tea solebant facere in decumis,cum æqua lege, & condi
tione ueniebant.is nummum dabat.unde? de frumento?
quasi habuisset te Prætore quod uéderet.de uiuo igitur
erat aliquid resecandum,ut esset, unde Apronio ad illos
fructus arationum hoc corollarium nummorum adde=
retur.iam id porrò utrum libentes,an inuiti dabant?li=
bentes?amabant credo Apronium.inuiti?qua re,nisi ui,
& malo cogebãtur? iam iste homo amentissimus in uen
dundis decumis nummorum faciebat accessiones ad sin
gulas decumas:neq; multum,bina aut terna millia adde
bat.fiunt per triennium HS fortasse D millia.hoc neq;
exemplo cuiusquam,neq; ullo iure fecit:neq; eam pecu=
niam retulit:neq;, hoc paruum crimen quemadmodum
defensurus sit,homo quisquam unquã excogitauit.quod
cum ita sit : audes dicere te magno decumas uendidisse?
cum sit perspicuum,te bona,fortunasq; aratorum , non
populi R.sed tui quæstus causa uendidisse.ut,si quis uil=
licus ex fundo,cui HS dena merces esset, excisis arbori=
bus,ac uenditis,demptis tegulis,instrumento,pecore ab=
alienato,domino XX millia nummũ pro X miserit,
sibi alia præterea centũ confecerit: primo dominus igna
rus incommodi sui gaudeat,uillicoq; delectetur,quòd tã
to sibi plus mercedis ex fundo refectum sit ; deinde cum
audierit,eas res,quibus fundi fructus, & cultura conti
nentur,amotas,& uenditas , summo supplicio uillicum
afficiat,& secum male actum putet:item populus R.cũ
audit pluris decumas uendidisse C.Verrem, quàm inno=

centissimum hominē, cui iste successit, C. Sacerdotem, putat se bonum in arationibus, fructibusq́; suis habuisse custodem, ac uillicum: cum senserit istum omne instrumentum aratorum, omnia subsidia uectigalium uendidisse, omnem spem posteritatis auaritia sua sustulisse, arationes, & agros uectigales uastasse, atq; exinanisse, ipsum maximos quæstus, prædasq́; fecisse, intelliget secum actū esse pessime, istum autem summo supplicio dignum existimabit. unde ergo hoc intelligi potest? ex hoc maxime, ꝙ ager decumanus prouinciæ Siciliæ propter istius auaritiam desertus est. neq; id solum actum est, uti hi minus multis iugis arent, si qui in agris remāserunt; sed etiam, ut permulti locupletes homines, magni, et naui aratores agros latos, ac fertiles desererent, totasq́; arationes derelinquerent. id adeo sciri facillime potest ex literis publicis ciuitatum: propterea ꝙ lege Hieronica numerus aratorū quotannis apud magistratus publice subscribitur.

Recita tandem, quot acceperit aratores agri Leontini Verres. OCTVAGINTA TRES. quot anno tertio profiteantur. TRIGINTA DVO. unum & quinquaginta aratores ita uideo deiectos, ut his ne uicarij quidem successerint. quot aratores aduenientе te fuerunt agri Muticēsis, uideamus ex literis publicis. CENTVM OCTVAGINTA OCTO. quid? anno tertio? CENTVM ET VNVS. octuaginta septē aratores unus ager istius iniuria desiderat, atq; adeo nostra Resp. quoniam illa populi R. uectigalia sunt, hūc tot patrūfamilias numerū desiderat, et reposcit. ager Herbitēsis primo anno habuit aratores ducētos qnquaginta septē, tertio centū uiginti. hinc cētū trigintaseptē patresfa=

milias extorres profugerũt. Agyrinensis, ager quorũ hominum? q̃ honestorum? quàm locupletũ? ducentos quinquaginta aratores habuit primo anno Præturæ tuæ. q̃d tertio anno? octuaginta, quemadmodũ Legatos Agyrinenses recitare ex publicis literis audistis. prò dij immortales, si ex prouincia tota centum septuaginta eiecisses, posses ne seueris iudicibus saluus esse? unus ager Agyrinensis centum septuaginta aratoribus inanior cum sit, uos coniecturam totius prouinciæ non facietis? atq; hoc peræque in omni agro decumano reperietis: quibus aliquid tamen reliqui fuerit ex magno patrimonio, eos in agris minore instrumẽto, minus multis iugis, minores remansisse, quòd metuebant, si recessissent, ne reliquas fortunas omnes amitterent: quibus autem iste nihil reliqui, quod perderent, fecerat, eos planè non solum ex agris, uerum ex ciuitatibus suis profugisse. illi ipsi, qui remanserant, uix decuma pars induatorũ, relicturi agros omnes erant, nisi ad eos Metellus Roma literas misisset, decumas lege Hieronica uenditurum; & nisi ab ijs hoc petiuisset, ut sererent quamplurimum: quod illi semper sua causa fecerant, cum eos nemo rogaret, quandiu intelligebant sese sibi, & populo R. non Verri, & Apronio serere, impendere, laborare. iam uero si Siculorum fortunas negligitis; si, quemadmodum socij populi R. à magistratibus nostris tractentur, non laboratis: at uos communem populi R. causam suscipite, atq; defendite. eiectos aratores esse dico: agros uectigales uexatos, atq; exinanitos à Verre: populatam, uexatamq; prouinciam: hæc omnia doceo ciuitatum, & priuatis primariorum uirorũ testimonijs. quid uultis amplius? num expectatis, dum L. Metellus, is,

qui multos in istũ testes imperio, & potestate deterruit, idẽ absens de istius scelere, improbitate, audacia testimonium dicat? non, opinor. at is optime, qui successit isti, potuit cognoscere. ita est, uerum amicitia impeditur. at debet nos certiores facere, quo pacto se habeat prouincia. debet, uerũtamen non cogitur. num quis in Verrem L. Metelli testimonium requirit? nemo. num quis postulat? non, opinor. quid, si testimonio L. Metelli, ac literis hæc omnia uera esse docebo? quid dicetis? utrum, Metellum falsum scribere, an amicum lædendi esse cupidum? an Prætorem, quemadmodum prouincia affecta sit, nescire? Recita literas L. Metelli, quas ad Cn. Pompeiũ, et M. Crassum Coss. quas ad M. Mũmium Præt. quas ad Quæstores Vrbis misit. EPISTOLA L. METELLI. DECVMAS FRVMENTI LEGE HIERONICA VENDIDI. cum scribit se lege Hieronica uendidisse, quid scribit? ita se uendidisse, ut omnes præter Verrẽ. cũ scribit lege Hieronica uendidisse, q̃d scribit? se, per istum erepta, Siculis maiorũ nostrorum beneficia, ius ipsorũ, conditionẽ societatis, amicitiæ, fœderũ reddidisse. dicit, quãti cuiusq; agri decumas uendiderit. deinde quid scribit? Recita de epistola reliqua. SVMMA DATA EST OPERA À ME, VT QVAMPLVRIMO DECVMAS VENDEREM. cur igitur Metelle non ita magno uendidisti? quia desertas arationes, inanes agros, prouinciã miserã, perditamq; offendi. quid? id ipsum, quod satũ est, qua ratione quisq̃, qui sereret, inuẽtus est? Recita literas. ait se misisse, & cõfirmasse, suã interposuisse auctoritatẽ. tantũ quod aratoribus Metellus obsides nõ dedit, se in nulla re Verri simi

lem futurũ. at quid est tandẽ, in quo se laborasse dicat? Recita. VT ARATORES, QVI RELIQVI ERANT, QVAMPLVRIMVM SERERENT. qui reliqui? quid hoc est? reliqui, quo ex bello? qua ex uastitate? quænã in Sicilia tanta clades, aut quod bellũ tam diuturnum, tam calamitosum te Prætore uersatum est, ut is, qui tibi successerit, reliquos aratores collegisse, & recreasse uideatur? cum bellis Carthaginensibus Sicilia uexata est, & post nostram, patrumq; memoriã cum bis in ea prouincia magnæ fugitiuorum copiæ uersatæ sint: tamen aratorum internicio facta nulla est. tũ semente prohibita, aut messe amissa, fructus annuus interibat: tamẽ incolumis numerus manebat dominorum, atq; aratorum. tum qui M. Leuino, aut P. Rupilio, aut M. Aquilio Prætoribus in eam prouinciam successerant, aratores reliquos non colligebant. tanto ne plus Verres cum Apronio prouinciæ Siciliæ calamitatis importauit, quàm aut Hasdrubal cum Pœnorũ exercitu, aut Athenio cum fugitiuorum maximis copijs, ut temporibus illis, simul atq; hostis superatus eẽt, ager araretur omnis, neq; aratori Prætor per literas supplicaret, neq; eũ præsens oraret, ut quamplurimum sereret: nunc autem ne post abitum quidem huius importunissimæ pestis quisquam reperiretur, qui sua uoluntate araret? pauci essent reliqui, qui L. Metelli auctoritate in agros, atq; ad suum larem familiarem redirent? his te literis homo audacissime atq; amentissime iugulatum sentis? nõ uides, cum is, qui tibi successit, aratores reliquos appellet, hoc eũ diserte scribere, reliquos hos esse, nõ ex bello, neq; ex aliqua huiusmodi calamitate, sed ex tuo scelere, importunitate, a=

uaritia,crudelitate? Recita cætera. TAMEN PRO EO, VT ET TEMPORIS DIFFICVLTAS, ARATORVMQVE PENVRIA TVLIT. aratorum,inquit,penuria. si ego accusator toties de re eadem dicerem,uererer ne animos uestros offenderem iudices. clamat Metellus: Nisi literas misissem: nõ est satis: Nisi presens confirmassem: ne id quidem satis est. Reliquos,inquit,aratores. reliquos? propè lugubri uerbo calamitatem prouinciæ Siciliæ significat. addit: Aratorum penuria. expectate etiam iudices, si potestis, auctoritatem accusationis meæ. dico aratores istius auaritia eiectos: scribit Metellus reliquos ab se esse cõfirmatos. dico agros relictos, arationesq; desertas esse: scribit Metellus aratorum esse penuriam. hoc cum scribit, illud ostẽdit, deiectos, eiectos, fortunis omnibus expulsos esse populi R. socios, atq; amicos. quibus siqua calamitas propter istum saluis uectigalibus nostris accidisset: animaduertere in eum uos oportebat, præsertim cum ea lege iudicaretis, quæ sociorum causa esset constituta. cum uero perditis, profligatisq; socijs uectigalia populi R. sint diminuta, res frumentaria, commeatus, copiæ, salus urbis, atque exercituum nostrorum in posteritatem istius auaritia interijt: saltem commoda uestra respicite, si socijs fidelissimis prospicere non laboratis. Atque ut intelligatis ab isto præ lucro, prædaq; præsenti nec uectigalium, nec posteritatis habitam esse rationem: cognoscite, quid ad extremum scribat Metellus. in reliquum tempus ait se uectigalibus prospexisse. non scriberet se uectigalibus prospexisse, nisi hoc uellet ostendere, te uectigalia perdidisse: quid enim erat, quod uectigalibus

prospiceret Metellus in decumis, & in tota re frumentaria, si iste non uectigalia populi R. suo quæstu peruertisset? atq; ipse Metellus, qui uectigalibus prospicit, qui reliquos aratores colligit, quid assequitur, nisi hoc? ut arent, si qui possunt, quibus aratrũ saltem aliquod satelles istius Apronius reliquum fecit: qui tamẽ in agris spe, atq; expectatione Metelli remanserunt. quid cæteri Siculi? quid ille maximus numerus aratorum, qui nõ modo ex agris eiecti sunt, sed etiam ex ciuitatibus suis, ex prouincia, deniq; bonis, fortunisq; omnibus ereptis profugerunt: qua ratione ij reuocabuntur? quot Prætorum innocentia, sapientiaq; opus est, ut illa aratorum multitudo aliquando in suis agris, ac sedibus collocetur? ac ne miremini tantam multitudinem profugisse, quantam ex literis publicis, aratorumq; professionibus cognouistis: scitote tãtam acerbitatem istius, tantum scelus in aratores fuisse (incredibile dictu est iudices: sed & factũ, & tota Sicilia peruulgatum) ut homines propter iniurias, licentiamq; Decumanorum mortem sibi ipsi consciuerint. Centuripinũ Dioclem, hominem locupletem, suspendisse se constat, quo die sit ei nuntiatum Apronium decumas redemisse. Dyrrachinum primum ciuitatis eadem ratione mortem oppetisse, dixit apud uos homo nobilissimus Archonidas Elorinus, cum audisset tantum Decumanũ professum esse ex edicto istius sibi deberi, quantum ille bonis suis omnibus efficere nõ posset. hæc tu, tametsi omnium hominum dissolutissimus, crudelissimusq; semper fuisti, tamen nunquam perpeterere, quòd illi gemitus, luctusq; prouinciæ ad tui capitis periculum pertinebant, non inquam perpeterere, ut homines iniuriæ tuæ remedium morte, ac su=

ſpendio quærerent, niſi ea res ad quæſtum, & ad prædam tuam pertineret. quid? illud perpeterere? attendite iudices: omnibus enim neruis mihi cōtendēdum eſt, atq; in hoc laborandum, ut omnes intelligant, quàm improbam, quàm manifeſtam, quàm confeſſam rē pecunia redimere conentur. graue crimen eſt hoc, & uehemens, & poſt hominum memoriam, iudiciaq; de pecunijs repetundis cōſtituta grauiſſimum, Prætorem populi R. ſocios habuiſſe Decumanos. nō hoc nunc primum audit priuatus de inimico, reus ab accuſatore: iam antea in ſella ſedens Prætor, cum prouinciā Siciliam obtineret, cū ab omnibus nō ſolum id, quod cōmune eſt, propter imperium, ſed etiam id, quod iſtius præcipuū eſt, propter crudelitatem metueretur; millies audiuit, cum eius animū ad perſequendū non negligentia tardaret, ſed cōſcientia ſceleris, auaritiæq; ſuæ frenaret: loquebātur enim Decumani palàm, & præter cæteros is, qui apud iſtum plurimū poterat, maximosq; agros populabatur, Apronius: perparuū ex illis magnis lucris ad ſeſe peruenire, Prætorem eſſe ſocium. hoc cū palàm Decumani tota prouincia loquerentur, tuumq; nomē in re tam turpi, nefariaq; interponerent: nihil ne tibi uenit in mētem exiſtimationi tuæ conſulere? nihil deniq; capiti, ac fortunis tuis prouidere? cū tui nominis terror in auribus, animisq; aratorum uerſaretur; cum Decumani aratoribus ad pactiones faciendas non ſuam uim, ſed tuū ſcelus, ac nomen opponerent: ecquod iudiciū Romæ tam diſſolutum, tam perditū, tam nummarium fore putaſti, quo ex iudicio te ulla ſalus ſeruare poſſet? cum planū fieret, decumis contra inſtituta, legis, cōſuetudinemq; omniū uenditis, in aratorum bonis

fortunisq; diripiẽdis Decumanos dictitasse tuas esse partes, tuam rem, tuã prædam, idq; te tacuisse, &, cum dissimulare non posses, potuisse tamen perpeti, & perferre, quòd magnitudo lucri obscuraret periculi magnitudinem, plusq; aliquanto apud te pecuniæ cupiditas, quàm iudicij metus posset. esto: cætera negare non potes. ne illud quidem tibi reliquum fecisti, ut hoc posses dicere, nihil eorum te audisse, nihil ad tuas aures de infamia tua peruenisse. querebantur cum luctu, & gemitu aratores. tu id nesciebas? fremebat tota prouincia. nemo id tibi renuntiabat? Romæ querimoniæ de tuis iniurijs, conuentusq; habebantur. ignorabas hæc? ignorabas hæc omnia? quid? cum palàm Syracusis te audiente, maximo conuentu, P. Rubrius Q. Apronium sponsione lacessiuit, ni Apronius dictitaret, te sibi in decumis esse socium, hæc te uox non perculit? non perturbauit? non, ut capiti, et fortunis tuis prospiceres, excitauit? tacuisti, sedasti etiã lites illorũ: &, sponsio illa ne fieret, laborasti. prò dij immortales, hoc aut innocẽs homo perpeti potuisset, aut, q̃uis nocẽs, qui modo iudicia Romæ forẽ putaret, nõ aliqua se simulatione existimationi hominũ uindicasset? quid est hoc? spõsio fit de capite, ac fortunis tuis: tu sedes? & quiescis? nõ persequeris? nõ perseueras? nõ perquiris, cui dixerit Apronius? quis audierit? unde hoc natum? quemadmodũ prolatũ sit? si quis tibi ad aurem accessisset, & dixisset Aproniũ dictitare, te sibi esse sociũ: cõmoueri te oportuit, uocare Aproniũ, nec illum ante tibi satisfacere, q̃ tu omniũ existimationi satisfecisses. cum uero in foro celeberrimo, tanta frequẽtia, hoc uerbo, & simulatione Apronio, re uera tibi obiectum esset: tu un=

quam tantam plagam tacitus accipere potuisses, nisi hoc ita statuisses, in re tã manifesta, quicquid dixisses, te deterius esse facturum? Quæstores, Legatos, Præfectos suos, Tribunos multi missos fecerunt, et de prouincia decedere iusserunt, quòd eorum culpa se minus cõmode audire arbitrarentur, aut ꝙ peccare illos aliqua in re iudicarent. tu Apronium, hominem uix liberum, cõtaminatum, perditum, flagitiosum, qui nõ modo animum integrum, sed ne animam quidem puram conseruare potuisset, eum in tanto tuo dedecore profecto ne uerbo quidẽ grauiore appellasses, neq; apud te tã sancta religio societatis fuisset, ut tui capitis periculum negligeres, nisi rem tam notam esse omnibus, & tam manifestam uideres. cum eodem Apronio postea P. Scandilius eques R. quem uos omnes nostis, eandem sponsionem de societate fecit, quam Rubrius facere uoluerat. institit, oppressit, nõ remisit: facta est sponsio HS V mil. cœpit Scandilius Recuperatores, aut iudicem postulare. satis ne uobis Prætori improbo circundati cãcelli uidẽtur in sua prouincia, immo uero in sella, ac tribunali, ut aut de suo capite iudiciũ fieri patiatur præsens, ac sedens, aut cõfiteatur se omnibus iudicijs cõuinci necesse esse? spõsio est, ni te Apronius in decumis sociũ esse dicat: prouincia tua est: ades: abs te iudiciũ postulatur. quid facis? quid decernis? Recuperatores dicis te daturũ. bene agis. tametsi qui erunt tãtis ceruicibus Recuperatores, qui audeãt in prouincia, cũ Prætor adsit, nõ solum cõtra uoluntatem eius, sed etiã cõtra fortunas iudicare? uerũ esto, manifesta res est: cũ nemo esset, quin hoc se audisse liquido diceret; locupletissimus quisq; certissimus testis esset: nemo erat Sicilia tota, qui

nesciret decumas esse Prætoris nemo, qui non audisset, ita Apronium dictitasse. præterea conuentus honestus Syracusis, multi equites R. uiri primarij, ex qua copia Recuperatores reijci oporteret, qui aliter iudicare nullo modo possent. instat Scandilius poscere Recuperatores. tum iste homo innocens, qui illam suspicionẽ leuare, atq; ab se remouere cuperet, Recuperatores dicit se de cohorte sua daturum. prò deũ hominumq; fidem, quem ego accuso? in quo meam industriã, ac diligentiam spectari uolo? quid est, quod ego dicendo, aut cogitando efficere, aut assequi debeam? teneo in medijs uectigalibus populi R. in ipsis fructibus prouinciæ Siciliæ furem manifesto auertentem rem frumentariam omnem, pecuniam maximam: teneo inquam ita, ut negare non possit: nam quid hic dicet? sponsio facta est cum cognitore tuo Apronio de fortunis tuis omnibus, ni sociũ tibi in decumis esse dictitaret. expectant omnes, quãtæ tibi ea res curæ sit, quemadmodum hominũ existimationi te, atq; innocentiam tuam probari uelis. hic tu medicũ, & aruspicem, et præconem tuum Recuperatores dabis? aut etiam illum ipsum, quẽ tu in cohorte tua Cassianum iudicem habebas, siqua res maior esset, Papiriũ Potamonem, hominem seuerum, ex uetere illa equestri disciplina. Scandilius postulare de cõuentu Recuperatores. tum iste negat se de existimatione sua cuiquã, nisi suis cõmissurum. negotiatores putãt esse turpe, id forum sibi iniquum eiurare, ubi negotientur. Prætor prouinciam suam totam sibi iniquã eiurat. ò impudentiam singularẽ. hic postulat se Romæ absolui, qui in sua prouincia iudicauit se absolui nullo modo posse, qui plus existimet apud lectissimos senatores pecuniam, q̃

apud tres negotiatores metũ ualere. Scandilius uero negat sese apud Artemidorum Recuperatorem uerbũ esse facturum, & tamen auget, atq; onerat te bonis cõditionibus, si tu uti uelis. si ex prouincia Sicilia tota statuas idoneũ iudicem, aut Recuperatorem nullum posse reperiri, postulat à te, ut Romã reijcias. hic enimuero tu exclamas, hominem improbũ, qui postulet ibi de tua existimatione iudiciũ fieri, ubi te inuidiosum esse intelligebat: negas te Romam reiecturum: negas de cõuentu Recuperatores daturũ, cohortem tuã proponis. Scandilius rem se totam relicturũ dicit, & suo tempore esse rediturum. quid tu ibi tum? quid facis? Scãdiliũ cogis: quid? sponsionem acceptam facere? impudenter tollis expectatum existimationis tuæ iudiciũ. non facis. quid ergo? Apronio permittis, ut, quos uelit, de cohorte sumat Recuperatores? indignũ, uni potius ex iniquis sumendi, quàm utrisq; ex æquis reijciendi fieri potestatem. neutrum facis eorum. quid ergo? est aliquid, quod improbius fieri potest: cogit enim Scandiliũ quinq; illa millia nummũ dare, atq; adnumerare Apronio. quid potuit elegãtius facere Prætor cupidus existimationis bonæ, qui ab sese omnẽ suspicionẽ propulsaret, qui se eripere ex infamia cuperet? adductus erat in sermonem, inuidiam, uituperationem: dictitarat homo improbus, atq; impurus Apronius, socium esse Prætorem: uenerat res in iudicium, atq; discrimen: potestas erat isti homini integro, atq; innocenti data, ut, in Apronium cum animaduertisset, sese grauissima leuaret infamia. quid excogitat pœnæ? quid animaduersionis in Apronium? cogit Scandilium Apronio ob singularem improbitatem, atq; audaciam, prædicationemq; nefariæ

ſocietatis, HS V millia mercedis nomine, ac præmij dare. quid interfuit homo audaciſſime, utrum hoc decerneres, an id, quod Apronius dictitabat, tu de te proferres, ac dictitares? quem hominem, ſi quis pudor in te, atq; adeo ſi quis metus fuiſſet, ſine ſupplicio dimittere nõ debuiſti, hunc abs te ſine præmio diſcedere noluiſti. omnia ſimul intelligere potuiſtis iudices ex hoc uno crimine Scandiliano: primum, hoc non eſſe Romæ natum de ſocietate decumarum, non ab accuſatore fictum, non, ut ſolemus interdum in defenſionibus dicere, crimen domeſticum, ac uernaculum, non ex tempore periculi tui cõſtitutum, ſed uetus, excogitatũ iam, & te Prætore iactatum, & nõ ab inimicis Romæ cõpoſitum, ſed Romam de prouincia exportatum. ſimul intelligi poteſt illud iſtius in Apronium ſtudium, Apronij de iſto nõ modo cõfeſſio, uerum etiam cõmemoratio. eodem accedit, quòd hoc quoq; intelligere poteſtis, iſtum ſtatuiſſe in prouincia ſua, exiſtimationis ſuæ iudicium extra cohortem ſuam cõmittendum fuiſſe nemini. ecquis eſt iudex, cui non ab initio decumani criminis perſuaſum ſit, iſtum in aratorũ bona, fortunaſq; impetũ feciſſe? quis hoc non ex eo ſtatim iudicauit, quod oſtendi, iſtum decumas noua lege, atque adeo nulla lege, contra omnium cõſuetudinem, atq; inſtituta uendidiſſe? uerum, ut iſtos ego iudices tam ſeueros, tam diligentes, tam religioſos nõ haberem, ecquis eſt, ex iniuriarum magnitudine, improbitate decretorũ, iudiciorum iniquitate qui hoc non iandudũ ſtatuerit, & iudicarit? etiam ſanè, ſit aliquis diſſolutior in iudicando, legum, officij, Reip. ſociorum, atq; amicorum negligentior. quid is? poſſit ne de iſtius improbitate dubitare, cum tanta lucra facta, tam

iniquas pactiones ui, & metu expressas cognouerit? cum tanta præmia, ciuitates ui, atq; imperio, uirgarũ, ac mortis metu nõ modo Apronio, atq; eius similibus, uerũ etiã Venerijs seruis dare coactas? ꝙ si quis sociorũ incõmodis minus mouetur; si quem aratorũ fugæ, calamitates, exilia, suspẽdia deniq; nõ permouent: nõ possum dubitare, quin is tamẽ, cum uastatã Siciliã, relictos agros ex ciuitatũ literis, & epistola L. Metelli cognouerit, statuat fieri nõ posse, ut de isto nõ seuerissime iudicetur. erit etiã aliquis, qui hæc omnia dissimulare, ac negligere possit. attuli spõsiones ipso præsente factas de decumarum societate, ab ipso prohibitas iudicari. quid est, quod posset quisq̃ manifestius hoc desiderare? nõ dubito, quin uobis satisfecerim iud. uerũtamen progrediar longius: nõ mehercule quo magis hoc uobis persuadeatur, q̃ iam persuasum esse cõfido: sed ut ille aliquãdo impudentiæ suæ finem faciat, aliquãdo desinat, ea se putare posse emere, quæ ipse semper habuit uenalia, fidẽ, iusiurandũ, ueritatem, officiũ, religionem; desinant amici eius ea dictitare, quæ detrimẽto, maculæ, inuidiæ, infamiæ nobis omnibus esse possint. at qui amici? ò miserum, atque inuidiosum, offensumq́; paucorum culpa, atque indignitate ordinem senatorium. Albam Aemilium sedentem in faucibus macelli loqui palàm, uicisse Verrem, emptos habere iudices, alium HS CCCC millibus, alium HS D; quem minimo, CCC? atq; ei cum responsum esset, fieri non posse, multos testes esse dicturos, me præterea causæ non defuturum: licet hercules, inquit, omnes omnia dicant: in illo nisi ita res manifesta erit allata, ut responderi nihil possit, uicimus. bene agis Alba: ad tuam

ueniam conditionem. nihil putas ualere in iudicijs coniecturam, nihil suspicionem, nihil anteactæ uitæ existimationem, nihil bonorum uirorum testimonia, nihil ciuitatum auctoritates, ac testimonia, literas manifestas quæris. non quæro iudices Cassianos, ueterem iudiciorum seueritatem non requiro: uestram in hoc fidem, dignitatem, religionem in iudicando non imploro: Albam habebo iudicem, eum hominem, qui se ipse scurram improbissimum existimari uult, qui à scurris potius semper gladiator, quàm scurra appellatus sit. afferam rem eiusmodi in decumis, ut Alba fateatur, istum in re frumentaria, & in bonis aratorũ aperte, palamq; esse prædatum.

Decumas agri Leontini magno dicit se uẽdidisse. ostẽdi iam illud initio, non existimandum magno uendidisse eum, qui uerbo decumas uendiderit, re, & conditione, & lege, & edicto, et licentia Decumanorum decumas aratoribus nullas reliquas fecerit. etiam illud ostendi, uendidisse alios magno decumas agri Leontini, cæterorumq; agrorum, & lege Hieronica uendidisse, & pluris etiam, quàm te, uendidisse, nec aratorem quenquã esse questum: nec enim fuit quod quisquã queri posset, cum lege æquissime scripta uenirent. neq; illud unquam aratoris interfuit, quanti decumæ uenirent: non enim ita est, ut, si magno uenierint, plus arator debeat; si paruo, minus. ut frumenta nata sunt, ita decumæ ueneunt. aratoris autẽ interest, ita se frumenta habere, ut decumæ quamplurimo uenire possint. dũ arator ne plus decuma det, expedit ei decumã esse q̃maximã. uerũ hoc, ut opinor, esse uis caput defensionis tuæ, magno te decumas uendidisse, agri uero Leontini, qui plurimum efficit, tritici mod. CCVI

millibus

millibus. si doceo, pluris aliquanto potuisse te uędere, neque his uoluisse addicere, qui contra Apronium licerentur, & Apronio multo minoris, q̃ alijs potueris, tradidisse: si hoc doceo, poterit ne te Alba, tuus antiquissimus nõ solum amicus, uerum etiam amator, absoluere? dico equitem R. hominem in primis honestum, Q. Minutium cũ sui simillibus, ad decumas agri Leontini tritici mod. non M, non MM, non MMM, sed ad unas unius agri decumas tritici mod. XXX uoluisse addere, & ei potestatẽ emendi nõ esse factam, ne res abiret ab Apronio. negare hoc, nisi forte negare omnia constituisti, nullo modo potes. palàm res gesta est, maximo conuentu, Syracusis: testis est tota prouincia, propterea ꝙ undiq; ad emendas decumas solent eò conuenire. quod siue fateris, siue conuinceris: quot & quàm maximis in rebus teneare, nõ uides? primum tuam rem illam, & prædam fuisse: nam nisi ita esset, cur tu Apronium malebas, quem omnes tuũ procurare in decumis negotium loquebantur, quàm Minutium decumas agri Leontini sumere? deinde immensum, atq; infinitum lucrum esse factum: nam si DXXX mod. tritici tu commotus non esses, certe hoc idem lucri Minutius Apronio libenter dedißet, si ille accipere uoluisset. quantam igitur illi spem prædæ propositam arbitramur fuisse, qui tantum præsens lucrum nulla opera insumpta contempserit, atq; despexerit? deinde ipse Minutius nunquam tanti habere uoluisset, si decumas tu lege Hieronica uenderes: sed ꝙ tuis nouis edictis, & iniquissimis institutis plus aliquanto se, quàm decumas ablaturũ uidebat, iccirco longius progressus est. at Apronio semper plus etiam multo abs te permissum est, quàm quod

edixeras. quātum igitur quæstum putamus factum esse per eum, cui quiduis licitum sit, cum tantum lucri uoluerit addere is, cui, si decumas emisset, idem non liceret? postremo illa quidem certe tibi præcisa defensio est, in qua tu semper omnia tua furta, atq; flagitia latere posse arbitratus es: magno te decumas uendidisse, plebi R. consuluisse, annonæ prospexisse. non potest hoc dicere is, qui negare non potest, se unius agri decumas XXX mod. minoris q̃ potuerit, uendidisse. ut etiam, si tibi hoc concedam, Minutio ideo te nō tradidisse, ꝙ iam addixisses Apronio (aiunt enim te ita dictitare: quod ego expecto, cupióq; te illud defendere) uerum ut ita sit: tamen non potes hoc quasi præclarum aliquid prædicare, magno te decumas uēdidisse, cum fuisse fateare, qui multo pluris uoluerint emere. tenetur igitur iam iudices, & manifesto tenetur auaritia, cupiditas hominis, scelus, improbitas, audacia. quid, si hæc, quæ dico, ipsius amici, defensoresq; iudicarunt? quid uultis amplius? aduentu L. Metelli Prætoris, cum omnes eius comites iste sibi suo illo panchresto medicamēto amicos redemisset, aditum est ad Metellum: eductus est Apronius: eduxit uir primarius C. Gallius senator: à L. Metello, ut ex edicto suo iudiciū daret in Apronium, quòd per uim, aut metum abstulisset; quā formulam Octauianam & Romæ Metellus habuerat, & habebat in prouincia; non impetrat, cum hoc diceret Metellus, præiudicium se de capite C. Verris per hoc iudiciū nolle fieri. tota Metelli cohors, hominum non ingratorū, aderat Apronio. C. Gallius, homo nostri ordinis, à suo familiarissimo L. Metello iudicium ex edicto non potest impetrare. non reprehēdo Metellum. pepercit homini ami=

co, & quemadmodum ipsum dicere audiui, necessario. non reprehendo inquam Metellum: sed hoc miror, quomodo, de quo homine præiudicium noluerit fieri per Recuperatores, de hoc ipso non modo præiudicarit, uerum grauissime, ac uehementissime iudicarit: primum enim, si Apronium absolutum iri putaret, nihil erat, quod ullum præiudicium uereretur: deinde, si, condemnato Apronio, coniunctam cum eo Verris causam omnes erant existimaturi, Metellus quidem certe iam hoc iudicabat, eorum rem, causamq; esse coniunctam, qui statuerit, Apronio condemnato, de isto præiudicium futurum. & simul una res utrique rei est argumento: & aratores ui, & metu coactos Apronio multo plus, quàm debuerint, dedisse: & Apronium istius rem suo nomine egisse, cum L. Metellus statuerit, non posse Apronium condemnari, quin simul de istius scelere, atque improbitate iudicaretur. Venio nũc ad epistolam Timarchidis, liberti istius, & accensi. de qua cum dixero, totum hoc crimẽ decumanum perorabo. hæc epistola est iudices, quam nos Syracusis in ædibus Aproniј, cum literas cõquireremus, inuenimus. missa est, ut ipsa significat, ex itinere, cum Verres iam de prouincia decessisset, Timarchidis manu scripta. Recita epistolam Timarchidis. TIMARCHIDES VERRIS ACCENSVS APRONIO SALVTEM DICIT. iam hoc quidem nõ reprehendo, quòd ascripsit, accensus: cur enim sibi hoc scribæ soli sumant? L. Papirius scriba. uolo ego hoc esse commune accensorum, lictorum, uiatorum. FAC DILIGENTIAM ADHIBEAS, QVOD AD EXISTIMATIONEM

PRAETORIS ATTINET. cõmendat Apronio Verrem, & hortatur ut inimicis eius resistat. bono præsidio munitur existimatio tua, siquidem in Aproniј constituitur diligentia, atque auctoritate. HABES VIRTVTEM, ATQVE ELOQVENTIAM. q̃ copiose laudatur Apronius à Timarchide? q̃ magnifice? cui ego nõ putem illum placere oportere, qui tantopere Timarchidi probatus sit? HABES, SVMPTVM VNDE FACIAS. necesse est, quod redundaret de uestro frumentario quæstu, ad illum potissimum, per quẽ agebatis, defluxisse. SCRIBAS, APPARITORES RECENTES ARRIPE: CVM L. VVLTEIO, QVI PLVRIMVM POTEST, CAEDE, CONCIDE. uidete, q̃ ualde malitiæ suæ cõfidat Timarchides, qui etiam Apronio improbitatis præcepta det. iam hoc, cæde, concide, non uerba domo patroni depromere uidetur ad omne genus nequitiæ accommodata? VOLO MIHI FRATERCVLO TVO CREDAS. consorti quidẽ in lucris, atq; furtis, gemino, et simillimo nequitia, improbitate, audacia. IN COHORTE CHARVS HABEARE. quid est hoc, in cohorte? quò pertinet? Apronium doces? quid? in uestram cohortem te monitore, an sua sponte peruenerat? QVOD CVIQVE OPVS SIT, OPPONE. qua impudentia putatis eum in dominatione fuisse, qui in fuga tã improbus sit? ait, omnia pecunia effici posse: dare, profundere, opponere, si uelis uincere. non hoc mihi tam molestum est Apronio suadere Timarchidem, quàm quòd hoc idẽ patrono suo præcipit. TE POSTVLANTE

OMNES VINCERE SOLENT. Verre quidem Prætore, non Sacerdote, non Peduceo, non ipso Metello. SCIS METELLVM SAPIENTEM ESSE. hoc uero ferri iam nō potest, irrideri uiri optimi L. Metelli ingenium, & contemni, ac despici à fugitiuo Timarchide. SI VVLTEIVM HABEBIS, OMNIA LVDIBVNDVS PERFICIES. hic uehementer errat Timarchides, qui aut Vulteium pecunia corrumpi putet posse, aut Metellum unius arbitratu gerere Præturam. sed errauit coniectura domestica, quia multos per se, & per alios multa ludibundos libidinose apud Verrem effecisse uidit. ad omnes, eosdem patere aditus arbitrabatur. facilius uos efficiebatis ludibundi quæ uolebatis à Verre, quòd multa eius ludorum genera noratis. INCVLCATVM EST METELLO ET VVLTEIO, TE ARATORES EVERTISSE. quis istuc Apronio attribuebat, cum aratorem aliquem euerterat? aut Timarchidi, cum ob iudicandum, aut decernendum, aut imperandum aliquid, aut remittēdum pecuniam acceperat? aut Sestio lictori, cum aliquem innocētem securi percusserat? nemo. omne ei Verri tunc attribuebant, quem nunc condemnari uolunt. OBTVDERVNT EIVS AVRES, TE SOCIVM PRAETORIS FVISSE. uides ne, hoc quàm clarum sit, & fuerit? cum etiam Timarchides hoc metuat: concedes, non hoc crimen nos in te confingere, sed iampridem ad crimen aliquam defensionem libertum quærere? libertus, & accensus tuus, & tibi, ac liberis tuis omnibus in rebus coniunctus, ac proximus, ad Apronium scribit, uulgo esse ab omnibus ita

demonstratum Metello, tibi Apronium in decumis sociũ fuisse. FAC SCIAT IMPROBITATEM ARATORVM. IPSI SVDABVNT, SI DII VOLENT. quod istuc per deos immortales, aut qua de causa excitatum esse dicamus in aratores tã infestum odium, atq; tantum? quantam iniuriam fecerunt Verri aratores, ut eos etiam libertus, & accensus eius tam irato animo, his literis insequatur? neq; ego huius fugitiui iudices epistolam uobis recitassem, nisi ut ex ea totius familiæ præcepta, & instituta, & disciplinam cognosceretis. uidetis, ut moneat Aproniũ, quibus rebus, ac muneribus insinuet in familiaritatem Metelli, Volteium corrumpat? scribas, accensumq; pretio deliniat? ea præcipit, quæ uidit: ea monet alienũ hominem, quæ domi didicit ipse. uerum in hoc errat uno, q easdem existimat uias ad omnium familiaritates esse munitas. quanquam merito sum iratus Metello: tamen hæc, quæ uera sunt, dicam. Apronius ipsum Metellũ non pretio, ut Verrem, non conuiuio, non muliere, nõ sermone incauto, atque improbo posset corrumpere. quibus rebus nõ sensim, atq; moderate ad istius amicitiam arrepserat, sed breui tempore totum hominem, totamq; eius Præturã posséderat. cohortẽ autem Metelli quã uocat, quid erat quod corrumperet? ex qua Recuperatores nulli dabantur. nã quòd scribit Metelli filium puerum esse, uehementer errat: nõ enim ad omnes Prætorũ filios ijdem aditus sunt. ò Timarchide, Metelli est filius in prouincia, non puer, sed adolescens bonus, ac pudens, dignus illo loco, ac nomine. uester ille puer prætextatus in prouincia quemadmodum fuisset, non dicerem, si pueri esse illa culpam, ac non

patris existimarem. tu ne, cum te, ac tuam uitam nosses, in Siciliam tecum grandem prætextatum filium duce= bas? ut etiam si natura puerum à paternis uitijs, atq; à generis similitudine abduceret, consuetudo tamen eũ, & disciplina degenerare non sineret: fac enim fuisse in isto C. Lælij, M. Catonis materiem, atq; indolem: quid ex eo boni sperari, atque effici potest, qui in patris luxurie sic uixerit, ut nullum unquam pudicum, neq; sobrium con= uiuium uiderit? qui in epulis quotidianis adulta ætate per triennium inter impudicas mulieres, & intemperan tes uiros uersatus sit? nihil unquam à patre audiuit, quo pudentior, aut melior esset? nihil unquam patrem agere uidit, quod cum imitatus esset, non, id quod turpissimũ est, similis patri putaretur? quibus in rebus non solum fi= lio, uerũ etiam Reip. fecisti iniuriam: susceperas enim li= beros nõ solum tibi, sed etiam patriæ, qui non modo tibi uoluptati, sed etiam qui aliquãdo usui Reip. esse possent. eos instituere, atq; erudire ad maiorum instituta, atque ciuitatis disciplinam, non ad tuas turpitudines debui= sti. esset inerti, atq; impuro, & improbo parente nauus, & pudens, & probus filius: haberet aliquid abs te Resp. muneris. nunc pro te Verrem substituisti alterũ ciuitati: nisi hoc forte deterior est, si fieri potest, q tu eiusmodi e= uasisti non in hominis luxuriosi, sed tantum in furis, ac diuisoris disciplina educatus. quid isto festiuius fore ar bitramur, qui est tuus natura filius, consuetudine disci= pulus, uoluntate similis? quem ego iudices quamuis bo= num, fortemq; facile paterer euadere: nõ enim me ini= micitiæ commouent, si quæ mihi cum isto futuræ sint: nã si in omnibus rebus innocẽs fuero, meiq; similis, quid

mihi istius inimicitiæ nocebunt? sin aliqua in re Verri similis fuero, non magis mihi deerit inimicus, quàm Verri defuit: etenim iudices eiusmodi Resp. debet esse, et erit, seueritate iudiciorum constituta, ut inimicus neq; deesse nocenti possit, neq; obesse innocenti. quapropter nulla res est, quamobrem ego istum nolim ex paternis probris, ac uitijs emergere: id quod tametsi isti difficile est, tamen haud scio an fieri possit, præsertim si (ut nunc fit) custodes amicorum eum sectabuntur, quoniam pater tam negligens, ac dissolutus est. uerum huc longius, quàm uolũtas fuit, ab epistola Timarchidis digressa est oratio mea. qua recitata, conclusurum me esse crimen decumarum dixerã: ex quo intellexistis, innumerabilem frumenti numerum per triẽnium auersum à Rep. esse, abreptumq; aratoribus. sequitur, ut de frumento empto uos iudices doceam, maximo, atq; impudentissimo furto: de quo dũ certa, & pauca, & magna dicam breuiter, attendite.

Frumentum emere in Sicilia debuit Verres ex S.C. et ex lege Terentia, & Cassia frumentaria. emundi duo genera fuerũt, unum certarum decumanum, alterum, quod præterea ciuitatibus æqualiter esset distributum. illius decumani tantum, quantum ex primis decumis fuisset tritici mod. DCCC millia: pretium autem constitutum decumano in modios singulos HS ternos, imperato HS IIII. ita in frumentum imperatum HS duodetricies in annos singulos Verrì decernebatur, quod aratoribus solueret, in alteras decumas fermè ad nonagies. sic per triennium ad hanc frumenti emptionem Siciliẽsem propè centies & tricies erogatum est. hanc pecuniam tantam, datã tibi ex ærario inopi, atq; exhausto, datam ad

frumentum, hoc est ad necessitatem salutis, & uitæ, datam ut Siculis aratoribus, quibus tanta onera Resp. imponeret, solueretur, abs te sic laceratam esse dico, ut possim illud probare, si uelim, omnem te hanc pecuniam domum tuam auertisse: etenim sic hanc rem totam administrasti, ut hoc, quod dico, probari æquissimo iudici possit. sed ego habebo ratione auctoritatis meæ: meminero, quo animo, quo cõsilio ad causam publicã accesserim: nõ agam tecum accusatorie: nihil fingam: nihil probari uelim me dicente, quod nõ ante mihimet ipsi probatum sit. in hac pecunia publica iudices hæc insunt tria genera furtorũ. primum eam, cum posita esset apud eas societates, unde erat attributa, binis centesimis fœneratus est: deinde permultis ciuitatibus pro frumento nihil soluit omnino: postremo si cui ciuitati soluit, tantum detraxit, quãtum cõmodum fuit, nulli, quod debitũ est, reddidit. ac primũ hoc ex te quæro. tu, cui publicani è Carpinatij literis gratias egerũt, pecunia publica ex ærario erogata, ex uectigalibus populi R. ad emendũ frumentũ attributa fuerit ne tibi quæstui? pensitarit ne tibi binas centesimas? credo te negaturũ: turpis enim est, & periculosa cõfessio. mihi autem hoc perarduũ est demonstrare: quibus enim testibus? publicani tractati honorifice sunt: tacebunt. literæ eorũ decreto Decumanorũ remotæ sunt. quo me igitur uertã? rem tam improbã, crimen tantæ audaciæ, tantæq; impudentiæ propter inopiã testium, ac literarũ prætermittam? nõ faciam iudices: utar teste: quo? P. Vectio Chilone, homine equestris ordinis honestissimo, atq; ornatissimo: qui isti ita amicus & necessarius est, ut etiã si uir bonus nõ esset, tamen, quod cõtra istum

diceret, graue uideretur: ita uir bonus est, ut, etiam si inimicissimus isti esset, tamen eius testimonio credi oporteret. admiratur & expectat, quidnam Vectius dicturus sit. nihil dicet ex tempore, nihil ex sua uoluntate, nihil, ut ei utrūuis licuisse uideatur. misit in Siciliā literas ad Carpinatium, cum esset magister scripturæ, et sex publicanorum: quas ego Syracusis apud Carpinatium in literarū allatarū libris, Romæ in literarū missarū apud magistrū Tullium familiarem tuū inueni: quibus ex literis impudentiam fœnerationis quæso cognoscite. LITERAE MISSAE L. VECTII, L. SERVILII, C. ANTISTITIS MAGISTRORVM. præsto se tibi ait futurū Vectius, & obseruaturū quemadmodū rationes ad ærariū referas: ut, si hāc ex fœnore populo pecuniam nō retuleris, reddas societati. possumus hoc teste, possumus P. Seruilij, & C. Antistitis magistrorum, primorū hominū, atq; honestissimorū, possumus auctoritate societatis, cuius literis utimur, quod dicimus obtinere, an aliqua firmiora, aut grauiora quærēda sūt? Vectius tuus familiarissimus, Vectius tuus affinis, cuius sororē habes in matrimonio, tuæ frater uxoris Vectius, frater tui Quæstoris, impudentissimum tuū furtum, certissimumq; peculatum: nā quo alio nomine pecuniæ publicæ fœneratio est appellanda? * Recita reliqua. scribam tuū dicit Verres huius perscriptorē fœnerationis fuisse. ei quoq; magistri minātur in literis. & casu scribæ tum duo magistri fuerunt cum Vectio. binas centesimas ab se ablatas ferundum non putant: et recte non putant: quis enim hoc fecit unquam, quis denique conatus est facere, aut posse fieri cogitauit, ut, cum

ſenatus publicanos uſura ſæpe iuuiſſet, magiſtratus à publicanis pecuniam pro uſuris auderet auferre? certe huic homini ſpes nulla ſalutis eſſet, ſi publicani, hoc eſt ſi equites R. iudicarent. minor eſſe cura nunc iudices uobis diſceptantibus debet, & tanto minor, quanto eſt honeſtius alienis iniurijs, quàm re ſua commoueri. quid ad hæc reſpondere cogitas? utrum, factum negabis, an tibi hoc licitum eſſe defendes? negare qui potes? an ut tanta auctoritate literarum, tot teſtibus publicanis conuincare? licuiſſe uero qui? ſi mehercule te tuam pecuniam, non populi R. in prouincia fœneratum docerem, tamen effugere non poſſes. ſed publicam, ſed ob frumentum decretam, ſed à publicanis fœnore accepto, hoc licuiſſe cuiquam probabis? quo non modo cæteri, ſed ipſe nihil audacius, improbiusq; feciſti. non mehercule hoc, quod omnibus ſingulare uidetur, de quo mihi deinceps dicendum eſt, poſſum iudices dicere audacius eſſe, aut impudentius, quòd permultis ciuitatibus pro frumento nihil ſoluit omnino: maior hæc præda fortaſſe eſt: ſed illa impudentia certe non minor. & quoniam de illa fœneratione ſatis dictum eſt: nũc de hac tota pecunia auerſa quæſo cognoſcite. Siciliæ ciuitates multæ ſunt iudices ornatæ, atq; honeſtæ. ex quibus in primis numerãda eſt ciuitas Haleſina: nullam enim reperietis aut officijs fideliorem, aut copijs locupletiorem, aut auctoritate grauiorem. huic iſte annos ſingulos cum ſexaginta tritici millia modiũ imperauiſſet, pro tritico nummos abſtulit, quanti erat in Sicilia triticum: quos de publico nummos acceperat, retinuit omnes. obſtupui iudices, cum hoc mihi primum Haleſæ demõſtrauit in ſenatu Haleſinorum homo

summo ingenio, summa prudentia, summa auctoritate præditus Halesinus Aenias: cui senatus dederat publice causam, ut mihi, fratriq; meo gratias ageret, & simul qui nos ea, quæ ad iudicium pertinerent, doceret. demonstrat hanc istius cósuetudinem, ac rationem fuisse; cum omnis frumenti copia decumarum nomine penes istum esset redacta, solitum esse istum pecuniam cogere à ciuitatibus, frumentum improbare; quantum frumēti Romam esset mittendum, tãtum de suo quæstu, ac de sua copia frumenti mittere. posco rationes: inspicio literas: uideo frumenti granum Halesinos, quibus LX millia modiũ imperata erant, nullum dedisse, pecuniam Volcatio, Timarchidi, scribæ dedisse. reperio genus huiuscemodi iudices prædæ, ut Prætor, qui frumentum emere debebat, nõ emat, sed uendat: pecunias, quas ciuitatibus distribuere debebat, eas omnes auertat, atq; auferat. non mihi iam furtum, sed monstrum, ac prodigium uidebatur, ciuitatum frumentum improbare, pretium ei frumento constituere; quod constituisset, id ciuitatibus auferre; quod à populo R. accepisset, tenere. quot uultis esse in uno furto peccatorum gradus? ut, si singulis insistere uelim, progredi iste nõ posset. improbas frumētum Siculũ. quid? ipse quod mittis? peculiarem habes aliquam Siciliam, quæ tibi ex alio genere frumentũ suppeditare possit? cum senatus decernit, ut ematur in Sicilia frumentum, aut populus iubet: hoc, ut opinor, intelligit, ex Sicilia Siculum frumentũ apportari oportere. tu, cum ciuitatum Siciliæ uulgo omne frumentũ improbas, num ex Aegypto, aut ex Syria frumentũ Romã mittis? improbas Halesinũ, Cephaleditanũ, Thermitanũ, Amestratinũ,

Tindaritanum, Herbitense, multarum præterea ciuitatum. quid accidit tãdem, ut horũ populorũ agri frumentum eiusmodi te Prætore ferrent, quod nunquã antea? ut neq; tibi, neq; populo R. posset probari: præsertim cũ ex ijsdem agris, eiusdemq; anni frumentũ ex decumis Romam mancipes aduexissent. quid acciderat, ut ex eodem horreo decumanũ probaretur, emptum nõ probaretur? dubiũ ne est, quin ista omnis improbatio cogendæ pecuniæ causa nata sit? esto: improbas Halesinum: habes ab alio populo, quod probes: eme illud, quod placet: missos fac eos, quorum frumentum improbasti. sed ab ijs, quos repudias, exigis tantum pecuniæ, quantũ ad eum numerum frumenti satis sit, quem ciuitati imperas. dubiũ est, quid egeris? in medimna singula uideo ex literis publicis tibi Halesinos HS quinos denos dedisse. ostẽdam ex tabulis locupletissimorũ aratorum, eodem tempore neminem in Sicilia pluris frumentum uendidisse. quæ ergo ista ratio, aut quæ potius amentia, frumentum improbare id, quod ex eo loco sit, ex quo senatus, et populus R. emi uoluerit? ex eo aceruo, ex quo partem tu idem decumarum nomine probaris? deinde à ciuitatibus pecunias ad emendum frumentum cogere, cum ex ærario acceperis? utrum te lex Terentia Siculorũ pecunia frumẽtum emere à Siculis, an populi R. pecunia frumentum ab Siculis emere iussit? iam uero ab isto omnem illam ex ærario pecuniam, quã his oportuit ciuitatibus pro frumento dari, lucrifactam uidetis: accipis enim HS XV pro medimno: tanti enim est illo tempore medimnum. retines HS XII: tanti enim est frumentum Siciliense ex lege æstimatum. quid interest, utrũ hoc feceris, an frumẽ-

tum non improbaris, sed frumento probato, & accepto, pecuniam publicam tenueris omnem, neq; quicquam ulli dissolueris ciuitati? cum æstimatio legis eiusmodi sit, ut cæteris temporibus tolerabilis Siculis, te Prætore etiã grata esse debuerit: est enim modius lege HS III æstimatus: fuit autem te Prætore, ut tu in multis epistolis ad amicos tuos gloriaris, HS II. sed fuerit HS III: quoniam tu tantum à ciuitatibus in modios singulos exegisti. cum, si solueres Siculis tantum, quantum te populus R. iusserat, aratoribus fieri gratissimum posset: tu nõ modo eos accipere, quod oportebat, noluisti, sed etiã dare, quod non debebant, coegisti. atq; hæc ita gesta esse iudices cognoscite ex literis publicis ciuitatum, & ex testimonijs publicis: in quibus nihil fictũ, nihil ad tempus accõmodatum intelligatis. omnia, quæ dicimus, rationibus populorũ non interpositis, neq; perturbatis, neq; repentinis, sed certis, institutis, ordine relata, atq; confecta sunt. Recita rationes Halesinorum. cui pecuniam datam dicit? dic, dic etiã clarius. VOLCATIO, TIMARCHIDE, MEVIO. quid est Verres? ne illam quidem tibi defensionem reliquam fecisti, mãcipes in istis rebus esse uersatos, mancipes frumentũ improbasse, mancipes pretio cum ciuitatibus decidisse, & eosdem abs te illarũ ciuitatũ nomine pecunias abstulisse, deinde ipsos sibi frumentũ coemisse, nihil hæc ad te pertinere. mala mehercule, ac misera defensio, Prætorem hoc dicere: ego frumentum neq; attigi, neq; aspexi; mãcipibus potestaté probandi, improbandiq; permisi: mancipes à ciuitatibus pecunias extorserunt; ego autem, quã pecuniã populis dare debui, mancipibus dedi: mala est hæc quidem, ut dixi, defensio cri=

minis: sed tamen, hac ipsa tibi, si uti cupias, nõ licet. uetat te Volcatius, tuæ, tuorumq; deliciæ, mẽtionem mancipis facere. Timarchides autem, columen familiæ uestræ, premit fauces defensionis tuæ: cui simul, & Volcatio pecunia à ciuitate numerata est. iã uero scriba tuus annulo aureo suo, quẽ ex his rebus inuenit, ista te ratione uti non sinet. quid igitur est reliquũ? nisi uti fateare, te Romam frumentũ emptum Siculorũ pecunia misisse, publicam pecuniam domũ tuam conuertisse. ò cõsuetudo peccandi quantam habes iucunditatem in improbis, & audacibus, cum pœna abfuit, et licentia cõsecuta est. iste in hoc genere peculatus non nunc primum inuenitur, sed nunc demũ tenetur. uidimus, huic ab ærario pecuniã numerari Quæstori ad sumptum exercitus consularis: uidimus, paucis post mẽsibus et exercitũ, & Consulem spoliatum. illa omnis pecunia latuit in illa caligine, ac tenebris: quæ totam Remp. tum occupauerat. iterũ gessit hæreditariam Quæsturam cum Dolabella: magnã pecuniam auertit: sed eius rationem cũ damnatione Dolabellæ permiscuit. cõmissa est pecunia tanta Prætori: nõ reperietis hominem timide, nec leuiter hæc improbissima lucra ligurientem: deuorare omnem pecuniam publicam nõ dubitauit. ita serpit illud insitum in natura malũ cõsuetudine peccãdi libera, finem ut audaciæ statuere ipse sibi nõ possit. tenetur igitur aliquando, & in rebus tum maximis, tum manifestis tenetur. atq; in eam fraudem mihi uidetur diuinitus incidisse, nõ solum ut eas pœnas, quas proxime meruisset, solueret, sed ut illa etiam scelera eius in Carbonẽ, & in Dolabellã uindicaretur. etenim noua quoq; alia res extitit iudices in hoc crimine, quæ tollat

omnem dubitationem superioris illius decumani crimi=
nis. nam, ut illud missum faciam, per multos aratores in
alteras decumas, & in hæc DCCC millia modiũ, quod
emptum populo R. darent, non habuisse, sed à tuo procu=
ratore, hoc est ab Apronio, emisse; ex quo intelligi potest,
nihil te aratoribus reliqui fecisse: ut hoc prætereã, quod
in multis est testimonijs expositum: potest illo quicquam
esse certius, in tua potestate, atq; in tuis horreis omne fru
mentum Siciliæ per triẽnium, atque omnes fructus agri
decumani fuisse? cum enim à ciuitatibus pro frumento
pecuniam exigebas, unde erat frumentũ, quod Romam
mitteres, si tu id nõ omne clausum, & cõpressum possi=
debas? itaq; in eo frumento primus tibi ille quæstus fuit
ipsius frumẽti, quod erat ereptum ab aratoribus: alter,
ꝙ id frumentũ improbissime partũ, nõ semel, sed bis, ne=
que uno, sed duobus pretijs unũ & idem frumentũ uen
didisti, semel ciuitatibus HS XV in medimnũ, iterum
populo R. à quo HS XII in medimna pro eodem illo
frumẽto abstulisti. at enim frumentũ Centuripinorũ, &
Agrigentinorũ, et nõnullorũ fortasse præterea probasti,
& his populis pecuniã dissoluisti. sint aliquæ ciuitates in
eo numero, quarum frumentũ improbare nolueris. quid
tãdem? his ciuitatibus omnis ne pecunia, quæ pro frumẽ
to debita est, dissoluta est? unũ mihi reperi nõ populum,
sed aratorem: uide, quære, circũspice, si quis forte est ex
ea prouincia, in qua tu triennium præfuisti, qui te no=
lit perisse: unum inquam da mihi ex illis aratoribus, qui
uel ad statuam pecuniam contulerunt, qui sibi dicat pro
frumento omne esse, quod oportuerit, solutum. confirmo
iudices, neminem esse dicturum. ex omni pecunia, quam
aratoribus

aratoribus soluere debuisti, certis nominibus deductiones fieri solebant, primum pro spectatione, & collybo, deinde pro nescio quo cerario. hæc omnia iudices non rerum certarum, sed furtorum improbissimorum sunt uocabula. nam collybus esse qui potest, cum utantur omnes uno genere nummorum? cerarium uero quid uocas? quomodo hoc nomen ad rationes magistratus, quomodo ad pecuniam publicam allatum est? nam illud genus tertium deductionis erat eiusmodi, quasi non modo liceret, sed etiam oporteret; nec solum oporteret, sed planè necesse esset. scribæ nomine de tota pecunia binæ qnquagesimæ detrahebantur. quis tibi hoc concessit, quæ lex, quæ senatus auctoritas, quæ porrò æquitas, ut tantam pecuniam scriba tuus auferret siue de aratorum bonis, siue de populi R. uectigalibus? nam si potest ista pecunia sine aratorũ iniuria detrahi: populus R. habeat, præsertim in tantis ærarij angustijs. sin autem & populus id uoluit, & æquũ ita est, solui aratoribus: tuus apparitor parua mercede populi conductus, de aratorum bonis prædabitur? & in hac causa scribarũ ordinem in me concitabit Hortensius? & eorum commoda à me labefactari, atq; oppugnari iniuria dicet? quasi uero hoc scribis ullo exemplo sit, aut ullo iure concessum. quid ego uetera repetam? aut quid eorum scribarum mentionem faciam, quos constat sanctissimos homines, atq; innocentissimos fuisse? non me fugit iudices, uetera exẽpla pro fictis fabulis iam audiri, atq; haberi. in his temporibus uersabor miseris, ac perditis. nuper Hortensi Quæstor fuisti. quid tui scribæ fecerint, tu potes dicere. ego de meis hoc dico: cum in eadẽ ista Sicilia pro frumẽto ciuitatibus pecuniam soluerem;

mecum duos frugalissimos homines scribas haberem, L. Mamilium, & L. Sergium; nō modo istas duas quinquagesimas, sed omnino nummū nullum cuiquam esse deductum. dicerem, hoc mihi totum esse attribuendum iudices, si illi unquam à me hoc postulassent, si unquam omnino cogitassent. quamobrem enim scriba deducat, ac non potius mulio, qui adduxerit? tabellarius, cuius aduētu certiores facti petiuerunt? praeco, qui adesse iussit? uiator, ac Venerius, qui fiscum sustulit? quae pars operae, aut opportunitatis in scriba est, cur ei nō modo merces tanta detur, sed cur cum eo tantae pecuniae partitio fiat? ordo est honestus. quis negat? aut quid ea res ad hanc rem pertinet? est uero honestus, quòd eorū hominum fidei tabulae publicae, periculaq; magistratuum committuntur. itaq; ex ijs scribis, qui digni sunt illo ordine, patribusfamilias, uiris bonis, atq; honestis, percontamini, quid sibi istae quinquagesimae uelint: iam omnes intelligetis nouam rem totam, atq; indignam uideri. ad eos me scribas reuoca, si placet: noli hoc colligere, qui nummulis corrogatis de nepotum donis, ac de scenicorum corollarijs, cum decuriam emerunt, ex primo ordine explosorum in secundum ordinem ciuitatis se uenisse dicunt. eos scribas tecū disceptatores huius criminis habebo, qui istos scribas esse moleste ferunt. tametsi, cum in eo ordine uideamus esse multos non idoneos, qui ordo industriae propositus est, et dignitati: mirabimur turpes aliquot in eo esse, quò cuiuis licet pretio peruenire? tu ex pecunia publica HS terdecies scribam tuum permissu tuo cum abstulisse fateare, reliquam tibi ullam defensionem putas esse? hoc ferre quenquam posse, hoc quenquam deniq; nūc tuorum ad-

uocatorum animo æquo audire arbitrare? qua in ciuitate C. Catoni clarissimo uiro, consulari homini HS XVIII millibus lis æstimata sit: in eadem ciuitate apparitori tuo esse cõcessum, ut HS uno nomine terdecies auferret? hinc ille est annulus aureus, quo tu istum in concione donasti. quæ tua donatio singulari impudentia prædita, noua Siculis omnibus, mihi uero incredibilis uidebatur: sæpe enim nostri imperatores superatis hostibus, optime Rep. gesta scribas suos annulis aureis in concione donarunt: tu uero quibus rebus gestis, quo hoste superato, concionem donandi causa aduocare ausus es? neque enim solum scribam tuum annulo, sed etiam uirum fortissimum, ac tui dissimillimum, Q. Rubrium, excellenti uirtute, auctoritate, copijs, corona, & phaleris, et torque donasti; M. Cossutium sanctissimum uirum, atque honestissimum; M. Castritium summo splendore, ingenio, gloria præditum. quid hæc sibi horum trium ciuium R. dona uoluerunt? Siculos præterea potentissimos, nobilissimosq́; donasti. qui non, quemadmodum sperasti, tardiores fuerunt, sed ornatiores tuo iudicio ad testimonia dicunda uenerunt. quibus ex hostium spolijs, de qua uictoria, qua ex præda, aut manubijs hæc abs te donatio constituta est? an quòd te Prætore, paucorum aduentu myoparonum classis pulcherrima, Siciliæ propugnaculum, præsidiumq́; prouinciæ, piratarum manibus incensa est? an quòd ager Syracusanus prædonum incendijs te Prætore uastatus est? an quòd forum Syracusanum nauarchorum sanguine redundauit? an quòd in portu Syracusano piraticus myoparo nauigauit? nihil possum reperire, quamobrem te in istam amen-

amentiam incidisse arbitrer: nisi forte id egisti, ut hominibus ne obliuisci quidem rerum tuarum male gestarũ liceret. annulo est aureo scriba donatus: & ad eam donationem concio est aduocata. quod erat os tuum, cum uidebas in concione eos homines, quorum ex bonis iste annulus aureus donabatur, qui ipsi annulos aureos posuerant, liberisq́; suis detraxerant, ut esset unde scriba tuus hoc tuum munus, ac beneficiũ tueretur? quæ porrò præfatio tuæ donationis fuit? illa scilicet uetus, atq; imperatoria? quando tu quidem in prælio, in bello, in re militari: cuius ne mentio quidem te Prætore ulla facta est. an illa? quandoquidem tu nulla unquam mihi in cupiditate, ac turpitudine defuisti, omnibusq́; in ijsdem flagitijs mecum & in Legatione, & in Prætura, & hic in Sicilia uersatus es: ob hasce res, quoniam te locupletaui, hoc annulo aureo dono. uera hæc fuisset oratio: non enim iste annulus aureus abs te datus, istum uirum fortem, sed hominem locupletem esse declarat. ita eundem annulum ab alio datum testem uirtutis duceremus, abs te donatũ comitem pecuniæ iudicamus. Dictũ iudices est de decumano frumento: dictum de empto: extremum & reliquum est de æstimato. quod tum magnitudine pecuniæ, tum iniuriæ genere quemuis debet cõmouere, te uero eo magis, ꝙ ad hoc crimen non ingeniosa aliqua defensio, sed improbissima confessio comparatur. nam cum ex S. C. & ex legibus frumẽtum ei in cellam sumere liceret, idq́; frumẽtum senatus ita æstimasset, quaternis HS tritici modium, binis ordei: iste numero ad summam tritici adiecto, tritici modios singulos cum aratoribus denarijs ternis æstimauit. non est in hoc crimen Hortensi, ne for=

ad hoc meditere, multos sæpe uiros bonos, & fortes, & innocentes cum aratoribus, & cum ciuitatibus frumentum, in cellam quod sumi oporteret, æstimasse, & pecuniam pro frumento abstulisse. scio, quid soleat fieri: scio, quid liceat. nihil, quod antea fuerat in consuetudine bonorum, nunc in istius facto reprehenditur: hoc reprehendo, quod, cum in Sicilia HS II modius esset, ut istius epistola ad te missa declarat, summum HS ternis, id quod & testimonijs omnibus, et tabulis aratorum planum factum antea est; tum iste pro tritici modijs singulis ternos ab aratoribus denarios exegit. hoc crimen est: ut intelligas non ex æstimatione, neq; ex ternis denarijs pendere crimen, sed ex coductione annonæ, atq; æstimationis. etenim hæc æstimatio nata est iudices initio non ex Prætorum, aut Consulum, sed ex aratorum, atq; ciuitatum commodo: nemo enim fuit initio tam impudēs, qui, cum frumentum deberetur, pecuniam posceret. certe hoc ab aratore primum est profectum, aut ab ea ciuitate, cui imperabatur. cum aut frumentum uendidisset, aut seruare uellet, aut in eum locum, quò imperabatur, frumētum portare nollet: petiuit in beneficij loco, & gratiæ, ut sibi pro frumento, quanti frumentum esset, dare liceret. ex huiuscemodi principio, atq; ex liberalitate, atque accommodatione magistratuum, consuetudo æstimationis introducta est. secuti sunt auariores magistratus: qui tamen in auaritia sua non solum uiam quæstus inuenerunt, uerum etiam exitum, ac rationem defensionis instituerunt. semper ad ultima, ac difficillima loca apportādum frumentum imperare, ut uecturæ difficultate ad quam uellent æstimationē peruenirēt. in hoc genere fa-

cilior est existimatio, quam reprehensio: ideo quod eum, qui hoc facit, auarum possumus existimare, crimen in eo constituere non tam facile possumus: quod uidetur concedendum magistratibus nostris esse, ut ijs, quo loco uelint, frumentum accipere liceat. itaq; hoc est, quod multi fortasse fecerunt, & ita multi, ut ij, quos innocentissimos meminimus, aut audiuimus, non fecerint. quæro nunc à te Hortensi, cum utris tandem istius factum collaturus es? cum ijs credo, qui benignitate adducti per beneficium, et gratiam ciuitatibus concesserunt, ut nummos pro frumento darent. ita credo, petijsse ab isto aratores, ut, cum HS ternis tritici modium uendere non possent, pro singulis modijs. ternos denarios dare liceret. an, quoniã hoc non audes dicere, illuc confugies? uecturæ difficultate adductos, ternos denarios dare maluisse. cuius uecturæ? quo ex loco? in quem locum ne portarent? Philomelo ne Ephesum? uideo, quid inter annonam interesse soleat: uideo, quot dierum uia sit: uideo Philomelensibus expedire: quãti Ephesi sit frumentum, tãtum dare potius in Phrygia, quam Ephesum portare, aut ad emendum frumentum Ephesum pecuniam, & Legatos mittere. in Sicilia uero quid eiusmodi? Enna mediterranea est maxime. coge, ut ad aquam tibi, id quod summi iuris est, frumentum Ennenses metiantur, uel Plutiam, uel Halesam, uel Catinam, loca inter se maxime diuersa: eodem die, quo iusseris, deportabunt. tametsi ne uectura quidem opus est: nam totus quæstus hic iudices æstimationis ex annonæ natus est uarietate: hoc enim magistratus in prouincia assequi potest, ut ibi accipiat, ubi est carissimum. ideo ualet ista ratio æstimationis in Asia: ualet in Hispania: ualet in ijs

prouincijs,in quibus unum pretium frumento esse nõ solet.in Sicilia uero quid cuiusquã intererat, quo loco daret?neq; enim portandum erat:& quò quisq; uehere iussus esset,ibi tantidem frumentum emeret, quanti domi uendidisset.quamobrem si quid Hortensi docere uis, aliquid ab isto simile æstimatione,atq; à cæteris esse factũ: doceas oportet,aliquo in loco Siciliæ Prætore Verre ternis denarijs tritici modium fuisse.uide, quam tibi defensionem patefecerim,q̃ iniquam in socios, q̃ remotam ab utilitate Reip. q̃ seiunctam à uoluntate, atq; sententia legis.tu,cum tibi ego frumentum in meis agris, atq; in mea ciuitate,deniq; cum in ijs locis,in quibus es,uersaris, rem geris,prouinciam administras,paratus sim dare:angulum mihi aliquem eligas prouinciæ recõditum,ac derelictum?iubeas ibi me metiri,quò portare nõ expediat? ubi emere non possum?improbum facinus iudices, non ferendum,nemini lege concessum, sed fortasse adhuc in nullo etiam uindicatum.tamen ego hoc,quod ferri nego posse,Verri iudices cõcedo,& largior. si ullo in loco eius prouinciæ frumentum tanti fuit,quanti iste æstimauit: hoc crimen in istum reum ualere oportere nõ arbitror. uerum enimuero, cum esset HS binis, aut etiam ternis quibusuis in locis prouinciæ,duodenos sestertios exegisti. si mihi tecum neque de annona, neque de æstimatione tua potest esse controuersia: quid sedes? quid expectas? quid defendes? utrum tibi pecuniæ conciliatæ uidentur aduersum leges, aduersum Remp. cum maxima sociorũ iniuria,an uero id recte,ordine,è Rep. sine cuiusquã iniuria factũ esse defendes?cũ tibi senatus ex ærario pecuniã prõpsisset,& singulos tibi denarios adnumerasset,

quos tu pro singulis modiis aratoribus solueres: quid facere debuisti? si, quod L. Piso ille Frugi, qui legem de pecuniis repetundis primus tulit: cũ emisses, quanti esset; quod superaret pecuniæ, retulisses. si, ut ambitiosi homines, aut benigni: cum pluris senatus æstimasset, q̃ quãti esset annona; ex senatus æstimatione, non ex annonæ ratione soluisses. sin, ut pleriq; faciũt, in quo etiam erat aliquis quæstus, sed is honestus, atq; concessus: frumentum, quoniam uilius erat, ne emisses: sumpsisses id nummorum, quod tibi senatus cellæ nomine cõcesserat. hoc uero quid est? quã habet rationem, non quæro æquitatis, sed ipsius improbitatis, atq; impudẽtiæ? neq; enim est ferè quicquam, quod homines palàm facere audeant in magistratu, quamuis improbi, quin eius facti si non bonam, at aliquam rationem afferre soleant. hoc quid est? uenit Prætor: frumentum, inquit, me abs te emere oportet. optume. modiũ denario. benigne, ac liberaliter: nã ego tribus HS non possum uendere. mihi frumento nõ opus est: nummos uolo. non speraueram, inquit arator, me ad denarios peruenturum: sed, si ita necesse est, quãti frumentum sit, considera. uideo esse binis HS. quid ergo à me tibi nummorũ dari potest, cum senatus tibi quaternos nũmos dederit? quid poscit, attendite. & uos quæso simul iudices æquitatem Prætoris attendite. quaternos HS, quos mihi senatus decreuit, & ex ærario dedit, ego habebo, et in cistã trãsferã ex fisco. quid postea? quid? pro singulis modiis, quos tibi impero, tu mihi octonos HS dato: qua ratione? quid quæris rationem? non tantam rationem res habet, quantam utilitatem, atq; prædam. dic, inquit ille, planius. senatus te uoluit mihi nũmos dare, me tibi frumentũ metiri:

tu eos nũmos, quos mihi ſenatus dare uoluit, ipſe habebis? à me, cui ſingulos denarios dari oportuit, binos aufers? & huic prædæ, ac direptioni cellæ nomen imponis? hæc deerat iniuria, & hæc calamitas aratoribus te Prætore, qua reliquis fortunis omnibus euerterentur. nam quid eſſe reliqui poterat ei, qui per hanc iniuriam non modo frumentum omne amittere, ſed etiam omne inſtrumentum uendere cogeretur? quò enim ſe uerteret, non habebat. ex quo fructu nummos, quos tibi daret, inueniret? decumarum nomine tantum erat ablatum, quantum uoluntas tulerat Apronij: pro alteris decumis, emptoq; frumento aut nihil datum, aut tantum datum, quãtum reliqui ſcriba fecerat, aut ultro etiam, id quod didiciſtis, ablatũ. cogantur etiam nũmi ab aratore. quomodo? quo iure? quo exemplo? nam cum fructus diripiebãtur aratorum, atq; omni lacerabãtur iniuria: uidebatur id perdere arator, quod aratro ipſe quæſiſſet, in quo elaboraſſet, quod agri, ſegetesq; extuliſſent. quibus iniurijs grauiſſimis tamen illud erat miſerum ſolatiũ, ꝙ id perdere uidebatur, quod alio Prætore, eodem ex agro reparare poſſet. nũmos uero ut daret arator, quos non aratro, ac manu quærit: boues, & aratrũ ipſum, & omne inſtrumentũ uendat, neceſſe eſt. non enim debetis hoc cogitare: habet idem in nũmis: habet idẽ in urbanis prædijs. nam cum aratori onus aliquod imponitur: nõ hominis, ſi quæ ſunt præterea, facultates, ſed arationis ipſius uis, ac ratio conſideranda eſt, quid ea ſuſtinere, quid pati, quid efficere poſſit, ac debeat. quanquam illi quoq; ſunt homines ab iſto omni ratione exinaniti, ac perditi: tamen hoc uobis eſt ſtatuendum, quid aratorem ipſum arationis no=

mine muneris in Remp. fungi, ac sustinere uelitis. imponitis decumas, patiuntur: alteras, temporibus uestris seruiendum putant. dent emptum præterea: dabunt, si uoletis. hæc quàm sint grauia, & quid his rebus detractis possit ad dominos puri, ac reliqui peruenire, credo uos ex uestris rebus rusticis coniectura assequi posse. addite nũc eodem istius edicta, instituta, iniurias: addite Aprony, Veneriorumq; seruorum in agro decumano regna, ac rapinas: quãquam hæc omitto: de cella loquor. placet ne uobis in cellã magistratibus nostris frumentũ Siculos gratis dare? quid hoc indignius? quid iniquius? atqui hoc scitote aratoribus hoc Prætore optandum, ac petendum fuisse. Sositenus est Entellinus, homo cum primis ciuitatis prudens, & domi nobilis: cuius uerba audistis: qui ad hoc iudiciũ Legatus publice cum Arthemone, et Menisco primarys uiris missus est. is cum in senatu Entellino multa mecum de istius iniurys ageret, hoc dixit, si hoc de cella, atq; hac æstimatione concederetur, uelle Siculos senatui polliceri frumentum in cellam gratis, ne posthac tantas pecunias magistratibus nostris decerneremus. perspicere uos certo scio, Siculis quantopere hoc expediat, non ad æquitatis conditionem, sed ad minima malorum eligenda. nam qui mille modiũ Verri suæ partis in cellam gratis dedisset, duo millia nummũ, aut summũ tria dedisset: idem nunc pro eodẽ numero frumenti HS VIII millia dare coactus est. hoc arator assequi per triennium certo fructu suo non potuit: uendiderit instrumẽtum, necesse est. quòd si hoc munus, & uectigal aratio tolerare, hoc est Sicilia ferre, ac pati potest: populo R. ferat potius, quàm nostris magistratibus. magna est pecunia,

magnum præclarumq; uectigal. si modo id salua prouincia, si sine iniuria sociorũ percipere possitis, nihil detraho. magistratibus tantundem detur in cellam, quantum semper datum est. quod præterea Verres imperat: id, si facere nõ possunt, recusent: si possunt, populi R. potius hoc sit uectigal, q̃ præda Prætoris. deinde cur in uno genere solo frumenti ista æstimatio constituitur? si est æqua, & ferenda: populo R. Sicilia decumas det, pro singulis tritici modijs ternos denarios, sibi habeat frumentum. data tibi pecunia est Verres: una, qua frumentum tibi emeres in cellam: altera, qua frumẽtum emeres à ciuitatibus, quod Romã mitteres. tibi datam pecuniam domi retines: & præterea pecuniã permagnam tuo nomine aufers. fac idem in eo frumẽto, quod ad populum R. pertinet: exige eadem æstimatione pecuniã à ciuitatibus, & refer quam accepisti. tum refertius erit ærarium populi R. q̃ unquam fuit. at enim istã rem in publico frumento Sicilia nõ ferret: hanc rem in meo frumento tulit: proinde quasi aut æquior sit ista æstimatio in tuo, q̃ in populi R. cõmodo: aut ea res, quam ego dico, & ea, quã tu fecisti, inter se genere iniuriæ, nõ magnitudine pecuniæ differat. uerũ istam ipsam cellam ferre nullo modo possunt. ut omnia remittãtur, ut omnibus iniurijs, & calamitatibus, quas te Prætore tulerunt, in posterum liberentur; istam se cellam, atq; istam æstimationem negant ullo modo ferre posse. multa Sophocles Agrigentinus apud Cn. Pompeium Cos. nuper homo disertissimus, & omni doctrina, & uirtute ornatissimus pro tota Sicilia de aratorum miserijs grauiter, ac copiose dixisse, ac deplorasse dicitur. ex quibus hoc ijs, qui aderant (nam

magno conuentu acta res est) indignissimum uidebatur: qua in re senatus optime, ac benignissime cum aratoribus egisset, large, liberaliterq; æstimasset, in ea re prædari Prætorem, bonis euerti aratores, & id nō modo fieri, quasi liceat, concessumq; sit. quid ad hæc Hortensius? falsum esse crimen? hoc nūquam dicet. nō magnam hac ratione pecuniam captam? ne id quidem dicet. non iniuriam factam Siculis, atq; aratoribus? qui poterit dicere? quid igitur dicet? fecisse alios? quid est hoc? utrum crimini defensio, an comitatus exilio quæritur? tu in hac Rep. atque in hac hominum libidine, &, ut adhuc habuit se status iudiciorum, etiam licentia; non ex iure, non ex æquitate, non ex lege, non ex eo, quod licuerit; sed ex eo, quod aliquis fecerit, id, quod reprehenditur, recte factum esse defendes? fecerunt aliqui alia quàm multa. cur in hoc uno crimine isto genere defensionis uteris? sunt quædam omnino in te singularia, quæ in nullum alium hominem dici, neq; conuenire possint: quædam tibi cum multis cōmunia. ergo ut omittā tuos peculatus, ut ob ius dicundum pecunias acceptas, ut eiusmodi cætera, quæ forsitan alij quoq; etiam fecerint: illud, in quo te grauissime accusaui, ꝙ ob iudicandam rem pecuniam accepisses, eadem ista ratione defendes, fecisse alios? ut ego assentiar orationi, defensionem tamen non probabo: potius enim te damnato, cæteris angustior locus improbitatis defendendæ relinquetur, quàm te absoluto, alij, quod audacissime fecerunt, recte fecisse existimentur. lugent omnes prouinciæ: queruntur omnes liberi populi: regna deniq; iam omnia de nostris cupiditatibus, & iniurijs expostulant: locus intra Oceanum iam nullus est

neque tam longinquus, neq; tam reconditus, quò non per hæc tempora nostrorum hominũ libido, iniquitasq; peruaserit: sustinere iam populus R. omnium nationum nõ uim, non arma, nõ bellum, sed luctum, lacrymas, querimonias nõ potest. in eiusmodi re, ac moribus, si is, qui erit adductus in iudicium, cum manifestis in flagitijs tenebitur, alios eadem fecisse dicet: illi exempla non deerunt, Reip. salus deerit, si improborum exemplis improbi iudicio, ac periculo liberabuntur. placent uobis hominum mores? placet ita geri magistratus, ut geruntur? placet socios sic tractari, quod restat, ut per hæc tempora tractatos uidetis? cur hæc à me opera consumitur? quid sedetis? cur nõ in media oratione mea consurgitis, atq; disceditis? uultis autem istorum audacias, ac libidines ali qua ex parte resecare? desinite dubitare, utrũ sit utilius, propter multos improbos uni parcere, an unius improbi supplicio multorũ improbitatem cohercere. tametsi quæ ista sunt exempla multorum? nam cum in causa tanta, cum in crimine maximo dici à defensore cœptum est, factitatũ esse aliquid: expectant ij, qui audiũt, exempla ex uetere memoria, & monimentis, ac literis, plena dignitatis, plena antiquitatis: hæc plurimũ solent & auctoritatis habere ad probandũ, & iucunditatis ad audiendum. Africanos mihi, & Catones, & Lælios cõmemorabis? et eos fecisse idem dices? quãuis res nõ placeat, tamen cõtra hominũ auctoritatem pugnare nõ potero. an cum eos nõ poteris proferre, hos recentes, Q. Catulum patrem, C. Marium, Q. Scæuolam, M. Scaurum, Q. Metellum? qui omnes prouincias habuerunt, & frumentum cellæ nomine imperauerunt, magna est hominum auctoritas,

& tanta, ut etiam delicti suspicionem tegere possit. non habes ne ex his quidem hominibus, qui nuper fuerũt, ullum auctorem istius aestimationis. quò me igitur, aut ad quae exempla reuocas? ab illis hominibus, qui tum uersati sunt in Rep. cum & optimi mores erant, et hominum existimatio grauis habebatur, & iudicia seuera fiebant; ad hãc hominũ licentiã, & libidinem me abducis? & in quos aliquid exẽpli populus R. statui putat oportere, ab ijs tu defensionis exẽpla quaeris? nõ fugio ne hos quidem mores, dũmodo ex his ea, quae probat populus R. exẽpla, nõ ea quae cõdemnat, sequamur. nõ circunspiciã, nõ quaeram foris, cum habeas iudices principes ciuitatis, P. Seruilium, Q. Catulum: qui tãta auctoritate sunt, tãtis rebus gestis, ut in illo antiquorũ, & clarissimorũ hominũ, de quibus antea dixi, numero reponãtur. exempla quaerimus, & ea nõ antiqua. modo uterq; horum exercitũ habuit. quare Hortensi, quoniam te recentia exempla delectant, quid fecerint. ita ne uero? Q. Catulus frumẽto est usus, pecuniam non coegit: P. Seruilius quinquẽnium exercitui cũ praeesset, & ista ratione innumerabilem pecuniã facere posset, nõ statuit sibi quicquã licere, quod non patrem suũ, non auũ Q. Metellum facere uidisset: C. Verres reperietur, qui, quod expediat, id licere dicat? quod nemo nisi improbus fecerit, id aliorũ exẽplo se fecisse defendat? at in Sicilia factitatũ est. quae est ista conditio Siciliae? cur, quae optimo iure propter uetustatem, fidelitatem, propinquitatem esse debet, huic praecipua lex iniuriae definitur? sed in ista ipsa Sicilia nõ quaerã exemplum foris, hoc ipso ex cõsilio utar exemplis. C. Marcelle te appello, Siciliae prouinciae, cum esses pro Cõsule, prae-

fuisti:num quæ in tuo imperio pecuniæ cellæ nomine coactæ sunt? neq; ego hoc in tua laude pono. alia sunt tua facta, atq; consilia summa laude digna, quibus illam tu prouinciã afflictam, & perditam erexisti, atq; recreasti. nam hoc de cella ante Lepidus quidẽ fecerat, cui tu successisti. quæ sunt tibi igitur exẽpla in Sicilia cellæ, si hoc crimen non modo Marcelli facto, sed ne Lepidi quidem potes defendere? an me ad M. Antonij æstimationẽ frumenti, exactionemq; pecuniæ reuocaturus es? ita, inquit: ad M. Antonij: hoc enim mihi significasse, & annuisse uisus est. ex omnibus ne igitur populi R. Prætoribus, Consulibus, imperatoribus M. Antonium delegisti, & eius unum improbissimum factum, quod imitarere? & hic utrũ mihi difficile est dicere, an his existimare? ita se in illo infinito imperio M. Antonium gessisse, ut multo isti perniciosius sit dicere, se in re improbissima uoluisse Antonium imitari, q̃ se possit defendere, nihil in uita se M. Antonio simile fecisse. homines in iudicijs ad crimen defendendum, non quid fecerit quispiam, proferre solent, sed quid probarint: Antoniũ, cum multa contra sociorum salutem, multa contra uoluntatem prouinciarum & faceret, & cogitaret, in medijs eius iniurijs, & cupiditatibus mors oppressit. tu mihi, quasi eius omnia facta, atq; consilia senatus populusq; R. iudices comprobarint, ita Antonij exemplo istius audaciam defendis. at idem fecit Sacerdos. hominem innocentem, & summa prudentia præditum nominas: sed tum idem fecisse erit existimandus, si eodem cõsilio fecerit. nam genus æstimationis ipsum à me nunquam est reprehensum: sed eius æquitas aratorum cõmodo, & uoluntate perpenditur. nõ potest

reprehendi illa æstimatio, quæ aratori non modo incommoda non est, sed etiam grata est. Sacerdos ut in prouinciam uenit, frumentum in cellam imperauit. cum esset ante nouũ tritici mod. HS X V, petiuerunt ab eo ciuitates ut æstimaret. remissior aliquanto eius fuit æstimatio, quàm annona: nam æstimauit denariis III. uides eandem æstimationem propter temporis dissimilitudinem in illo laudis causam habere, in te criminis? in illo beneficij, in te iniuriæ? eodem tẽpore Antonius III denariis æstimauit post messem, summa in uilitate, cũ aratores frumentum dare gratis malebant, & aiebat, se tãtidem æstimasse, q̃ti Sacerdotem: neq; mẽtiebatur: sed eadem ista æstimatione alter subleuarat aratores, alter euerterat. q nisi omnis frumẽti ratio ex temporibus esset, & annona, nõ ex numero, neq; ex summa consideranda: nunq̃ tam grati hi sesquimodij Q. Hortensi fuissent: quos tu cum ad mensuræ tam exiguam rationem populi R. in capita descripsisses, gratissimũ omnibus fecisti: caritas enim annonæ faciebat, ut istuc, quod re paruum uidebatur, tempore magnum uideretur. idem istuc si in uilitate populo R. largiri uoluisses, derisum tuũ beneficium esset, atq; contemptum. noli igitur dicere istum idem fecisse, quod Sacerdotem: quoniam non eo tempore, neq; simili fecit anno. dicito potius, quoniã habes auctorem idoneum; quod Antonius uno aduentu, & uix menstruis cibariis fecerit, id istum per triennium fecisse: & istius innocentiam M. Antonij facto, atque auctoritate defendito. nam de Sex. quidem Peduceo fortissimo, atq; innocentissimo uiro quid dicitis? de quo quis unquam arator questus est? aut quis non ad hoc tempus innocentissimam omnium,

diligentissimamq;

diligentissimamq; Præturam illius hominis existimauit? biennio prouinciam obtinuit, cum alter annus in uilitate, alter in summa caritate fuerit: nũ aut in uilitate nũmũ arator quisquam dedit, aut in caritate de æstimatione frumenti questus est? at uberiora cibaria facta sunt caritate. credo: neq; id est nouum, neq; reprehendendum. modo C. Sétium uidimus, hominem uetere illa, ac singulari innocentia præditum, propter caritatem frumenti, quæ fuerat in Macedonia, permagnam ex cibarijs pecuniam reportare. quamobrem non ego inuideo tuis cómodis, siqua ad te lege uenerunt: iniuriam queror: improbitatem arguo: auaritiam in crimẽ, & in iudicium uoco. q̃ si suspiciones inijcere uoletis, ad plures homines, & ad plures prouincias crimen hoc pertinere: nõ ego istam defensionem uestram pertimescam, sed me omnium prouinciarum defensorem esse profitebor: etenim hoc dico, & magna uoce dico: ubicunq; hoc factum est, improbe factum est: quicunq; hoc fecit, supplicio dignus est. nã per deos immortales uidete iudices, et prospicite animis, quid futurum sit. multi magnas pecunias ab inuitis ciuitatibus, atq; ab inuitis aratoribus ista ratione cellæ nomine coegerunt (omnino ego neminem uideo, præter istum: sed do hoc uobis, & cócedo, esse multos). in hoc homine rem adductam in iudiciũ uidetis. quid facere potestis? utrũ, cum iudices sitis de pecunia capta, conciliata, tantam pecuniam captam negligere, an, cum lex sociorum causa rogata sit, sociorum querimonias nõ audire? uerum hoc quoq; uobis remitto: negligite præterita, si uultis: sed, ne reliquas spes turbetis, atq; omnes prouincias euertatis, id prouidete; ne auaritiæ, quæ antehac occultis itineribus,

atq; angustijs uti solebat, auctoritate uestra uiam pate= faciatis illustrem, atq; latam. nam si hoc probatis, & si hoc licere, pecunias isto nomine capi, iudicatis: certe hoc, quod adhuc nemo nisi improbissimus fecit, posthac ne= mo nisi stultissimus nō faciet. improbi sunt, qui pecunias cōtra leges cogunt: stulti, qui, quod licere iudicatum est, prætermittunt. deinde iudices uidete, q̄ infinitam sitis ho minibus licentiam pecuniarum eripiendarum daturi. si, ternos denarios qui coegit, erit absolutus: quaternos, de= nos deniq;, aut uicenos coget alius: quæ erit reprehensio? in quo primum iniuriæ gradu resistere incipiet seueritas iudicis? quotus erit iste denarius, qui non sit ferendus? & in quo primum æstimationis iniquitas, atq; improbitas reprehendatur? non enim à uobis summa, sed genus æsti mationis est comprobatum: neq; hoc potestis iudicare, ter nis denarijs æstimare licere: ubi enim semel ab annonæ ratione, & ab aratorum uoluntate res ad Prætoris libi= dinem translata est, non est iam in lege, atq; in officio, sed in uoluntate hominum, atq; audacia positus modus æsti= mandi. quapropter si uos semel in iudicando finem æqui tatis, & legis transieritis: scitote uos nullum cæteris in æ= stimādo finem improbitati, & auaritiæ reliquisse. uide= te igitur, q̄ multa simul à uobis postulentur. absoluite eum, qui se fateatur maximas pecunias cum summa so= ciorum iniuria cepisse. non satis. sunt alij quoq; complu res, qui idem fecerint. absoluite etiam illos, si qui sunt: ut uno iudicio quamplurimos improbos liberetis. ne id qui= dem satis est. facite, ut cæteris posthac idem liceat. licebit. at hoc parum est. permittite, ut liceat: quāti quisq; uelit, tanti æstimet. æstimabit. uidetis iam profecto iudices, hac

æstimatione à uobis comprobata, neq; modum posthac auaritiæ cuiusquam, neq; pœnam improbitatis futurã. quas ob res, quid agis Hortẽsi? Consul es designatus: prouinciã sortitus es: de æstimatione cum dices frumenti, sic te audiemus, quasi id, quod ab isto recte factum esse defendes, te facturum profiteare, & quasi, quod isti licitũ esse dices, uehementer cupias tibi licere. atqui si id licebit, nihil est, quod putetis quenquã posthac cõmissurum, ut de pecunijs repetundis condemnari possit: quantam enim quisq; concupierit pecuniam, tantam licebit per cellæ nomen æstimationis magnitudine consequatur. at enim est quiddã, quod etiã si palàm in defendendo non dicit Hortensius, tamen ita dicit, ut uos id suspicari, & cogitare possitis: pertinere hoc ad commodum senatorium, pertinere ad utilitatem eorum, qui iudicent, qui in prouincijs cum potestate, aut cum legatione se futuros aliquando arbitrẽtur. præclaros uiros existimas iudices nos habere, quos alienis peccatis concessuros putes, quo facilius ipsos peccare liceat. ergo id uolumus populum R. id prouincias, id socios, nationesq; exteras existimare, si senatores iudicent, hoc certe unum genus infinitæ pecuniæ per summam iniuriam cogendæ nullo modo posse reprehendi? quod si ita est: quid possumus contra illum Prætorem dicere, qui quotidie templum tenet, qui Remp. sistere negat posse, ni ad equestrem ordinẽ iudicia referantur? q si ille hoc unũ agitare cœperit, esse aliquod genus cogẽdæ pecuniæ, senatorũ cõmune, & iã propè cõcessum ordini, quo genere ab socijs maxima pecunia per summã iniuriã auferatur, neq; ullo modo senatorijs iudicijs reprehẽdi posse, idq;, dũ equester ordo iudicaret, nunq̃ esse cõmissum:

quis obstet, quis erit tam cupidus uestri, tam fautor ordinis, qui de transferendis iudicijs possit recusare? atq; utinam posset aliqua ratione hoc crimẽ, quamuis falsa, modo humana, atq; usitata defendere. minore periculo uestro, minore periculo prouinciarum omnium iudicaretis. negaret hic æstimatione se usum. uos id credidisse homini, non factum comprobasse uideremini. nullo modo negare potest: urgetur à tota Sicilia: nemo est ex tãto numero aratorum, à quo pecunia cellæ nomine non sit exacta. uellem etiam hoc posset dicere, nihil ad se istam rationem pertinere, per Quæstores rem frumentariam esse administratã. ne id quidem ei licebit dicere: propterea ꝙ ipsius literæ recitãtur ad ciuitates de ternis denarijs missæ. quæ est igitur defensio? feci, quod arguis: coegi pecunias maximas cellæ nomine: sed hoc mihi licuit: uobis, si prospicitis, licebit. periculosum prouincijs, genus iniuriæ confirmari iudicio. perniciosum nostro ordini, populum R. existimare, nõ posse eos homines, qui ipsi legibus teneãtur, leges in iudicando religiose defendere. Atq; isto Prætore iudices non solum æstimandi frumenti modus non fuit, sed ne imperandi quidem: neq; enim id, quod debebatur, sed quãtum commodum fuit, imperauit. summam faciam uobis ex publicis literis, & testimonijs ciuitatum frumenti in cellam imperati. reperietis quinquies tanto iudices amplius istum, q̃ quantum ei in cellam sumere licitum sit, ciuitatibus imperasse. quid ad hanc impudentiam addi potest, si & æstimauit tanti, ut homines ferre non possent, & tanto plus, quàm erat ei concessum legibus, imperauit? quapropter cognita tota re frumentaria iudices, iam facillime perspicere potestis, amissam

esse populo R. Siciliam fructuosissimam, atq; opportunissimam prouinciam, nisi eam uos istius damnatione recuperatis: quid est enim Sicilia, si ei agri cultionem sustuleris, & si aratorum numerum, ac nomē extinxeris? quid enim potest esse in calamitate residui, quod non ad miseros aratores isto Prætore per summam iniuriam, ignominiamq; peruenerit? quibus, cū decumas dare deberent, uix ipsis decumæ relictæ sunt: cum pecunia deberetur, soluta non est: cum optima æstimatione senatus frumentū eos in cellam dare uoluisset, etiam instrumēta agrorum uendere coacti sunt. dixi iam antea iudices, ut has omnes iniurias tollatis, tamē ipsam rationem arandi spe magis, & iucunditate quadam, q̄ fructu, atq; emolumento teneri: etenim ad incertum casum, & euētum certus quot annis labor, & certus sumptus impenditur. annona porrò pretium, nisi in calamitate fructuum, nō habet. si autem ubertas in percipiendis fructibus fuit, consequitur uilitas in uendendis, ut aut male uendendum intelligas, si processit; aut male perceptos fructus, si rectè licet uendere. totæ autem res rusticæ eiusmodi sunt, ut eas non ratio, neq; labor, sed, res incertissimæ, uenti, tēpestatesq; moderentur. hinc cum unæ decumæ lege, & conditione trahantur, alteræ nouis institutis propter annonæ rationem imperentur, ematur præterea frumētum quotannis publice, postremo etiam in cellam magistratibus, et Legatis imperetur: quid, aut quantum præterea est, quod aut liberum possit habere ille arator, ac dominus in potestate, suorum fructuum, aut in ipsis fructibus solutum? quòd si hæc ferūtur omnia; si uobis potius, ac populo R. quàm sibi, & suis commodis, opera, sumptu, labore deseruiunt:

etiam ne hæc noua debent edicta, et imperia Prætorum, & Aproniј dominationem, & Veneriorum seruorum furta, rapinasq; perferre? etiam ne frumentum pro empto gratis dare? etiam ne, in cellam cum cupiant gratis dare ultro, pecuniam grãdem dare? etiam ne hæc tot detrimenta, atque damna cum maximis iniuriјs, contumeliјsq; perferre? itaq; hæc iudices, quæ pati nullo modo potuerunt, non pertulerunt. arationes tota Sicilia desertas, atque à dominis relictas esse cognoscitis: neque quicquam aliud agitur hoc iudicio, nisi ut antiquissimi sociј, fidelissimiq; Siculi, coloni populi R. atque aratores, uestra seueritate, & diligentia, me duce, atque auctore in agros, atque in sedes suas reuertantur.

ACCVSATIONIS IN C. VER= REM LIBER VI. ORATIO IX.

VENIO nũc ad iſtius, quemadmodum ipſe appellat, ſtudiũ; ut amici eius, morbum, & inſaniam; ut Siculi, latrociniũ. ego, quo nomine appellem, neſcio. rem uobis proponam: uos eam ſuo nominis pondere penditote. genus ipſum prius cognoſcite iudices: deinde fortaſſe nõ magnopere quæretis, quo nomine appellandum putetis. nego in Sicilia tota, tam locuplete, tã uetere prouincia, tot oppidis, tot familijs, tam copioſis, ullum argenteum uas, ullum Corinthium, aut Deliacum fuiſſe: nego ullam gemmam, aut margaritam fuiſſe, aut quicquam ex auro, aut ebore factum, ſignum ullum æneum, marmoreum, eburneum: nego ullã picturam neque in tabulis, neq; textilem fuiſſe, quin quæſierit, inſpexerit; quod placitum ſit, abſtulerit. magnum uideor dicere. attendite, etiam quemadmodum dicam: non enim uerbi, neq; criminis cauſa augendi complector omnia. cum dico nihil iſtum eiuſmodi rerum in tota prouincia reliquiſſe: latine me ſcitote, nõ accuſatorie loqui. etiã planius: nihil in ædibus cuiuſquam, ne in oppidis quidem, nihil in locis communibus, ne in fanis quidem, nihil apud Siculum, nihil apud ciuem R. nihil denique iſtum, quod oculos, animumq; accenderit, neque priuati, neque publici, neque profani, neque ſacri tota in Sicilia reliquiſſe. unde igitur potius incipiam, quàm ab ea ciuitate, quæ tibi una in amore, atque in delicijs

fuit? aut ex quo potius numero, quàm ex ipsis laudatoribus tuis? facilius enim perspicietur, qualis apud eos fueris, qui te oderunt, qui accusant, qui persequuntur; cũ apud tuos Mamertinos inueniare improbissima ratione esse prædatus. C. Heius est Mamertinus (omnes hoc mihi facile concedent, qui Messanam accesserunt) omnibus rebus in illa ciuitate ornatissimus: huius domus est uel optima Messanæ, notissima quidem certe, & nostris hominibus apertissima, maximeq; perhospitalis. ea domus ante aduentum istius sic ornata fuit, ut urbi quoq; esset ornamento: nam ipsa Messana, quæ situ, mœnibus, portuq; ornata sit, ab his rebus, quibus iste delectatur, sanè uacua, atq; nuda est. erat apud Heium sacrarium cum magna dignitate in ædibus à maioribus traditum, perantiquũ: in quo signa pulcherrima quatuor summo artificio, summa nobilitate, quæ non modo istum hominem ingeniosum, atq; intelligentem, uerum etiam quemuis nostrum, quos iste idiotas appellat, delectare possent: unum Cupidinis marmoreum, Praxitelis (nimirum didici etiá, dum in istum inquiro, artificum nomina). idem opinor artifex eiusdem modi Cupidinem fecit illũ, qui est Thespys: propter quem Thespiæ uisuntur: nam alia uisendi causa nulla est. itaq; ille L. Mummius, cum Thespÿs ea, quæ ad ædem Felicitatis sunt, cæteraq; profana ex illo oppido signa tolleret, hunc marmoreum Cupidinem, quòd erat consecratus, non attigit. uerum ut ad illud sacrariũ redeam: signum erat hoc, quod dico, Cupidinis è marmore. ex altera parte Hercules egregie factus ex ære. is dicebatur esse Myronis, ut opinor, & certe. item ante hosce deos erant tabulæ, quæ cuiuis sacrarÿ religionem

ſignificare poſſent: erant ænea præterea duo ſigna non maxima, uerum eximia uenuſtate, uirginali habitu, atq; ueſtitu, quæ manibus ſublatis ſacra quædam more Athe nienſium uirginum repoſita in capitibus ſuſtinebāt. Ca= nephoræ ipſæ uocabātur. ſed earum artificem quēnam? recte admones. Polycletum eſſe dicebant. Meſſanam ut quiſq; noſtrū uenerat, hæc uiſere ſolebat: omnibus hæc ad uiſendum patebant quotidie: domus erat nō domino magis ornamento, quàm ciuitati. C. Claudius, cuius Aedi litatem magnificentiſſimā ſcimus fuiſſe, uſus eſt hoc Cu= pidine tandiu, dum forum dijs immortalibus, populoq; R. habuit ornatum: & cum eſſet hoſpes Heiorū, Mamer tini autem populi patronus, ut illis benignis uſus eſt ad cōmodandum, ſic ipſe diligens fuit ad reportādum. nu= per homines nobiles eiuſmodi, iudices: ecquid dico, nuper? immo uero modo, ac planè paulo ante uidimus, qui fo= rum, ac baſilicas nō ſpolijs prouinciarū, ſed ornamentis amicorum, cōmodis hoſpitum, nō furtis nocentium orna rent: qui tamen ſigna, atq; ornamenta ſua cuiq; redde= bant, non, ablata ex urbibus ſociorū quatridui cauſa per ſimulationem Aedilitatis, domū deinde, atq; ad ſuas uil= las auferebāt. hæc omnia, quæ dixi, ſigna iudices ab He= io de ſacrario Verres abſtulit: nullum inquā horum re= liquit, neq; aliud ullum tamen, præter unum peruetus ligneum, Bonam fortunam. ut opinor, eam iſte domi ſuæ habere noluit. prò deū hominumq; fidem, quid hoc eſt? quæ hæc cauſa? quæ hæc impudentia eſt? quæ, dico, ſi= gna, antequam abs te ſublata ſunt, nemo Meſſanā cum imperio uenit, quin uiderit. tot Prætores, tot Conſules in Sicilia tum in pace, tum etiam in bello fuerunt: tot ho=

mines cuiusq; modi : non loquor de integris, innocētibus, religiosis : tot cupidi, tot improbi, tot audaces : quorum nemo sibi tam uehemens, tam potēs, tam nobilis uisus est, qui ex illo sacrario quicquam poscere, aut tollere, aut attingere auderet. Verres, quod ubiq; erit pulcherrimum, auferet ? nihil habere præterea cuiquam licebit? tot domus locupletissimas domus istius una capiet? iccirco nemo superiorum attigit, ut iste tolleret ? ideo C. Claudius Pulcher retulit, ut C. Verres posset auferre? at nō requirebat ille Cupido lenonis domum, ac meretriciam disciplinam : facile illo sacrario patrio continebatur: Heio se à maioribus relictum esse sciebat : ad hæreditatem sacrorum nō quærebat meretricis hæredem. sed quid ego tam uehemēter inuehor? uerbo iam uno repellar. emi, inquit. ò dij immortales, præclaram defensionem . mercatorem cum imperio, ac securibus in prouinciam misimus, qui omnia signa, tabulas pictas, omne argentū, aurum, ebur, gemmas coemeret, nihil cuiquā relinqueret: hæc enim mihi ad omnia defensio patefieri uidetur, emisse. primum, si id, quod uis, tibi ego concedā, ut emeris , quoniam in toto hoc genere hac una defensione usurus es: quæro cuiusmodi tu iudicia Romæ putaris esse, si tibi hoc quenquam concessurū putasti, te in Prætura, ac imperio tot res, tam pretiosas, omnes deniq; res, quæ alicuius pretij fuerint, tota ex prouincia coemisse ? uidete maiorum diligentiam, qui nihil dum etiā istiusmodi suspicabātur, ueruntamen ea, quæ paruis in rebus accidere poterāt, prouidebāt. neminem, qui cum potestate, aut legatione in prouinciā esset profectus, tam amentem fore putarūt, ut emeret argentum ; dabatur enim de publico : ut uestem ; præbe=

batur enim legibus: mancipium putauerunt: quo & omnes utimur, & non præbetur à populo. sanxerunt, ne quis emeret mancipiū, nisi in demortui locum. si quis Romæ esset demortuus? immo siquis ibidem: nō enim te instruere domum tuam uoluerunt in prouincia, sed illum usum prouinciæ supplere. quæ fuit causa, cur tam diligenter nos in prouincijs ab emptionibus remouerēt? hæc iudices, ꝙ putabant ereptionem esse, nō emptionem, cum uenditori suo arbitratu uēdere non liceret. in prouincijs, intelligebāt, si is, qui esset cum imperio, ac potestate, quod apud quenq; esset, emere uellet, idq; ei liceret; fore, uti, quod quisq; uellet, siue esset uenale, siue non esset, quanti uellet, auferret. dicet aliquis: noli isto modo agere cum Verre: noli eius facta ad antiquæ religionis rationem exquirere: concede, ut impune emerit, modo ut bona ratione emerit, nihil ab inuito, nihil per iniuriam. sic agam. si quid uenale habuit Heius, si id, quanti æstimabat, tanti uendidit: desino quærere, cur emeres. quid igitur nobis faciundum est? num argumentis utēdum in re eiusmodi? quærendum est credo, Heius iste num æs alienum habuerit, num auctionem fecerit: si fecit, num tāta difficultas eum rei nummariæ tenuerit, tanta egestas, tanta uis oppresserit, ut sacrarium suum spoliaret, ut deos patrios uenderet. at hominem uideo auctionem fecisse nullam, uendidisse præter fructus suos nihil unquam: non modo in ære alieno nullo, sed in suis nummis multis esse, ac semper fuisse: si hæc contra, ac dico, essent omnia; tamen illum hæc, quæ tot annos in familia, sacrarioq; maiorum fuissent, uenditurum non fuisse. quid, si magnitudine pecuniæ persuasum est ei? uerisimile non

est,ut ille homo tam locuples,tã honestus religioni suæ, monimentisq; maiorum pecuniã anteponeret. sunt ista: ueruntamen abducuntur homines nõnunquã etiã ab institutis suis magnitudine pecuniæ. uideamus,quãta ista pecunia fuit,quæ potuerit Heium,hominem maxime locupletem,minime auarum,ab humanitate,& pietate,ab religione deducere. ita iussisti,opinor,ipsum in tabulas referre: hæc omnia signa Praxitelis, Myronis,Polycleti HS VI mil. Verri uendita sunt. Recita ex tabulis. iuuat me,hæc præclara nomina artificũ,quæ isti ad cœlum ferunt,Verris æstimatione sic concidisse,Cupidinem Praxitelis HS MDC. profecto hinc natum est: malo emere,quàm rogare. dicet aliquis: quid? tu ista permagno æstimas? ego uero ad meã rationem, usumq; non æstimo. ueruntamen à uobis ita arbitror spectari oportere,quãti hæc eorum iudicio,qui studiosi sunt harũ rerum,æstimentur,quãti uenire soleant,quãti hæc ipsa, si palàm libereq; uenirent,uenire possent,deniq; ipse Verres quãti æstimet: nunquã enim, si denarijs quadringentis Cupidinem illum putasset,commisisset,ut propter eum in sermonem hominum,atque in tãtam uituperationem ueniret. quis uestrum igitur nescit,quãti hæc æstimentur? in auctione signum æneum non magnum HS CXX millibus uenire non uidimus? quid, si uelim nominare homines,qui aut nõ minoris,aut etiã pluris emerent: non ne possum? etenim qui modus est in his rebus cupiditatis,idem est æstimationis: difficile est enim finem facere pretio,nisi libidini feceris. uideo igitur Heium neque uoluntate,neq; difficultate aliqua temporis,neq; magnitudine pecuniæ adductum esse,ut hæc signa uẽderet,

teq́; iſta ſimulatione emptionis, ui, metu, imperio, faſci=
bus ab homine eo, quem unà cum cæteris socijs nõ ſolum
poteſtati tuæ, ſed etiam fidei populus R. commiſerat, eri=
puiſſe atq; abſtuliſſe. quid mihi tam optãdum iudices po
teſt eſſe in hoc crimine, quàm ut hæc eadẽ dicat ipſe He=
ius? nihil profecto. ſed ne difficilia optemus. Heius eſt
Mamertinus. Mamertina ciuitas iſtum publice communi
cõſilio ſola laudat: omnibus iſte cæteris Siculis odio eſt:
ab his ſolis amatur. eius autem legationis, quæ ad iſtum
laudandum miſſa eſt, princeps eſt Heius: etenim eſt pri=
mus ciuitatis. ne forte, dum publicis mandatis ſeruiat, de
priuatis iniurijs reticeat. hæc cum ſcirem, & cogitarem,
cõmiſi tamen me iudices Heio: produxi eũ prima actio=
ne: neq; id tamen ullo periculo feci: quid enim poterat
Heius reſpondere, ſi eſſet improbus? ſi ſui diſſimilis? ſi=
gna illa domi ſuæ eſſe, non apud Verrem? qui poterat
quicquam eiuſmodi dicere? ut homo turpiſſimus eſſet,
impudentiſſimeq́; mentiretur: hoc diceret, illa ſe habuiſſe
uenalia, eaq; ſeſe, quanti uoluerit, uendidiſſe. homo domi
ſuæ nobiliſſimus, qui uos de religione ſua, ac dignitate ue
re exiſtimare maxime uellet, primo dixit ſe iſtum publi=
ce laudare, ꝙ ſibi ita mandatum eſſet; deinde neq; ſe ha
buiſſe illa uenalia, neq; ulla cõditione, ſi, utrum uellet, li=
ceret, adduci unquã potuiſſe, ut uenderet illa, quæ in ſa=
crario fuiſſent à maioribus ſuis relicta, & tradita. quid
ſedes Verres? quid expectas? quid te à Centuripina ci=
uitate, à Catinenſi, ab Haleſina, Tyndaritana, Ennenſi,
Agyrinenſi, cæteriſq́; Siciliæ ciuitatibus circũueniri, atq;
opprimi dicis? tua te altera patria, quemadmodum di=
cere ſolebas, Meſſana circunuenit, tua inquam Meſſana

tuorum adiutrix scelerum, libidinum testis, prædarum, ac furtorum receptrix: adest enim uir amplissimus eius ciuitatis, Legatus huiusce iudicij causa domo missus, princeps laudationis tuæ, qui te publice laudat: id enim mandatum, atq; imperatum est. tametsi rogatus de Cybea, tenetis memoria, quid respõderit: ædificatã publicis operis publice coactis, eiq; ædificandæ publice Mamertinum senatorem præfuisse. idem ad uos priuatim iudices cõfugit: utitur hac lege, qua iudicium est cõmunis, & priuatæ rei sociorum. tametsi lex est de pecunijs repetũdis, ille se negat pecuniam repetere, quam ereptam nõ tantopere desiderat: sacra se maiorum suorum repetere abs te dicit: deos penates à te patrios reposcit. ecqui pudor est? ecquæ religio Verres? ecqui metus? habitasti apud Heium Messanæ: res illũ diuinas apud deos in suo sacrario propè quotidie facere uidisti. nõ mouetur pecunia: deniq;, quæ ornamenti causa fuerunt, non requirit: habe Canephoras: deorum simulacra restitue. quæ quia dixit, quia tẽpore dato modeste apud uos socius, amicusq; populi R. questus est; quia religioni suæ non modo in dijs patrijs repetundis, sed etiam in ipso iureiurando, ac testimonio proximus fuit: hominem missum ab isto scitote esse Messanam de Legatis unum, illum ipsum, qui naui istius ædificandæ publice præfuit, qui à senatu peteret, ut Heius ignominia afficeretur. homo amẽtissime quid putasti? te impetraturum? q̃ti is à ciuibus suis fieret, q̃ti auctoritas eius haberetur, ignorabas? uerũ fac te impetrauisse: fac aliquid grauius in Heium statuisse Mamertinos: quantam putas auctoritatem laudationis eorũ futuram, si in eum, quem cõstet uerum pro testimonio dixisse, pœnam

constituerent? tametsi quæ est ista laudatio, cum laudator interrogatus lædat necesse est? quid? isti laudatores tui nõ ne testes mei sunt? Heius est laudator: læsit grauissime. producã cæteros: reticebunt, quæ poterũt, libenter: dicent, quæ necesse erit, ingratis. negent isti onerariã nauem maximã ædificatam esse Messanæ? negẽt, si possint. negẽt ei naui faciũdæ senatorem Mamertinũ publice præfuisse? utinã negent. sunt etiã cætera: quæ malo integra reseruare, ut q̃ minimum sit illis tẽporis ad meditandũ, confirmandumq; periuriũ. hæc tibi laudatio procedat in numerũ. hi te homines auctoritate sua subleuẽt: qui te neq; debẽt adiuuare, si possint; neq; possunt, si uelint: quibus tu priuatim iniurias plurimas, cõtumeliasq; imposuisti: quo in oppido multas familias totas in perpetuũ infames tuis stupris, flagitijsq; fecisti. at publice commodasti. nõ sine magno quidem Reip. prouinciæq; Siciliæ detrimento. tritici modiũ L X millia empta populo R. dare debebant, & solebant. abs te solo remissum est. Resp. detrimentũ fecit, ꝙ per te imperij ius una in ciuitate imminutũ est: Siculi, ꝙ hoc nõ de summa frumenti detractum est, sed translatũ in Cẽturipinos, & Halesinos immunes populos; & hoc plus impositum, q̃ ferre possent. nauem imperare ex fœdere debuisti: remisisti in triennium. militẽ nullum unquã poposcisti per tot annos: fecisti item uti prædones solent: qui cum cõmunes hostes sint omnium, tamen aliquos sibi instituũt amicos, quibus non modo parcant, uerum etiam præda quos augeant, & eos maxime, qui habent oppidum opportuno loco, quò sæpe adeundum sit nauibus, nõnunquam etiam necessario. Phaselis illa, quam cepit P. Seruilius, non fuerat urbs

ante Cilicum, atq; prædonum: Lycij illam Græci homines incolebant. sed quod erat eiusmodi loco, atq; ita proiecta in altum, ut et exeuntes è Cilicia prædones sæpe ad eam necessario deuenirent, &, cum ex hisce se locis reciperent, eodem deferrentur: asciuerunt illud sibi oppidum piratæ, primo cõmercio, deinde etiam societate. Mamertina ciuitas improba antea nõ erat, etiã erat inimica improborum: quæ C. Catonis illius, qui Consul fuit, impedimenta retinuit: at cuius hominis? clarissimi, potentissimiq́;. qui tamen, cum Consul fuisset, condemnatus est. ita? C. Cato duorum hominum clarissimorum nepos, L. Pauli, & M.
* Catonis, & P. Africani sororis filius: quo damnato, tum cum seuera iudicia fiebant, HS XVIII millibus lis æstimata est. huic Mamertini irati nõ fuerunt, qui maiorem sumptum, quàm quanti Catonis lis æstimata est, in Timarchidis prandium sæpe fecerũt. uerum hæc ciuitas isti prædoni, ac piratæ Siciliensi Phaselis fuit. huc omnia undiq; deportabantur, apud istos relinquebantur: quod celari opus erat, habebant sepositum, ac reconditum: per istos, quæ uolebat, in nauem clam imponenda, occulte exportãda curabat: nauem deniq; maximam, quam onustam furtis in Italiam mitteret, apud istos faciẽdam, ædificandamq́; curauit. pro hisce rebus uacatio data est ab isto sumptus, laboris, militiæ, rerum deniq; omnium. per triennium soli nõ modo in Sicilia, uerum, ut opinio mea fert, his quidem in temporibus in omni orbe terrarum uacui, expertes, soluti, ac liberi fuerunt ab omni sumptu, molestia, munere. hinc illa Verrea nata sunt. hinc in conuiuium Sex. Cominiũ protrahi iussit, in quem scyphum de manu iacere conatus est, quem obtorta gula de con-

uiuio

uiuio in uincula, atque in tenebras abripi iussit. hinc illa crux, in quam ciuem R. iste multis inspectantibus sustulit: quam nõ ausus est usquã defigere, nisi apud eos, quibuscum omnia scelera sua, ac latrocinia communicasset. laudatum etiam uos quenquam uenire audetis? qua auctoritate? utrum, quam apud senatorium ordinem, an quã apud populum R. habere debetis? ecquæ ciuitas est, nõ modo in prouincijs nostris, uerum in ultimis nationibus aut tam potẽs, aut tam libera, aut etiam tam immanis, ac barbara; Rex deniq; ecquis est, qui senatorem populi R. tecto, ac domo non inuitet? qui honos non homini solum habetur, sed primũ populo R. cuius beneficio nos in hunc ordinẽ uenimus: deinde ordinis auctoritati: quæ nisi grauis erit apud socios atq; exteras nationes, ubi erit imperij nomen, & dignitas? Mamertini me publice non inuitauerunt. me cum dico, leue est. senatorem populi R. si non inuitauerunt, honorem debitum detraxerunt non homini, sed ordini: nam ipsi Tullio patebat domus locupletissima, & amplissima C. Pompei Basilici: quò, etiam si esset inuitatus à uobis, tamẽ diuertisset: erat etiam Percenniorum, qui nunc item Pompeij sunt, domus honestissima: qua L. frater meus, summa illorum uoluntate diuertit. senator populi R. quod in uobis fuit, in uestro oppido iacuit, & pernoctauit in publico. nulla hoc alia ciuitas unquam cõmisit. amicum enim nostrum in iudiciũ uocabas. tu, quid ego priuatim negotij geram, interpretabere in minuendo honore senatorio? uerum hæc tum queremur, si quid de uobis per eum ordinem agetur, qui ordo à uobis adhuc solis contemptus est. in populi R. quidẽ conspectum quo ore uos commisistis? nec prius illam cru

cem, quæ etiam nunc ciuis R. sanguine redundat, quæ fixa est ad portũ, urbemq́; uestrã, reuellistis, neq; in profundum abiecistis, locumq́; illum omnem expiastis, q̃ Romam, atq; in horum cõuentum adiretis? in Mamertinorum solo fœderato, atq; pacato monumentum istius crudelitatis constitutum est. uestra ne urbs electa est, ad quã cum adirẽt ex Italia, crucem ciuis R. prius, quàm quenquam amicum uiderent populi R? quam uos Rheginis, quorum ciuitati inuidetis, item incolis uestris, ciuibus R. ostendere soletis, quominus sibi arrogent, minusq́; uos despiciant, cum uideant ius ciuitatis illo supplicio esse mactatum. Verum hæc emisse te dicis. quid illa Attalica, tota Sicilia nominata, ab eodẽ Heio peripetasmata emere oblitus es? licuit eodem modo, ut signa: quid. n. actum est? an literis pepercisti? uerum hominem amẽtem hoc fugit. minus clarum putauit fore quod de armario, quàm quod de sacrario esset ablatum. at quomodo abstulit? nõ possum dicere planius, quàm ipse apud uos dixit Heius. cum quæsissem, nunquid aliud de bonis eius peruenisset ad Verrem: respondit, istum ad se misisse, ut sibi mitteret Agrigentum peripetasmata. quæsiui, an misisset: respondit id, quod necesse erat, scilicet dicto audientem fuisse Prætori, misisse. rogaui, peruenissent ne Agrigentum: dixit, peruenisse. quæsiui, an domum reuertissent? negauit adhuc reuertisse. risus populi, atq; admurmuratio omniũ facta est. hic tibi in mentẽ nõ uenit, iubere, ut hæc quoq; referret HS D se tibi uendidisse: metuisti ne æs alienum tibi cresceret, si HS VI millibus D tibi constarent ea, quæ tu facile posses uendere HS CC millibus. fuit tanti, mihi crede: haberes, quod defenderes: nemo quæreret,

quanti illa res esset: si modo te posses docere emisse, facile cui uelles tuam causam, & factum probares. nunc de peripetasmatis quemadmodum te expedias, non habes. quid? à Philarcho Cẽturipino, homine locuplete, ac nobili, phaleras pulcherrime factas, quæ Regis Hieronis fuisse dicuntur, utrũ tandem abstulisti, an emisti? in Sicilia quidem cum essem, sic à Centuripinis, sic à cæteris audiebam: non enim parum res erat clara. tam te has phaleras à Philarcho Centuripino abstulisse dicebant, quàm alias item nobiles ab Aristo Panormitano, quàm tertias à Cratippo Tyndaritano. etenim si Philarchus uendidisset, non ei, postea quàm reus factus es, redditurũ te promisisses. quod quia uidisti plures scire: cogitasti, si ei reddidisses, te minus habiturum, rem nihilo minus testatam futuram: nõ reddidisti. dixit Philarchus pro testimonio, se, quòd nosset tuum istum morbum, ut amici tui appellant, cupisse te celare de phaleris: cum abs te appellatus esset, negasse habere sese: apud alium quoque eas habuisse depositas, ne quà inuenirẽtur: tuam tantam fuisse sagacitatem, ut eas per illum ipsum inspiceres, ubi erant depositæ: tum se deprehensum negare non potuisse: ita ab se inuito ablatas phaleras gratis. iam, ut hæc omnia reperire, ac perscrutari solitus sit iudices, est operæpretium cognoscere. Cybiratæ sunt fratres quidam Tlepolemus, & Hiero: quorum alterum fingere opinor è cera solitum esse, alterum esse pictorem. hosce, opinor, Cybiræ, cum in suspicionẽ uenissent suis ciuibus, fanum expilasse Apollinis, ueritos pœnam iudicij, ac legis, domo profugisse. ꝙ Verrem artificij sui cupidum cognouerát, tum, cum iste, id quod ex testibus didicistis, Cybiram cũ

inanibus syngraphis uenerat: domo profugiētes ad eum se exules, cum iste esset in Asia, contulerunt. habuit secū eos ab illo tempore: & in Legationis prædis, atq; furtis multum illorum opera, cōsilioq; usus est. hi sunt illi, quibus in tabulis retulit sese Q. Tadius dedisse iussu istius Græcis pictoribus. eos iam bene cognitos, & re probatos secum in Siciliam duxit. quò posteaquam uenerunt, mirandum in modum canes uenaticos diceres: ita odorabātur omnia, & peruestigabant, ut, ubi quicquid esset, aliqua ratione inuenirent. aliud minitando, aliud pollicendo, aliud per seruos, aliud per liberos, per amicū aliud, aliud per inimicum inueniebāt. quicquid illis placuerat, perdendum erat. nihil aliud optabant, quorum posceba-tur argentum, nisi ut Hieroni & Tlepolemo displiceret. uere mehercules hoc iudices dicam. memini Pamphilum Lilybætanum hospitem meum, & amicum, nobilem hominem, mihi narrare: cū iste ab sese Hydriam Boeti manu factam, præclaro opere, et grandi pondere, per potestatem abstulisset, se sanè tristem, & conturbatum domum reuertisse, ꝙ uas eiusmodi, quod sibi à patre, & à maioribus esset relictū, quo solitus esset uti ad festos dies, ad hospitum aduētum, à se esset ablatum. cum sederem, inquit, domi tristis: accurrit Venerius: iubet me scyphos sigillatos ad Prætorem statim afferre. permotus sum, inquit: binos habebā: iubeo promi utrosq;, ne quid plus mali nasceretur, & mecum ad Prætoris domum ferri. eò cum uenio: Prætor quiescebat: fratres illi Cybiratæ inambulabant. qui simul ut me uiderunt, ubi sunt Pamphile, inquiunt, scyphi? ostendo tristis. laudant. incipio queri, me nihil habiturum, quod alicuius esset pretij, si etiā scyphi

essent ablati. tum illi, ubi me conturbatum uident: quid uis nobis dare, isti ne auferãtur abs te? ne multa, HS CC me, inquit, poposcerunt: dixi me C daturũ. uocat interea Praetor: scyphos poscit. tum illos coepisse Praetori dicere, putasse se, id quod audissent, alicuius pretij scyphos esse Pamphili: luteum negotium esse, non dignũ, quod in suo argento Verres haberet. ait ille idem sibi uideri. ita Pamphilus scyphos optimos aufert. & mehercules ego antea, tametsi hoc nescio quid nugatoriũ sciebam esse, ista intelligere, tamen mirari solebam, istum in his ipsis rebus aliquem sensum habere, quem scirẽ nulla in re quicquam simile hominis habere. tum primum intellexi ad eam rẽ istos fratres Cybiratas fuisse, ut iste in furando manibus suis, oculis illorũ uteretur. at ita studiosus est huius praeclarae existimationis, ut putetur in hisce rebus intelligẽs esse: ut nuper (uidete hominis amentiam) posteaquam est comperẽdinatus, cum iam pro damnato, mortuoq; esset, ludis Circensibus mane apud L. Sisennam uirum primarium, cum essent triclinia strata, argentumq; expositum in aedibus, cum pro dignitate L. Sisennae domus esset plena hominum honestorum, accesserit ad argentum, contemplari unumquodq; otiose, & considerare coeperit. mirari stultitiam alij, ꝙ in ipso iudicio eius ipsius cupiditatis, cuius insimularetur, suspicionem augeret: alij amentiam, cui comperẽdinato, cum tam multi testes dixissent, quicquam illorum ueniret in mentem. pueri autem Sisennae, credo qui audiuissent quae in istum testimonia essent dicta, oculos de isto nusquam deijcere, neq; ab argento digitũ discedere. est boni iudicis, paruis ex rebus cõiecturã facere uniuscuiusq; & cupiditatis, & incontinentiae.

qui reus lege, & reus comperendinatus, re, & opinione hominum penè damnatus, temperare non potuerit maximo conuentu, quin L. Sisennæ argentum tractaret, et consideraret, hunc in prouincia Prætorem quisquam putabit à Siculorum argento cupiditatem, aut manus abstinere potuisse? Verum uti Lilybæum, unde digressa est, oratio reuertatur: Diocles est Pamphili gener illius, à quo Hydria ablata est, Popillius cognomine. ab hoc abaci uasa omnia, ut exposita fuerant, abstulit. dicat se emisse: etenim hic propter magnitudinem furti sunt, ut opinor, literæ factæ. iussit Timarchidem æstimare argẽtum, quo modo? quo, qui unquã tenuissime in donatione histrionum æstimauit. tametsi iandudum erro, qui tam multa de tuis emptionibus uerba faciam, & quæram, utrum emeris, & quomodo, & quanti emeris, quod uerbo transigere possum. ede mihi scriptum: quid argenti in prouincia Sicilia pararis, unde quidq;, aut quãti emeris. quid fit? quanquam non debebam ego abs te has literas poscere: me enim tabulas tuas habere, & proferre oportebat. uerum negas te horum annorum aliquot cõfecisse. cõpone hoc, quod postulo, de argento: de reliquo uidero. nec scriptum habeo: nec possum edere. quid futurum igitur est? quid existimas hosce iudices facere posse? domus plena signorũ pulcherrimorũ iam etiam ante Præturam, multa ad uillas tuas posita, apud amicos multa deposita, multa alijs data, atq; donata: tabulæ nullum indicant emptum: omne argentum ablatum ex Sicilia est: nihil cuiquam, quod suum dici uellet, relictum. fingitur improba defensio, Prætorem omne id argentum coemisse: tamen id ipsum tabulis demonstrari nõ potest: si quas

tabulas profers, in his, quid habeas, quomodo habeas, scriptũ non est. horũ autem temporũ cũ te plurimas res emisse dicas, tabulas omnino nullas proferas: nõ ne te & prolatis, et nõ prolatis tabulis condẽnari necesse est? tu à M. Celio, equite R. lectissimo adolescente, quæ uoluisti uasa argentea Lilybæi abstulisti: tu P. Cacurij, promptissimi hominis, & experientis, & in primis gratiosi, supellectilẽ omnẽ auferre non dubitasti: tu maximã, et pulcherrimã mensam citreã à Q. Lutadio Diodoro, qui Q. Catuli beneficio à L. Sylla ciuis R. factus est, omnibus scientibus Lilybæi abstulisti. nõ tibi obijcio, quòd hominẽ dignissimũ tuis moribus, Apolloniũ Niconis filiũ Drepanitanũ, qui nũc A. Clodius uocatur, omni argento optime facto spoliasti, ac depeculatus es. taceo: non. n. putat ille sibi iniuriã factã, propterea ꝙ homini iam perdito, et collũ in laqueũ inserenti subuenisti, quũ pupillis Drepanitanis bona patria erepta cũ illo partitus es. gaudeo etiam, si quid ab illo abstulisti, & abs te nihil rectius factũ esse dico. à Lisone uero Lilybætano, primo homine, apud quẽ diuersatus es, Apollinis signũ ablatũ certe eẽ nõ oportuit. at dices te emiße. scio: HS M. ita opinor. scio inquã. proferã literas: & tamen id factũ non oportuit. à pupillo Heio, cui Marcellus tutor est, à quo pecuniam grãdem eripueras, scaphia cum emblematis Lilybæi utrum empta esse dicis, an confiteris erepta? sed quid ego istius in eiusmodi rebus mediocres iniurias colligo, quæ tantũmodo in furtis istius, & damnis eorum, à quibus auferebat, uersata esse uideantur? accipite, si uultis, iudices rem eiusmodi, ut amentiã singularem, ut furorẽ iam, nõ cupiditatem eius perspicere possitis. Melitẽsis Diodorus est: qui apud uos

antea testimonium dixit. is Lilybæi multos iam annos habitat, homo & domo nobilis, & apud eos, quò se cõtulit, propter uirtutem splendidus, & gratiosus. de hoc Verri dicitur, habere eũ perbona toreumata, in his pocula duo quædã, quæ Heraclia nominãtur, Mentoris manu summo artificio facta. quod ubi iste audiuit, sic cupiditate inflãmatus est non solum inspiciundi, uerũ etiam auferendi, ut Diodorũ ad se uocaret, ac posceret. ille, qui illa non inuitus haberet, respondit se Lilybæi non habere, Melitæ apud quendam propinquũ suum reliquisse. tum iste continuo mittit homines certos Melitam: scribit ad quosdam Melitenses, ut ea uasa perquirãt: rogat Diodorum, ut ad illum suum propinquum det literas. nihil ei longius uidebatur, quàm dum illud uideret argentũ. Diodorus, homo frugi, ac diligens, qui sua seruare uellet, propinquo suo scribit, ut ijs, qui à Verre uenissent, responderet, illud argentũ se paucis illis diebus misisse Lilybæum. ipse interea recedit. abesse ab domo paulisper maluit, quàm præsens illud optime factũ argẽtum amittere. quod ubi audiuit iste, usq; eò est cõmotus, ut sine ulla dubitatione insanire omnibus, ac furere uideretur: quia non potuerat argẽtum eripere, ipse à Diodoro erepta sibi uasa optime facta dicebat, minitari absenti Diodoro, uociferare palàm, lacrymas interdum uix tenere. Eriphylam accepimus in fabulis ea cupiditate, ut, cum uidisset monile, ut opinor, ex auro, & gemmis, pulchritudine eius incensa salutem uiri proderet. similis istius cupiditas, hoc etiã acrior, atque insanior, quòd illa cupiebat id, quod uiderat, huius libidines non solum oculis, sed etiam auribus excitabantur. conquiri Diodorum tota prouincia

iubet.ille ex Sicilia castra iam mouerat,& uasa collegerat.homo,ut aliquo modo illum in prouinciam reuocaret,hanc excogitauit rationem : si hæc ratio potius,quã amentia nominanda est.apponit de suis canibus quendã, qui dicat se Diodorum Melitensem rei capitalis reũ uelli facere.primo mirum omnibus uideri,Diodorũ reum, hominem quietissimum, ab omni non modo facinore,uerum etiam minimi errati suspicione remotissimũ : deinde esse perspicuum, fieri omnia illa propter argentum. isti non dubitat iubere,nomen deferri. & tum primum opinor istum absentis nomen recepisse . reclamat Sicilia tota,propter cælati argenti cupiditatem reos fieri rerum capitalium ; neq; solum præsentes reos fieri , sed etiam absentes . Diodorus Romæ sordidatus circum patronos, atq; hospites cursare,rem omnibus narrare. literæ mittuntur isti à patre uehementes, ab amicis item , uideret quid ageret de Diodoro quò progrederetur,rem claram esse,& inuidiosam,insanire hominem, periturũ hoc uno crimine,nisi cauisset.iste etiam tum patrem si non in parentis,at in hominum numero putabat : ad iudiciũ non dum se satis instruxerat : primus annus erat prouinciæ, non,ut in Sthenio,iam refertus pecunia.itaq; furor eius paululum nõ pudore, sed metu,ac timore repressus est. cõdemnare Diodorũ non audet,absentem de reis eximit. Diodorus interea Prætore isto propè trienniũ prouincia, domoq; caruit.cæteri nõ solum Siculi, sed etiam ciues R. hoc statuerant : quoniam iste tantum cupiditate progrederetur, nihil esse,quod quisquam putaret se, quod isti paulo magis placeret,conseruare,aut domi retinere posse . postea uero quàm intellexerunt, isti uirum fortem,

quem summe prouincia expectabat, Q. Arrium nõ succedere: statuerunt se nihil tam clausum, neq; tam reconditum posse habere, quod non istius cupiditati apertissimum, promptissimumq; esset. tum iste ab equite R. splendido, & gratioso Cn. Calidio, cuius filium sciebat senatorem populi R. & iudicem esse, equuleos argenteos nobiles, qui Q. Maximi fuerant, aufert. imprudens huc incidi iudices: emit enim, non abstulit. nollem dixisse. iactabit se, & in his equitabit equuleis. emi: pecuniam solui. credo, etiam tabulæ proferentur. est tanti. cedo tabulas. dilue sanè crimen hoc Calidianũ, dum ego tabulas aspicere possim. uerũtamen quid erat, quod Calidius Romæ quereretur, se, cum tot annos in Sicilia negotiaretur, abs te solo ita esse contemptum, ita despectum, ut etiam cum cæteris Siculis dispoliaretur; si emeras? quid erat quod confirmabat, se abs te argentum esse repetiturum, si tibi sua uoluntate uẽdiderat? tu porrò posses facere, ut Cn. Calidio non redderes? præsertim cum is L. Sisenna defensore tuo tam familiariter uteretur, cum & cæteris familiaribus Sisennæ reddidisses. deniq; non opinor negaturum esse te, homini honesto, sed nõ gratiosiori quàm Cn. Calidius est, L. Cordio argentum per Potamonem amicum tuum reddidisse. qui quidem cæterorũ causam apud te difficiliorem fecit. nam cum te cõpluribus confirmasses redditurum: posteaq̃ Cordius pro testimonio dixit te sibi reddidisse, finem reddendi fecisti, quòd intellexisti te, præda de manibus amissa, testimonium tamen effugere non posse. Cn. Calidio equiti R. per omnes Prætores licuit argentum habere bene factum: licuit posse domesticis copijs, cum magistratum, aut aliquem superiorem inui=

taſſet, ornare, & apparare conuiuium . multi domi Cn.
Calidij cum imperio, ac poteſtate fuerunt : nemo inuen=
tus eſt tam amens, qui illud argentum tam præclarum,
ac tam nobile eriperet : nemo tam audax, qui poſceret :
nemo tam impudens, qui poſtularet, ut uenderet: ſuper=
bum eſt enim iudices, & nõ ferendum, dicere Prætorem
in prouincia homini honeſto, locupleti, ſplendido, uende
mihi uaſa cælata : hoc eſt enim dicere, non es dignus tu,
qui habeas, quæ tam bene facta ſint: meæ dignitatis iſta
ſunt. tu dignior Verres, q̃ Calidius? qui, ut non cõferam
uitam, atq; exiſtimationem tuam cum illius (neq; enim
eſt conferenda) hoc ipſum cõferam, quo tu te ſuperio=
rem fingis : quòd HS LXXX millia diuiſoribus, ut
Prætor renuntiarere, dediſti : trecenta accuſatori, ne tibi
odioſus eſſet. ea re cõtemnis equeſtrem ordinem, ac deſpi
cis? ea re indignũ tibi uiſum eſt, quicquam, quod tibi pla
ceret, Calidium potius habere, q̃ te? iactat ſe iandudum
de Calidio : narrat omnibus, ſe emiſſe. num etiam de L.
Papirio, uiro primario, locuplete, honeſtoq; equite R. thu
ribulum emiſti? qui pro teſtimonio dixit, te, cum inſpi=
ciendum popoſciſſes, auulſo emblemate remiſiſſe: ut intel
ligatis, in homine intelligentiam eſſe, non auaritiam ; ar=
tificij cupidum, non argenti fuiſſe. nec ſolum in Papirio
fuit hac abſtinentia : tenuit hoc inſtitutum in thuribu=
lis omnibus, quæcunq; in Sicilia fuerunt . incredibile eſt
autem, quàm multa, & quàm præclara fuerint. credo
tum, cum Sicilia florebat opibus, & copijs, magna artifi
cia fuiſſe in ea inſula: nã domus erat ante iſtum Præto=
rem nulla paulo locupletior, qua in domo hæc nõ eſſent,
etiã ſi præterea nihil eſſet argenti : patella grandis, cum

sigillis ac simulacris deorum, patera, qua mulieres ad res diuinas uterentur: thuribulum. hæc autem omnia antiquo opere, & summo artificio facta: ut hoc liceret suspicari, fuisse aliquando apud Siculos peræqua proportione cætera: sed quibus multa fortuna ademisset, tamẽ apud eos remansisse ea, quæ religio retinuisset. dixi iudices, multa fuisse ferè apud Siculos omnes: ego idem confirmo, nũc ne unum quidem esse. quid hoc est? quod monstrum? quod prodigiũ in prouinciam misimus? non ne uobis id egisse uidetur, ut nõ unius libidinẽ, non suos oculos, sed omniũ auarissimorum insanias, cum Romã reuertisset, expleret? qui simul atq; in oppidum quoppiam uenerat: immittebãtur illi cõtinuo Cybiratici canes, qui inuestigabãt, et perscrutabãtur omnia. si quod erat grãde uas, & maius opus inuentum, læti auferebãt. si minus eiusmodi quippiã uenari poterãt, illa quidẽ certe pro lepusculis capiebãtur, patellæ, pateræ, thuribula. hic quos putatis fletus mulierũ, quas lamentationes fieri solitas esse in hisce rebus? quæ forsitan uobis paruæ esse uideãtur: sed magnũ & acerbum dolorem cõmouent, mulierculis præsertim, cum eripiũtur è manibus ea, quibus ad res diuinas uti cõsueuerunt, quæ à suis acceperũt, quæ in familia semper fuerũt. Hic nolite expectare, dum ego hoc crimen agam hostiatim: ab Aeschilo Tindaritano istum paterã abstulisse, à Thrasone itẽ Tindaritano patellam, à Nymphodoro Agrigentino thuribulum. cũ testes ex Sicilia dabo: quem uolet, eligat, quem ego interrogem de patellis, pateris, thuribulis: non modo oppidum nullum, sed ne domus quidem ulla paulo locupletior expers huius iniuriæ reperietur. qui cum in cõuiuium uenisset, si

quicquam cælati aſpexerat, manum abſtinere iudices nō poterat. Cn. Pompeius eſt Philo: qui fuit Tindaritanus. is cœnā iſti dabat apud uillā in Tindaritano. fecit, quod Siculi non audebāt. ille, ciuis R. ꝙ erat, impunius id ſe facturum putauit. appoſuit patellam, in qua ſigilla erant egregia. iſte cōtinuo ut uidit, non dubitauit illud inſigne penatium, hoſpitaliumq; deorum ex hoſpitali mēſa tollere. ſed tamen, quod antea de iſtius abſtinētia dixeram, ſigillis auulſis reliquū argentum ſine ulla auaritia reddidit. quid? Eupolemo Calactino, homini nobili, Luculloꝛum hoſpiti, ac perfamiliari, qui nunc apud exercitum cum L. Lucullo eſt, non idem fecit? cœnabat apud eum. argentum illi cæterum purum appoſuerat, ne purus ipſe relinqueretur, duo pocula non magna, ueruntamen cum emblematis. hic quaſi feſtiuū acroama ne ſine corollario de cōuiuio diſcederet, ibidem cōuiuis inſpectantibus emblemata auellenda curauit. neq; ego nunc iſtius facta omnia enumerare conor: neq; opus eſt: nec fieri ullo modo poteſt. tantūmodo uniuſcuiuſq; de uaria improbitate generis indicia apud uos, & exēpla profero: neq; enim ita ſe geſſit in his rebus, tanquā rationem aliquando eſſet redditurus: ſed prorſus ita, quaſi aut reus nunquā eſſet futurus, aut, quo plura abſtuliſſet, eo minore periculo in iudicium eſſet uenturus, qui hæc, quæ dico, iam nō occulte, nō per amicos, atq; interpretes, ſed palàm de loco ſuperiore ageret pro imperio, & poteſtate. Catinam cum ueniſſet, oppidum locuples, honeſtum, copioſum: Dionyſiarchum ad ſe Pardiorum, hoc eſt ſummum magiſtratum uocari iubet. ei palàm imperat, ut omne argentum, quod apud quenque eſſet Catinæ, cōquirendum curaret,

& ad se transferendum. Philarchum Centuripinum, primarium hominem genere, uirtute, pecunia, nõ hoc idem iuratum dicere audistis? sibi istum negotium dedisse, atq; imperauisse, ut Centuripis, in ciuitate totius Siciliæ multo maxima, & locupletissima, omne argentum cõquireret, & ad se cõportari iuberet. Agyrio similiter istius imperio uasa Corinthia per Apollodorum, quem testem audistis, Syracusas deportata sunt. illa uero optima, ꝙ cum Haluntium uenisset Prætor laboriosus, & diligens, ipse in oppidum accedere noluit, ꝙ erat difficili ascensu, atq; arduo: Artagathum Haluntinum, hominem non solum domi suæ, sed tota Sicilia in primis nobilem, uocari iussit. ei negotium dedit, ut quicquid Halunti esset argenti cælati, aut si quid etiam Corinthiorum, ut omne statim ad mare ex oppido deportaretur. ascendit in oppidum Artagathus, homo nobilis: qui à suis & amari, & diligi uellet, ferebat grauiter, illam sibi ab isto prouinciam datam: nec, quid faceret, habebat: pronuntiat, quid sibi imperatum esset: iubet omnes proferre, quæ haberent. metus erat summus: ipse enim tyrannus non discedebat longius: Artagathum, & argentũ in lectica cubans ad mare infra oppidũ expectabat. quem cõcursum factum in oppido putatis? quẽ clamorem? quẽ porrò fletũ mulierum? qui uiderent: equũ Troianũ introductũ, urbem captã esse dicerẽt. efferri sine thecis uasa, extorqueri alia de manibus mulierũ, effringi multorũ fores, reuelli claustra: quid enim putatis? scuta siquãdo conquiruntur à priuatis in bello, ac tumultu, tamen homines inuiti dant, etsi ad salutem cõmunem dari sentiunt, ne quem putetis sine maximo dolore argentum cælatum domo, quod al-

ter eriperet, protulisse. omnia deferuntur. Cybiratæ fratres uocãtur, pauca improbãt. quæ probarãt, ijs crustæ, aut emblemata detrahuntur. sic Haluntini excussis delicijs, cũ argẽto puro domũ reuerterũt. quod unquã iudices huiuscemodi euerriculũ ulla in prouincia fuit? auertere aliquid de publico quãobscurissime per magistratũ solebant. etiã aliquid de priuato nõnunq̃ occulte auferebant. & illi tamen condẽnabãtur. &, si quæritis, ut egomet mihi detrahã: illos ego accusatores puto fuisse, qui huiusmodi hominũ furta odore, aut aliquod leuiter presso uestigio persequebãtur. nã nos quidẽ quid facimus in Verre, quẽ in luto uolutatũ totius corporis uestigijs inuenimus? permagnũ est in eum dicere aliquid, qui prætériẽs, lectica paulisper deposita, nõ per præstigia, sed palàm per potestatem, uno imperio, hostiatim, totum oppidum cõpilarit? attamen ut possit se dicere emisse, Artagatho imperat, ut aliquid illis, quorũ argentum fuerat, nummorum dicis causa daret. inuenit Artagathus paucos, qui uellent accipere: his dedit. eos nũmos tamen iste Artagatho non reddidit. uoluit Romæ petere Artagathus: Cn. Lentulus Marcellinus dissuasit, sicut ipsum dicere audistis. atque hac tota de re audistis Artagathi, & Lentuli testimonium. & ne forte hominem existimetis hanc tantam uim emblematum sine causa coaceruare uoluisse, uidete quanti uos, quanti existimationem populi R. quanti leges, & iudicia, quanti testes Siculos, negotiatoresq́; fecerit. posteaquam tantam multitudinem collegerat emblematum, ut ne unũ quidem cuiquam reliquisset: instituit officinam Syracusis. in regiam maximam palàm artifices omnes, cælatores, ac uascularios

conuocari iubet, & ipse suos complures habebat. eò conducit magnam hominum multitudinem. mẽses octo continuos opus his non defuit, cum uas nullum fieret nisi aureum. tum illa, ex patellis, & thuribulis quæ uellerat, ita scite in aureis poculis illigabat, ita apte in scyphis aureis includebat, ut ea ad illam rem nata esse diceres. ipse tamen Prætor, qui sua uigilantia pacẽ in Sicilia dicit fuisse, in hac officina maiorem partem diei cum tunica pulla sedere solebat, & pallio. hæc ego iudices non auderem proferre, ni uererer ne forte plura de isto ab alijs in sermone, quàm à me in iudicio audisse uos diceretis: quis enim est, qui de hac officina, qui de uasis aureis, qui de istius pallio, tunica pulla nõ audierit? quem uoles de cõuentu Syracusanorũ uirum bonum nominato. producã. nemo erit, quin hoc se aut uidisse, aut audisse dicat. ò tempora: ò mores. nihil nimiũ uetus proferã. sunt uestrum iudices quã multi, qui L. Pisonem cognouerũt, huius L. Pisonis, qui Prætor fuit, patrem. is cũ esset in Hispania Prætor, qua in prouincia occisus est: nescio quo pacto dum armis exercetur, annulus aureus, quem habebat, fractus est, & cõminutus. cum uellet sibi annulum facere, aurificem iussit uocari in foro, ad sellam, Cordubæ: & ei palàm appendit aurũ. hominem in foro sellam iubet ponere, et facere annulum omnibus præsentibus. nimium fortasse dicet aliquis hũc diligentem. hactenus rẽprehẽdat, si quis uolet: nihil amplius. uerũ fuit ei cõcedẽdum: filius enim L. Pisonis erat eius, qui primus de pecunijs repetundis legem tulit. ridiculum est nũc de Verre me dicere, cũ de Pisone Frugi dixerim. ueruntamen, quantũ intersit, uidete. iste cum aliquot abacorum faceret uasa aurea, non

laborauit,

laborauit, quin nõ modo in Sicilia, uerum etiam Romæ in iudicio audiret. ille in auri ſemuncia totam Hiſpaniã ſcire uoluit, unde Prætori annulus fieret. nimirũ ut hic nomen ſuum comprobauit, ſic ille cognomẽ. nullo modo poſſum omnia iſtius facta aut memoria conſequi, aut oratione complecti. genera ipſa cupio breuiter attingere. ut hic modo me commonuit Piſonis annulus, quod totum effluxerat. Quàm multis iſtum putatis hominibus honeſtis de digitis annulos aureos abſtuliſſe? nunquã dubitauit, quotieſcũq; alicuius aut gemma, aut annulo delectatus eſt. incredibilem rem dicam, ſed tam claram, ut ipſum negaturum nõ arbitrer. cum Valentio eius interpreti epiſtola Agrigenti allata eſſet, caſu ſignum iſte animaduertit in cretula: placuit ei: exquiſiuit, unde eſſet epiſtola: reſpondit, Agrigẽto. iſte literas, ad quos ſolebat, miſit, ut is annulus ad ſe primo quoq; tempore afferretur. ita literis iſtius patriſamilias L. Titio cuidam ciui R. annulus de digito detractus eſt. illa uero eius cupiditas incredibilis eſt: nam ut in ſingula conclauia, quæ iſte non modo Romæ, ſed omnibus in uillis habet, tricenos lectos optime ſtratos cum cæteris ornamentis conuiuij quæreret, nimium multa comparare uideretur. nulla domus in Sicilia locuples fuit, ubi iſte non textrinam inſtituerit. mulier eſt Segeſtana perdiues, & nobilis, Lamia nomine. per triẽnium iſti plena domo telarum ſtragulam ueſtem confecit, nihil non conchylio tinctum. Attalus homo pecunioſus nec uulgo Lilybæi, Chritolaus Ennæ, Syracuſis Aeſchrio, Cleomenes, Theomnaſtus, Pelori Archonides, Megiſtus. uox me citius defecerit, q̃ nomina. ipſe dabat purpuram tantum: amici operas: credo: iam enim

non libet omnia criminari: quasi hoc mihi nō satis sit ad crimē, habuisse tam multum, quod daret: uoluisse deportare tam multa: hoc deniq; quod concepit, amicorū operis esse in huiuscemodi rebus usum. iam uero lectos æratos, & candelabra ænea num cui præter istum Syracusis per trienium facta esse existimatis? emebat, credo. sed tantum uos certiores iudices facio, quid iste in prouincia Prætor egerit, ne cui forte nimium negligens fuisse uideatur, neq; se satis, cum potestatem habuerit, instruxisse & ornasse. Venio nunc non ad furtum, non ad auaritiam, non ad cupiditatem, sed ad eiusmodi facinus, in quo omnia nefaria contineri mihi, atq; inesse uideantur: in quo dij immortales uiolati, existimatio, atq; auctoritas nominis populi R. imminuta, hospitiū spoliatum ac proditum, abalienati scelere istius à nobis omnes Reges amicissimi, nationesq;, quæ in eorum regno, ac ditione sunt: nā reges Syriæ regis Antiochi filios pueros scitis Romæ nuper fuisse, qui uenerant nō propter Syriæ regnū: nam id sine controuersia obtinebant, ut à patre, & à maioribus acceperant: sed regnum Aegypti ad se, & ad Selinem matrem suam pertinere arbitrabantur. hi postquam temporibus populi R. exclusi, per senatum agere, quæ uoluerant, non potuerunt: in Syriam in regnum patrium profecti sunt. eorū alter, qui Antiochus uocatur, iter per Siciliam facere uoluit. itaq; isto Prætore uenit Syracusas. hic Verres hæreditatem sibi uenisse arbitratus est, ꝙ in eius regnum, ac manus uenerat is, quem iste & audierat multa secum præclara habere, et suspicabatur. mittit homini munera satis large; hæc ad usum domesticum, uini, olei, quod uisum erat; etiam tritici, quod

ſatis eſſet, de his decumis. deinde ipſum Regem ad cœnā
uocauit. exornat ample, magnificeq́; triclinium: exponit
ea, quibus abundabat, plurima, ac pulcherrima uaſa ar
gentea: nāq; hæc aurea nondum fecerat. omnibus curat
rebus inſtructum, & paratū, ut ſit cōuiuium. quid mul
ta? Rex ita diſceſſit, ut & iſtum copioſe ornatum, & ſe
honorifice acceptum arbitraretur. uocat ad cœnam de=
inde ipſe Prætorem, exponit ſuas copias omnes, multum
argentum, non pauca etiam pocula ex auro: quæ, ut mos
eſt regius, & maxime in Syria, gemmis erant diſtincta
clariſſimis. erat etiam uas uinarium ex una gēma per=
grandi, trulla excauata cum manubrio aureo: de qua,
credo, ſatis idoneum, ſatis grauem teſtem Q. Minutium
dicere audiſtis. iſte unumquodq; uas in manus ſumere,
laudare, mirari. Rex gaudere Prætori populi R. ſatis iu=
cundum, & gratum illud eſſe conuiuium. poſteaq̄ inde
diſceſſum eſt, cogitare iſte nihil aliud, q̄, id quod ipſa res
declarauit, niſi quemadmodum Regem ex prouincia ſpo
liatum, expilatumq́; dimitteret. mittit rogatum uaſa ea,
quæ pulcherrima apud illum uiderat: ait ſe ſuis cælato=
ribus uelle oſtendere. Rex, qui iſtum non noſſet, ſine ulla
ſuſpicione libentiſſime dedit. mittit etiam trullam gem=
meā rogatū, uelle eā ſe diligētius cōſiderare. ea quoq; ei
mittitur. nūc reliquū iudices attēdite, de quo & uos au=
diſtis, & populus R. nō nūc primū audiet, & in exteris
nationibus uſq; ad ultimas terras peruagatū eſt. cādela=
brū è gēmis clariſſimis, opere mirabili perfectū, Reges
hi, quos dico, Romā cū attuliſſent, ut in Capitolio pone=
rent, ꝙ nondum etiā perfectū templū offenderant, neq;
ponere, neque uulgo oſtendere, ac proferre uoluerunt;

ut & magnificentius uideretur, cum suo tempore in cella Iouis Optimi Maximi poneretur; & clarius, cum pulchritudo eius recens ad oculos hominũ, atq; integra perueniret. statuerunt id secum in Syriam reportare, ut, cũ audissent simulacrum Iouis Optimi Maximi dedicatum, Legatos mitterent, qui cum cæteris rebus illud quoq; eximium, atq; pulcherrimum donum in Capitolium afferrent. peruenit res ad istius aures nescio quo modo: nam Rex id cælatum uoluerat: non quo quicquam metueret, aut suspicaretur, sed ut ne multi illud ante perciperent oculis, q̃ populus R. iste petit a Rege, & eum pluribus uerbis rogat, uti ad se mittat: cupere se dicit inspicere, neq; se alys uidendi potestatem esse facturũ. Antiochus, qui animo et puerili esset, & regio, nihil de istius improbitate suspicatus est: imperat suis, ut id in Prætoriũ inuolutum quamoccultissime deferrent. quò posteaquam attulerunt, inuolucrisq; reiectis constituerunt: iste clamare cœpit, dignam rem esse regno Syriæ, dignam regio munere, dignam Capitolio: etenim erat eo splendore, qui ex clarissimis, & plurimis gemmis esse debebat; ea uarietate operum, ut ars certare uideretur cũ copia; ea magnitudine, ut intelligi posset, non ad hominum apparatum, sed ad amplissimi templi ornamẽtum esse factum. quod cum satis iam perspexisse uideretur, tollere incipiunt, ut referrent. iste ait, se uelle illud etiam, atq; etiam considerare, nequaquam se esse satiatum. iubet illos discedere, et candelabrum relinquere. sic illi tum inanes ad Antiochũ reuertuntur. Rex primo nihil metuere, nihil suspicari. dies unus, alter, plures: non referri. tũ mittit Rex ad istũ: si sibi uideatur, ut reddat. iubet iste posterius ad se reuer

ti. mirum illi uideri. mittit iterum. nõ redditur. ipſe ho=
minem appellat: rogat, ut reddat. os hominis, inſignemq́;
impudentiam cognoſcite. quod ſciret, quodq́; ex ipſo Rege
audiſſet in Capitolio eſſe ponẽdũ, quod Ioui Optimo Ma
ximo, quod populo R. ſeruari uideret, id ſibi ut donaret,
rogare, & uehementer petere cœpit. cum ille ſe & reli=
gione Iouis Capitolini, & hominum exiſtimatione impe
diri diceret, ꝙ multæ nationes teſtes eſſent illius operis, ac
muneris: iſte homini minari acerrime cœpit. ubi uidet eũ
nihilo magis minis, q̃ precibus permoueri: repente homi=
nem de prouincia iubet ante noctem diſcedere: ait ſe cõ=
periſſe ex eius regno piratas in Siciliã eſſe uenturos. Rex
maximo conuẽtu Syracuſis, in foro, ne quis forte me in
crimine obſcuro uerſari, atq; affingere aliquid ſuſpicione
hominum arbitretur, in foro inquã Syracuſis flens deos,
hominesq́; conteſtans clamare cœpit, cãdelabrum factũ
è gemmis, quod in Capitolium miſſurus eſſet, quod in tẽ
plo clariſſimo, populo R. monimentum ſuæ ſocietatis, a=
micitiæq́; eſſe uoluiſſet, id ſibi C. Verrem abſtuliſſe. de cæ
teris operibus ex auro, & gemmis, quæ ſua penes illum
eſſent, ſe non laborare: hoc ſibi eripi, miſerum eſſe, & in=
dignũ. id etſi antea iã mente, et cogitatione ſua, fratriſq́;
ſui conſecratum eſſet: tamen tum ſe in illo conuentu ciui
um R. dare, donare, dicare, conſecrare Ioui Optimo Ma=
ximo, teſtemq́; ipſum Iouem ſuæ uoluntatis, ac religionis
adhibere. quæ uox? quæ latera? quæ uires huius unius cri
minis querimoniam poſſint ſuſtinere? Rex Antiochus, qui
Romæ ante oculos omnium noſtrũ biennium ferè comi
tatu regio, atq; ornatu fuiſſet, is cum amicus, & ſocius
populi R. eſſet, amiciſſimo patre, auo, maioribus, antiquiſ

ſimis, & clariſſimis Regibus, opulentiſſimo, & maximo regno, præceps è prouincia populi R. exturbatus eſt. quemadmodum hoc accepturas nationes exteras, quemadmodum huius tui facti famam in regna aliorum, atque in ultimas terras peruenturam putaſti, cum audierint à Prætore populi R. in prouincia uiolatum Regem, ſpoliatum hoſpitem, eiectum ſocium populi R. atq; amicum? nomen ueſtrum populiq; R. odio, atq; acerbitati ſcitote nationibus exteris iudices futurum, ſi iſtius hæc tanta iniuria impunita diſceſſerit. ſic omnes arbitrabuntur, præſertim cum hæc omnino fama de noſtrorum hominum auaritia, & cupiditate percrebruerit: non iſtius ſolius hoc eſſe facinus, ſed eorum etiam, qui approbarint. multi Reges, multæ liberæ ciuitates, multi priuati opulẽti, ac potentes habent profecto in animo Capitolium ſic ornare, ut templi dignitas, imperijq; noſtri nomen deſiderat. qui ſi intellexerint, interuerſo regali hoc dono, grauiter uos tuliſſe: grata fore uobis, populoq; R. ſua ſtudia, ac dona arbitrabũtur. ſin hoc uos in Rege tam nobili, in re tam eximia, in iniuria tam acerba neglexiſſe audierint: non erunt tam amentes, ut operam, curã, pecuniam impendant in eas res, quas uobis gratas fore non arbitrentur. hoc loco Q. Catule te appello: loquor enim de tuo clariſſimo, pulcherrimoq; monimento. non iudicis ſolum ſeueritatem in hoc crimine, ſed propè inimici, atq; accuſatoris uim ſuſcipere debes: tuus eſt .n. honos in illo tẽplo ſenatus populiq; R. beneficio: tui nominis æterna memoria ſimul cum templo illo conſecratur. tibi hæc cura ſuſcipienda, tibi hæc opera ſumenda eſt, ut Capitoliũ, quomodo magnificentius eſt reſtitutum, ſic copioſius orna=

tum ſit, q̃ fuit, ut illa flamma diuinitus extitiſſe uidea-
tur, non quæ deleret Iouis Optimi Maximi templum, ſed
quæ præclarius magnificétiusq; depoſceret. audiſti Q.
Minutium Rufum dicere, domi ſuæ diuerſatum eſſe An
tiochum Regem Syracuſis, ſe illud ſcire ad iſtum eſſe de-
latum, ſe ſcire non redditum. audiſti, & audies omni è
conuentu Syracuſano qui ita dicant, ſeſe audientibus il-
lud Ioui Optimo Maximo dicatum eſſe ab Rege Antio-
cho, & conſecratum. ſi iudex non eſſes, & hæc ad te dela
ta res eſſet: te potiſſimum hoc perſequi, te petere, & age
re oporteret. quare non dubito, quo animo iudex huius
criminis eſſe debeas, qui apud alium iudicé multo acri-
or, q̃ ego ſum, actor, accuſatorq́; eſſe deberes. uobis auté
iudices quid hoc indignius, aut quid minus ferendum ui
deri poteſt? Verres ne habebit domi ſuæ candelabrum Io
uis Optimi maximi è gemmis auroq́; perfectum? cuius
fulgore collucere, atque illuſtrari Iouis Optimi Maximi
templum oportebat, id apud iſtum in eiuſmodi cõuiuijs
cõſtituetur, quæ domeſticis ſtupris, flagitijsq; flagrabũt?
in iſtius lenonis turpiſſimi domo ſimul cum cæteris Che
lidonis hæreditarijs ornamentis Capitolij ornamenta po
nentur? quid huic ſacri unquam fore, aut quid fuiſſe re-
ligioſi putatis, qui nunc tanto ſcelere ſe obſtrictum eſſe
non ſentiat? qui in iudicium ueniat, ubi ne precari quidẽ
Iouem Optimum Maximum, atq; ab eo auxilium petere
more omnium poſſit? à quo etiam dij immortales ſua re
petunt in eo iudicio, quod hominibus ad ſuas res repetũ-
das eſt conſtitutum. miramur Athenis Mineruam, Deli
Apollinem, Iunonem Sami, Pergæ Dianam, multos præ-
terea ab iſto deos tota Aſia, Græciaq; uiolatos, qui à

Capitolio manus abstinere nō potuerit? quod priuati homines de suis pecunijs ornāt, ornaturiq; sunt, id C. Verres ab Regibus ornari nō est passus. itaq; hoc nefario scelere concepto, nihil postea tota in Sicilia neq; sacri, neq; religiosi esse duxit. ita sese in ea prouincia per trienniū gessit, ut ab isto non solum hominibus, uerum etiam dijs immortalibus bellum indictum putaretur. Segesta est oppidum peruetus in Sicilia iudices, quod ab Aenea fugiente à Troia, atq; in hæc loca ueniente conditum esse demonstrant. itaq; Segestani non solum perpetua societate, atq; amicitia, uerum etiam cognatione se cum populo R. coniunctos esse arbitrantur. hoc quondam oppidum, cum illa ciuitas cum Pœnis suo nomine, ac sua spōte bellaret, à Carthaginensibus ui captum, atq; deletum est, omniaq;, quæ ornamento urbi esse possent, Carthaginem sunt ex illo loco deportata. fuit apud Segestanos ex ære simulacrum Dianæ, tum summa, atq; antiquissima præditum religione, tū singulari opere, artificioq; perfectū. hoc translatum Carthagine locū tantum, hominesq; mutarat, religionem quidem pristinam cōseruabat: nā propter eximiam pulchritudinem etiam hostibus digna, quā sanctissime colerent, uidebatur. aliquot seculis post P. Scipio bello Punico tertio Carthaginem cepit. qua in uictoria (uidete hominis uirtutem, & diligentiam, ut & domesticis præclarissimæ uirtutis exemplis gaudeatis, et eo maiore odio dignam istius incredibilem audaciam iudicetis) cōuocatis Siculis omnibus, ꝙ diutissime, sæpissimeq; Siciliam uexatam à Carthaginensibus esse cognorat, iubet omnia conquiri, sibi pollicetur magnæ curæ fore, ut omnia ciuitatibus, quæ cuiusq; fuissent, restituerentur.

tum illa, quæ quondam fuerant Himera ſublata, de quibus antea dixi, Thermitanis ſunt reddita. tum alia Gellenſibus, alia Agrigentinis. in quibus etiã ille nobilis Taurus, quem crudeliſſimus omnium tyrannorum Phalaris habuiſſe dicitur, quò uiuos ſupplicij cauſa demittere homines, & ſubijcere flammam ſolebat. quem Taurum Scipio cum redderet Agrigentinis, dixiſſe dicitur, æquũ eſſe illos cogitare, utrum eſſet Siculis utilius, ſuis ne ſeruire, an populo R. obtemperare, cum idem monimẽtum & domeſticæ crudelitatis, & noſtræ manſuetudinis haberent. illo tempore Segeſtanis maxima cum cura hæc ipſa Diana, de qua dicimus, redditur. reportatur Segeſtã: in ſuis antiquis ſedibus ſumma cum gratulatione ciuium. & lætitia reponitur. hæc erat poſita Segeſtæ, ſanè excelſa in baſi, in qua grandibus literis P. Africani nomen erat inciſum, eumq́; Carthagine capta reſtituiſſe perſcriptum. colebatur à ciuibus: ab omnibus aduenis uiſebatur. cum Quæſtor eſſem, nihil mihi ab illis eſt demonſtratũ prius. erat admodum amplum, & excelſum ſignum cum ſtola: ueruntamen inerat in illa magnitudine ætas, atq; habitus uirginalis: ſagittæ pendebant ab humero: ſiniſtra manu retinebat arcum: dextra ardentem facem præferebat. hanc cum iſte ſacrorum omnium hoſtis, religionumq́; prædo uidiſſet; quaſi ipſa illa face percuſſus eſſet, ita flagrare cupiditate, atq; amentia cœpit. imperat magiſtratibus iſte, ut eam demoliantur, & ſibi dent: nihil ſibi gratius oſtendit futurum. illi uero dicere, id ſibi nefas eſſe, ſeq́; cum ſumma religione, tum ſummo metu legum, & iudiciorum teneri. iſte tum petere ab illis, tum minari, tum ſpem, tum metum oſtendere. opponebant illi

interdum nomen Africani: donum populi R. illud esse dicebant: nihil se in eo potestatis habere, quod imperator clarissimus, urbe hostium capta, monimentum uictoriæ populi R. esse uoluisset. cum iste nihilo remissius, atq; etiã multo uehemẽtius instaret quotidie: res agitur in senatu: uehementer ab omnibus reclamatur. itaq; illo tẽpore, ac primo istius aduẽtu pernegatur. postea quicquid erat oneris in nautis remigibusq́; exigendis, in frumento imperando, Segestanis præter cæteros imponebat aliquanto amplius, q̃ ferre possent. præterea magistratus eorũ euocabat: optimum, & nobilissimum quenq; ad se accersebat: circum omnia prouinciæ fora rapiebat: sigillatim unicuiq; calamitati fore se denuntiabat: uniuersam se funditus illam euersurũ esse ciuitatem minabatur. itaq; aliquando multis malis, magnoq́; metu uicti Segastani Prætoris imperio parendũ esse decreuerunt. magno cum luctu, & gemitu totius ciuitatis, multis cum lacrymis, et lamentatione uirorum, mulierumq́; omniũ, simulacrum Dianæ tollendum locatur. uidete, quanta religione fuerit. apud Segestanos repertum esse iudices scitote neminem neq; liberum, neq; seruum, neq; ciuem, neq; peregrinum, qui illud signũ auderet attingere. barbaros quosdã Lilybæo scitote aduocatos esse operarios. hi denique illud, ignari totius negotij, ac religionis, mercede accepta sustulerunt. quod cum ex oppido exportaretur, quem conuentum mulierum factum esse arbitramini? quem fletum maiorum natu? quorum nõnulli etiam illum diem memoria tenebant, cum illa eadem Diana Segestam Carthagine reuecta, uictoriam populi R. reditu suo nuntiasset. quàm dissimilis hic dies illi tempori uidebatur. tum im=

perator populi R. uir clarissimus deos patrios reportabat Segestanis, ex urbe hostium recuperatos. nunc ex urbe sociorũ Prætor eiusdem populi turpissimus, atq; impurissimus eosdem illos deos nefario scelere auferebat. quid hoc tota Sicilia est clarius, quàm omnes Segestanas matronas, & uirgines conuenisse, cum Diana exportaretur ex oppido? unxisse unguentis? cõplesse coronis, & floribus? thure odoribusq; incensis usq; ad agri fines prosecutas esse? hanc tu tantam religionem si tum in imperio propter cupiditatem, atq; audaciam non pertimescebas, ne nunc quidem in tanto tuo, liberorumq; tuorum periculo perhorrescis? quem tibi aut hominem, inuitis dijs immortalibus, aut uero deum tantis eorum religionibus uiolatis auxilio futurum putas? tibi illa Diana in pace, atque in otio religionem nullam attulit? quæ cum duas urbes, in quibus locata fuerat, captas incensasq; uidisset, bis ex duorum bellorum flãma, ferroq; seruata est: quæ Carthaginensium uictoria loco mutato, religionem tamen non amisit: P. Africani uirtute, religionem simul cum loco recuperauit. quo quidem scelere suscepto, cum inanis esset basis, et in ea P. Africani nomen incisum, res indigna, atq; intoleranda uidebatur omnibus, non solum religiones esse uiolatas, uerum etiam P. Africani, uiri fortissimi, rerum gestarum gloriam, memoriam uirtutis, monimenta uictoriæ C. Verrem sustulisse. quod cum isti renuntiaretur de basi, ac literis, existimauit homines in obliuionem totius negotij esse uenturos, si etiam basim tanquam indicem sui sceleris sustulisset: itaq; tollendam istius imperio locauerunt. quæ uobis locatio ex publicis Segestanorum literis priore actione recitata est. te nunc

P. Scipio, te inquam lectissimum, ornatissimumq; adolescentem appello, abs te officium tuum debitum generi, & nomini requiro, et flagito. cur pro isto, qui laudem, honoremq; familiæ uestræ depeculatus est, pugnas? cur eum defensum esse uis? cur ego tuas partes suscipio? cur tuũ onus sustineo? M. Tullius P. Africani monimenta requirit: P. Scipio eum, qui illa sustulit, defendit. cum mos à maioribus traditus sit, ut monimenta maiorum ita suorum quisq; defendat, ut ea ne ornari quidẽ nomine alieno sinat: tu isti aderis, qui non obtrusit aliqua ex parte monimenta P. Scipionis, sed funditus sustulit, ac deleuit? quisnam igitur per deos immortales tuebitur P. Scipionis memoriam mortui? quis monimenta, atq; indicia uirtutis, si tu ea relinquis, ac deseris? neq; solum spoliata illa patiere, sed etiã eorum spoliatorem, uexatoremq; defendes? adsunt Segestani clientes tui, socij populi R. atq; amici: certiorem te faciunt, P. Africanum Carthagine deleta simulacrum Dianæ maioribus suis restituisse, idq; apud Segestanos eius imperatoris nomine positũ, ac dedicatum fuisse, hoc Verrem demoliendum, & asportandum, nomenq; omnino P. Scipionis delendũ, tollendumq; curasse. orant te, atq; obsecrant, ut sibi religionem, generi tuo laudẽ, gloriamq; restituas: ut, quod ex urbe hostium per P. Africanum recuperarint, id per te ex prædonis domo conseruare possint. quid aut his respõdere honeste potes, aut illi facere, nisi ut te, ac fidem tuam implorent? adsunt, & implorant. potes domesticæ laudis amplitudinem Scipio tueri: potes: omnia in te sunt, quæ aut fortuna hominibus, aut natura largitur. non præcerpo fructum officij tui: non alienam mihi laudem appeto: non

est pudoris mei, P. Scipione florentissimo adolescente uiuo, & incolumi, me propugnatorem monimentorum P. Scipionis, defensoremq; profiteri. quamobrem si suscipis domesticæ laudis patrociniũ, me non solum silere de uestris monimentis oportebit, sed etiam lætari, P. Africani eiusmodi esse fortunas mortui, ut eius honos ab iis, qui ex eadem familia sint, defendatur, neq; ullum aduentitium requiratur auxilium. si istius amicitia te impediet; si hoc, quod abs te postulo, minus ad officium tuum pertinere arbitrabere: succedam ego uicarius tuo munere: suscipiam partes, quas alienas esse arbitrabar, ne ista præclara nobilitas desinat queri populum R. hominibus nouis, atq; industriis libenter honores mandare, semperq; mandasse. non est querendum in ea ciuitate, quæ propter uirtutem omnibus nationibus imperat, uirtutem plurimum posse. sit apud alios imago P. Africani: ornētur alii mortui uirtute, ac nomine. talis ille uir fuit, ita de populo R. meritus est, ut non uni familiæ, sed uniuersæ ciuitati cōmendatus esse debeat. est aliqua mea pars uirilis, quod eius ciuitatis sum, quam ille amplam, illustrem, claramq; reddidit: præcipue quod in his artibus pro mea parte uersor, quarum ille princeps fuit, æquitate, industria, temperantia, defensione miserorum, odio improborũ: quæ cognatio studiorum, & artium propemodum non minus est coniuncta, quàm ista, qua uos delectamini, generis, et nominis. repeto abs te Verres monimētum P. Africani: caussam Siculorum, quam suscepi, relinquo: iudicium de pecuniis repetundis ne sit hoc tempore: Segestanorum iniuriæ negligantur: basis P. Africani restituatur: nomen inuictissimi imperatoris incidatur: signum pulcherri=

mum Carthagine captum reponatur. hæc abs te non Siculorum defensor, non tuus accusator, non Segestani postulant, sed is, qui laudem, gloriamq; P. Africani tuendam, conseruandamq; suscepit. nõ uereor, ne hoc officium meum P. Seruilio iudici non probem: qui cum res maximas gesserit, monimentaq; suarum rerum maxime constituat, atq; in his elaboret; profecto uolet hæc non solum suis posteris, uerum etiam omnibus uiris fortibus, & bonis ciuibus defendenda, nõ spolianda improbis tradere. non uereor, ne tibi Q. Catule displiceat, cuius amplissimum in orbe terrarum, clarissimumq; monimentum est, quamplurimos esse custodes monimentorum, & putare omnes bonos alienæ gloriæ defensionem ad officium suum pertinere. et quidem cæteris istius furtis, atque flagitijs ita moueor, ut ea reprehẽdenda tantum putem. hic uero tantum dolore afficior, ut nihil mihi indignius ferendum uideatur. Verres Africani monimentis domum suam plenam stupri, plenam flagitij, plenã dedecoris ornabit? Verres tẽperatissimi, sanctissimiq; uiri monimentum, Dianæ simulacrum uirginis in ea domo collocabit, in qua semper meretricum lenonumq; flagitia uersantur? At hoc solum Africani monimẽtum uiolasti? quid? à Tindaritanis non eiusdem Scipionis beneficio positum simulacrum Mercurij pulcherrime factum sustulisti? at quemadmodum, dij immortales, quàm audacter, quàm libidinose, quàm impudenter? audistis nuper dicere Legatos Tindaritanos, homines honestissimos, ac principes ciuitatis: Mercurium, qui sacris anniuersarijs apud eos, ac summa religione coleretur, quem P. Africanus Carthagine capta Tindaritanis non

ſolum ſuæ uictoriæ, ſed etiam illorum fidei, ſocietatisq́; monimentum, atq; indicium dediſſet, huius ui, ſcelere, imperioq́; eſſe ſublatum. qui, ut primum in illud oppidum uenit, ſtatim, tanquam ita fieri non ſolum oporteret, ſed etiam neceſſe eſſet, tanquam hoc ſenatus mandaſſet, populusq́; R. iuſſiſſet, ita, continuo ſignum ut demolirentur, & Meſſanam deportarent, imperauit. quod cum illis, qui aderant, indignum; qui audiebant, incredibile uideretur: non eſt ab iſto primo illo aduentu perſeueratum. diſcedens mandat Proagoro Sopatro, cuius uerba audiſtis, ut demoliatur. cum recuſaret, uehementer minatur. ita tum ex illo oppido proficiſcitur. Proagorus refert rem ad ſenatum: uehemēter undiq; reclamatur. ne multa: iterum iſte aliquanto poſt ad illos uenit, quærit continuo de ſigno. reſpondetur ei, ſenatum non permittere: pœnam capitis conſtitutam, ſi iniuſſu ſenatus quiſquam attigiſſet: ſimul religio commemoratur. tum iſte, quam mihi religionem narras? quam pœnam? quem ſenatum? uiuum te non relinquam: moriere uirgis, niſi ſignum traditur. Sopater iterum flēs ad ſenatum defert iſtius cupiditatem, minasq́; demonſtrat. ſenatus Sopatro reſponſum nullum dat, ſed cōmotus, perturbatusq́; diſcedit. ille Prætoris accerſitus nūtio, rem demonſtrat: negat ullo modo fieri poſſe. atq; hæc (nihil enim prætermittendum de iſtius impudentia uidetur) agebantur in conuētu palā, de ſella, ac de loco ſuperiore. erat hiems ſumma, tempeſtas, ut ipſum Sopatrū dicere audiſtis, perfrigida, imber maximus, cum iſte imperat lictoribus, ut Sopatrum de porticu, in qua ipſe ſedebat, præcipitem in forū deijciant, nudumq́; conſtituant. uix erat hoc planè etiam

imperatum, cum illum ſpoliatum, ſtipatumq; lictoribus uideres. omnes ideo putabant, ut miſer, atq; innocens uirgis cæderetur. fefellit hæc homines opinio. uirgis iſte cæderet ſine cauſa ſocium populi R. atq; amicum? non uſq; eò improbus: non omnia ſunt in eo uno uitia: nũquam fuit crudelis. leniter hominem clementerq; accepit. equeſtres ſunt medio in foro Marcellorum ſtatuæ, ſicuti ferè cæteris in oppidis Siciliæ. ex quibus iſte C. Marcelli ſtatuã delegit: cuius officia in illa ciuitate, totáq; prouincia recentiſſima erant, & maxima. in ea Sopatrum, hominem tum domi nobilem, tum ſummo magiſtratu præditum, diuaricari, ac deligari iubet. quo cruciatu ſit affectus, uenire in mentem neceſſe eſt omnibus, cum eſſet uinctus nudus in aere, in imbri, in frigore. neq; tamen finis huic iniuriæ, crudelitatiq; fiebat, donec populus, atq; uniuerſa multitudo atrocitate rei, miſericordiáq; cõmota, ſenatum clamore coegit, ut ei ſimulacrum illud Mercurij polliceretur. clamabant fore, ut ipſi ſeſe dij immortales ulciſcerentur, hominem interea perire innocẽtem non oportere. tum frequens ſenatus ad iſtum uenit, pollicetur ſignum. ita Sopater de ſtatua C. Marcelli, cũ iam penè obriguiſſet, uix uiuus aufertur. nõ poſſum diſpoſite iſtum accuſare, ſi cupiam. opus eſt nõ ſolum ingenio, uerum etiã artificio quodam ſingulari. unum hoc crimen uidetur eſſe, et à me pro uno ponitur: de Mercurio Tindaritano plura ſunt: ſed ea quo pacto diſtinguere, ac ſeparare poſſim, neſcio. eſt pecuniarũ captarum, quòd ſignum à ſocijs pecuniæ magnæ ſuſtulit. eſt peculatus, quòd publice populi R. ſignũ, de præda hoſtium captum, poſitum imperatoris noſtri nomine, nõ dubitauit auferre. eſt maieſtatis, quòd

imperij

imperij nostri gloriæ, rerumq; gestarum monimenta euertere, atq; asportare ausus est. est sceleris, quod religiones maximas uiolauit. est crudelitatis, quod in hominem innocentem, in socium nostrum, atq; amicum, nouum, ac singulare supplicij genus excogitauit. illud uero quid sit, iam non queo dicere: quo nomine appellem, nescio: quòd in C. Marcelli statua. quid est hoc? patronus ne quod erat? quid tum? quò id spectat? utrum ea res ad opem, an ad calamitatem clientium, atq; hospitum ualere debebat? an ut hoc ostenderes, contra uim tuam in patronis præsidij nihil esse? quis hoc non intelligeret, in improbi præsentis imperio maiorem esse uim, quàm in bonorum absentium patrocinio? an uero ex hoc illa tua singularis significatur insolentia, superbia, contumacia? detrahere uidelicet aliquid te de magnitudine Marcellorum putasti? itaq; nunc Siculorum Marcelli non sunt patroni: Verres in eorum locum substitutus est. quam in te tantam uirtutem esse, aut dignitatem arbitratus es, ut conarere clientelam tam illustrem, tam splendidæ prouinciæ traducere ad te, auferre à certissimis, antiquissimisq; patronis? tu ista stultitia, nequitia, inertia, nõ modo totius Siciliæ, sed unius tenuissimi Siculi clientelã tueri potes? tibi Marcelli statua pro patibulo in clientes Marcellorum fuit? tu ex illius honore in eos ipsos, qui honorem illi habuerant, supplicia quærebas? quid postea? quid tandem tuis statuis fore arbitrabare? an uero id, quod accidit? nam Tindaritani statuam istius, quam sibi propter Marcellos, altiore etiam basi poni iusserat, deturbarũt, simul ac successum isti audierũt. dedit igitur tibi fortuna Siculorum C. Marcellum iudicem, ut, cuius ad statuam Siculi te Prætore alligabãtur,

eius religioni te eūdem uinctum, astrictumq́; dedamus. ac primo iudices hoc signum Mercurij dicebat iste Tindaritanos C. Marcello huic Aesernino uendidisse: atq; hoc sua causa etiam Marcellum ipsum sperabat esse dicturum. quod mihi nunquam uerisimile uisum est, adolescētem illo loco natum, patronum Siciliæ, nomen suum isti ad translationem criminis cōmodaturum. ueruntamen ita res mihi tota præuisa, atq; præcauta est, uti, si maxime esset inuētus, qui in se suscipere istius culpā, crimenq́; cuperet, tamē is proficere nihil posset: eos enim testes deduxi, & eas literas deportaui, ut de istius facto dubium nemini esse posset. publicæ literæ sunt, deportatū esse Mercurium Messanam sumptu publico: dicunt, quanti: præfuisse huic negotio publice Legatum Poleā. quid is? ubi est? præsto est: testis est. Proagori Sopatri iussu. quis est hic? qui ad statuā astrictus est. quid is? ubi est? testis est. uidistis hominem, & uerba eius audistis. demoliendū curauit Demetrius Gymnasiarchus, ꝙ is ei loco præerat. quid? hoc nos dicimus? immo uero ipse præsens: Romæ, nuper istum esse pollicitum, sese id signum Legatis esse redditurum, si eius rei testificatio tolleretur, cautumq́; esset eos testimonium nō esse dicturos. dixit hoc apud uos Zosippus, et Hismenias, homines nobilissimi, et principes Tindaritanæ ciuitatis. Quid Agrigento? non ne eiusdem P. Scipionis monimentum, signum Apollinis pulcherrimū, cuius in femine literulis minutis argenteis nomen Myronis erat inscriptum, ex Aesculapij religiosissimo fano sustulisti? quod iste iudices cū clam fecisset, cum ad suum scelus illud, furtumq́; nefarios quosdam homines improbos duces, atque adiutores adhibuisset: uehementer com=

mota ciuitas est. uno eodem tempore Agrigentini beneficium Africani, religionem domesticam, ornamentum urbis, indicium uictoriæ, testimonium societatis requirebant. itaque ab illis, qui principes in ea ciuitate erāt, præcipitur, & negotium datur Quæstoribus, & Aedilibus, ut noctu uigilias agerent ad ædes sacras: etenim iste Agrigenti (credo propter multitudinem illorum hominum, atque uirtutem, & quòd ciues R. uiri fortes, ac strenui, & honesti permulti in illo oppido, coniunctissimo animo cum ipsis Agrigentinis uiuunt, ac negotiantur) non audebat palàm tollere, aut poscere, quæ placebant. Herculis templum est apud Agrigentinos, non longe à foro, sanè sanctum apud illos, & religiosum. ibi est ex ære simulacrum ipsius Herculis: quo non facile quicquam dixerim me uidisse pulchrius (tametsi nō tam multum in istis rebus intelligo, quàm multa uidi) usque eò iudices, ut rictus eius, ac mentum paulo sit attritius, quòd in precibus, & gratulationibus non solum id uenerari, uerum etiam osculari solent. ad hoc templum, cum esset iste Agrigenti, duce Timarchide repente nocte intempesta seruorum armatorum fit cōcursus, atque impetus. clamor à uigilibus, faniq; custodibus tollitur. qui primo cum obsistere, ac defendere conarentur, male mulctati clauis, ac fustibus repelluntur. postea conuulsis repagulis, effractisq; ualuis, demoliri signum, ac uectibus labefactare conantur. interea ex clamore fama tota urbe percrebruit, expugnari deos patrios, non hostium aduentu, neque repentino prædonum impetu, sed ex domo, atq; cohorte Prætoria manū fugitiuorum instructā, armatamq; uenisse.

nemo Agrigenti neq; ætate tam affecta, neq; uiribus tã infirmis fuit, qui non illa nocte eo nuntio excitatus surrexerit, telũq;, quod cuiq; sors offerebat, arripuerit. itaq; breui tempore ad fanum ex urbe tota concurritur. hora amplius iam in demoliendo signo permulti homines moliebantur: illud interea nulla lababat ex parte, cũ alij uectibus subiectis conarentur commouere, alij deligatũ omnibus membris rapere ad se funibus. repente Agrigẽtini concurrunt: fit magna lapidatio: dant sese in fugam istius præclari imperatoris nocturni milites. duo tamen sigilla perparuula tollunt, ne omnino inanes ad istũ prædonem religionum reuerterentur. nunquã tam male est Siculis, quin aliquid facete, & commode dicant, uelut in hac re. aiebant in labores Herculis non minus hunc immanissimum Verrem, q̃ illum aprum Erymanthium referri oportere. hanc uirtutem Agrigentinorum imitati sunt Assorini postea uiri fortes, & fideles, sed nequaquã ex tam ampla, neq; tam ex nobili ciuitate. Chrysas est amnis, qui per Assorinorum agros fluit. is apud illos habetur deus, & religione maxima colitur. fanum eius est in agro, propter ipsam uiam, qua Assoro itur Ennam. in eo Chrysæ est simulacrum præclare factum è marmore. id iste poscere Assorinos propter singularem eius fani religionem nõ ausus est. Tlepolemo dat, Hieroniq; negotium. illi noctu facta manu, armatiq; ueniunt: fores ædis effringũt: æditui, custodesq; mature sentiunt: signũ, quod erat notum uicinitati, buccina datur: homines ex agris concurrunt: eijcitur, fugaturq; Tlepolemus: neque quicquam ex fano Chrysæ, præter unum perparuulum signum ex ære, desideratum est. Matris magnæ fanũ

apud Enguinos est: iam enim mihi non modo breuiter de unoquoq; dicendum est, sed etiam prætereunda uidētur esse permulta, ut ad maiora istius, & illustriora in hoc genere furta, & scelera ueniamus. in hoc fano loricas, galeasq; æneas, cælatas opere Corinthio, hydriasq; grandes simili in genere, atq; eadem arte perfectas idem ille P. Scipio, uir omnibus rebus præcellentissimus, posuerat, & suum nomen inscripserat. quid iam de isto plura dicam, aut querar? omnia illa iudices abstulit: nihil in religiosissimo fano, præter uestigia uiolatæ religionis, nomenq; P. Scipionis, reliquit. hostiū spolia, monimenta imperatorum, decora, atq; ornamēta fanorum, posthac his præclaris nominibus amissis, in instrumēto, ac supellectili C. Verris numerabūtur. tu uidelicet solus uasis Corinthijs delectaris? tu illius æris temperationem, tu operum liniamenta solertissime perspicis? hæc Scipio ille non intelligebat, homo doctissimus, atq; humanissimus? tu sine ulla bona arte, sine humanitate, sine ingenio, sine literis intelligis, & iudicas? uide, ne ille nō solum temperantia, sed etiam intelligentia te, atq; istos, qui se elegantes dici uolūt, uicerit: nam quia, q̄ pulchra essent, intelligebat, iccirco existimabat ea nō ad hominum luxuriem, sed ad ornatum fanorum, atq; oppidorum esse facta, ut posteris nostris monimenta religiosa esse uideantur. audite etiam singularem eius iudices cupiditatem, audaciā, amētiam, in ijs præsertim sacris polluendis, quæ non modo manibus attingi, sed ne cogitatione quidem uiolari fas fuit. Sacrarium Cereris est apud Catinenses, eadem religione qua Romæ, qua in cæteris locis, qua propè in toto orbe terrarū. in eo sacrario intimo fuit signum Cereris per-

antiquum: quod uiri, non modo cuiusmodi esset, sed ne esse quidem sciebant: aditus enim in id sacrarium non est uiris: sacra per mulieres, ac uirgines confici solent. hoc signum noctu clam istius serui ex illo religiosissimo, atq; antiquissimo fano sustulerunt. postridie sacerdotes Cereris, atq; illius fani antistites, maiores natu, probatæ, ac nobiles mulieres, rem ad magistratus suos deferunt. omnibus acerbum, indignum, luctuosum deniq; uidebatur. tum iste permotus illa atrocitate negotij, ut ab se sceleris istius suspicio remoueretur, dat hospiti suo cuidam negotium, ut aliquem reperiret, quem ea fecisse insimularet, daretq; operam ut is eo crimine damnaretur, ne ipse esset in crimine. res non procrastinatur: nam cum iste Catinã profectus esset, serui cuiusdam nomen defertur: is accusatur: ficti testes in eum dantur: rem cunctus senatus Catinensium legibus iudicat. sacerdotes uocantur: ex his quæritur secreto in curia, quid esset factum, quemadmodum arbitrarentur signum esse ablatum. respondent illæ, Prætoris in illo loco seruos esse uisos. res, quæ esset antea nõ obscura, sacerdotum testimonio perspicua esse cœpit. itur in consilium: seruus ille innocens omnibus sententijs absoluitur, quo facilius uos hunc omnibus sententijs condemnare possetis: quid enim postulas Verres? quid speras? quid spectas? quem tibi aut deorum, aut hominum auxilio putas futurum? eò ne tu seruos ad spoliandum fanum immittere ausus es, quò liberos adire ne orandi quidem causa fas erat? his ne rebus manus afferre non dubitasti, à quibus etiam oculos cohibere te religionum iura cogebant? tametsi ne oculis quidem captus in hanc fraudẽ tam sceleratã, ac tam nefariã decidisti: nã id con

cupisti, quod nunq̃ uideras: id inquam adamasti, quod antea non aspexeras. auribus tu tantam cupiditatem cõcepisti, ut eam non metus, non religio, nõ deorum uis, nõ hominum existimatio contineret. at ex uiro bono credo audieras, & bono auctore. qui id potest? qui ne ex uiro quidẽ audire potueris. audisti igitur ex muliere, quoniã id uiri neq; uidisse, neq; nosse poterant. qualem porrò illam fœminam fuisse putatis iudices, quàm pudicã, quæ cum Verre loqueretur? quàm religiosam, quæ sacrariũ spoliandi ostenderet rationem? at minime mirum; quæ sacra per summã castimoniam uirorum, ac mulierũ fiãt, eadem per istius stuprum, ac flagitium esse uiolata. quid ergo? hoc solum auditione expetere cœpit, cum id ipse nõ uidisset? immo uero alia complura. ex quibus eligam spoliationem nobilissimi, atq; antiquissimi fani: de qua priore actione testes dicere audistis. nũc eadem illa quæso audite, & diligenter, sicut adhuc fecistis, attendite. Insula est Melita iudices, satis lato ab Sicilia mari, periculosóq; disiũcta: in qua est eodem nomine oppidum, quò iste nunquam accessit. quod tamen isti textrinum per triennium ad muliebrem uestem conficiendam fuit. ab eo oppido non longe, in promontorio fanum est Iunonis antiquum: quod tanta religione semper fuit, ut non modo illis Punicis bellis, quæ in his ferè locis nauali prælio gesta, atque uersata sunt, sed etiam in hac prædonum multitudine semper inuiolatum, sanctumq; fuerit. quin etiã hoc memoriæ proditum est, classe quódam Masinissæ Regis ad eum locum appulsa, præfectum regium dentes eburneos incredibili magnitudine è fano sustulisse, & eos in Africã portasse, Masinissæq; donasse: Regẽ q̃dẽ primo

delectatũ esse munere: post, ubi audisset unde essent, statim certos homines in quinqueremi misisse, qui eos dentes reportarẽt. itaq; in his inscriptum literis punicis fuit, Regem Masinissam imprudentem accepisse, re cognita reponendos, restituẽdosq; curasse. erat præterea magna uis eboris: multa ornamenta, in quibus eburneæ uictoriæ antiquo opere, ac summa arte perfectæ. hæc iste omnia, ne multis morer, uno impetu, atq; uno nũtio per seruos Venerios, quos eius rei causa miserat, tollenda, atq; asportanda curauit. prò dij immortales, quem ego hominem accuso? quẽ legibus, ac iudiciali iure persequor? de quo uos sententiam per tabellam feretis? dicũt Legati Melitenses publice, spoliatum templum esse Iunonis, nihil istum in religiosissimo fano reliquisse, quem in locum classes hostium sæpe accesserint, ubi piratæ ferè quotãnis hiemare solebãt: quod neq; prædo uiolarit antea, neq; hostis attigerit, id ab uno isto sic spoliatum esse, ut nihil omnino sit relictum. hic nũc aut iste reus, aut ego accusator, aut hoc iudiciũ appellabitur? criminibus enim coarguitur, aut suspicionibus in iudicium uocatur? dij ablati; fana uexata, nudatæ urbes reperiuntur. earum autem rerum nullam sibi iste neq; inficiandi rationem, neq; defendendi facultatem reliquit: omnibus in rebus coarguitur à me, cõuincitur à testibus, urgetur cõfessione sua, manifestis in maleficijs tenetur, et manet etiã, ac tacitus facta mecũ sua recognoscit. nimiũ mihi diu uideor in uno genere uersari criminũ: sentio iudices occurrẽdũ esse satietati auriũ, animorũq; uestrorũ. quãobrẽ multa prætermittã. ad ea autem, quæ dicturus sum, reficite uos quæso iudices per deos immortales, per eos ipsos, de quorũ religione iamdiu

dicimus, dum id eius facinus cõmemoro, & profero, quo prouincia tota cõmota est. de quo si paulo altius ordiri, ac repetere memoriã religionis uidebor, ignoscite. rei magnitudo me breuiter perstringere atrocitatem criminis non sinit. Vetus est hæc opinio iudices, quæ constat ex antiquissimis Græcorum literis, atq; monimentis: insulam Siciliam totam esse Cereri, & Liberæ consecratam. hoc cum cæteræ gentes sic arbitrantur, tum ipsis Siculis tam persuasum est, ut animis eorum insitum, atq; innatum esse uideatur: nã & natas esse has in his locis deas, & fruges in ea terra primum repertas arbitrantur, & raptam esse Liberam, quã eandem Proserpinam uocant, ex Ennẽsium nemore, qui locus, ꝙ in media est insula situs, umbilicus Siciliæ nominatur. quã cum inuestigare, et conquirere Ceres uellet, dicitur inflãmasse tædas ijs ignibus, qui ex Aetnæ uertice erumpunt: quas sibi cum ipsa præferret, orbem omnium peragrasse terrarum. Enna autem, ubi ea, quæ dico, gesta esse memorantur, est loco præcelso, atq; edito: quo in summo est æquata agri planities, & aquæ perennes: tota uero omni aditu circuncisa, atq; dirempta est. quam circa lacus, luciq; sunt plurimi, & lectissimi flores omni tempore anni: locus ut ipse raptum illum uirginis, quẽ iam à pueris accepimus, declarare uideatur: etenim propter est spelunca quædam, cõuersa ad aquilonem, infinita altitudine, qua Ditem patrem ferũt repẽte cum curru extitisse, abreptamq; ex eo loco uirginem secum asportasse, & subito nõ longe à Syracusis penetrasse sub terras, lacumq; in eo loco repente extitisse: ubi usq; ad hoc tempus Syracusani festos dies anniuersarios agunt, celeberrimo uirorum, mulierumq;

conuentu. propter huius opinionis uetustatem, quod eorum in his locis uestigia, ac propè incunabula reperiuntur deorum, mira quædam tota Sicilia priuatim, ac publice religio est Cereris Ennensis: etenim multa sæpe prodigia uim eius, numenq; declarant, multis sæpe in difficillimis rebus præsens auxilium eius oblatum est: ut hæc insula ab ea non solum diligi, sed etiã incoli, custodiriq; uideatur. nec solum Siculi, uerum etiam cæteræ gentes, nationesq; Ennensem Cererem maxime colunt. etenim si Atheniensium sacra summa cupiditate expetuntur, ad quos Ceres in illo errore uenisse dicitur, frugesq; attulisse: quãtam esse religionem conuenit eorum, apud quos eam natam esse, & fruges inuenisse constat? itaq; apud patres nostros atroci, ac difficili Reip. tempore, cum Tib. Graccho occiso magnorum periculorum metus ex ostentis portenderetur, P. Mutio, L. Calphurnio Coss. aditum est ad libros Sibyllinos: in quibus inuentum est, Cererem antiquissimam placari oportere. tum ex amplissimo collegio Decemuirali sacerdotes populi R. cum esset in urbe nostra Cereris pulcherrimum, & magnificentissimum templum, tamen usq; Ennam profecti sunt: tanta enim erat auctoritas, & uetustas illius religionis, ut, cum illuc irent, non ad ædem Cereris, sed ad ipsam Cererem proficisci uiderentur. non obtundam diutius aures uestras: iandudum uereor, ne oratio mea aliena ab iudiciorum ratione, & quotidiana dicendi consuetudine esse uideatur. hoc dico, hanc ipsam Cererem, antiquissimam, religiosissimam, principem omnium sacrorum, quæ apud omnes gentes, nationesq; fiunt, à C. Verre ex suis templis, ac sedibus esse sublatam. qui accessistis Ennam, uidi=

ſtis ſimulacrum Cereris è marmore, & in altero tem=plo Liberæ. ſunt ea perampla, atque præclara, ſed nõ ita antiqua. ex ære fuit quoddam modica amplitudine, ac ſingulari opere, cum facibus, perantiquum, omniũ illo=rum, quæ ſunt in eo fano, multo antiquiſſimum. id ſu=ſtulit. ac tamen eo contentus non fuit. ante ædem Cere=ris in aperto, ac propatulo loco ſigna duo ſunt, Cereris unum, alterum Triptolemi, & pulcherrima, & peram=pla. his pulchritudo periculo, amplitudo ſaluti fuit, quòd eorum demolitio, atque aſportatio perdifficilis uideba=tur. inſiſtebat in manu Cereris dextra ſimulacrum pul=cherrime factum Victoriæ. hoc iſte è ſigno Cereris auel lendum, aſportandumq́; curauit. qui tandem iſtius ani=mus eſt nunc in recognitione ſcelerum ſuorum, cum ego ipſe in cõmemoratione eorum non ſolum animo cõmo=uear, uerum etiam corpore perhorreſcam? uenit enim mihi fani, loci, religionis illius in mẽtem: uerſantur ante oculos omnia: dies ille, quo ego Ennam cum ueniſſem, præſto mihi ſacerdotes Cereris cum infulis, ac uerbenis fuerunt: concio, conuentusq́; ciuium, in quo ego cum lo querer, tanti fletus, gemitusq́; fiebant, ut acerbiſſimus to ta urbe luctus uerſari uideretur. nõ illi decumarum im peria, non bonorum direptiones, non iniqua iudicia, non importuniſſimas iſtius libidines, non uim, non contume=lias, quibus operti, oppreſſiq́; erant, conquerebantur: Ce=reris numen, ſacrorum uetuſtatem, fani religionem, iſtius ſceleratiſſimi, atque audaciſſimi ſupplicio expiari uolebant: omnia ſe cætera pati, ac negligere dicebant: hic dolor erat tantus, ut Verres alter Orcus ueniſſe Ennam, & non Proſerpinam aſportaſſe, ſed ipſam

abripuiſſe Cererem uideretur: etenim urbs illa, non urbs uidetur, ſed fanum Cereris eſſe: habitare apud ſeſe Cererem Ennenſes arbitrantur: ut mihi non ciues illius ciuitatis, ſed omnes ſacerdotes, omnes accolæ, atq; antiſtites Cereris eſſe uideantur. Ennæ tu ſimulacrum Cereris tollere audebas? Ennæ tu de manu Cereris Victoriam diripere, & deam deæ detrahere conatus es? quorum nihil uiolare, nihil attingere auſi ſunt, in quibus erant omnia, quæ ſceleri propiora ſunt, q̃ religioni: tenuerũt enim P. Popilio, P. Rupilio Coss. illum locum ſerui, fugitiui, barbari, hoſtes. ſed neq; tam ſerui illi dominorum, quàm tu libidinum: neq; tam fugitiui illi à dominis, quàm tu à iure, & à legibus: neq; tam barbari lingua, & natione illi, quàm tu natura & moribus: neq; illi tam hoſtes hominibus, quàm tu dijs immortalibus. quæ deprecatio eſt igitur ei reliqua, qui indignitate ſeruos, temeritate fugitiuos, ſcelere barbaros, crudelitate hoſtes uicerit? audiſtis Theodorum, & Numiniũ, et Nicaſionem Legatos Ennenſes publice dicere, ſeſe à ſuis ciuibus hæc habere mandata, ut ad Verrem adirent, & eum ſimulacrum Cereris, & Victoriæ repoſcerent: id ſi impetraſſent, tum ut morem ueterem Ennenſium cõſeruarent, publice in eum, tametſi uexaſſet Siciliã, tamen, quoniã hæc à maioribus conſtituta accepiſſent, teſtimonium ne quod dicerent. ſin autem ea nõ reddidiſſet, tum ut iudicio adeſſent, tum uti de eius iniurijs iudices docerent, ſed multo maxime de religione quererentur. quas illorum querimonias nolite per deos immortales aſpernari, nolite contemnere, ac negligere iudices. aguntur iniuriæ ſociorum: agitur uis legum: agitur exiſtimatio, ueritasq; iudiciorum. quæ

ſunt omnia permagna, uerum illud maximum : tanta religione obſtricta tota prouincia eſt, tanta ſuperſtitio ex iſtius facto mẽtes omniũ Siculorum occupauit, ut, quæcunque accidãt publice, uel priuatim incõmoda, propter eam cauſam ſcelere iſtius euenire uideãtur. audiſtis Centuripinos, Agyrinenſes, Catinenſes, Herbitenſes, Ennenſes, cõplures alios publice dicere, quæ ſolitudo eſſet in agris, quæ uaſtitas, quæ fuga aratorum, quàm deſerta, quàm inculta, q̃ relicta omnia. ea tametſi iſtius multis, & uarijs iniurijs acciderũt, tamen hæc una cauſa in opinione Siculorum plurimum ualet, ꝙ Cerere uiolata, omnes cultus, fructusq; Cereris in his locis interijſſe arbitrantur. medemini religioni ſociorũ iudices : conſeruate ueſtram auctoritatem : neq; enim hæc externa nobis eſt religio, neq; aliena. ꝙ ſi eſſet ; ſi ſuſcipere eam nolletis, tamen in eo, qui uiolaſſet, ſancire uos uelle oporteret. nunc uero in communi omnium gentium religione, inq; his ſacris, quæ maiores noſtri ab exteris nationibus adſcita, atq; accerſita coluerunt ; quæ ſacra, ut erant re uera, ſic appellari Græca uoluerunt : negligentes, ac diſſoluti, ſi cupiamus eſſe qui poſſumus ? Vnius etiam urbis omnium pulcherrimæ, atque ornatiſſimæ Syracuſarum direptionem cõmemorabo, & in mediũ proferam iudices, ut aliquando totam huius generis orationem cõcludam, ac definiã. nemo ferè ueſtrum eſt, quin, quemadmodum captæ ſint à M. Marcello Syracuſæ, ſæpe audierit, nõnunquã etiam in annalibus legerit. conferte hanc pacem cum illo bello, huius Prætoris aduentum cum illius imperatoris uictoria, huius cohortem impurã cum illius exercitu inuicto, huius libidines cum illius continentia : ab illo, qui cepit,

conditas, ab hoc, qui constitutas accepit, captas diceris Syracusas. ac iam illa omitto, quæ disperse à me multis locis dicentur, ac dicta sunt: forum Syracusanorũ, quod introitu Marcelli à plurima cæde seruatũ est, id aduentu Verris Siculorum innocentium sanguine redundasse: portum Syracusanorum qui tum & nostris classibus, et Carthaginensium clausus fuisset, eum isto Prætore Cilicum myoparoni, prædonibusq; patuisse. mitto adhibitam uim ingenuis, matresfamilias uiolatas, quæ tum urbe capta cõmissa non sunt neq; odio hostili, neq; licentia militari, neq; more belli, neq; iure uictoriæ: mitto inquã hæc omnia, quæ ab isto per trienniũ perfecta sunt. ea, quæ cõiuncta cum illis rebus sunt, de quibus antea dixi, cognoscite. urbem Syracusas maximã esse Græcarum urbium, pulcherrimamq; omnium, sæpe audistis. est iudices ita, ut dicitur: nam & situ est cum munito, tum ex omni aditu uel terra uel mari præclaro ad aspectum: & portus habet propè in ædificatione, aspectuq; urbis inclusos: qui cum diuersos inter se aditus habeant, in exitu cõiunguntur, & cõfluunt. eorũ coniunctione pars oppidi, quæ appellatur insula, mari disiuncta angusto, ponte rursum adiũgitur, & cõtinetur. ea tanta est urbs, ut ex quatuor urbibus maximis cõstare dicatur. quarũ una est ea, quã dixi, Insula: quæ duobus portubus cincta, in utriusque portus ostium, aditumq; proiecta est: in qua domus est quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent. in ea sunt ædes sacræ cõplures, sed duæ, quæ longe cæteris antecellunt: Dianæ una, & altera, quæ fuit ante istius aduentum ornatissima, Mineruæ. in hac Insula extrema est fons aquæ dulcis, cui nomen Arethusa est, incredibili ma

gnitudine, plenissimus piscium: qui fluctu totus operiretur, nisi munitione, ac mole lapidum à mari disiunctus esset. altera autem est urbs Syracusis: cui nomen Acradina est: in qua forum maximũ, pulcherrimæ porticus, ornatissimum Prytaneũ, amplissima est curia, tẽplumq́; egregium Iouis Olympij: cæteræq́; urbis partes una lata uia perpetua, multisq́; trãsuersis diuisæ, priuatis ædificijs continentur. tertia est urbs, quæ, quod in ea parte Fortunæ fanum antiquũ fuit, Tyche nominata est: in qua & gymnasium amplissimum est, & cõplures ædes sacræ: coliturq́; ea pars, & habitatur frequentissime. quarta autem est urbs: quæ, quia postrema ædificata est, Neapolis nominatur: quam ad summam theatrum est maximũ: præterea duo templa sunt egregia, Cereris unũ, alterum Liberæ, signumq́; Apollinis, qui Thesmotes uocatur, pulcherrimum, & maximũ: quod iste si portare potuisset, non dubitasset auferre. nunc ad Marcellum reuertar, ne hæc à me sine causa cõmemorata esse uideãtur. qui cum tam præclaram urbem ui, copijsq́; cepisset, non putauit ad laudem populi R. hoc pertinere, hanc pulchritudinẽ, ex qua præsertim nihil periculi ostenderetur, delere, & extinguere. itaq; ædificijs omnibus, publicis & priuatis, sacris, & profanis sic pepercit, quasi ad ea defendenda cum exercitu, non expugnanda uenisset. in ornatu urbis habuit uictoriæ rationem, habuit humanitatis. uictoriæ putabat esse, multa Romam deportare, quæ ornamento urbi esse possent: humanitatis, non plane spoliare urbem, præsertim quam conseruare uoluisset. in hac partitione ornatus non plus uictoria Marcelli populo R. appetiuit, quàm humanitas Syracusanis reseruauit.

Romam quæ asportata sunt, ad ædem Honoris, atq; Virtutis, itemq; alijs in locis uidemus. nihil in ædibus, nihil in hortis posuit, nihil in suburbano. putauit, si urbis ornamenta domum suam non contulisset, domum suam urbi ornamento futurã. Syracusis autem permulta, atq; egregia reliquit, deum uero nullum uiolauit, nullum attigit. cõferte Verrem: non ut hominem cum homine cõparetis, nequa tali uiro mortuo fiat iniuria; sed ut pacem cũ bello, leges cum ui, forum, et iurisdictionem cum ferro, & armis, aduẽtum, & comitatum cum exercitu, & uictoria cõferatis. Aedes Mineruæ est in insula, de qua ante dixi: quã Marcellus non attigit, quã plenam, atq; ornatam reliquit. quæ ab isto sic spoliata, atq; direpta est, nõ ut ab hoste aliquo, qui tamen in bello religionum, & consuetudinis iura retineret, sed ut à barbaris prædonibus uexata esse uideatur. pugna erat equestris Agathoclis Regis in tabulis picta præclare. his autem tabulis interiores templi parietes uestiebãtur: nihil erat ea pictura nobilius: nihil Syracusis, quod magis uisendum putaretur. has tabulas M. Marcellus, cum omnia illa uictoria sua profana fecisset, tamen religione impeditus non attigit. iste, cum illa iam propter diuturnã pacem, fidelitatemq; populi Syracusani sacra, religiosaq; accepisset: omnes eas tabulas abstulit: parietes, quorum ornatus tot secula mãserat, tot bella effugerat, nudos ac deformatos reliquit. & Marcellus, qui, si Syracusas cepisset, duo templa se Romæ dedicaturũ uouerat, id, quod erat ædificaturus, ijs rebus ornare, quas ceperat, noluit: Verres, qui non Honori, neq; Virtuti, ut ille, sed Veneri, & Cupidini uota deberet, is Mineruæ tẽplum spoliare conatus est. ille deos,

deorum

deorum ſpolijs ornare noluit: hic ornamenta Mineruæ uirginis in meretriciā domum trāſtulit. uiginti & ſeptē præterea tabulas pulcherrime pictas ex eadē æde ſuſtulit: in quibus erāt imagines Siciliæ Regum, ac tyrannorum: quæ non ſolum pictorum artificio delectabant, ſed etiam cōmemoratione hominum, & cognitione formarum. ac uidete, quanto tetrior hic tyrānus Syracuſanis fuerit, quàm quiſquam ſuperiorum, cum illi tamē ornarint templa deorum immortalium, hic etiā deorum monimenta, atq; ornamēta ſuſtulerit. iam uero quid ego de ualuis illius templi cōmemorem? uereor, ne, hæc qui non uiderunt, omnia me nimis augere, atq; ornare arbitrentur. quod tamen nemo ſuſpicari debet, tam eſſe me cupidum, ut tot uiros primarios uelim, præſertim ex iudicū numero, qui Syracuſis fuerint, qui hæc uiderint, eē temeritati, & mendacio meo conſcios. confirmare hoc liquido iudices poſſum, ualuas magnificentiores ex auro, atq; ebore, perfectiores nullas unquam ullo tempore fuiſſe. incredibile dictu eſt, quàm multi Græci de ualuarum harum pulchritudine ſcriptum reliquerint. nimium forſitā hæc illi mirentur, atq; efferant. eſto. ueruntamen honeſtius eſt Reip. noſtræ iudices ea, quæ illis pulchra eſſe uideantur, imperatorem noſtrum in bello reliquiſſe, quàm Prætorē in pace abſtuliſſe. ex ebore diligentiſſime perfecta argumenta erant in ualuis: ea detrahēda curauit omnia. Gorgonis os pulcherrimum, crinitum anguibus, reuellit, atq; abſtulit: & tamen indicauit, ſe non ſolū artificio, ſed etiā pretio, quæſtuq; duci: nā bullas omnes aureas ex his ualuis, quæ erant & multæ, & graues, non dubitauit auferre: quarum iſte non opere delectabatur, ſed pondere.

itaq; eiusmodi ualuas reliquit, ut, quæ olim ad ornandũ templũ erant maxime, nunc tãtum ad claudendũ factæ esse uideantur. etiam ne gramineas hastas? uidi. n. uos in hoc non minime, cum testes dicerent, cõmoueri: quæ erant huiusmodi, ut semel uidisse satis esset: in quibus neq; manu factum quicq̃, neq; pulchritudo erat ulla, sed tãtum magnitudo incredibilis: de qua uel audire satis esset: nimium, uidere plus q̃ semel. etiam ne id cõcupisti? nã Sappho, quæ sublata de Prytaneo est, dat tibi iustam excusationem, propè ut concedendum, atq; ignoscendum esse uideatur. M. Syllanionis opus tam perfectum, tam elegans, tam elaboratum quisquam nõ modo priuatus, sed populus potius haberet, q̃ homo elegantissimus, atq; eruditissimus Verres? nimirum contra dici nihil potest: nostrũ. n. unusquisq;, qui tam beati, quàm iste est, nõ sumus, tã delicati esse non possumus: siquando aliquid istiusmodi uidere uolet, eat ad ædem Felicitatis, ad monimentum Catuli, in porticum Metelli: det operam, ut admittatur in alicuius istorum Tusculanum: spectet eorum ornatum, si quid iste suorum Aedilibus accõmodauit: Verres hæc habeat domi: Verres ornamentis fanorum, atq; oppidorum habeat plenam domum, uillas refertas. etiam ne huius operarij studia, ac delicias iudices perferetis? qui ita natus est, ita educatus, ita factus & animo, & corpore, ut multo appositior ad deferenda, quàm ad auferẽda signa esse uideatur. atq; hæc Sappho sublata quantum desiderium sui reliquerit, dici uix potest: nã tum ipsa fuit egregie facta, tum epigrãma græcum pernobile incisum habuit in basi: quod iste eruditus homo, et Græculus, qui hæc subtiliter iudicat, qui solus intelligit, si unam literã

græcam sciſſet, certe non ſuſtuliſſet: nunc.n.quod inſcriptum eſt inani in baſi, declarat quid fuerit, & id ablatũ indicat. quid? ſignum Pæanis ex æde Aeſculapij præclare factum, ſacrum, & religioſum nõ ſuſtuliſti? quod omnes propter pulchritudinem uiſere, propter religionem colere ſolebant. quid? ex æde Liberi ſimulacrum Ariſtei non tuo imperio palàm ablatum eſt? quid? ex æde Iouis religioſiſſimum ſimulacrũ Iouis imperatoris, quem Græci Vrion nominant, pulcherrime factum non ne abſtuliſti? quid? ex æde Liberi paruũ illud caput pulcherrimũ, quod uiſere ſolebamus, num dubitaſti tollere? atque ille Pæan ſacrificijs anniuerſarijs ſimul cum Aeſculapio apud illos colebatur. Ariſteus, qui, ut Græci ferunt, Liberi filius, inuentor olei eſſe dicitur, unà cum Libero patre apud illos eodem erat in templo conſecratus. Iouem autẽ imperatorem quãto honori in ſuo templo fuiſſe arbitramini? hinc colligere poteſtis, ſi recordari uolueritis quanta religione fuerit eadem ſpecie, atq; forma ſignũ illud, quod ex Macedonia captũ, in Capitolio poſuerat Flaminius. etenim tria ferebantur in orbe terrarum ſigna Iouis imperatoris uno in genere pulcherrime facta: unũ, illud Macedonicum, quod in Capitolio uidemus: alterum in Ponti ore, & anguſtijs: tertium, quod Syracuſis ante Verrem Prætorem fuit. illud Flaminius ita ex æde ſua ſuſtulit, ut in Capitolio, hoc eſt in terreſtri domicilio Iouis poneret. quod autem eſt ad introitum Ponti, id cum tam multa ex illo mari bella emerſerint, tam multa porrò in Pontum inuecta ſint, uſque ad hanc diem integrum, inuiolatumq; ſeruatũ eſt. hoc tertium, quod erat Syracuſis, quod M. Marcellus armatus, et uictor uiderat,

quod religioni concesserat, quod ciues, atq; incolæ Syracu
sani colere, aduenæ non solum uisere, uerum etiam uene
rari solebāt, id Verres ex templo Iouis sustulit. ut sæpius
ad M. Marcellū reuertar iudices, sic habetote: plures esse
à Syracusanis istius aduentu deos, quàm uictoria Mar
celli homines desideratos. etenim ille requisisse dicitur etiā
Archimedem illum, summo ingenio hominē, ac discipli=
na: eumq; cum audisset interfectum, permoleste tulisse.
iste omnia, quæ requisiuit; non ut seruaret, uerum ut a=
sportaret, requisiuit. iam illa, quia leuiora uidebuntur, si
hoc loco dicerentur, ideo præteribo, ꝙ iste mensas Delphi
cas è marmore, crateras ex ære pulcherrimas, uim maxi
mam uasorum Corinthiorum ex omnibus ædibus sacris
Syracusis abstulit. itaq; iudices hi, qui hospites ad ea, quæ
uisenda sunt, ducere solent, & unuquicq; ostendere, quos
illi Mystagogos uocant: conuersam iam habent demon=
strationem suam: nam ut ante demonstrabāt, quid ubiq;
esset; ita nunc, quid undiq; ablatū sit, ostendunt. quid tū?
mediocri ne tandem dolore eos affectos esse arbitramini?
non ita est iudices: primū, ꝙ omnes religione mouentur,
& deos patrios, quos à maioribus acceperunt, colendos
sibi diligenter, & retinendos esse arbitrantur: deinde hic
ornatus, hæc opera, atq; artificia, signa, tabulæ pictæ Græ
cos homines nimio opere delectant. itaq; ex illorum que=
rimonijs intelligere possumus, hæc illis acerbissima uide=
ri, quæ forsitan nobis leuia, & contemnenda esse uidean
tur. mihi credite iudices (tametsi uosmet ipsos hæc eadem
audire certo scio) cum multas acceperint per hosce annos
socij, atq; exteræ nationes calamitates, & iniurias: nullas
Græci homines grauius tulerunt, nec ferunt, quàm hu=

iuſcemodi ſpoliationes fanorum, atq; oppidorũ. licet iſte dicat, emiſſe ſe, ſicuti ſolet dicere: credite mihi iudices, nulla unquam ciuitas tota Aſia, & Græcia ſignum ullum, tabulam pictam, nullum deniq; ornamentum urbis ſua uoluntate cuiquam uẽdidit: niſi forte exiſtimatis, poſteaquam iudicia ſeuera Romæ fieri deſierint, Græcos homines hæc uendere cœpiſſe: quæ tum non modo: non uendebant, cum iudicia fiebant, uerum etiam coemebãt: niſi arbitramini L. Craſſo, Q. Scæuolæ, C. Claudio potẽtiſſimis hominibus, quorum Aedilitates ornatiſſimas uidimus, cõmercium iſtarum rerũ cum Græcis hominibus nõ fuiſſe; his, qui poſt iudiciorũ diſſolutiones Aediles facti ſunt, fuiſſe. acerbiorem etiã ſcitote eſſe ciuitatibus falſam iſtã, & ſimulatam emptionem, quàm ſi quis clam ſurripiat, aut eripiat palàm, atq; auferat: nã turpitudinem ſummam eſſe arbitrantur, referri in literas publicas, pretio adductam ciuitatem, et pretio paruo ea, quæ accepiſſet à maioribus, uendidiſſe, atq; alienaſſe: etenim mirandum in modum Græci rebus iſtis, quas nos contemnimus, delectantur. itaq; maiores noſtri facile patiebãtur, hæc eſſe quamplurima apud ſocios, ut imperio noſtro quamornatiſſimi, florentiſſimiq; eſſent. apud eos autem, quos uectigales, aut ſtipendiarios fecerant, tamen hæc relinquebãt, ut illi, quibus ea iucunda ſunt, quæ nobis leuia uidebantur, haberẽt hæc oblectamẽta, & ſolatia ſeruitutis. quid arbitramini Rheginos, qui iã ciues R. ſunt, mereri uelle, ut ab ijs marmorea Venus illa ne auferatur? quid Tarẽtinos, ut ne Europam in Tauro ſedẽtem amittant? ut Satyrũ, qui apud illos in æde Veſtæ eſt? ut cætera? quid Theſpienſes, ut Cupidinis ſignũ, propter quod unũ uiſuntur

Thespiæ? quid Gnidios, ut Venerem marmoream? quid, ut pictam, Coos? quid Ephesios, ut Alexādrum? quid Cyzicenos, ut Aiacem, aut Medeam? quid Rhodios, ut Ialysium? quid Atheniēses, ut ex marmore Iacchum, aut Parthalum pictum, aut ex ære Myronis buculā? lōgum est, & nō necessarium cōmemorare, quæ apud quosq; uisenda sunt tota Asia, & Græcia. uerum illud est, quamobrem hæc cōmemorarim; ꝙ existimare uos hoc uolo, mirum quendam dolorem accidere ijs, ex quorum urbibus hæc auferantur. atq; ut cæteros omittamus, de ipsis Syracusanis cognoscite: ad quos ego cum uenissem, sic primo existimabam, ut Romæ ex istius amicis acceperam, ciuitatem Syracusanam propter Heraclij hæreditatem non minus esse isti amicam, quàm Mamertinam propter prædarum, ac furtorum omnium societatem: simul & uerebar, ne mulierum nobilium, et formosarum gratia, quarum iste arbitrio Præturam per triēnium gesserat, uirorumq;, quibuscum illæ nuptæ erant, nimia in istum non lenitudine, sed etiam liberalitate oppugnarer, si quid ex literis Syracusanorum conquirerem. itaq; Syracusis cū ciuibus R. eram: eorū tabulas exscribebā: iniurias cognoscebam. cum diutius in negotio, curáq; fuerā: ut requiescerem, curamq; animi remitterem, ad Carpinatij præclaras tabulas reuertebar. ubi cū equitibus R. ex illo conuentu honestissimis illos Verrutios, de quibus ante dixi, explicabam: à Syracusanis prorsus nihil adiumenti neq; publice, neq; priuatim expectabam, neq; erat in animo postulare. cum hæc agerē, repente ad me uenit Heraclius is, qui tum magistratum Syracusis habebat, homo nobilis, qui sacerdos Iouis fuisset: q honos apud Syracusanos

eſt ampliſſimus. agit mecũ, & cum fratre meo, ut, ſi nobis uideretur, adiremus ad eorũ ſenatum: frequentes eſſe in curia: ſe iuſſu ſenatus à nobis petere, ut ueniremus. primo nobis fuit dubiũ, quid ageremus. deinde cito uenit in mentem, non eſſe uitandũ nobis illum conuentũ, & locũ. itaq; in curiã uenimus. honorifice ſanè conſurgitur. nos rogatu magiſtratus aſſedimus. incipit is loqui, qui et auctoritate, & ætate, &, ut mihi uiſum eſt, uſu rerũ antecedebat, Diodorus Timarchides: cuius omnis oratio hãc habuit primo ſententiã: ſenatũ populũq; Syracuſanũ moleſte, grauiterq; ferrè, quòd ego, cũ in cæteris Siciliæ ciuitatibus ſenatũ populũq; docuiſſem, quid eis utilitatis, q̃d ſalutis afferrem, et cũ ab omnibus mãdata, Legatos, literas, teſtimoniaq; ſumpſiſſem, in illa ciuitate nihil eiuſmodi facerẽ. reſpõdi, neq; Romæ in cõuentu Siculorũ, cũ à me auxiliũ cõmuni omniũ Legationũ cõſilio petebatur, cauſaq; totius ad me Siciliæ deferebatur, Legatos Syracuſanorũ affuiſſe; neq; me poſtulare, ut quicq̃ cõtra C. Verrẽ decerneretur in ea curia, in qua inauratã C. Verris ſtatuã uiderem. quod poſteaquã dixi: tãtus eſt gemitus factus aſpectu ſtatuæ, & cõmemoratione, ut illud in curia poſitũ monimentũ ſcelerũ, non beneficiorũ uideretur. tũ pro ſe quiſq;, quantũ dicẽdo aſſequi poterat, docere me cœpit ea, quæ paulo ante cõmemoraui: ſpoliatã urbẽ, fana direpta, ex Heraclij hæreditate, quã palæſtritis cõceceſſiſset, multo maximã partẽ ipſum abſtuliſſe: neq; poſtulãdũ fuiſſe, ut ille palæſtritas diligeret, qui etiã inuentorẽ olei deũ ſuſtuliſſet: neq; illã ſtatuã eſſe ex pecunia publica, neq; publice datã; ſed eos, qui hæreditatis diripiẽdæ participes fuiſſent, faciẽdã, ſtatuẽdamq; curaſſe:

eosdẽ Romæ fuisse legatos, illius adiutores improbitatis, socios furtorũ, cõscios flagitiorũ: eo minus mirari me oportere, si illi cõmuni Legatorũ uolũtati, et saluti Siciliæ defuissent. ubi eorũ dolorẽ ex illius iniurijs nõ modo minorẽ, sed propè maiorẽ, q̃ cæterorũ Siculorũ, esse cognoui, tũ meũ animũ in illos, tũ mei cõsilij, negotijq; totius suscepti causã, rationemq; proposui: tũ eos hortatus sum, ut causæ cõmuni, salutiq; ne deessent, ut ei illã laudationẽ, quã se ui, ac metu coactos paucis illis diebus decresse dicebant, tollerent. itaq; iudices Syracusani hæc faciunt istius clientes, atq; amici: primum mihi literas publicas, quas in ærario sanctiore conditas habebant, proferunt: in quibus ostendunt omnia, quæ dixi ablata, esse perscripta, & plura etiã, quàm ego potui dicere: perscripta autem hoc modo, ꝗ ex æde Mineruæ hoc, & illud abesset: ꝗ ex æde Iouis, ꝗ ex æde Liberi. ut quisq; eis rebus tuendis, conseruandisq; præfuerat, ita perscriptum erat, cum rationem ex lege redderet, et, quæ acceperat, deberet tradere: petisse, ut sibi, quòd hæ res abessẽt, ignosceretur: itaque omnes liberatos discessisse: et esse ignotum omnibus. quas ego literas obsignãdas publico signo, deportandasq; curaui. de laudatione autem ratio sic reddita est: primũ cum à Verre literæ aliquanto ante aduẽtum meum de laudatione uenissent, nihil esse decretum: deinde, cũ quidam ex illius amicis cõmonerent, oportere decerni, maximo esse clamore, & cõuitio repudiatos; & postea quàm meus aduẽtus appropinquarit, imperasse eum, qui summam potestatem haberet, ut decernerent: decretũ ita esse, ut multo plus illi laudatio mali, quàm boni possit afferre. id adeo indices, ut mihi ab illis demonstratum est, sic

uos ex me cognoſcite. mos eſt Syracuſis, ut, ſiqua de re ad ſenatum referatur, dicat ſententiã, qui uelit. nominatim nemo rogatur. & tamen, ut quiſq; honore, & ætate antecedit, ita primus ſolet ſua ſponte dicere, idq́; à cæteris ei cõceditur. ſiquando taceant omnes, tũc ſortito coguntur dicere. cum hic mos eſſet, refertur ad ſenatũ de laudatione Verris. in quo primum, ut aliquid eſſet moræ, multi interpellant: de Sex. Peduceo, qui de illa ciuitate, totáq; prouincia optime meritus eſſet, ſeſe antea, cum audiſſent ei negotiũ faceſſitum, cumq́; eum publice pro plurimis eius, & maximis meritis laudare cuperent, à C. Verre prohibitos eſſe: iniquum eſſe, tametſi Peduceus eorũ laudatione iam non uteretur, tamen nõ id prius decernere, quod aliquando uoluiſſent, q̃ quod tum cogerentur. conclamant omnes, & approbãt ita fieri oportere. refertur de Peduceo. ut quiſq; ætate, et honore antecedebat, ita ſententiam dixit ex ordine. id adeo ex ipſo S. C. cognoſcite: nã principiũ ſẽtẽtiæ perſcribi ſolet. Recita. QVOD VERBA FACTA SVNT DE SEX. PEDVCEO. dicit, qui primi ſuaſerint. decernitur. refertur deinde de Verre. dic, quæſo, quomodo? QVOD VERBA FACTA SVNT DE C. VERRE. quid poſtea ſcriptũ eſt? CVM SVRGERET NEMO, NEQVE SENTENTIAM DICERET. quid hoc eſt? SORS DVCITVR. quãobrem? nemo erat uoluntarius laudator Præturæ tuæ? defenſor periculorum tuorum? præſertim cum inire à Prætore gratiam poſſet? nemo. ipſi illi tui conuiuæ conſiliarij, & conſcij uerbum facere non audebant. in qua curia ſtatua tua ſtabat, & nuda filij, in ea nemo fuit, quem ne

nudus quidem filius in nuda prouincia commoueret. atq; etiam hoc me docent, eiusmodi S. C. sese fecisse laudationem, ut omnes intelligere possent, nō laudationem, sed potius irrisionem esse illam, quæ commonefaceret istius turpem, calamitosamq́; Præturã. etenim scriptum esse ita; QVÒD iste uirgis neminem cæcidisset; à quo cognoscitis nobilissimos homines, atq; innocentissimos securi esse percussos: QVÒD uigilanter prouinciã administrasset; cuius omnes uigilias in stupris constat, adulteryśq; esse cōsumptas. hoc autem scriptum etiam, quod proferre non auderet reus, accusator recitare non desineret, QVÒD prædones procul ab insula Sicilia prohibuisset Verres, quos etiam intra Syracusanam insulam recepisset. quæ posteaquã ex illis cognoui, discessi cum fratre è curia, ut nobis absentibus, si quid uellent, decernerent. decernunt statim: primum, ut L. fratri hospitium publice fieret, quòd is eandem uoluntatem erga Syracusanos suscepisset, quam ego semper habuissem. id nō modo tum scripserunt, uerum etiam in ære incisum nobis tradiderunt. ualde hercle te Syracusani tui, quos crebro cōmemorare soles, diligunt: qui cum accusatore tuo satis iustam causam coniungendæ necessitudinis putant, quòd te accusaturus sit, & quòd ad inquirendum in te uenerit. postea decernitur, ac non uarie, sed propè coniunctis sententys, ut laudatio, quæ C. Verri decreta esset, tolleretur. at uero, cum iam nō solum discessio facta esset, sed etiam perscriptum, atq; in tabulas relatum, Prætor appellatur. at quis appellat? magistratus aliquis? nemo. senator? ne id quidem. Syracusanorum aliquis? minime. quis igitur Prætorem appellat? qui Quæstor istius fue=

rat, Cæcilius. ò rem ridiculam: ò desertum hominem: ò desperatũ, ac relictum. à magistratu Siculo, ne S. C. Siculi homines facere possent, ne suũ ius, suis moribus, suis legibus obtinere possent, non amicus istius, nõ hospes, non deniq; aliquis Siculus, sed Quæstor Prætorem appellat. quis hoc uidit? aut quis audiuit? Prætor æquus, & sapiens dimitti iubet senatũ. concurrit ad me maxima multitudo. primum senatores clamare, eripi sibi ius, eripi libertatem, populus senatum laudare, gratias agere, ciues R. à me nusquam discedere. quo quidem die nihil ægrius factum est multo labore meo, q̃ ut manus ab illo appellatore abstinerentur. cum ad Prætorem in ius adissemus, excogitat sane diligenter, & caute, quid decernat: nam anteq̃ uerbum facerem, de sella surrexit, atq; abyt. itaq; tum de foro, cũ iam aduesperasceret, discessimus. postridie mane ab eo postulo, ut Syracusanis liceret S. C. quod pridie fecissent, mihi reddere. ille enimuero negat: & ait indignum facinus esse, ꝙ ego in senatu Græco uerba fecissem, ꝙ quidem apud Græcos græce locutus essem, id ferri nullo modo posse. respondi homini, ut potui, ut uolui, ut debui: tum multa, tum etiam hoc me memini dicere: facile esse perspicuum, quantum inter hunc & illum Numidicum uerum & germanũ Metellum interesset: illum noluisse sua laudatione iuuare L. Lucullum sororis uirum, quicum optime conuenisset; hunc homini alienissimo à ciuitatibus laudationes per uim, & metum cõparare. quod ubi intellexi, multum apud illum recẽtes nuntios, multum tabulas non cõmendatitias, sed tributarias ualuisse, admonitu ipsorum Syracusanorum impetum in eas tabulas facio, in quibus singula perscripta

erant. ecce autem noua turba, atq; rixa : ne tamen iſtum
omnino Syracuſis ſine amicis, ſine hoſpitibus planè nudũ
eſſe, ac deſertũ putetis. retinere cœpit tabulas Theomna=
ſtus quidam , homo ridicule inſanus : quem Syracuſani
Theoractum uocant : qui illic eiuſmodi eſt, ut eum pue=
ri ſectentur, ut omnes, cum loqui cœperit, irrideãt. huius
tamẽ inſania, quæ ridicula eſt alijs, mihi tum moleſta ſa
nè fuit. nam cum ſpumas ageret in ore, arderent oculi,
uoce maxima, uim me ſibi afferre, clamaret: copulati in
ius peruenimus. hic ego poſtulare cœpi, ut mihi tabulas
obſignare, ac deportare liceret, ille contra. inſtare ego, o=
mnium mihi tabularũ, & literarũ fieri poteſtatem opor
tere : contrà, ille furioſus urgere, nihil ad ſe noſtras leges
pertinere. Prætor intelligens, negare ſibi placere, quod S.
C. ratum eſſe non deberet, id me Romam deportare. quid
multa? niſi uehemẽtius homini minatus eſſem, niſi legum
ſanctionẽ, pœnamq; recitaſſem : tabularũ mihi poteſtas
facta nõ eſſet. ille autem inſanus, qui pro iſto contra me
uehemẽtiſſime declamaſſet, poſtq̃ non impetrauit, credo
ut in gratiã mecum rediret, libellũ mihi dat, in quo iſtius
furta Syracuſana perſcripta erant : quæ ego antea iam
ab illis cognoram, & acceperã. laudent te ſanè iam Ma
mertini, qui ex tanta prouincia ſoli ſunt, qui te ſaluũ ue=
lint : ita tamen laudẽt, ut Heius, qui eius princeps Lega=
tionis eſt, adſit : ita laudent, ut ea, quæ rogati erũt, mihi
parati ſint reſpondere. ne ſubito à me opprimantur, hæc
ſum rogaturus, nauem debeãt ne? fatebũtur : præbue=
rint ne Prætore C. Verre? negabũt : ædificauerint ne na
uem onerariã maximã publice, quã Verri dederũt? ne=
gare nõ poterũt : frumentũ ne ab his ſumpſerit Verres,

quod populo R. mitteret, ſicuti ſuperiores? negabunt: quid militum, aut nautarum per triennium dederunt? nullum datum dicent: fuiſſe Meſſanam omnium iſtius furtorum, ac prædarum receptricem? negare non poterunt: permulta multis nauibus illinc exportata? hanc deniq; nauem maximam à Mamertinis datam, onuſtam cum iſto Prætore profectam? fatebuntur. quamobrem tibi habe ſanè iſtam laudationem Mamertinam: Syracuſanam quidem ciuitatem, ut abs te affecta eſt, ita in te eſſe animatam uidemus: apud quos etiam Verrea illa flagitioſa ſublata ſunt: etenim minime cõueniebat, ei deorum honores haberi, qui ſimulacra deorum ſuſtuliſſet. etiam mehercule illud in Syracuſanis merito reprehẽderetur, ſi, cum diem feſtum ludorum de faſtis ſuis ſuſtuliſſent celeberrimum, & ſanctiſſimum, quòd eo ipſo die Syracuſæ à Marcello captæ eſſe dicuntur, ijdem diem feſtum Verris nomine agerent, cum iſte Syracuſanis, quæ ille calamitoſus dies reliquerit, ademiſſet. at uidete hominis impudentiam, atque arrogantiam iudices, qui nõ ſolum Verrea hæc turpia, hæc ridicula ex Heraclij pecunia conſtituerit, uerum etiam Marcellea tolli imperarit, ut ei ſacra facerent quotannis, cuius opera omnium annorum ſacra, deoſq; patrios amiſerant; eius autem familiæ dies feſtos tollerent, per quam cæteros quoque feſtos dies recuperarant.

ACCVSATIONIS IN C. VERREM LIBER VII. ORATIO X.

N EMINI uideo dubium esse iudices, quin apertissime C. Verres in Sicilia sacra, profanaq; omnia & priuatim, & publice spoliarit, uersatusq; sit sine ulla non modo religione, uerum etiam dissimulatione in omni genere furandi, atq; prædandi. sed quædam mihi magnifica, et præclara eius defensio ostenditur: cui quemadmodum resistam, multo mihi ante est iudices prouidendum: ita enim causa constituitur, prouinciam Siciliam uirtute eius, et uigilantia singulari dubys, formidolosisq; temporibus à fugitiuis, atq; à belli periculis tutam esse seruatam. quid agam iudices? quò accusationis meæ rationem conferam? quò me uertam? ad omnes enim meos impetus, quasi murus quidam, boni nomen imperatoris opponitur. noui locum: uideo, ubi se iactaturus sit Hortensius. belli pericula, tempora Reip. imperatorum penuriam cõmemorabit. tum deprecabitur à uobis, tum etiam pro suo iure contendet, ne patiamini talem imperatorem populo R. Siculorum testimonys eripi, ne'ue obteri laudem imperatoriam criminibus auaritiæ uelitis. non possum dissimulare iudices. timeo, ne C. Verres propter hanc uirtutem eximiam in re militari omnia, quæ fecit, impune fecerit: uenit enim mihi in mentem, in iudicio M. Aquily q̃tum auctoritatis, quantum momenti oratio M. Antony habuisse existimata sit: qui, ut erat in dicendo non solum sapiens, sed etiam fortis,

causa propè perorata, ipse arripuit M. Aquilium, constituitq; in cõspectu omnium, tunicamq; eius à pectore abscidit, ut cicatrices populus R. iudicesq; aspicerent aduerso corpore exceptas. simul & de illo uulnere, quod ille in capite ab hostium duce acceperat, multa dixit, eoq; adduxit eos, qui erant iudicaturi, uehementer ut uererentur, ne, quem uirum fortuna ex hostium telis eripuisset, cum sibi ipse non pepercisset, hic non ad populi R. laudem, sed ad iudicũ crudelitatem uideretur esse seruatus. hæc eadem nunc ab illis defensionis ratio, uiaq; tentatur: idem quæritur. sit fur, sit sacrilegus, sit flagitiorum omniũ, uitiorumq; princeps: at est bonus imperator, & felix, & ad dubia Reip. tempora reseruãdus. nõ agam summo iure tecum: nõ dicam id, quod debeam forsitan obtinere; cum iudicium certa lege sit cõstitutum, nõ quid in re militari fortiter feceris, sed quemadmodũ manus ab alienis pecunijs abstinueris, abs te doceri oportere. nõ inquã sic agam: sed ita quæram, quemadmodum te uelle intelligo, quæ tua opera, & quãta fuerit in bello. quid dices? an bello fugitiuorũ Siciliam uirtute tua liberatam? magna laus, & honesta oratio: sed tamen quo bello? nos enim post id bellum, quod M. Aquilius confecit, sic accepimus, nullum in Sicilia fugitiuorũ bellum fuisse. at in Italia fuit. fateor: & magnum quidem, ac uehemens. num igitur ex eo bello partem aliquam laudis appetere conaris? num tibi illius uictoriæ gloriã cum M. Crasso, aut Cn. Pompeio cõmunicandã putas? non arbitror hoc etiam deesse tuæ impudentiæ, ut quicquam eiusmodi dicere audeas. obstitisti uidelicet, ne ex Italia transire in Siciliam fugitiuorum copiæ possent. ubi? quando? qua

ex parte? cum aut nauibus, aut ratibus conarentur accedere? nos enim nihil unquam prorsus audiuimus: & illud audiuimus, M. Crassi fortissimi uiri uirtute, consilioq; factum, ne ratibus coniunctis freto fugitiui ad Messanam transire possent. à quo illi conatu nõ tantopere prohibendi fuissent, si ulla in Sicilia præsidia ad illorum aduentum opposita putarẽtur. at cum in Italia bellum tam propè à Sicilia, tamen in Sicilia non fuit? quid mirum? ne cum in Sicilia quidem fuit, eodem interuallo pars eius belli in Italiã ulla peruasit. etenim propinquitas ad utram partem hoc loco profertur? utrũ, aditum facilem hostibus, an contagionem imitandi eius belli periculosam fuisse? aditus omnis hominibus sine ulla facultate nauium nõ modo disiunctus, sed etiam clausus fuit: ut illis, quibus Siciliam propinquam fuisse dicis, facilius fuerit ad Oceanum peruenire, q̃ ad Peloridem accedere. cõtagio autem ista seruilis belli cur abs te potius, q̃ ab iis omnibus, qui cæteras prouincias obtinuerũt, prædicatur? an quòd in Sicilia iam ante bella fugitiuorum fuerunt? at ea ipsa causa est, cur ipsa prouincia minimo in periculo sit, & fuerit: nam posteaquã illinc M. Aquilius decessit, omnium instituta, atque edicta Prætorum fuerunt eiusmodi, ut ne quis cum telo seruus esset. uetus est quod dicam, & propter seueritatem exempli nemini fortasse uestrum inauditum: L. Domitium Prætorem in Sicilia, cum aper ingẽs ad eum allatus esset, admiratum requisisse, quis eum percussisset: cum audisset, pastorem cuiusdam fuisse, eum ad se uocari iussisse, illum cupide ad Prætorem, quasi ad laudem, atq; ad præmiũ accurrisse: quæsisse Domitiũ, qui tantam bestiam percussisset? illum

respondisse,

respódisse, uenabulo: statim deinde iussu Prætoris in crucem esse sublatũ. durum hoc fortasse uideatur: neq; ego ullam in partem disputo: tantum intelligo, maluisse Domitium crudelem in animaduertendo, q̃ in prætermittẽdo dissolutum uideri. ergo his institutis prouinciæ, iam tum, cum bello fugitiuorum tota Italia arderet, homo non acerrimus, nec fortissimus, Cn. Norbanus in summo otio fuit: perfacile enim sese Sicilia tuebatur, ne quod in ipsa bellum posset existere. etenim cum nihil tam coniunctum sit, q̃ negotiatores nostri cũ Siculis usu, re, ratione, cócordia; & cum ipsi Siculi res suas ita constitutas habeant, ut his pacem expediat esse; imperium autem populi R. sic diligant, ut id imminui, aut commutari minime uelint; cumq; hæc ab seruorum bello pericula & Prætorum institutis, & dominorũ disciplina prouisa sint: nullum est malum domesticum, quod ex ipsa prouincia nasci possit. quid igitur? nulli ne motus in Sicilia seruorum Verre Prætore? nullæ ne consensiones factæ esse dicũtur? nihil sane, quod ad senatum populumq; R. peruenerit: nihil, quod iste Romam publice conscripserit. & tamen cœptum esse in Sicilia moueri aliquot locis seruitium suspicor. id adeo non tam ex re, q̃ ex istius factis, decretisq; cognosco. ac uidete, q̃ nó inimico animo sim acturus. ego ipse hæc, quæ ille quærit, quæ adhuc nunquam audistis, cómemorabo, & proferã. in Tricalino, quem locum fugitiui iam ante tenuerunt, Leonidæ cuiusdam Siculi familia in suspicionem uocata est coniurationis. res delata ad istum. statim (ut par fuit) iussu eius homines, qui nominati erant, comprehensi sunt, adductiq; Lilybæum: domino denuntiatum est, ut adesset: causa dicta damnati

ſunt.quid deinde?quid cenſetis?furtum fortaſſe,aut præ dam expectatis aliquam?nolite uſquequaq; eadem quæ= rere.in metu belli,furandi qui locus poteſt eſſe? etiam ſi qua hic fuit in hac re occaſio,prætermiſſa eſt . tũ potuit à Leonida nummorum aliquid auferre,cum denuntia= uit,ut adeſſet.fuit nundinatio aliqua, & iſti non noua, ne cauſam diceret.etiam alter locus , ut abſoluerentur. damnatis quidem ſeruis,quæ prædandi poteſt eſſe ratio? produci ad ſupplicium neceſſe eſt:teſtes enim ſunt,qui in conſilio fuerunt:teſtes publicæ tabulæ:teſtis ſplendidiſſi= ma ciuitas Lilybætana: teſtis honeſtiſſimus , maximuſq; conuentus ciuium R.nihil poteſt.producendi ſunt itaq;. producuntur,& ad palum alligantur . etiamnum mihi expectare uidemini iudices,quid deinde factũ ſit, ꝙ iſte nihil unquam fecit ſine aliquo quæſtu,atq; præda . quid in eiuſmodi re fieri potuit?quod cómodum eſt?expecta= te facinus quàm uultis improbum:uincam tamen expe= ctationem omniũ.nomine ſceleris,coniurationiſq; dãna= ti,ad ſupplicium traditi,ad palum alligati, repente mul tis millibus hominũ inſpectantibus ſoluti ſunt, & Leoni dæ illi domino redditi . quid hoc loco potes dicere homo amentiſſime?niſi id,quod ego non quæro, quod deniq; in re tam nefaria,tametſi dubitari non poteſt, tamen,ne ſi dubitetur quidem,quæri oporteat:quid,aut quantũ, aut quomodo acceperis.remitto tibi hoc totum,atq; iſta te cu ra libero:neq; enim metuo,ne hoc cuiquã perſuadeatur, ut,ad quod facinus nemo,præter te,ulla pecunia addu= ci potuerit,id tu gratis ſuſcipere conatus ſis.uerũ de iſta furãdi,prædãdiq; rõne nihil dico:de hac imperatoria iã tua laude diſputo.quid ais bone cuſtos , defenſorq; pro=

uinciæ?tu quos ſeruos arma capere,ac bellũ facere in Si cilia uoluiſſe cognoras,et de cõſilij ſentẽtia iudicaras, hos ad ſuppliciũ iam more maiorũ traditos,& ad palũ alli= gatos,ex media morte eripere, ac liberare auſus es, ut quã damnatis ſeruis crucem fixeras, hanc indemnatis ci uibus R.reſeruares?perditæ ciuitates,deſperatis omnibus rebus,hos ſolẽt exitus exitiales habere,ut damnati in in= tegrũ reſtituantur,uincti ſoluantur,exules reducantur, res iudicatæ reſcindantur.quæ cum accidunt, nemo eſt, quin intelligat ruere illam Remp.hæc ubi ueniũt, nemo eſt,qui ullam ſpem ſalutis reliquam eſſe arbitretur.atq; hæc ſicubi facta ſunt,facta ſunt,ut homines populares, aut nobiles ſupplicio,aut exilio leuarentur,ut non ab ijs ipſis,qui iudicaſſent,ut non ſtatim,ut non eorum facino rum damnati,quæ ad uitam,& fortunas omnium per= tinerent.hoc uero nouum,et eiuſmodi eſt,ut magis pro= pter reum,q̃ propter rem ipſam credibile eſſe uideatur, ut homines ſeruos,ut ipſe qui iudicarat,ut ſtatim è me= dio ſupplicio dimiſerit,ut eius facinoris dãnatos ſeruos, quod ad omnium liberorum caput, & ſanguinem perti neret.ò præclarum imperatorem,nec iam cum M.Aqui lio fortiſſimo uiro,ſed uero cũ Paulis,Scipionibus, Ma= rijs conferendum.tantum ne uidiſſe in metu, periculoq; prouinciæ?cum ſeruitiorum animos in Sicilia ſuſpenſos propter bellum Italiæ fugitiuorum uideret,ne quis ſe cõ mouere auderet,quantum terroris iniecit? comprehendi iuſſit:quis non pertimeſcat?cauſam dicere dominos:quid ſeruis tam formidoloſum?feciſſe uideri,pronũtiauit.ex= ortam uidetur flãmam paucorum dolore, ac morte re= ſtinxiſſe.quid deinde ſequitur?uerbera,atq; ignes,& illa

extrema ad supplicium damnatorum, metum cæterorũ, cruciatus, & crux. hisce omnibus supplicijs sunt liberati. quis dubitet, quin seruorum animos summa formidine oppresserit, cum uiderent ea facilitate Prætorem, ut ab eo seruorum sceleris, coniurationisq; damnatorũ uita uel ipso carnifice internuntio redimeretur. quid? hoc in Apolloniensi Aristodamo? quid? in Leonte Magarensi non idem fecisti? quid? iste motus seruorum, belliq; subita suspicio utrum tibi tandem diligentiã custodiendæ prouinciæ, an nouam rationem improbissimi quæstus attulit? Halyciensis Eumenidæ, nobilis hominis, & honesti, magnæ pecuniæ uillicus cum impulsu tuo insimulatus esset, HS LX à domino accepisti. quod nuper ipse iuratus docuit, quemadmodum gestum esset. ab equite R. C. Matrinio absente, cum is esset Romæ, ꝙ eius uillicos, pastoresq; tibi in suspicionem uenisse dixeras, HS centum abstulisti. dixit hoc L. Flauius, qui tibi eam pecuniam numerauit, procurator C. Matrinij: dixit ipse C. Matrinius: dicet clarissimus uir Cn. Lentulus Censor, qui Matrinij honoris causa, recenti negotio ad te literas misit, mittendasq; curauit. quid? de Apollonio Diocli filio Panormitano, cui Gemino cognomen est, præteriri potest? ecquid hoc tota Sicilia clarius? ecquid indignius? ecquid manifestius proferri potest? quem is, uti Panormum uenit, ad se uocari, & de tribunali citari iussit, concursu magno, frequentiáq; conuentus. homines statim loqui, mirari, ꝙ Apollonius homo pecuniosus tã diu ab isto maneret integer: excogitauit: nescio quid attulit: profecto homo diues, repente à Verre non sine causa citatur: expectatio summa omnium, quidnam id esset: cũ exanimatus subito ipse ac-

currit cum adolescente filio: nā pater grandis natu iandiu lecto tenebatur. nominat iste seruū, quem magistrū pecoris esse diceret: eum dicit coniurasse, & alias familias concitasse. is omnino seruus in familia nō erat. eum statim exhiberi iubet. Apollonius affirmat seruum se omnino illo nomine habere neminem. iste hominem arripi à tribunali, & in carcerem coniici iubet. ille clamare, cū raperetur, nihil se miserum fecisse, nihil commisisse, pecuniam sibi esse in nominibus, numeratam in præsentia nō habere. hæc cum maxime summa hominum frequentia testificaretur, ut quiuis intelligere posset, eum, ꝙ pecuniā non dedisset, iccirco illa tam acerba iniuria affici; cū maxime, ut dico, hoc de pecunia clamaret, in uincla coniectus est. uidete constantiam Prætoris, & eius Prætoris, qui nunc reus non ita defendatur, ut mediocris Prætor; sed ita laudetur, ut optimus imperator. cum seruorum bellum metueretur; quo supplicio dominos indemnatos afficiebat, hoc seruos damnatos liberabat. Apollonium, locupletissimum hominem, qui, si fugitiui bellum in Sicilia facerent, amplissimas fortunas amitteret; belli fugitiuorum nomine, indicta causa, in uincla coniecit: seruos, quos ipse cum consilio belli faciendi causa consensisse iudicauit, eos sine consilii sententia, sua sponte, omni supplicio liberauit. quid, si ab Apollonio aliquid cōmissum est, quamobrem iure in eum animaduerteretur: tamen ne hanc rem sic agemus, ut crimini, aut inuidiæ reo putemus esse oportere, si quo de homine seuerius iudicauit? nō agam tam acerbe: non utar ista accusatoria consuetudine; si quod est factum clementer, ut dissolute factum criminer; si quid uindicatum seuere est, ut ex eo crudelita-

tis inuidiam colligam. non agam ista ratione: tua sequar iudicia: tuam defendam auctoritatem, quoad tu uoles. simul ac tute cœperis tua iudicia rescindere, mihi succensere desinito: meo enim iure contendam, eum, qui suo iudicio condemnatus sit, iuratorum iudicum sententiis dãnari oportere. non defendam Apollonii causam, amici, atq; hospitis mei, ne tuum iudicium uidear rescindere: nihil de hominis frugalitate, uirtute, diligentia dicam: prætermittam illud etiam, de quo antea dixi, fortunas eius ita constitutas fuisse familia, pecore, uillis, pecuniis creditis, ut nemini minus expediret, ullum in Sicilia tumultũ, aut bellum commoueri: nõ dicam ne illud quidem; si maxime in culpa fuerit Apollonius, tamen in hominem honestissimum, ciuitatis honestissimæ, tã grauiter animaduerti causa indicta non oportuisse: nullam inuidiam in te ne ex illis quidem rebus concitabo; cum esset talis uir in carcere, in tenebris, in squalore, in sordibus, tyrannicis interdictis tuis patri exacta ætate, & adolescẽti filio adeundi ad illum miserum potestatem nunquam esse factam: etiam illud præteribo; quotiescunq; Panormum ueneris illo anno, & sex mensibus (nam tãdiu fuit in carcere Apollonius) toties ad te senatum Panormitanum adisse supplicem cum magistratibus, sacerdotibusq; publicis, orantem, atq; obsecrantem, ut aliquando ille miser, atq; innocens calamitate illa liberaretur. relinquam hæc omnia: quæ si uelim persequi, facile ostendam, tua crudelitate in alios, omnes tibi aditus misericordiæ iudicũ iam pridem esse præclusos. omnia igitur ista concedam, & remittam: præuideo enim, quid sit defensurus Hortensius. fatebitur, apud istum neq; senectutem patris, neq; ado-

lescentiā filij, neq; lacrymas utriusq; plus ualuisse, quàm utilitatem, salutemq; prouinciæ. dicet, Remp. administrari sine metu, ac seueritate non posse. quæret, quamobrem fasces Prætoribus præferantur, cur secures datæ, cur carcer ædificatus, cur tot supplicia sint in improbos more maiorum constituta. quæ cum omnia grauiter, seuereq; dixerit: quæram, cur hunc eundem Apollonium Verres idem, repente, nulla noua re allata, nulla defensione, sine causa de carcere emitti iusserit: tantumq; in hoc crimine suspicionis esse affirmabo, ut iam ipsis iudicibus sine mea argumentatione coniecturam facere permittam, quod hoc genus prædādi, quàm improbum, quàm indignum, quamq; ad magnitudinē quæstus immēsum, infinitumq; esse uideatur: nam quæ iste in Apollonio fecit, ea primū breuiter cognoscite quot, & quanta sint: deinde hæc expendite, atq; æstimate pecunia: reperietis, iccirco hæc in uno homine pecunioso tot constituta, ut cæteris formidines similium incommodorum, atq; exempla periculorū proponerentur. primum insimulatio est repentina, capitalis, atq; inuidiosi criminis. statuite, quanti hoc putetis, et quàm multos redemisse. deinde crimē sine accusatore, sententia sine consilio, damnatio sine defensione. æstimate harum rerum omnium pretia: & cogitate, in his iniquitatibus unum hæsisse Apollonium, cæteros profecto multos ex his incommodis pecunia se liberasse. postremo tenebræ, uincla, carcer, inclusum supplicium, atque à conspectu parentum, ac liberum, denique à libero spiritu, & communi luce seclusum. hæc uero, quæ uel uita redimi recte possunt, æstimare pecunia non queo. hæc omnia sero redemit Apollonius, iam mœrore, ac miserijs

perditus: sed tamē cæteros docuit, ante istius auaritiæ, ac sceleri occurrere: nisi uero existimatis hominem pecuniosissimum sine aliqua causa quæstus iniectum ad tam incredibile crimen, aut sine eadem causa repente è carcere emissum, aut hoc prædandi genus ab isto in illo uno adhibitum, ac tentatum, & nō per illum omnibus pecuniosis Siculis metum propositum, & iniectum. cupio mihi iudices ab illo subijci, quoniam de militari eius gloria dico, si quid forte prætereo: nam mihi uideor de omnibus iam rebus eius gestis dixisse, quæ quidem ad belli fugitiuorū pertinerent suspicionem: certe nihil sciens prætermisi. habetis hominis consilia, diligentiam, uigilantiā, custodiam, defensionemq; prouinciæ. summa illuc pertinet, ut sciatis, quoniam plura genera sunt imperatorum, ex quo genere iste sit. ne diutius in tanta penuria uirorum fortium talem imperatorem ignorare possitis: non ad Q. Maximi sapientiam, neq; ad illius superioris Africani in re gerenda celeritatem, neq; ad huius, qui postea fuit, singulare cōsilium, neq; ad Pauli rationem, ac disciplinam, neque ad C. Marij uim, atque uirtutem, sed ad aliud genus imperatorum sanè diligenter retinendum, & conseruandum, quæso, cognoscite. itinerum primum laborem, qui uel maximus est in re militari iudices, et in Sicilia maxime necessarius, accipite quàm facilē sibi iste, et iucundum ratione, consilioq; reddiderit. primum temporibus hibernis ad magnitudinē frigorū, et ad tēpestatū uim, ac fluminū præclarū sibi hoc remediū cōparat. urbē Syracusas elegerat: cuius hic situs, atq; hæc natura esse loci, cœliq; dicitur, ut nullus unq̄ dies tā magna, turbulentaq; tēpestate fuerit, quin aliquo tēpore solem eius

diei homines uiderent. hic ita uiuebat iste bonus imperator hibernis mensibus, ut eum non facile nõ modo extra tectum, sed ne extra lectum quidem quisquam uideret. ita diei breuitas cõuiuijs, noctis longitudo stupris, et flagitijs conterebatur. cum autem uer esse cœperat, cuius initium iste non à fauonio, neq; ab aliquo astro notabat; sed, cum rosam uiderat, tunc incipere uer arbitrabatur: dabat se labori, atq; itineribus. in quibus usq; eò se præbebat patientem, atq; impigrum, ut eum nemo unquam in equo sedentem uideret. nam, ut mos fuit Bithyniæ Regibus, lectica octophoro ferebatur: in qua puluinus erat perlucidus Melitensi rosa farctus. ipse autem coronam habebat unam in capite alterã in collo: reticulumq; ad nares sibi apponebat tenuissimo lino, minutis maculis, plenum rosæ. sic confecto itinere, cum ad aliquod oppidum uenerat, eadem lectica usq; ad cubiculum deferebatur. eò ueniebant Siculorum magistratus, ueniebant equites R. id quod ex multis iuratis audistis: cõtrouersiæ secreto deferebantur: paulopost palàm decreta auferebantur. deinde ubi paulisper in cubiculo pretio, nõ æquitate iura descripserat: Veneri iam, & Libero reliquum tempus deberi arbitrabatur. quo loco mihi nõ prætermittenda uidetur præclari imperatoris egregia, ac singularis diligentia: nam scitote esse oppidum in Sicilia nullum, ex ijs oppidis, in quibus Prætores consistere, & cõuentum agere solent, quo in oppido nõ isti ex aliqua familia non ignobili delecta ad libidinem mulier esset. itaq; nõnullæ ex eo numero in cõuiuium adhibebantur palàm. si quæ castiores erant, ad tempus ueniebant, lucem, cõuentumq; uitabant. erant autem conuiuia non illo silentio Præto-

rum, atq; imperatorũ; neq; eo pudore, qui in magiſtra-tuum cõuiuijs uerſari ſolet; ſed cum maximo clamore, atq; cõuitio. nõnunquam etiam res ad manus, atq; ad pugnam ueniebat: iſte enim, Prætor ſeuerus, ac diligẽs, qui populi R. legibus nunq̃ paruiſſet, illis diligenter legibus, quæ in poculis ponebantur, obtemperabat. itaq; erant exitus eiuſmodi, ut alius inter manus è cõuiuio, tanq̃ è prælio, auferretur, alius tanquã occiſus relinqueretur, pleriq; fuſi ſine mente, ac ſine ullo ſenſu iacerent; quiuis ut, cum aſpexiſſet, non ſe Prætoris cõuiuium, ſed ut Cannenſem pugnam nequitiæ uidere arbitraretur. cũ uero æſtas ſumma eſſe iam cœperat, quod tẽpus omnes Siciliæ ſemper Prætores in itineribus conſumere conſueuerunt, propterea ꝙ tum putant obeundam eſſe maxime prouinciam, cum in areis frumenta ſunt, ꝙ & familiæ congregantur, & magnitudo ſeruitij perſpicitur, & labor operis maxime offenditur, & frumenti copia cõmonet, tempus anni non impedit: tum inquam, cum concurſant cæteri Prætores, iſte nouo quodã ex genere imperator, pulcherrimo Syracuſarum loco ſtatiua ſibi caſtra faciebat: nam in ipſo aditu, atq; ore portus, ubi primum ex alto ſinus ad urbem ab litore inflectitur, tabernacula carbaſeis intenta uelis collocabat. huc ex illa domo prætoria, quæ Regis Hieronis fuit, ſic emigrabat, ut per eos dies nemo iſtum extra illum locum uidere poſſet. in eum autem ipſum locum aditus erat nemini, niſi qui aut ſocius, aut miniſter libidinis eſſe poſſet. huc omnes mulieres, quibuſcum iſte conſueuerat, conueniebant. quarum incredibile eſt quanta multitudo fuerit Syracuſis. huc homines digni iſtius amicitia, digni uita illa, conuiuijſq; ue-

niebant. inter eiuſmodi uiros, ac mulieres adulta ætate filius uerſabatur: ut eum, etiam ſi natura à parentis ſimilitudine abriperet, conſuetudo tamen, ac diſciplina patri ſimilem eſſe cogeret. huc Tertia illa perducta per dolum, atq; inſidias ab Rhodio tibicine, maximas in iſtius caſtris effeciſſe turbas dicitur, cum indigne pateretur uxor Cleomenis Syracuſani, nobilis mulier, itemq; Aeſchrionis honeſto loco nata, in conuentum ſuum mimi Iſidori filiam ueniſſe. iſte autem Annibal, qui in ſuis caſtris uirtute putaret oportere, non genere certari, ſic hanc Tertiam dilexit, ut eam ſecum ex prouincia exportaret. ac per eos dies cum iſte cũ pallio purpureo, talariq; tunica uerſaretur in cõuiuijs muliebribus, non offendebãtur homines in eo, neq; moleſte ferebãt, abeſſe à foro magiſtratum, non ius dici, nõ iudicia fieri: lucum illum litoris percrepare totum mulierum uocibus, cantuq; ſymphoniæ, in foro ſilentium eſſe ſummum cauſarum, atq; iuris, non ferebãt homines moleſte: nõ enim ius abeſſe uidebatur à foro, neq; iudicia, ſed uis, & crudelitas, & bonorũ acerba, atq; indigna direptio. hunc tu igitur imperatorem eſſe defendis Hortenſi? huius furta, rapinas, cupiditatem, crudelitatem, ſuperbiam, ſcelus, audaciam rerum geſtarum magnitudine, atq; imperatorijs laudibus tegere conaris? hic ſcilicet eſt metuendũ, ne ad exitũ defenſionis tuæ uetus illa Antoniana dicendi ratio, atq; auctoritas proferatur: ne excitetur Verres, ne denudetur à pectore, ne cicatrices populus R. aſpiciat, ex mulierũ morſu ueſtigia libidinis, atq; nequitiæ. dij faciant, ut rei militaris, ut belli mentionem facere audeas: cognoſcẽtur enim omnia iſtius æra illa uetera: ut, nõ ſolũ in imperio, uerũ etiã in ſtipendijs

qualis fuerit, intelligatis. renouabitur prima illa militia, cum iste è foro abduci, non ut ipse prædicat, perduci solebat. aleatoris Placentini castra cõmemorabuntur: in quibus cum frequens fuisset, tamen ære dirutus est. multa eius in stipendijs damna proferentur: quæ ab isto ætatis fructu dissoluta, & cõpensata sunt. iam uero, cum in eiusmodi patientia turpitudinis, aliena, non sua satietate obduruisset, qui uir fuerit, quot præsidia, q̃ munita pudoris, & pudicitiæ, ui, & audacia ceperit, quid me attinet dicere, aut coniungere cum istius flagitio cuiusquam præterea dedecus? non faciã iudices. omnia uetera prætermittam. duo sola recentia sine cuiusquã infamia ponam, ex quibus coniecturam facere de omnibus possitis: unum illud, quod ita fuit illustre, notumq; omnibus, ut nemo tam rusticanus homo L. Lucullo, et M. Cotta Coss. Romã ex ullo municipio uadimonij causa uenerit, quin sciret iura omnia populi R. nutu, atq; arbitrio Chelidonis meretriculæ gubernari: alterum, ꝙ, cum paludatus exisset, uotaq; pro imperio suo, cõmuniq; populi R. nuncupasset, noctu stupri causa lectica in Vrbem introferri solitus est ad mulierem, nuptam uni, propositam omnibus, contra fas, contra auspicia, cõtra omnes diuinas, atq; humanas religiones. ò dij immortales, quid interest inter mentes hominum, & cogitationes. ita mihi meam uoluntatem, spemq; reliquæ uitæ uestra, populiq; R. existimatio cõprobet, ut ego quos adhuc mihi magistratus populus R. mandauit, sic eos accepi, ut me omniũ officiorum obstringi religione arbitrarer. ita Quæstor sum factus, ut mihi honorem illum tum nõ solum datum, sed etiam creditum, ac cõmissum putarem. sic obtinui Quæsturam

in prouincia Sicilia, ut omnium oculos in me unum coniectos arbitrarer, ut me, Quæsturamq; meam quasi in aliquo orbis terræ theatro uersari existimarēt, ut omnia semper, quæ iucunda uidentur esse, nō modo his extraordinariys cupiditatibus, sed etiā ipsi naturæ, ac necessitati denegarem. nunc sum designatus Aedilis: habeo rationem, quid à populo R. acceperim: mihi ludos sanctissimos maxima cum cerimonia Cereri, Libero, Liberæq; faciendos, mihi Floram matrem populo, plebiq; R. ludorum celebritate placandam, mihi ludos antiquissimos, qui primi Romani sunt nominati, maxima cū dignitate, ac religione Ioui, Iunoni, Mineruæq; esse faciundos, mihi sacrarum ædium procurationem, mihi totam urbem tuēdam esse cōmissam: ob earum rerum laborem, & solicitudinem fructus illos datos, antiquiorem in senatu sententiæ dicendæ locum, togam prætextam, sellam curulem, ius, imagines ad memoriā, posteritatemq; prodendam. ex his ego rebus omnibus iudices, ita mihi deos omnes propitios esse uelim, ut, tametsi mihi iucundissimus est honos populi, tamen nequaquā tantum capio uoluptatis, quantum solicitudinis, & laboris: ut hæc ipsa Aedilitas, nō quia necesse fuerit, alicui candidato data, sed, quia sic oportuerit, recte collocata, & iudicio populi digno in loco posita esse uideatur. tu cum esses Prætor renuntiatus quoquo modo (mitto enim, & prætereo, quid tum sit actum) sed cum esses renuntiatus, ut dixi, nō ipsa præconis uoce excitatus es, qui te totiens seniorum, iuniorumq; centuriys illo honore affici pronūtiauit, ut hoc putares, aliquam Reip. partem tibi creditam? annū tibi illum unū domo carendum esse meretricis? cum tibi sorte obtigisset, ut ius dice-

res; quantum negotij, quid oneris haberes, nunquam cogitasti; neq; illud rationis habuisti, si forte expergefacere te posses, eam prouinciã, quam tueri singulari sapientia, atq; integritate difficile esset, ad summam stultitiam, nequitiamq; uenisse. itaq; non modo domo tua Chelidonem in Prætura extrudere noluisti, sed in Chelidonis domum Præturam tuam totam detulisti. secuta prouincia est: in qua tibi nunquã uenit in mentem, non tibi iccirco fasces, & secures, & tãtam imperij uim, tantamq; ornamentorum omniũ dignitatem datam, ut earum rerũ ui, & auctoritate omnia repagula iuris, pudoris, & officij perfringeres, ut omniũ bona prædam tuam duceres, nullius res tuta, nullius domus clausa, nullius uita septa, nullius pudicitia munita cõtra tuam cupiditatem, & audaciam posset esse: in qua tu te ita gessisti, ut, cum omnibus teneare rebus, ad bellum fugitiuorum confugias: ex quo iam intelliges, nõ modo tibi nullam defensionem, sed maximam uim criminũ exortam: nisi forte Italici belli fugitiuorum reliquias, atq; illud Thempsanũ incõmodum proferes. ad quod recẽs cũ te peropportune fortuna obtulisset, si quid in te uirtutis, atq; industriæ fuisset; idem, qui semper fueras, inuentus es. cũ ad te Valentini uenissent, et pro his homo disertus, et nobilis M. Marius loqueretur, ut negotium susciperes, ut, cum penes te prætoriũ imperiũ, ac nomen esset, ad illam paruam manum extinguendam ducem te, principemq; præberes: non modo id refugisti, sed eo ipso tempore, cũ esses in litore, Tertia illa tua, quã tecum deportabas, erat in omniũ conspectu. ipsis autem Valentinis ex tam illustri, nobiliq; municipio, tantis de rebus respõsum nullum dedisti, cum esses cum tu=

nica pulla, & pallio. quid hunc proficiscentem, quid in ipsa prouincia fecisse existimatis, qui cum iam ex prouincia nõ ad triumphum, sed ad iudiciũ decederet, ne illam quidẽ infamiã fugerit, quã sine ulla uoluptate capiebat? ò diuina senatus frequentis in æde Bellonæ admurmuratio. memoria tenetis iudices; cum aduesperasceret, et paulo ante esset de hoc Thempsano incõmodo nũtiatum, cũ inueniretur nemo, qui in illa loca cum imperio mitteretur, dixisse quendam, Verrem esse non longe à Thempsa, quàm ualde uniuersi admurmurarint, quã palàm principes contradixerint. & is tot criminibus, testimoniisq; cõuictus, in eorum tabellis spem sibi aliquam ponit, quorum omniũ palàm, causa incognita, uoce damnatus est. esto: nihil ex fugitiuorum bello, aut suspicione belli laudis adeptus est, ꝙ neq; bellum eiusmodi, neq; belli periculum fuit in Sicilia, neq; ab isto prouisum est, ne quod esset. at uero contra bellum prædonum classem habuit ornatam, diligentiamq; in eo singularem: itaq; isto Prætore præclare defensa prouincia est. sic de bello prædonũ, sic de classe Siciliensi iudices dicam, ut hoc iam ante confirmem, in hoc uno genere omnes inesse culpas istius maximas auaritiæ, maiestatis, dementiæ, libidinis, crudelitatis. hæc dum breuiter expono, quæso, ut fecistis adhuc, diligenter attendite. Rem naualem primũ ita dico esse administratam, non uti prouincia defenderetur, sed ut classis nomine pecunia quæreretur. superiorum Prætorum consuetudo cum hæc fuisset, ut naues ciuitatibus, certusq; numerus nautarũ, militumq; imperaretur, maximæ, et locupletissimæ ciuitati Mamertinæ nihil horum imperauisti, ob quã rẽ quid tibi Mamertini clã dederint

pecuniæ, post uidebitur, ex ipsorũ literis, & testibus quæremus. nauẽ uero Cybeam maximã, triremis instar, pulcherrimam, atq; ornatissimã, palàm ædificatam sumptu publico, sciente Sicilia, per magistratum, senatumq; Mamertinum, tibi datã, donatamq; esse dico. hæc nauis onusta præda Siciliensi, cum ipsa quoq; esset ex præda, simul cum iste decederet, appulsa Veliam est cum plurimis rebus, & ijs, quas ante Romam mittere cum cæteris furtis noluit, quòd erant charissimæ, maximeq; eum delectabant. eam nauem nuper egomet uidi Veliæ, multiq; alij uiderunt, pulcherrimam, atq; ornatissimam iudices. quæ quidem omnibus, qui eam aspexerant, prospectare iam exilium, atq; explorare fugam domini uidebatur. quid mihi hoc loco respõdebis? nisi forte id, quod tametsi probari nullo modo potest, tamen dici quidem in iudicio de pecunijs repetundis necesse est, de tua pecunia constare ædificatam esse eam nauem. aude hoc saltem dicere, quod necesse est. noli metuere Hortensi, ne quæram, qui licuerit ædificare nauem senatori. antiquæ sunt istæ leges, & mortuæ, quemadmodum tu soles dicere, quæ uetant. fuit ista reprehensio quondam, fuit ista seueritas in iudicijs, ut istam rem accusator in magnis criminibus obijciendam putaret. quid enim tibi naue opus fuit? qui si quò publice proficiscereris, et præsidij, et uecturæ causa sumptu publico nauigia præberentur. priuatim autem nec proficisci quoquam potes, nec accersere res transmarinas ex ijs locis, in quibus tibi habere, mercari nihil licet. deinde cur quicquam contra leges parasti? ualeret hoc crimen in illa ueteri seueritate, ac dignitate Reip. nunc non modo te hoc crimine non arguo, sed ne illa quidem com-

muni

muni uituperatione reprehendo. postremo tu tibi hoc nũquam criminosum, nunquam inuidiosum fore putasti, celeberrimo loco palàm tibi ædificari onerariam nauem in ea prouincia, quã tu cum imperio obtinebas? quid eos loqui, qui uidebant; quid existimare eos, qui audiebãt, arbitrabare? inanem te nauem esse in Italiam deducturũ? nauicularium te, cum Romam uenisses, esse facturum? ne illud quidem quisquam poterat suspicari, te habere in Italia maritimum fundum, & ad fructus deportandos onerariam nauem cõparare. eiusmodi de te uoluisti sermonem esse omnium, palàm ut loquerentur, te illam nauem parare, quæ prædam ex Sicilia deportaret, & quæ ad ea furta, quæ reliquisses, cõmearet? uerũ hæc omnia, si doces nauem de tua pecunia ædificatam, remitto, atque concedo. sed hoc homo amentissime non intelligis priore actione ab istis ipsis tuis Mamertinis laudatoribus esse sublatum: nam dixit Heius princeps ciuitatis, princeps istius Legationis, quæ ad tuam laudationem missa est, nauem tibi operis publicis Mamertinorum esse ædificatam, eiq; faciendæ senatorem Mamertinum publice præfuisse. reliqua est materies: hanc Rheginis, ut ipsi dicunt, (tãetsi tu negare non potes) publice, ꝙ Mamertini materiẽ non habent, imperauisti. si, & ex quo fit nauis, & qui faciunt, imperio tibi tuo, non pretio præsto fuerunt: ubi tãdem istuc latet, quod tu de tua pecunia dicis impensum? at Mamertini in tabulis nihil habent. primum uideo potuisse fieri, ut ex ærario nihil darent: (etenim uel Capitolium, sicut apud maiores nostros factũ est, publice gratis coactis fabris, operisq; imperatis exædificari, atq; effici potuit) deinde id, quod perspicio, & quod ostendã, cũ

istos produxero, ipsorum ex literis, multas pecunias isti erogatas in operum locationes falsas, atq; inanes, esse perscriptas: nam illud minime mirũ est, Mamertinos, à quo summum beneficium acceperant, quem sibi amiciorem, q̃ populo R. esse cognouerát, eius capiti literis suis pepercisse. sed si argumento est Mamertinos pecunias tibi non dedisse, quia scriptum non habent: sit arguméto, tibi gratis cóstare nauem, quia, quid emeris, aut quid locaueris, scriptum proferre nó potes: at. n. iccirco nauem Mamertinis non imperasti, ꝙ sunt fœderati. dij approbent. habemus hominẽ in Fœcialiũ manibus educatum, unum, præter cæteros, in publicis religionibus fœderũ sanctũ, & diligentem. omnes, qui ante te Prætores fuerunt, dedátur Mamertinis, ꝙ ijs nauem contra pactionem fœderis imperarint. sed tamẽ tu sancte homo, ac religiose cur Tauromintanis item fœderatis nauẽ imperasti? an hoc probabis, in æqua causa populorum, sine pretio uarium ius, & disparem códitionem fuisse? quid, si eiusmodi esse hæc duo fœdera duorum populorum iudices doceo, ut Tauromintanis nominatim cautum, & exceptũ sit fœdere, ne nauem dare debeant; Mamertinis in ipso fœdere sanctum, atq; perscriptum sit, uti nauẽ dare necesse sit? istum autem contra fœdus & Tauromintanis imperasse, & Mamertinis remisisse? num cui dubiũ poterit esse, quin Verre Prætore plus Mamertinis Cybea, q̃ Tauromintanis fœdus opitulatum sit? recitentur fœdera. isto igitur tuo, quemadmodũ ipse prædicas, beneficio, ut res indicat, pretio, atq; mercede, minuisti maiestatem Reip. minuisti auxilia populi R. minuisti copias maiorum uirtute, ac sapiétia cóparatas: sustulisti ius imperij, códitio=

nem sociorum, memoriã fœderis. qui ex fœdere ipso nauem uel usq; ad Oceanum, si imperassemus, sumptu, periculoq́; suo armatam, atq; ornatam mittere debuerunt: hi, ne in freto ante sua tecta, & domos nauigarent, ne sua mœnia, portusq́; defenderent, pretio abs te ius fœderis, & imperij conditionem emerunt. quid censetis in hoc fœdere faciundo uoluisse Mamertinos impendere laboris, operæ, pecuniæ, ne hæc biremis ascriberetur, si id ullo modo possent à nostris maioribus impetrare? nam cum hoc munus imperaretur tã graue ciuitati, inerat nescio quo modo in illo fœdere societatis quasi quædam nota seruitutis. quod tũ recentibus suis officijs, integra re, nullis populi R. difficultatibus à maioribus nostris fœdere assequi nõ potuerunt, id nunc nullo nouo officio suo, tot annis post, iure imperij nostri quotãnis usurpato, ac semper retento, summa in difficultate nauiũ, à C. Verre pretio assecuti sunt. at non hoc solum assecuti, ne nauem darent. ecquem nautam, ecquem militem, qui aut in classe, aut in præsidio esset, te Prætore per triẽnium Mamertini dederunt? deniq; cum ex S. C. itemq́; ex lege Terentia, & Cassia frumentum æquabiliter emi ab omnibus Siciliæ ciuitatibus oporteret, id quoq; munus leue, atq; cõmune Mamertinis remisisti. dices frumentum Mamertinos non debere. quomodo nõ debere? an, ut ne uenderent? non .n. erat hoc genus frumenti ex eo genere, quod exigeretur; sed ex eo, quod emeretur. te igitur auctore, & interprete, ne foro quidem, & cõmeatu Mamertini populum R. iuuare debuerũt. quæ tandẽ ciuitas fuit, quæ deberet? qui publicos agros arãt, certũ est q̄d ex lege cẽsoria dare debeãt. cur ijs q̄cq̄ præterea ex alio genere imperauisti?

quid Decumani? nunquid præter singulas decumas ex lege Hieronica debent? cur ijs quoq; statuisti, quantum ex hoc genere frumenti empti darent? qui sunt immunes, ij certe nihil debent. at ijs nõ modo imperasti, uerum etiã, quo plus darent, q̃ poterant, hæc sexagena millia modiũ, quæ Mamertinis remiseras, addidisti. neq; hoc dico, cæteris non recte imperatum esse. Mamertinis, qui erant in eadem causa, & quibus superiores omnes Prætores, item ut cæteris, imperarant pecuniam, qui ex S.C. & ex lege dissoluerant, his dico nõ recte remissum. & ut hoc beneficium, quemadmodum dicitur, trabali clauo figeret, cũ consilio causam Mamertinorum cognoscit, & de consilij sententia Mamertinis se frumentum non imperare pronuntiat. audite decretum mercenarij Prætoris ex ipsius cõmentario, & cognoscite quanta in scribendo grauitas, quanta in constituendo iure sit auctoritas. Recita cõmentarium. libenter ait se facere: itaq; perscribit. q̃d, si hoc uerbo non esses usus, libenter? nos uidelicet inuitũ te quæstũ facere putaremus? ac de consilij sententia: præclarum recitari consilium iudices audistis. utrum uobis consilium recitari tandem Prætoris uidebatur, cum audiebatis nomina, an prædonis improbissimi societas, atq; comitatus? en fœderum interpretes, societatis pactores, religionis auctores. nunquam in Sicilia frumentum publice est emptum, quin Mamertinis pro portione imperaretur, antequam hoc delectum, præclarumq; consilium iste dedit, ut ab his nummos acciperet, ac sui similis esset. itaq; tantum ualuit istius decreti auctoritas, quantum debuit eius hominis, qui, à quibus frumentum emere debuisset, ijs decretum uendidisset: nam statim L. Metellus,

ut isti successit, ex C. Sacerdotis, & Sex. Peducei instituto, ac literis frumentum Mamertinis imperauit. tum illi intellexerũt, se id, quod à malo auctore emissent, diutius obtinere nõ posse. age porrò tu, qui te tã religiosum existimari uoluisti interpretem fœderum, cur Taurominitanis frumentum, cur Netinis imperasti? quarũ ciuitatũ utraq; fœderata est. ac Netini quidẽ sibi non defuerunt: nam simul ac pronuntiasti, libenter te Mamertinis quidem remittere, te adierunt, et eandem suam causam fœderis esse docuerunt. tu aliter decernere in eadem causa non potuisti: pronuntias, Netinos frumentum dare non oportere: & ab his tamen exigis. cedo mihi eiusdem Prætoris literas & rerũ decretarum & frumenti imperati, & rerũ decretarũ tritici empti. quid potius in hac tãta, ac tã turpi inconstãtia suspicari possumus iudices, quàm id, quod necesse est, aut isti à Netinis pecuniam, cũ posceret, non datã; aut id esse actum, ut intelligerent Mamertini, bene se apud istũ tam multa pretia, ac munera collocasse, cum idem alij iuris ex eadem causa non obtinerẽt? hic mihi etiam audebit mentionẽ facere Mamertinæ laudationis. in qua quàm multa sint uulnera, quis est uestrũ iudices quin intelligat? primũ, ut in iudicijs, qui decẽ laudatores dare non potest, honestius est ei nullũ dare, quàm illum quasi legitimum numerũ consuetudinis non explere. tot in Sicilia ciuitates sunt, quibus tu per triennium præfuisti: arguunt cæteræ: paucæ, & paruæ metu repressæ silent: una laudat. hoc quid est, nisi intelligere, quid habeat utilitatis uera laudatio? sed tamẽ ita Verres prouinciæ præfuisti, ut hac utilitate necessario tibi sit carendũ. deinde, id quod alio loco ante dixi, quæ est ista tandem

laudatio, cuius laudationis Legati principes & publice tibi nauem ædificatam, et priuatim se ipsos abs te spoliatos, expilatosq; esse dixerunt? postremo quid aliud isti faciunt, cum te soli ex Sicilia laudant, nisi testimonio nobis sunt, te omnia sibi esse largitum, quæ tu de Rep. nostra detraxeris? quæ colonia est in Italia tam bono iure, quod tã immune municipium, quod per hos annos tam commoda uacatione sit usum omniũ rerum, q̃ Mamertina ciuitas per triẽnium? soli, ex fœdere quod debuerunt, non dederunt: soli isto Prætore omnium rerũ immunes fuerũt: soli in istius imperio ea conditione uitæ fuerunt, ut populo R. nihil darent, Verri nihil denegarent. uerum ut ad classem, quo ex loco sum digressus, reuertar: accepisti à Mamertinis nauem contra legem, remisisti contra fœdera. ita in una ciuitate bis improbus fuisti; cum & remisisti, quod non oportebat; & accepisti, quod nó licebat. exigere te oportuit nauem, quæ contra prædones, non quæ cũ præda nauigaret; quæ defenderet, ne prouincia spoliaretur, non quæ noua prouinciæ spolia portaret. Mamertini tibi & urbem, quò furta undiq; portares; & nauẽ, qua exportares, præbuerũt. illud tibi oppidum receptaculum prædæ fuit: illi homines testes, custodesq; furtorũ: illi tibi, & locum furtis, & furtorum uehiculum cõparauerunt. itaq; ne tum quidem, cum classem auaritia, ac nequitia tua perdidisti, nauem Mamertinis imperare ausus es. quo tempore in tanta inopia nauium, tantáq; calamitate prouinciæ, etiam si precario essent rogandi, tamẽ ab his impetraretur: reprimebat. n. tibi et imperãdi uim, & rogandi conatum præclara illa non populo R. reddita biremis, sed Prætori donata Cybea. ea fuit merces im-

perij, auxilium iuris, cõsuetudinis, fœderis. habetis unius ciuitatis firmum auxilium amissum, ac uenditum pretio. cognoscite nunc nouam prædandi rationẽ ab hoc primum excogitatam. Sumptum omnem in classem frumento, stipendio, cæterisq; rebus Nauarcho suo quæq; ciuitas semper dare solebat. is neq;, ut accusaretur à nautis, cõmittere audebat, & ciuibus suis rationem referre debebat: in illo omni negotio non modo labore, sed etiam periculo suo uersabatur. erat hoc, ut dico, factitatũ semper, nec solum in Sicilia, sed in omnibus prouincijs, etiã in sociorũ, & Latinorum stipendio, ac sumptu, tum cum illorum auxilijs uti solebamus. Verres post imperium cõstitutum primus imperauit, ut ea pecunia omnis à ciuitatibus sibi adnumeraretur, ut is eam pecuniã tractaret, quem ipse præfecisset. cui potest esse dubium, quamobrem & omnium consuetudinem ueterem primus immutaris, & tantã utilitatem per alios tractandæ pecuniæ neglexeris, & tantã difficultatem cum crimine, molestiam cum suspicione susceperis? deinde alij quæstus instituuntur: ex uno genere nauali uidete q̃ multi: accipere à ciuitatibus pecunias, ne nautas darent: pretio certo missos facere nautas: missorum omne stipendium lucrari: reliquis, quod deberet, non dare. hæc omnia ex ciuitatum testimonijs cognoscite. Recita testimonia ciuitatũ. hunccine hominem? hanccine impudentiã iudices? hanccine audaciã? ciuitatibus pro numero militum pecuniarũ summas describere: certo pretio sexcentenos nũmos nautarum missione constituere. quos qui dederat, commeatum totius æstatis abstulerat. iste, quod & nautæ nomine pro stipendio, frumentoq; acceperat, lucrabatur. itaq;

quæstus duplex unius missione fiebat. atq; hæc homo amentissimus in tanto prædonũ impetu, tantoq; periculo prouinciæ sic palàm faciebat, ut & ipsi prædones scirẽt, & tota prouincia testis esset. cũ, propter istius hanc tãtam auaritiam, nomine classis, essent in Sicilia re quidem uera naues inanes, quæ prædam Prætori, nõ quæ prædonibus metum afferrent: tamen, cum P. Cesecius, & P. Tadius decẽ nauibus his semiplenis nauigarẽt, nauem quãdam piratarum præda refertam nõ ceperunt, sed abduxerunt onere suo planè captam, atq; depressam. erat ea nauis plena iuuentutis formosissimæ, plena argenti facti, atq; signati, multa cum stragula ueste. hæc una nauis ex classe nostra non capta est, sed inuenta ad Megaridẽ: qui locus est non longe à Syracusis. quod ubi isti nuntiatum est; tametsi noctu cum mulierculis iacebat ebrius, erexit se tamen, & statim Quæstori, Legatoq; suo custodes misit complures, ut omnia sibi integra quamprimũ exhiberentur. appellitur nauis Syracusas: expectatur ab omnibus: supplicium sumi de captiuis putatur. iste quasi præda sibi aduecta, non prædonibus captis, si qui senes, aut deformes erãt, eos in hostiũ numero ducit: qui aliqd formæ, ætatis, artificiíq; habebant, abducit omnes: nonnullos scribis suis, filio, cohortiq; distribuit: symphoniacos sex cuidã amico suo Romã muneri misit. nox illa tota exinanienda naui consumitur. archipiratam ipsum uidet nemo: de quo supplicium sumi oportuit: hodieq; omnes sic habent persuasum (quid eius sit, uos coniectura quoq; assequi debetis) istum clã à piratis ob hunc archipiratam pecuniam accepisse. coniectura bona est. iudex esse bonus nemo potest, qui suspicione certa nõ mouetur.

hominem noſtis, conſuetudinemq́; omnium tenetis; qui ducem prædonũ aut hoſtium ceperit, quàm libenter eum palàm ante oculos omniũ eſſe patiatur. hominem in tanto conuentu Syracuſis uidi neminem iudices, qui archipiratam captum uidiſſe ſe diceret, cum omnes, ut mos eſt, ut ſolet fieri, concurrerent, quærerent, uidere cuperent. quid accidit, cur tantopere iſte homo occultaretur, ut eũ ne caſu quidem quiſquam aſpicere poſſet? homines maritimi Syracuſis, qui ſæpe iſtius ducis nomẽ audiſſent, ſæpe timuiſſent, cũ eius cruciatu, atq; ſupplicio paſcere oculos, animumq́; exaturare uellent: poteſtas aſpiciendi nemini facta eſt. unus plures prædonum duces uiuos cepit P. Seruilius, quàm omnes antea. ecquando igitur iſto fructu quiſquam caruit, ut uidere piratam captum non liceret? at contra, quacunq; iter fecit, hoc iucundiſſimum ſpectaculum omnibus uinctorũ, captorumq́; hoſtiũ præbebat. itaq; ei cõcurſus undiq; fiebant, ut nõ modo ex his oppidis, quà ducebãtur, ſed etiã ex finitimis uiſendi cauſa cõuenirent. ipſe autem triũphus quãobrem omniũ triumphorum gratiſſimus populo R. fuit, atq; iucundiſſimus? quia nihil eſt uictoria dulcius. nullum eſt autem teſtimonium uictoriæ certius, q̃, quos ſæpe metueris, eos te uinctos ad ſupplicium duci uidere. hoc tu quamobrem non feciſti? quamobrem ita iſte pirata celatus eſt, quaſi eum aſpicere nefas eſſet? quãobrem ſuppliciũ non ſumpſiſti? quã ob cauſam hominem reſeruaſti? ecquem audiſti in Sicilia antea captum archipiratam, qui non ſecuri percuſſus ſit? unum cedo auctorem tui facti: unius profer exemplum. uiuum tu archipiratam ſeruabas, quem per triumphum credo, quem ante currum tuũ duceres: neq;

enim quicquam erat iam reliquum, nisi ut classe populi R. pulcherrima amissa, prouinciáq; lacerata, triumphus naualis tibi decerneretur. age porrò, custodiri ducẽ prædonum nouo more, quàm securi feriri omnium exemplo magis placuit. quæ sunt istæ custodiæ? apud quos homines? quemadmodum est asseruatus? Lautumias Syracusanas omnes audistis, pleriq; nostis. opus est ingẽs, magnificum, Regum, ac tyrãnorum: totum est ex saxo in mirandam altitudinem depresso, & multorum operis penitus exciso. nihil tam clausum ad exitus, nihil tam septum undiq;, nihil tam tutum ad custodias nec fieri, nec cogitari potest. in has Lautumias, si qui publice custodiendi sunt, etiam ex cæteris oppidis Siciliæ deduci imperantur. eò quod multos captiuos ciues R. coniecerat, & quod eodem cæteros piratas contrudi imperarat: intellexit, si hunc subdititium archipiratam in eandem custodiã dedisset, fore, ut à multis illis in Lautumiis uerus ille dux quæreretur. itaq; hominem huic optimæ, tutissimæq; custodiæ non audet cõmittere. deniq; Syracusas totas timet. amandat hominem: quo? Lilybæum fortasse? uideo: tamen homines maritimos non planè reformidat. minime iudices. Panormum igitur? audio: quãquam Syracusis, quoniã in Syracusano captus erat, maxime si minus supplicio affici, at custodiri oportebat. ne Panormũ quidem. quid igitur? quò putatis? ad homines à Piratarum metu, & suspicione alienissimos, à nauigando, rebusq; maritimis remotissimos, ad Centuripinos, homines maxime mediterraneos, summos aratores, qui nomen nunquam timuissent maritimi prædonis, unum te Prætore horruissent Apronium terrestrem archipiratam. & ut quiuis facile per-

ſpiceret, id ab iſto actum eſſe ut ille ſuppoſitus facile, & libenter ſe illum, qui nõ erat, eſſe ſimularet: imperat Centuripinis, ut is uictu, cæteriſq; rebus quamliberaliſſime, cõmodiſſiméq; habeatur. interea Syracuſani, homines periti, & humani, qui nõ modo ea, quæ perſpicua eſſent, uidere, uerũ etiam occulta ſuſpicari poſſent: habebant rationem omnes quotidie piratarũ, qui ſecuri ferirentur: quàm multos eſſe oporteret, ex ipſo nauigio, quod erat factum ſex remorum numero, coniiciebant. iſte ꝙ omnes, qui artificii aliquid habuerant, aut formæ, remouerat, atq; abduxerat: reliquos ſi, ut conſuetudo eſt, uniuerſos ad palum alligaſſet, clamorem populi fore ſuſpicabatur, cum tanto plures abducti eſſent, quàm relicti. propter hanc cauſam cum inſtituiſſet alios alio tempore producere: tamen in tanto conuentu nemo erat, quin rationẽ, numerumq; haberet, & reliquos non deſideraret ſolum, ſed etiam poſceret, et flagitaret. cum maximus numerus deeſſet, tum iſte homo nefarius in eorũ locũ, quos domũ ſuam de piratis abduxerat, ſubſtituere, & ſupponere cœpit ciues R. quos in carcerem antea cõiecerat. quorũ alios Sertorianos milites fuiſſe inſimulabat, & ex Hiſpania fugientes ad Siciliã appulſos eſſe dicebat: alios, qui à prædonibus erant capti, cum mercaturas facerent, aut aliquam ob cauſam nauigarent, ſua uoluntate cum piratis fuiſſe arguebat. itaq; alii ciues R. ne cognoſcerẽtur, capitibus obuolutis è carcere ad palũ, atq; ad necẽ rapiebantur. alii, cum à multis ciuibus R. recognoſcerentur, ab omnibus defenderẽtur, ſecuri feriebãtur. quorum ego de acerbiſſima morte, crudeliſſimoq; cruciatu dicã, cũ eum locũ tractare cœpero: et ita dicã, ut, ſi me in ea queri=

monia,quā ſum habiturus de iſtius crudelitate,& de ci uiū R.indigniſſima morte,nō modo uires,uerū etiā uita deficiat,id mihi præclarum,& iucūdum putem.hæc igi tur eſt geſta res,hæc uictoria præclara : myoparone pi= ratico capto,dux liberatus : ſymphoniaci Romam miſſi: formoſi homines,& adoleſcentes, & artifices domū ab= ducti : in eorum locum,& ad eorum numerū ciues R. hoſtilem in modū cruciati,& necati : omnis ueſtis abla= ta : omne aurum,& argentum & ablatum, & auer= ſum.at quemadmodum ipſe ſeſe induit priore actione? qui tot dies tacuiſſet,repente in M.Anny hominis ſplen= didiſſimi teſtimonio,cum is ciues R.dixiſſet,& archipira tam negaſſet ſecuri eſſe percuſſum,exiluit,conſcientia ſce leris,& furore ex maleficys cōcepto excitatus : dixit ſe, ꝙ ſciret ſibi crimini datum iri, pecuniam accepiſſe,neq; de uero archipirata ſumpſiſſe ſupplicium,ideo ſecuri nō percuſſiſſe : domi eſſe apud ſeſe archipiratas dixit duos. ò clementiam populi R.ſeu potius patientiam miram,ac ſingularem.ciuem R.ſecuri eſſe percuſſum Annius eques R.dicit : taces.archipiratam negat: fateris.fit in eo gemi tus omnium,& clamor,cum tamen à præſenti ſupplicio tuo ſe cōtinuit populus R.& repreſſit,& ſalutis tuæ ra= tionem iudicum ſeueritati reſeruauit.qui ſciebas tibi cri mini datum iri? quamobrem ſciebas? quāobrem etiam ſuſpicabare? inimicum habebas neminem.ſi haberes,ta= men non ita uixeras,ut metum iudicy propoſitum habe re deberes.an te,id quod fieri ſolet,conſcientia timidum, ſuſpicioſumq; faciebat? qui igitur,cum eſſes in imperio iam tum iudicium,& crimē horrebas : reus cum tot te= ſtibus coarguare,potes de damnatione dubitare? uerum

ſi crimen hoc metuebas, ne quis abs te ſuppoſitum eſſe di=
ceret, qui pro archipirata ſecuri feriretur: utrum tan=
dem tibi ad defenſionem firmius fore putaſti, in iudicio
coactu, atq; efflagitatu meo producere ad ignotos tanto
poſt eum, quem archipiratam eſſe diceres, an recenti re,
Syracuſis apud notos, inſpectante Sicilia penè tota, ſecuri
ferire? uide, quid interſit, utrum faciendum fuerit. in il
lo reprehenſio nulla eſſe potuit: hic defenſio nulla eſt.
itaq; illud ſemper omnes fecerunt: hoc quis ante te, quis
præter te fecerit, quæro. piratam uiuũ tenuiſti. quem ad
finem? dum cum imperio fuiſti? quamobrem? quã ob
cauſam? quo exemplo? cur tandiu? cur inq̃ ciuibus R.
quos piratæ ceperant, ſecuri ſtatim percuſſis, ipſis piratis
lucis uſuram tam diuturnã dediſti? uerũ eſto: ſit tibi il=
lud liberũ omne tempus, quod cum imperio fuiſti. etiam
ne priuatus? etiã ne reus? etiã ne penè dãnatus hoſtium
duces priuata in domo retinuiſti? unum, alterum men=
ſem, propè annũ deniq; domi tuæ piratæ, à quo tempore
capti ſunt, quoad per me licitum eſt, fuerũt, hoc eſt quo=
ad per M. Acilium Glabrionem licitum eſt: qui poſtu=
lante me, produci, atq; in carcerẽ condi imperauit. quod
eſt huiuſce rei ius? quæ conſuetudo? quod exemplum?
hoſtem acerrimum, atq; infeſtiſſimum populi R. ſeu po
tius cõmunem hoſtem gentium, nationumq́; omniũ quiſ=
quam omnium mortalium priuatus intra mœnia domi
ſuæ retinere poterit? quid, ſi pridie, quàm à me tu co=
actus es confiteri, ciuibus R. ſecuri percuſſis prædonum
ducem uiuere, apud te habitare: ſi inquam pridie domo
tua profugiſſet, ſi aliquam manum contra populum R.
facere potuiſſet, quid diceres? apud me habitauit: me=

cum fuit: ego illum ad iudicium meum, quo facilius crimen inimicorum diluere possem, uiuum, atq; incolumem reseruaui. ita ne uero? tu tua pericula cõmuni periculo defendes? tu supplicia, quæ debentur hostibus uictis, ad tuum, non ad populi R. tempus conferes? populi R. hostis priuatis custodijs asseruabitur? at etiam qui triumphant, eóq; diutius uiuos hostium duces seruant, ut his per triumphum ductis pulcherrimũ spectaculum, fructumq; uictoriæ populus R. percipere possit: tamen, cum de foro in Capitolium currum flectere incipiũt, illos duci in carcerem iubent, idemq; dies & uictoribus imperij, & uictis uitæ finem facit. est nunc, credo, cuiquam dubium, quin tu id cõmissurus non fueris: præsertim cum statuisses, ut ais, tibi causam esse dicendam, ut ille archipirata non potius securi feriretur, quã, quod erat ante oculos positum, tuo periculo uiueret. si enim esset mortuus: tu, qui crimen ais te metuisse, quæro cui probares? cum constaret istum Syracusis ab nullo uisum esse archipiratam, ab omnibus desideratũ; cum dubitaret nemo, quin abs te pecunia liberatus esset; cum uulgo loquerentur, suppositũ in eius locũ, quem pro illo probare uelles; cum tute fassus esses, te id crimen tanto ante metuisse: si eum diceres esse mortuũ, quis te audiret? nunc cũ uiuũ istum nescio quem produces, tamen ne id credi uoles? quid, si aufugisset? si uincla rupisset, ita ut Nico ille nobilissimus pirata fugit, quem P. Seruilius, qua felicitate ceperat, eadem recuperauit. quid diceres? uerum hoc erat: si ille semel uerus archipirata securi percussus esset, pecuniam illam non haberes: si hic falsus esset mortuus, aut profugisset, nõ esset difficile alium in suppositi locum suppo=

nere. plura dixi, quàm uolui, de illo archipirata: & tamen ea, quæ certissima sunt huius criminis argumenta, prætermisi: uolo enim mihi totum esse crimen hoc integrum. est certus locus, certa lex, certũ tribunal, quò hoc reseruetur. hac tanta præda auctus, mancipijs, argento, ueste locupletatus, nihilo diligentior ad classem ornandam, milites reuocandos, alendosq; esse cœpit, cum ea res nõ solum prouinciæ saluti, uerũ etiã ipsi prædæ esse posset: nam æstate summa, quo tempore cæteri Prætores obire prouinciã, & concursare consueuerunt, aut etiam in tanto prædonum metu, & periculo ipsi nauigare, eo tẽpore ad luxuriam, libidinesq; suas domo sua regia, quæ Regis Hieronis fuit, qua Prætores uti solent, cõtentus non fuit: tabernacula, quemadmodum cõsueuerat temporibus æstiuis, quod antea iam demonstrauit, carbaseis intenta uelis collocari iussit in litore: quod est litus in insula Syracusis post Arethusæ fontem, propter ipsum introitum, atq; ostium portus, amœno sanè, & ab arbitris remoto loco. hic dies æstiuos sexaginta Prætor populi R. custos, defensorq; prouinciæ sic uixit, ut muliebria quotidie conuiuia essent, uir accumberet nemo præter ipsum, & prætextatum filium. tametsi recte sine exceptione dixeram, uirum, cum isti essent, neminem fuisse. nõnunquam etiam libertus Timarchides adhibebatur: mulieres autem nuptæ nobiles, præter unã mimi Isidori filiã, quã iste propter amorem ab Rhodio tibicine abduxerat, Pippa quædam, uxor Aeschrionis Syracusani: de qua muliere plurimi uersus, qui in istius cupiditatẽ facti sunt, tota Sicilia percelebrantur. erat Nice facie eximia, ut prædicatur, uxor Cleomenis Syracusani. hãc Cleomenes uir ama

bat,uerũtamen huius libidini aduersari nec poterat,nec audebat:& simul ab isto donis,beneficijsq; plurimis deuinciebatur.illo autem tempore iste,tametsi ea est hominis impudentia,quã nostis, ipse tamen,cum uir esset Syracusis,uxorem eius parum poterat animo soluto,ac libero tot in acta dies secum habere . itaq; excogitat rem singularem.naues,quibus Legatus præfuerat,Cleomeni tradit : classi populi R.Cleomenem Syracusanũ præesse iubet,atq; imperat.hoc eo facit,ut ille nõ solum abesset à domo,tum cum nauigaret; sed etiam libenter cum magno honore, beneficioq; abesset ; ipse autem remoto, atq; ablegato uiro,non liberius , quàm ante (quis enim unquam istius libidini obstitit?) sed paulo solutiore tamen animo secum illam haberet, si non tanquam uirum, at tanq̃ æmulum remouisset.accipit nauem sociorum,atq; amicorum Cleomenes Syracusanus . quid primum aut accusem,aut querar iudices ? Siculo ne homini Legati, Quæstoris,Prætoris deniq; potestatem,honorem,auctoritatem dari ? si te impediebat ista conuiuiorum,mulierumq; occupatio : ubi Quæstores ? ubi Legati ? ubi ternis denarijs æstimatũ frumentũ? ubi muli? ubi tabernacula ? ubi tot,tantaq; ornamẽta magistratibus,et Legatis à senatu,populoq; R.permissa,et data? deniq; ubi præfecti,& Tribuni tui ? si ciuis R.dignus isto negotio nemo fuit,quid ciuitates,quæ in amicitia, fideq; populi R. perpetuo mãserãt ? ubi Segestana? ubi Cẽturipina ciuitas ? quæ tum officijs,fide,uetustate,tum etiã cognatione populi R.nomẽ attingũt . ò dij immortales.quid,si harũ ipsarũ ciuitatũ militibus,nauibus,Nauarchis Syracusanus Cleomenes iussus est imperare ? non omnis honos ab

isto

isto dignitatis, æquitatis, officijq; sublatus est? ecquod in Sicilia bellum gessimus, quin Centuripinis socijs, Syracusanis hostibus uteremur? atq; hæc omnia ad memoriam uetustatis, non ad contumeliā ciuitatis referri uolo. itaq; ille uir clarissimus, summusq; imperator M. Marcellus, cuius uirtute captæ, misericordia conseruatæ sunt Syracusæ, habitare in ea parte urbis, quæ insula est, Syracusanum neminem uoluit. hodie inquam Syracusanum in ea parte habitare non licet: est. n. locus, quem uel pauci possunt defendere. cōmittere igitur eum non fidelissimis hominibus noluit: simul q ab illa parte urbis nauibus aditus ex alto est. quamobrem qui nostros exercitus sæpe excluserant, ijs claustra loci cōmittenda non existimauit. uide, quid intersit inter tuā libidinē, maiorumq; auctoritatem; inter amorē, furoremq; tuū, & illorum consiliū, atq; prudentiam. illi aditum litoris Syracusanis ademerunt: tu maritimum imperium concessisti. illi habitari in eo loco Syracusanum, quò naues accedere possent, noluerunt: tu classi, et nauibus Syracusanum præesse uoluisti. quibus illi urbis suæ partem ademerunt, ijs tu nostri imperij partem dedisti: & quorum sociorum opera Syracusani nobis dicto audientes sunt, eos Syracusanis dicto audientes esse iussisti. egreditur Centuripina quadriremi Cleomenes è portu: sequitur Segestana nauis, Tyndaritana, Herbitensis, Heracliensis, Apolloniensis, Halūtina, præclara classis in speciem, sed inops, & infirma propter dimissionem propugnatorum, atq; remigum. tandiu in imperio suo classem iste Prætor diligens uidit, quādiu conuiuium eius flagitiosissimum præteruecta est. ipse autē, qui uisus multis diebus non esset, tum se tamen in cōspe-

ctum nautis paulisper dedit. stetit soleatus Prætor populi R. cũ pallio purpureo, tunicaq; talari, muliercula nixus in litore. iam hoc ipso istum uestitu Siculi, ciuesq; R. permulti sæpe uiderũt. posteaquã paulum prouecta classis est, et Pachynum quinto die deniq; appulsa est: nautæ fame coacti, radices palmarum agrestium, quarũ erat in illis locis, sicut in magna parte Siciliæ, multitudo, colligebant, & his miseri, perditiq; alebantur. Cleomenes autẽ, qui alterum se Verrem cum luxuria, atq; nequitia, tum etiam imperio putaret, similiter totos dies, in litore tabernaculo posito, perpotabat. ecce autem repente, ebrio Cleomene, esurientibus cæteris, nuntiatur piratarum naues esse in portu Edissæ: nam ita is locus nominatur. nostra autem classis erat in portu Pachyni. Cleomenes autem, q̃ erat terrestre præsidium non re, sed nomine, sperabat ijs militibus, quos ex eo loco deduxisset, explere se numerũ nautarum, & remigũ posse. reperta est eadem istius hominis auarissimi ratio in præsidijs, quæ in classibus: nam erant perpauci reliqui, cæteriq; dimissi. princeps Cleomenes in quadriremi Centuripina malum erigi, uela fieri, præcidi anchoras imperauit: & simul, ut se cæteri sequerentur, signum dari iussit. hæc Centuripina nauis erat incredibili celeritate uelis: nam scire isto Prætore nemo poterat, quid quæq; nauis remis facere posset: etsi in hac quadriremi propter honorem, et gratiam Cleomenis minime multi remiges, & milites deerant. euolarat iam è conspectu ferè fugiens quadriremis, cum etiam tũc cæteræ naues suo in loco moliebantur. erat animus in reliquis: quanq̃ erant pauci, quoquo modo sese res habebat, pugnare tamen se uelle clamabant, &, quod reliquum

uitæ,uiriumq; fames fecerat,id ferro potiſſimum redde
re uolebant.quòd ſi Cleomenes non tanto ante fugiſſet,
aliqua tamen ad reſiſtendum ratio fuiſſet:erat enim ſo=
la illa nauis conſtrata,& ita magna, ut propugnaculo
cæteris poſſet eſſe:quæ , ſi in prædonum pugna uerſare=
tur,urbis inſtar habere inter illos piraticos myoparones
uideretur.ſed tunc inopes relicti à duce,præfectoq; claſ
ſis,eundem neceſſario curſum tenere cœperũt. Pelorum
uerſus,ut ipſe Cleomenes, ita cæteri nauigabant . neque
ita tamen tam prædonum fugiebãt impetum, quàm im
peratorem ſequebantur.tum ut quiſque in fuga poſtre=
mus,ita periculo princeps erat:poſtremam enim quanq;
nauem piratæ primam adoriebantur. ita prima Halun
tinorum nauis capitur:cui præerat Halũtinus homo no
bilis Philarchus:quem ab illis prædonibus Locrenſes po=
ſtea publice redemerunt:ex quo uos priore actione iura
to rem omnem,cauſamq; cognoſtis. deinde Apollonienſis
nauis capitur,et eius præfectus Anthropinus occiditur.
dum hæc aguntur,interea Cleomenes iam ad Pelori li=
tus peruenerat,iam ſeſe in terram è naui eiecerat, qua=
driremem q; in ſalo fluctuantem reliquerat. reliqui præ
fecti nauium,cum in terram imperator exiſſet,cum ip=
ſi neque repugnare, neque mari effugere ullo modo poſ
ſent , appulſis ad Pelorum nauibus Cleomenem perſecu
ti ſunt . tunc prædonum dux Heracleo , repente , præ=
ter ſpem , non ſua uirtute , ſed iſtius auaritia , nequi=
tiaq; uictor , claſſem pulcherrimam populi R. in litus
expulſam , & eiectam , cum primum aduesperaſceret,
inflammari , incendiq; iuſſit . o tempus miſerum , at=
que acerbum prouinciæ Siciliæ : o caſum illum multis

innocentibus calamitosum, atq; funestum: ò istius nequitiam, ac turpitudinem singularem. una, atq; eadem nox erat, qua Prætor amoris turpissimi flamma, ac classis populi R. prædonum incendio conflagrabat. affertur nocte intempesta grauis huiusce mali nuntius Syracusas: curritur ad Prætorium, quò istum è conuiuio illo præclaro reduxerant paulo ante mulieres cum cantu, atq; symphonia. Cleomenes, quanquã nox erat, tamen in publico esse non audet, includit se domi: neq; aderat uxor, quæ consolari hominem in malis posset. huius autem præclari imperatoris ita erat seuera domi disciplina, ut in re tanta, in tam graui nuntio nemo admitteretur, nemo esset, qui auderet aut dormientem excitare, aut interpellare uigilantem. iam uero, re ab omnibus cognita, cõcursabat urbe tota maxima multitudo: non. n. sicut antea consuetudo erat, prædonum aduentum significabat ignis è specula sublatus, aut tumulo, sed flamma ex ipso incendio nauium & calamitatem acceptam, & periculum reliquũ nuntiabat. cum Prætor quæreretur, & cõstaret ei neminem nuntiasse: fit ad domum eius cum clamore concursus, atq; impetus. tum iste excitatus exit: audit rem omnẽ ex Timarchide: sagum sumit. lucebat iam ferè: procedit in mediũ, uini, somni, stupri plenus. excipitur ab omnibus eiusmodi clamore, ut ei Lampsaceni periculi similitudo uersaretur ante oculos. hoc etiã maius hoc uidebatur, ꝙ in odio simili multitudo hominum hæc erat maxima. tum istius acta cõmemorabantur, tum flagitiosa illa cõuiuia: tum appellabantur à multitudine mulieres nominatim: tũ quærebatur ex ipso palàm, tot dies continuos, per quos nunquam uisus esset, ubi fuisset? quid egisset? tũ

imperator ab isto præpositus Cleomenes flagitabatur:neque quicquam propius est factum,quàm ut illud Vticẽse exemplum de Adriano transferreretur Syracusas, ut duo sepulcra duorum Prætorum improborũ, duabusq; in prouincijs constituerentur.uerum habita est à multitudine ratio temporis,habita est tumultus, habita etiam dignitatis,existimationisq; cõmunis,ꝙ is est conuentus Syracusis ciuium R.ut non modo illa prouincia,uerum etiam hac Rep.dignissimus existimetur , confirmant ipsi se,cum is etiam tum semisomnis stuperet:arma capiunt: totum forum,atq; insulam , quæ est urbis magna pars, complent.unam illam solam noctem prædones ad Pelorum commorati,cum fumantes etiam nostras naues reliquissent,accedere incipiunt ad Syracusas. qui uidelicet sæpe audissent,nihil esse pulchrius , quàm Syracusarum mœnia,ac portus:statuerant sese,si ea Verre Prætore nõ uidissent,nunquam esse uisuros . ac primo ad illa æstiua Prætoris accedunt,ipsam illam ad partem litoris,ubi iste per eos dies tabernaculis positis castra luxuriæ collocarat.quem posteaquam inanem locũ offenderunt,& Prætorem cõmouisse ex eo loco castra senserunt : statim sine ullo metu in portum ipsum penetrare cœperũt. cum in portum dico iudices,(explanandum est en m diligentius eorum causa,qui locum ignorant)in urbem dico,atq; in urbis intimam partem uenisse piratas:non enim portu illud oppidum clauditur,sed urbe portus ipse cingitur,et concluditur:non ut alluantur à mari mœnia extrema, sed influat in urbis sinum portus . hic te Prætore Heracleo archipirata cum quatuor myoparonibus paruis ad arbitrium suum nauigauit.prò dij immortales, pirati=

cus myoparo, cum imperium populi R. nomen, ac fasces essent Syracusis, usq; ad forum & ad omnes urbis crepidines accessit: quo neq; Carthaginensium gloriosissimæ classes, cum mari plurimum poterant, multis bellis sæpe conatæ, unquam aspirare potuerunt; neq; populi R. inuicta ante te Prætorem gloria illa naualis, unquã tot Punicis, Siciliensibusq; bellis penetrare potuit: qui locus eiusmodi est, ut ante Syracusani in mœnibus suis, in urbe, in foro hostem armatum, ac uictorem, q̃ in portu ullam hostium nauem uiderent. hic te Prætore prædonum nauiculæ peruagatæ sunt, quò Atheniensiũ classis sola post hominum memoriam CCC nauibus ui, ac multitudine inuasit: quæ in eo ipso portu, loci ipsius, portusq; natura uicta, atq; superata est. hic primum opes ipsius ciuitatis uictæ, cõminutæ, depressæq; sunt: in hoc portu Atheniensium nobilitatis, imperij, gloriæ naufragiũ factum existimatur. eò ne pirata penetrauit, quò simul atq; adisset, non modo à latere, sed etiam à tergo magnam partem urbis relinqueret? Insulam totam præteruectus est: quæ est urbis magna pars Syracusis suo nomine, ac mœnibus. quo in loco maiores (ut ante dixi) Syracusanum quẽquam habitare uetuerunt, ꝙ, qui illam partem urbis tenerent, in eorum potestatem portum futurum intelligebant. at quemadmodum est peruagatus? radices palmarum agrestium, quas in nostris nauibus inuenerat, iaciebat, ut omnes istius improbitatem, & calamitatem Siciliæ possent cognoscere. Siculos ne milites, aratorũ ne liberos, quorum patres tantum labore suo frumenti exarabant, ut populo R. totiq; Italiæ suppeditare possent, eos ne in insula Cereris natos, ubi primum fruges inuen

tæ esse dicuntur, eo cibo esse, usos, à quo maiores eorum cæteros quoq; frugibus inuentis remouerunt. te Prætore Siculi milites palmarum stirpibus, prædones Siculo frumento alebantur. o spectaculum miserum, atq; acerbũ: ludibrio esse urbis gloriam, populi R. nomen; hominum conuentu, atq; multitudine, piratico myoparone, in portu Syracusano de classe populi R. triumphum agere piratam, cum Prætoris nequissimi, inertissimiq; oculos prædonum remi respergerent. posteaquam è portu piratæ non metu aliquo affecti, sed satietate exierant: tum cœperunt quærere homines causam illius tantæ calamitatis: dicere omnes, & palàm disputare, minime esse mirandum, si militibus, remigibusq; dimissis, reliquis egestate, & fame perditis, Prætore tot dies cum mulierculis perpotante, tanta ignominia, & calamitas esset accepta. hæc autem istius uituperatio, atque infamia confirmabatur eorum sermone, qui à suis ciuitatibus illis nauibus præpositi fuerant: qui ex illo numero reliqui Syracusas classe amissa refugerant. dicebant, quos ex sua quisque naui missos sciret esse. res erat clara: neque solum argumẽtis, sed etiam certis testibus istius audacia tenebatur. homo certior fit, agi nihil in foro, & conuentu toto die, nisi hoc quæri à Nauarchis, quemadmodum classis esset amissa: illos respondere, & docere unumquenque, missione remigum, fame reliquorum, Cleomenis timore, & fuga. quod posteaquam iste cognouit, hanc rationem habere cœpit. causam sibi dicendam esse statuerat iam ante, quàm hoc usu uenerit, ita ut ipsum priore actione dicere audistis. uidebat, illis Nauarchis testibus, tantum hoc crimen sustinere se nullo modo posse:

consilium capit primo stultum, ueruntamen clemens: Cleomenem, & Nauarchos ad se uocari iubet: ueniunt. accusat eos, quod huiusmodi de se sermones habuerint: rogat, ut id facere desistant, & in sua quisq; naui dicat se tantum habuisse nautarum, quantum oportuerit, neque quenquam esse dimissum. illi enimuero se ostēdunt, quod uellet, esse facturos. iste non procrastinat: aduocat amicos statim: quærit ex his sigillatim, quot quisq; nautas habuerit. respondit unusquisq;, ut erat præceptum. iste in tabellas refert: obsignat signis amicorum prouidens homo, ut contra hoc crimen, siquando opus esset, hac uidelicet testificatione uteretur. derisum credo esse hominē amentem à suis consiliarijs, & admonitum, hasce ei tabulas nihil profuturas, etiam plus ex nimia Prætoris diligentia suspicionis in eo crimine futurum. etiam iste erat hac stultitia multis in rebus usus, ut publice quoq;, quæ uellet, in ciuitatum literis & tolli, et referri iuberet. quæ omnia nunc intelligit sibi nihil prodesse, posteaquam certis literis, testibus, auctoritatibusq; cōuincitur. ubi hoc uidet, illorum confessionem, testificationem suā, tabellas sibi nullo adiumento futuras: init consilium, non improbi Prætoris (nā id quidem esset ferendum) sed importuni, atq; amētis tyrāni. statuit, si hoc crimen extenuare uellet (nam omnino tolli posse nō arbitrabatur) Nauarchos omnes testes sui sceleris uita esse priuandos. occurrebat illa ratio: quid Cleomeni fiet? potero ne animaduertere in eos, quos dicto audiētes esse iussi? missum facere eum, cui imperiū, potestatemq; permisi? potero ne eos afficere supplicio, qui Cleomenem secuti sunt? ignoscere Cleomeni, qui secum fugere, & se consequi iussit? potero ne in eos

esse uehemens, qui naues inanes non modo habuerunt, sed etiam apertas? in eum dissolutus, qui solus habuerit constratam nauem, & minus exinanitam? pereat Cleomenes unà. ubi fides? ubi execrationes? ubi dextræ, complexusq́; ? ubi illud cõtuberniũ muliebris militiæ in illo delicatissimo litore? fieri nullo modo poterat, quin Cleomeni parceretur. Cleomenem uocat. dicit ei, se statuisse animaduertere in omnes Nauarchos, ita sui periculi rationes ferre, ac postulare. tibi uni parcã: & totius istius culpæ crimen, uituperationemq́; incõstantiæ potius suscipiã, q̃ aut in te sim crudelis, aut tot, tam graues testes uiuos, incolumesq́; esse patiar. agit gratias Cleomenes: approbat consilium: dicit, ita fieri oportere. admonet tamen illud, quod istum fugerat, in Phalargum Centuripinum Nauarchum non posse animaduerti, propterea quòd secum fuisset unà in Centuripina quadriremi. quid ergo? iste homo ex eiusmodi ciuitate, adolescẽs nobilissimus, testis relinquetur? in præsentia, inquit Cleomenes: quoniam ita necesse est: sed post aliquid uidebimus, ne iste nobis obstare possit. hæc posteaquam acta, & constituta sunt: procedit iste repente è prætorio inflãmatus scelere, furore, crudelitate, in forũ uenit, Nauarchos uocari iubet. qui nihil metuerent, nihil suspicarentur, statim accurrunt. iste hominibus miseris, innocentibusq́; inyci cathenas imperat. implorare illi fidem populi R. &, quare id faceret, rogare. tunc iste hoc causæ dicit, quòd classem prædonibus prodidissent. fit clamor, et admiratio populi, tantam esse in homine impudentiam, atque audaciam, ut aut alys causam calamitatis attribueret, quæ omnis propter auaritiam ipsius accidisset, aut, cum ipse prædonum

ſocius putaretur, alijs proditionis crimen inferret: deinde hoc quintodecimo die crimen eſſe natum, poſtquam claſſis eſſet amiſſa. cum hæc fierent; quærebatur, ubi eſſet Cleomenes: nō quo illum ipſum, cuiuſmodi eſſet, quiſquã ſupplicio propter illud incōmodum dignũ putaret: nam quid Cleomenes facere potuit (non enim poſſum quenquam inſimulare falſò) quid inquam magnopere potuit Cleomenes facere, iſtius auaritia nauibus exinanitis? atq; eum uident ſedere ad latus Prætoris, & ad aurẽ familiariter, ut ſolitus erat, inſuſurrare. tum uero omnibus indigniſſimũ uiſum eſt, homines honeſtiſſimos, electos ex ſuis ciuitatibus, in ferrũ, atq; in uincla coniectos, Cleomenem propter flagitiorũ, ac turpitudinis ſocietatem familiariſſimũ eſſe Prætoris. apponitur his tamẽ accuſator Næuius turpio quidã, qui C. Sacerdote Prætore iniuriarum damnatus eſt, homo bene appoſitus ad iſtius audaciam: quem iſte in decumis, in rebus capitalibus, in omni calumnia præcurſorem habere ſolebat, & emiſſariũ. ueniunt Syracuſas parentes, propinquiq; miſerorum adoleſcentium, hoc repentino calamitatis ſuæ cōmoti nuntio: uinctos aſpiciunt cathenis liberos ſuos, cum iſtius auaritiæ pœnam collo, & ceruicibus ſuis ſuſtinerent: adſunt, defendunt, proclamant, fidem tuam, quæ nuſquã erat, nec unquam fuit, implorant. pater aderat Dexio Tyndaritanus homo nobiliſſimus, hoſpes tuus, cuius tu domi fueras, quem hoſpitem appellaras. eũ cum illa auctoritate, & miſeria uideres præditum, nō te eius lacrymæ, non ſenectus, nō hoſpitij ius, atq; nomen à ſcelere aliquam ad partem humanitatis reuocare potuit. ſed quid ego hoſpitij iura in hac tam immani bellua cōmemoro? qui Sthe=

nium Thermitanum hoſpitem ſuum, cuius domum per hoſpitium exhauſit, & exinaniuit, abſentem in reos retulerit, cauſa indicta capite damnarit; ab eo nunc hoſpitiorum iura, atq; officia quæramus? cum homine enim crudeli nobis res eſt, an cum fera, atq; immani bellua? te patris lacrymæ de innocentis filij periculo non mouebãt? cum patrem domi reliquiſſes, filium tecum haberes: te neq; præſens filius de liberorum charitate, neque abſens pater de indulgentia patria cõmonebat? cathenas habebat hoſpes tuus Ariſteus, Dexionis filius. quid ita? prodiderat claſſem. quod ob præmium? deſeruerat exercitum. quid Cleomenes? ignauus fuerat: at eum tu ob uirtutem corona aurea donaras. dimiſerat nautas: at ab omnibus tu mercedem miſſionis acceperas. alter parens ex altera parte erat Herbitenſis Eubulida, homo domi ſuæ clarus & nobilis: qui quia Cleomenem in defendendo filio læſerat, nudus penè eſt deſtitutus. quid erat autem, quod quiſquam diceret, aut defenderet? Cleomenem nominare nõ licet. at cauſa cogit. moriere, ſi appellaris: nũquam enim iſte eſt cuiquam mediocriter minatus. at remiges non erant. Prætorem tu accuſas? frange ceruicẽ. ſi neq; Prætorem, neq; Prætoris æmulum appellare licebit: cum in his duobus tota cauſa ſit, quid futurũ eſt? dicit etiam cauſam Heraclius Segeſtanus, homo domi ſuæ ſummo loco natus. audite, ut ueſtra humanitas poſtulat iudices: audietis enim de magnis incõmodis, iniurijsq; ſociorum. hũc ſcitote fuiſſe Heracliũ in ea cauſa, qui propter grauem morbum oculorum tum non nauigarit, et iuſſu eius, qui poteſtatem habuit, in commeatu Syracuſis remanſerit. iſte certe neque prodidit claſſem, neque metu

perterritus fugit,neq; exercitum deſeruit : etenim tunc eſſet hoc animaduerſum,cum claſſis Syracuſis proficiſcebatur.is tamen in eadem cauſa fuit,quaſi eſſet in aliquo manifeſto ſcelere deprehenſus,in quem ne falſò quidem cauſa conferri criminis potuit.fuit in illis Nauarchis Heracliensis quidam Furius (nam habent illi nonnulla huiuſcemodi latina nomina)homo,quãdiu uixit,domi ſuæ, non ſolum poſt mortem tota Sicilia clarus,& nobilis. in quo homine tantum animi fuit,non ſolum ut iſtum libere læderet (nam id quidem,quoniam moriendum uidebat, ſine periculo ſe facere intelligebat) uerum morte propoſita,cum lacrymans in carcere mater noctes,dieſq; aſſideret,defenſionem cauſæ ſuæ ſcripſit : quam nũc,nemo eſt in Sicilia,quin habeat,quin legat,quin tui ſceleris,& crudelitatis ex illa oratione cõmonefiat.in qua docet,quot à ciuitate ſua nautas acceperit,quot,& quanti quenq; dimiſerit,quot ſecũ habuerit : item de cæteris nauibus,dicit.quæ cum apud te diceret,uirgis oculi uerberabãtur.ille morte propoſita, facile dolorem corporis patiebatur.clamabat,id quod ſcriptũ reliquit , facinus eſſe indignum,plus impudiciſſimæ mulieris apud te de Cleomenis ſalute,quàm de ſua uita lacrymas matris ualere. deinde etiã illud uideo eſſe dictum,quod, ſi recte uos populus R.cognouit,non falſò ille iam in ipſa morte de uobis prædicauit : non poſſe Verrem teſtes interficiẽdo crimina ſua extinguere : grauiorem apud ſapientes iudices ſe fore ab inferis teſtem,quàm ſi uiuus in iudicium produceretur : tum,auaritiæ ſolum, ſi uiueret ; nunc,cum ita eſſet necatus, ſceleris,audaciæ,crudelitatis teſtem fore : iam illa præclara,non teſtium modo cateruas, cum

tua res ageretur, sed tum à dijs manibus innocentiũ pœnas, sceleratorumq; furias in tuum iudicium esse uenturas: sese ideo leuiorem casum suum fingere, quod iam ante aciem securium tuarum, Sestijq; tui carnificis uultum, & manum uidisset, cum in cõuentu ciuium R. iussu tuo securi ciues R. ferirentur. ne multa iudices, libertatẽ quã uos socijs dedistis, hac ille in acerbissimo supplicio miserrimæ seruitutis abusus est. cõdemnat omnes de cõsilij sententia: tamen neq; iste in tanta re, tot hominum, totq; ciuium causa P. Vectiũ ad se accersit Quæstorem suum, cuius consilio uteretur, neq; P. Ceruiũ talem uirum Legatum, qui, quia Legatus isto Prætore in Sicilia fuit, primus ab isto iudex reiectus est: sed de latronum, hoc est de comitum suorum sententia cõdemnat omnes. hic cuncti Siculi fidelissimi, atq; antiquissimi socij, plurimis affecti beneficijs à maioribus nostris, grauiter cõmouentur, & de suis periculis, fortunisq; omnibus pertimescunt. illam clementiam, mansuetudinemq; nostri imperij in tantam crudelitatem, inhumanitatemq; esse cõuersam? condemnari tot homines uno tempore nullo crimine? defensionem suorum furtorũ Prætorem improbum ex indignissima morte innocentium quærere? nihil addi iam uidetur iudices ad hanc improbitatem, amentiam, crudelitatemq; posse: & recte nihil uidetur: nam, si cum aliorũ improbitate certet, longe omnes, multumq; superabit: sed secum ipse certat: id agit, ut semper superius suũ facinus nouo scelere uincat. Phalargum Centuripinum dixeram exceptum esse à Cleomene, quòd in eius quadriremi Cleomenes uectus esset: tamẽ quia pertimuerat adolescens, quòd eandem suam causam uidebat

esse, quam illorum, qui innocentes peribant, ad hominem accedit Timarchides: à securi negat esse ei periculum: uirgis ne cæderetur, monet ut caueat. ne multa: ipsum dicere adolescentem audistis, se ob hunc uirgarum metum pecuniam Timarchidi numerasse. leuia sunt hæc in hoc reo crimina. metum uirgarum Nauarchus nobilissimæ ciuitatis pretio redemit: humanũ. alius, ne condẽnaretur, pecuniam dedit: usitatum est. non uult populus R. obsoletis criminibus accusari Verrem: noua postulat: inaudita desiderat: non de Prætore Siciliæ, sed de crudelissimo tyranno fieri iudicium arbitratur. includũtur in carcerem condemnati. suppliciũ constituitur in illos, sumitur de miseris parentibus Nauarchorum: prohibentur adire ad filios suos, prohibentur liberis suis cibũ, uestitumq́; ferre. patres hi, quos uidetis, iacebant in limine, matresq; miseræ pernoctabant ad ostiũ carceris, ab extremo complexu liberũ exclusæ: quæ nihil aliud orabant, nisi ut filiorum extremũ spiritum excipere sibi liceret. aderat ianitor carceris, carnifex Prætoris, mors, terrorq́; sociorum, & ciuium, lictor Sestius: cui ex omni gemitu, doloreq; certa merces cõparabatur. ut adeas, tantum dabis: ut cibum tibi introferre liceat, tantũ. nemo recusabat. quid, ut uno ictu securis afferam mortem filio tuo? quid dabis? ne diu crucietur? ne sæpius feriatur? ne cum sensu doloris aliquo, aut cruciatu spiritus auferatur? etiam ob hãc causam pecuniam lictori dabatur. ò magnũ, atq; intolerandũ dolorem: ò grauem, acerbamq́; fortunam. non uitam liberũ, sed mortis celeritatem pretio redimere cogebantur parentes. atque ipsi etiam adolescentes cum Sestio de eadem plaga, & de uno

illo ictu loquebantur : idq; postremum parentes suos liberi orabant, ut leuandi cruciatus sui gratia lictori pecunia daretur. multi, & graues dolores inuenti parentibus, & propinquis : multi. ueruntamen mors sit extrema : non erit. est ne aliquid ultra, quò progredi crudelitas possit? reperietur: nam illorum liberi cum erunt securi percussi, ac necati, corpora feris obijcientur. hoc si luctuosum est parenti, redimat pretio sepeliendi potestatem. Onasum Segestanum, hominem nobilem, dicere audistis, se ob sepulturam Heraclij Nauarchi pecuniam Timarchidi dinumerasse : hoc ne possis dicere : patres enim ueniunt amissis filijs irati. uir primarius, homo nobilissimus, dicit, neque de filio dicit. iam hoc, quis tum fuit Syracusis, qui non audierit? quin sciat, has per Timarchidem pactiones sepulturæ cum uiuis etiam illis esse factas. non palàm cum Timarchide loquebantur? non omnes hominum propinqui adhibebantur? non palàm uiuorum funera locabantur? quibus rebus omnibus actis, atq; decisis, producuntur è carcere, & deligantur ad palum. quis tam fuit illo tempore durus, et ferreus, quis tam inhumanus, præter unum te, qui non illorum ætate, nobilitate, miseria cómoueretur? ecquis fuit, quin lacrymaretur? quin ita calamitatem putaret illorũ, ut fortunam tamen non alienam, periculum autem commune agi arbitraretur? feriuntur securi. lætaris tu in omnium gemitu, et triumphas : testes auaritiæ tuæ gaudes esse sublatos. errabas Verres, & uehementer errabas, cum te maculas furtorum, et flagitiorum tuorũ, sociorum innocentiũ sanguine eluere arbitrabare : præceps amentia ferebare, qui te

existimares auaritiæ uulnera crudelitatis remedijs posse
sanare: etenim, quãquã illi sunt mortui sceleris tui testes,
tamen eorũ propinqui neq; tibi, neq; illis desunt, tamen
ex illo ipso numero Nauarchorũ aliqui uiuunt, & ad=
sunt: quos, ut mihi uidetur, ab illorum innocentiũ pœna
fortuna ad hãc causam reseruauit. adest Philarchus Ha
luntinus: qui quia cum Cleomene nõ fugit, oppressus à
prædonibus, et captus est: cui calamitas saluti fuit: qui
nisi captus à piratis esset, in hũc prædonem sociorum in-
cidisset. dicet is pro testimonio de missione nautarũ. de fa
me, de Cleomenis fuga. adest Centuripinus Phalargus, in
amplissima ciuitate amplissimo loco natus. eadem dicit:
nulla in re discrepat. per deos immortales iudices quo
tãdem animo feretis? aut hæc quemadmodum auditis?
utrũ ego desipio, & plus, q̃ satis opus est, doleo in tanta
calamitate, miseriáq; sociorum, an uos quoq; hic acerbissi
mus innocentiũ cruciatus, & mœror pari sensu doloris
afficit? ego enim cũ Herbitensem, cum Heracliẽsem secu=
ri esse percussum dico, uersatur mihi ante oculos indigni
tas calamitatis. eorũ ne populorũ ciues, eorũ ne agrorum
colonos, ex quibus maxima uis frumenti quotannis plebi
Romanæ illorum operis, ac laboribus quæritur qui à pa
rẽtibus spe nostri imperij, nostræq; æquitatis suscepti, edu
catiq; sunt, ad C. Verris nefariã immanitatem, et ad eius
securem funestã esse seruatos? cũ mihi Tyndaritani illius
uenit in mẽtem, cum Segestani, tum iura simul ciuitatũ,
atq; officia considero. quas urbes P. Africanus etiam or=
nandas esse spolijs hostium arbitratus est, eas C. Verres
non solum illis ornamentis, sed etiam uiris nobilissimis
nefario scelere priuauit. en quod Tyndaritani libenter
prædicent:

prædicent: nos in ſeptemdecim populis Siciliæ nõ eramus: nos ſemper in omnibus Punicis, Sicilienſibusq́; bellis amicitiam fidemq́; populi R. ſecuti ſumus: à nobis omnia populo R. ſemper & belli adiumenta, & pacis ornamenta adminiſtrata ſunt. Multum uero hæc his iura profuerũt in iſtius imperio ac poteſtate. Veſtros quondam nautas contra Carthaginem Scipio duxit. at nunc naues contra prædones penè inanes Cleomenes ducit. Vobiſcum Africanus hoſtium ſpolia, & præmia laudis cõmunicauit. at nunc per me ſpoliati, naue à prædonibus abducta, ipſi in hoſtium numero, locoq́; ducemini. Quid uero illa Segeſtanorũ non ſolum literis tradita, neq; cõmemorata uerbis, ſed multis officijs illorũ uſurpata & cõprobata cognatio, quos tandem fructus huiuſce neceſſitudinis in iſtius imperio tulit? nempe hoc fuit iure iudices, ut ex ſinu patris nobiliſſimus adoleſcens, & è cõplexu matris ereptus innocens filius iſtius carnifici Seſtio dederetur. cui ciuitati maiores noſtri maximos agros atq; optimos conceſſerunt, quã immunem eſſe uoluerũt: hæc tanta apud te cognationis, fidelitatis, uetuſtatis, auctoritate, ne hoc quidẽ iuris obtinuit, ut unius honeſtiſſimi atque innocentiſſimi ciuis mortem & ſanguinem deprecaretur. Quò confugient ſocij? quem implorabunt? qua ſpe deniq; ut uiuere uelint tenebuntur, ſi uos eos deſeritis? ad Senatum deuenient, qui de Verre ſupplicium ſumat? non eſt uſitatũ, non ſenatoriũ. ad populum R. confugient? facilis eſt cauſa populi. legem enim ſociorum cauſa iuſſiſſe, & ei legi cuſtodes ac uindices præpoſuiſſe dicet. Hic locus é igitur unus, quò perfugiant: hic portus, hæc arx, hæc ara ſociorum: quò quidem nunc non ita confugiunt, ut antea in

ſuis repetendis rebus ſolebant.non argentum,non aurũ, non ueſtem,non mancipia repetunt,non ornamenta,quæ ex urbibus faniſq; erepta ſunt:metuunt homines imperiti,ne iam hæc populus R.concedat,& iam fieri uelit. patimur.n.iam multos annos, & ſilemus,cũ uideamus ad paucos omnes omnium nationum pecunias perueniſſe. quod eo magis ferre æquo animo,atque concedere uidemur,quia nemo iſtorum diſſimulat,nemo laborat,ut obſcura ſua cupiditas eſſe uideatur.In urbe noſtra pulcherrima atq; ornatiſſima quod ſignũ, quæ tabula picta eſt, quæ non ab hoſtibus uictis capta,atq; apportata ſit? at iſtorum uillæ ſociorum fideliſſimorum & plurimis, & pulcherrimis ſpolijs ornatæ refertæq; ſunt.ubi pecunias exterarum nationum eſſe arbitramini, quibus nunc omnes egent,cum Athenas,Pergamum,Cyzicum,Miletũ, Chion,Samon,totam deniq; Aſiam,Achaiam,Græciam, Siciliã iam in paucis uillis incluſas eſſe uidetis? Sed hæc, ut dico,omnia iam ſocij ueſtri relinquunt, & negligunt iudices.ne publice à populo R.ſpoliarentur,officijs ac fide prouiderunt.paucorum cupiditati,tum cum obſiſtere non poterant,tamen ſufficere aliquo modo poterant.nũc uero iam adempta eſt non modo reſiſtendi, uerum etiã ſuppeditandi facultas.itaq; res ſuas negligunt.pecunias, quo nomine iudiciũ hoc appellatur, non repetunt,relinquunt & negligunt.hoc iam ornatu ad uos cõfugiunt. aſpicite,aſpicite iudices ſqualorem,ſordeſq; ſociorum. eſt Sthenius hic Thermitanus cum hoc capillo atq; ueſte: domo ſua tota expilata,mentionem tuorum furtorum nõ facit:ſeſe ipſum abs te repetit,nihil amplius:totum enim tua libidine & ſcelere ex ſua patria, in qua multis uir=

tutibus & beneficijs princeps fuit, ſuſtuliſti. Dexio hic quem uidetis, non quæ publice Tyndari, non quæ priuatim ſibi eripuiſti, ſed unicum miſer abs te filium optimum atque innocentiſſimum flagitat. non ex litibus æſtimatis tuis pecuniam domum, ſed ex tua calamitate cineri atque oſſibus filij ſui ſolatium uult aliquod reportare. Hic iam grandis natu Eubulida, hoc tantum exacta ætate laboris itinerisq; ſuſcepit, non ut aliquid ex huius bonis recuparet, ſed ut quibus oculis cruentas ceruices filij ſui uiderat, iiſdem te condemnatum uideret. Si per L. Metellum licitum eſſet iudices, matres illorum, uxores, ſororesq; ueniebant. quarum una, cum ego ad Heracliam noctu accederem, cũ omnibus matronis eius ciuitatis, & cum multis facibus mihi obuiam uenit: & ita me ſuam ſalutem appellans, te ſuum carnificem nominans, filij nomen implorans, mihi ad pedes miſera iacuit: quaſi ego excitare filium eius ab inferis poſſem. faciebant hoc idem in cæteris ciuitatibus grandes natu matres, & item paruuli liberi miſerorum: quorũ utrorumque ætas laborem & induſtriam meam, fidem & miſericordiam ueſtram requirebat. Itaque ad me iudices præter cæteras hanc querimoniam Sicilia detulit lacrymis. ego ad hoc non gloria inductus acceſſi, ſed ne falſa damnatio, ne carcer, ne catenæ, ne uerbera, ne ſecures, ne cruciatus ſociorum, ne ſanguis innocentium, ne denique etiam exanguium corpora mortuorum, ne mœror parentum, ac propinquorum magiſtratibus noſtris quæſtui poſſet eſſe. Hunc ego ſi metum Siciliæ, damnatione iſtius per ueſtram fidem & ſeueritatem deiecero iudices, ſatis officio meo, ſatis il=

lorum uoluntati, qui à me hoc petiuerunt, factum esse arbitrabor. Quapropter si quem forte inueneris, qui hoc nauale crimen conetur defendere, ista defendat, illa communia, quæ ad causam nihil pertinent, prætermittat: me culpam fortunæ assignare, calamitatem crimini dare, me amissionem classis obijcere, cum multi uiri fortes in cõmuni incertoq; periculo belli, & terra, & mari sæpe offenderint. Nullam tibi obijcio fortunam: nihil est, quod cæterorum res minus commode gestas proferas: nihil est, quod multorum naufragia fortunæ colligas. ego naues inanes fuisse dico: remiges, nautasq; dimissos: reliquos stirpibus uixisse palmarum: præfuisse classi populi R. Siculum, perpetuo socijs atq; amicis Syracusanum: te illo tempore ipso superioribusq; diebus omnibus in littore cum mulierculis perpotasse dico. harum rerum omnium auctores testesq; produco. Nũ tibi insultare in calamitate, num intercludere perfugium fortunæ, nũ casus bellicos exprobrare, aut obijcere uideor? tametsi solent ij fortunam sibi obijci nolle, qui se fortunæ cõmiserunt, qui in eius pẽiculis sunt ac uarietate uersati. istius quidẽ calamitatis tua fortuna particeps non fuit. homines enim in prælijs, non in conuiuijs belli fortunam tẽtare ac periclitari solent. in illa autem calamitate non Martem fuisse cõmunem, sed Venerem possumus dicere. ꝙ si fortunam obijci tibi non oportet, cur tu fortunæ illorum innocẽtium ueniam ac locum non dedisti? Et iam illud prædices licet, ꝙ supplicium more maiorũ sumpseris, securiq; percusseris, iccirco à me in crimen & inuidiam uocari. non in supplicio crimen meum uertitur: non ego securi nego quenquam feriri debere: non ego metum ex re militari,

non seueritatem imperij, non pœnam flagitij tolli dico oportere: fateor nõ modo in socios, sed etiam in ciues militesq; nostros presæpe esse seuere ac uehementer uindicatum. quare hæc quoq; prætermittas licet. Ego culpã non in Nauarchis, sed in te fuisse demonstro: precio milites remigesq; dimisisse arguo. hoc Nauarchi reliqui dicũt, hoc Netinorum fœderata ciuitas publice dicit. hoc Herbitenses, hoc Amestratini, hoc Ennenses, hoc Agyrinenses, Tyndaritani, Locrenses publice dicunt: tuus deniq; testis, tuus Imperator, tuus hospes Cleomenes hoc dicit, sese in terrã esse egressum, uti Pachyno, è terrestri præsidio milites colligeret, quos in nauibus collocaret. quod certe nõ fecisset, si suum numerum naues haberent. ea est enim ratio instructarum ornatarumq; nauiũ, ut nõ modo plures, sed ne singuli quidem possint accedere. Dico præterea illos ipsos reliquos nautas fame atq; inopia rerum omniũ confectos fuisse ac perditos. dico aut omnes extra culpam fuisse: aut si uni attribuẽda culpa sit, in eo maximã fuisse, qui optimam nauem, plurimos nautas haberet, summum imperiũ obtineret: aut si omnes in culpa fuerint, non oportuisse Cleomenem cõstitui spectatorem illorum mortis atq; cruciatus. dico etiam, in illo supplicio mercedem lacrymarum, mercedem uulneris atq; plagæ, mercedem funeris ac sepulturæ constitui nefas fuisse. Quapropter si mihi respondere uoles: hæc dicito, classem instructam atq; ornatam fuisse, nullum propugnatorem abfuisse, nullũ uacuum transtrũ fuisse, remigi rem frumẽtariam esse suppeditatam, mentiri Nauarchos, mẽtiri tot & tam graues ciuitates, mentiri etiam Siciliam totam, proditum esse te à Cleomene qui se dixerit exisse in ter-

ram, ut Pachyno deduceret milites: animum illis, non copias defuisse: Cleomenem acerrime pugnantem ab his relictum esse atque desertum: nummum ob sepulturam datum nemini. quæ si dices, tenebere. sin alia dices, quæ à me dicta sunt, non refutabis. Hic tu etiam dicere audebis, est in iudicibus ille familiaris meus, est paternus amicus ille? non, ut quisque maxime est, quicum tibi aliquid sit: ita tui huiuscemodi criminis maxime eum pudet? Paternus amicus est. ipse pater si iudicaret, per deos immortales quid facere posset, cum tibi hæc diceret? tu in prouincia populi R. Prætor, cum tibi maritimum bellum esset administrandum, Mamertinis, ex fœdere quam deberent nauem, per triénium remisisti: tibi apud eosdem priuatim nauis oneraria maxima publice est ædificata: tu à ciuitatibus pecunias classis nomine coegisti: tu pretio remiges dimisisti: tu, cum nauis esset à Quæstore, & ab Legato capta prædonum, archipiratam ab omnium oculis remouisti: tu, qui ciues R. esse dicerentur, qui à multis cognoscerentur, securi ferire potuisti: tu tuam domum piratas abducere, in iudicium archipiratam domo producere ausus es: tu in prouincia tam splendida, apud socios fidelissimos, ciues R. honestissimos, in metu periculoq; prouinciæ dies continuos complures in litore conuiuijsq; iacuisti: te per eos dies nemo domi tuæ conuenire, nemo in foro uidere potuit: tu sociorum atq; amicorum ad ea cõuiuia matresfamilias adhibuisti: tu inter eiusmodi mulieres prætextatum tuum filium, nepotem meum collocauisti, ut ætati maxime lubricæ atq; incertæ exempla nequitiæ parentis uita præberet: tu Prætor in prouincia cum tunica pallioq; purpureo uisus es: tu propter amorẽ libi

dinemq́; tuam, imperium nauium Legato populi R. ademisti, Syracusano tradidisti: tui milites in prouincia Siciliæ frugibus, frumentoq́; caruere: tua luxuria atq; auaritia classis populi R. capta et incensa est: post Syracusas conditas quem in portũ nunquã hostis accesserat, in eo te Prætore primum piratæ nauigauerunt. neq; hæc tot tantaq; dedecora dissimulatione tua, neq; obliuione hominũ ac taciturnitate tegere uoluisti: sed etiam nauium præfectos sine ulla causa de cõplexu parentum suorum, hospitumq́; tuorum ad mortem cruciatumq́; rapuisti: neq; in parentum luctu atq; lacrymis te mei nominis cõmemoratio mitigauit: tibi hominum innocentium sanguis non modo uoluptati, sed etiam quæstui fuit. Hæc si tibi tuus parens diceret: posses ab eo ueniam petere? posses, ut tibi ignosceret, postulare? Satis est factũ Siculis, satis officio ac necessitudini iudices, satis promisso muneri ac recepto. reliqua est ea causa iudices, quæ nõ iã recepta, sed innata; neq; delata ad me, sed in anima sensúq; meo penitus affixa atq; insita est: quæ non ad sociorum salutem, sed ad ciuium R. hoc est ad uniuscuiusq; nostrum uitam & sanguinem pertinet. In qua nolite à me, quasi dubiũ sit aliquid, argumenta iudices expectare. omnia, quæ dicam de supplicio ciuium R. sic erunt clara & illustria, ut ad ea probanda totam Siciliam testem adhibere possim. furor enim quidam sceleris et audaciæ comes, istius effrenatũ animũ, importunamq́; naturã tanta oppressit amẽtia, ut nũquã dubitaret in cõuentu palàm supplicia, quæ in cõuictos maleficij seruos cõstituta sunt, ea in ciues R. expromere. uirgis quàm multos ceciderit, quid ego cõmemorẽ? tãtũ breuissime dico iudices. nullũ fuit omni=

no isto Prætore in hoc genere discrimẽ. Itaq; iam consue tudine ad corpora ciuiũ R. etiã sine istius nutu ferebatur manus ipsa lictoris. Num potes hoc negare Verres? in foro Lilybæi, maximo conuentu, C. Seruilium ciuem R. in conuentu Panormitano ueterem negotiatorem, ad tribunal, ante pedes tuos, ad terrã uirgis & uerberibus abiectum? aude hoc primum negare, si potes. nemo Lilybæi fuit, quin uiderit: nemo in Sicilia, quin audierit. Plagis confectũ dico à lictoribus tuis ciuem R. ante oculos tuos concidisse: ob quam causam dij immortales? tametsi iniuriam facio cõmuni causæ, & iuri ciuitatis: quasi enim possit esse ulla causa, cur hoc cuiquam ciui R. iure accidat; ita quæro, quæ in Seruilio causa fuerit. ignoscite in hoc uno iudices: in cæteris enim nõ magnopere causas requiram. Locutus erat liberius de istius improbitate atq; nequitia. quod isti simul ac renunciatum est, hominem iubet Lilybæum uadimonium Venerio seruo promittere. promittit. Lilybæum uenitur. cogere eum cœpit, cum ageret nemo, nemo postularet, HS duobus millibus sponsionem facere cum lictore suo, ni furtis quæstũ faceret. Recuperatores de cohorte sua dicit daturum. Seruilius & recusare, & deprecari, ne iniquis iudicibus, nullo aduersario, iudicium capitis in se constitueretur. Hæc cum maxime loqueretur, sex lictores circunsistunt ualentissimi, & ad pulsandos uerberandosq; homines exercitatissimi: cedunt acerrime uirgis: deniq; proximus lictor (de quo sæpe iam dixi) Sestius, conuerso bacillo oculos misero tundere uehementissime cœpit. itaq; illi cum sanguis os oculosq; complesset, concidit: cũ illi nihilo minus iacenti latera tunderentur: ut aliquando spondere se diceret.

ſic ille affectus illinc tum pro mortuo ſublatus, breui poſtea eſt mortuus. iſte autē homo Venerius, & affluens omni lepore, & uenuſtate, de bonis illius in æde Veneris argenteū Cupidinem poſuit. ſic etiam fortunis hominum abutebatur ad nocturna uota cupiditatum ſuarū. nam quid ego de cæteris ciuiū R. ſupplicijs ſigillatim potius, quàm generatim, atq; uniuerſe loquar? carcer ille, qui eſt à crudeliſſimo tyranno Dionyſio factus Syracuſis, quæ Lautumiæ uocantur, in iſtius imperio domiciliū ciuium R. fuit. ut quiſq; iſtius animum, aut oculos offenderat, in Lautumias ſtatim conijciebatur. indignū hoc uideo uideri omnibus iudices: et id iam priore actione, cum hæc teſtes dicerent, intellexi: retineri. n. putatis oportere iura libertatis nō modo hic, ubi Tribuni pl. ſunt, ubi cæteri magiſtratus, ubi plenum forum iudiciorum, ubi ſenatus auctoritas, ubi exiſtimatio populi R. & frequētia: ſed ubicunq; terrarū, et gentium uiolatum ius ciuium R. ſit, ſtatuitis id pertinere ad cōmunem cauſam libertatis & dignitatis. in externorum hominū et maleficorum, ſceleratorumq́;, in prædonum hoſtiumq́; cuſtodias tu tantū numerum ciuiū R. includere auſus es? nunquā ne tibi iudicij, nunquā concionis, nunquam huius tantæ frequentiæ, quæ nūc animo te iniquiſſimo infeſtiſſimoq́; intuetur, uenit in mentem? nunquā tibi populi R. abſentis dignitas, nunquā ſpecies ipſa huiuſcemodi multitudinis, in oculis animoq́; uerſata eſt? nunquā te in horū conſpectum redıturum, nunquā in forum populi R. uēturum, nūquam ſub legum & iudiciorum poteſtatem caſurum eſſe putaſti? at quæ erat iſta libido crudelitatis exercendæ? quæ tot ſcelerum ſuſcipiendorum cauſa? nulla iudices, præ=

ter prædandi nouam ſingularemq; rationem. nam ut il=
li, quos à poetis accipimus, ſinus quoſdam obſediſſe ma=
ritimos, aut aliqua promontoria, aut prærupta ſaxa te=
nuiſſe dicuntur, ut eos, qui eſſent appulſi nauigijs, interfi
cere poſſent: ſic iſte in omnia maria infeſtus ex omnibus
Siciliæ partibus imminebat. quæcunq; nauis ex Aſia, quæ
ex Syria, quæ Tyro, quæ Alexandria uenerat, ſtatim cer
tis indicibus & cuſtodibus tenebatur: uectores omnes in
Lautumias conijciebantur: onera atq; merces in Præto=
riam domum deferebantur. uerſabatur in Sicilia longo
interuallo alter, non Dionyſius ille, nec Phalaris (tulit. n.
illa quondam inſula multos & crudeles tyrannos) ſed
quoddam nouum monſtrum, ex uetere illa immanitate,
quæ in iiſdem locis uerſata eſſe dicitur: non enim Caryb=
din tam infeſtã, neq; Scyllam nautis, quàm iſtum in eo=
dem freto fuiſſe arbitror: hoc etiam iſte infeſtior, ꝙ mul
to ſe pluribus et maioribus canibus ſuccinxerat. Cyclops
alter, multo importunior. hic enim totam inſulam obtine
bat: ille Aetnam ſolam, & eam Siciliæ partem tenuiſſe
dicitur. at quæ cauſa tum ſubijciebatur ab ipſo iudices
huius tam nefariæ crudelitatis? eadem quæ nunc in de=
fenſione commemorabitur. quicunq; acceſſerant ad Sici=
liam paulo pleniores, eos Sertorianos milites eſſe, atq; à
Dianio fugere dicebat. illi ad deprecandum periculum
proferebant alij purpuram Tyriam: thus alij atq; odo=
res, ueſtemq; linteam: gemmas alij, & margaritas: uina
nõnulli Græca, uenaleſq; Aſiaticos: ut intelligeretur ex
mercibus, quibus ex locis nauigarent. nõ intelligebant eas
ipſas ſibi cauſas eſſe periculi, quibus adiumentis ſe ad ſa=
lutem uti arbitrabantur. iſte. n. hæc eos ex piratarum ſo

cietate adeptos esse dicebat : ipsos in Lautumias abduci imperabat : naues eorum atq; onera diligenter asseruanda curabat. his institutis cum cõpletus iam mercatorum, carcer esset, tum illa fiebant, quæ L. Suetium equitem R. lectissimum uirum dicere audistis, quæ cæteros audietis ceruices in carcere frangebantur indignissime ciuiũ R. ut etiam illa uox, & illa imploratio, ciuis R. sum, quæ sæpe multis in ultimis terris opem inter barbaros & salutem tulit, ea mortem illis acerbiorem, & supplicium maturius ferret. quid est Verres? quid ad hæc cogitas respondere? num mentiri me? num fingere aliquid? num augere crimen? num quid horum dicere istis defensoribus tuis audes? cedo mihi quæso ex ipsius sinu literas Syracusanorum, quas iste ad arbitrium suum cõfectas esse arbitratur. cedo rationem carceris, quæ diligẽtissime conficitur, quo quisq; die datus in custodiam, quo mortuus, quo necatus sit. LITERAE SYRACVSANORVM. Videtis ciues R. gregatim coniectos in Lautumias: uidetis indignissimo in loco coaceruatam multitudinem uestrorum ciuiũ. quærite nunc uestigia, quibus exitus illorum ex illo loco cõpareant. nulla sunt. omnes ne mortui? si ita posset defendere, tamen fides huic defensioni non haberetur. sed scriptum extat in iisdem literis, quod iste homo barbarus ac dissolutus neq; attendere unquã, neq; intelligere potuit. ἐδικαιώθησαν, inquit, hoc est, ut Siculi loquuntur, supplicio affecti ac necati sunt. si quis Rex, siqua ciuitas exterarum gentium, siqua natio fecisset aliquid in ciuẽ R. eiusmodi, nõ ne publice uindicaremus? nõ bello persequeremur? possemus hãc iniuriã ignominiamq; nominis R. inultã impunitamq; dimittere? quot bella maiores no=

ſtros, et quanta ſuſcepiſſe arbitramini, q̃ ciues R. iniuria affecti, q̃ nauicularij retenti, q̃ mercatores ſpoliati dicerentur? at ego retentos non queror: ſpoliatos ferendũ puto: nauibus, mancipijs, mercibus ademptis in uincula coniectos eſſe mercatores, & in uinculis ciues R. necatos eſſe arguo. Si hæc apud Scythas dicerem, nõ hic in tanta multitudine ciuium R. non apud ſenatores lectiſſimos ciuitatis, non in foro populi R. de tot & tam acerbis ſupplicijs ciuium R. tamen animos etiam barbarorum hominum permouerem. tanta enim huius imperij amplitudo, tanta nominis R. dignitas eſt apud omnes nationes, ut iſta in noſtros homines crudelitas nemini conceſſa uideatur. Nũ ego tibi ullam ſalutem, ullum perfugium putem, cum te implicatum ſeueritate iudicum, circũretitum frequentia populi R. eſſe uideam? Si mehercules (id quod fieri intelligo non poſſe) ex his laqueis te exueris, ac te aliqua ui ac ratione explicaris, in illas tibi maiores plagas incidendum eſt, in quibus te ab eodem me, ſuperiore ex loco confici & concidi neceſſe eſt. cui ſi etiam, id quod defendit, uelim concedere: tamen illa ipſa defenſio non minus eſſe ei pernicioſa, quàm mea uera accuſatio debeat. quid. n. defendit? ex Hiſpania fugientes ſe excepiſſe, & ſupplicio affeciſſe dicit. quis tibi id permiſit? quo id iure feciſti? quis idem fecit? qui tibi id facere licuit? forum plenum, & baſilicas iſtorum hominum uidemus, & animo æquo uidemus. ciuilis enim diſſenſionis, & ſiue amentiæ, ſiue fati, ſeu calamitatis non eſt iſte moleſtus exitus: in quo reliquos ſaltem ciues incolumes licet conſeruare. Verres ille uetus proditor Conſulis, tranſlator Quæſturæ, auerſor pecuniæ publicæ, tãtum ſibi auctoritatis in Rep.

ſuſcepit, ut quibus hominibus per ſenatum, per populum
R. per omnes magiſtratus in foro, in ſuffragijs, in hac ur
be, in Rep. uerſari liceret, ijs omnibus mortem acerbam
crudelemq́; proponeret, ſi fortuna eos ad aliquam par=
tem Siciliæ detuliſſet. ad Cn. Pompeium clariſſimum ui=
rum & fortiſſimum permulti occiſo Perpenna ex illo
Sertoriano numero militum confugerunt. quem non ille
ſummo cum ſtudio ſaluum incolumemq́; ſeruauit? cui ci
ui ſupplici non illa dextera inuicta & fidem porrexit,
& ſpem ſalutis oſtendit? ita ne uero? quibus fuit por=
tus apud eum, contra quem arma tulerunt; ijs apud te,
cuius nullum in Rep. unquam monimentum fuit, mors
& cruciatus erat conſtitutus? uide, quàm commodam
defenſionem excogitaris. malo, malo mehercules id, quod
tu defendis, his iudicibus populoq́; R. quàm id, quod ego
inſimulo, probari. malo inquam, te iſti generi hominum,
quàm mercatoribus & nauicularijs inimicum atq; infe
ſtum putari. meum enim crimen auaritiæ te nimiæ coar
guit: tua defenſio furoris cuiuſdam, & immanitatis, et
inauditæ crudelitatis, & penè nouæ proſcriptionis. ſed
non licet me iſto tanto bono iudices uti, non licet. adſunt
enim Puteoli toti: frequentiſſimi uenerunt ad hoc iudi=
cium mercatores, homines locupletes atq; honeſti, qui par
tim ſocios ſuos, partim libertos ab iſto ſpoliatos, in uincla
coniectos, partim in uinclis necatos, partim ſecuri per=
cuſſos eſſe dicent. hic uide quàm me ſis uſurus æquo. cum
ego P. Granium teſtem produxero, qui ſuos libertos à te
ſecuri percuſſos eſſe dicat, qui à te nauem ſuam, mer=
ceſq́; repetat: refellito ſi poteris: meum teſtem deſeram,
tibi fauebo, te inquam adiuuabo: oſtendito illos cum Ser

torio fuisse, à Dianio fugientes ad Siciliam esse delatos. nihil est quod te malim probare. nullum. n. facinus, quod maiore supplicio dignũ sit, reperiri, neq; proferri potest. reducam iterum equitem R. L. Flauiũ. si uoles, quoniam priore actione, ut patroni tui dictitant, noua quadam sapientia; ut omnes intelligunt, cõscientia tua atq; auctoritate meorum testiũ, testem nullum interrogasti: interrogetur Flauius, si uoles, quinã fuerit L. Herẽnius is, quem ille argentariã Lepti fecisse dicit: qui cum amplius centum ciues R. haberet ex cõuentu Syracusarũ, qui eum nõ solum cognoscerent, sed etiã lacrymantes, ac te implorantes defenderent; tamen à te inspectantibus omnibus Syracusanis securi percussus est. hunc quoq; testem meũ refelli, & illum Herẽnium Sertorianũ fuisse abs te demonstrari, & probari uolo. quid de illa multitudine dicemus eorum, qui capitibus inuolutis in piratarũ captiuorumq; numero producebantur, ut securi ferirentur? quæ ista noua diligentia? quã ob causam abs te cogitata? an te L. Flauij, cæterorumq; de L. Herennio uociferatio cõmouebat? an M. Annij grauissimi atq; honestissimi uiri summa auctoritas paulo diligentiorem timidioremq; fecerat? qui nuper pro testimonio, nõ aduenam nescio quẽ, nec alienum, sed eum ciuem R. qui omnibus in illo cõuentu notus, qui Syracusis natus esset, à te securi percussum esse dixit. post hãc illorum uociferationem, post hanc cõmunem famam atq; querimoniam non mitior in supplicio, sed diligentior esse cœpit. capitibus inuolutis ciues R. ad necem producere instituit. quos tamen iccirco necabat palàm, ꝙ homines in conuentu (id quod antea diximus) nimium diligenter prædonum numerum requirebant.

hæccine plebi R. te Prætore est constituta cōditio: hæc negotij gerendi spes: hoc capitis, uitæq; discrimen? parum ne multa mercatoribus sunt necessario pericula subeunda fortunæ, nisi etiā hæ formidines ab nostris magistratibus atq; in nostris prouincijs impendebunt? ad eam ne rem fuit hæc suburbana ac fidelis prouincia Sicilia plena optimorū sociorum, & honestissimorum ciuium R. ciues R. omnes suis ipsa sedibus libētissime semper accepit, ut, qui usq; ex ultima Syria atq; Aegypto nauigarēt, qui apud barbaros propter togæ nomen in honore aliquo fuissent, qui ex prædonū insidijs, qui ex tempestatum periculis profugissent, in Sicilia securi ferirentur, cum se iam domū uenisse arbitrarētur? nam quid ego de P. Gauio Consano municipe dicam iudices? aut qua ui uocis, qua grauitate uerborū, quo dolore animi dicam? tametsi dolor me nō deficit, ut, cætera mihi in dicendo digna re, digna dolore meo suppetāt, magis elaborādum est. quod crimen eiusmodi est, ut, cum primum ad me delatū est, usurum me illo nō putarem: tametsi. n. uerissimū esse intelligebam, tamen credibile fore non arbitrabar. coactus lacrymis omniū ciuium R. qui in Sicilia negotiātur: adductus Valentinorum hominum honestissimorū testimonijs, omniumq; Rhegynorū, multorumq; equitum R. qui casu tum Messanæ fuerunt, dedi tantum priore actione testimonium, res ut nemini dubia esse posset. quid nunc agam? cum iam tot horas de uno genere ac de istius nefaria crudelitate dicam, cum propè omnem uim uerborum eiusmodi, quæ scelere istius digna sunt, alijs in rebus cōsumpserim, neq; hoc prouiderim, ut uarietate criminū uos attentos tenerem, quemadmodum de tāta re dicam.

opinor unus modus atq; una ratio est. rem in medio ponam: quae tantũ habet ipsa grauitatis, ut neq; mea, quae nulla est: neq; cuiusquam, ad inflammandos uestros animos eloquentia requiratur. Gauius hic, quem dico, Consanus, cum illo numero ab isto in uincula coniectus esset, et nescio qua ratione clam è Latomijs profugisset, Messanamq; uenisset, qui propè iam Italiam, & mœnia Rhegynorũ uideret, & ex illo metu mortis ac tenebris, quasi luce libertatis, & odore aliquo legum recreatus, reuixisset: loqui Messanae cœpit, & queri, se ciuem R. in uincla esse coniectum, sibi recta iter esse Romã, Verri se praesto aduenienti futurũ. non intelligebat miser, nihil interesse, utrum haec Messanae, an apud ipsum in praetorio loqueretur. nam, ut ante uos docui, hanc sibi iste urbem delegerat, quam haberet adiutricem scelerum, furtorum receptricem, flagitiorum omnium sociam. itaq; ad magistratum Mamertinũ statim deducitur Gauius, eoq; ipso die casu Messanam Verres uenit. res ad eum defertur, esse ciuem R. qui se Syracusis in Latomijs fuisse quereretur: quem iam ingredientem nauem, & Verri nimis atrociter minitantem, à se retractum esse, & asseruatũ, ut ipse in eũ statueret, quod uideretur. agit hominibus gratias, & eorum erga se beneuolentiam diligẽtiamq; collaudat. ipse inflãmatus scelere & furore, in forum uenit. ardebant oculi: toto ex ore crudelitas eminebat: expectabãt omnes quo tandem progressurus, aut quidnam acturus esset: cum repente hominem proripi atq; in foro medio nudari, ac deligari, & uirgas expediri iubet. clamabat ille miser, se ciuem esse R. municipem Consanum, meruisse se cum L. Pretio splendidissimo equite R. qui Panormi

negotiaretur,

negotiaretur, ex quo hæc Verres scire posset. tum iste se comperisse ait, eum speculandi causa in Siciliam ab ducibus fugitiuorum esse missum: cuius rei neq; index, neque uestigium aliquod, neq; suspicio cuiquam esset ulla. dein de iubet undiq; hominem proripi, uehementissimeq; uerberari. Cedebatur uirgis in medio foro Messanæ ciuis R. iudices, cum interea nullus gemitus, nulla uox alia istius miseri inter dolorem, crepitumq; plagarum audiebatur, nisi hæc. ciuis R. sum. hac se commemoratione ciuitatis omnia uerbera depulsurum, cruciatum à corpore deiecturum arbitrabatur. is non modo hoc non perfecit, ut uirgarum uim deprecaretur: sed cũ imploraret sæpius, usurparetq; nomen ciuitatis, crux, crux inquam infelici & ærumnoso, qui nunquam istam potestatem uiderat, comparabatur. ò nomen dulce libertatis: ò ius eximium nostræ ciuitatis: ò lex Porcia, legesq; Semproniæ: ò grauiter desiderata, & aliquando reddita plebi Romanæ Tribunitia potestas: huccine tandem omnia reciderunt? ut ciues R. in prouincia populi R. in oppido fœderatorũ, ab eo, qui beneficio populi R. fasces & secures haberet, deligatus in foro uirgis cæderetur? quid cum ignes, candentesq; laminæ, cæteriq; cruciatus admouebantur? si te illius acerba imploratio, & uox miserabilis non inhibebat: ne ciuium quidem Romanorum, qui tum aderant, fletu & gemitu maximo commouebare? in crucem tu agere ausus es quenquam, qui se ciuem R. esse diceret? nolui tam uehementer agere hoc prima actione iudices, nolui: uidistis enim ut animi multitudinis in istum dolore, & odio, & communis periculi metu concitarentur. statui egomet mihi tum modũ orationi meæ, & C. Numitorio

equiti R. primario homini, testi meo: & Glabrionem id, quod sapiẽtissime fecit, facere lætatus sum, ut repente cõsilio in medio testem dimitteret. etenim uerebatur, ne populus R. ab isto eas pœnas ui repetisse uideretur, quas, ueritus esset, ne iste legibus & uestro iudicio non esset persoluturus. nunc quoniam iam exploratum est omnibus, quo loco causa tua sit, & quid de te futurum sit: sic tecum agam. Gauium istum, quem repentinum speculatorem fuisse dicis, ostendam in Lautumias Syracusis à te esse coniectum: neq; id solum ex literis ostendam Syracusanorum, ne possis dicere me, quia sit aliquis in literis Gauius, hoc fingere, & eligere nomen, ut hunc illũ esse possim dicere: sed secũdum arbitrium tuum testes dabo, qui istum ipsum Syracusis abs te in Lautumias coniectum esse dicant. producam etiam Cõsanos, municipes illius ac necessarios, qui te nunc sero doceant, iudices, non sero, illum P. Gauium, quem tu in crucem egisti, ciuem R. & municipem Consanum, non speculatorem fugitiuorum fuisse. cum hæc omnia, quæ polliceor, cumulate tuis proximis plana fecero: tum istuc ipsum tenebo, quod abs te mihi datur. eo contentum me esse dicam. quid enim nuper tu ipse, cum populi R. clamore atq; impetu perturbatus exiluisti, quid inquam locutus es? illum, ꝙ morã supplicio quæreret, ideo clamitasse, se esse ciuem R. sed speculatorẽ fuisse. iam mei testes ueri sunt. quid. n. dicit aliud C. Numitorius? quid M. & P. Cotij nobilissimi homines, ex agro Taurominitano? quid Q. Luceius? qui argentariam Rhegij maximam fecit? quid. n. cæteri? adhuc. n. testes ex eo genere à me sunt dati, nõ qui nouisse Gauium, sed qui se uidisse dicerent, cum is, qui se ciuem R. esse cla=

maret, in crucem ageretur. hoc tu Verres idem dicis, hoc tu cõfiteris, illum clamitasse se ciuem esse Romanum: apud te nomen ciuitatis ne tãtum quidem ualuisse, ut dilationem aliquam crucis, ut crudelissimi teterrimiq; supplicij aliquam paruam moram saltem posset afferre. hoc teneo, hic hæreo iudices, hoc sum cõtentus uno. omitto ac negligo cætera: sua cõfessione induatur ac iuguletur necesse est. qui esset, ignorabas? speculatorem esse suspicabare? non quæro, qua suspitione: tua te accuso oratione. ciuẽ R. se esse dicebat. si tu apud Persas, aut in extrema India deprehensus Verres, ad supplicium ducerere: quid aliud clamitares, nisi te ciuem esse Romanum? & si tibi ignoto apud ignotos, apud barbaros, apud homines in extremis atq; ultimis gentibus positos, nobile & illustre apud omnes nomẽ tuæ ciuitatis profuisset: ille, quisquis erat, quẽ tu in crucem rapiebas, qui tibi esset ignotus, cum ciuem se R. esse diceret, apud te Prætorem si non effugium, ne moram quidem mortis mentione atq; usurpatione ciuitatis assequi potuit? homines tenues, obscuro loco nati nauigant: adeunt ad ea loca, quæ nunquã antea uiderunt: ubi neq; noti esse ijs, quò uenerunt, neq; semper cum cognitoribus esse possunt. hac una tamen fiducia ciuitatis non modo apud nostros magistratus, qui & legum & existimationis periculo continentur: neq; apud ciues solũ Romanos, qui & sermonis, & iuris, & multarũ rerum societate iuncti sunt, fore se tutos arbitrãtur: sed quocũque uenerint, hanc sibi rem præsidio sperant esse futurum. tolle hanc spem, tolle hoc præsidium ciuibus Romanis: constitue nihil esse opis in hac uoce, ciuis R. sum: posse impune Prætorem, aut alium quemlibet supplicium,

quod uelit, in eum constituere, qui se ciuem R. esse dicat, quod quis ignoret: iam omnes prouincias, iam omnia regna, iam omnes liberas ciuitates, iam omnem orbem terrarum, qui semper nostris hominibus maxime patuit, ciuibus R. ista defensione praecluseris. Quid si L. Pretium equitem R. qui tum in Sicilia, nominabat? etiã ne id magnum fuit? Panormum literas mittere, asseruasse hominem, custodijs Mamertinorum tuorũ uinctum, clausum habuisse, dum Panormo Pretius ueniret: cognosceret hominem: aliquid de summo supplicio remitteres. si ignoraret: tum, si ita tibi uideretur, hoc iuris in omnes constitueres: ut qui neq; tibi notus esset, neq; cognitorem locupletẽ daret, quãuis ciuis R. esset, in crucẽ tolleretur. Sed quid ego plura de Gauio? quasi tu Gauio tum fueris infestus, ac non nomini, generi, iuri ciuium hostis. non illi inquam homini, sed causae cõmuni libertatis inimicus fuisti. quid enim attinuit, cũ Mamertini more atq; instituto suo crucem fixissent post urbem, in uia Pompeia: te iubere in ea parte figere, quae ad fretum spectaret: & hoc addere, quod negare nullo modo potes, quod omnibus audientibus dixisti palã, te iccirco illum locũ deligere, ut ille, qui se ciuem R. esse diceret, ex cruce Italiam cernere ac domũ suam prospicere posset? itaq; illa crux sola iudices post cõditam Messanam illo in loco fixa est. Italiae cõspectus ad eam rem ab isto delectus est, ut ille in dolore cruciatuq; moriens, perangusto freto diuisa seruitutis, ac libertatis iura cognosceret: Italia autem alumnum suum, seruitutis extremo summoq; supplicio affectum uideret. Facinus est, uinciri ciuem R. scelus, uerberari: propè parricidium necari: quid dicam in crucem tollere? uerbo satis digno

tam nefaria res appellari nullo modo potest. non fuit his omnibus iste cõtentus. Spectet, inquit, patriam: in conspectu legum libertatisq; moriatur. non tu hoc loco Gauiũ, non unum hominem nescio quem ciuem R. sed communem libertatis, & ciuitatis causam in illum cruciatum, & crucem egisti. iam uero uidete hominis audaciam. nõne eum grauiter tulisse arbitramini, ꝙ illam ciuibus R. crucem non posset in foro, non in comitio, non in rostris defigere? quod enim his locis in prouincia sua celebritate simillimum, regione proximum, potuit, elegit: monimentum sceleris audaciæq; suæ uoluit esse in cõspectu Italiæ, uestibulo Siciliæ, prætereuectione omniũ, qui ultro citroq; nauigarent. Si hæc non ad ciues R. non ad aliquos amicos nostræ ciuitatis, non ad eos, qui populi R. nomen audissent; deniq; , si non ad homines, uerum ad bestias; aut etiam, ut longius progrediar, si in aliqua desertissima solitudine ad saxa & ad scopulos hæc conqueri & deplorare uellem: tamen omnia muta atq; inanima, tanta & tam indigna rerum atrocitate cõmouerentur. nunc uero cum loquar apud senatores populi R. legum iudiciorumq; & iuris auctores, timere non debeo, ne non unus iste ciuis R. illa cruce dignus, cæteri omnes simili periculo indignissimi iudicẽtur. paulo ante iudices lacrymas in morte misera atq; indignissima Nauarchorum non tenebamus, & recte ac merito sociorum innocentium miseria cõmouebamur. quid nunc in nostro sanguine tãdem facere debemus? nam ciuium R. sanguis coniunctus existimandus est, quoniam id & salutis omnium ratio, & ueritas omnium postulat. omnes hoc loco ciues R. & qui adsunt, & qui ubicunq; sunt, uestrã seueritatem deside-

rant,ueſtram fidem implorant,ueſtrum auxilium requi runt:omnia ſua iura,cómoda,auxilia,totam deniq; liber tatem in ueſtris ſententijs uerſari arbitrantur. à me,tã= etſi ſatis habent,tamen,ſi res aliter acciderit, plus habe= bunt fortaſſe,quàm poſtulant: nam & ſiqua uis iſtum de ueſtra ſeueritate eripuerit,id quod neq; metuo iudi= ces,neq; ullo modo fieri poſſe uideo:ſed ſi in hoc me ratio fefellerit,Siculi cauſam ſuam periſſe querentur,& me= cum pariter moleſte ferent: populus quidem Romanus breui,quoniam mihi poteſtatem apud ſe agẽdi dedit,ius ſuum,me agente,ſuis ſuffragijs ante Cal. Feb. recupera= bit. ac ſi de mea gloria & amplitudine quæritis iudices: non eſt alienum meis rationibus,iſtum mihi ex hoc iudi= cio ereptum ad illud populi R. iudicium reſeruari. ſplen dida eſt illa cauſa, probabilis mihi & facilis, populo grata atque iucunda. Denique ſi uideor hic, id quod ego non quæſiui, de uno iſto uoluiſſe creſcere: iſto ab= ſoluto, quod ſine multorum ſcelere fieri non poteſt, de multis mihi creſcere licebit. ſed mehercules ueſtra reiq; publicæ cauſa iudices nolo in hoc delecto conſilio tãtum flagitium eſſe cómiſſum:nolo eos iudices,quos ego probarim atq; delegerim,ſic in hac urbe notatos iſto ab= ſoluto ambulare,ut non cæra,ſed cœno obliti eſſe uideã tur. quamobrem te quoq; Hortenſi, quia monendi locus eſt,ex hoc loco moneo,uideas etiam atq; etiam, & conſi= deres,quid agas,quò progrediare,quẽ hominem, & qua ratione defendas. neq; de illo quicquam tibi præfinio,quo minus ingenio mecum atq; omni dicendi facultate con= tendas. cætera,ſi qua putas te occultius extra iudicium, quæ ad iudicium pertinent,facere poſſe:ſi quid artificio,

consilio, potentia, gratia, copijs istius moliri cogitas: magnopere censeo desistas: & illa, quæ tẽtata iam, & cœpta ab isto sunt, à me autẽ peruestigata & cognita, moneo ut extinguas, & longius progredi ne sinas. magno tuo periculo peccabitur in hoc iudicio, maiore quàm putas. quòd enim te liberatum iam existimationis metu, defunctum honoribus, designatum Cos. cogites: mihi crede ornamenta ista, & beneficia populi R. non minore negotio retinentur, quàm comparantur. tulit hæc ciuitas, quoad potuit, quoad necesse fuit, regiam istam uestram dominationem in iudicijs, & in omni Republica tulit. sed quo die populo R. Tribuni pl. restituti sunt, omnia ista uobis (si forte nondum intelligitis) adempta atque erepta sunt. omnium nunc oculi coniecti sunt hoc ipso tempore in unumquenq; nostrum, qua fide ego accusem, qua religione ij iudicẽt, qua tu rõne defendas. de omnibus nobis, si quis tantulũ de recta regione deflexerit, non illa tacita existimatio, quã antea contẽnere solebatis, sed uehemens ac liberũ populi R. iudicium consequetur. nulla tibi Quinte cũ isto cognatio est, nulla necessitudo: quibus excusationibus antea nimium in aliquo iudicio studiũ tuum defendere solebas, earũ habere in hoc homine nullã potes. quæ iste in prouincia palá dictitabat, cũ ea, quæ faciebat, tua se fiducia facere dicebat: ea ne uera putentur, tibi maxime est prouidendũ. ego mei iam rõnem officij cõfido esse omnibus iniquissimis meis persolutá. nã istũ paucis horis primæ actionis omniũ mortaliũ sententijs condẽnaui. reliquũ iudicium nó iam de mea fide, quæ perspecta est: neq; de istius uita, quæ dãnata est: sed de iudicibus, &, uere ut dicam, de te futurum est. at quo

tempore futurum est? nam id maxime prouidẽdum est. etenim cũ omnibus in rebus, tum in Rep. permagni momenti est ratio atque inclinatio temporum. nempe eo, cum populus R. aliud genus hominum atque alium ordiné ad res iudicãdas requirit: nempe ea lege de iudicijs iudicibusq; nobis promulgata, quam nõ is promulgauit, cuius nomine proscriptam uidetis, sed hic reus. hic inquã sua spe atq; opinione, quam de uobis habet, legem illam scribendam promulgandamq; curauit. itaq;, cum primo agere cœpimus, lex non erat promulgata: cũ iste uestra seueritate permotus, multa signa dederat, quamobrem responsurus non uideretur, mentio de lege nulla fiebat. posteaquam iste recreari & confirmari uisus est, lex statim promulgata est: cui legi cum uestra dignitas uehementer aduersaretur, istius spes falsa & insignis impudentia maxime suffragatur. Hic si quid erit cõmissum à quoquam uestrum, quod reprehendatur: aut populus R. iudicabit de eo homine, quem iam antea iudicijs indignum putauit; aut ij, qui propter offensionem iudiciorum de ueteribus iudicibus lege noua noui iudices erunt constituti. mihi porrò, ut ego non dicam, quis omnium mortalium non intelligit, quàm longe progredi sit necesse? potero silere Hortensi? potero dissimulare? cum tãtum Resp. uulnus acceperit, ut expilatæ prouinciæ, uexati socij, dij immortales spoliati, ciues R. cruciati & necati impune me actore esse uideantur? potero hoc onus tantum aut in hoc iudicio deponere, aut diutius tacitus sustinere? non agitanda res erit? nõ in medium proferenda? non populi R. fides imploranda? non omnes, qui tanto se scelere obstrinxerint, ut aut fidem suã corrũpi paterẽtur, aut

iudicium corrumperent, in diſcrimen ac iudicium uocan
di? quæret aliquis fortaſſe: tantum ne igitur laborem,
tantas inimicitias, tot hominum ſuſcepturus es? non ſtu
dio quidem hercule ullo, neq; uoluntate. ſed non idem mi
hi licet, quod ijs, qui nobili genere nati ſunt: quibus omnia
populi R. beneficia dormientibus deferuntur: longe alia
mihi lege in hac ciuitate, & cõditione uiuendum eſt. ue=
nit enim mihi in mentem M. Catonis hominis ſapientiſſi=
mi: qui cum ſe uirtute, non genere populo R. cõmenda=
ri putaret, cum ipſe ſui generis initium ac nominis ab ſe=
gigni & propagari uellet, hominum potentiſſimorũ ſu=
ſcepit inimicitias, & maximis in laboribus uſq; ad ſum=
mam ſenectutem ſumma cũ gloria uixit. poſteáq; Põpe=
ius humili atq; obſcuro loco natus, nõ ne plurimis inimi=
citijs, maximiſq; ſuis periculis ac doloribus ampliſſimos
honores eſt adeptus? modo L. Fimbriam, C. Marium, C.
Celium uidimus nõ mediocribus inimicitijs ac laboribus
contendere, ut ad iſtos honores peruenirent, ad quos uos
per ludum & per negligentiam perueniſtis. hæc eadem
eſt noſtræ rationis regio & uia: horum nos hominũ ſe=
ctam atq; inſtituta perſequimur. uidemus quanta ſit in
inuidia, quantóq; in odio apud quoſdam homines nobiles
nouorum hominũ uirtus & induſtria: ſi tantulum ocu
los deiecerimus, præſto eſſe inſidias: ſi ullum locũ aperue
rimus ſuſpiciõi aut crimini, accipiẽdũ eſſe ſtatim uulnus:
eſſe nobis ſemper uigilãdũ, ſemper laborãdũ uidemus. ini
micitiæ ſunt, ſubeãtur: labores, ſuſcipiãtur. etenim tacitæ
magis et occultæ inimicitiæ timẽdæ ſunt, quã indictæ &
apertæ. hominũ nobiliũ nõ ferè quiſquã noſtræ induſtriæ
fauet, nullis noſtris officijs beneuolẽtiã illorũ allicere poſ=

ſumus: quaſi natura & genere diſiuncti ſint, ita diſſident à nobis animo ac uoluntate. quare quid habent eorum inimicitiæ periculi, quorũ animos iam ante habueris inimicos et inuidos, quàm ullas inimicitias ſuſceperis? quamobrem mihi iudices optandũ eſt illud, in hoc reo finem accuſandi facere, cum & populo R. ſatisfactum, et receptum officiũ Siculis neceſſarijs meis erit perſolutum. deliberatum autem eſt, ſi res opinionem meã, quã de uobis habeo, fefellerit, non modo eos perſequi, ad quos maxime culpa corrũpendi iudicij, ſed etiã illos, ad quos cõſcientiæ cõtagio pertinebit. proinde ſi qui ſunt, qui in hoc reo aut potentes, aut audaces, aut artifices ad corrũpendum iudicium uelint eſſe, ita ſint parati, ut diſceptante populo R. mecum ſibi rem uideant futurã. & ſi me in hoc reo, quem mihi inimicum Siculi dederũt, ſatis uehemẽtem, ſatis perſeuerantem ſatis uigilantem eſſe cognorunt, exiſtimẽt in ijs hominibus, quorum ego inimicitias populi R. ſalutis cauſa ſuſcepero, multo grauiorem atq; acriorem futurũ. Nunc te Iupiter Optime Maxime, cuius iſte donum regale, dignũ tuo pulcherrimo templo, dignũ Capitolio atq; iſta arce omniũ nationũ, dignũ regio munere, tibi factum ab regibus, tibi dicatum atq; promiſſum, per nefariũ ſcelus de regijs manibus extorſit: cuiuſq; ſanctiſſimum & pulcherrimũ ſimulacrum Syracuſis ſuſtulit: teq; Iuno regina, cuius duo fana duabus in inſulis poſita ſociorũ, Melitæ & Sami, ſanctiſſima et antiquiſſima ſimili ſcelere idem iſte omnibus donis ornamentiſq; nudauit: teq; Minerua, quã item iſte duobus in clariſſimis & religioſiſſimis tẽplis expilauit; Athenis, cum auri grãde pondus; Syracuſis, cũ omnia præter tectum et parietes abſtu-

lit: teq; Latona, & Apollo, & Diana, quorum iste Deli non fanū, sed, ut hominum opinio, & religio fert, sedem antiquā, diuinumq; domiciliū nocturno latrocinio, atq; impetu cōpilauit: etiam te Apollo, quem iste Chio sustulit: teq; etiam atq; etiā Diana, quā Pergæ spoliauit, cuius simulacrum sanctissimum Segestæ, bis apud Segestanos cōsecratum, semel ipsorum religione, iterum P. Africani uictoria, tollendum, asportandumq; curauit: teq; Mercuri, quem Verres in uilla, et in priuata aliqua palæstra posuit, P. Africanus in urbe sociorū, & in gymnasio Tyndaritanorum iuuentutis illorum custodem, & præsidem uoluit esse: teq; Hercules, quem iste Agrigenti nocte intempesta, seruorum instructa & cōparata manu cōuellere ex suis sedibus, atq; auferre conatus est: teq; sanctissima mater Idæa, quā apud Enguinos augustissimo et religiosissimo in templo sic spoliatā reliquit, ut nūc nomen modo Africani, & uestigia uiolatæ religionis maneant, monimenta uictoriæ faniq; ornamenta nō extent: uosq; omniū rerum forensium, consiliorum maximorū, legum iudiciorumq; arbitri, & testes, celeberrimo in loco Prætorij locati Castor, & Pollux, quorum è templo quæstum sibi iste, & prædam maximam improbissime cōparauit: omnesq; dij, qui uehiculis thensarum solennes cœtus ludorum initis, quorum iter iste ad suum quæstum, non ad religionū dignitatem faciendum, exigendumq; curauit: teq; Ceres, et Libera, quarum sacra, sicut opiniones hominum, ac religiones ferunt, longe maximis, atq; occultissimis cerimonijs continentur: à quibus initia uitæ atq; uictus, legum, morum, mansuetudinis, humanitatis exempla hominibus, et ciuitatibus data, ac dispertita esse dicun

tur: quarum sacra populus R. à Græcis ascita, & accepta, tãta religione & publice & priuatim tuetur, nõ ut ab alijs huc allata, sed ut cæteris hinc tradita esse uideantur: quæ ab isto uno sic polluta, & uiolata sunt, ut simulacrũ Cereris unũ, quod à uiro nõ modo tãgi, sed ne aspici quidem fas fuit, è sacrario Catinæ cõuellendũ auertendumq; curauerit: alterũ autem Ennæ ex sua sede, ac domo sustulerit: quod erat tale, ut homines, cũ uiderent, aut ipsam uidere se Cererem, aut effigiem Cereris nõ humana manu factã esse, sed cœlo delapsam arbitrarentur: uos etiam atq; etiã imploro & appello sanctissimæ deæ, quæ illos Ennẽses lacus, lucosq; colitis, cũctæq; Siciliæ, quæ mihi defendenda tradita est, præsidetis: à quibus, inuentis frugibus, & in orbem terrarũ distributis, omnes gentes, ac nationes uestri religione numinis cõtinentur: cæteros item deos deasq; omnes imploro atq; obtestor, quorũ templis & religionibus iste nefario quodã furore et audacia instinctus bellum sacrilegũ semper, impiumq; habuit indictum, ut si in hoc reo atq; in hac causa omnia mea cõsilia ad salutem sociorũ, dignitatem populi R. fidem meã spectauerunt, si nullam ad rem, nisi ad officium & ueritatem omnes meæ curæ, uigiliæ cogitationesq; laborarunt: quæ mea mens in suscipienda causa fuit, fides in agenda, eadem uestra in iudicanda sit. deinde uti C. Verrem, si eius omnia sunt inaudita, & singularia facinora sceleris, audaciæ, perfidiæ, libidinis, auaritiæ, crudelitatis, dignus exitus eiusmodi uita, atq; factis uestro iudicio consequatur: utq; Resp. meaq; fides una hac accusatione mea contenta sit: mihiq; posthac bonos potius defendere liceat, quàm improbos accusare necesse sit.

PRO M. FONTEIO ORATIO, XI.

Desunt permulta.

Hoc Prætore oppressam esse ære alieno Galliã. à quibus uersuras tantarum pecuniarum factas esse dicunt? à Gallis? nihil minus. à quibus igitur? à ciuibus R. qui negotiantur in Gallia. cur eorum uerba non audimus? cur eorum tabulæ nullæ proferuntur? insector ultro, atq; insto accusatori iudices: insector inquam, ac flagito testẽs. plus ego in hac causa laboris, & operæ cõsumo in poscendis testibus, quàm cæteri defensores in refutandis. audacter hoc dico iudices, non temere confirmo. referta Gallia negotiatorũ est, plena ciuium R. nemo Gallorum sine ciue R. quicquam negotij gerit, nummus in Gallia nullus sine ciuium R. tabulis cõmouetur. uidete quò descendam iudices, quàm longe uidear à cõsuetudine mea, & cautione, ac dilig ẽtia discedere. unæ tabulæ proferantur, in quibus uestigium sit aliquod, quod significet pecuniam Fonteio datam: unum ex toto negotiatorum, colonorum, publicanorum, aratorum, pecuariorum numero testem producant: uere accusatum esse concedam. prò dij immortales, quæ est hæc causa? quæ defensio? prouinciæ Galliæ M. Fonteius præfuit, quæ constat ex ijs generibus hominum & ciuitatum, qui (ut uetera mittam) partim nostra memoria bella cum populo R. acerba, ac diuturna gesserunt: partim modo ab nostris imperato-

ribus ſubacti, modo bello domiti, modo triumphis ac mo-
nimentis notati, modo ab ſenatu agris urbibuſq; mulcta
ti ſunt: partim, qui cum ipſo M. Fonteio ferrum ac ma-
nus contulerunt, multoq; eius ſudore ac labore ſub popu
li R. imperium, ditionemq; ceciderunt. eſt in eadem pro-
uincia Narbo Martius, colonia noſtrorum ciuium, ſpecu
la populi R. ac propugnaculum iſtis ipſis nationibus op-
poſitum & obiectum. eſt item urbs Maſſilia, de qua ante
dixi, fortiſſimorum fideliſſimorumq; ſociorum, qui Gal
licorum bellorum pericula populo R. copijs, armiſq; pro
pulſarũt. eſt præterea numerus ciuium R. atq; hominum
honeſtiſſimorum. huic prouinciæ, quæ ex hac gẽtium ua
rietate conſtaret, M. Fonteius (ut dixi) præfuit: qui erant
hoſtes, ſubegit: qui proximi fuerant, eos ex ijs agris, qui-
bus erant mulctati, decedere coegit. cæteris, qui iccirco
magnis ſæpe erãt bellis ſuperati, ut ſemper populo R. pa
rerent, magnos equitatus ad ea bella, quæ tum in toto or
be terrarum à populo R. gerebantur, magnas pecunias
ad eorum ſtipendium, maximum frumenti numerum
ad Hiſpanienſe bellum tolerandum imperauit. hæc qui
geſſit, in iudicium uocatur: uos, qui in re non interfui-
ſtis, cauſam unà cum populo R. cognoſcitis. dicunt cõtra,
quibus inuitiſſimis imperatum eſt: dicunt, qui ex agris
ex Cn. Pompeij decreto decedere ſunt coacti: dicunt, qui
ex bello, cæde & fuga nunc primum audent contra M.
Fonteium inermem conſiſtere. quid coloni Narbonenſes?
quid uolunt? quid exiſtimant? hunc per uos uolunt, ſe
per hunc incolumes exiſtimant eſſe. quid Maſſilienſium
ciuitas? hunc præſentem ijs affecit honoribus, quos ha-
buit ampliſſimos. Vos autem abſens orat atq; obſecrat, ut

ſua religio, laudatio, auctoritas aliquid apud ueſtros animos momenti habuiſſe uideatur. quid? ciuium R. quæ uoluntas eſt? nemo eſt ex tanto numero, quin hunc optime de prouincia, de imperio, de ſocijs, & ciuibus meritũ eſſe arbitretur. quoniam igitur uidetis qui oppugnẽt M. Fonteium, cognoſcitis qui defenſum uelint, ſtatuite nũc, quid ueſtra æquitas, quid populi R. dignitas poſtulet: utrum colonis ueſtris, negotiatoribus ueſtris, amiciſſimis atq; antiquiſſimis ſocijs & credere & cõſulere malitis: an his, quibus neq; propter iracundiam fidem, neq; propter infidelitatem honorem habere debetis. quid ſi maiorẽ etiam hominum honeſtiſſimorum copiam affert, qui huius uirtuti, atq; innocentiæ teſtimonio poſſint eſſe? tamen ne plus Gallorum cõſenſio ualebit, quàm ſumma auctoritas omnium? cum Galliæ Fonteius præeſſet, ſcitis iudices maximos populi R. exercitus in duabus Hiſpanijs, clariſſimosq; imperatores fuiſſe, quàm multi equites R. quàm multi Tribuni militum, quales & quot, & quoties legati ad eos exercitus. præterea Cn. Pompeius maximus atq; ornatiſſimus hiemauit in Gallia, M. Fonteio imperãte. ſatis ne uobis multos, ſatis idoneos teſtes, & cõſcios uidetur ipſa fortuna eſſe uoluiſſe earum rerum, quæ M. Fonteio Prætore gererentur in Gallia? quem ex tanto hominum numero teſtem in hac cauſa producere poteſtis? quis eſt ex eo numero, qui uobis auctor placeat? eo nos iã laudatore et teſte utemur. dubitabitis etiã diutius iudices, quin illud, quod initio uobis propoſui, uteriſſimũ ſit? aliud per hoc iudiciũ nihil agi, niſi ut M. Fonteio oppreſſo teſtimonijs eorũ quibus multa Reip. cauſa inuitiſſimis imperata ſunt, ſegniores poſthac ad imperãdũ cæteri ſint, cũ uideãt

eos oppugnari, quibus oppressis populi R. imperiũ incolume esse non possit. Obiectum est etiam, quæstum M. Fonteium ex uiarum munitione fecisse: ut aut ne cogeret munire: aut id, quod munitum esset, ne improbaret. si & coacti sunt munire omnes, & multorum opera improbata sunt, certe utrunq; falsum est: & ob uacationem pretium datum, cum immunis nemo fuerit: & ob probationem, cum multa improbata sint. quid? si hoc crimen optimis hominibus delegare possumus, & ita, ut nõ culpam in alios transferamus, sed uti doceamus, eos isti munitioni præfuisse, qui facile officium suum, & præstare, & probare possunt? tamen ne uos omnia in M. Fõteium iratis testibus freti conferetis? cum maioribus Reip. negotijs M. Fonteius impediretur; & cum ad Remp. pertineret, uiam Domitiam munire: Legatis suis primarijs uiris C. Annio Bellieno, & C. Fonteio negotium dedit. itaq; præfuerunt, imperauerũt pro dignitate sua, quod uisum est, & probauerunt. quod uos, si nulla alia ex re, ex literis quidem uestris, quas scripsistis, & missis & allatis certe scire potuistis. quas si antea non legistis, nunc ex nobis quid de ijs rebus Fõteius ad Legatos suos scripserit, quid ad eum illi rescripserint, cognoscite. Literæ ad C. Annium Legatum, ad C. Fonteium Legatum. Literæ à C. Annio Legato, à C. Fõteio Legato. Satis opinor esse perspicuum indices, hanc rationem munitionis neq; ad M. Fonteium pertinere, & ab ijs esse tractatam, quos nemo possit reprehendere. cognoscite nunc de crimine uinario, quod illi inuidiosissimum & maximum esse uoluerũt. Crimen à Pletorio iudices ita constitutum est: Fonteio non in Gallia primum uenisse in mentem, ut portorium

uini instituerct, sed in Italia hac proposita ratione Roma profectum: itaque Titurium Tolosæ quaternos denarios in singulas uini amphoras portorij nomine exegisse, Crodimum Porcium & Numium ternos uictoria
* tos, Nulchalone serene Vmbinos & uictoriatos mille. atque in his locis se Crodimi & Nulchalone ab his portorium esse exactum, si qui Cobiamacho, qui uicus inter Tolosam & Narbonem est, diuerterentur, neque Tolosam ire uellent. Elesiodolus tãtum senos denarios ab his, qui ad hostem portarent, exegisset. uideo iudices esse crimen, & genere ipso magnum: uectigal enim esse impositum fructibus nostris dicitur, et pecuniam permagnam ratione ista cogi potuisse confiteor, & inuidiam: uel maxime enim inimici hanc rem sermonibus diuulgare uoluerũt. sed ego ita existimo, quo maius crimẽ sit id, quod ostendatur esse falsum, hoc maiorem ab eo iniuriam fieri, qui id confingat: uult enim magnitudine rei sic occupare animos eorum, qui audiunt, ut difficilis aditus ueritati relinquatur.

Desiderantur quæ de crimine uinario erant reliqua, nec non quæ ad bellum Vocontiorum, & dispositionem hibernorum pertinebant.

At hoc Galli negant, actio rerum & uis argumentorum coargui potest. igitur testibus iudices non credere cupidis, & iratis, & coniuratis, & ab religione remotis non solum potestis, sed etiam debetis. etenim si, quia Galli dicunt, iccirco M. Fonteius nocens existimandus est, quid mihi opus est sapiente iudice? quid æquo quæsitore? quid oratore nõ stulto? dicunt. n. Galli. negare non possumus. hic si ingeniosi, & periti, & æqui iudicis has partes esse existimatis, ut quoniam quidem testes dicunt, sine ulla dubitatione credendum sit, salus ipsa uirorum fortium innocentiam tueri non potest. sin autem in rebus iudicandis non minimam partem ad unamquãq; rem existimãdam, momentoq; suo ponderandam sapientia iudicis tenet: næ multo uestræ maiores grauioresq; partes sunt ad cogitandum, quàm ad dicẽdum meæ: mihi enim semper unaquaq; de re testis non solum semel, uerum etiam breuiter interrogandus, & sæpe etiam non interrogandus, ne aut irato facultas ad dicendum data, aut cupido auctoritas attributa esse uideatur. uos & sæpius eandẽ rẽ animis agitare, & diutius uno quoq; de teste cogitare potestis. et si quem nos interrogare nolumus, quæ causa nobis tacendi fuerit, existimare debetis. quamobrem si hoc iudices præscriptum lege aut officio putatis, testibus credere: nihil est, cur alius alio iudice melior, aut sapientior existimetur. unum est enim, & simplex aurium iudiciũ, & promiscue, & cõmuniter stultis ac sapientibus ab natura datum. quid est igitur, ubi elucere possit prudẽtia? ubi discerni stultus auditor & credulus ab religioso & sapienti iudice? nimirum illud, in quo ea, quæ dicuntur à testibus, coniectura, & cogitatione traduntur, quãta au

ctoritate, quanta animi æquitate, quanto pudore, quāta fide, quanta religione, quāto studio existimationis bonæ, quanta cura, quanto timore dicantur. an uero uos id in testimonijs hominum barbarorum dubitabitis, quod per sæpe & nostra, & patrum memoria sapientissimi iudices de clarissimis nostræ ciuitatis uiris dubitandum non putauerunt? qui Cn. & Q. Cepionibus, L. & Q. Metellis testibus in Q. Pompeium hominem nouum non crediderunt: quorū uirtuti, generi, rebus gestis fidem & auctoritatē in testimonio cupiditatis atq; inimicitiarū suspicio derogauit. ecquem hominē uidimus, ecquem uere cōmemorare possumus parem consilio, grauitate, constantia, cæteris uirtutibus, honoris, ingenij, rerum gestarum ornamentis M. Aemilio Scauro fuisse? tamen huius, cuius iniurati nutu propè terrarū orbis regebatur, iurati testimonio neq; in C. Fimbriam, neq; in C. Memmium creditum est. Noluerunt ij, qui iudicabant, hanc patere inimicitijs uiam: quem quisq; odisset, ut eum testimonio posset tollere. quantus in L. Crasso pudor fuerit, quod ingeniū, quanta auctoritas, quis ignorat? tamen is, cuius etiā sermo testimonij auctoritatē habebat, testimonio ipso, quæ in M. Marcellum inimico animo dixit, probare non potuit. Fuit, fuit illis iudicibus diuinum ac singulare iudices consilium, qui se non solum de reo, sed etiam de accusatore, de teste iudicare arbitrabātur, quid fictum, quid fortuna ac tempore allatum, quid precio corruptū, quid spe, aut metu deprauatum, quid à cupiditate aliqua, aut inimicitijs profectum uideretur. quæ si iudex nō amplectetur omnia consilio, non animo, ac mente circūspiciet, si, quicquid ex illo loco dicetur, ex oraculo aliquo dici

arbitrabitur: profecto satis erit id, quod dixi antea, non surdum iudicem huic muneri atque officio præesse: nihil erit quãobrem ille nescio quis sapiens homo, ac multarũ rerũ peritus ad res iudicandas requiratur. an uero illi equites R. quos nos uidimus, qui nuper in Rep. iudicijsq; maximis floruerunt, habuerunt tantum animi, tantũ roboris, ut M. Scauro testi non crederent? uos Belgarũ atq; Allobrogum testimonijs non credere timetis? Si inimico testi credi non oportuit, inimicior Marcello Crassus, aut Fimbriæ Scaurus ex ciuilibus studijs atq; obtrectatione domestica, quàm huic Galli? quorũ, qui optima in causa sunt, equites, frumentum, pecuniam semel atq; iterũ, ac sæpius inuitissimi dare coacti sunt: cæteri, partim ex ueteribus bellis agro mulctati, partim ab hoc ipso, bello superati & oppressi. si, qui ob aliquod emolumentũ suum cupidius aliquid dicere uidentur, ijs credi non conuenit: credo maius emolumentum Cepionibus & Metellis propositum fuisse ex Q. Pompeij dãnatione, cum studiorũ suorum obtrectatorem sustulissent, quàm cunctæ Galliæ ex M. Fonteij calamitate, in qua illa prouincia propè suam immunitatem ac libertatem positam esse arbitratur. an si homines ipsos spectare conuenit (id quod in teste profecto ualere plurimum debet) non modo cum summis ciuitatis nostræ uiris, sed cum infimo ciue R. quisquam amplissimus Galliæ comparandus est? scit Induciomarus qd sit testimonium dicere? mouetur eo timore quo nostrum unusquisq;, cum in eum locum productus est? recordamini iudices quantopere laborare soleatis, non modo quid dicatis pro testimonio, sed etiam quibus uerbis utamini, ne quod minus moderate positũ, ne quod ab aliqua cupi=

ditate prolapſum uerbum eſſe uideatur. uultu deniq; la=
boratis, nequa ſignificari poſſit ſuſpicio cupiditatis: ut et,
cũ proditis, exiſtimatio ſit quædam tacita de uobis pudo
ris ac religionis: &, cum diſceditis, ea diligenter conſer=
uata ac retenta uideatur. credo hæc eadem Induciomarũ
in teſtimonio timuiſſe, aut cogitaſſe: qui primũ illud uer=
bum conſideratiſſimum noſtræ conſuetudinis, arbitror,
quo nos etiam tunc utimur, cũ ea dicimus iurati, quæ cō
perta habemus, quæ ipſi uidimus, ex toto teſtimonio ſuo
ſuſtulit, atq; omnia ſe ſcire dixit. uerebatur enim uideli
cet, ne quid apud uos populumq́; R. de exiſtimatione ſua
deperderet: nequa fama conſequeretur eiuſmodi, Inducio
marũ talem uirum tam cupide, tam temere dixiſſe: non
intelligebat, ſe in teſtimonio nihil præter uocem, & os, et
audaciã neq; ciuibus ſuis, neq; accuſatoribus noſtris præ
ſtare debere. an uero iſtas nationes religione iuſiurandi,
ac metu deorum immortalium in teſtimonijs dicendis cō
moueri arbitramini? quæ tantum à cæterarum gẽtium
more ac natura diſſentiunt, quòd cæteræ pro religio=
nibus ſuis bella ſuſcipiunt, iſtæ cõtra omnium religiones.
illæ in bellis gerendis ab dijs immortalibus pacem ac ue
niam petunt: iſtæ cum ipſis dijs immortalibus bella geſ=
ſerunt. hæ ſunt nationes, quæ quondam tã longe ab ſuis
ſedibus Delphos uſq; ad Apollinem Pythium, atq; ad ora
culum orbis terræ uexandum ac ſpoliandum profectæ
ſunt. ab yſdem gentibus ſanctis, & in teſtimonio religio
ſis obſeſſum Capitolium eſt, atq; ille Iupiter, cuius nomi=
ne maiores noſtri ſanctam teſtimoniorum fidem eſſe uo=
luerunt. poſtremo his quicquam ſanctum ac religioſum
uideri poteſt? qui etiã ſi quãdo aliquo metu adducti deos

placandos esse arbitrantur, humanis hostijs eorum aras ac templa funestant, ut ne religionem quidem colere pos sint, nisi eā ipsam prius scelere uiolarint. quis.n.ignorat eos usq; ad hanc diem retinere illā immanem ac barbaram consuetudinem hominū immolādorum? quāobrem quali fide, quali pietate existimatis esse eos, qui etiam deos immortales arbitrentur hominū scelere & sanguine facillime posse placari? cum his uos testibus uestrā religionem coniungetis, ab his quicquā sancte aut moderate dictum putabitis? hoc uestræ mentes tā castæ, tam integræ sibi suscipient, ut, cum omnes Legati nostri, qui illo trienio in Galliam uenerunt: omnes equites R. qui in illa prouincia fuerunt, omnes negociatores eius prouinciæ: denique omnes in Gallia, qui sunt socij populi R. atq; amici, M. Fonteiū incolumem esse cupiant, iurati priuatim & publice laudent: uos tamē Gallis credere malitis? quid ut secuti esse uideamini? uoluntatem ne hominum? grauior igitur uobis erit hostiū uoluntas, quàm ciuium? an dignitatem testiū? potestis igitur ignotos notis, iniquos æquis, alienigenas domesticis, cupidos moderatis, mercenarios gratuitis, impios religiosis, inimicissimos huic imperio ac nomini, bonis ac fidelibus, & socijs & ciuibus anteferre? an uero dubitatis iudices, quin insitas inimicitias istæ gentes omnes & habeant & gerant cum populi R. nomine? sic existimatis eos hic sagatos brachatosq; uersari animo demisso atque humili, ut solent ij, qui affecti iniurijs, ad opem iudicum supplices inferioresq; cōfugiunt? nihil uero minus. hi contra uagantur læti atq; erecti passim toto foro, cum quibusdam minis & barbaro atque immani terrore uerborum: quod ego profecto non crederem,

nisi aliquoties ex ipsis accusatoribus uobiscum simul iudices audissem: cum præciperent, ut caueretis, ne hoc absoluto, nouum aliquod bellum Gallicum concitaretur. si M. Fonteium iudices in causa deficerent omnia: si turpi adolescentia, uita infami, magistratibus, quos ante oculos uestros gessit, cóuictis uirorum bonorum testimonijs, legationibus flagitiose obitis, inuisus suis omnibus in iudicium uocaretur: si in eo iudicio colonorũ populi R. Narbonensium, fidelissimorum sociorum Massiliensium, ciuium R. omnium testimonijs tabulisq; premeretur: tamen esset uobis magnopere prouidédum, ne quos ita afflictos à uestris patribus maioribusq; accepissetis, ut contemnendi essent, eos pertimuisse, & eorum minis & terrore commoti esse uideremini. Nũc uero, cum lædat nemo bonus, laudent omnes uestri ciues atq; socij, oppugnét ij, qui sæpissime hanc urbem & hoc imperium oppugnarunt: cũque inimici M. Fóteij uobis ac populo R. minentur, amici ac propinqui supplicent uobis: dubitabitis non modo uestris ciuibus, qui maxime gloria ac laude ducuntur, uerũ etiam exteris nationibus ac gentibus ostendere, uos in sententijs ferédis ciui parcere, quàm hosti cedere maluisse? magna mehercule causa iudices absolutionis cum cæteris causis hæc est, ne qua insignis huic imperio macula atque ignominia suscipiatur, si hoc ita perlatum erit in Galliam, senatum, equitesq; populi R. non testimonijs Gallorum, sed minis commotos, rem ad illorum libidinem iudicasse. ita uero, si illi bellum facere conabuntur, excitandus nobis erit ab inferis C. Marius, qui Induciomaro isti minaci atque arroganti par in belligerando esse possit: excitandus Cn. Domitius &

Maximus, qui nationem Allobrogum & reliquias suis iterum armis conficiat atque opprimat: aut quoniam id quidem non potest, orandus erit nobis amicus meus M. Pletorius, ut suos nouos clientes à bello faciendo deterreat, ut eorum iratos animos atq; horribiles impetus deprecetur: aut, si non poterit, M. Fabium subscriptorem eius rogabimus, ut Allobrogum animos mitiget, quoniam apud illos Fabiorũ nomen amplissimũ: ut uelint isti aut quiescere, id quod uicti ac subacti solent: aut, cũ minantur, intelligere, se populo R. non metũ belli, sed spẽ triũphi ostẽdere. Quòd si in turpi reo patiendũ nõ esset, ut quicquam isti se minis profecisse arbitrarentur: quid faciendum uobis in M. Fonteio arbitramini? de quo homine iudices (iã. n. mihi uideor hoc propè causa duabus actionibus perorata debere dicere) de quo uos homine iudices ne ab inimicis quidem ullũ fictum probrosum non modo crimen, sed ne maledictum quidem audistis. ecquis unquam reus, præsertim in hac uitæ rõne uersatus, in honoribus petendis, in potestatibus, in imperijs gerendis, sic accusatus est, ut nullũ probrum, nullũ facinus, nulla turpitudo, quæ à libidine, aut à petulantia, aut ab audacia nata esset, ab accusatore obijceretur, si non uera, attamẽ ficta, cũ aliqua ratione ac suspicione? M. Aemilium Scaurum summũ nostræ ciuitatis uirum scimus accusatum à M. Bruto. extant orationes, ex quibus intelligi potest, multa in illum ipsum Scaurũ esse dicta, falso, qs negat? uerũtamen ab inimico dicta & obiecta. Quã multa M. Aquilius audiuit in suo iudicio? quã multa L. Cotta? denique P. Rutilius? qui etsi damnatus est, mihi uidetur tamen inter uiros optimos atque innocentissimos esse nume

randus. ille igitur ipse homo sanctissimus ac temperatissimus multa audiuit in sua causa, quæ ad suspicionem stuprorum ac libidinem pertinerent. extat oratio hominis (ut opinio mea fert) nostrorum hominum longe ingeniosissimi atq; eloquentissimi, C. Gracchi: qua in oratione permulta in L. Pisonem turpia ac flagitiosa dicuntur: at in quem uirum? qui tanta uirtute atq; integritate fuit, ut etiam illis optimis temporibus, cū hominem inuenire nequam neminem posses, solus tamen Frugi nominaretur: quem cum in concionem Gracchus uocari iuberet, & uiator quæreret, quem Pisonem? quòd erāt plures. cogis me, inquit, dicere inimicum meum frugi. is igitur uir, quem ne inimicus quidem satis in appellando significare poterat, nisi ante laudasset: qui uno cognomine declarabatur, non modo quis esset, sed etiam qualis esset: tamen in falsam atq; iniquam probrorum insimulationem uocabatur. M. Fonteius ita duabus actionibus accusatus est, ut obiectum nihil sit, quo significari uestigium libidinis, petulantiæ, crudelitatis, audaciæ possit. non modo nullum facinus huius protulerūt, sed ne dictum quidem aliquod reprehenderunt. quòd si aut quantam uoluntatem habent ad hunc opprimendum, aut quantam ad maledicendum licentiam, tantum haberent aut ad ementiendum animi, aut ad fingendum ingenij, non meliore fortuna ad probra nunc audienda Fonteius, quàm illi, de quibus antea commemoraui, fuisset. Frugi igitur hominem iudices, frugi inquam, & in omnibus uitæ partibus moderatum ac temperantem, plenum pudoris plenum officij, plenum religionis uidetis positum in uestra fide ac potestate, atque ita, ut commissus sit fidei,

permissus potestati. uidete igitur utrum sit æquius: hominem honestissimum, uirum fortissimum, ciuem optimum dedi inimicissimis, atq; immanissimis nationibus, an reddi amicis? præsertim cum tot res sint, quæ uestris animis pro huius innocentis salute supplicent: primum generis antiquitas: quam Tusculo ex clarissimo municipio profectam in monimentis rerum gestarum incisam ac notatam uidemus, tum autem continuæ Præturæ, quæ & cæteris ornamentis & existimatione innocentiæ maxime floruerunt: deinde recens memoria parentis, cuius sanguine non solum Asculanorum manus, à qua interfectus est, sed totum illud sociale bellum macula sceleris imbutum est: postremo ipse cum in omnibus uitæ partibus honestus atq; integer, tum in re militari cum summi consilij & maximi animi, tum uero usu quoq; bellorum gerendorum in primis eorum hominum, qui nunc sunt, exercitus. quare si etiam monendi estis à me, quod non estis iudices, uideor hoc leuiter pro mea auctoritate uobis præcipere posse, ut ex eo genere homines, quorum cognita uirtus, industria, felicitas in re militari sit, diligenter uobis retinendos existimetis: fuit enim maior talium uirorum in hac Rep. copia: quæ cum esset, tamen eorum non modo saluti, sed etiam honori consulebatur. quid nunc uobis faciendum est, studijs militaribus apud iuuentutem obsoletis, hominibus autem ac summis ducibus partim ætate, partim ciuitatis discordijs hac Reip. calamitate consumptis? cum tot bella aut à nobis necessario suscipiantur, aut subito atq; improuisa nascantur: nõ ne & hominem ipsum ad dubia Reip. tempora reseruandum, & cæteros studio laudis ac uir=

tutis inflammandos putatis? recordamini quos Legatos nuper in bello L. Iulius, quos P. Rutilius, quos L. Cato, quos Cn. Pompeius habuerit: scietis fuisse tum M. Cornutum, L. Cinnam, L. Sullam Prætorios homines, belli gerendi peritissimos: præterea C. Marium, P. Didium, Q. Catulum, P. Crassum, non literis homines ad rei militaris scientiam, sed rebus gestis ac uictorijs eruditos. age uero nunc inferte oculos in curiam, introspicite penitus in omnis Reip. partes: utrum uidetis nihil posse accidere, ut tales uiri desiderandi sint? an, si acciderit, eorum hominum copia populum R. abundare? quæ si diligenter attendetis, profecto iudices uirum ad labores belli impigrum, ad pericula fortem, ad usum ac disciplinam peritum, ad consilia prudentem, ad casum fortunamq; felicem, domi uobis ac liberis uestris retinere, quàm inimicissimis populi R. nationibus & crudelissimis tradere & condemnare maletis. at infestis propè signis inferuntur Galli in Fonteium, & instant atque urgent summo cum studio, summa cum audacia: nos uero iudices & multis & firmis præsidijs, uobis adiutoribus isti immani atque intolerandæ barbariæ resistemus. primum obijcitur contra istorum impetus Macedonia fidelis & amica populo R. prouincia: quæ cum se ac suas urbes non solum consilio, sed etiam manu Fonteij conseruatam esse dicat, ut illa per hunc à Thracum aduentu ac depopulatione defensa fuit, sic ab huius nunc capite Gallorum impetus terroresq; depellit. constituitur ex altera parte ulterior Hispania, quæ profecto nó modo religione sua resistere istorum cupiditati potest, sed etiam sceleratorum hominum periuria testi

moniis ac laudationibus suis refutare. atq; ex ipsa etiam Gallia fidelissima & grauissima auxilia sumũtur. uenit huic subsidio misero atq; innocẽti Massiliensium cũcta ciuitas, quæ non solum ob eam causam laborat, ut huic, à quo ipsa seruata est, parem gratiã referre uideatur, sed etiam, ꝙ ea cõditione atq; eo fato se in iis terris collocatam esse arbitratur, ne quid nostris hominibus istæ gẽtes nocere possint. pugnat pariter pro salute M. Fonteii Narbonensis colonia, quæ per hũc ipsa nuper obsidione hostiũ liberata, nũc eiusdem miseriis ac periculis cõmouetur. deniq;, ut oportet bello Gallico, ut maiorum iura, moresq; præscribũt, nemo est ciuis R. qui sibi ulla excusatione utẽdum putet. omnes illius prouinciæ publicani, agricolæ, pecuarii, cæteri negociatores uno animo M. Fonteium atq; una uoce defendũt. ꝙ si tantas auxiliorũ nostrorũ copias Induciomarus ipse despexerit, dux Allobrogum cæterorumq; Gallorum, num etiã de matris hũc cõplexu lectissimæ miserrimæq; fœminæ uobis inspectantibus auellet atq; abstrahet? præsertim cum uirgo Vestalis ex altera parte germanũ fratrem cõplexa teneat, uestramq; iudices ac populi R. fidem imploret: quæ pro uobis liberisq; uestris tot annos in diis immortalibus placãdis occupata est, ut ea nũc pro salute sua, fratrisq; sui animos uestros placare possit: cui miseræ quod præsidiũ, quod solatium reliquũ est, hoc amisso? nam cæteræ fœminæ gignere ipsæ sibi præsidia, et habere domi fortunarum omnium socium participemq; possunt: huic uero uirgini quid est præter fratrem, quod aut iucundũ, aut charũ esse possit? nolite pati iudices aras deorũ immortalium Vestæq; matris, quotidianis uirginis lamentationibus de uestro iudi=

cio commoueri. prospicite ne ignis ille æternus nocturnis Fonteiæ laboribus uigilijsq; seruatus, sacerdotis Vestæ lacrymis extinctus esse dicatur. tẽdet ad uos uirgo Vestalis manus supplices easdẽ, quas pro uobis dijs immortalibus tendere cõsueuit. cauete ne periculosum superbumq; sit, eius uos obsecrationẽ repudiare, cuius preces si dij asper narẽtur, hæc salua esse nõ possent. uidetis ne subito iudices uirũ fortissimũ M. Fonteium parentis & sororis cõmemoratione lacrymas profudisse? qui nunquã in acie pertimuerit, qui se armatus sæpe in hostiũ manũ multitudinemq; immiserit, cũ in eiusmodi periculis eadẽ se solatia suis relinquere arbitraretur, quæ suus pater sibi reliquisset, idem nunc perturbato animo pertimescit, ne nõ modo ornamento & adiumẽto non sit suis, sed etiã cum acerbissimo luctu dedecus æternũ miseris atq; ignominiã relinquat. ò fortunã longe disparem M. Fontei, si deligere potuisses, ut potius telis tibi Gallorũ, quàm periurijs intereundũ esset: tum enim uitæ socia uirtus, mortis comes gloria fuisset: nũc uero qui est dolor? uictoriæ te atq; imperij pœnas ad eorũ arbitrium sufferre, qui aut uicti armis sunt, aut inuitissimi paruerũt? à quo periculo defendite iudices ciuem fortem atq; innocẽtem: curate ut nostris testibus plus, quàm alienigenis credidisse uideamini: plus saluti ciuiũ, quàm hostiũ libidini cõsuluisse: grauiorem duxisse eius obsecrationem, quæ uestris sacris præsit, quàm eorũ audaciam, qui cum omnium sacris delubrisq; bella gesserunt. postremo prospicite iudices, id quod ad dignitatem populi R. maxime pertinet, ut plus apud uos preces uirginis Vestalis, quàm minæ Gallorum ualuisse uideantur.

S I, Quantum in agro, locisq; desertis audacia potest, tantum in foro atq; in iudicijs impudentia ualeret, non minus in causa cederet A. Cæcina Sex. Ebutij impudentiæ, quàm tum in ui faciẽda cessit audaciæ. uerum & illud considerati hominis esse putauit, qua de re iure decertari oporteret, armis non contendere: & hoc constantis, quicum ui & armis certare noluisset, eum iure iudicioq; superare. ac mihi quidem cũ audax præcipue fuisse uidetur Ebutius in cõuocandis hominibus & armandis, tum impudens in iudicio: non solum quòd in iudicium uenire ausus est, (nam id quidem tametsi improbe fit in aperta re, tamen malitia est iã usitatum) sed ꝙ non dubitauit id ipsum, quod arguitur, confiteri: nisi forte hoc rationis habuit, quoniam si facta uis nõ esset moribus, superior in possessione retinenda nõ fuisset: quia contra ius moremq; facta sit, A. Cæcinam cum amicis metu perterritum profugisse: nũc quoq; in iudicio, si causa more institutoq; omniũ defendatur, nos inferiores in agendo non futuros: sin è consuetudine recedatur, se, quo impudentius egerit, hoc superiorem discessurum. quasi uero aut in iudicio possit idem improbitas, quod in ui confidentia: aut non eo libẽtius tum audaciæ cesserimus, quo nũc impudẽtiæ facilius obsisteremus. itaq; longe alia ratione Recuperatores ad agendam causam hac actione uenio atq; initio uenerãm: tum enim nostræ causæ spes erat posita in defensione mea, nũc in confessione aduersarij: tum in nostris, nunc uero in illorum

testibus: de quibus ego antea laborabam, ne, si improbi essent, falsi aliquid dicerent: si probi existimarentur, quod dixissent, probarent. nunc sum animo æquissimo: si enim sunt uiri boni, me adiuuant, cum id iurati dicunt, quod ego iniuratus insimulo: sin autem minus idonei, me non lædũt, cum siue creditur his hoc ipsum, quod nos arguimus, siue fides non habetur, de aduersarij testium fide derogatur. ueruntamen cum illorum causæ actionem considero, nõ uideo quid impudentius dici possit: cum autem uestram in iudicando dubitationem, uereor ne id, quod uidentur impudenter fecisse, astute & callide fecerint: nam si negassent uim hominibus armatis esse factam, facile honestissimis testibus in re perspicua tenerentur: sin confessi essent, & id, quod nullo tempore iure fieri potest, tum ab se iure factum esse defenderent, sperarunt id, quod assecuti sunt, se iniecturos uobis causam deliberandi & iudicandi iustam moram ac religionem. simul illud, quod indignissimum est, futurum arbitrati sunt, ut in hac causa non de improbitate Sex. Ebutij, sed de iure ciuili iudicium fieri uideretur. qua in re si mihi esset unius A. Cæcinæ causa agenda, profiterer satis idoneũ esse me defensorem, propterea ꝙ fidem meam diligentiamq; præstarem: quæ cum sunt in actore causæ, nihil est, in re præsertim aperta ac simplici, ꝙ excellens ingenium requiratur. sed cum de eo iure mihi dicendũ sit, quod pertineat ad omnes, quod cõstitutum sit à maioribus, cõseruatum usq; ad hoc tempus, quo sublato non solũ pars aliqua iuris diminuta, sed etiã uis ea, quæ iuri maxime est aduersaria, iudicio cõfirmata esse uideatur: uideo summi ingenij causam esse: nõ uti

demonſtretur quod ante oculos eſt, ſed ne, ſi quis uobis error in tanta re ſit obiectus, omnes potius me arbitrentur cauſæ, quàm uos religioni ueſtræ defuiſſe. quãquam ego mihi ſic perſuadeo Recuperatores, non uos tam propter iuris obſcurã dubiamq; rationem bis iam de eadem cauſa dubitaſſe, quàm, quòd uidetur ad ſummam illius exiſtimationem hoc iudicium pertinere, moram ad condemnandum acquiſiſſe, ſimul & illi ſpatiũ ad ſeſe colligendum dediſſe. quod quoniam iam in cõſuetudinem uenit, & id uiri boni ueſtri ſimiles in iudicãdo faciunt, reprehendendum fortaſſe minus, querendũ uero magis etiam uidetur: ideo ꝙ omnia iudicia aut diſtrahendarum controuerſiarum, aut puniẽdorum maleficiorum cauſa reperta ſunt: quorum alterum leuius eſt, propterea quòd & minus lædit, & perſæpe diſceptatore domeſtico diiudicatur: alterum eſt uehementiſſimum, quòd & ad grauiores res pertinet, & non honorariã operam amici, ſed ſeueritatem iudicis ac uim requirit. quod eſt grauius, & cuius rei cauſa maxime iudicia conſtituta ſunt, id iam mala cõſuetudine diſſolutũ eſt. nam ut quæq; res eſt turpiſſima, ſic maxime, & maturiſſime iudicanda eſt: at ea, in qua exiſtimationis periculum eſt, tardiſſime iudicatur. qui igitur conuenit, quæ cauſa fuerit ad conſtituendum iudicium, eandem moram eſſe ad iudicandum? ſi quis, quod ſpopondit, qua in re uerbo ſe uno obligauit, id non facit: maturo iudicio, ſine ulla religione iudicis condemnatur: qui per tutelam, aut ſocietatem, aut rem mandatam, aut fiduciæ rationem fraudauit quempiam, in eo, quo delictum maius eſt, eo pœna eſt tardior: eſt enim turpe iudicium, & facto quidem turpe. uidete igi-

tur

tur quàm inique accidat, quia res indigna ſit, ideo turpem exiſtimationem ſequi: quia turpis exiſtimatio ſequatur, ideo rem indignam non iudicari. at ſi quis mihi hoc iudex, Recuperator'ue dicat: potuiſti. n. leuiore actione cõfligere. potuiſti ad tuum ius faciliore & cõmodiore iudicio peruenire: quare aut muta actionem, aut noli mihi inſtare, ut iudicem: tamẽ is aut timidior uideatur, quàm fortem, aut cupidior, quàm ſapientem iudicem eſſe æquũ eſt, ſi aut mihi præſcribat quemadmodum meum ius perſequar, aut ipſe id, quod ad ſe delatum ſit, non audeat iudicare. etenim ſi Prætor, is, qui iudicia dat, nunquam petitori præſtituit, qua actione illũ uti uelit: uidete quàm iniquum ſit, cõſtituta iam re, iudicem, quid agi potuerit, aut quid poſſit, non quid actum ſit, quærere. uerũtamen nimiæ ueſtræ benignitati pareremus, ſi alia ratione ius noſtrum recuperare poſſemus: nũc uero quis eſt, qui aut uim armatis hominibus factam relinqui putet oportere, aut eius rei leuiorem actionem nobis aliquam demõſtrare poſſit? ex quo genere peccati, ut illi clamitant, uel iniuriarum, uel capitis iudicia conſtituta ſunt, in eo poteſtis atrocitatem noſtram reprehendere? cum uideatis nihil aliud actum, niſi poſſeſſionem per interdictum eſſe repetitam? uerum ſiue uos exiſtimationis illius periculum, ſiue iuris dubitatio tardiores fecit adhuc ad iudicandum, alterius rei cauſam uoſmetipſi iam uobis ſæpius prolato iudicio ſuſtuliſtis, alterius ego uobis hodierno die cauſã profecto auferam, ne diutius de controuerſia noſtra, ac de communi iure dubitetis. Et ſi forte uidebor altius initium rei demoſtrandæ petiſſe, quàm me ratio iuris, & ius, de quo iudicium eſt, & natura cauſæ coegerit, quæſo

ut ignoſcatis: non enim minus laborat A. Cæcina, ne ſum mo iure egiſſe, quàm ne certum ius non obtinuiſſe uidea tur. M. Fulcinius fuit Recuperatores è municipio Tar= quiniẽſi, qui et domi ſuæ cũ primis honeſtus exiſtimatus eſt, & Romæ argentariam nõ ignobilem fecit. is habuit in matrimonio Ceſenniam, eodem è municipio, ſummo lo co natam, & probatiſſimam fœminam, ſicut & uiuus multis ipſe rebus oſtendit, & in morte ſua teſtamẽto de clarauit. huic Ceſenniæ fundũ in agro Tarquinienſi uen didit temporibus illis difficillimis ſolutionis. cum utere= tur dote uxoris numerata, quo mulieri eſſet res cautior, curauit ut in eo fundo dos collocaretur. aliquanto poſt iam argentaria diſſoluta, Fulcinius huic fundo uxo= ris continentia quædam prædia atque adiuncta mer= catur. moritur Fulcinius: multa enim, quæ ſunt in re, quæ remota ſunt à cauſa, prætermittam. teſtamento facit hæ redem, quem habebat è Ceſennia filium: uſumfructum omnium bonorum ſuorum Ceſenniæ legat, ut frueretur unà cum filio. magnus honos uiri iucũdus mulieri fuiſ ſet, ſi diuturnum eſſe licuiſſet: frueretur enim bonis cum eo, quem ſuis bonis hæredem eſſe cupiebat, & ex quo ma ximum fructum ipſa capiebat: ſed hunc fructum matu re fortuna ademit: nam breui tempore M. Fulcinius ado leſcens mortuus eſt, hæredem P. Ceſennium fecit, uxori grande pondus argenti, matriq́; partem bonorum maio rem legauit. itaq; in partem mulieres uocatæ ſunt. Cum eſſet hæc auctio hæreditaria conſtituta, Ebutius iſte, qui iãdiu Ceſenniæ uiduitate ac ſolitudine aleretur, ac ſe eius in familiaritatem inſinuaſſet hac ratione, ut cum aliquo ſuo compendio negotia mulieris, ſiqua acciderent, contro

uerſiaſq; ſuſciperet, uerſabatur quoq; eo tempore in his rationibus auctionis & partitionis, atq; etiam ſe ipſe inferebat & intrudebat, & in eam opinionem Ceſenniam adducebat, ut mulier imperita nihil putaret agi callide poſſe, ubi non adeſſet Ebutius. quam perſonam iam ex quotidiana cognoſcitis uita Recuperatores, mulierũ aſſentatoris, cognitoris uiduarum, defenſoris nimium litigioſi, conciti ad rixam, inepti ac ſtulti inter uiros, inter mulieres periti iuris & callidi: hanc perſonam imponite Ebutio: is enim Ceſenniæ fuit Ebutius: ne forte quæratis, num propinquus? nihil alienius. amicus aut à patre, aut à uiro traditus? nihil minus. quis igitur? ille, quẽ ſupra deformaui, uoluntarius amicus mulieris, non neceſſitudine aliqua, ſed ficto officio, ſimulataq; ſedulitate coniunctus, magis opportuna opera nonnunquam, quàm aliquando fideli. cum eſſet, ut dicere inſtitueram, conſtituta auctio Romæ, ſuadebant amici cognatiq; Ceſenniæ id, quod ipſi quoque mulieri in mentem ueniebat: quoniam poteſtas eſſet emendi fundum illum Fulcinianum, qui fundo eius antiquo continens eſſet, nullam eſſe rationem, amittere eiuſmodi occaſionem, cum præſertim pecunia ex partitione deberetur: nuſquam eam poſſe melius collocari. itaq; mulier facere conſtituit. mandat, ut fundum ſibi emat. cui tandem? cui putatis? an non in mẽtẽ uenit omnibus hominis illius ad hoc munus, & ad omnia mulieris negotia parati? ſine quo nihil ſatis caute, nihil ſatis callide agi poſſet? recte attẽditis. Ebutio negotiũ datur. adeſt ad tabulã, licetur Ebutius: deterrẽtur emptores multi, partim gratia Ceſẽniæ, partim etiã pretio: fundus addicitur Ebutio, pecuniã argẽtario promittit Ebu=

tius. quo testimonio nūc uir optimus utitur, sibi emptum esse. quasi uero aut nos ei negemus addictū, aut tum quisquam fuerit, qui dubitarit, quin emeretur Cesenniæ, cū id pleriq; scirent, omnes ferè audissent, hi coniectura asse qui possent, cum pecunia Cesenniæ ex illa hæreditate deberetur, eam porrò in prædijs collocari maxime expediret, essent autem prædia, quæ mulieri maxime conuenirent, ea uenirent: liceretus is, quem Cesenniæ dare operā nemo miraretur, sibi emere nemo posset suspicari. hac emptione facta, pecunia soluitur à Cesennia. cuius rei putat iste rationem reddi non posse, ꝙ ipse tabulas auerterit: se autem habere argentarij tabulas, in quibus sibi expensa pecūia lata sit, acceptaq; relata, quasi id aliter fieri oportuerit. cum omnia ita facta essent, quemadmodum nos defendimus, Cesennia fundum possedit, locauitq;, neq; ita multo post A. Cæcinæ nupsit. ut in pauca conferam, testamento facto mulier moritur. facit hæredem ex deunce, & semuncia Cæcinam, ex duabus sextulis M. Fulcinium libertum superioris uiri, Ebutio sextulam aspergit. hanc sextulam illa mercedem isti esse uoluit assiduitatis et molestiæ, si quam susceperat. iste autē hac sextula se ansam retinere omnium controuersiarum putat. iam principio ausus est dicere, non posse hæredem esse Cesenniæ Cæcinā ꝙ is deteriore iure esset, quàm cæteri ciues, propter incōmodum Volaterranorum, calamitatemq; ciuilem. itaque homo timidus imperitusq;, qui neq; animi neq; consilij satis haberet, non putauit esse tanti hæreditatem, ut de ciuitate in dubium ueniret: concessit credo Ebutio, quantum uellet de Cesenniæ bonis ut haberet: immo, ut uiro forti ac sapienti dignum fuit, ita calumniam stultitiamq; ob=

triuit ac contudit. in possessione bonorum cum esset, & cum ipse sextulam suam nimium exaggeraret, nomine hæredis arbitrum familiæ herciscundæ postulauit. atq; illis paucis diebus, posteaquam uidet nihil se ab A. Cæcina posse litium terrore abradere, homini Romæ in foro denuntiat, fundum illum, de quo ante dixi, cuius istum emptorem demonstraui fuisse mandato Cesenniæ, suum esse, seq; sibi emisse. quid ais? istius ille fundus est, quem sine ulla controuersia quadriennium, hoc est, ex quo tempore fundus uænijt, quoad uixit, possedit Cesénia: usus enim » inquit, eius & fructus fundi testamento uiri, fuerat Cesenniæ. cum hoc nouæ litis genus tam malitiose intenderet, placuit Cæcinæ de amicorum sententia constituere, quo die in rem præsentem ueniretur, & de fundo Cæcina moribus deduceretur. colloquuntur, dies ex utriusque commodo sumitur. Cæcina cum amicis ad diem uenit in castellum Axiam: ex quo loco fundus is, de quo agitur, nõ longe abest. ibi certior fit à pluribus, homines permultos liberos atq; seruos coegisse & armasse Ebutium. cum id partim mirarentur, partim nõ crederent, ecce ipse Ebutius in castellum uenit, denuntiat Cæcinæ se armatos habere, abiturum eum non esse, si accessisset. Cæcinæ placuit & amicis, quoad uideretur saluo capite fieri posse, experiri. tum de castello descendunt, in fundum proficiscuntur. uidetur temere cõmissum. uerum, ut opinor, hoc fuit causæ: tam temere istum re cõmissurum, quàm uerbis nuntiabatur, nemo putauit. atq; iste ad omnes introitus, quà adiri poterat non modo ineum fundum, de quo controuersia fuerat, sed etiam in illum proximũ, de quo nihil ambigebatur, armatos homines opponit. itaq; pri-

mo cum in antiquum fundũ ingredi uellet, quòd eà pro
xime accedi poterat; frequentes armati obſtiterunt. quo
loco depulſus Cæcina, tamen, quà potuit, ad eum fundũ
profectus, ex quo ex conuentu uim fieri oportebat. eius
autem fundi extremam partem oleæ directo ordine defi
niunt. ad eas cum accederetur, iſte cum omnibus copijs
præſto fuit, ſeruumq; ſuum nomine Antiochum ad ſe uo
cauit, & clara uoce imperauit, ut eum, qui illum olearũ
ordinem intraſſet, occideret. homo mea ſententia pruden
tiſſimus Cæcina, tamen in hac re plus mihi animi quàm
conſilij uidetur habuiſſe: nam cum & armatorum mul
titudinem uideret, & eam uocem Ebutij, quam comme=
moraui, audiſſet, tamen acceſſit propius, & iam ingre=
diens intra finem eius loci, quem oleæ terminabant, impe
tum armati Antiochi, cæterorumq; tela atque incurſus
refugit. eodem tempore ſe in fugam conferunt unà ami
ci aduocatiq; eius metu perterriti, quemadmodum illo=
rum teſtem dicere audiſtis. his rebus ita geſtis, P. Dolabel
la Prætor interdixit, ut eſt conſuetudo, de ui hominibus
armatis, ſine ulla exceptione, tantum, ut, unde deieciſſet,
reſtitueret. reſtituiſſe ſe dixit. ſponſio facta eſt. hac de ſpõ
ſione uobis iudicandum eſt. Maxime fuit optandũ Cæ=
cinæ Recuperatores, ut cõtrouerſiæ nihil haberet: ſecũdo
loco, ut ne cũ tã improbo homine: tertio, ut cũ tã ſtulto
héret: etenim nõ minus nos ſtultitia illius ſubleuat, quàm
lædit improbitas. improbus fuit, ꝙ homines coegit, arma
uit, coactis armatisq; uim fecit. læſit in eo Cæcinam. ſub=
leuauit ibidem: nam in eas ipſas res, quas improbiſſime
fecit, teſtimonia ſumpſit, & eis in cauſa teſtimonijs uti
tur. itaque mihi certum eſt Recuperatores, antequam

ad meam defensionem, meosq; testes uenio, illius uti confessione & testimonijs: quid confitetur? atque ita libenter confitetur, ut non solum fateri, sed etiam profiteri uideatur Recuperatores? cōuocaui homines, coegi, armaui: terrore mortis ac periculo capitis, ne accederes, obstiti. ferro (inquit) ferro, & hoc dicit in iudicio, te reieci atq; perterrui. quid? testes quid aiunt? P. Vetilius propinquus Ebutij se Ebutio cū armatis seruis uenisse aduocatū. quid praeterea? fuisse complures armatos. quid aliud? minatum esse Ebutium Caecinae. quid ego de hoc teste dicā, nisi hoc, Recuperatores? ut iccirco non minus ei credatis, quòd homo minus idoneus habetur, sed ideo credatis, quòd ex illa parte id dicit, quod illi causae maxime est alienum. A. Terentius alter testis non modo Ebutium, sed etiam se ipsum arguit. in Ebutium hoc dicit, armatos homines fuisse. de se autem hoc praedicat: Antiocho Ebutij seruo imperasse, ut in Caecinam aduenientem cum ferro inuaderet. quid loquar amplius hoc de homine? in quē ego dicere, cum rogarer à Caecina, nunquam uolui, ne arguere illum rei capitalis uiderer: de eo dubito nūc, quomodo aut loquar, aut taceam, cum ipse hoc de se iuratus praedicet. deinde L. Celius non solum Ebutium cum armatis dixit fuisse compluribus, uerum etiam cū aduocatis perpaucis eò uenisse Caecinam. de hoc ego teste detraham: cui aeque atque meo testi ut credatis, postulo. P. Memmius secutus est, qui suum non paruum beneficium commemorauit in amicos Caecinae, quibus sese uiam per fratris sui fundum dedisse dixit, quà effugere possent, cum essent metu omnes perterriti. huic ego testi gratias agam, quòd & in re mise-

ricordem se præbuit, & testimonio religiosum. A. Attilius, & eius filius L. Attilius & armatos ibi fuisse, & se suos armatos adduxisse dixerunt, etiam hoc amplius: cum Ebutius Cæcinæ malum minaretur, ibi tum Cæcinam postulasse, ut moribus deductio fieret. hoc idem P. Rutilius dixit, & eo libentius dixit, ut aliquo in iudicio eius testimonio creditum putaretur. duo præterea testes nihil de ui, sed de ipsa emptione fundi dixerũt: P. Cesennius auctor fundi, non tam auctoritate graui, quàm corpore, & argentarius Sex. Clodius, cui nomen est Phormio, nec minus niger, nec minus confidens, quàm ille Terentianus est Phormio, nihil de ui dixerunt, nihil præterea, quod ad uestrum iudicium pertineret. Decimo uero loco testis expectatus, & ad extremum reseruatus dixit Senator populi R. splendor ordinis, decus atque ornamentum iudiciorum, exemplar antiquæ religionis Fidiculanius Falcula: qui cum ita uehemens acerq; uenisset, ut non modo Cæcinam periurio suo læderet, sed etiam mihi uideretur irasci: ita eum placidum mollemq; reddidi, ut non auderet, sicut meministis, iterum dicere, quot milia fundus suus abesset ab urbe: nam cum dixisset minus abesse LIII, populus cum risu acclamauit ipsa esse: meminerant enim omnes, quantum in Albiano iudicio accepisset. in eum quid dicam? nisi id, quod negare non possit? uenisse in consilium publicæ quæstionis, cum eius consilij iudex non esset: & in eo consilio, cum causam non audisset, & potestas esset ampliandi, dixisse sibi liquere: dum incognita re iudicare noluisset, maluisse condemnare, quàm absoluere: cum, si uno minus damnarent, condemnari reus non pos=

ſet, non ad cognoſcendam cauſam, ſed ad explendam damnationem præſto fuiſſe. utrum grauius aliquid in quempiam dici poteſt, quàm ad hominem condemnandum, quem nunquam uidiſſet, neq; audiſſet, adductum pretio eſſe? an certius quicquam obici poteſt, quã quod is, cui obÿcitur, ne nutu quidem infirmare conatur? ue runtamen is teſtis, ut facile intelligeretis eum nõ abfuiſſe animo, cum ab illis cauſa ageretur, teſteſq; dicerent, ſed tantiſper de aliquo reo cogitaſſe: cum omnes ante eum dixiſſent teſtes, armatos cum Ebutio fuiſſe complures; ſolus dixit non fuiſſe. uiſus eſt mihi primo ueterator intelligere præclare, quid cauſa optaret: & tantummodo errare, quòd omnes teſtes infirmaret, qui ante eum dixiſſent: cum ſubito ecce idem qui ſolet, ſuos ſolos ſeruos armatos fuiſſe dixit. quid huic tu homini facias? nõ ne concedas interdum, ut excuſatione ſummæ ſtultitiæ, ſummæ improbitatis odium deprecetur? utrum Recuperatores his teſtibus non credidiſtis, cum, quid liqueret, non habuiſtis? at controuerſia non erat, quin uerum dicerent. an in coacta multitudine, in armis, in telis, in præſenti metu mortis, perſpicuo periculo cædis dubium uobis fuit, an eſſe uis aliqua uideretur, nec ne? quibus igitur in rebus uis intelligi poteſt, ſi in his non intelligetur? an uero illa defenſio uobis præclara uiſa eſt: non deieci, ſed obſtiti: non enim te ſum paſſus in fundum ingredi, ſed armatos homines oppoſui: ut intelligeres, ſi in fundo pedem poſuiſſes, ſtatim tibi eſſe pereundum. quid ais? is, qui armis perterritus, fugatus, pulſus eſt, non uidetur eſſe deiectus? poſterius de uerbo uidebimus. nũc rem ipſam ponamus, quam illi non negant: & eius rei ius actionemq; quæ=

ramus. Est hæc res posita, quæ ab aduersario non negatur: Cæcinam, cum ad constitutam diem, tempusq; uenisset, ut ius ac deductio moribus fieret, pulsum prohibitumq; esse ui coactis hominibus & armatis. cum hoc cõstet, ego homo imperitus iuris, ignarus negotiorum ac litium, hãc puto me habere actionem, ut per interdictum, meum ius teneam, atq; iniuriam tuam persequar. fac in hoc errare me, nec ullo modo posse per hoc interdictum id assequi, quod uelim: te uti in hac re magistro uolo. quæro, sit ne aliqua huius rei actio, an nulla? conuocari homines propter possessionis controuersiam non oportet, armari multitudinem iuris retinendi causa non conuenit: nec iuri quicquam tam inimicum, quàm uis: nec æquitati quicquam tam infestum est, quàm conuocati homines & armati. quod cum ita sit, resq; eiusmodi sit, ut in primis à magistratibus animaduertẽda esse uideatur, iterum quæro, sit ne eius rei aliqua actio, an nulla? nullam esse dices? audire cupio qui in pace & otio, cum manum fecerit, copias pararit, multitudinem hominum coegerit, armarit, instruxerit, homines inermes, qui ad constitutum experiundi iuris gratia uenissent, armis, uiris, terrore periculoq; mortis repulerit, fugarit, auerterit, hoc dicat, feci equidem, quæ dicis, omnia, & ea sunt & turbulenta, & temeraria, & periculosa: quid ergo est? impune feci: nam, quid agas mecum ex iure ciuili ac prætorio, non habes. ita ne uero Recuperatores? hoc uos audietis? & apud uos dici patiemini sæpius? cum maiores nostri tanta diligentia prudentiáq; fuerint, ut omnia omnium non modo tantarum rerum, sed etiam tenuissimarum iura statuerint, persecutiq; sint, ut hoc genus

unum uel maximum prætermitterent, ut, si qui me exire domo mea coegisset armis, haberem actionem. si qui introire prohibuisset, non haberem? nõdum de Cæcinæ causa disputo, nõdum de iure possessionis nostræ loquor, tantum de tua defensione C. Piso queror. quando ita dicis, et ita constituis, si Cæcina, cum in fundo esset, inde deiectus esset, tum per hoc interdictum eũ restitui oportuisse; nunc uero deiectũ nullo modo esse inde, ubi non fuerit; hoc interdicto nihil nos assecutos esse: quæro, si te hodie domum tuam redeuntem coacti homines & armati nõ modo limine tectóq; ædium tuarũ, sed primo aditu uestibulóq; prohibuerint, quid acturus sis? monet amicus meus te L. Calphurnius, ut idem dicas, quod ipse antea dixit, iniuriarum. quid ad causam possessionis? quid ad restituendum eum, quem oportet restitui? quid deniq; ad ius ciuile, aut ad actoris actionẽ, & ad animaduersionem ages? iniuriarum? plus tibi ego largiar. non solum egeris, uerum etiam cõdemnaris licet: nunquid magis possidebis? actio enim iniuriarum nõ ius possessionis assequitur, sed dolorem imminutæ libertatis iudicio pœnáq; mitigat. prætor interea Piso tanta de re tacebit? quemadmodum te restituat in ædes tuas, non habebit? qui dies totos aut uim fieri uetat, aut restitui factam iubet, qui de fossis, de cloacis, de minimis aquarum itinerumq; controuersijs interdicit, is repente obmutescet? in atrocissima re quid faciat, non habebit? & C. Pisone domo tectisq; suis prohibito, prohibito inquam per homines coactos & armatos, Prætor quemadmodum more & exemplo opitulari possit non habebit? quid enim dicet? aut quid tu tam insigni accepta iniuria postulabis? unde ui prohibitus sis,

nemo unquam interdixit. nouum est, nó dico inusitatum, uerum omnino inauditum . unde deiectus ? quid proficies, cum illi hoc respondebunt tibi, quod tu nunc mihi: armatos se tibi obstitisse ne in ædes accederes : deyci porrò nullo modo potuisse, qui nõ accesserit. deycior ego, inquis, si quis meorum deycitur. omnino iam bene agis: à uerbis enim recedis, & æquitate uteris : nam uerba ipsa si sequi uolumus, quomodo tu deyceris, cum seruus tuus deycitur ? uerum ita est, uti dicis: te deiectum debeo intelligere, etiam si tactus non fueris. non ne ? age nunc, si ne quidem tuorum quisquã loco motus erit, atq; omnes in ædibus adseruati ac retenti, tu solus prohibitus & à tuis ædibus ui atq; armis perterritus: utrum hanc actionem habebis, qua nos usi sumus, an aliam quampiam ? an omnino nullam ? nullam esse actionem dicere in re tam insigni, tamq; atroci, neq; prudentiæ, neq; auctoritatis tuæ est. alia si qua forte est, quæ nos fugerit, dic quæ sit. cupio discere. hæc si est, qua nos usi sumus, te iudice uincamus necesse est : non enim uereor ne hoc dicas, in eadem causa eodem interdicto te oportere restitui, Cæcinam non oportere. etenim cui perspicuum non sit, ad incertum reuocari bona, fortunas, possessiones omnium, si ulla ex parte sententia huius interdicti diminuta, aut infirmata sit : si auctoritate uirorum talium ius armatorum hominum iudicio approbatum uideatur, in quo iudicio non de armis dubitatum, sed de uerbis quæsitũ esse dicatur? is ne apud uos obtinebit causam suam, qui se ita defenderit : eieci ego te armatis hominibus, nó deieci : ut tantum facinus non in æquitate defensionis, sed in una litera latuisse uideatur ? huiusce rei uos statuetis nullam

esse actionem? nulli experiundi ius constitutum? quòd obstiterit armatis hominibus, qui multitudine coacta nō introitu, sed omnino aditu quempiam prohibuerit? quid ergo? hoc quam habet uim? ut illa res aliquid aliqua ex parte differre uideatur, utrum, pedem cum intulero atque in possessionem uestigium fecero, tum expellar atq; deijciar: an in eadem ui atque ijsdem armis mihi ante occurratur, ne non modo intrare, uerum etiam aspicere, aut aspirare possim. qui hoc ab illo differt? ut ille cogatur restituere, qui ingressum expulerit: ille, qui ingredientem repulerit, non cogatur? uidete per deos immortales quod ius nobis, quam conditionem uosmetipsis, quã deniq; ciuitati legem constituere uelitis. huiusce generis una est actio, per hoc interdictum, quo nos usi sumus, constituta. ea si nihil ualet, aut si ad hanc rem non pertinet, quid negligẽtius, aut quid stultius maioribus nostris dici potest, qui aut tantæ rei prætermiserint actionem, aut eam constituerint, quæ nequaquam satis uerbis causam & rationem iuris amplecteretur? periculosum est dissolui hoc interdictum: captiosum est omnibus rem ullam constitui eiusmodi, quæ cum armis gesta sit, rescindi iure non possit: ueruntamen est turpissimum illud, tantæ stultitiæ prudentissimos homines condemnari, ut uos iudicetis huius rei interdictum atq; actionem in mentem maioribus nostris nō uenisse. queramur, inquit, licet, tamen hoc interdicto Ebutius non tenetur. quid ita? quia uis Cæcinæ facta non est. dici in hac causa potest, ubi arma fuerint, ubi coacta hominum multitudo, ubi instructi et certis locis cũ ferro homines collocati, ubi minæ, pericula terroresq; mortis, ibi uim nō fuisse? nemo, inquit,

occiſus eſt, neq; ſaucius. quid ais? cum de poſſeſſionis controuerſia, & de priuatorum hominum contentione iuris loquamur, tu uim negabis eſſe factam, ſi cædes & occiſio facta nõ erit? ego exercitus maximos ſæpe pulſos & fugatos eſſe dico terrore ipſo, impetuq; hoſtium, ſine cuiuſquam nõ modo morte, uerum etiam uulnere. etenim Recuperatores non ea ſola uis eſt, quæ ad corpus noſtrum, uitamq; peruenit, ſed etiam multo maior ea, quæ periculo mortis iniecto, formidine animum perterritum loco ſæpe et certo de ſtatu dimouet. itaq; saucij ſæpe homines, cum corpore debilitantur, animo tamen non cedunt, neq; eum relinquũt locum, quem ſtatuerint defendere. at alij pelluntur integri: ut non dubium ſit, quin maior adhibita uis ei ſit, cuius animus ſit perterritus, quàm illi, cuius corpus uulneratum ſit. quòd ſi ui pulſos dicimus exercitus eſſe eos qui metu ac tenui ſæpe ſuſpicione periculi fugerunt, & ſi non ſolum impulſu ſcutorum, neq; cõflictu corporum, neq; ictu cõminus, neq; coniectione telorum, ſed ſæpe clamore ipſo militum, aut inſtructione, aſpectuq; ſignorum magnas copias pulſas eſſe & uidimus, et audiuimus: quæ uis in bello appellatur, ea in otio nõ appellabitur? & quod uehemens in re militari putatur, id leue in iure ciuili iudicabitur? & quod exercitus armatos mouet, id aduocationem togatorum nõ uidebitur mouiſſe? & uulnus corporis magis iſtam uim, quàm terror animi declarabit? & ſauciatio quæretur, cum fugam factam eſſe conſtabit? tuus enim teſtis hoc dixit, metu perterritis noſtris aduocatis, locum, quà effugerent, demonſtraſſe. qui non modo ut fugerent, ſed etiam ipſius fugæ tutam uiam quæſierunt, his uis adhibita non uidebitur?

quid igitur fugiebant? propter metũ? quid metuebant? uim uidelicet. potestis igitur principia negare, cum extrema conceditis? fugisse perterritos confitemini: causam fugæ dicitis eandem, quã omnes intelligimus, arma, multitudinem hominum, incursionem atq; impetum armorum: hæc ubi conceduntur esse facta, ibi uis facta negabitur? at uero hoc quidem iam uetus est, & maiorum exemplo multis in rebus usitatum: cum ad uim faciundam ueniretur, si quos armatos quãuis procul conspexissent, ut statim testificati discederẽt, optime sponsionem facere possent, ni aduersus edictum Prætoris uis facta esset. ita ne uero? scire esse armatos satis est, ut uim factam probes: in manus eorũ incidere non est satis? aspectus armatorum ad uim probandam ualebit: incursus & impetus non ualebit? qui abierit, facilius sibi uim factam probabit, quàm qui effugerit? at ego dico hoc: si, ut primo in castello Cæcinæ dixit Ebutius, se homines coegisse & armasse, neq; illum, si eò accessisset, abiturum, statim Cæcina discessisset; dubitare uos nõ debuisse, quin Cæcinæ facta uis esset. si uero, simulac procul cõspexit armatos, recessisset: eo minus dubitaretis: omnis enim uis est, quæ periculo aut decedere nos alicũde cogit, aut prohibet accedere. quòd si aliter statuetis, uidete ne hoc uos statuatis, qui uiuus discesserit, ei uim nõ esse factam: ne hoc omnibus in possessionũ controuersijs præscribatis, ut confligendũ sibi & armis decertãdum putent: ne, quemadmodum in bello pœna ignauis ab imperatoribus constituitur, sic in iudicijs deterior causa sit eorum, qui fugerint, quàm qui ad extremum usq; contenderint. cum de iure & legitimis hominum controuersijs loquimur, et

in his rebus uim nominamus, pertenuis uis intelligi debet. uidi armatos, quamuis paucos, magna uis est. decessi unius hominis telo perterritus, deiectus detrususq; sum. hoc si ita statuetis, non modo non erit cur depugnare quisquã posthac possessionis causa uelit, sed ne illud quidem, cur repugnare. sin autem uim sine cæde, sine uulneratione, sine sanguine nullam intelligetis, statuetis homines possessionis cupidiores, quàm uitæ esse oportere. age uero, de ui te ipsum habebo iudicem Ebuti: responde, si tibi uidetur: in fundum Cæcina utrum noluit tandem, an non potuit accedere? cum te obstitisse & repudiasse dicis, certe hunc uoluisse concedis. potes igitur dicere non ei uim fuisse impedimento, cui, cum cuperet, eóq; consilio uenisset, per homines coactos non sit licitum accedere? si.n. id, quod maxime uoluit, nullo modo potuit, uis profecto quædam obstiterit necesse est: aut tu dic quãobrem, cum uellet accedere, non accesserit. iam uim factã negare non potes. deiectus quemadmodum sit, qui non accesserit, id quæritur: dimoueri enim & depelli de loco necesse est eũ, qui deijciatur. id autem accidere ei qui potest, qui omnino in eo loco, unde se deiectum esse dicit, nunquam fuit? quòd si fuisset, & ex eo loco metu permotus fugisset, cum armatos uidisset, diceres ne esse deiectum? opinor. an tu, qui tam diligenter & tam callide uerbis controuersias, non æquitate dijudicas, & iura non utilitate cõmuni, sed literis exprimis, poteris ne dicere deiectum esse eum, qui tactus non erit? quid, detrusum dices? nam eo uerbo antea Prætores hoc interdicto uti solebant. quid ais? potest ne detrudi quisquam, qui non attingitur? non ne, si uerbum sequi uolumus, hoc intelligamus

necesse

necesse est, eum detrudi, cui manus afferantur? necesse est inquam, si ad uerbum rem uolumus attingere, neminem statu detrusum, qui non adhibita ui, manu demotus & actus præceps intelligatur. deiectus uero qui potest esse quisquam, nisi in inferiorem locum de superiore motus? potest pulsus, fugatus, eiectus denique: illud uero nullo modo potest, deiectus esse quisquam, nõ modo qui tactus non sit, sed ne æquo quidem & plano loco. quid ergo, hoc interdictum putamus eorum esse causa cõpositum, qui se præcipitatos ex locis superioribus dicerent? eos enim uere possumus dicere esse deiectos. an non, cum uoluntas et consilium & sententia interdicti intelligatur, impudentiam summam aut stultitiam singularem putabimus, in uerborum errore uersari, rem & causam & utilitatem communem non relinquere solum, sed etiam prodere? an hoc dubium est, quin neque uerborum tanta copia sit, nõ modo in nostra lingua, quæ dicitur esse inops, sed ne in alia quidem ulla, res ut omnes suis certis ac proprijs uocabulis nominentur: neque uero quicquam opus sit uerbis, cum ea res, cuius causa uerba quæsita sint, intelligatur? quæ lex, quod senatusconsultum, quod magistratus edictum, quod fœdus aut pactio, quod (ut ad priuatas res redeam) testamentum, quæ iudicia aut stipulationes, aut pacti & conuenti formula non infirmari, aut conuelli potest, si ad uerba rem deflectere uelimus, cõsilium autem eorum, qui scripserunt, & rationem & auctoritatem relinquamus? sermo hercule & familiaris, et quotidianus non cohærebit, si uerba inter nos aucupabimur. deniq; imperium domesticum nullum erit, si seruulis hoc nostris concesserimus, ut ad uerba nobis obediant, non ad

id, quod ex uerbis intelligi possit, obtemperent. Exemplis nunc uti uidelicet mihi necesse est harum rerum omnium. non occurrit unicuiq; uestrum aliud alij in omni genere exemplum, quod testimonio sit, non ex uerbis totum pendere ius, sed uerba seruire hominum consilijs & auctoritatibus? ornate & copiose L. Crassus homo longe eloquentissimus, paulo ante quàm nos in forum uenimus, iudicio centumuirali hanc sententiam defendit & facile, cum contra eum prudentissimus homo Q. Mutius diceret, probauit omnibus, M. Curium, qui hæres institutus esset ita, mortuo posthumo filio, cum filius non modo non mortuus, sed ne natus quidem esset, hæredem esse oportere. Quid? uerbis satis hoc cautũ erat? minime. quæ res igitur ualuit? uolũtas. quæ si tacitis nobis intelligi posset, uerbis omnino non uteremur. quia non potest, uerba reperta sunt, non quæ impedirent, sed quæ indicarent uoluntatem. lex usum & auctoritaté fundi iubet esse biennium. at utimur eodem iure in ædibus, quæ in lege non appellantur. Si uia sit immunita, iubet, quà uelit, agere iumẽtum. potest hoc ex uerbis intelligi, licere, si uia sit in Brutijs immunita, agere, si uelit, iumentum per M. Scauri Tusculanũ. actio est in actorem præsentem his uerbis. quandoquidem te in iure conspicio. hac actione Appius ille Cæcus uti non posset, si tam uere homines uerba consectarentur, quàm rem, cuius causa uerba sunt, non considerarent. testamento si recitatus hæres esset pupillus Cornelius, isq; iam annos XX. haberet, uobis interpretibus amitteret hæreditatem? ueniunt in mentem mihi per multa, uobis plura certo scio. uerum ne nimium multa complectamur, atque ab eo, quod propositum est, lõgius

aberret oratio: hoc ipſum interdictum, de quo agitur, cō ſideremus. intelligetis enim in eo ipſo, ſi in uerbis ius cō ſtituamus, omnem utilitatem nos huius interdicti, dum uerſuti & callidi uolumus eſſe, amiſſuros. VNDE TV, AVT FAMILIA, AVT PROCVRATOR TVVS. Si me uillicus tuus ſolus deieciſſet, non familia deieciſſet, ut opinor, ſed aliq́s de familia. recte igitur diceres te reſtituiſſe? quippe. quid.n. facilius eſt quàm probari ijs, qui latine ſciant, in uno ſeruulo familiæ nomẽ nõ ualere? ſi uero ne habeas quidẽ ſeruũ præter eũ, qui me deiecerit, clames uidelicet, ſi habeo familiã, à familia mea fateor te eſſe deiectũ. neq; dubiũ eſt, quin, ſi ad rem iudicandam uerbo ducimur, non re, familiam intelligamus, quæ cõſtet ex ſeruis pluribus: quin unus homo familia non ſit. uerbum certe hoc non modo poſtulat, ſed etiam cogit. at uero ratio iuris, interdictiq; uis, & Prætorum uoluntas, & hominum prudentium conſilium & auctoritas reſpuat hanc defenſionem & pro nihilo putet. quid ergo? iſti homines latine non loquũtur? immo uero tantum loquuntur, quantum eſt ſatis ad intelligendam uoluntatem: cum ſibi hoc propoſuerint, ut ſiue me tu deieceris, ſiue tuorũ quiſpiam, ſiue ſeruorum, ſiue amicorum, ut ſeruos non numero diſtinguant, ſed appellent uno familiæ nomine. de liberis autem, quiſquis eſt, procuratoris nomine appelletur: non quo omnes ſint aut appellentur procuratores, qui negotij noſtri aliquid gerant: ſed in hac re, cognita ſententia interdicti, uerba exquiri omnia noluerunt. non enim alia cauſa eſt æquitatis in uno ſeruo & in pluribus: non alia ratio iuris in hoc genere dũtaxat, utrũ me tuus procurator deiecerit

is, qui legitime procurator dicitur omnium rerum eius, qui in Italia non sit, absit'ue Reip. causa, quasi quidam pene dominus, hoc e alieni iuris uicarius; aut tuus colonus aut uicinus, aut cliens, aut libertus, aut quiuis, qui illam uim, deiectionemq; tuo rogatu, aut tuo nomine fecerit. quare si ad eum restituendum, qui ui deiectus est, eãdem uim habet æquitatis ratio: ea intellecta certe nihil ad rem pertinet, quæ uerborum uis sit, ac nominum. tam restitues, si tuus me libertus deiecerit, nulli tuo præpositus negotio, quàm si procurator deiecerit: non quo omnes sint procuratores, qui aliquid nostri negotij gerunt, sed quòd in hac re quæri nihil attinet. tam restitues, si unus seruulus, quàm si familia deiecerit uniuersa: non quo idem sit seruulus quod familia, uerum quia, non quibus uerbis quidq; dicatur, quæritur, sed quæ res agatur. etiam ut iam longius à uerbo decedamus, ab æquitate ne tantulũ quidem: si tuus seruus nullus fuerit, & omnes alieni ac mercenarij, tamen & ipsi tuæ familiæ & genere & nomine continebuntur. Perge porrò hoc idem interdictum sequi. HOMINIBVS COACTIS. neminem coegeris, ipsi conuenerint sua sponte: certe cogit is, qui cõgregat homines & conuocat. coacti sunt ij, qui ab aliquo sunt unum in locum congregati. si non modo conuocati non sunt, sed ne conuenerunt quidem, sed ij modo fuerunt, qui etiam antea, non uis ut fieret, uerum colendi, aut pascendi causa esse in agro cõsueuerant: defendes homines coactos non fuisse, & uerbo quidem superabis, me ipsó iudice, re autem ne consistes quidem ullo iudice: uim enim multitudinis restitui uoluerunt, non solum cõuocatæ multitudinis, sed, quia plerunque ubi multitudi-

ne opus est, homines cogi solent, ideo de coactis composi-
tum interdictum est: quod etiam si uerbo differre uide-
bitur, re tamen erit unum, & omnibus in causis idem ua
lebit, in quibus perspicitur una atque eadem causa æqui
tatis. ARMATIS'VE. quid dicemus? armatos si la
tine loqui uolumus, quos appellare uere possumus? opi-
nor eos, qui scutis, telisq; parati, ornatiq; sunt. quid igi-
tur? si glebis, aut saxis, aut fustibus aliquē de fundo præ
cipitem egeris, iussusq; sis, quem hominibus armatis deie
ceris, restituere: restituisse te dices? uerba si ualent, si cau-
sæ non ratione, sed uocibus ponderantur: me auctore di
cito. uinces profecto non fuisse armatos eos, qui saxa ia-
cerent, quæ de terra ipsi tollerent: non esse arma cespites
neq; glebas: non fuisse armatos eos, qui prætereuntes ra-
mum defringerēt arboris: arma esse suis nominibus, alia
ad tegendum, alia ad nocendum: quæ qui nō habuerint,
eos inermes fuisse uinces. uerum si quidem erit armorū
iudicium, tum ista dicito. iuris iudicium cū erit & æqui
tatis, caue in ista tam frigida, tam ieiuna calumnia deli
tescas: non enim reperies quenquam iudicem, aut Recupe
ratorem, qui, tanquam si arma militis inspiciunda sint,
ita probet armatum: sed perinde ualebit, quasi armatissi
mi fuerint, si reperientur ita parati fuisse, ut uim uitæ,
aut corpori potuerint afferre. atque ut magis intelligas
quàm uerba nihil ualeant: si tu solus, aut quiuis unus cū
scuto, cum gladio impetum in me fecisset, atq; ego ita de
iectus essem, auderes ne dicere, interdictum esse de arma
tis hominibus, hic autem hominem armatum unum fuis
se? non opinor tam impudens esses. atqui uide ne multo
nunc sis impudentior: nam tum quidem omnes mortales

implorare posses, quòd homines in tuo negicio latine loqui obliuiscerentur: quòd inermes armati iudicarentur: quòd, cum interdictum esset de pluribus, cõmissa res esset ab uno, unus homo plures esse homines iudicarentur. uerum in his causis non uerba ueniunt in iudicium, sed ea res, cuius causa uerba hæc in interdictum cõiecta sunt. uim, quæ ad caput & ad uitam pertinet, restitui sine ulla exceptione uoluerunt. ea fit plerunque per homines coactos armatosq́;. quæ si alio consilio, eodem periculo facta sit, eodem iure esse uoluerunt: non enim maior est iniuria, si tua familia, quàm si tuus uillicus: non si tui serui, quàm si alieni ac mercenarij: non si tuus procurator, quàm si uicinus aut libertus tuus: non si coactis hominibus, quàm si uoluntarijs, aut etiam assiduis, ac domesticis: non si armatis, quàm si inermibus, qui uim haberent armatorum ad nocendum: non si pluribus, quàm si uno armato: quibus enim rebus plerũque uis fit, eiusmodi hæ res appellantur interdicto. si per alias res eadẽ facta uis est: ea, tametsi uerbis interdicti non concluditur, tamen sententia iuris atque auctoritate retinetur. uenio nunc ad illud tuum: non deieci, si non siui accedere. puto te ipsum Piso perspicere, quanto ista sit angustior iniquiorq́; defensio, quàm si illa uterere: non fuerunt armati, cum fustibus & saxis fuerunt. si mehercule mihi non copioso homini ad dicendum, optio detur, utrum malim defendere, non esse deiectum eum, cui ui & armis ingredienti sit occursum; an armatos non fuisse eos, qui sine scutis ac sine ferro fuerint: omnino ad probandum utranque rem uideam infirmam nugatoriamq́; esse: ad dicendum autem, in altera uidear mihi aliquid reperire posse, non

fuisse armatos eos, qui neque ferri quicquam neque scutum ullum habuerint: hic uero hæream, si mihi defendendum sit, eum, qui pulsus, fugatusq; sit, non esse deiectum. atque illud in tota defensione tua mihi maxime mirum uidebatur, te dicere iurisconsultorum auctoritati obtemperari non oportere. quod ego, tametsi nō nunc primum, neque in hac causa solum audio, tamen admodum mirabar, abs te quamobrem diceretur: nam cæteri tum ad istam hortationem decurrunt, cum se in causa putant habere æquum & bonum, quod defendant. si contra uerbis & literis, & (ut dici solet) summo iure contenditur, solent eiusmodi iniquitati & boni & æqui nomen dignitatemq; opponere. tum illud, quod dicitur, * irrident: tum aucupio uerborum et literarum tendiculas in inuidiam uocant: tum uociferantur ex æquo & bono, non ex callido, uersutoq; iure rem iudicari oportere: scriptum sequi, calumniatoris esse: boniq; iudicis uoluntatem scriptoris, auctoritatemq; defendere. in ista uero causa, cum tu sis is, qui te uerbo, literaq; defendas, cum tuæ sint eæ partes, unde deiectus es? an inde quò prohibitus es accedere? eiectus, non deiectus: cum tua sit hæc oratio, fateor me homines coegisse, fateor armasse, fateor tibi mortem esse minitatum, fateor hoc interdicto prætoris uindicari, si uoluntas & æquitas ualeat. sed ego inuenio in interdicto uerbum unum, ubi delitescam. non deieci te ex eo loco, quem in locum prohibui ne uenires. in ista defensione accusas eos, quic onsuluntur, quod æquitatis censeant rationem, non uerbi haberi oportere. & hoc loco Sceuolam dixisti causam apud centumuiros non tenuisse: quem

ego antea commemoraui, quòd idem faceret, quod tu nunc: tametsi ille in aliqua causa faciebat, tu innulla facis: tamen probasse nemini quod defendit, quia uerbis oppugnare æquitatem uidebatur. cum id miror, te hoc in hac re alieno tempore, & cõtra quàm ista causa postulasset, defendisse: tum illud uulgo in iudicijs & nonnunquam ab ingeniosis hominibus defendi mihi mirum uideri solet, nec iurisconsultis concedi, nec ius ciuile in causis semper ualere oportere: nam qui hoc disputant, si id dicunt, non rectè aliquid statuere eos, qui consulantur, non hoc debent dicere, iuri ciuili, sed hominibus stultis obtemperari non oportere: sin illos rectè respondere concedunt, & aliter iudicari dicunt oportere, male iudicari oportere dicunt. neque enim fieri potest, ut aliud iudicari de iure, aliud responderi oporteat; nec ut quisquam iuris numeretur peritus, qui id statuat esse ius, quod non oporteat iudicari. at est aliquando contra iudicatum. primum utrum rectè, an perperam: si rectè, id fuit ius, quod iudicatum est: sin aliter, non dubium est, utrũ iudices, an iurisconsulti uituperandi sint: deinde si de iure uario quippiam iudicatum est, non potius contra iurisconsultos statuunt, si aliter pronunciatum est ac Mutio placuit, quàm ex eorum auctoritate, s ut Manilius statuebat, sic est iudicatum. etenim ipse Crasus non ita causam apud centumuiros egit, ut contra iuriscõsultos diceret, sed ut hoc doceret: illud, quod Sceuol defendebat, non esse iuris. & in eam rem non solũ rati nes afferret, sed etiam Q. Mutio socero suo, multisq; pe tissimis hominibus auctoribus uteretur: nam qui iu ciuile contemnendum putat, is uincula reuellit no

modo iudiciorum, ſed etiam utilitatis, uitæq; communis. qui autem interpretes iuris uituperat, ſi imperitos iuris eſſe dicit, de hominibus non de iure ciuili detrahit: ſin peritis non putat eſſe obtemperandum, non homines lædit, ſed leges, ac iura labefactat. quod uobis uenire in mẽtem profecto neceſſe eſt: nihil enim in ciuitate tam diligenter, quàm ius ciuile retinendum. etenim hoc ſublato, nihil eſt, quare exploratum cuiquam poſſit eſſe quid ſuũ, aut quid alienũ ſit: nihil eſt, quod æquabile inter omnes, atq; unum omnibus eſſe poſſit. itaq; in cæteris cõtrouerſijs atque iudicijs, cum quæritur, aliquid factum, nec ne ſit, uerum an falſum proferatur, & fictus teſtis ſubornari ſolet, et imponi falſæ tabulæ, nõnunquam honeſto ac probabili nomine bono uiro iudici error obijci, improbo facultas dari, ut, cum ſciens perperam iudicarit, teſtamentum aut tabulas ſecutus eſſe uideatur. in iure nihil eſt eiuſmodi Recuperatores, non tabulæ falſæ, non teſtis improbus, deniq; nimia iſta, quæ dominatur in ciuitate, potẽtia in hoc ſolo genere quieſcit: quid agat, quomodo aggrediatur iudicem, quà deniq; digitum proferat, non habet. illud enim poteſt dici iudici ab aliquo non tam uerecundo homine, quàm gratioſo: iudica hoc factum eſſe, aut nunquã eſſe factum, uel cogitatum. crede huic teſti: has comproba tabulas. hoc non poteſt. cui filius agnatus ſit, eius teſtamentum non eſſe ruptum, iudica: quod mulier ſine tutore auctore promiſerit, deberi: non eſt aditus ad huiuſcemodi res neq; potentiæ cuiuſquam, neque gratiæ. deniq; quo maius hoc, ſanctiuſq; uideatur, ne pretio quidem corrumpi iudex in eiuſmodi cauſa poteſt. iſte ueſter teſtis, qui auſus eſt dicere feciſſe uideri

eum, de quo ne cuius rei argueretur quidem scire po=tuisset, ipse nunquam auderet iudicare, deberi uiro do=tem, quam mulier nullo auctore dixisset. ò rem præcla ram, uobisq; ob hoc retinendam Recuperatores: quod enim est ius ciuile, quod neq; inflecti gratia neq; perfrin gi potentia, neq; adulterari pecunia possit? quod si non modo oppressum, sed etiam desertum aut negligentius adseruatum erit, nihil est, quod quisquam sese habere certum, aut à patre accepturum, aut relicturum libe=ris arbitretur. quid enim refert, ædes, aut fundum re=lictum à patre aut aliqua ratione habere bene partum: si incertum sit, quæ, cum omnia tua iure mancipij sint, ea possis ne retinere? si parum sit communitum ius? si ciuili ac publica lege cótra alicuius gratiam teneri non potest? quid inquam prodest fundum habere, si, quæ decentissime descripta à maioribus iura finium, posses=sionum, aquarum, itinerumq; sunt, hæc perturbari ali=qua ratione, commutariq; possunt? mihi credite, maior hæreditas uenit unicuiq; uestrum in ijsdem bonis à iure & à legibus, quàm ab ijs, à quibus illa ipsa bona relicta sunt: nam ut perueniat ad me fundus, testamento ali=cuius fieri potest: ut retineam quod meum factum sit, sine iure ciuili non potest. fundus à patre relinqui po=test: at usucapio fundi, hoc est finis sollicitudinis ac pe riculi litiũ non à patre relinquitur, sed à legibus. aquæ=ductus, haustus, iter, actus, à patre, sed rata auctoritas harum rerum omnium à iure ciuili sumitur. quapro=pter non minus diligenter ea, quæ à maioribus accepi=stis, publica patrimonia iuris, quàm priuatæ rei ue=stræ retinere debetis: non solum quòd hæc iure ciuili se=

pta sunt, sed etiam quòd patrimonium unius incom=
modo dimittitur, ius amitti non potest sine magno
incommodo ciuitatis. in hac ipsa causa Recuperato=
res, si hoc nos non obtinebimus, ui armatis homini=
bus deiectum esse eum, quem ui armatis hominibus
pulsum, fugatumq; esse constet, Cæcina rem non amit=
tet, quam ipsam animo forti, si tempus ita ferret,
amitteret: in possessionem in præsentia non restitue=
tur, nihil amplius: populi R. causa, ciuitatis ius, bona,
fortunæ, possessionesq; in dubium, incertumq; reuo=
cabuntur: uestra auctoritate hoc constituetur, hoc præ=
scribetur: quicum tu posthac de possessione contendes,
eum si ingressum modo deieceris, in prædium resti=
tuas oportebit: sin autem ingredienti, cum armata mul=
titudine obuius fueris, & ita uenientem repuleris, fu=
garis, auerteris, non restitues. tum statueritis uim in
cæde solum, non in animo libidinis: nisi cruor appa=
reat, uim non esse factam, iniuriarum delictum esse,
qui prohibitus sit, nisi ex eo loco, ubi uestigium im=
presserit, deiici neminem posse, iuris retinere senten=
tiam & æquitatem plurimum ualere oportere, an uer=
bo ac litera ius omne torqueri, uos statuite Recupe=
ratores, utrum utilius esse uideatur. hoc loco percom=
mode accidit, quòd non adest is, qui paulo ante affuit,
& adesse nobis frequenter in hac causa solet, uir or=
natissimus C. Aquilius. nam ipso præsente, de uirtu=
te eius & prudentia timidius dicerem, quòd & ipse
pudore quodam afficeretur ex sua laude, & me similis
ratio pudoris à præsentis laude tardaret. cuius auctori
tati dictum est ab illa causa concedi nimiũ non oportere.

uereor de tali uiro ne plus dicam, quàm uos aut sentiatis, aut apud uos commemorari uelitis, quapropter hoc dicam, nunquam eius auctoritatem nimium ualere, cuius prudentiã populus R. in cauendo, non in decipiendo perspexerit: qui iuris ciuilis rationem nunquam ab æquitate seiunxerit: qui tot annos ingenium, laborem, fidem suam populo R. promptam, expositamq; præbuerit: qui ita iustus & bonus uir est, ut natura, non disciplina consultus esse uideatur: ita peritus ac prudens, ut ex iure ciuili non scientia solum quædam, uerum etiam bonitas nata uideatur: cuius tantum est ingenium, ita prompta fides, ut, quicquid inde haurias, purum, liquidumq; te haurire sentias. quare permagnam initis à nobis gratiam, cum eum auctorem uestræ defensionis esse dicitis. illud autem miror, cur uos aliquid contra me sentire dicatis, cum eum auctorem uos pro me appelletis, uestrum nominetis. ueruntamen quid ait iste uester auctor? omnibus, quicquid uerbis actum pronunciatumq; sit, conuenit. ego ex isto genere consultorum non nominem, ut opinor, istum ipsum, quo uos auctore rem istam agere & defensionem causæ constituere dicitis. qui cum istam disputationem mecum ingressus esset, non posse probari quenquam esse deiectum, nisi ex eo loco, in quo fuisset: rem & sententiam interdicti mecum facere fatebatur, uerbo me excludi dicebat, à uerbo autem posse recedi nõ
* arbitrabatur. cum exemplis uterer multis, etiam illa materia æquitatis, ab uerbo & ab scripto plurimis sæpe in rebus ius æqui boniq; rationem esse seiunctam, semperq; id ualuisse plurimum, quod in se auctoritatis habuisset æquitatisq; plurimum: consolatus est me, & ostendit in

hac ipsa causa nihil esse quod laborarē: nam uerba ipsa sponsionis facere mecum, si uellem diligenter attendere. quonam inquā modo? quia certe, inquit, deiectus est Cæcina ui hominibus armatis aliquo ex loco: si non ex eo loco, quem in locum uenire uoluit, at ex eo certe, unde fugit. quid tum? Prætor, inquit, interdixit, ut, unde deiectus esset, eò restitueretur, hoc est quicunq; is locus esset, unde deiectus esset. Ebutius autem, qui fatetur aliquo ex loco deiectum esse Cæcinam, is, quo modo se restituisse dixit, necesse est male fecerit sponsionem. quid est Piso? placet tibi pugnare uerbis? placet causam iuris, et æquitatis, & nō nostræ possessionis, sed omnino possessionum omnium constituere in uerbo? ego, quod mihi uideretur, quod à maioribus factitatum, quod horum auctoritate, quibus iudicandum est, dignum esset: ostendi, id uerum, id æquū, id utile omnibus esse: spectari, quo consilio & qua sententia, nō quibus quidq; uerbis esset actum. tu me ad uerbum uocas? non ante uenio, quàm recusaro. nego oportere, nego obtineri posse, nego ullam rem esse, quæ aut comprehendi satis, aut caueri, aut excipi possit, si aut præterito aliquo uerbo, aut ambigue posito, sententia & re cognita non id quod intelligitur, sed id quod dicitur, ualebit. quoniam satis recusaui, uenio iam quò uocas. quæro abs te, sim ne deiectus, non de Fulciniano fundo: neq; enim Prætor, si ex eo fundo essem deiectus, ita me restitui iussisset: sed eò, unde deiectus essem. sum ex proximi uicini fundo deiectus, quà adibam ad istum fundum: sum de uia, sum certe alicunde, siue de priuato siue de publico: eò restitui sum iussus. restituisse te dixisti: nego me ex edicto Prætoris restitutum esse.

quid ad hæc dicimus? aut tuo, quemadmodum dicitur, gladio, aut nostro defensio tua conficiatur necesse est. si ad interdicti sententiam confugis, & , de quo fundo actum sit tum, cum Ebutius restituere iubebatur, id quærendum esse dicis, neque æquitatem rei uerbi laqueo capi putas oportere: in meis castris, præsidijsq; uersaris, mea, mea est ista defensio, ego hoc uociferor, ego omnes homines deosq; testor: cum maiores uim armatam nulla iuris defensione texerint, non uestigium eius, qui deiectus sit, sed factum illius, qui deiecerit, in iudicium uenire: deiectum esse, qui fugatus sit: uim esse factam, cui periculum mortis sit iniectum. istum locum fugis & reformidas: & me ex hoc, ut ita dicam, campo æquitatis ad istas uerborum angustias & ad omnes literarum angulos reuocas. in ijs ipsis intercludere insidijs, quas mihi conaris opponere. non deieci, sed eieci. peracutum hoc tibi uidetur: hic est mucro defensionis tuæ: in eum ipsum causa tua incurrat, necesse est: ego enim tibi refero: si non sum ex eo loco deiectus, quò prohibitus sum accedere: at ex eo sum deiectus, quò accessi, unde fugi. si Prætor nõ distinxit locum, quò me restitui iuberet, & restitui iussit, nõ sum ex edicto restitutus. uelim Recuperatores, hoc totum si uobis uersutius, quàm mea cõsuetudo defendẽdi fert, uidebitur, sic existimetis: primum alium, non me excogitasse: deinde huius rationis non modo nõ inuentorem, sed ne probatorẽ quidem esse me: idq; me nõ ad meam defensionem attulisse, sed illorũ defensioni retulisse. me pro meo posse iure dicere: neq; in hac re, quam ego protuli, quæri oportere, quibus uerbis Prætor interdixit, sed de quo loco sit actum, cum inter-

dixit: neque in ui armatorum spectari oportere, in quo loco sit facta uis, uerum sit ne facta ..te uero nullo modo posse defendere: in qua re tu uelis, uerba spectari oportere: in qua re nolis, non oportere. ueruntamen ecquid mihi respondetur ad illud quod antea dixi, non solum re & sententia, sed uerbis quoq; hoc interdictum ita esse compositum, ut nihil commutandum uideretur? attendite diligenter quæso Recuperatores: est enim uestri ingenij, non meam, sed maiorum prudentiam cognoscere: non enim sum id dicturus, quod ego inuenerim, sed quod illos non fugerit. Cum de ui interdicitur, duo genera causarum esse intelligebát, ad quæ interdictum pertineret: unum, si qui ex eo loco, in quo esset: alterum, si ab eo loco quo ueniret, ui deiectus esset. & horum utrunq;, neq; prætereа quicquam potest accidere Recuperatores. id adeo, si placet, considerate. si qui meam familiam de meo fundo deiecerit, ex eo me loco deiecerit. si qui mihi præsto fuerit cum armatis hominibus extra meum fundum & me introire prohibuerit, non ex eo, sed ab eo loco me deiecerit. ad hæc duo genera rerum, unum uerbum, quod satis declararet utrasq; res, inuenerunt: ut siue ex fundo, siue à fundo deiectus essem, uno atq; eodem interdicto restituerer. V N D E TV. hoc uerbum, unde, utrunq; declarat, & ex quo loco & à quo loco. unde deiectus est Cæcina? ex urbe. unde deiecisti? ab urbe. unde deiecti Galli? à Capitolio. unde qui cum Graccho fuerunt? ex Capitolio. uidetis igitur hoc uno uerbo significari res duas, & ex quo, & à quo loco. cum autem eo restitui iubet, ita iubet: ut si Galli à maioribus nostris postularent, ut eo restituerentur, un-

de deiecti essent, & aliqua ui hoc assequi possent: non opinor eos in cuniculum, quà aggressi erant, sed in Capitolium restitui oportere. hoc enim intelligitur, unde deiecisti, siue ex quo loco, siue à quo loco, eò restituas. hoc iam simplex est, in eum locum restituas: siue ex hoc loco deiecisti, restitue in hunc locum: siue ab hoc loco, restitue in eum locum, non ex quo, sed à quo deiectus. ut si qui ex alto, cum ad patriam accessisset, tempestate subito reiectus optaret, ut cum esset à patria deiectus, eò restitueretur; hoc opinor optaret, ut à quo loco depulsus esset, in eum se fortuna restitueret, non in salum, sed in ipsam urbem, quam petebat: sic (quoniam uim uerborum necessario similitudine rerum aucupamur) qui postulat, ut à quo loco deiectus est, hoc est unde deiectus est, eò restituatur. cum uerba nos eò ducunt, tum res ipsa hoc sentire atq; intelligere cogit. etenim Piso (redeo nunc ad illa principia defensionis meæ) si quis te ex ædibus tuis ui hominibus armatis deiecerit, quid ageres? opinor, hoc interdicto, quo nos usi sumus, persequerere. quid? si qui iam de foro redeuntem armatis hominibus domum tuam te introire prohibuerit? quid ages? utere eodem interdicto. cum igitur Prætor interdixerit, unde deiectus es, ut eò restituaris, tu hoc idem, quod ego dico & quod perspicuum est, interpretabere, cum illud uerbum unde, in utranq; rem ualeat, eoq; tu restitui sis iussus, tam te in ædes tuas restitui oportere, si è uestibulo, quàm si ex interiore ædium parte deiectus sis. ut uero iam Recuperatores nulla dubitatio sit, siue rem, siue uerba spectare uultis, quin secundum nos

iudicetis,

iudicetis, exoritur hic iam obrutis rebus omnibus & perditis, illa defensio, eum deijci posse, qui tum possideat: qui non possideat, nullo modo posse: itaq; si ego sim à tuis aedibus deiectus, restitui non oportere: si ipse sis, oportere. numera quã multa in ista defensione falsa sint Piso. ac primum illud attende, te iam ex illa ratione esse depulsum, ꝙ negabas quẽquam deyci posse, nisi qui in eo loco esset: nunc iam posse concedis: eum, qui non possideat, negas deyci posse. cur ergo aut in illud quotidianum interdictum, unde ille me ui deiecit, additur, cum ego possiderem, si deijci nemo potest, qui non possidet: aut in hoc interdictum, de hominibus armatis, non additur, si oportet quaeri, possederit, nec ne? negas deijci nisi qui possideat. ostẽdo, si sine armatis, coactis'ue hominibus deiectus quisquam sit, eum, qui fateatur se deiecisse, uincere sponsionem, si ostendat eũ non possedisse. negas deijci, nisi qui possideat. ostẽdo, ex hoc interdicto de armatis hominibus, qui possit ostendere non possedisse eum, qui deiectus sit, condemnari tamen sponsionis necesse esse, si fateatur esse deiectum. dupliciter homines deijciuntur, aut sine coactis, armatis'ue hominibus, aut per eiusmodi rationẽ aut uim. ad duas dissimiles res duo deuincta interdicta sunt. in illa ui quotidiana non satis est posse docere se deiectum, nisi ostendere possit, cum possideret, tum deiectum. ne id quidem satis est, nisi docet ita se possedisse, ut nec ui, nec clam, nec precario possederit. itaque is, qui se restituisse dixit, magna uoce saepe confiteri solet, se ui deiecisse: uerum illud addit, non possidebat: uel etiam, cum hoc ipsum concessit, uincit tamen sponsione, si planum facit, ab se illum aut ui, aut clam,

aut precario possedisse. uidetis ne quot defensionibus eũ, qui sine armis ac multitudine uim fecerit, uti posse maiores uoluerunt? hunc uero, qui ab iure, officio, bonis moribus ad ferrum, ad arma, ad cædem confugerit, nudum in causa destitutũq; uidetis: ut, qui armatus de possessione contendisset, inermis planè de sponsione certaret. ecquid igitur interest Piso inter hæc interdicta? ecquid interest, utrum hoc additum, cum A. Cæcina possederit, nec ne? ecquid te ratio iuris, ecquid interdictorum dissimilitudo, ecquid auctoritas maiorum commouet? si esset additum, de eo quæri oporteret. additum non est, tamen oportebit. atq; ego in hoc Cæcinam non defendo: possedit enim Cæcina Recuperatores: & id tametsi extra causam est, percurram tamen breui, ut non minus hominem ipsum, quàm ius commune defensum uelitis. Cesenniam possedisse propter usumfructum non negas. qui colonus habuit conductum de Cesennia fundum, cum idem ex eadem conductione fuerit in fundo, dubium est, quin, si Cesennia tum possidebat, cum erat colonus in fundo, post eius mortem hæres eodem iure possederit? deinde ipse Cæcina, cum circuiret prædia, uenit in istum fundum, rationes à colono accepit. sunt in eam rem testimonia. postea cur Ebuti de isto potius fundo, quàm de alio, si quem habes, Cæcinæ denunciabas, si Cæcina non possidebat? ipse porrò Cæcina cur se moribus deduci uolebat, idq; tibi de amicorum, etiam de ipsius C. Aquilij sententia responderat? at enim Sylla legem tulit. ut nihil de illo tempore, nihil de calamitate Reip. querar, hoc tibi respondeo, adscripsisse eundem Syllam in eandem legem, si quid ius non es-

ſet rogari, eius ea lege nihilum rogatum. quid eſt quod ius non ſit, quod populus iubere, aut uetare non poſſit? ut ne longius abeam, declarat iſta aſcriptio eſſe aliquid: nam niſi eſſet, hoc in omnibus legibus non adſcriberetur. ſed quæro abs te, putes ne, ſi populus iuſſerit me tuum, aut item te meum ſeruum eſſe, id iuſſum ratum atque firmum futurum? perſpicis hoc nihil eſſe ut in cæteris, quæ rogaui. primum illud concedis, non, quicquid populus iuſſerit, ratum eſſe oportere. deinde nihil rationis affers, quamobrem ſi libertas adimi nullo modo poſſit, ciuitas poſſit: nam & eodem modo de utraq; re traditum nobis eſt: & ſi ſemel ciuitas adimi poteſt, retineri libertas non poteſt. qui enim poteſt iure Quiritum liber eſſe is, qui in numero Quiritum non eſt? atq; ego hanc adoleſcentulus cauſam cum agerem contra hominem diſertiſſimum noſtræ ciuitatis Cottam, probaui. cum Arretinæ mulieris libertatem defenderem, & Cotta Decemuiris religionem iniecisset, non poſſe ſacramentum noſtrum iuſtum iudicari, quòd Arretinis adempta ciuitas eſſet, & ego uehementius contendiſſem ciuitatem adimi non potuiſſe: Decemuiri prima actione non iudicauerunt; poſtea re quæſita & deliberata, ſacramentum noſtrum iuſtum iudicauerunt. atque hoc & contradicente Cotta, & Sylla uiuo iudicatum eſt. iam uero in cæteris, ut omnes, qui in eadem cauſa ſunt, & lege agant, & ſuum ius perſequantur, & omnes iure ciuili ſine cuiuſquam aut magiſtratus, aut iudicis, aut periti hominis, aut imperiti dubitatione utantur, quid ego commemorem? dubium nemini ueſtrum eſt. certe quæri hoc ſolere

me non præterit, ut ex me ea, quæ tibi in mentem non ueniunt, audias: quemadmodũ, si ciuitas adimi non possit, in colonias latinas sæpe nostri ciues profecti sint. aut sua uolũtate, aut legis mulcta profecti sunt: quam mulctam si sufferre uoluissent, tamẽ manere in ciuitate potuissent. quid? quem paterpatratus dedidit, aut suus pater populus'ue uendidit, quo is iure amittit ciuitatem? ut religione ciuitas soluatur, ciuis R. traditur: qui cum est acceptus, est eorum, quibus est deditus. si non accipiunt, ut Mancinum Numantini, retinet integram causam & ius ciuitatis. si pater uendidit, eum, quem in suam potestatem susceperat, ex potestate dimittit. iam populus cũ eum uendidit, qui miles factus non est, non adimit ei libertatem, sed iudicat non esse eum liberum, qui, ut liber sit, adire periculum noluit. cum autem incensum uendidit, hoc iudicat: cum ij, qui in seruitute iusta fuerint, cẽsu liberẽtur, eum, qui, cum liber esset, censeri noluerit, ipsum sibi libertatem abiudicasse. quod si maxime ijsce rebus adimi libertas aut ciuitas potest, non intelligunt, qui hæc commemorãt, si per has rationes adimi maiores posse uoluerunt, alio modo noluisse: nam ut hæc ex iure ciuili protulerunt, sic afferant uelim, quibus lege aut Romana ciuitas, aut libertas erepta sit. nam quod ad exilium attinet, perspicue intelligi potest quale sit. exilium enim non supplicium est, sed profugium portusq; supplicij: nam qui uolunt pœnam aliquam subterfugere aut calamitatem, eo solum uertunt, hoc est sedem ac locum mutant. itaque nulla in lege nostra reperietur, ut apud cæteras ciuitates, maleficium ullum exilio esse mulctatũ. sed cum homines, uincula, neces, ignominiasq; uitant, quæ

sunt legibus constitutæ, confugiunt quasi ad aram in exi
lium : qui si in ciuitate legis uim subire uellent, non pri=
us ciuitatem quàm uitam amitterent : quia nolunt, non
adimitur his ciuitas, sed ab his relinquitur atque deponi
tur : nam cum ex nostro iure duarum ciuitatum nemo
esse possit, tum amittitur hæc ciuitas denique, cum is, qui
profugit, receptus est in exilium, hoc est in aliam ciuita=
tem . non me præterit Recuperatores, tametsi de hoc iu=
re multa prætereo, tamen me longius prolapsum esse,
quàm ratio uestri iudicij postularit . uerum id feci, non
quòd uos in hac causa hanc defensionem desiderare ar=
bitrarer, sed ut omnes intelligerent, nec ademptam cui=
quam ciuitatem esse, nec adimi posse . hoc cum eos scire
uolui, quibus Sylla uoluit iniuriam facere, tum omnes cæ
teros nouos, ueteresq; ciues: neque enim ratio afferri po=
test, cur si cuiquam nouo ciui potuerit adimi ciuitas, nõ
omnibus antiquissimis ciuibus possit : nam ad hanc qui=
dem causam nihil hoc pertinuisse, primum ex eo intelli=
gi potest, quòd uos ea de re iudicare non debetis: deinde
quòd Sylla ipse ita tulit de ciuitate, ut non sustulerit ho=
rum nexa atque hæreditates: iubet enim eodem iure esse,
quo fuerint Ariminenses: quos quis ignorat duodecim co
loniarum fuisse, & à populo R. hæreditates capere po=
tuisse? quòd si adimi ciuitas A. Cæcinæ lege potuisset, ma
gis illam rationem tamen omnes boni quæreremus, quẽ=
admodum spectatissimum, prudẽtissimumq; hominem,
summo consilio, summa uirtute, summa auctoritate do=
mestica præditum, leuatum iniuria ciuem retinere pos=
semus, quàm uti nunc, cum de iure ciuitatis nihil potue=
rit deperdere, quisquam existat, nisi tui Sexte similis &

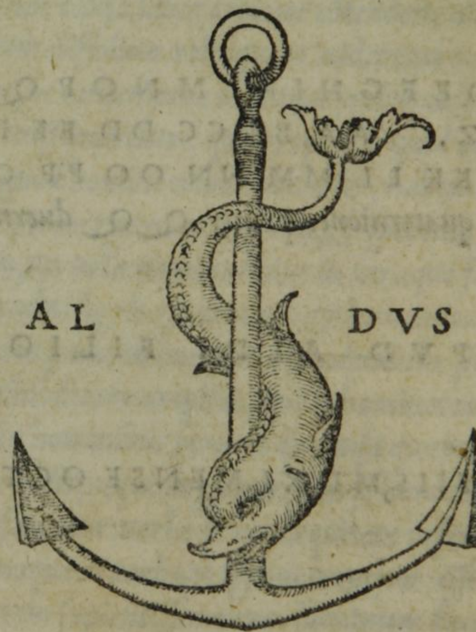
ſtultitia & impudentia, qui huic ciuitatem ademptam eſſe dicat. qui quoniam Recuperatores ſuum ius non deſeruit, neque quicquam illius audaciæ, petulantiæq; conceſſit, derelinquo iam communem cauſam, populiq; R. ius in ueſtra fide ac religione depono. is homo ita ſe probatum uobis ueſtriq; ſimilibus ſemper uoluit, ut id non minus in hac cauſa laborarit: nec cõtenderit aliud, quàm ne ius ſuum diſſolute relinquere uideretur: nec minus uereretur, ne contemnere Ebutium, quàm de eo contemtus eſſe exiſtimaretur. quapropter ſi quid extra iudicium eſt, quod homini tribuendum ſit, habetis hominem ſingulari pudore, uirtute cognita, & ſpectata fide ampliſſimum, Etruriæ nomine totius in utraque fortuna cognitum multis ſignis & uirtutis, & humanitatis. ſi quid in contraria parte in homine offendendum ſit, habetis eum, ut nihil dicam amplius, qui ſe homines coegiſſe fateatur. ſin hominibus remotis de cauſa quæretis: cum iudicium de ui ſit, is, qui arguitur, uim ſe hominibus armatis feciſſe fateatur: uerbo ſe non æquitate defendere conetur: id quoque ei uerbum ipſum ereptum eſſe uideatis: auctoritatem ſapientiſſimorum hominum facere nobiſcum: in iudicium non uenire, utrum Cæcina poſſederit, nec ne: tamen doceri poſſediſſe: multo etiam minus quæri A. Cæcinæ fundus ſit nec ne: me tamen id ipſum docuiſſe, fundum eſſe Cæcinæ: cũ hæc ita ſint, ſtatuite quid uos tempora Reip. de armatis hominibus, quid illius confeſſio de ui, quid noſtra deciſio de æquitate, quid ratio interdicti de iure admoneant, ut iudicetis.

A B C D E F G H I K L M N O P Q R S T
V X Y Z. AA BB CC DD EE FF GG
HH II KK LL MM NN OO PP QQ.

Omnes quaterniones præter QQ duernionem.

APVD ALDI FILIOS.

VENETIIS, M.D.XL. MENSE OCTOBRI.

AL DVS

BIBLIOTECA NAZIONALE CENTRALE
FIRENZE

